

M. EMINESCU

OPERE

Ediție critică îngrijită
de
PERPESSICIUS

M. EMINESCU

O P E R E

I

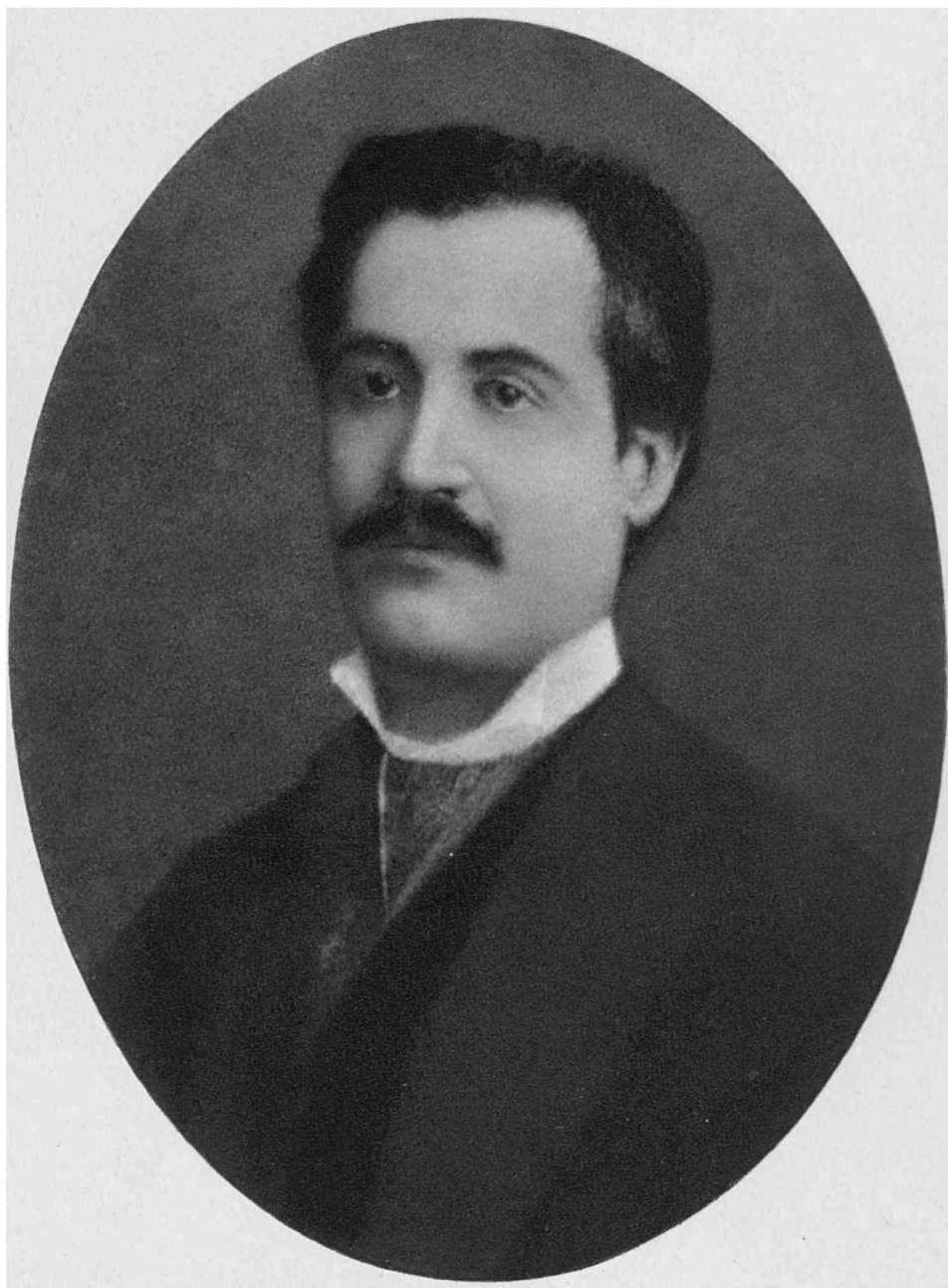
POEZII TIPĂRITE ÎN TIMPUL VIEȚII
INTRODUCERE • NOTE ȘI VARIANTE • ANEXE

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ
DE
PERPESSICIUS

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”
39, Bulevardul Lascăr Catargi, 39

1939

M. EMINESCU

POEZII TIPĂRITE ÎN TIMPUL VIETII

I

INTRODUCERE · NOTE ȘI VARIANTE · ANEXE

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ
DE
PERPESSICIUS

Cu 50 de reproduceri după manuscrise

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”
39, Bulevardul Lascăr Catargi, 39

1939

M EMINESCU, *OPERE*, I, EDIȚIE CRITICĂ
ÎNGRIJITĂ DE PERPESSICIUS, S'A TRAS
ÎN TREI MII DOUĂ SUTE CINCIZECI DE
EXEMPLARE, DIN CARE TREI MII DOUĂ
SUTE DE EXEMPLARE PE HÂRTIE VELI-
NĂ, CU SEMNĂTURA LUI M EMINESCU ÎN
FILIGRAN, FABRICATĂ DE FREIBERGER
PAPIERFABRIK, FREIBERG, PENTRU FUN-
DAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ
«REGELE CAROL II», NUMEROTATE DELA
51 LA 3250, ȘI CINCIZECI DE EXEMPLARE
NEPUSE ÎN COMERȚ, PE HÂRTIE VIDALON
VĂRGATĂ, FABRICATĂ DE CASA CANSON
& MONTGOLFIER, VIDALON-LES-ANNO-
NAY, NUMEROTATE DELA 1 LA 50. CO-
PERTA VOLUMULUI ESTE DIN CARTON
CONFEȚIONAT DE CASA H ULLSTEIN,
LEIPZIG

1467

PREFAȚĂ

Dela 25 Ianuarie 1902, dată la care Titu Maiorescu cedă Academiei Române manuscrisele, «săte deținea dela Mihai Eminescu, editarea operei aceluia ce nu apucase, în viață fiind, să-și publice singur volumul, intră într'o nouă fază.

Ceea ce se știa de câțiva familiari sau numai se bănuia, cu privire la o activitate infinit mai întinsă a poetului, apare de astădată lămurit. Cum tot mai lămurit și mai insistent se face simțită nevoia editării integrale, a operei lui.

Ecourile se succed, cu regularitate, și cu cât mai mult se dă la iveală din ineditul acestor inepuizabile grânarii, cu atât mai mult se înțelege cât de necesară, cât de imperativă este nevoia publicării laolaltă a tuturor relicvelor sale.

Întâiul din aceste ecouri — pentru a ne limita la două, trei — îl aflăm în prefața Poeziilor Postume, tipărite de Nerva Hodoș. Cu data de 8 Aprilie 1902, editorul scria: «o edițiune cuprinzând toate scrierile lui Eminescu va apare în cursul anului acestuia, sub îngrijirea d-lor I. A. Rădulescu, Il. Chendi și a subsemnatului». Pe această, evident prematură, asigurare se întemeia Anghel Demetrescu în marele său studiu dela 1903, atât de bogat în rezerve dar și în recunoașteri, una din întâiele contribuțiuni pe măsura subiectului ce-și propunea și în care după ce formulă cu fermitate îndoita nevoie de a se avea o biografie și o ediție completă a scrierilor, adăoga: «Ni se anunță o ediție completă a scrierilor lui Eminescu. E de prisos să aducem mulțumirile noastre inițiatorilor acestei întreprinderi. Am dori însă ca această ediție să fie precedată de o biografie nu numai exactă, ci și pe cât se va putea de amănunțită a poetului și însoțită de un bun comentariu asupra pasajilor dificile sau asupra aluziunilor aruncate în deosebitele părți ale scrierilor lui. Datoria unui editor ar fi, după părerea noastră, nu numai de a ne da textul autentic, ci și de a aduna documentele care ar putea lumina pe cititor, de a pune alături de text unele fapte contemporane, de a arăta prin citate cauzele ideilor și simțimintelor autorului, în scurt în a pune din nou opera în împrejurările ce au produs-o. După ce a dat aceste note, comentatorul trebuie să se retragă, pentru ca să lase pe cititor etc., etc.».

O întâie imagină, a ceea ce ar fi putut fi această râvnită ediție integrală a operei lui Eminescu o schițează în 1914, d-l A. C. Cuza. A spune că impunătoarea tipăritură, chiar lipsită de condițiile unei prezentări critice, cum și era de fapt, nu reprezintă, totuși, grosso modo, nici a zecea parte din totalul operei eminesciene, este nu numai un adevăr elementar, dar și cel mai puternic stimulent pentru urmărirea acelei himere pe care anii în loc să o apropie, o îndepărtau.

Vorbind despre această întâie realizare a «operelor complete», ca și despre altele, într'o recapitulativă comunicare academică din 1929, d-l N. Iorga încheia astfel: «Dar e o datorie pentru noi, păstrătorii prețioaselor caiete, pentru noi cari am îngrijit atâta timp moștenirea literară a lui Alecsandri, să începem, printr'o comisiune la care bucuroși aș primi să mă alipesc, ediția integrală a lui Eminescu, care trebuie să fie un monument național și pe care n'o poate da decât Academia Română». Același gând revine și în rândurile cu care glossă în «Revista Istorică» din 1933, prețioase contribuții eminesciene: «dar o întrebare se pune: cine oare va avea curajul să ni dea opera însăși a lui Eminescu, întreagă?». Iar mai deunăzi, distingând între feluritele categorii de ediții critice, d-l N. Iorga săpa în câteva cuvinte însăși norma și temelia unei atari ediții integrale: «Orice rând din Eminescu merită să fie tipărit».

Către această prezentare totală a operei lui Eminescu porcede, cu acest întâiu volum, Fundația pentru literatură și artă «Regele Carol II». Integrală și critică, ediția aceasta năzuiește să ducă la bun sfârșit împlinirea aceluia corpus eminescianum, la care și memoria poetului, și obligațiile culturii contemporane, și năzuințele ani de ani amânate, au deopotrivă dreptul.

In ce spirit s'a lucrat ediția de față, ce vor cuprinde întâiul volum și al doilea, ce și-a adăus încă dela început și cum are de gând să se întregască, sunt chestiuni pe care cititorul le va urmări și verifica singur. De aceea, nevăzând la lucruri, ce i se par de prisos, editorul se îndreaptă către acele îndatoriri elementare, dar și plăcute totodată, nu numai pentru că-l apropie, cu un pas, de țința nădejilor sale, dar pentru că-i oferă prilejul să răspundă, în chip public, acelor bune-voinți, fără de care lucrul său n'ar fi fost cu puțință.

Intemeindu-se, ani întregi, de lucru, numai pe tezaurul, de neprețuită valoare al manuscriselor eminesciene, ca și pe neistovitele depozite ale Bibliotecii — editorul are a mulțumi înainte de toate, conducerii Academiei Române și conducerii Bibliotecii, a căror largă înțelegere i-au autorizat cercetările și le-au dat puțința să se împlinească în cele mai perfecte condițiuni. Intregului personal al Bibliotecii, care ne-a înlesnit lucrul și a cărui bunăvoință ne va fi și de acum înainte la fel de prețioasă, îi aducem emoționate mulțumiri pentru neprecupețitul sprijin de care ne-am bucurat și scuză că singură teama de a nu trece cu vederea vreunul din numele nenumăraților binevoitori, ne-a oprit să dăm curs acestui lung registru. D-lui general Radu Rosetti, directorul Bibliotecii Academiei Române, îi exprimăm, în mod particular, gratitudinea noastră pentru amabilitatea continuă cu care a facilitat realizarea acestui început. Acestor bunevoinți, le vom cere favoarea să asociem și numele unuia din înaintași, pe al bunului nostru dascăl Ion Bianu, fostul director al Bibliotecii, a cărui largă inimă și ale cărui îndrumări sigure, ne-au fost, întotdeauna, cu prisosință împărtășite. La imagina-i de bronz, veghind în sala de lectură a Bibliotecii, tot mai nălfăm, din când în când, ochii cu recunoștință.

Orice concurs, însă, oricât de larg și oricât de multiplu — și în ce măsură au fost și de un fel și de altul, s'a văzut — nu și-ar fi putut da roadele dacă n'ar fi întâlnit acel climat, cel mai prielnic și cel mai generos totodată, dela Fundația pentru literatură și Artă «Regele Carol II», al cărei rol și importanță istorică în analele noastre editoriale n'ar putea fi epuizate în câteva rânduri de prefată.

Numind, însă, Fundația pentru literatură și artă «Regele Carol II», numim pe directorul ei, pe d-l Alexandru Rosetti, căruia, pentru întâia dată, în lungul șir de ani al raporturilor noastre literare, ne luăm libertatea să-i aducem mulțumiri publice. Că prilejurile n'au lipsit nici până acum, o știe oricine din aceia cari urmăresc, de mai bine de zece ani, realizările acestui singular editor, iar de cinci ani împliniți asistă cu reiterată surprindere la toate câte se fac, spre binele literaturii, și în cele mai desăvârșite condiții estetice, la Fundația pentru literatură și artă «Regele Carol II». Prezentul volum, ca și întreaga lucrare a ediției integrale Eminescu, n'au avut un patron, de mai luminoase inițiative și un colaborator, de mai constantă bunăvoință, ca d-l Alexandru Rosetti.

Fie ca eforturile noastre conjugate să izbutească a atinge țința ce și-au propus și să răspundă, astfel, în limita modestei lor iscusințe, înaltei sollicitudini a Majestății Sale Regelui Carol II. Editarea integrală a operei eminesciene ilustrează, odată mai mult, principiile spirituale ale regești, călăuzind prin veacuri destinele culturii noastre contemporane.

București, Iunie, 1939.

PERPESSICIUS

INTRODUCERE

TABLOUL EDIȚIILOR

Introducerea aceasta nu urmărește să adauge încă o lamentație la corul tânguirilor, ce s'a intensificat dela o ediție la alta. Cu rare excepții, fiecare nou editor a găsit cu cale să arunce o piatră în grădina antecesorului, pentru ca mai ferit să-și impună roadele micii sale ferme. Străvechea imagină a cursierilor luminii, nicăieri n'a fost mai puțin invocată, ca pe acest stadion vast de peste jumătate de veac, al edițiilor din poeziile lui Eminescu. Și nu rare ori, preluând facla din mâna alergătorului, urmașul avea grijă să-i aplice, în loc de mulțămită, o lovitură de grație. Caii de poștă, ce răzbiseră prin gloduri și hopuri până la stația din urmă, se cuveneau nu numai schimbați, dar și omorâți.

La mult mai puțin năzuiesc rândurile de față. Tabloul edițiilor din poeziile lui Eminescu, câte s'au succedat, dela cea dintâiu, a lui Maiorescu, până în pragul anului acestuia, urmărește să dea o imagină, cât mai apropiată cu putință, și să reconstitue circulația uneia din valorile fundamentale ale ultimei jumătăți de veac din cultura românească. Oricât ar folosi lecțiile și sugestiile câte au precedat-o, ca orice lucrare de acest fel, tabloul de față este înainte de toate o încercare, ce-și trage din sine normele și le verifică experimentându-le. În condițiile actuale ale bibliografiei românești ea nu poate fi altceva decât o schiță, a cărei întregire rămâne pe seama viitorului.

Tabloul edițiilor este și rămâne, înainte de toate, o lucrare bibliografică. El înregistrează în ordine cronologică, retipăririle și le însoțește de acel minimum de date, obișnuit în astfel de operațiuni de bibliotecă. Urmând sugestiilor din afară, tabloul își adaogă și unele informațiuni complementare, istorice, în primul rând, critice după aceea. Fiecare ediție își va avea numărul ei de ordine și în măsura posibilităților, notița, mai mult sau mai puțin dezvoltată, mai puțin în raport cu importanța retipăririi, cât cu a datelor ce vom fi posedat, deocamdată. Tipograficește, urmărim exemplul de acest gen, al tabloului din ediția Poeziilor lui Baudelaire, dela Nouvelle Revue Française. Ca și acolo, transcriem titlul și numele autorului, cu capitale, pe al editorului cu italice și restul cu literă dreaptă, de rând, indiferent de caracterele tipografice ale originalului. Liniile, de orice dimensiune le-am uniformizat; ornamentele tipografice sau desenele le-am indicat prin s. (semn), iar emblemele editoriale prin s. ed. (semnul editorului). Dela ordinea cronologică ne-am abătut întru atâta că am grupat la fiecare ediție retipăririle, câte s'au urmat în decursul anilor. În felul acesta se pot urmări, mai ușor, diferențele și, după cazuri, ameliorările, dela o retipărire la alta. Fiecare ediție își are mica sa familie, înlăuntrul căreia e loc și pentru cronologie și pentru istorie.

Caracterului bibliografic, tabloul acesta și-l adaugă și pe cel critic. Fără a intra în prea multe detalii, se va încerca să se pună în lumină caracterele proprii fiecărei ediții. Infățișarea lor, oricât de limitată, va aduce un început de prețuire și de ierarhizare. Orice ediție cată să răspundă atât unor cerințe de ordin general, cât și acelor norme pe care și le-a propus. O ediție care respectă cerințele generale și-și împlinește normele propuse, este o ediție izbită. Nereușita unei ediții vine mai puțin dela fatalele imperfecțiuni ale lucrului omnesc, cât din faptul că își trădează criteriile pe cari s'a întemeiat și în virtutea cărora cere dreptul de cetățenie. Cum e și firesc, cu altă unitate de măsură se judecă o ediție populară, una de lux sau una critică. Iar celei ce pretinde mult, mult i se va pretinde.

Se atrage atenția că tabloul acesta privește numai edițiile poeziilor, așa zicând antume, apărute în timpul vieții autorului. Volumele combinate de proză și poezii sau cele inte-

grale; se înregistrează numai pentru partea respectivă, a poeziilor antume. Toate celelalte părți, privind alte capitole, ca și volumele de poezii postume, etc., se rezervă tabloului bibliografic respectiv, ce va însoți fiecare nou volum, al ediției de față.

Cu aceste câteva preliminarii și rezerve, lăsăm să urmeze tabloul edițiilor.

POESII || de || MIHAIL EMINESCU || — || Editura Librăriei || Socec & Comp. — București — || 1884.

VIII + 307 pagini. În capul filelor gravuri. Exemplarele, ce am consultat, unul de lux și unul pe hârtie obișnuită nu au portretul poetului. Notița bibliografică apărută în *Convorbiri Literare*, pe 1 Ianuarie 1884, vorbește de « portretul autorului și o prefață de T. Maiorescu. Un vol. în 8°, 307 pag. ». G. Ibrăileanu confirmă ¹⁾

Filele V—VI cuprind următoarea istorică prefață:

« Colecția de față cuprinde toate poeziile lui Eminescu publicate în *Convorbiri Literare* de vreo doisprezece ani încoace, precum și cele aflate până acum numai în manuscris pe la unele persoane particulare.

Publicarea se face în lipsa poetului din Țară. El a fost totdeauna prea impersonal și prea nepăsător de soarta lucrărilor sale, pentru a fi putut fi înduplecat să se îngrijească însuși de o asemenea culegere, cu toată stăruința amicilor săi literari.

Poesiile, așa cum se prezintă în paginile următoare, nu sunt dar revăzute de Eminescu și sunt prin urmare lipsite de îndreptările ce avea de gând să le facă, cel puțin la cele vechi (*Venera și Madona, Mortua est, Egiptul, Noaptea, Inger de pază, Împărat și proletar, Rugăciunea unui Dac, Inger și demon*).

Dacă totuși am publicat și aceste poezii, împreună cu celelalte, așa cum se găsesc, am făcut-o dintr'un simțământ de datorie literară. Trebuiau să devie mai ușor accesibile pentru iubitorii de literatură noastră toate scrierile poetice, chiar și cele începătoare, ale unui autor, care a fost înzestrat cu darul de a întrupa adunca sa simțire și cele mai înalte gândiri într'o frumusețe de forme, sub al cărei farmec limba română pare a primi o nouă viață. »

București, Decembrie 1883.

T. MAIORESCU

Purtând data 1884, se știe că volumul era pe piață încă din Decembrie 1883, cum lasă a se bănui însăși prefața, datată Decembrie și adăugată în frunte, după ce volumul e în întregime tipărit. Afară de *Convorbiri*, apariția volumului mai e semnalată de *Familia*, din 1 Ianuarie 1884 și *Contemporanul* pe Ianuarie, cum informează G. Ibrăileanu, în studiile sale:

« Mai mult! Se poate preciza și ziua când a apărut volumul. Apariția volumului este anunțată în ziarul *Romanul de Joui*, 22 Decembrie 1883 la rubrica « Sciri d'ale zilei ». (« A apărut în editura librăriei Socec din București, *Poesiile lui Mihail Eminescu*, într'un splendid volum de 300 pag., care face cea mai mare onoare artei tipografice etc. »). Apariția volumului e anunțată în ziarul *România Liberă* din 23 Decembrie 1883, la rubrica « Cronica zilei ». (« Poeziile eminentului nostru poet Eminescu au apărut . . . Recomandăm cu stăruință cetitorilor noștri volumul apărut astăzi în librăria d-lui Socec, o perlă fără preț a poeziei noastre » ²⁾).

Ce a însemnat ediția aceasta pentru circulația intensă a poeziilor și faimei lui Eminescu, abia dacă mai e nevoie să amintim.

În ce grad, iarăși, ediția aceasta era, în același timp, și o faptă bună se poate vedea din discreția cu care Maiorescu înțelegea să adoarmă neliniștile poetului:

De vrei să știi, îi scria T. M., la sanatoriul din Ober-Döbling, unde era instalat, cu ce mijloace ești susținut deocamdată? Bine, Domnule Eminescu, suntem noi așa străini unii de alții? Nu știi D-ta iubirea (și dacă 'mi dai voie să întrebuițez cuvântul exact, deși este mai tare) admirația adeseori entusiastă ce o am și eu și tot cercul nostru literar pentru D-ta, pentru poeziile D-tale, și pentru toată lucrarea D-tale literară și politică? Dar a fost o adevărată exploziune de iubire cu care noi toți prietenii D-tale (și numai aceștia) am contribuit pentru puținele trebuințe materiale ce le reclama situația. Și n'ai fi făcut și D-ta tot așa din multul-puținul ce l-ai fi avut când ar fi fost vorba de orice amic, necum de un amic de valoarea D-tale?

¹⁾ G. Ibrăileanu, *Edițiile poeziilor lui Eminescu*, *Viața Românească*, XIX, 1, 1927, pag. 92—93.

²⁾ G. Ibrăileanu, *op. cit.*, pag. 93.

« Acum trebuie să mai știi, că volumul de poezii [ce] ți l-a publicat Socec, după îndemnul meu în Dechem-vr ie anul trecut, a avut cel mai mare succes, așa încât Socec stă încă uimit. În aceste 7 săptămâni dela aparițiunea lui, s'au vândut 700 de exemplare; o mie este toată ediția și de pe acum trebuie să te gândești la ediția a doua, care va fi reclamată pe la toamnă și în care vei putea face toate îndreptările ce le crezi de trebuință. Poeziile d-tale sunt astăzi cetite de toate cucoanele, dela Palat până la mahala la Tîrchilești, și la întoarcere în țară te vei trezi cel mai popular scriitor al României . . . « Was ich mir dafor Koofel »! Așa cam este, dar tot nu este rău, când te simți primit cu atâta iubire de compatrioții tăi »¹⁾.

Alcătuită într'un spirit din cele mai atente, și subordonată întru totul durerosului eveniment ce venea să curme așa de crud o carieră în plină ascensiune, ediția Maiorescu s'a păstrat neschimbată, de-a-lungul tuturor retipăririlor câte au urmat, sporită doar cu câteva « postume », ce se vor înregistra la locul lor. Mai mult, ediția Maiorescu a rămas și până astăzi modelul celei mai ideale orânduiri a poeziilor lui Eminescu, și dela sugestiile ei au plecat nenumărați alți editori.

Intr'o atare ediție, menită să pledeze nefericirea unuia din cei mai perfecți și mai unitari poeți români, nu-și puteau afla loc poeziile de tinereță ale lui Eminescu, de a căror lipsă vorbea, cu atâta justetă, de alminteri, Hasdeu, la centenarul din 1902, al lui Eliade Rădulescu. Și ele n'au fost niciodată adaose, nici în timpul vieții lui Maiorescu, nici după aceea, ediția aceasta rămânând înaintea de toate, ediția poeziilor apărute, sau cari aveau să apară, aproape în același timp cu ieșirea de sub tipar a culegerii, în *Convorbiri*.

Clasică, prin consacrarea unei jumătăți de veac, orânduirea²⁾ poeziilor în ediția Maiorescu este o operă cu totul personală a criticului și ea se cuvine înregistrată ca atare. Cu atât mai mult, cu cât formula *ediția Maiorescu*, de care ne vom folosi, în osebite rânduri, sintetizează nu numai metoda și data istorică, pe care le-a înscris în fruntea tabloului edițiilor eminesciene, dar și o formulă practică. Ea fixează o situație.

Acest cuprins și această ordine sunt următoarele: 1. *Singurătate*; 2. *Lasă-ți lumea ta uitată*; 3. *Și dacă ramuri bat în geam*; 4. *Pajul Cupidon*; 5. *Ce te legeni, codrule*; 6. *Melancolie*; 7. *Rugăciunea unui Dac*; 8. *Pe aceeași ulicioară*; 9. *De câte ori, iubito*; 10. *O rămâi*; 11. *Despărțire*; 12. *Crăiasa din povești*; 13. *Odă*; 14. *La mijloc de codru des*; 15. *Venere și Madona*; 16. *Sonet (Iubind în taină)*; 17. *Sonet (Afară-i toamnă)*; 18. *Sonet (Sunt ani la mijloc)*; 19. *Sonet (Când însuși glasul)*; 20. *Sonet (Trecut-au anii)*; 21. *Sonet (S'a stins viața, falnicei Veneției)*; 22. *Dorința*; 23. *Mortua est*; 24. *Noaptea*; 25. *Egiptul*; 26. *Adio*; 27. *Ce e amorul*; 28. *Lacul*; 29. *Inger și demon*; 30. *Floare albastră*; 31. *Se bate miezul nopții*; 32. *Inger de pază*; 33. *Atât de fragedă*; 34. *O mamă, dulce mamă*; 35. *Făt frumos din Tei*; 36. *Cu mâne zilele-ți adaugi*; 37. *Din valurile vremii*; 38. *Povestea Codrului*; 39. *Impărat și Proletar*; 40. *Pe lângă plopii fără soț*; 41. *Glossa*; 42. *S'a dus amorul*; 43. *Depart sunt de tine*; 44. *Freamăt de codru*; 45. *De-or trece anii*; 46. *Te duci*; 47. *Peste vârful*; 48. *Somnoroase păsărele*; 49. *Revedere*; 50. *Când amintirile*; 51. *Doina*; 52. *Mai am un singur dor*; *Variantă*; *Altă variantă*; *Altă variantă*; 53. *Epigonii*; 54. *Călin*; 55. *Strigoii*; 56. *Satira I*; 57. *Satira II*; 58. *Satira III*; 59. *Satira IV*; 60. *Luceafărul*; 61. *Criticilor mei*.

Un total de 64 poezii, dacă adunăm și cele 3 variante, nenumerate, ale poeziei *Mai am un singur dor*.

Textul ediției Maiorescu este, pe de o parte, al poeziilor apărute în *Convorbiri*, pe de alta, al celor ce aveau să se publice îndată, în grupe masive, și despre cari Maiorescu spu-

¹⁾ I. E. Torouțiu, *Studii și Documente Literare*, IV, 1933, pag. 187.

²⁾ Fiindcă ne aflăm la acest capitol, iată pe tema orânduirii, un curios pasagiu din lucrarea lui Pompiliu Eliade, *Filosofia lui La Fontaine*, « Socec », 1901, pag. 11—12:

« *Poet al Trecutului și Poet al Morții*, iată cum se prezintă în definitiv Eminescu, în literatura noastră. Și am ajuns cu aceasta și la trăsătura cea mai distinctivă a personalității lui: o sbuciumare, o luptă continuă între simțământul trecutului dispărut, pe de o parte, și simțământul morții apropiate, pe de altă parte. Care din aceste două simțăminte va subjugă, va doborî pentru tordeauna pe poet? E un moment în care poetul stă cu gândirea lui la cum-până: e în poezia *Se bate miezul nopții*. Editorul lui Eminescu a avut fericita idee de a așeza această poezie la mijlocul volumului. În paginile ce preced asistăm mai ales la predominarea simțământului Trecutului în sufletul lui Eminescu: cu trecutul, amorul și toate amintirile cele dragi; dela mijlocul volumului înainte, asistăm mai ales la Triumful Morții, etc., etc. ».

Cetitorul poate verifica singur măsura în care, clădind în arbitrar, observațiunea lui Pompiliu Eliade e sau nu justă. Poate nu strică să menționăm că *Se bate miezul nopții* datează de pe la 1868.

nea că le are «dela persoane particulare». Oricâtă fantazie și vervă ar cheltui G. Ibrăileanu în studiile sale asupra edițiilor din Eminescu, câtă vreme lipsesc informațiile autentice, orice discuție poate fi considerată, cu chiar una din expresiile istoricului literar, «un lux». Există o chestiune a «lăzii» cu manuscrise și ea apare, fie în corespondența lui Eminescu, fie în reportagiile timpului. Dar despre această chestiune nu avem date precise, cum nu avem nici despre situația exactă a transferului acestor manuscrise, pe cari Maiorescu le dona Academiei Române, în 1902. Nimic nu împiedecă să bănuim că, totuși, Maiorescu a utilizat aceste manuscrise și acum, în 1883, când pregătea întâia ediție, după cum le-a utilizat și după moartea poetului, când publica *Dalila*, într-o formă, cu mult simț al rețușelor, pusă la punct și care presupune, neîndoios, cercetarea de aproape a manuscriselor. De altminteri, textul cu care Maiorescu dona în 1902, Academiei, manuscrisele poetului, text ce se poate citi în notă încurajează orice presupunere de felul acesteia. «Persoanele particulare» dela 1883, se poate să fi fost o formulă convențională¹⁾.

Marea problemă a *persoanelor particulare*, din care fantezia polițistă a lui G. Ibrăileanu și până la un punct gustul de analiză al romancierului, au făcut o afacere cu adevărat tenebroasă și pe care și-a clădit întreaga teorie a postumelor lui Eminescu, se prea poate să fi fost, în realitate, un lucru cu mult mai inocent. Ibrăileanu n'a prea fost unul din familiarii manuscriselor eminesciene. Altminteri ar fi observat că începând încă din 1867, còpiile caligrafice, transcrise ca pentru tipar se succed, cu constantă metodă. N'ar fi fost deci exclus ca Maiorescu să fi găsit aceste ultime poezii ca pe un pachet de epistole, investit cu toate formele legale, dar care dintr'un motiv de forță majoră n'a apucat să fie expediat cu poșta. Iată, toată problema postumității și non postumității, redusă la propriile ei limite. Așa dar grupul acesta de poezii a trecut din manuscrise, în ediția primă și apoi în *Convorbiri*, din care pricină au și fost scutite de erori de tipar, cu excepția *mizerii* pentru *mișei* din *Glossa*.

Celelalte, începând cu *Venere și Madonă* și sfârșind cu *Doina* (mai puțin *Luceafărul*, care și el trece prin camera obscură a rețușărilor maioresciene), câte apăruseră în *Convorbiri Literare*, unde nu fuseseră cruțate de greșeli de tipar, păstrează, în prima ediție Maiorescu, aproape toate erorile. Ba chiar și în edițiile următoare și, precum se va specifica, la locul său, până în zilele noastre. Că Maiorescu îngrijea de această ediție el însuși, însuși o mărturisește în câteva rânduri, după cum mărturisește că tot el făcuse și corecturile primei ediții. Ceea ce explică cu greu perpetuarea și consfințirea multora din erorile, așa zise clasice²⁾.

Dintre erorile de tipar ale *Convorbirilor*, cari au trecut nestânjenite în prima ediție Maiorescu și au împietrit prinse în fildeșul versurilor, de-a-lungul tuturor edițiilor, mai importante sunt:

Pân' ești clară ca o roasă, pân' ești dulce ca o floare.

(*Noaptea*)

Clară, ca o roasă pentru rouă — eroare semnalată, într'un anume fel, chiar de Hasdeu, puțină vreme după săvârșirea ei (cf. pag. 318, a ediției de față).

¹⁾ Cum, fără doar și poate, convențională este și ceastăaltă formulă — *dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni* — din scrisoarea, cu care Maiorescu însoțea, în ședința dela 25 Ianuarie 1902, dania manuscriselor lui Eminescu, a celor 43 de manuscrise, aflătoare astăzi la Academie și care însumează un total de peste 15.000 pagini. Dar iată cu înșiși termenii acelei scrisori: «Dela Michail Eminescu posed — dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni — multe manuscrise, parte poezii publicate, parte încercări, fragmente și variante de poezii nepublicate, parte studii, traduceri și articole în proză. Toate aceste manuscrise, așa cum se află: în cărți cartonate, în caiete cusute și în foi volante, vi le trimit alăturat și le dăruiesc la rândul meu Academiei Române pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet...». (*Analele Academiei Române*, S. II, T. XXIV, Partea administrativă și desbaterile, 1902, pag. 95).

²⁾ «În răstimpul acesta — scria el surorii sale, la Iași, cu epistola din 6/18 Decembrie 1883 — am trimis astăzi corectura ultimei coli (Nr. 20) Tipografiei Socce-Teclu, care tipărește într'o admirabilă ediție poeziile lui Eminescu, așa că peste vreo zece zile apare volumul pe care, natural, ți-l voi trimite imediat. Îi mai scriu numai o scurtă prefață. Poeziile, așa cum sunt orânduite (*să se reție apozitia!*), sunt cele mai strălucite din câte s'au scris vreodată în românește și unele chiar în alte limbi. Unele absolut inedite, mai ales un foarte frumos sonet despre *Veneția* și o *Glossă*... În ultimele trei săptămâni am corectat zilnic câte 4 coli, două din Eminescu, două din Kotzebue...». (I. E. Torouțiu, *Studii și Documente Literare*, V, 1934, pag. 18).

Acolo 'n ochi de pădure
Lângă bolta cea senină
Și sub trestia cea lină
Vom șede în foi de mure.

(*Floare Albastră*)

cu intervertirea versurilor 2 și 3. Chestiunea poate fi urmărită, în această ediție la capitolul respectiv.

A statelor greoaie, cari trebuie 'mpinse;
Atunci veți muri lesne fără de-amor și grijă;
Poporul lui îl face tăcut și umilit.

(*Impărat și Proletar*)

despre cari se va vorbi imediat.

Nu spera când vezi mizerii
La izbândă făcând punte

(*Glossa*)

cu *mizerii* pentru *mișei*.

Suprimarea versului: *Și cum vin cu drum de fier din Doina* — semnalată cum se va vedea, și de Ion Gorun și de Anghel Demetrescu.

În legătură cu erorile din *Impărat și Proletar*, se cuvine să menționăm că două din ele, cele mai importante, fuseseră corectate, înainte de apariția întâiei ediții Maiorescu, și anume în *Contemporanul*. Un mic istoric se impune.

După cunoscuta epigramă a lui Macedonski, I. Nădejde publică în *Contemporanul* (III, 2) din 16 August 1883, un vehement articol de protest în care reproduce epigrama incriminată, și o taxează drept «faptă sălbatecă». Începând cu numărul următor, și ca să dea o mai mare importanță protestului, reproduce «Din poeziile lui Eminescu» (e chiar titlul rubricii), însoțindu-le de o notiță explicativă, iscălită X. Epigrama lui Macedonski, reproducă și ea în numărul anterior începea, se știe, cu: «Un X... pretins poet, acum...». Notița precizează că transcrierea poeziilor lui Eminescu se face după *Convorbiri*.

Și se tipăresc: *Scrisoarea întâia și Scrisoarea a doua* (în *Contemporanul*, III, 3, 1 Septembrie 1883); *Scrisoarea a treia*, partea I-a (*ibid.* 4, 16 Septembrie); *Scrisoarea a treia*, partea II-a (*ibid.*, 5, 1 Octombrie); *Scrisoarea a patra* (*ibid.*, 6, 16 Octombrie) cu ultimele două versuri, în italice; *Impărat și Proletar* (*ibid.*, 7 1 Noiembrie 1883), având îndreptate:

v. 23: A statelor greoaie care trebuie 'mpinse

v. 120: Poporul loc îi face tăcut și umilit

(Rămănea eroarea din v. 106: *Atunci veți muri lesne fără de-amor și grijă — amor pentru amar*).

După care urmează: *Venere și Madonă* (*ibid.*, 8, 16 Noiembrie). În Nr. 12 din 15 Ianuarie 1884 se tipăresc ecouri dela banchetul Junimeii și în Nr. 13 din 1 Februarie 1884 sub titlul «Din poeziile lui Eminescu (sfârșit)», următoarea valoroasă notiță: «Începurăm a publica din poeziile lui Eminescu, când nu știam că în curând va ieși un volum care să le cuprindă, dacă nu pe toate, dar cel puțin pe cele mai însemnate. Prin publicarea volumului se face de prisos lucrarea noastră, de vreme ce nu ne îndoim că toți cetitorii noștri se vor grăbi să-l cumpere. Volumul a ieșit în București în ediția d-lui Socac și costă patru lei. Aice vom publica câteva poezii populare din volum ca să vadă oricine ce efecte frumoase este în stare să pricinuiască poezia poporului, dacă știe cineva să se pătrundă de dânsa. Mai publicăm și poezia dela sfârșitul volumului «Criticilor mei». Dacă, cum auzim, poetul s'a în-sănătoșat, cu atâta mai bine. Va vedea cum îl prețuia de mult oamenii și că se înșelase privind prea aspru lumea».

Și se reproduc: *Ce te legeni codrule, Revedere, Doină și Criticilor mei*.

Un capitol special al ediției Maiorescu îl formează tipărirea *Luceafărului*. Lăsând desvoltărilor de rigoare rândul și locul lor în capitolul respectiv, să spunem de pe acum că versiunea scăzută cu patru strofe a *Luceafărului* din ediția Maiorescu este o lucrare ce-i aparține întru totul. Apărut în *Almanahul României June*, în Aprilie 1883, *Luceafărul* e reproducă aidoma în *Convorbiri Literare* din August, același an, după îmbolnăvirea poetului. Începând să lucreze prin Noiembrie la ediția sa, Maiorescu aplică textului din *Convorbiri* o reducere de patru strofe, dictată, de sigur, de criterii pe cari nu le-a explicat, dar cari se pot cu lesniciune formula. Un lucru câtă totuși să recunoaștem: simplificarea impusă de Maiorescu, arbitrară ca orice intervenție străină, s'a făcut cu păstrarea legăturilor

organice. Suprimând cunoscutele trei strofe, din îmbierea Creatorului, Maiorescu avea grija și de sigur instinctul logic, să substituie vechii tranziții, una nouă, care era cerută de noul contur al poemei. În felul acesta, amputarea a trecut neobservată. Au greșit însă, aceia dintre editori cari păstrând versiunea Maiorescu, au revenit la tranziția *Convorbirilor*.

O operație de același fel va efectua Maiorescu pentru *Dalila*, pe care o anexează, poate ediției a V-a, după ce o tipărise în *Convorbiri*.

POESII || de || MIHAIL EMINESCU || Ediția a doua || Editura Librăriei || Socec & Comp. — București || 1885.

VI + 2 (nenumerate) + 307 pag.

Portret miniatural și iscălitură compusă caligrafic, din caractere de tipar.

Prefața ediției întâia.

Erorile de tipar se mențin.

Ediția a 3-a ne e cunoscută, numai din următoarea notiță a ediției Gh. Adamescu: «Idem. Ed. 3-a 1888. Un exemplar în Biblioteca Clubului Tinerimei din București. Aceleași poezii. Prefața lui Maiorescu și notița lui Giurescu despre data nașterii autorului».

Intr'un articol al lui Corneliu Botez: «Unde s'a născut poetul Eminescu», *Mihail Eminescu*, I, 6, 1 Martie 1904, se vorbește de o «edițiune de lux a poeziilor lui Eminescu din anul 1887, apărută sub îngrijirea d-lui T. L. Maiorescu, în editura Librăriei Socec...».

Ce este, însă, puțin probabil, e ca la 1887 sau 1888 să fi apărut notița lui Giurescu, tipărită, cum se va vedea, abia în ediția a șasea, peste vreo patru ani.

POESII || de || MIHAIL EMINESCU || — || Ediția a patra || — || Cu o notiță biografică de T. Maiorescu. || Editura Librăriei || Socec & Comp. București || 1889.

XIV + 315 pag.; portret miniatural; prefața ediției întâia și întâia parte din studiul «Eminescu și Poeziile lui», apărut în *Convorbiri Literare*, XXIII, 8, 1 Noembrie 1889.

În legătură cu ediția a patra se cuvin reproduse câteva rânduri din articolul ce Alexandru Hodoș, (Ion Gorun de mai târziu), publica sub transparent pseudonim în *Fântâna Blanduziei*:

Ediția a patra, departe de a fi completată, păstrează chiar și greșelile ediției a treia, afară de una singură, îndreptată: și aceea nu în textul cărții ci la sfârșit într'o erată! Este adăogarea unui vers, lăsat afară din Satira I, după versul:

Căci sub frunte-i viitorul și trecutul să încheagă,

Noaptea-adânc' a vecinicii, el în șiruri o desleagă.

Dar cine n'a observat, în edițiile anterioare și alte lăsări afară, cum e de pildă în celebra *Doină*, versul:

Și cum vin cu drum de fier

Toate cântecele pier.

Ei bine, și în ediția a patra, ca și în celelalte, în zadar cauți chiar și la erată urma primului vers lăsat afară: Nici atât nu-i d'ajuns.

Ediția a patra păstrează din ediția a treia erori cari în edițiile anterioare *nu erau*, cum e de pildă:

Din *Coian* la Vatra Dornii

În loc de *Boian* — și altele mai mărunte, sumedenie!

Ca lucrare tipografică, de asemenea ediția a patra e inferioară cu ceva celorlalte ediții.

În loc să se îngrijească, cum cred că-i era datoria mai înainte de toate, ca să curețe de greșeli, să împlinească lacune și să caute a completa după puțină volumul de poezii al lui Eminescu, d-l Maiorescu și-a tipărit, în adevăr, în fruntea volumului, studiul cu care ne amenințase în *Convorbiri Literare*.

A lăsat, ce-i drept, de o parte titlul pretențios al *studiului*; îl numește acum numai *notiță biografică* și-i păstrează numai partea întâia, partea în care cu contrazicerile și neesacțițiile pe care le-am arătat într'un articol din Nr. 7 al «Fântânii Blanduziei»¹⁾, își face apărarea în contra imputărilor că d-sa și alții ca d-sa ar fi lăsat pe Eminescu în mișerie, din pricina căreia ar fi nebunit...²⁾.

¹⁾ Al. I. Hodoș, *Un poet și un critic*, «Fântâna Blanduziei», Nr. 7 (seria II), 12—19 Noembrie 1889.

²⁾ Alib [Al. I. Hodoș], *Ediția a patra a poeziilor lui Eminescu*, «Fântâna Blanduziei», Nr. 10 (seria II), 3—10 Decembrie 1889.

Ediția a 5-a nu este cunoscută. Socotind, cu oarecare aproximație, am putea presupune că ea a apărut către începutul lui 1891, de vreme ce ediția a 4-a apare către sfârșitul lui 1889 iar a 6-a în Iunie 1892.

Până ce vom fi consultat un exemplar, nu putem ști ce spor de texte va fi avut față de ediția a 4-a. Judecând după faptul că numărul din 1 Februarie 1890, al *Convorbirilor*, și sub titlul «Două poezii postume ale lui Mihail Eminescu», Titu Maiorescu publica sonetul *Or câte stele* și *Dalila*, însoțindu-le de notița cu care ne vom mai întâlni, și a cărei concluzie era că: «aceste două poezii cuprind versuri de-o unică frumusețe și (că) nu pot lipsi din opera lui Eminescu» — s'ar putea, zic, deduce că ediția ce urmă — a 5-a — va fi însumat și aceste două texte. Cu certitudine, însă, nu se poate afirma. Ce este sigur este că ediția a 6-a, ce apare în 1892, însumează 4 poezii noi, pe care *Convorbirile* se grăbesc să le reproducă. Și nimic nu se spune de *Dalila* și *Or câte stele*. Pentru că figuraseră în ediția a 5-a? Pentru că vor figura abia în a 7-a?

Iată întrebări, pe cari numai prezența unui exemplar le va deslega¹⁾.

Ediția a 6-a de asemeni nu ne este cunoscută. Dar despre ea avem date precise în notița apărută în *Convorbiri Literare*, XXVI, 3, din 1 Iulie 1892.

Sub titlul «Patru poezii de Eminescu», redacția scria:

«Noua ediție (a 6-a) a poeziilor lui Eminescu, apărută la Socec & C-nie în luna trecută sub îngrijirea d-lui T. Maiorescu și cu îndreptarea multor greșeli de tipar din ediția precedentă, este sporită cu următoarele poezii găsite pe câteva foi scrise de mâna lui Eminescu. D. Maiorescu le însoțește cu o notă la pag. 294, în care spune: «poeziile, scrise — pe cât se vede — în prima aruncătură a condeiului, au rămas nerevăzute de poet și nepublicate de el; una din ele este numai un fragment de 3 strofe. «Rugăciunea» se află intercalată într-o poezie de 12 strofe, intitulată *Ta twam asi*, având însă în manuscris fiecare strofă rânduri șterse și neînlocuite etc. Dar și așa cum le găsim astăzi, aceste poezii cuprind versuri de o unică frumusețe și nu pot lipsi din opera lui Eminescu».

De altminteri noua ediție se folosește, într'un *Post-scriptum*, pentru fixarea datei nașterii lui Eminescu de scrierea d-lui Giurescu, publicată în numărul *Convorbirilor* dela 1 Iunie a. c. »

Și urmează: *Intre păsări*, *Pe un album*, *Rugăciune* și *Fragment*. De reținut: întâi că ediția a 6-a se întregeste cu 4 poezii postume și, al doilea, că abia dela această a șasea ediție apare textul lui N. D. Giurescu, privitor la rectificarea anului nașterii lui Eminescu.

În aceeași vreme în care se pregătea tipărirea ediției a 6-a, Titu Maiorescu trimite lui I. V. Socec, o scrisoare în care după ce amintea că de venitul multelor ediții s'a bucurat poetul, «în cei din urmă ani ai vieții sale», făcea propunerea ca pe viitor, librăria-editoare să rezerve câte 600 lei pentru fiecare nouă ediție de una mie exemplare, care să fie destinați «la premiarea acelor lucrări literare scrise de studenți români, care — pe lângă valoarea lor — să fie în oarecare legătură cu concepțiunile caracteristice cuprinse în opera lui Eminescu».

Dar abia după două mici premii, din care unul se dă scriitorului N. Basilescu, acordul e zădărnicit de somația, ce căpitanul Mateiu Eminescu tipărește în *Monitorul Oficial* din 9 Octomvrie 1894, prin care declara că «nimeni nu are dreptul a edita și vinde scrierile rămase» dela decedatul său frate. «Firește că în urma acestei înștiințări scria comentatorul, și a primirii unei somațiuni deosebite, Casa Socec a suspendat editarea poeziilor lui Eminescu²⁾».

Cum ediția a VII-a apare în 1895, și tot la Socec, e de presupus că o tranzacție va fi intervenit, din timp, între părți.

POESII || de || MIHAIL EMINESCU || — || Ediția a șaptea || — || A șaptea mie de exemplare || — || Cu o notiță biografică de T. Maiorescu || București || Editura Librăriei Socec & Comp. || 1895.

¹⁾ O verificare de ultimă oră ne înlesnește, cel puțin, datarea exactă a ediției a 5-a. În amintitul studiu, din 1903, închinat lui Eminescu, Anghel Demetrescu (*Opere*, Fundația p. literatură și artă «Regele Carol II», 1937, pag. 227 nota) vorbea de «a cincea mie (1890)» pe care o avea înainte, plină de greșeli de tipar. Între altele, continua să lipsească din *Doina*, versul: *Și cum vin cu drum de fier*, despre care a mai fost vorba.

²⁾ Gh. Teodorescu-Kirileanu, *Convorbiri Literare*, XL, 12, Dec. 1906.

XVI + 318 pag. Pe verso foaiei de titlu: «Exemplarele No. 1 până la 50 din ediția VII, sunt tipărite pe hârtie olandeză».

Cuprinde: prefața la ediția d'întâi; *Poetul Eminescu*, apărut în ed. a IV-a, datat greșit: București, Octomvrie 1887; la fine, notița lui N. D. Giurescu. Vignetele, cul-de-lampe-urile și ornamentele dinlăuntru s'au suprimat. Sunt 73 poezii (cu cele 3 variante pentru *Mai am un singur dor*: 76). La pag. 294, în nota sonetului *Or câte stele*, notă ce se va reproduce în toate edițiile câte vor mai urma, se vorbește de cele 6 poezii adaose «scrise pe cât se vede — în prima aruncătură a condeiului, (ce) au rămas nerevăzute de poet, nepublicate de el» și încheie cu: «Dar și așa cum le găsim astăzi, aceste poezii cuprind versuri de o unică frumusețe ce nu pot lipsi din opera lui Eminescu».

Poeziile adaose sunt: *Sonet*, *Oricate stele*, *Pe un album*, *Între păsări*, *Fragment*, *Rugăciune*, *Dalila*.

Greșelile de tipar, aceleași — mai puțin versul din *Doina*, de astădată restituit.

POESII || de || MIHAIL EMINESCU || — || Ediția a opta || * || A opta mie de exemplare || * || Cu o notiță biografică de T. *Maiorescu* || — || București || Editura Librăriei Socec & Comp. || 1901.

XVI + 260 pag. Pe copertă: Prețul Lei 1,50.

Aceleași cuprins, aceleași erori de tipar, în datarea notiței biografice ca și la poezii.

Edițiile a 9-a și a 10-a nu ne sunt cunoscute. Ele au apărut în răstimpul dintre 1901, data celei de a 8-a și 1913, data celei de a 11-a ediții.

POEZII || de || MIHAIL EMINESCU || — || Ediția a unsprezecea || * || A treisprezecea și a patrusprezecea mie de exemplare || * || Cu o notiță biografică de T. *Maiorescu* || — || București || Editura Librăriei Socec & Comp., Societate Anonimă || 1913.

271 pag. + tabla de materii; Pe copertă: Prețul Lei 1,50.

Aceleași conținut, aceleași erori de tipar. Notița biografică, de astădată: București, Octomvrie 1897.

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Cu o notiță biografică de T. *Maiorescu* || — || București || Editura Librăriei Socec & Comp., Societate Anonimă.

271 pag. + tabla de materii [f. a.; c.ca 1920].

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Cu o notiță biografică de T. *Maiorescu* || — || București || Editura Librăriei Socec & Comp., Societate Anonimă || [1922].

Anul pe copertă; 271 pag. + tabla de materii; același conținut etc.

MIHAIL EMINESCU || — || OPERE COMPLETE || — || Seria I || POESII || — || Volumul I || — || Cu o notiță biografică de T. *Maiorescu* || s. ed. || București || Editura Librăriei Socec & Co., Soc. Anonimă || 1922.

Pe copertă: Biblioteca Clasică.

Volum mic, cartonat, 185 pag.; același conținut etc.

Cuprinde 49 poezii dela *Singurătate* până la *Revedere*. Toate poeziile în vers lung, sunt frânte...

Tipăritură neglijentă, în ciuda exteriorului.

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Cu o notiță biografică de T. *Maiorescu* || — || București || Editura Librăriei Socec & Comp., Societate Anonimă.

271 pag. + tabla de materii. Același conținut etc. [f. a.; c.ca 1924].

MIHAIL EMINESCU || POEZII || Cu o notiță biografică de T. *Maiorescu* || s. || București || Editura Librăriei «Socec & Co.», S. A.

271 pag. [f. a., c.ca 1927].

Aceleași conținut, aceleași erori.

MIHAIL EMINESCU || POEZII || După prima ediție publicată || cu o notiță biografică || de || T. Maiorescu || s.ed. || Editura Libăriei || Socec & Co., S. A. || București.

265 pag. [f. a. Din post-față: 1936].

Același conținut, la care se adaugă o Postfață semnată de d-l V. Demetrius, care și-ar fi dat osteneala să elimine greșelile de tipar, strecurate an de an în ediția Maiorescu. Note interioare semnalează, în deosebi, erorile ediției a IV-a. Câteva intervențiuni arbitrare, în note, strică tocmai scopului urmărit de editor: restituirea caracterului primei ediții.

În schimb se păstrează toate evidentele și istoricele erori de tipar ale ediției prime, semnalate și până acum și a căror dăinuire nimic nu o îndreptățește.

M. EMINESCU || — || PROZĂ ȘI VERSURI || s. || Editor, V. G. Morfun || Iași, 1890.

254 pag. În frunte o scrisoare autografă a lui Eminescu, în cuprinsul:

Botoșani, 10 Noembrie 1887.

Mult stimate amice,

Boala îndelungată de care am suferit, m'a împiedecat dela ținerea unei corespondențe regulate. Acum, fiind întrucâtva mai restabil, viu a Vă ruga să V'aduceți a minte de mine, de lipsa aproape absolută de mijloace de subsistență, în care mă aflu.

Dacă Vă este cu putință de-a-mi veni în ajutor, Vă rog a o face cât de curând, căci cea mai neagră mizerie mă amenință.

În așteptarea unui răspuns rămân al D-Voastre,

devotat amic

M. Eminescu.

Volumul cuprinde ca proză: *Făt-Frumos din lacrimă, Sărmanul Dionis și Influența Austriacă*. Ca poezii: *Făt-Frumos din teiu, Foaie veștedă, Diana, Dalila, Nu mă înțelegi, Sara pe deal, La steaua, De ce nu-mi vii, Kamadeva*, cele 12 poezii din *Familia*, dintre 1866—1869, *Din noaptea (Familia, 1884)* și ca poezii postume: *Vieța și Stelele 'n cer* (din *Fântâna Blanduziei*). Prefața editorului dă indicațiuni precise și prețioase, asupra locului unde au apărut bucățile în proză și versuri. Observațiile însoțitoare sunt și astăzi de actualitate. La *Făt-Frumos din teiu*: « Această poezie poate fi socotită ca o variantă a poeziei cu același titlu publicată în volumul editat de Librăria Socec și care în *Convorbiri Literare*, anul XI, Nr. 12 purta titlul: « Povestea Teiului ».

Despre poeziile din *Familia*: « Socot că vom aduce un serviciu însemnat celor ce se îndeletnicesc cu cercetarea amănunțită și cu studiul desvoltării geniului poetic al lui Eminescu, publicând aci și întâiele bucăți ale marelui nostru poet ».

Despre cele două poezii postume: « Apoi ca poezii postume, am găsit două bucăți publicate, fără titluri, de către revista bucureșteană « Fântâna Blanduziei » și culese dintr'un notes al lui Eminescu. Publicându-le aici am intitulat întâia poezie: « Vieța », iar pe a doua cu întâiul ei vers ».

Postfața se încheie cu următoarele rânduri: « Volumul de față trebuia să apară de anul trecut și editorele, care în această publicație nu urmărea un gând bănesc, era să-și scoată numai cheltuelile, rămânând ca autorul să beneficieze de tot câștigul.

« De atunci încoace Mihail Eminescu săvârșindu-se din vieță, publicațiunea a fost întreruptă; dar credincios înțelegerii avute, editorele nu voiește să tragă niciun folos bănesc din acest volum și va depune în mânele societății întocmite pentru înălțarea statuei nepietorului poet câștigul net al acestei publicații ».

Iar la fine, aceste utile și rarissime detalii de tiraj:

Volumul s'a tipărit:

101 exemplare numerotate, ediție de lux, hârtie velină, întovărășite de fotogr.	
autorului	10 lei
501 ex. hârtie velină	5 lei
1001 ex. ediție populară	3 lei

(Un cetitor a calculat cu creionul și a aflat suma de: 6508 lei).

În legătură cu ediția Morțun, *Familia*, XXVI, 28, din 15/27 Iunie 1890, reproduce recenziile ce N. A. Bogdan publicase în *Era Nouă*. De punerile la punct, referitoare la proza lui Eminescu, atât de revelatoare la epoca aceea, vom aminti cu prilejul editării operei în proză. Reproducem, aici, câteva din obiecțiile de ordin general și de bun simț:

«Apoi — nu știm ce l-a îndrituit pe editorul «Prozei și Versurilor» lui Eminescu, de a publica scrierile sale, din acest volum, cu o ortografie . . . nădejdie. Oricât ar fi mai trăit Eminescu, cred că n'ar fi avut *plăcerea* de a scrie două rânduri, de pildă, ca acestea:

«Ochii negri, cari *terau* ai *iei*, *iera* *iei* întreg, *iei* copilul . . . *Iea* îl cresc . . .».

Asta ar însemna a desgrota un craniu de sfânt, și a-l espune privirii publice îmbrăcat cu un joben, or cu o pipă între dinți!

De asemenea nu știm ce motiv *literar* a împins pe d-l Morțun a publica, în reproducție litografică, o scrisoare a poetului — care numai între operele lui și mai ales în fruntea unui volum, nu-și avea locul. Cu toții știm că Eminescu a fost redus la mizerie; cu toții știm că și amicii și cei ce numai au auzit de numele și meritele lui, au contribuit cu mult-puțin spre a-i ameliora suferințele, ceea ce poate a făcut-o și d-l Morțun, sau persoana cărei îi va fi adresată acea scrisoare (căci nu se spune cui anume e adresată). Făcut-a d-l Morțun o biografie a poetului, în care la partea suferințelor sale să introducă acel act olograf?».

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || (Complecte) || s. || Iași || Editura Librăriei Frații Șaraga.

VIII + 213 pag. [f. a.].

Patetică prefață de A. D. Xenopol, datată Februar 1893.

Incepe cu *Vieașa*, *Stelele 'n cer*, poeziile din *Familia* și sfârșește cu *La moartea lui Aron Pumnul*. Postumele ediției Maiorescu. Cronologie greșită.

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Complecte || s. || Iași || Editura Librăriei Frații Șaraga.

240 pag. Pe copertă: A 12-a mie. Colecțiunea Șaraga. Prețul 1 leu.

Nouă prefață A. D. Xenopol însoțită de următoarea notiță:

«Manuscrisurile de mai sus, despre care vorbește d-nul A. D. Xenopol, ni le-au dăruit D-nul George Butman, fost pe-atunci compozitor de litere, la Convorbiri Literare, care văzând că textul poeziilor se publică cu oarecare corecție din partea redacției, i-au plăcut a păstra manuscriptul lor în original, spre a le avea așa complete precum erau ele».

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Complecte || s. || Iași || Editura Librăriei Frații Șaraga.

Pe copertă: No. 7. A 13-a mie. Colecțiunea Șaraga. Prețul 1 leu [f. an].

Scurtă prefață A. D. Xenopol, interesantă pentru sugestiile și obiecțiile ce trezește:

«Edițiunea aceasta nouă a poeziilor lui Mihai Eminescu se deosebește de acele ale altor editori, mai întâiu prin întocmirea șirului lor cronologic, după data publicării lor în diferitele reviste și scrieri din care au fost culese. Intrucât data alcătuirii lor trebuie să corespundă îndeobște cu aceea a publicării, se poate vedea din ediția de față modul cum s'a dezvoltat genul lui Eminescu.

Asupra acestei împrejurări, putem observa că spiritul poetic a lui Eminescu, deși înăscut, a ajuns la deplina lui înflorire destul de târziu. În poeziile lui începătornice, el se arată stângaci în rostiri, greoiu în limba adeseori plină de neologisme neîndreptățite, confuz în idei și sărac în rime. Unele din aceste defecte stăruiesc până și în timpurile de mai târziu. Așa în *Împărat și Proletar*, în *Strigoii* și altele.

Putem zice că talentul lui Eminescu nu ajunge în deplina lui dezvoltare decât în 1877. Când ne gândim că în 1883, minunatul său spirit fu zdrobit pentru totdeauna, abia atunci putem prețui însemnata pierdere ce a încercat-o literatura românească prin înnebunirea lui Eminescu.

Ediția de față este apoi mai completă decât toate cele precedente, atât prin restituirea adevărată a textului, după manuscriptele originale pe care am fost destul de fericiți a le afla, pentru o parte din poeziile lui, pe cât și prin o reproducere mai exactă a poeziilor publicate și care în multe din tipărițile anterioare erau pline de greșeli care le schimbau înțelesul».

MIHAIL EMINESCU || — || POESII || — || Carte didactică || Aprobată de Onor. Minister al Instrucțiunii publice și Cultelor || Pentru uzul școlilor || — || Editori || S. Dimitriu & Matei Eminescu || — || București || — || Lito.-Tipografia Codreanu & Săvoiu Calea Rahovei Nr. 5 || 1895.

78 pag.; Prețul 50 bani; mică prefață de N. Petrașcu.

MIHAIL EMINESCU || POESII || — || Carte didactică || Aprobată de Onor. Minister al Instrucțiunii Publice și Cultelor || sub No. 2531 din 28 Aprilie 1895 || Pentru uzul școalelor || — || Iași || Editura Librăriei Școalelor, Frații Șaraga || 1896.

Pe copertă: a 3-a mie, (evident: ex. dela Academie); Biblioteca Șaraga, sub Poesii: 1, jos: No. 9 (din «Biblioteca Șaraga» a 25 bani volumul), Prețul 25 bani.

Pe fila 3: portretul dela Neamț.

Pe fila 5—6 (n-rotate și I—II): *Un cîvînt*, datat Martie 1896, iscălit: I. I. Alexandrescu-Dafin. Intre altele:

«Ie lucru curios că în cărțile pentru școalele primare, aproape de loc nu se citează din poeziele nemuritorului nostru poet, Mihail Eminescu. Cu atîta mai mult, că la Eminescu găsim bogăția și stilul cel mai curat din tot ce s'a scris în românește, cu excepție bine înțeles de un Creangă, neîntrecutul povestitor popular».

Biblioteca pentru Toți || — || MIHAIL EMINESCU || — || POESII || Cu notiță biografică || de || *căpitanul Eminescu*, fratele poetului Mihail Eminescu || s. || București || — || Editura Librăriei Leon Alcalay || No. 37. — Calea Victoriei. — No. 37. || (Sub Hotel Bulevard).

Pe copertă: No. 195—196 [f. a.].

M. EMINESCU || — || POEZII || — || Ediție îngrijită după manuscrise de Ion Scurtu || s. || București || «Minerva», Institut de Arte || Grafice și Editură, B-dul Aca- || demiei, 3. — Edgar Quinet, 4. || 1908.

Coperta de Ary Murnu. Prețul: Lei 1,50.

XXVIII (prefață, datată: București, August 1908) + 352 pag.

Introducerea lui Ion Scurtu — în atâtea privințe excelentă, cu intuiții sigure și de o terminologie ce se impune oricărui familiar al manuscriselor — începe cu examenul, atent urmărit, al edițiilor de până la a sa, care va fi «dorita *ediție critică*, autentică în text, completă în cuprins, orânduită după toate normele obicinuite aiurea, spre mulțumirea științei și a marelui public cititor».

Un *Adaos*, final, completează izvoarele însemnate la fiecare pagină și dovedește că Ion Scurtu a fost întâiul cercetător pasionat al manuscriselor, care și-ar fi desăvârșit fără doar și poate ediția, dacă Parcele i-ar fi îngăduit-o. Poeziile sunt împărțite în trei perioade: a tinereții întâia, a tinereții a doua și a maturității. În lăuntru cadru cronologic, o nouă «grupare psihologică, după fondul de sentimente și de idei al poeziilor».

M. EMINESCU || — || LUMINĂ || DE LUNĂ || POEZII || — || Ediție îngrijită după ma- || nuscrise de Ion Scurtu || s. || București || «Minerva». — Institut de Arte || Gra- || fice și Editură. — Bulevardul || Academiei 3. — Edgar-Quinet, 4 || 1910.

Copertă Ary Murnu. Prețul: Lei 2.

391 pag. (incl. Prefața. Datată: Iunie 1910, adaugă, în deosebi, justificarea noului titlu: *Lumină de lună*, care, într'adevăr, aparține lui Eminescu.

Erata, între alte greșeli, indică și *Călin*, unde în loc de: singurică'n *cămdruță*... cere să se citească: singurică 'n *cămdruță*... (*Sic!*).

M. EMINESCU || — || LUMINĂ || DE LUNĂ || POEZII || — || Ediție îngrijită după ma- || nuscrise de *Ion Scurtu* || s. || București || « Minerva », Institut de Arte || Grafice și Editură, Bulevardul || Academiei 3. — Edgar Quinet 4 || 1912.

391 pag. Aceași copertă, datată : 1910.

Prefața datată : Iunie 1910.

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || — || Ediție revizuită || de || *Ion Scurtu* || s. || București || Editura Librăriei Leon Alcalay || Calea Victoriei 47.

252 pag.

Pe copertă: Ediție ilustrată (*sic*) și revizuită de Ion Scurtu, 1910 — Prețul Lei 2.

Biblioteca pentru Toți || — || MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || — || Ediție revizuită de || *Ion Scurtu* || s. || Editura Librăriei Universale Leon Alcalay || Alcalay & Co || București — 37, Calea Victoriei, 37.

Pe copertă: No. 195—195 bis, 196—196 bis.

O mică prefață în termenii :

« Această nouă ediție a poeziilor lui Eminescu este revizuirea și îndreptarea vechei ediții din « Biblioteca pentru Toți ».

Volumul cuprinde, în prima linie, poeziile publicate de autorul însuși și de prietenii săi literari. *S'au adaos* la sfârșit, ca o completare, numai acele poezii postume, care par definitiv încheiate și sunt de o frumusețe deosebită, la înălțimea celorlalte poezii ale lui Eminescu, neavând lipsurile și imperfecțiunile, cari turburau și nemulțumeau pe cititorii amatori.

Astfel credem a fi pus la îndemâna acestui fel de cititori o ediție populară care se poate întrebuița cu încredere și cu folos ».

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || O notiță biografică || de || *Ioan Săndulescu* || — || Ediția II || Complectată și adăugită || s. ed. || București || — || Editura Librăriei Leon Alcalay || No. 37. — Calea Victoriei. — No. 37.

F. a. — [c.ca 1908]. Celebră prin erori de tipar și note fanteziste, ediția aceasta și-a atras o îndreptățită și severă critică din partea lui Scurtu.

Biblioteca populară « Dacia » || — || No. 4—5 || M. EMINESCU și I. CREANGĂ || POVEȘTI ȘI POEZII || cu două icoane || — || Prețul 20 bani || — || Cernăuți, 1910 || — || Editura Soc. Stud. « Dacia » || — || Tipografia Soc. « Școala Română ». Suceava.

Broșură, 63 pag.: 1—31 inclusiv rezervate lui Eminescu. Portret de Viena.

« Mihail Eminescu, notiță biografică », se încheie cu rândurile :

« În Eminescu s'au întrupat durerile și nădejdiile unui neam întreg. Mîntea lui mare a înțeles necazurile poporului nostru și inima lui largă a simțit durerea îngrămadită în cele 12 milioane de suflete românești. Pe dînsul l-au durut durerile noastre, iar durerile noastre sunt aceleași și în ziua de azi; de aceea să-i citim povestirile și poeziile lui și să ne înălțăm sufletele și să ne întărim inimele ».

Cuprinde: *Doină, Făt-Frumos din lacrimă*, poveste și *La Rovine* (fragment din *Scrisoarea a III-a*).

Biblioteca « Lumen » || Revistă periodică || No. 102 || M. EMINESCU || — || LUCEAFĂRUL || — || ÎMPĂRAT ȘI PROLETAR || — || « Lumen », — București || 7, Str. Calonfirescu, 7 || 1911/XI.

[M. EMINESCU:] SONETE ȘI POEZII ÎN FORMĂ POPULARĂ || Chișinău 1912. Bibl. Basarabiei.

[Informație din ediția a VI-a a d-lui Gh. Adamescu].

MIHAIL EMINESCU || — || OPERE COMPLETE || — Poezii. — Nuvele. — Roman. — Teatru. — Cugetări || Scrieri: Literare, Economice, Politice și Filosofice. || Scriitori. — Critica Rațiunii Pure de Kant || Cu || o prefață || și || un studiu introductiv || de || A. C. Cuza || — || Iași || — || Editat de || Librăria Românească || Ioan V. Ionescu și N. Georgescu || [și] || Institutul de arte grafice || N. V. Ștefăniu & Co. || Strada Ștefan cel Mare No. 38 || 1914.

IX + 679 pag.; Prețul Lei 650.

Pe verso copertei:

«Coperta în culori cu desen alegoric de cunoscutul pictor Ipolit Strâmbulescu. Trei ilustrații reprezentând pe Eminescu la diferite vârste».

Motivul copertei: Ștefan Vodă sunând din corn, din versul *Doinei*.

«Intenția noastră, scria d-l A. C. Cuza în prefață, a fost să punem la îndemână românilor de pretutindeni, în interesul culturii naționale, o ediție cuprinzând într'un singur volum, cu preț efitiv toate scrierile — firește, cele mai însemnate, în toate direcțiile, dacă nu chiar toate în înțelesul absolut al cuvântului — comorile simțirii și gândului său, ale genialului nostru, nu numai poet, ci și cugetător, în atâtea domenii: *Mihail Eminescu*.

E cea dintâi întreprindere, credem, de felul acesta la noi, etc. etc.».

Populară dar și critică, așa cum o anunța d-l A. C. Cuza în prefață, ediția din 1914 marchează un moment în tipărirea operelor lui Eminescu. Punând la contribuție lucrările înaintașilor cu Chendi și Scurtu în frunte, aducând unele corectări din confruntarea cu manuscrisele și cu adaose prețioase, precum la postume, suava elegie *Stau în fereastra susă*, pierdută totuși, din pricina repartizării materialelor, printre exerciții juvenile — ediția A. C. Cuza a adus, întâia, imagina unui scriitor fecund, de o vastă și variată activitate și a stimulat mai mult ca orice pledoarie, către acea ediție integrală, și critică, pe cale de realizare.

Iată cum se exprima d-l N. Iorga, în amintita comunicare academică¹⁾, despre această ediție:

«Dar economistul ieșean n'avea răgazul trebuitor pentru a explora acest întins, dar încurcat material, nici pregătirea trebuitoare pentru o atât de delicată sarcină ca presintarea ediției integrale a unei mărețe opere. A încredințat deci lucrările premergătoare unui tânăr grăbit, care abia a reușit să descifreze scrisul răpede al însemnătorului de versuri fugare, menite să fie supuse mai târziu completării și ciselării. S'a adunat astfel un bogat fond literar, care a fost împărțit acolo, la Iași, printr'o tipografie slăbuță, cu o literă mărunță, pe două coloane, ca o traducere a unui roman de Alexandru Dumas. Poezia întâiu, prosa pe urmă, bine înțeles fără cea mai mică silință de a fixa datele, adevăratele date care, pentru bucățile poetice, nu sunt totdeauna acelea ale publicației în reviste, adesea fiind vorba de reunirea unor fragmente, de date și origini foarte deosebite.

Ediția de «Opere complete» pe care o datorim d-lui Cuza și colaboratorului său anonim, care, dacă nu mă înșoiesc, e d-l A. C. Cusin, care mai târziu a dat articole de ziar și de reviste, are însă un mare merit. În ea, pe lângă o mare parte, nu totdeauna rău cetită, din lirica păstrată în caietele pe care le păstrăm noi, se dau încercările de drame, atât de îndrăznețe, și nu numai «Sărmanul Dionis» și «Făt-Frumos din lacrimă», dar și articolele lui, atât de remarcabile ca idei, onestele și pătrunzătoare articole de critică teatrală și literară din «Curierul dela Iași». Prefața, făgăduită, care putea cuprinde prețioasele amintiri personale ale d-lui Cuza, a lipsit și se pare a fi părăsită».

POEZII || de || MIHAIL EMINESCU || Revăzute, clasificate și completate || de || Mihail Dragomirescu || și || Dr. Constanța Marinescu || I || Poezii de dragoste || — || București || — || Editura Librăriei H. Steinberg || Str. Lipscani 94.

127 pag.; [f. a]. pe copertă; Căminul, Bibliotecă literară, științifică, No. 31-31 bis; Lei 2.

POEZII || de || MIHAIL EMINESCU || Revăzute, clasificate și completate || de || Mihail Dragomirescu || și || Dr. Constanța Marinescu || II || Poeme de dragoste || — || București || — || Editura Librăriei și Tipografiei H. Steinberg & Fiu || 94 — Str. Lipscani — 94 || 1916.

87 pag.; pe copertă; Căminul, Bibliotecă literară, științifică, No. 44; Prețul 30 bani.

¹⁾ N. Iorga: *Note istorice asupra editării operei poetice a lui M. Eminescu*, A. R. Memoriile Secțiunii Literare S. III. Tom. IV. Mem. 6.

MIHAIL EMINESCU || POEZII. || s. || Biblioteca Semănătorul || — || Editura Librăriei Diecezane, Arad || 1918.

218 p.; pe copertă: Nr. 23—25; Prețul 1.70 cor. Cuprinde următoarea prefață:

«Edițiile poeziilor lui Eminescu s'au epuizat deja înainte de război. Cele nouă nu mai pot pătrunde la noi în urma înprejurărilor nefaste. Publicul însă ni-le reclamă într'una, iar noi — reușindu-ne să le adunăm — le punem la dispoziția on. public cetitor.

Fie, ca ideile și concepțiile profunde ale nemuritorului Eminescu să străbată în sufletele tuturor fiilor noștri și din aceste idei sorbind energia renașterii, să ne nutrim și însufleșim și în zilele mari de acum».

Arad, Decembrie 1917.

M. EMINESCU || POEZII ALESE || Săliște [1919] || La 30 de ani dela moartea lui || Bibl. Ardealului Nr. 3.

[Referință luată din ed. a VI-a a d-lui Gh. Adamescu].

Colecția «Cărțile pentru Popor.» || — || DOINE ȘI PLÂNGERI || POEZII || de || MIHAIL EMINESCU || Ediția R. O. David și M. Șaraga || Strada Gabroveni, 4.

112. pag. [1920]; Prețul Lei 10.

Pe verso foaiei de titlu: Colecția apare sub îngrijirea d-lui Ion Călugăru.

Pagini alese || din || Scriitorii Români || Publicațiune periodică || No. 3 || MIHAIL EMINESCU || POEZII || Cu o Prefață de Prof. Gh. Adamescu || Cartea Românească || Prețul 1 leu.

32 pag. [c. ca 1921].

Pagini alese || din || Scriitorii Români || Publicațiune periodică || No. 7 || MIHAIL EMINESCU || LUCEAFĂRUL. CĂLIN || Cu o Introducere de Prof. Gh. Adamescu || Cartea Românească || Prețul 1 leu.

32 pag. [c. ca 1921].

Pagini alese || din || Scriitorii Români || Publicațiune periodică || No. 42 || MIHAIL EMINESCU || SATIRE || Cartea Românească || Prețul 1 leu.

32 pag. [c. ca 1921].

Cuprinde cele 4 *Scrisori* și *Strigoii*.

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Cu introducere și notițe || de || Gh. Adamescu || Membru corespondent || al Academiei Române || s. ed. || Editura «Cartea Românească» S. A. București || Inst. de Arte Grafice Carol Göbl S-sor I. St. Rasidescu || 16, Str. Paris 16.

187 pag. [c. ca 1922].

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Cu introducere și notițe || de || Gh. Adamescu || Membru corespondent || al Academiei Române || Edițiunea II || s. ed. || Editura || «Cartea Românească», S. A. || București.

200 pag. Pe copertă: Prețul lei 25 [f. an. c. ca. 1924];

Introducere. Notă despre viața lui Eminescu. Poeziile în ordinea cronologică dela *De-aș avea...* până la *Kamadeva*. *Dalila* lipsește. La fine: un indice alfabetic al poeziilor.

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Cu introducere, biografie, notițe și glosar || de *Gh. Adamescu* || Membru corespondent al Academiei Române || Tipăritura a 3-a || s. ed. || Editura « Cartea Românească » București || [1928].

XVI + 204 pag.

MIHAIL EMINESCU || POEZII || Cu introducere, biografie, notițe și glosar || de *Gh. Adamescu* || Membru corespondent al Academiei Române || Tipăritura a IV-a || s. ed. || Editura « Cartea Românească », București.

XX + 220 pag. [1932]. Prețul Lei 48.

MIHAIL EMINESCU || POEZII || Cu introducere, biografie, notițe și glosar || de *Gh. Adamescu* || Membru corespondent al Academiei Române || Tipăritura a V-a || s. ed. || Editura « Cartea Românească », București.

XX + 220 pag. [1935]. Prețul Lei 48.

MIHAIL EMINESCU || POEZII || Cu introducere, biografie, notițe și glosar || de *Gh. Adamescu* || Membru corespondent al Academiei Române || Tipăritura a VI-a || s. ed. || Editura « Cartea Românească », București.

247 pag. [1938]. Prețul Lei 50.

« Cartea Bună » — I || — || POESIILE LUI || MIHAIL EMINESCU || Ediție critică || îngrijită de || *N. Iorga* || — || Vol. I || — || București || — || Editura « Ligei Culturale » || 1922.

Izbutit portret miniatural, 120 pag., gravuri de N.G.B[ulighin].

Pe copertă: I (anii 1866—1879). Pe coperta finală: Prețul 5 lei.

Incepe cu *Mortua est*, sfârșește cu *O mamă*. Se notează datele revistei, în care au apărut poeziile.

« Cartea Bună » — No. 2. || — || POESIILE LUI || MIHAIL EMINESCU || Ediție critică || îngrijită de || *N. Iorga* || II (Anii 1880—1895 || — || Ediția a II-a || — || București || — || Editura « Ligei Culturale » || 1932.

136 pag., gravuri: N.G.B., pe coperta finală: 25 lei.

Dela *Scrisoarea I-a* — până la *Apari să dai lumină*.

Pag. 123: *Adaos*: Bucăți nesigure. Traduceri. *Iubind în taină*, *Trecut-au anii*, *Oricâte stele*, *Ce stă vântul*. La fine: *Mănușa* (după Schiller).

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Ediție completă || Vol. I || Elegii și Ode || Poeme epice || București || — || Editura « Eminescu » S. A., Editură și Librărie || Strada Parlamentului No. 2.

203 pag. Prețul Lei 40 [c.ca 1923].

M. EMINESCU || — || POEZII || FILOSOFICE, SOCI || ALE ȘI SATIRICE || Cu introducere || de || *Lucian Blaga* || s. ed. || Cultura Națională.

Pe copertă: Cartea cea bună.

Pe v. foi de titlu: No. 5. VI — 1923.

Introducere: biografie și caracterizarea poeziilor filosofice.

« Culegerea din poeziile de gândire ale lui M. Eminescu din colecția de față, se bazează pe ediția lui Ion Scurtu ».

Fotografii: Teiul sfânt din grădina « Copou », Sanatoriul Döbling.

Cuprinde: *Epigonii*, *Inger și Demon*, *Se bate miezul nopții*, *Împărat și Proletar*, *Rugăciunea unui Dac*, *Satira I*, *Satira II*, *Satira III*, *Satira IV*, *Criticilor mei*, *La steaua*, *Rugăciune*, *Dalila*, *Glossa*.

M. EMINESCU || — || POEZII LIRICE || Cu o introducere || de || *Lucian Blaga* || s.
ed. || Cultura Națională.

91 pag.

Pe copertă: Cartea cea bună.

Pe v. foi de titlu: Nr. 6. VI—1923.

Introducere: biografie și caracterizarea poeziilor lirice.

LUCEAFĂRUL || de || MIHAIL EMINESCU || Ilustrator || *Mișu Teișanu*.

22 planșe colorate, 23 pagini.

Pe fila 23: « Această lucrare s'a tras pe preșele litografice ale atelierelor Soc. Luceafărul din București, după desenele originale pe piatră ale pictorului M. Teișanu, în 250 Exemplare, din cari 20 Exemplare pe Japon, numerotate dela No. 1 la 20 și 230 Exemplare pe carton Englez numerotate dela No. 21 la 250.

1921—1923.

MIHAIL EMINESCU || POEZII || Publicate și || adnotate de || *G. Bogdan-Duică* ||
Cultura Națională || [1924].

246 pag. Prețul Lei 60.

Țelul ediției lui G. Bogdan-Duică, cu limpezime exprimat, din primele rânduri ale atât de prețioasei introduceri, este acela « de a restabili textele în formele în care s'au înfățișat întâia oară, înlesnind astfel și o privire sigură asupra dezvoltării sale stilistice ». Al doilea țel e cel al orânduirii cronologice.

Cu mici abateri, ediția G. Bogdan-Duică oferă textul *Familiei* și al *Convorbirilor Literare*, mai corect spus textul eminescian în ortografia revistelor la care a colaborat.

Ample observații de natură morfologică, întemeiate pe studiul izvoarelor străine și autohtone, incursiuni fructuoase în istoriografia literară, între altele: apropierea dintre *Mortua est* și poezia *La o mamă*, publicată de Alecsandri în *Foiaia Societății* (Cernăuți), din 1865, asigăna acestei ediții un loc bine determinat.

Biblioteca pentru Toți || — || No. 195—196 || MIHAIL EMINESCU || — || POEZII
|| Ediție aleasă || s. || București || — || Editura Librăriei « Universala » Alcalay & Co. || No.
27, Calea Victoriei, No. 27.

205 pag. [f. an. — c.ca 1926].

Pe copertă: No. 195—196 bis. Prețul 18 lei.

Vechea prefată Scurtu, pentru B. p. toți.

Incepe cu *Viața*.

MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || (1865—1887) || Ediție publicată || de || Octav
Minar || București || Ediția « Librăria Nouă » Carol P. Segal || 70, Calea Victoriei, 70. [1927].

157 pag.

La pag. 11, în chip de prefată: *Poezia*, 3 strofe, până la proba contrară, suspecte și notița: « A apărut în revista « Rândunica » scoasă de elevii gimnaziști români din Cernăuți la 1865. Poezia e semnată: Mihail Eminovici, elev gimnazist ».

Oricine va alege, cu ușurință, firul acestei mistificări. De o revistă *Rândunica*, apărută în 1865, la Cernăuți, n'am dat până astăzi.

În schimb, în 1893 apare la Iași o revistă *Rândunica*, sub direcția D-nei D. O. Sevastos, la care colaborează Virginia Micle-Gruber, Cornelia Emilian etc. și unde se face abuz de terminologie și motive eminesciene.

MIHAIL EMINESCU || — POEZII — || Cu introducere și subț îngrijirea d-lui G. Murnu, || Profesor universitar, membru al Academiei Române || Cu 12 acuarele-facsimile și numeroase desene de || A. Murnu || Editura « Naționala » — S. Ciornei || — București — || 8—10, Strada Decebal, 8—10 || [1929].

Pe verso: Tipărit în atelierele « Ramuri », Craiova.

Prefața datată: București, Mai 1928.

Biblioteca Clasicilor Români || îngrijită de E. Lovinescu || — || M. EMINESCU || — || POEZII || Cu o introducere de E. Lovinescu || Editura « Aurora » S. Benvenisti & Co. || București — Str. Emigrantului No. 4—6.

200 pag.; [1929]; Lei 45.

M. EMINESCU || POEZII || Ediție alcătuită de || G. Ibrăileanu || Editura « Naționala » || S. Ciornei || București.

320 pag. + IV (tabla de materii); [1930]; Prețul Lei 80.

Bogată în subtile observațiuni referitoare la natura muzicală a poeziei eminesciene — prefața lui G. Ibrăileanu atinge și câteva chestiuni pur editoriale. Este, întâi, chestiunea unificării limbii, « în direcția formei literare, la care fără îndoială tindea Eminescu ». Ceea ce] echivalează cu o susținută demoldovenizare, dusă poate prea departe de Maiorescu, și răscumpărată din plin de Botez.

În privința ordinii, ea este « cronologică, cu o singură excepție » care... se întâmplă să fie două... și chiar patru. Volumul începe cu *Epigonii* în loc de *Venere și Madonă*, nu numai pentru că e « oarecum o profesie de credință » — și ar fi o rațiune suficientă — dar și pentru că: « de altfel, având în vedere modul cum proceda Eminescu, nu poate fi îndoială că poezia *Epigonii* a fost concepută și scrisă aproape în forma ei definitivă, înainte ca *Venere și Madonă* să fi apărut ». Ceea ce nu se confirmă nici pe departe. *Epigonii* e o poemă cu totul tot de Viena, în timp ce *Venere și Madonă* datează cel puțin din 1869. Manuscrisele nu autoriză alte certitudini.

A doua excepție cronologică e așezarea într-o anexă finală a poeziilor de adolescență, oda pentru Pumnul, cele 12 poezii din *Familia* și oda pentru Știrbey, despre care afirmă categoric că « Eminescu nu le-ar fi tipărit în volumul scos de el însuși ». Anexele ce am tipărit la [finele volumului prezent sdruncină puțin această de a doua certitudine.

A treia excepție privește pe *Făv-Frumos din teiu*, aruncat, pentru motive similare, într'un « adaos » final, dimpreună cu alte texte și cu strofele eliminate din *Luceafărul*. Căci deși publică poema cu amputările efectuate de Maiorescu, o vagă remușcare face pe Ibrăileanu să republice strofele sacrificate, în « Adaos ».

O altă excepție, de consecințe într-o măsură mai grave, este situarea *Serii pe deal* între *Noaptea și Egiptul*, pe motiv că deși publicată în *Convorbirile* din 1885, a fost concepută și terminată în 1872. De consecințe mai grave, spuneam, pentru că amestecă două criterii cronologice: pe cel al concepției și al publicării, ceea ce, aplicat cu strictețe, ar duce la o adevărată anarhie. Cele două planuri cronologice trebuie folosite separat. Există o cronologie a apariției textelor și una a efectuării lor. Ele pot fi determinate și către această operă de clarificare tind toți cercetătorii. Alternarea lor, la voia întâmplării, nu aduce decât prejudicii.

Studioasele și interesante studiile, ce Ibrăileanu a închinat edițiilor lui Eminescu își au loc mai curând la introducerea rezervată *Postumelor*.

EMINESCU || POEZII || Editura « Naționala », S. Ciornei.

304 pag. Prețul 150 lei.

Format mic: 6,2 cm. × 9,5 cm.

Legătură în piele, margini aurite, hârtie biblie.

Reproduce, în mic și fără nici o schimbare, ediția Ibrăileanu.

M. EMINESCU || POEZII || Ediția II || Alcătuită de || G. Ibrăileanu || Editura « Naționala Ciornei », S. A. București.

XX (prefața) + 300 + IV (tabla de materii) pag.

Pe copertă: Ediție nouă, revăzută de G. Ibrăileanu; [c.ca 1936]; Prețul Lei 70.

Identică cu aceea din 1930.

MIHAI EMINESCU || POESII || Ediție îngrijită || de || Constantin Botez || Cu 4 planșe afară din text || București || Editura « Cultura Națională » || 2, Pasajul Macca, 2. [1933].

558 pag. + XX (Lămuriri, etc.).

Pe verso foi de titlu: « S'au tras din această carte pe Büttenpapier vergé al' treizeci de exemplare sub copertă specială, numerotate dela A la Z și dela 1 la 4, și o sută douăzeci și șase de exemplare pe hârtie velină vărgată, fabricată pentru editura « Cultura Națională », numerotate dela A la Z și dela 1 la 100 ».

Inspirându-se tot timpul dela puternicele și adesea tiranicele directive ale lui G. Ibrăileanu, ediția Botez e întâia, străduindu-se să aducă întreg materialul de variante al manuscriselor eminesciene. Dacă nu a izbutit să fie chiar ceea ce ar fi putut, este, pe de o parte, din pricina scurtului timp de lucru (4 ani mărturisii) și în al doilea rând din cauza sistemului de două ori greșit, odată în transcrierea textului, altădată în aceea a aparatului critic.

Pomind dela convingerea că ortografia manuscriselor eminesciene se confundă cu normele ortoepiei sale, Botez oferă un text aproape ilizibil, prin prea marele respect al formelor etimologice sau moldovenești deși, tot el, recunoaște că la fel cu toți scriitorii români până în ziua de astăzi, Eminescu « nu are consecvență în formele pe care le întrebunează ». Or, tocmai aceste dublete și triplete trebuiau să dea de gândit că din două forme, una provincială și alta literar-generalizată, folosite de Eminescu, face lege și are precădere cea de a doua. Trece peste faptul că nici această normă nu e respectată cu strictețe, nici la text, cu atât mai puțin la aparat unde absența semnelor diacritice și amăgirile scrișului de atelier lăsa loc tuturor ipotezelor. Cum trecem și peste ușoara inconsecvență că, deși strict cronologică, ordinea poeziilor e inversată și poeziile de adolescență sunt trecute la urmă. Păcat, ce-l trecem asupra lui Ibrăileanu.

Cu privire la aparat, câtă să aducem înainte de toate neprecupețitul nostru omagiu aceluia care și-a irosit vederea (cum însuși ne-a mărturisit-o) prin mărcinișul manuscriselor, și poate și sănătatea. Confruntând textele și urmărind, cu câte dificultăți, aplicația agravată din capul locului, a sistemului lui Botez, nu odată am invocat versul lui Grigore Alexandrescu: *Râvna-ți fu neobosită, îndelungă-a ta silință . . . Însă vai! n'a iertat soarta etc. etc.*

Dar sistemul lui Botez nu putea să ducă la alte rezultate. Preocupat să înregistreze, în primul rând, diferențele față de textul definitiv, apărut în *Convorbiri*, Botez face, cu toată râvna de a fi complet, un fatal și stricăcios triaj. *Versuri la care a renunțat*, e formula cu care înregistrează, din când în când, acest excedent de versuri, fără să ia seama că în chipul acesta unitatea aceea biologică, care a fost cutare sau cutare variantă autonomă a fost ucisă și transpusă în cifre. Sunt ereziile naturale a ceea ce am numit, încă dela început, sistemul statistic, mai pernicios și mai nepractic decât chiar numeroasele lipsuri, lecțiuni greșite, îndoeli nesemnificate, dificultăți escamotate etc., etc. — a căror inventariere ar fi inutilă, rolul nostru nefiind acela al unui agent de urmărire. Adăogați la acestea: situarea pe același plan al tuturor cotelor de manuscrise, fie că e vorba de unul principal, fie că e vorba de unul secundar, sau parțial, când singură gruparea pe tipuri aduce un început de limpezire și ușurează urmărirea filiațiilor (altminteri, de atâtea ori, atent indicate) — și se va înțelege pentru ce ediția Botez, pornită dintr-o atât de înaltă conștiință editorială și urmată cu atâta nobilă râvnă, este atât de greu de folosit și pentru ce aparatul critic dă impresia unui atelier anarhic. Imaginea labirintului, care s'a impus întâia oară lui Scurtu și care, neîndoios, este aceea ce vine oricui, dintre familiarii manuscriselor, în minte, nu trebuie confundată cu aceea a haosului. Dacă nu mă înșel Daedalus trece, și nu din eroare, drept unul din cei mai geniali arhitecți.

La apariția ediției Botez, în 1933, îmi amintesc să fi auzit din gura regretatului meu dascăl de universitate și bibliotecă, Ion Bianu, expresia *rumeguș*, pentru toată acea parte, atât de trudnică și de atâtea ori zadarnică a tocăturii de variante, dela sfârșitul volumului, ce abia ieșise de sub tipar. Oricât de plastică — expresia mi s'a părut la vremea aceea peiorativă. Abia mai târziu am înțeles ce voia să spună bunul meu dascăl. Căci dacă e adevărat că din lucrul intens al unui atelier, se alege și o parte de talaș sau de rumeguș, rebut sacrificat, cu care nimeni sau mai nimeni nu-și pierde timpul, atunci Constantin Botez

își prăpădise energia să pună ordine într'un material, predestinat să fie inform. Lucrurile stăteau însă mai grav. Căci *rumegușul* de care vorbea Ion Bianu nu era, în cea mai mare parte din cazuri, un rumeguș fatal. El era opera editorului însuși, care făcuse bunătate de mădulare, reeditând, pare-se, crunta răzbunare a Procnee din cunoscuta legendă attică.

Și pentru a încheia, cu o ultimă observație: folosirea sistemului acestuia, statistic și economic, a mai silit pe Botez să întrebuițeze, foarte adesea, metoda descriptivă. A înfățișa în cuvinte, sprijinite pe cifre, răsturnarea ordinii strofelor sau versurilor dintr'o poemă nu slujește la nimic. Chiar dacă eroismul unui cercetător s'ar încumeta să urmărească procesul acesta și încă el n'ar putea reconstitui toată acea nouă melodie, pe care o reprezintă de fapt variația metrică a uneia sau alteia din versiuni. E ca și cum, în cursul unei simfonii și pe motiv că o parte din note se repetă, dirijorul ar suprima un fragment și l-ar înlocui cu explicații. Evidentă peste tot, răstălmăcirea aceasta a sensului poeziei eminesciene nu apare mai dureroasă ca în nenumăratele variațiuni pe aceeași temă din *Mat am un singur dor*, ilustrare supremă a concepției muzicale la Eminescu; dar, în amănunte și cu proiecțiuni, la capitolul respectiv.

MIHAIL EMINESCU || POEZII || Ediție îngrijită || de *Constantin Botez* || s. ed. || Editura Scrisul Românesc, S. A. — Craiova.

264 pag.; f. a. Retipărire, fără aparat critic și însoțită de o notiță biografică, a ediției anterioare. Pe copertă: Clasicii Români Comentați sub îngrijirea d-lui N. Cartoian, prof. univ.

M. EMINESCU || — || LUCEAFĂRUL || s. || Editat de || *H. Fischer-Galați* || București 1933.

72 pag. 2,5 cm × 3,7 cm.

Pe foaia de titlu, falsă: De « Ziua Cărții », 20.5.1933.

Pe f. 71: « Această carte, cea mai mică ce s'a tipărit vreodată în Țara Românească, este executată în « Tiparnița » lui H. Fischer-Galați, cu litera « Diamant », culeasă de zețarul M. Lender și dată la iveală în ziua de 20 Mai 1933 ».

M. EMINESCU || — || LUCEAFĂRUL || — || Ediția III-a || — || *Fischer-Galați* || București 1934.

70. pag.; 2,5 cm × 3,7 cm.

Pe falsă foaie de titlu: de « Ziua Cărții », 12 Mai 1934.

Pe copertă: Biblioteca Mărișor 1.

Pe v. foaiei de titlu: S'au tras și 33 exemplare numerotate de la 1—33.

La sfârșit, același text din ediția anterioară.

Prețul Lei 25.

Biblioteca Asociației Culturale || « Cartea sub Icoană » || No. 2 || — || MIHAIL || EMINESCU || POEZII || — || Ediție populară, îngrijită de || *Doctor C. Mureșanu* || Laureat al Academiei Române, profesor la Constanța || Institutul de Arte Grafice « Albania » — Constanța.

30 pag. [f. a.; c.ca 1934].

Cuvânt înainte. Cuprinde câteva postume și poezii începând cu *Melancolie* și sfârșind cu partea întâia din *Scrisoarea III-a*.

Biblioteca Școlară || Publicațiune pentru cultura elevilor || — || M. EMINESCU || VERSURI ȘI PROZĂ || I || — || București 1934.

102 pag.; Pe coperta finală: Atelierul « Adevărul »; Prețul 20 lei.

Biblioteca pentru Toți || — || No. 195—196 || MIHAIL EMINESCU || — || POEZII || Ediție aleasă || s. ed. || Editura Librăriei || « Universala » || Alcala & Co. || București.

204 pag. [f. an. c.ca 1936].

Pe copertă: Prețul Lei 14.

Vechia prefață Scurtu, redusă, semnată, totuși, *V. D[emetrius]*.

Incepe cu *Vieața* — și elimină o parte din postume.

Pagini alese || — || Serie Nouă No. 25 || M. EMINESCU || POEME || Luceafărul — Călin — Epigonii — Scrisoarea I || Scrisoarea III || Ediție îngrijită || de || *Ion Pillat* || s. ed. || Editura «Cartea Românească», București || [1937].

Introducere; «Poezia lui Eminescu» de Ion Pillat.

Note bio-bibliografice.

D. R. Mazilu || LUCEAFĂRUL || LUI || EMINESCU || — Expresia gândirii, text critic și vocabular — || s. ed. || «Cartea Românească», — București || 1937.

181 pag.; Prețul Lei 80.—

Pe copertă: Institutul de istorie literară și folclor conduse de D. Caracostea.

[Observațiile se amână pentru la timpul și locul lor].

M. EMINESCU || — || POEZII || Cu o prefață de I. S. || s. ed. || Edit. «Papetăria Românească», București || Calea Moșilor 31.

63 pag. [f. a. — c.ca 1937].

MIHAIL EMINESCU || POEZII || Ediția Institutului de Literatură || de sub direcția d-lui || *Mihail Dragomirescu* || s. ed. || Editura «Universul» || 1937.

341 pag.; Prețul Lei 120.

Prefața, semnată de d-l Mihail Dragomirescu, începe cu declarația că «toate edițiile lui *Eminescu*, apărute până acum, sunt defectuoase», din pricina feluritelor criterii, toate greșite sau greșit aplicate.

Urmărind să înlăture «toate aceste neajunsuri», ediția d-lui Mihail Dragomirescu: 1) publică «poeziile de tinerețe la sfârșitul ediției, însoțite de critica lor negativă»; 2) stabilește o nouă scară a capodoperelor, în rândul cărora alți editori au strecurat și opere de talent sau numai de virtuozitate; 3) fragmentele de poezii se tipăresc la sfârșitul volumului; 4) abolește definitiv sistemul cronologic (dacă considerațiile sunt de astădată juste, hotărârea depășește cu mult concluziile); 5) face un triaj sever fragmentelor împrumutate din manuscrise; 6) respectă ortoepia poetului, în progresul ei de demoldovenizare, dar cu respectul acelor forme ce închid tot atâtea «nuanțe ale limbii poetice»; 7) hotărăște o nouă ordine a poeziilor; 8) întregeste «totalul capodoperelor cu poeziile *Mitologice* și *Sonetul cerdacului* descoperite de d-na dr. *Constanța Marinescu* în «Postumele lui Eminescu», teza sa de doctorat.

În ce mod aplică ediția d-lui Mihail Dragomirescu aceste principii, a căror justeță, în mare parte, nu poate fi contestată, cititorul poate urmări la *Notele și Variantele* ediției de față, capitolul *Făt-Frumos din teiu*. E un caz tipic.

Să aducem, totuși, o mică rectificare punctului 8: mai puțin din dorința de a servi adevărului, cât pentru că ilustrează unul din neajunsurile criticii estetice. Fobia istorismului nu e bună sfătuitoare. *Mitologice* și *Sonetul cerdacului* n'au putut fi descoperite de d-na dr. Constanța Marinescu, pentru simplul motiv că teza de doctorat «Postumele lui Eminescu» datează din 1912, în timp ce *Mitologice* fusese descoperită cu șapte ani înainte de Ilarie Chendi (*Poezii postume*, 1905, pag. 45—47) iar *Sonetul cerdacului* și mai de timpuriu de Nerva Hodoș (*Poezii postume*, 1902, pag. 54) și după aceea de Chendi (*op. cit.*, pag. 193—194).

Ediția d-lui Mihail Dragomirescu împarte poeziile în Capodopere, Opere de talent și Opere de virtuozitate. La finele fiecărui capitol: note critice pentru fiecare poezie.

M. EMINESCU || POEZII || Ediție întocmită || de || *G. Călinescu* || Editura Națională-Ciornei S. A. R. || [1938].

278 pag.; [1938]; Prețul lei 70.—

Prefață cu observații, multe juste, câteva contestabile, de G. Călinescu.

Fiecare poezie e însoțită de prețioase notițe informative, în cari erudiția autorului *Operei lui Eminescu* e la largul său.

LĂMURIRI PENTRU EDIȚIA DE FAȚĂ

Din cele ce s'au cetit până acum ca și din cele câteva observații risipite, ici și colo, de-a-lungul tabloului, s'ar putea alege firul acelor norme, ce ne vor fi călăuzit în alcătuirea ediției de față. Ele nu trebuiesc, totuși, mai puțin și mai categoric formulate, pentru ca cetitorul să știe chiar din prag ce va găsi înlăuntrul și, mai ales, ce a năzuit editorul să înfăptuiască.

TEXTUL. — O ediție corectă, în accepția curentă a vocabularului, este aceea care urmărește, în primul rând, să pună la îndemâna cetitorilor și totodată și a cercetătorilor, textele unui autor, prezentate în condiții optime. Pentru a ne limita la obiectul întâilor două volume, în care se va cuprinde poezia câtă s'a tipărit în timpul vieții lui Eminescu, s'a căutat ca textele acestea să fie cât mai aproape de imaginea ce vor fi avut-o în manuscrisele, atent redactate, ce trimitea revistelor. Multiplele sisteme ortografice, prin care i-a fost dat poetului să răsbească și multiplele erori de tipar, în deosebi, ale *Comorbirilor*, au alterat în dese rânduri această imagine, pe care prestigiul ediției Maiorescu avea să o transmită, așa alterată, generații de-a-rândul. Care au fost acele erori, și cum încă de timpuriu unele din ele au fost emendate s'a putut vedea în paragrafele respective ale tabloului, așa că aflăm inutil a le mai recapitula.

Vom da o lămurire-două despre câteva mici corecțiuni sau vom formula, din când în când, o ipoteză, fără a intra în detalii ce se pot urmări în capitolele respective ale *Notelor și variantelor*. Așa d. p.:

Am îndreptat în *La Heliade* versul 10: *Plăcută-i à ghirlandă — sublimă însă este*, în loc de: *Plăcută-i o ghirlandă, etc.*, cum a apărut din 1867, dela greșala de tipar din *Familia* și până azi și am schițat, la locul său, peripețiile acestei subtilități morfologice.

Am renunțat la dispoziția, să zicem festonată, a versurilor în poezia *Amicului F. I.*, căci, deși plăcută ochiului, n'am aflat-o ca fiind a poetului. Nu uităm că Eminescu este artistul variilor dispoziții din multiplele forme ale lui *Mai am un singur dor*, dar atât în *Familia*, cât și în manuscrise *Amicului F. I.* are un aranjament obicinuit.

Am adoptat în *Epigonii*, versul 84, forma: *Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergêți*, pentru că la fel cu verbele din context și acesta e la imperfect. Manuscrisul și variantele, cum se poate urmări în facsimilul respectiv, dau: *mergêți, plutîți*. E vorba, deci, de o ușoară diftongare a lui *e*, pe care o va folosi și mai târziu în *De-ar trece anii — plăcê, tăcê*, prețiozități dialectale, în nota arhaicului *văzum*, ce nu plăcuseră, totuși, lui Ibrăileanu — diftongare, ce urmărea între altele, așa realizată, să fie cât mai aproape de rima optică ideală. Adoptând această formă, nu ne gândim, evident, să sugerăm cutare sau cutare pronunție, cât să atragem atenția asupra unei stări de fapt. Și deși, uneori și la Eminescu, și mai cu seamă la Maiorescu accentul ascuțit e înlocuit cu cel grav: *plăcê, tăcê*, am preferat forma originară: *mergêți*.

(Pentru ce n'am adoptat de-a-dreptul imperfectul *mergeați*, cred că e inutil să mai lămuresc).

Versul 72 din *Egiptul* sună: *Sorind viața lor de basme pe câmpie risipiți*, în timp ce amândouă versiunile aflătoare în manuscris dau: *... peste câmpii nisipiți*, ceea ce este, de altminteri, și mai sugestiv și în nota peisajului. Cum nu se poate ști, cui se datorează schimbarea, am păstrat, negreșit, forma *Comorbirilor*.

La fel și cu versul 31 din *Cugetările sărmanului Dionis*: *De-ar fi 'n lume-un stat de mâțe*, *zău că 'n el te-aș pune vornic*, care în manuscris sună: *De-ar fi 'n lume-un sat de mâțe*

etc. și despre care, pe bună dreptate, bănuia Botez că ar putea fi o greșală de tipar a *Convorbirilor*. Dar, hotărât, nimeni nu poate ști adevărul.

În *Floare Albastră* am menținut, și detalii se pot ceti la capitolul respectiv, v. 34: *Nime 'n lume n'a s'o știe*, și versul din urmă în forma lui enigmatică: *Totuși este trist în lume*; am corectat, dimpreună cu alții, v. 22—23: *Lângă trestia cea lină — Și sub bolta cea senină* în loc de *Lângă bolta cea senină — Și sub trestia cea lină*.

În *Împărat și Proletar*, oricât ne-a ispitit să adoptăm în v. 99 ... *Cel lins și pismătareș*, am păstrat tot ... *lin și pismătareș*, ca 'n textul *Convorbirilor*.

În *Călin* ne-am îngăduit să folosim o formă întru câtva îndulcită: *crivat* pentru *crevat*, deși manuscrisele au numai această formă din urmă.

În *Povestea teiului*, cu toată argumentația (neconcludentă) a d-lui Mihail Dragomirescu, am restituit versul 1 în forma: *Blanca, știi că din iubire*, în loc de *Blanca, știu că din iubire*. Manuscrisele alternează între *află* și *știi*, niciodată *știu*.

În *Dalila* am reîntregit, după manuscris și pentru temeiuri ce se vor lămuri la timpul său, textul, așa cum a apărut el dealtminteri, în ediția Scurtu. Cum s'a mai spus, *Dalila* maioreșciană e un text cu chibzuială operat, din cele două versiuni aflătoare în manuscrise.

Pentru *Luceafărul*, am lămurit în treacăt și se va stăruî cu detalii, la capitolul respectiv, de ce am adoptat textul așa cum a apărut el în *Almanahul României June și Convorbiri*. Oricât de logic operate, amputările lui Maiorescu nu-și au nicio rațiune (cu atât mai puțin de forță majoră: intervenția lui nu era cerută de nimeni).

În *Glossa*, evident, am adoptat singura formă, și autentică și logică: *Nu căta când vezi mișeei* (nu *mizerii*) — *La izbânși făcându-și punte* — așa cum a corectat încă din 1908 Scurtu.

ORDINEA. — Înainte de a preciza care este ordinea poeziilor, e necesar să arătăm că ediția aceasta nu tipărește, în acest volum, decât poeziile apărute în timpul vieții poetului. Dând termenului *postum* singurul înțeles ce poate avea, încheiem seria poeziilor cu *Kamadeva*, apărută ultima, în *Convorbiri* dela 1 Iulie 1887. Tot ce vine după aceea, se va tipări în volumul de *Postume*. O singură, ușoară, abatere, privește poema *Dalila*, care în forma din *Convorbiri* e postumă. Cum însă un fragment s'a tipărit încă din Ianuarie 1886 în *Epoca Ilustrată* și cum la data aceasta poema era încheiată, în forma în care a fost tipărită, *postum*, de Maiorescu, am trecut, se înțelege, peste un atât de minim scrupul.

Ordinea poeziilor e cronologică. Ne ferim a spune *strict* cronologică, deși ne silim să ne abatem cât mai puțin dela o normă atât de greu de respectat, când e vorba de împrejurările în care a fost publicată opera lui Eminescu. În orice caz, nu înțelegem să urmărim pe Ibrăileanu și ceilalți și să intervertim, din nu știu ce motiv de pudiciție pedagogică, ordinea poeziilor de junetă. Într-o ediție, ce se inspiră dela adevăr, și care vrea să reconstitue imaginea istorică a operii, astfel de inutile menajamente nu-și au loc. Ele fac parte din acea *psihologie a mamifițelor*, pe care o denunța cu atâta succes, în ediția sa din Caragiale, cu ani în urmă, Paul Zarifopol. Așa dar: începem cu oda *La mormântul lui Aron Pumnul* (al cărui titlu, singurul adevărat, l-am restituit), trecem la poeziile din *Familia*, la oda pentru Știrbey și apoi la perioada de *Convorbiri*, neîntrepută dela *Venere și Madonă*, până la *Doina* — cu excepția *Dalilei* (*Scrisoarea V-a*), pe care, dimpreună cu cei mai mulți editori, am anexat-o grupului celorlalte scrisori — cronologia de atelier îngăduind întru totul aceasta. (*Luceafărul* apăruse întâi în *Almanah*, în Aprilie 1883). Urmează, după aceea, grupul de 6 poezii dela *S'a dus amorul*, până la *Și dacă*, apărute între Aprilie și Noemvrie 1883 în *Familia*. În Decemvrie 1883 se așează ediția Maiorescu, din care, așa cum a arătat în amănunte Ibrăileanu, *Convorbirile* publică un compact grup în numărul dela 1 Ianuarie 1884. Cum la data aceasta, poeziile apar toate deodată, ordinea, de aci înainte, interesează mai puțin. Am păstrat totuși indicile retipăririi lor în *Convorbiri*, cu imperceptibile schimbări. La urmă vin poeziile tipărite după ediția Maiorescu, dela *Diana* (*Convorbiri*, 1 Februarie 1884) până la *Kamadeva* (*Convorbiri*, 1 Iulie 1887).

ORTOGRAFIA. — Între foloasele ediției Botez, unul din cele mai de seamă a fost, fără îndoială, acela pe care l-am numi denaturarea ortografică. Păstrând toate particularitățile ortografice ale scrisului eminescian, ediția Botez a adus decisivul discredit al ace-

stei metode și a arătat limpede calea ce nu trebuie urmată. Grație acelei imagini alterate, s'a înțeles mai bine și pentru totdeauna, că textul unui scriitor, și al lui Eminescu cu atât mai mult, n'a fost creat să ajungă planșă anatomică și cadavru pentru disecții ortografice.

Aceasta nu înseamnă, de fel, că astfel de probleme nu au dreptul la atenția cercetătorilor și că evoluția sistemelor ortografice la Eminescu n'ar putea duce, și tocmai din pricina multiplicității lor, la concluzii, ce s'ar putea dovedi interesante. Este însă de făcut o distincție: între ortografia textului viu, a textului ce trebuie să circule și să hrănească și căruia se cade să i se creeze cele mai bune condiții și între ortografia aparatului critic, imagine a atelierului, care de asemenea se cuvine cât mai puțin alterată (de ce nu *de loc alterată* se va vedea mai departe).

Această distincție a fost, în privința ortografiei, norma ediției de față. Textul, așa dar, s'a tipărit cu ortografia Academiei, fără ca de o rigiditate să poată fi vorba, fie că însăși Academia oscilează sau lasă porți deschise pentru reveniri, fie că aplicația strictă a unora din regulile ei ar aduce cu sine mai multă pagubă decât folos. Și ca să luăm un singur exemplu, n'am urmat normei Academiei care recomandă drept corectă forma *sufăr*, ceea ce ar fi stricat unuia din cele mai armonioase cupluri *sufăr* — *nufăr* din poezia *Lacul*. Ceea ce nu înseamnă, iarăși, că Eminescu, spiritul poate cel mai inovator în materie de rimă, din poezia românească, ar fi un ortodox al ei. În aceeași măsură cu rima, așa zicând geometrică — asonanța sau rima aproximativă n'au aflat un mai iscusit adept ca însuși Eminescu. Aceste abateri dela linia rigidă fac, de altminteri, și farmecul bogat în surprize al armoniei eminesciene.

O problemă ce se cuvine luată în seamă este, de sigur, aceea a moldovenismelor, a formelor cu pronunție dialectală. Că Eminescu, moldovean fiind, va arăta o predispoziție firească pentru formele obârșiei sale, e inutil a mai semnală. Greșesc totuși aceia, și Botez a slujit și întru aceasta, cari susțin că trebuiesc respectate, ba încă generalizate toate formele moldave. Căci întâiul care a vorbit cu înțelegere despre aceste lucruri și a pledat pentru o pronunție cât mai generalizată a fost însuși Eminescu. Observațiile asupra pronunției, în ciclul unor prelegeri, ce proiectase să ție în Maramureș, încă în 1870, la Viena fiind (ms. 2257, 53—55 v., tipărite și 'n Scurtu), vădesc o înaltă conștiință filologică.

APARATUL CRITIC. — *Variante*. De bună seamă, însă, că problema de căpetenie într'o ediție critică este aceea a aparatului. Și din nou este locul să se mulțumească lui Botez pentru câtă trudă a cheltuit în ridicarea unei construcții atât de șubredă, dar plină de atât de multe sugestii și care au arătat, în mod neîndoios, că în cu totul alt spirit se cuvenea lucrat. Am amintit, la locul său, avantajile dar și dezavantagiile sistemului statistic, folosit de Constantin Botez, în ediția sa. Chiar dacă ar fi fost aplicat cu infailibilă strictețe și încă nu și-ar fi atins scopul, mai puțin din pricina defectuozității sistemului, cât din aceea a cazului la care avea să se aplice. Pentru un autor la care expresia variază în amănunte, sistemul statistic e ideal. Oricâte ar fi manuscrisele, în care ar figura un astfel de autor, și oricât de numeroase ar fi diferențele de amănunt, ele pot fi adăugate și prezentate în impunătoare stive. Un Horațiu dela Guillaume Budé de pildă sau cronica lui Ureche, în realizarea lui Constantin Giurescu sunt lucrări desăvârșite și în care sistemul statistic își află maxima și ideala lui aplicație. Eminescu face parte din altă familie de spirite, și chiar într'însa poate fi socotit un caz aparte.

Pentru a ilustra cu numele unuia singur, întreagă această familie de galerieni ai stilului, am spune că Eminescu face parte din familia unor de-al-de Flaubert, ale cărui manuscrise au impus până acum, în cel mai înalt grad, prin revenirile și retușările operate — deși, dacă nu ne-ar opri teama de suspiciune, cred că și înaintea gloriosului Normand, tot Eminescu ar avea mai multă îndreptățire să fie proclamat patron al breslei făurarilor de expresie. Și pentru că întâmplarea ne servește, iată pe această temă, un text întru câtva mai rar. Cu expresia lui Favorinus, și despre Eminescu s'ar putea spune ca despre Virgiliu, că-și modela versurile *more atque ritu ursino*. Dar poate că nu strică să transcriem cele câteva rânduri, fie și 'n cea mai aproximativă tălmăcire:

Amicii și familiarii lui Virgiliu, zise Favorinus, ne-au comunicat, în privința geniului și manierelor sale că poetul de obicei își cultiva versurile după deprinderile și ritul urșilor. Căci după cum animalul acesta dă la

veală dintru 'ntă o progenitură necioplită și diformă, căreia numai după aceea tot netezind-și și mângâindu-și puii, le dă o formă și un contur, la fel și cu creațiunile inițiale ale lui Virgiliu. Din neperfecte și fără relief cum erau la început, prin îngrijire și aplicație, ajungea să le imprime liniile unei fizionomii ¹⁾.

Mai mult chiar—și metafora lui Favorinus este întru aceasta mai adecuată decât s'ar părea la prima vedere. Nu numai versuri și nu numai cuvinte sunt acelea la care uce-nicește ceasuri, zile și ani de-a-rândul Eminescu. Râvna lui merge la poemul întreg, pe care-l pipăie, îl netezește, îl mângâie și-l modelează, ca pe o făptură vie, pe care o asistă și o călăuzește dela întâii pași, nesiguri, ai copilului până la exuberanța mândră a adolescentului sau la cumpănita armonie a omului vârstnic. A impune, deci, un sistem statistic, unei lumi, în care fiecare formă își are individualitatea ei, înseamnă a ucide însuși principiul vieții, care le animă. *Urînd principiul vieții, ador ale lui forme* spune, într'unul din sugestivele și răzlețele lui versuri de atelier, Eminescu și aceasta trebuie să și-o repete neconștient tot cel ce năzuește să reconstitue imaginea veridică și integrală a atelierului de creație eminesciană. Orânduind totul pe același plan, sistemul statistic suprimă tocmai lucrul cel mai de preț din creația eminesciană: vârstele poeziei.

Dar de aici încep și greutățile. Căci nu numai că aceste vârste sunt multiple, dar de tot atâtea ori ele trebuiesc reconstituite din măruntaiele împrăștiate, când colo când dincolo, prin infinitele meandre ale labirintului celor 43 de manuscrise, însumând cu aproximație cincisprezece mii de pagini. Imagina apei vii din basme, necesară pentru sudura acestor membre disjuncte sau ceealaltă imagine a alianței furnicelor, singure în măsură să aleagă firul de diamant rătăcit într'o movilă de nisip — nu odată vin în mintea cercetătorului, și cu foarte îndreptățite temeiuri. Căci, orice s'ar zice, cu Eminescu ne aflăm în tărâmul miracolelor, unde mijloacele de explorare curentă nu ajung și unde singură răbdarea, cu aliatul ei de nădejde, timpul, răzbesc și birue toate dificultățile.

În ce măsură manuscrisele lui Eminescu constituie, așa cum spuneam, un caz aparte, care cere o altă metodă de lucru și alte instrumente și în ce măsură o ediție *omnium variorum*, așa cum își propune să fie aceasta, de față, întâmpină dificultăți unice, s'ar putea deduce, între altele, și prin comparația cu unele exemple din literatura universală și ne gândim la două din edițiile critice, de justificată autoritate, aceea a meditațiilor poetice ale lui Lamartine, îngrijită de Lanson, și aceea dela Nouvelle Revue Française, a poeziilor lui Beaudelaire. Să spunem, pentru a evita detaliile, că pentru Baudelaire, editorul are de confruntat patru ediții tipărite, din care trei în timpul vieții poetului, afară de revistele la care a colaborat și de un număr redus de autografe, iar pentru Lamartine să dăm cu-vântul lui Lanson însuși:

« Fără a fi făcut o colecție completă de variante, despuieră a douăzeci și cinci sau treizeci de ediții îmi îngăduie să afirm că o ediție *variorum* nu poate sluji să fixeze textul lui Lamartine ci numai să adune fantasiile sau erorile corectorilor de imprimărie . . . E greșit a încerca să stabilești textul lui Lamartine, ca și cum autorul însuși nu ni l-ar fi oferit și ca și când textul acesta ne-ar fi parvenit numai prin intermediul cōpiilor, din care niciuna n'ar putea fi considerată ca o reprezentare autentică a textului original. Pentru a avea textul lui Lamartine, nu e necesară o ediție *variorum*: trebuiesc refuzate retipăririle care n'au fost revăzute de post și ale căror variante n'au, așa dar, nicio autoritate . . . Nu cred că se poate culege, după 1820, o jumătate de duzină de variante despre care să se poată spune că emană cu certitudine dela el, că reprezintă un scrupul al gustului și un efort al geniului întru perfecționarea detaliului . . . ²⁾ ».

. . . În timp ce la Eminescu totul e autentic. Iar greutatea vine și dela desimea acestor păduri virgine, în care trebuiesc croite, cu orice preț, drumuri, și dela natura proteică a geniului, ale cărui întrupări diverse îngreuiază captarea dar și, mai ales, din înseși dificultățile de organizare ale rezultatelor explorării. Organizarea variantelor, în ediția de față,

¹⁾ « Amici, inquit, familiaresque P. Virgilii, in his quae de ingenio moribusque ejus memoriae tradiderunt, dicere eum solitum ferunt parere se versus more atque ritu ursino. Namque ut illa bestia fetum ederet ineffigiatum informemque lambendoque id postea, quod jita sedidisset, conformaret et fingeret, proinde ingenii quoque sui partus recentes rudi esse facie et imperfecta, sed deinceps tractando colendoque reddere iis se oris et vultus liniamenta ».

(Aulus Gellius, *Noctes Atticae*, XVII, 10).

²⁾ Gustave Lanson, *Lamartine, Méditations poétiques*, I, Notice bibliographique, pag. CLVIII, Hachette, 1922.

a pornit dela principiul restituirii acelor vârste ale poeziei, de care am amintit, dela respectarea etapelor de creație. De aici a rezultat și ceea ce unui ochiu puținel grăbit i se va părea a fi un exces de zel, sau poate și o superfluență: repetarea unor texte întregi, pe care sistemul statistic, cu metodele lui economice, izbutește să le comprime într'o singură ladă. E cazul, să zicem, cu cele patru straturi în *Mortua est*, cu cele două versiuni din *Împărat și Proletar*, cu cele două din *Călin*, din *Strigoii*, cu versiunile de proporții ale *Scrișorilor* și *Luceafărului*, ce fiecare reprezintă un tip de sine stătător, sau o vârstă distinctă ca și cu nenumăratele variațiuni din *Mai am un singur dor*, unde singură alternarea versurilor ajunge să schimbe timbrul cântecului, și așa mai departe — tot forme, pe care noi le-am dat în întregime. Ediția critică e înainte de toate un instrument de lucru și un îndreptar pentru cercetător și cercetătorul va fi încântat să aibă, în paginile unei cărți, reconstituită și organizată, imaginea cât mai veridică a atelierului de creație, așa cum se prezintă el în plină activitate. După expunerea acestui criteriu, de fel pregândit, și pe care natura lucrului îl impunea, drept cel mai organic, două-trei completări de rigoare, se impun:

Ortografia aparatului critic, s'a mai spus, nu este aceeași cu ortografia academică a textului curent. Înlăturând, aproape întotdeauna, acele particularități ortografice, care ar fi îngreuiat pronunția și care nu sunt, mai la urma urmei, decât cochiliile pieritoare, ce valorile sistemelor junimiste și etimologice au aruncat la țarm, aparatul critic n'a socotit de cuviință să înlăture tot ceea ce în scrisul lui Eminescu poate să ilustreze o vârstă sau o preferință de epocă. De aceea, de pildă, am păstrat, pentru epoca de dinainte de 1870, unele urme ale scrisului heliadist, reduplicări de consoane sau exces de y, ca fiind ale adolescenței și de un neîndoios interes psihologic. Cum însă, aparatul critic e făcut să ușureze și nu să sporească dificultățile, resurecția unora din prețiozitățile de epocă s'a făcut cu măsură. Transcrierea aparatului s'a făcut, totuși, în spiritul celei mai largi similitudini. Când un cuvânt, dela pagină la pagină, ba chiar dela un rând la altul, se prezenta în două și trei aspecte, n'am socotit cu cale să uniformizăm. A fi uniformizat, ar fi însemnat să înlocuim un arbitrar, care are cel puțin scuza că e al poetului, printr'altul nou. E tocmai ceea ce formula și Albert Thibaudet cu privire la ortografia lui Montaigne.

Dela același criteriu ne-am inspirat și în privința punctuației. Manuscrisele, și vorbim de acelea cu un distinct aer de atelier (căci sunt evident, și de celelalte, cu scrisul, ortografia și punctuația îngrijită), nu se preocupă de punctuație, care lipsește aproape cu desăvârșire, îngreuiind uneori perceperea textului. În astfel de cazuri, se înțelege, am intervenit. Dar n'am intervenit ori de câte ori punctuația putea fi subînțeleasă, preferând să reedităm și în aceasta, încă unul din aspectele atelierului eminescian. Cu atât mai mult n'am intervenit în amenajarea unor texte, de adolescență, la care nu toate dificultățile țin de ortografie. Și pentru a ilustra, cu unul din cele mai tipice exemple: iată, de pildă, traducerea *Resignațiunii* din Schiller (ce figurează la *Anexe*), a cărei lectură nu e din cele mai lesnicioase, dar care trebuia păstrată în integritatea tuturor particularităților ei, în primul rând, sintactice. Ce luminoase, psihologice vorbind, sunt toate acele întunecimi, ezitări și siluiri ale unei limbi, în care adolescentul se străduia să toarne echivalentul unei inspirații, străine și de larg răsuflăt.

Despre semnele, puține de altminteri, utilizate în redactarea aparatului critic nu vom spune mai mult decât se spune în tabela anume alcătuită. O singură lamurire cu privire la folosirea asteriscului, *, marcând lecțiunile incerte. Experiența ediției Botez ne-a întărit în convingerea că e preferabil să se facă manifeste toate incertitudinile de lectură, decât să fie trecute cu vederea. Uneori, deși marcate cu semnul îndoelii, lecțiunile sunt mai mult ca sigur acelea indicate, și totuși am preferat să le expunem verificării. Familiarii grafiilor eminesciene, căci sunt și multe și pline de primejdii, cunosc greutatea acestor descifrări, în păinjenșul cărora intră și variabilele stări de spirit ale scriitorului, dar și condițiile materialului, hârtia, cerneala, capriciile penitei, absența, devenită lege, a sugativei, sincopale plumbaginei, și din când în când uzura însăși a acestui material. Ajutorul lupei, atât de utilă, în scrisul microscopic, dar caligrafic, nu odată se dovedește iluzoriu. În atari cazuri dificile, «lupa, cum observă cu justeță Jean Bonnerot, eruditul editor al *Correspondenței* lui Sainte-Beuve, nu izbutește decât să prezinte o imagine îngroșată a pasajului rebel» — atât și nimic mai mult. Și rămâi lungi sferturi de oră agățat la fereastra

mută, ca de lentila unui periscop, în raza căruia, de nicăieri, nici un semn nu se arată. Ceea ce nu înseamnă că desnădejile acestea nu-și au farmecul lor nebiruit și că nu revii, cu primul prilej, la vechea tortură.

Dificultățile de ordin tehnic, ale organizării unui aparat critic, cu așa de întinse ramificații, nu scad de fel, ba dimpotrivă, prin aplicarea acestui sistem, să-i zicem fiziologic (căci respectă și favorizează funcțiile biologice), în deosebire de cel statistic. Întâlnirea în josul aceleiași pagini a două, trei și chiar mai multe grupe de variante, aparținând la mai multe manuscrise sau, mai corect, la mai multe etape ale creației, impunea măsuri de izolare, necesitatea unor cordoane, care să le păstreze individualitatea și să evite confuziile. Singurul mijloc a fost să repetăm cotele sau denumirile ce disting textele de bază, așa ca cetitorul să poată urmări cu mai multă ușurință raportul dintre cele dela *etaj* cu cele dela *subsol*. (Că terminologia aceasta nu ne satisface, am mai spus-o și în alt loc — dar că ea are totuși virtutea să simplifice enorm, cred inutil a mai insista). Se poate ca această repetiție de cifre, dictată numai de necesități tehnice și folosite din singură dorință de a fi mai clari, să pară unuia și altuia fastidioasă, așa cum mai mult de unul va afla excesivă urmărirea și înregistrarea chiar a tuturor variantelor. Căci cu rari excepții, și numai când era evident că o formă e rezultatul simplei inatenții a condeiului (sunt și cazuri când repetițiile au o semnificație psihologică), ediția de față nu și-a îngăduit să lase neînregistrată nicio formă, indiferent de valoarea sau disproporția ei. În chipul acesta, arhiva aceea de documente de psihologie experimentală, despre care vorbea Lanson, pe care o constituie aceste relicve ale unui mare scriitor dispărut și pe care o afla cu mult mai veridică și mai precisă decât toate confidențele smulse scriitorilor în viață, își află optimele ei condiții de realizare. Ele pun în lumină toate acele procedee și moduri inevitabile ale funcționării spiritului, despre care vorbea cu atâta plasticitate Paul Valéry: « Reluările unei lucrări, ispășirile, ștersăturile, și în sfârșit progresele marcate în realizările succesive, arată limpede că partea arbitrarului, a neprevăzutului, a emoției și chiar aceea a intenției actuale nu e preponderentă decât în aparență . . . »¹⁾.

Dar urmărirea unui atare aparat nu cere, s'o recunoaștem, din partea celui ce se inițiază și caută să și-l aproprie, mai puțină bunăvoință decât din partea celui ce l-a organizat. Instrument de studiu, înainte de toate și de delicii severe, aparatul critic invită pe cetitor la o participare activă, compensată de tot atâtea satisfacții, căroră ne-am îngăduit să le anexăm și putința verificărilor pe viu. Numeroasele facsimile, cu care se mândrește ediția de față, urmăresc, afară de latura estetică și pe aceea pedagogică. Ele sunt alese să reprezinte felurile stadii grafice ale poetului, etapele ortografice și de foarte multe ori diversele cazuri, invocate în argumentația aparatului nostru critic sau aspecte ale atelierului, mulagiile succesive ale uneia sau alteia din poeme.

Și pentru a sfârși cu acest paragraf, să spunem, în chip de concluzie, că titlul ce-și revendică prezenta ediție este, înainte de toate, acela al organizării aparatului de variante. Reducerea imensului lor număr la câteva tipuri principale, desvelirea prin procedeu, așa zicând, palimpsestic, a stratelor aplicate și atribuirea lor la o epocă sau alta, subordonarea tipurilor secundare sau fragmentare etc., etc., ne-au favorizat să putem determina unele din vârstele câtorva creații eminesciene. Așa e cazul cu cele patru vârste din *Mortua est*, cu acea formă de trei strofe din *Inger de pază*, cu organizarea filiațiilor în cele 3 tipuri din *Călin*, cu determinarea celor 3 tipuri din *Strigoii*, etc., etc. Operațiuni ajutate și ajutând la fixarea acelei cronologisări, fără de care, cum spunea Gh. Bogdan-Duică, « descrierea exactă a unei evoluții . . . nu este cu puțință ». Și, întru aceasta, să adăogăm că am socotit totdeauna preferabil să sugerăm o dată sau alta, să o discutăm, să emitem o ipoteză fie și puțin probabilă, în nădejdea că prin circumscrierile efectuate folosim mai mult decât prin alta, trecerea lor sub tăcere.

Note. Despre notele ce însoțesc și încadrează aparatul critic avem foarte puține de spus. Și, în primul rând, că dacă lucrul ar fi fost cu puțință, am fi preferat să le eliminăm, cel puțin în forma aceasta sau să le înlocuim cu tabele schematice, cu file de calendar, cuprinzând evenimentele de seamă ale vremii, așa ceva în genul calendarelor sincronice, cu

¹⁾ Paul Valéry, *Introduction à la poétique*, Gallimard, 1938, pag. 10.

care Bonnerot însoțește corespondența lui Sainte-Beuve. Gândul acesta care nu ne-a părut, nu putea fi împlinit încă, ceea ce ne-a obligat să recurgem la sistemul de note prezent. Ni s'a părut, de pildă, pentru epoca, dintre 1866—1869, așa zisă dela *Familia*, că nu e lipsit de interes, și poate de pitoresc, să despuiem sumarele acelor numere de revistă, în care apărea numele lui Eminescu și să prezentăm pe tovarășii lui de colaborare. (În mare, operația a fost făcută de d-l N. Iorga, care, întâiul, a acordat *Familiei*, locul de cinste pe care cu bună dreptate îl merita în evoluția periodicelor literare dela noi). Concluziile când subiective și când științifice, la care ajungi, dintr'o atare reconstituire a epocii și a atmosferei în care s'a dezvoltat și la care a participat poetul, sunt întru totul revelatorii și le-am amânat pentru viitoare introduceri. Socotind însă, că dela 1870, anul debutului la *Convorbiri*, înainte, faptele se cunosc cu mult mai bine, n'am mai urmat cu despuierea sumarelor, deși interesul și pitorescul acestor confruntări nu scade de fel. Am împărțit, în schimb, pentru epoca aceasta, cât mai multe din ecourile polemice ale instaurării eminesciene. Uneori ele par de un excesiv anecdotism, dar noi le-am privit înainte de toate ca documente istorice și biografice, chiar dacă astăzi importanța aceasta ar apărea, unora, exagerată. Pentru cel ce gândește astfel, trimitem între altele la rândurile patetice prefete cu care Xenopol deschidea ediția din 1893, a poeziilor lui Eminescu, unde amintirea celor «ce-și bătuseră joc de poeziile lui E.» era încă vie.

ANEXE. — Am explicat, la locul său, ce sunt submanuscrisele, pe care le-am denumit, după numele întâielor poezii: *Elena* și *Marta* și cum tipărindu-le în integralitatea lor, și a atributelor, cu care sunt învestite, am urmărit să restituim în forma lor originală, două din caielele, ce Eminescu însuși a confecționat și orânduit înainte de 1870. Tipărite, cea mai mare parte din ele și până acum, însă într'un mod nu numai ne-critic, ci și cu totul arbitrar — poeziile acestea de adolescență pierdeau cel dintâi preț al lor, acela de unitate organică. Impresia pe care cetitorul o capătă din urmărirea unei producțiuni, atât de susținută și de bogată într'o perioadă încă plină de enigme, e alta nu numai în intensitate, dar și în spirit. Juvenile, stângace, închegate sau perfecte, poeziile caetelor acestora au fost gândite dimpreună, ele alcătuiesc o familie și respiră aceeași atmosferă. Prezența, printre ele, a unora din poemele cu care debutează la *Convorbiri* (fie că le lasă în prima lor formă, fie că le amplifică) și care îl impun atenției, solitudinea ce arată și celor mai firave din alcătuirile lui de adolescență, emoțiunea cu care se recitește în 1881, notând, cu câtă conștiință dar și sobră mândrie, alături de 1865, al poeziei — *De-aș avea* — cu care debutează la *Familia*, anul 1881, al plinei maturități de creație, atenția cu care completează, din memorie, date vechi sau își rezervă să reia, în chip de gazel sau sonet, unele sau altele din motivele trecute (chestiuni pe care cetitorul le poate urmări, nestânjenit, în *Anexe*), toate aceste detalii biografice și psihologice, reintegrate în unitatea lor organică, determinată de poet, la o vârstă anume dar ratificată în anii bărbăției, se luminează altminteri, decât risipite într'o dulce anarhie, ca aceea în care au apărut o parte din ele până acum.

Acestor două anexe le-am adaos *Poemul Putnei*, în nădejdea unei limpeziri, ce s'ar putea să vie până ce va trebui să dăm tiparului volumul de *Postume*.

Personal, transcrierea acestor anexe ne-a dat prilejul unor corecțiuni de text și unor precizuni cronologice, ce se găsesc în note și din care unele erau indicate chiar de Eminescu. Așa, de pildă, pentru Carlotta Patti, al cărei concert din 1869 l-am putut urmări în detalii și care vine să detroneze pe Eufrosina Popescu, în unul din jilțurile ce ocupa, pe nedrept, acela din cea de a doua *La o artistă*. La fel pentru Ion Neamțu, căruia Eminescu, îi închină în Viena, la 1870, și cu reflexe din *Epigonii*, cunoscuta elegie, ultima din caietul al doilea.

CRONOLOGIA. — Schița noastră de cronologie nu urmărește nici pe departe să se substituie biografiilor câte s'au scris, unele din ele întru totul perfecte. Intenția ei e cu mult mai modestă și de un limitat caracter practic. Adeseori în cursul lecturii unei din note sau a urmării unei circumscriseri cronologice, cetitorul, care am fost tot timpul și noi, simte nevoia unei confruntări, unei certitudini: unde se afla la epoca, despre care se vorbește, Eminescu, ce făcea, ce scrisese sau ce eveniment îl încadra? Atunci, ce plăcut e

să poți întoarce pagina și ca pe o transparentă scară a anilor, să afli preciziunile ce-ți sunt de lipsă. De sigur, cronologia putea fi mai completă și nu odată ne-am muștrat că nu o redactam în spiritul și 'n minuțiozitatea decisivă, în care și-a redactat Albert Thibaudet cronologia Montaigne-ului său dela Pleiade.

INCHEIERE. — Cu aceste câteva lămuriri pentru o lucrare, ce debutând cu întâiele două volume de poezii, de aceste câteva principii se va călăuzi, și în spiritul lor se va urma, sfârșim. Conștienți de greutatea lucrului întreprins dar și de râvna cu care ne-am dedicat lui, nu ne vom subprețui, din falsă modestie, eforturile. Dar nici nu vom încheia altminteri decât cu credința pe care gravitatea lucrului ne-a fortificat-o zi de zi și care s'ar putea sintetiza în curagioasele și reconfortantele cuvinte, pe cari editorii textului societății dantesce, le gravează în primele rânduri ale prefeții lor: *« ogni edizione, anche a più accurata, è sempre suscettibile di miglioramenti »*.

CRONOLOGIA LUI EMINESCU

1812. — Se naște în Călineștii lui Cuparencu din jud. Suceava (Bucovina) Gheorghe, fiul lui Vasile Eminovici și tatăl poetului.

1816. — Se naște mama poetului, Raluca, fiica stolnicului Iurașcu din Joldești.

1840. — Gheorghe Eminovici ia în căsătorie pe Raluca Iurașcu.

1841. — Gheorghe Eminovici e făcut căminar de Vodă Mihail Sturza. — Se naște Șerban, fratele cel mai mare al poetului.

1843. — Se naște Nicolae, fratele de al doilea al poetului.

1844. — Se naște George, cel de al treilea frate.

1845. — Se naște Ruxandra, sora cea mai mare a poetului.

1846. — Se naște Ilie, al patrulea frate al poetului.

1848—1849. — Gheorghe Eminovici cumpără jumătate din moșia răzășească Ipotești, așezată la 8 km. depărtare de Botoșani. — Se naște Maria, cea de a doua soră a poetului.

1850, Ianuarie 15. — Se naște la Botoșani, Mihail, fiul căminarului Gheorghe Eminovici și al soției sale Ralu, proprietari. La 21 Ianuarie e botezat la biserica Ospenia, nași fiind stolnicul Vasile Iurașcu, tatăl mamei poetului.

1852. — Se naște Aglae, a treia soră a poetului.

1854. — Se naște Harieta, cea mai mică din surori.

1856. — Se naște Matei, penultimul dintre frați. — Datele de naștere și moarte, timpurie, ale lui Vasile, cel mai mic dintre copii, nu se cunosc.

1858—1859. — Eminescu urmează clasa a 3-a primară în Cernăuți.

1859—1860. — Urmează clasa a 4-a primară în Cernăuți. E clasificat al 5-lea din 82 școlari.

1860, toamna. — Se înscrie la K. K. Ober-Gymnazium din Cernăuți.

1861—1862. — E în clasa a 2-a.

1862—1863. — Repetă clasa a 2-a. — Ilie, care studiasse medicina la școala lui Davila din București, moare.

1863. — Din Aprilie nu mai figurează în cataloage.

1863—1864. — La Ipotești.

1864, Martie 21. — Face cerere de bursă pentru gimnaziul din Botoșani și i se refuză.

1864, Martie. — Reprezentații de teatru ale trupei Fanny Tardini-Vlădescu la Cernăuți.

1864, Octomvrie. — Eminescu e numit practicant la Tribunalul din Botoșani. Noemvrie, același an, compania teatrală Tardini-Vlădescu dă reprezentații la Cernăuți.

1865, Martie 15. — Eminescu își dă demisia din postul de copist la Comitetul permanent al județului Botoșani.

9/21 Martie același an, trupa Tardini-Vlădescu părăsește Cernăuți. Eminescu dispăre. În toamna aceluiași an reapare la Cernăuți. Locuiește la Aron Pumnul. Ingrijește de bibliotecă. Donează trei cărți.

1866, Ianuarie 12/24. — Aron Pumnul se stinge din viață. Sub vechiul nume M. Eminoviciu, privatist, compune o odă funebră, ce se tipărește împreună cu alte șase în broșura « Lăcrămioarele învățăcelor . . . ».

Rămâne un timp în Cernăuțul bântuit de holeră.

La 25 Faur/9 Martie, debutează în *Familia* din Pesta cu poezia *De-ași avea*, cu care prilej Iosif Vulcan îi schimbă numele din Eminoviciu în Eminescu. În același an i se mai publică tot acolo: *O călărare'n zori*, *Din străinătate*, *La Bucovina*, *Speranța*, *Misterele Noapții* și nuvela tradusă *Lanțul de aur*. Din Iunie, poate, se află la Blaj unde rămâne târziu în toamnă. Cunoaște pe Filimon Ilia, căruia îi închină cunoscuta poezie, tipărită 3 ani mai târziu.

1867. — Tipărește în *Familia*: *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* și *La Heliade*. Vieță de actor și sufleur. În trupa lui Iorgu Caragiale. Își copiază 6 poeme într'un caet făcut anume. (Cf. Anexe: Submanuscrisul *Elena*).

1868. — În București. Cu trupa Pascaly, din Mai până în Septembrie în Ardeal. Vizitează: Brașov, Sibiu, Lugoj, Timișoara, Arad, Oravița, Baziaș.

Publică în *Familia*: *La o artistă* (fără vre-o legătură cu Eufrosina Popescu) și *Amorul unei marmure*. Lucrează la *Geniu Pustiu*, *Mureșanu*, *Mira*, etc.

1869. — Sufleur al Teatrului Național, încă din toamna trecută.

Duminică 16 Martie, asistă la reprezentarea *Damei cu Camelii*, jucată de soții Pascaly, la Teatrul Național, când prietenii săi Ioniță Bădescu și V. Dimitrescu-Păun, oferă un sonet omagial.

Asistă la concertul dat de cântăreața Carlotta Patti, Miercuri 19 Martie și compune poezia în două părți *La o artistă (II)*.

La 1 Aprilie intră în societatea literară *Oriental*, a lui Gr. H. Grădeanu.

La 1/13 Aprilie, fostul domnitor Barbu Dimitrie Știrbey, repauzează la Nizza. La 6 Aprilie se slujește la Mitropolie. Peste 10 zile corpul neînsuflit e adus în țară. Împreună cu Ioniță Bădescu și Basiliu Demetrescu-Păun, tipărește o foaie volantă, în care fiecare compune o odă funebră.

Pornește în turneu cu trupa Pascaly, prin Moldova și Bucovina.

Publică în *Familia*: *Junii corupți* și *Amicului F. I.*

Incepe să-și transcrie poeziile într'un al doilea caet, anume făcut. (Cf. Anexe, submanuscrisul *Marta*).

Lucrează la poema — *Poveste* — ocazionată de căsătoria Domnitorului Carol cu Principesa Elisabeta de Wied.

La Botoșani și apoi la Viena, trimis de tatăl său. Face cunoștința lui Slavici. Se înscrie auditor la filosofie.

În 2 Octombrie e primit membru ordinar în Societatea studențească «România».

1870. — În Ianuarie, ia apărarea lui Pumnul, împotriva lui Petrino, în două foiletoane publicate în *Albina* din Pesta. Ușor atac la adresa lui Maiorescu. În 14/22 Aprilie, asistă la înmormântarea lui Ioan Neamțu, originar din Năsăud, student la Politehnica din Viena.

Tipărește în *Federațiunea* din Pesta articole de politică națională.

La 15 Aprilie, debutează la *Convorbiri Literare*, cu *Venere și Madonă*. Intretine corespondență cu Iacob Negruzzi, cu care se întâlnește pe vară în Viena. La 15 August i se publică pe prima pagină a *Convorbirilor*: *Epigonii*.

Participă la lucrările pregătitoare pentru serbarea dela Putna, August 15, care avea să se amâne cu un an. După aceea la Ipotești.

1871. — Continuă studiile la Viena. Participă cu râvnă la pregătirea serbărilor dela Putna. Lucrează, poate, la redactarea poemului pentru Ștefan cel Mare (cf. Anexe III) și sigur la prefacerea vechilor forme din *Mortua est* și *Inger de pădă*, pe care le trimite *Convorbirilor*. Mai publică, tot acolo, *Noaptea*. Lucrează la marele poem al *Panoramei Deșertăciunilor*. Maiorescu îl anexează *Noiei Direcții*, imediat după Alecsandri.

În August, la Ipotești, apoi, cu Slavici, Pamfil Dan, Ștefanelli, etc. la Cernăuți, și la 15 August, la Putna.

1872. — Între Viena, Ipotești, Botoșani, Iași și Berlin. La 1 Septembrie citește la *Junimea*, în Iași, nuvela *Sărmanul Dionis* și din *Panorama Deșertăciunilor: Egiptul*, care se și tipăresc în *Convorbiri*.

În Noiembrie e la Berlin și în Decembrie se înscrie la Universitate.

1873. — Urmează cursuri de filosofie la Universitate. Lucrează la *Împărat și Proletar*, *Călin Nebunul* etc.

Tipărește în *Convorbiri Literare: Inger și Demon* și *Floare Albastră*, lucrute încă dela Viena și citite, la *Junimea*, din toamna anului trecut.

În Septembrie 29, se stinge din viață Iorgu Eminovici, în vârstă de 29 ani.

1874. — Acceptă sugestia lui Maiorescu și pregătește doctoratul în filosofie. Studiază pe Kant.

La 1 Septembrie e numit director al Bibliotecii Centrale din Iași.

În Noiembrie, Șerban se stinge din viață la Berlin.

Convorbiri Literare pe Decembrie îi tipăresc *Împărat și Proletar*.

1875. — Continuă a traduce din *Critica Rațiunii Pure*. Colaborează la *Konversations-Lexicon* al lui Brockhaus. Suplinește la Institutul Academic din Iași, pe Xenopol și pe Samson Bodnărescu.

În Iulie e numit revizor școlar pe județele Iași și Vaslui.

Lucrează la *Strigoii*, *Călin*, *Diamantul Nordului*, *Gemenii*, etc.

Convorbiri Literare pe Februarie îi publică *Făt-Frumos din teiu*.

1876. — Ține, în cadrul programului *Junimei* întâia și ultima sa conferință despre *Influența austriacă* (Martie în 16).

La 10 Martie încredințase Veronicăi Micle: *Dorința*.

La 15 August moare Raluca Eminovici. Intensă perioadă de lucru și de frământări ale iubirii: sfârșește *Călin*, pe care-l citește într-o ședință a *Junimei*, la București, când cunoaște pe Mite Kremnitz, *Strigoii* și scrie, dintr-o respirație, patetica lamentație veroniană: *Pierdută pentru mine, zămbind prin lume treci*.

Incepe colaborarea la *Curierul de Iași*, unde tipărește: *La Aniversară și Coșara*.

Convorbiri Literare îi publică: *Melancolie*, *Crăiasa din povești*, *Lacul*, *Dorința*, *Călin*, *Strigoii*.

1877. — Continuă colaborarea la *Curierul de Iași*. Se pregătește să plece la București, unde în Octombrie va intra în redacția *Timpului*.

Cu toate insistențele apeluri ale lui Iacob Negruzzi, nu trimite, deocamdată, nimic la *Convorbiri Literare*.

1878. — Scrie în *Timpul* remarcate articole în chestiunea Basarabiei. Citește în *Junimea* — la una din ședințe asistă și Alecsandri — poezii, de asemeni, remarcate. Participă la o reuniune a foștilor colegi din Viena. În Noiembrie participă cu Maiorescu, Caragiale, etc., la a XVI-a aniversare a *Junimei* la Iași.

Convorbiri Literare îi publică: *Povestea codrului*, *Povestea teiului*, *Singurătate*, *Departesunt de tine*.

1879. — Sfârșește de tradus *Vârful cu Dor*, poemul dramatic al Carmen Sylvei. Dăruiește Mitei Kremnitz poezia *Atât de fragedă*, datând din vremea Iașului. În 6 August moare Ștefan Micle. Scrie Veronicăi o prea duioasă scrisoare de mângâiere.

Convorbiri Literare îi publică: *Pajul Cupidon*, *O rămâi*, *Pe-aceiași ulicioară*, *De câte ori iubit*, *Rugăciunea unui Dac*, *Atât de fragedă*, *Sonete*, *Freamăt de codru*, *Revedere*, *Foaie veștedă*, *Despărțire*.

1880. — Redactor șef la *Timpul*. An de intensă activitate ziaristică.

Grav desacord cu Veronica Micle. Violent schimb de scrisori. Alte iubiri. Veronica îi înapoiază, în Iunie 27, poeziile primite.

Desăvârșește *Scrisorile*. Tipărește în *Convorbiri Literare: O mamă*.

1881. — Anul *Scrisorilor*. Se tipăresc în *Convorbiri Literare*: *Scrisoarea I* (1 Februarie); *Scrisoarea II-a* (1 Aprilie); *Scrisoarea III-a* (1 Mai); *Scrisoarea IV-a* (1 Septembrie).

Tipărește în Schalk Bibliothek *Mănușa*, traducerea din Schiller, pe care o reproduce *Amicul Familiei* (din Gherla), dela 1—15 Noembrie. Lucrează la desăvârșirea *Luceafărului* și diverselor forme din *Mai am un singur dor*.

Gheorghe Eminovici îl vizitează pe vară, în strada Enei 1.

Vede pe Creangă, internat un timp la Spitalul Brâncovenesc.

1882. — Nu publică nimic în *Convorbiri Literare*.

Sfârșește *Legenda Luceafărului*, formă aproape definitivă a poemei ce va apărea peste un an.

1883. — În Februarie își dă demisia dela *Timpul*. Incredințează lui Iosif Vulcan pentru *Familia*, poeziile: *S'a dus amorul*, *Când amintirile*, *Adio*, *Ce e amorul*, *Pe lângă plopii fără soț*, *Și dacă*.

Almanahul României June, cu data de Aprilie, tipărește *Luceafărul*.

În Iunie, la Iași, cu prilejul desvelirii statuei lui Ștefan cel Mare, citește la *Junimea*: *Doina*.

⁷²⁸ În vremea căldurilor tropicale, abătute asupra Bucureștilor, Eminescu suferă șocul decisiv. Între 28 Iunie—15 August se află internat la Sanatoriul Șuțu.

Convorbiri Literare din Iulie tipărește *Doina* și în August reproduce *Luceafărul*.

La 14 Octombrie Alecsandri conferențiază la Ateneu (ora 3 p. m.). Intrarea 2 lei noi. «Venitul întreg . . . destinat unui scop de binefacere», va sluji la întreținerea lui Eminescu într'un institut de alienați.

La 20 Octombrie, Chibici însoțește pe Eminescu la sanatoriul din Ober-Döbling de lângă Viena.

În Decembrie (c.ca 20) apare, la Socec, întâia ediție a poeziilor, îngrijită de Maiorescu.

1884. — Vizitat de Maiorescu și de nepotul acestuia, C. Popazu. Se însănătoșează. Însoțit de Chibici, pleacă să viziteze Italia. Ajunge la Florența. În Martie pornește spre țară. În Aprilie e la Iași. Vlahuță îl vizitează în Decembrie. Suplinitor de geografie și statistică la o școală comercială din Iași.

Convorbiri Literare tipăresc grupe masive din inedite apărute în prima ediție Maiorescu.

1885. Pe vară la Liman, lângă Odesa. În toamnă, subbibliotecar la Biblioteca Universității.

Convorbirile tipăresc *Sara pe deal*; în *Familia* apare *Din noaptea*.

Are ediția a 2-a a *Poeziilor*, tot la Socec.

1886. — Face un drum la București. Vara, la Băile Repedea, de lângă Iași. În Noembrie, 9, internat în ospiciul de alienați dela M-reă Neamț.

I se tipărește un fragment din *Dalila* în *Epoca ilustrată*.

Albumul Literar tipărește: *Nu mă înțelegi*.

În *Convorbiri Literare* se publică *La steaua*.

1887. — La 10 Aprilie părăsește M-reă Neamțului. Poposește un timp mai lung la Botoșani, îngrijit de Harieta. În Iulie 27, orașul îi votează un ajutor de 120 lei lunar. Pleacă la băile din Halle. Autoriză pe V. G. Morțun să-i editeze un volum. Parlamentul îi votează o pensie de 250 lei lunar.

Convorbirile tipăresc: *De ce nu-mi vii* și *Kamadeva*.

1888. — Veronica vine în Botoșani. Pornesc amândoi la București. Primește direcția revistei *Fântâna Blanduziei* și scrie câteva editoriale.

Are ediția a 3-a a *Poeziilor* la Socec.

1889. — În Februarie se îmbolnăvește din nou. Internat la Șuțu. Moare la 15 Iunie. Însmormântat în ziua de Sâmbătă 17 Iunie. Lascar Catargiu, Titu Maiorescu, Kogălniceanu urmează carul mortuar.

În Iunie, 18, I. L. Caragiale îl evocă scriind *În Nirvana*.

Tot în acest an se sting din viață: Veronica Micle și Ion Creangă.

În toamnă apare ediția a 4-a a *Poeziilor*.

LA MORMÂNTUL LUI ARON PUMNUL

Imbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,
Cu cipru verde 'ncinge antică fruntea ta;
C'acuma din pleiada-ți auroasă și senină
Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină,
Se stinse-o dalbă stea!

Metalica, vibrânda a clopotelor jale
Vuieste în cadență și sună întristat;
Căci ah! geniul mare al deșteptării tale
Păși, se duse-acuma pe-a nemuririi cale
Și 'n urmă-i ne-a lăsat!

Te-ai dus, te-ai dus din lume, o! geniu nalt și mare,
Colò unde te-așteaptă toți îngerii în cor,
Ce 'ntoană tainic, dulce a sferelor cântare
Și-ți împletesc ghirlande, cununi mirositoare,
Cununi de albe flori!

Te plânge Bucovina, te plânge 'n voce tare,
Te plânge 'n tânguire și locul tău natal;
Căci umbra ta măreață în falnica-i sburare
O urmă 'ncet cu ochiul în tristă lăcrimare
Ce-i simț național!

Urmeze încă 'n cale-ți și lacrima duioasă,
Ce junii toți o varsă pe trist mormântul tău,
Urmeze-ți ea prin sboru-ți în cânturi tânguioase,
In cânturi răsunânde, suspine-armonioase,
Colò, în Eliseu! . . .

DE-AȘ AVEA...

De-aș avea și eu o floare
Mândră, dulce, răpitoare
Ca și florile din Maiu,
Fiice dulce a unui plaiu,
Plaiu râzând cu iarbă verde,
Ce se leagănă, se pierde,
Undoind încetișor,
Șoptind șoapte de amor;

De-aș avea o floricică
Gingașă și tinerică,
Ca și floarea crinului,
Alb ca neaua sânului,
Amalgam de-o roz-albie
Și de una purpurie,
Cântând vesel și ușor
Șoptind șoapte de amor;

De-aș avea o porumbiță
Cu chip alb de copiliță,
Copiliță blândișoară
Ca o zi de primăvară,
Cătu-ți ține ziulița
I-aș cânta doina, doinița,
I-aș cânta-o 'ncetișor,
Șoptind șoapte de amor.

O CĂLĂRIRE ÎN ZORI

A nopții gigantică umbră ușoară ,
Purtată de vânt,
Se 'ncovoie tainic, se leagănă, sboară
Din aripi bătând.

Roz-alb'auroră, cu bucle de aur
Sclipinde 'n rubin,
Revarsă din ochii-i de lacrimi tezaur
Pe-al florilor sân;

Răspânde suflarea narciselor albe
Balsamu-i divin,
Și Chloris din roze își pune la salbe
Pe fruntea-i de crin;

Iar râul suspină de blânda-i durere
Poetic murmur,
Pe-oglanda-i de unde răsfrânge 'n tăcere
Fantastic purpur;

Și pasărea cântă suspine-imitândă
Un cântec de-amor,
Ecou-i răspunde cu vocea-i vuindă
La plânsu-i de dor.

Pe câmp se văd două ființe ușoare
Săltânde pe-un cal,
Pe care le 'ncinge de flutură 'n boare
Subțire voal;

Ca Eol ce sboară prin valuri și țipă,
Fugarul ușor
Nechiază, s'aruncă de spintecă 'n pripă
Al negurei flor,

O dalbă fecioară adoarme pe sânul
De-un june frumos,
Astfel cum dormită oftarea, suspinul,
In cântul duios;

Iar talia-i naltă, gingașă, subțire
Se mlădie 'n vânt,
Și negrele-i bucle ondoală 'n zefire,
Sclipesc fluturând.

I-adoarme pe sânul-i, se leagănă 'n brațe
In tandre visări;
Pe când ca profume pe blânda ei față
Plutesc sărutări.

Iar aeru 'n munte, în vale vibrează
De tainici oftări;
Căci junele astfel din pieptu-i oftează
In dalbe cântări:

« Ah! ascultă mândruliță,
Drăguliță,
Șoapta-mi blândă de amor,
Să-ți cânt dulce, dulce tainic,
Cântul jalnic
Ce-ți cântam adeseori.

De-ai fi, dragă, zefir dulce,
Care duce
Cu-al său murmur frunze, flori,
Aș fi frunză, aș fi floare,
Aș sburare
Pe-al tău sân gemând de dor;

De-ai fi noapte — aş fi lumină
Blândă, lină,
Te-aş cuprinde c'un suspin;
Şi în nunta de iubire,
In unire
Naşte-am zorii de rubin;

De-aş fi, mândră, răușorul
Care dorul
Și-l confie câmpului,
Ți-aş spăla c'o sărutare,
Murmurare,
Crinii albi ai sânului!».

Ca Eol ce sboară prin valuri și țipă,
Fugarul ușor
Nechiază, s'aruncă de spintecă 'n pripă
Al negurei flor;

Vergina îl strânge pe-amantu-i mai tare
La sânu-i de crin,
Și fața-și ascunde l'a lui sărutare
In păr ebenin.

Iar eco își râde de blânde plângeri,
De junii amanți
Și râul repetă ca cântul de îngeri
In repede danț:

«De-aş fi, mândră, răușorul,
Care dorul
Și-l confie câmpului,
Ți-aş spăla c'o sărutare,
Murmurare,
Crinii albi ai sânului!».

DIN STRĂINĂTATE

Când tot se 'nveselește, când toți aci se 'ncântă,
Când toți își au plăcerea și zile fără nori,
Un suflet numai plânge, în doru-i se avântă
L'a patriei dulci plaiuri, la câmpii-i răsători.

Și inima aceea, ce geme de durere,
Și sufletul acela, ce cântă amorțit,
E inima mea tristă, ce n'are mângâiere,
E sufletu-mi, ce arde de dor nemărginit.

Aș vrea să văd acuma natala mea vâlcioară,
Scăldată în cristalul pârăului de-argint,
Să văd, ce eu atâta iubeam odinioară:
A codrului tenebră, poetic labirint;

Să mai salut odată colibe din vale,
Dorminde cu un aer de pace, liniștiri,
Ce respirau în taină plăceri mai naturale,
Visări misterioase, poetice șoptiri.

Aș vrea să am o casă tăcută, mitutică,
În valea mea natală ce undula în flori,
Să tot privesc la munte, în sus cum se ridică,
Pierzându-și a sa frunte în negură și nori.

Să mai privesc odată câmpia 'nfloritoare,
Ce zilele-mi copile și albe le-a țesut,
Ce auzi odată copila-mi murmurare,
Ce jocurile-mi june, sburdarea mi-a văzut.

21. Taci scoi rîde de blîndele plîngeri
De junci amari

37

Și rîul repetă ce cîntul de așuri
În repede dăntu...

22. De-aș fi mîndri înșom
Cău doml

Aprins florile din fîi
Ce-mă copinde în undă mi cîld
Ce-mă cîldă
De-aș junci cu simțu gîi
66.

Din străinătate.

1. Când lumea 'mreselită surzide, bea și cîntă
Când toți cîocnesc pîcîare cu ochi stralucitori
Unu suflet plînge în parte și doml îl frămîntă
Căci patria și dorește și câmpii și văluri

2. Și inima aceea ce gema de durere
Și sufletul acela ce cîntă amîrt
E inima mea tristă, ce n'are mîngîiere
E sufletu-mi ce arde de dor nemîngîit

3. Și mîi salut dîtă colibele de gîie
Dormind cuiburi de vulturi pe stînci ce sîi gîrălu
Cînd luna printre nori regînd cea bălă
De ridica gîră cîdîi din frunte unu Deal

4. Aș vrea să am colibă de trestii, mîltic
În ea un pat, pe alu un pîcî de dor
Și dorma. Cu la mîntu să vedă cum se ridica
Cu fruntea lui cea itîră bîrindu-se de nori

Melodica șoptire a râului, ce geme,
Concertul, ce-l întoană al păsărilor cor,
Cântarea în cadență a frunzelor, ce freme,
Născur'acolo 'n mine șoptiri de-un gingaș dor.

Da! Da! Aș fi ferice, de-aș fi încă odată
În patria-mi iubită, în locul meu natal,
Să pot a binezice cu mintea 'nflăcărată
Visările juniei, visări de-un ideal.

Chiar moartea ce răspânde teroare 'n omenire,
Prin vinele vibrânde ghețoasele-i fiori,
Acolo m'ar adoarme în dulce liniștire,
În visuri fericite m'ar duce către nori.

LA BUCOVINA

N'oiu uita vreodată, dulce Bucovină,
Geniu-ți romantic, munții în lumină,
Văile în flori,
Râuri resăltânde printre stânce nante
Apele lucinde 'n dalbe diamante
Peste câmpii 'n zori.

Ale sorții mele plângeri și surăse,
Îngânate 'n cânturi, îngânate 'n vise
Tainic și ușor,
Toate-mi trec prin gându-mi, trec pe dinainte,
Inima mi-o fură, și cu dulci cuvinte
Imi șoptesc de dor.

Numai lângă sânu-ți geniile rele,
Care îmi descântă firul vieții mele,
Par'că dormita;
Mă lăsară 'n pace, ca să cânt în lume,
Să-mi visez o soartă mândră de-al meu nume
Și de steaua mea.

Când pe bolta brună tremură Selene,
Cu un pas melodic, cu un pas a lene
Lin în calea sa,
Eol pe-a sa arpă blând răsunătoare
Cânt' a nopții dulce, mistică cântare,
Cânt din Valhala.

Atunci ca și silful, ce n'adoarme 'n pace,
Inima îmi bate, bate, și nu tace,
Tremură ușor,
In fantasii mândre ea își face cale,
Peste munți cu codri, peste deal și vale
Mână al ei dor.

Mână doru-i tainic colo în spre tine,
Ochiul îmi sclipește, genele-mi sunt pline,
Inima mi-e grea;
Astfel totdeauna, când gândesc la tine,
Sufletul mi-apasă nouri de suspine,
Bucovina mea!

SPERANȚA

Cum mângâie dulce, alină ușor
Speranța pe toți muritorii!
Tristeță, durere și lacrimi, amor,
Azilul își află în sânul-i de dor
Și pier, cum de boare pier norii.

Precum călătorul, prin munți rătăcind,
Prin umbra pădurii cei dese,
La slaba lumină ce-o vede lucind
Aleargă purtat ca de vânt
Din noaptea pădurii de iese:

Așa și speranța — c'un licur ușor,
Cu slaba-i lumină pălindă,
Animă 'nc' odată tremândul picior,
De uită de sarcini, de uită de nori,
Și unde o vede s'avântă.

La cel ce în carcere plânge amar,
Și blestemă cerul și soarta,
La neagra-i durere îi pune hotar,
Făcând să-i apară în negru talar
A lumii parănimfă — moartea.

Și maicii, ce strânge pruncuțu-i la sân,
Privirea de lacrimi plină,
Văzând cum geniile morții se 'nclin'
Pe fruntea-i copilă cu spasmuri și chin,
Speranța durerea i-alină.

Căci vede surâsu-i de grație plin
Și uită pericolul mare,
L-apleacă mai dulce la sânu-i de crin
Și fața-i umbrește cu păr ebenin
La pieptu-i îl strânge mai tare.

Așa marinarii pe mare îmblând,
Izbiți de talazuri, furtune,
Izbiți de orcanul ghețos și urlând,
Speranța îi face de uită de vânt,
Și speră la timpuri mai bune.

Așa virtușii murind nu desper,
Speranța-a lor frunte 'nsenină,
Speranța cea dulce de plată în cer,
Și face de uită de-a morții dureri,
Pleoapele 'n pace le 'nchină.

Cum mângâie dulce, alină ușor
Speranța pe toți muritorii!
Tristeță, durere și lacrimi, amor,
Azilul își află în sânu-i de dor
Și pier, cum de boare pier norii.

MISTERELE NOPTII

Când din stele auroase
Noaptea vine 'ncetișor
Cu-a ei umbre suspinânde,
Cu-a ei silfe șopotinde,
Cu-a ei vise de amor;

Câte inimi în plăcere
Ii resaltă ușurel!
Dar' pe câte dureroase
Cântu-i mistic le apasă,
Cântu-i blând, încetinel.

Două umbre albicioase
Ca și fulgii de ninsori,
Razele din alba lună
Mi le torc, mi le 'mpreună
Pentru 'ntregul viitor;

Iar doi îngeri cântă 'n plângeri,
Plâng în noapte dureros,
Și se sting ca două stele,
Care 'n nuntă, ușurele
Se cunun' căzânde jos.

Intr'un cuib de turturele
Ca și fluturii de-ușor,
Saltă Eros nebunește,
Il desmiardă, l-încălzește
Cu un vis de tainic dor;

Iar în norul de profume,
Două suflete de flori
Le desparte-al nopții mire
Cu fantastica-i șoptire,
Le resfiră, până mor.

Când pe stele aurie
Noaptea doarme ușurel,
Câte inime râzânde,
Dar pe câte suspinânde
Le delasă 'ncetinel!

Dar' așa ne e destinul,
Vitreg prea adeseori,
Unui' lumea i-acordează,
Iar pe altul îl botează
Cu-a lui rouă de plânsori.

CE-ȚI DORESC EU ȚIE, DULCE ROMÂNIE

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor?
Brațele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ți mare, mare viitor!
Fiarbă vinu 'n cupe, spumege pocalul,
Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc;
Căci rămâne stânca, deși moare valul,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răzbunare negru ca mormântul,
Spada ta de sânge dușman fumegând,
Și de-asupra idrei fluture cu vântul
Visul tău de glorie falnic triumfând,
Spună lumii large steaguri tricolore,
Spună ce-i poporul mare, românesc,
Când s'aprinde sacru candida-i vâlvoare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ingerul iubirii, îngerul de pace,
Pe altarul Vestei tainic surâzând,
Ce pe Marte 'n glorie să orbească-l face,
Când cu lampa-i sboară lumea luminând,
El pe sânu-ți vergin încă să coboare,
Guste fericirea raiului ceresc,
Tu îl strânge 'n brațe, tu îi fă altare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tânără mireasă, mamă cu amor!
Fiii tăi trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei zori,
Vieța în vecie, glorii, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală și mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc!

LA HELIADE

De mi-ar permite-Apolon s'aleg dintre cunune,
Ghirlanda n'aş alege-o de flori plăpânde, june,
Ci falnica cunună a bardului bătrân;
Eu n'aş alege lira vibrândă de iubire,
Ci ceea care falnic îmi cântă de mărire,
Cu focul albei Veste aprinde al meu sân.

Ghirlanda, ce se 'nsoară cu silfele uşoare,
Pe fruntea inspirată, pe fruntea 'nspirătoare
De bucle 'ncungiurată, blondine, undoind,
Plăcută-i à ghirlandă — sublimă însă este
Cununa cea de laur, ce sântă se 'mpleteşte
Pe fruntea cea umbrită de bucle de argint.

Ca visul e cântarea ce-o 'ntoană Eol dulce,
Când silfele vin jalnic prin lili să se culce,
Să doarmă somn de înger pe sânul alb de flori;
Sublim însă e cântul când ţipă şi ia 'n goană
Talazurile negre ce turbă, se răstoarnă,
Şi spumegă ca furii şi urlă 'ngrozitor.

Astfel îţi e cântarea, bătrâne Heliade,
Cum curge profeţia unei Ieremiade,
Cum se răzbun' un vifor sburând din nor în nor.
Ruga-m'aş la Erato, să cânt ca Tine, barde,
De nu în vieţa-mi toată, dar cântecu-mi de moarte
Să fie ca «Blestemu»-Ţi . . . să-l cânt, apoi să mor.

LA O ARTISTĂ

Ca a nopții poezie,
Cu 'ntunericul talar,
Când se 'mbină, se 'mlădie
C'un glas tainic, lin, amar,
Tu cântare întrupată!
De-al aplauzelor flor,
Apărând divinizată,
Răpiși sufletu-mi în dor.

Ca zefirii ce adie
Cânturi dulci ca un fior,
Când prin flori de iasomie
Iși sting sufletele lor,
Astfel notele murinde
Blânde, palide, încet,
Sbor sub mâna-ți tremurânde,
Ca dulci gânduri de poet.

Sau ca lira sfărâmată
Ce răsgeme 'ngrozitor,
Când o mână înghețată
Rumpe coardele 'n fior,
Astfel mâna-ți tremurândă
Bate-un cântec mort și viu,
Ca furtuna descrescândă
Care muge a pustiu.

Ești tu nota rătăcită
Din cântarea sferelor,
Ce eternă, nefinită,
Ingerii o cântă 'n cor?
Ești ființa-armonioasă
Ce-o gândi un serafin,
Când pe lira-i tânguioasă
Mâna cântecul divin?

Ah, ca visul ce se 'mbină
Palid, lin, încetișor,
Cu o rază de lumină
Ce-arde geana ochilor;
Tu cântare întrupată!
De-al aplauzelor flor
Dispărând divinizată,
Răpiși sufletu-mi în dor.

AMORUL UNEI MARMURE

Oștirile-i alungă în spaimă înghețată,
Cu sufletu 'n ruină un rege-asirian,
Cum stâncelor aruncă durerea-i înspumată
Gemândul uragan.

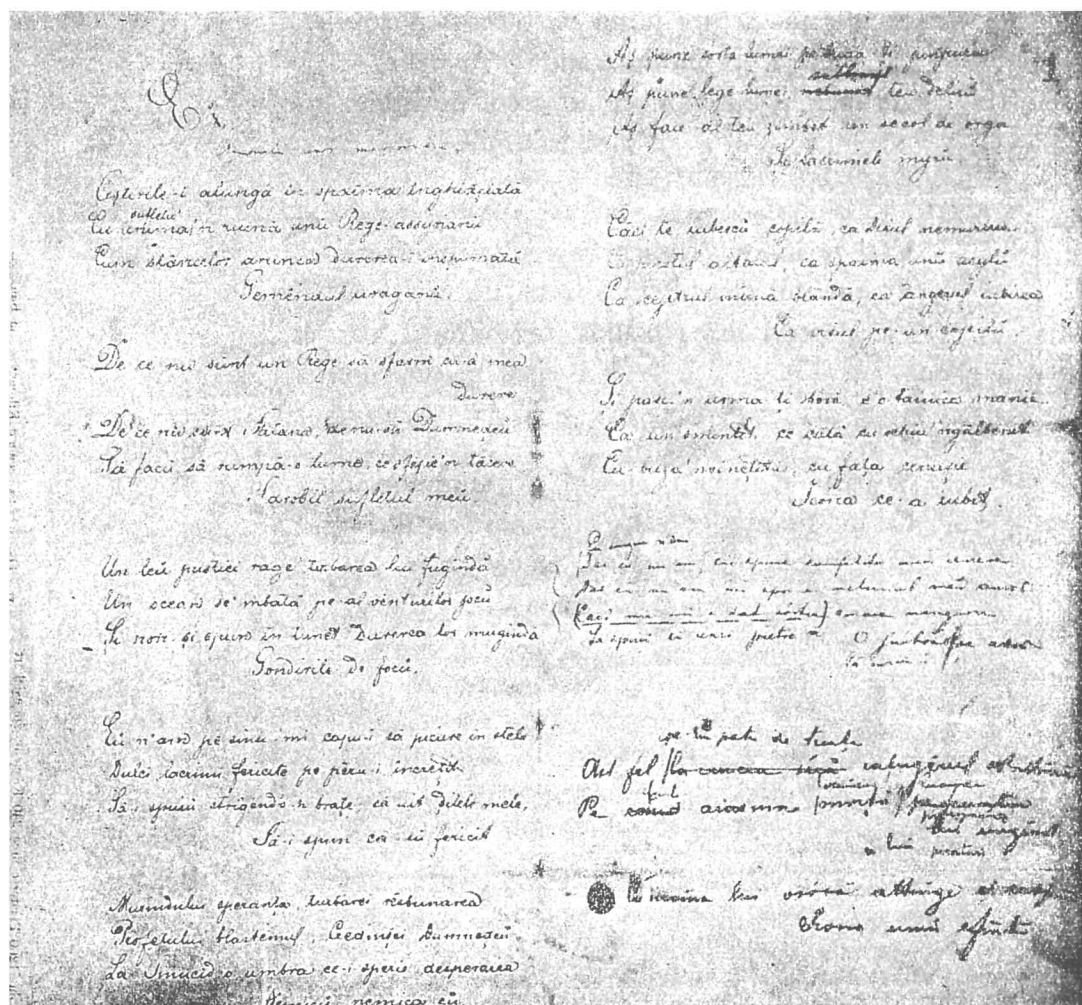
De ce nu sunt un rege să sfarm cu-a mea durere,
De ce nu sunt Satana, de ce nu-s Dumnezeu,
Să fac să rump' o lume ce sfâșie 'n tăcere
Sdrobit sufletul meu.

Un leu pustiei rage turbarea lui fugindă,
Un ocean se 'mbată pe-al vânturilor joc,
Și norii-și spun în tunet durerea lor mugindă,
Gândirile de foc.

Eu singur n'am cui spune cumplita mea durere,
Eu singur n'am cui spune nebunul meu amor,
Căci mie mi-a dat soarta amara mângâiere
O piatră să ador.

Murindului speranța, turbării răzbunarea,
Profetului blestemul, credinței Dumnezeu,
La sinucid o umbră ce-i sperie desperarea,
Nimic, nimica eu.

Nimica, doar icoana-ți care mă învenină,
Nimic, doar suvenirea surâsului tău lin
Nimic decât o rază din fața ta senină,
Din ochiul tău senin.

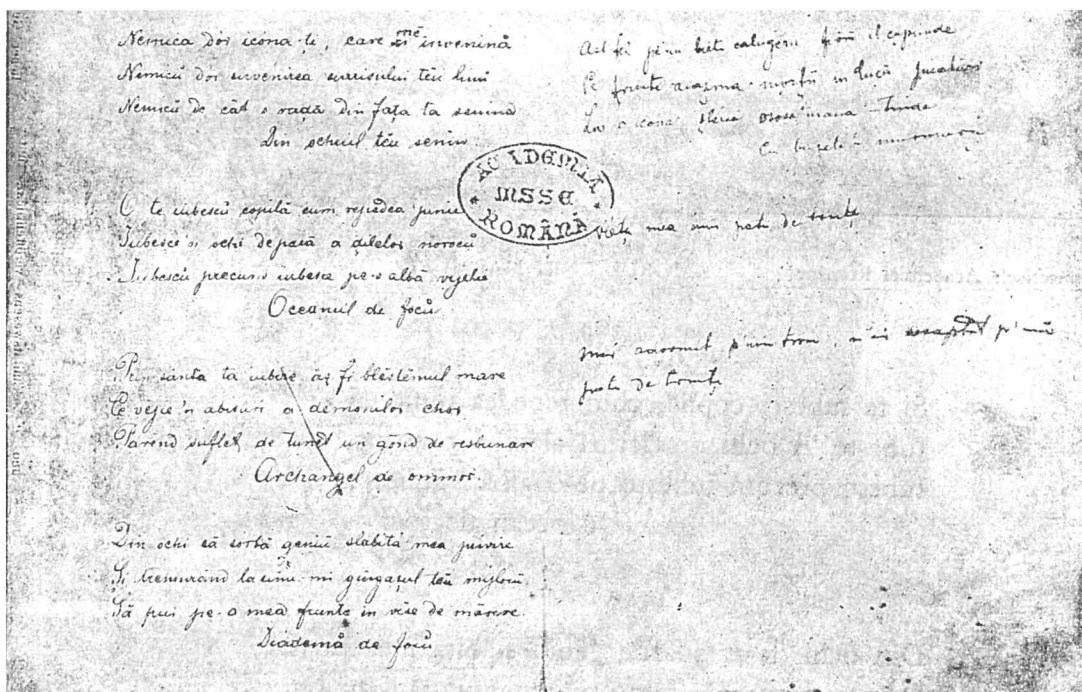
Și te iubesc, copilă, cum repedeă junie
Iubește 'n ochi de flacări al zilelor noroc,
Iubesc precum iubește pe-o albă vijelie
Un ocean de foc.

Din ochi de-ar soarbe geniu slăbita mea privire,
De-ar tremura la sânu-mi gingașul tău mijloc,
Ai pune pe-a mea frunte în vise de mărire
Un diadem de foc.

Și-aș pune soarta lumii pe buza-ți purpurie,
 Aș pune lege lumii râzândul tău delir,
 Aș face al tău zâmbet un secol de orgie,
 Și lacrimile-ți mir.

Căci te iubesc, copilă, ca zeul nemurirea,
 Ca preotul altarul, ca spaima un azil;
 Ca sceptrul mâna blândă, ca vulturul mărirea,
 Ca visul pe-un copil.

Și pasu 'n urma-ți sboară c'o tainică mânie,
 Ca un smintit ce cată cu ochiu 'ngălbenit,
 Cu fruntea 'nvinețită, cu fața cenușie
 Icoana ce-a iubit.

JUNII CORUPȚI

La voi cobor acum, voi suflete-amăgite,
Și ca să vă ard fierea, o spirite-amețite,
Blestemul îl invoc;
Blestemul mizantropic cu vânăta lui ghiară,
Ca să vă scriu pe frunte, ca vita ce se 'nfiară
Cu fierul ars în foc.

Deși știu c'a mea liră d'a surda o să bată
În preajma minții voastre de patimi îmbătată,
De-al patimilor dor;
În preajma minții voastre ucisă de orgie
Și putredă de spasmuri, și arsă de beție,
Și seacă de amor.

O, fiarbă-vă mânia în vinele stocite,
În ochii stinși de moarte, pe frunți învinețite
De sânge putrezit;
Că 'n veci nu se va teme Profetul vre o dată
De brațele slăbite, puterea leșinată
A junelui cănit.

Ce am de-alege oare în seaca-vă ființă?
Ce foc fără' a se stinge, ce drept fără să-mi mință,
O, oameni morți de vii!
Să vă admir curajul în vinure vărsate,
În sticle sfărâmate, hurii nerușinate
Ce chiue 'n orgii?

Vă văd lungiți pe patul juneții ce-ați spurcat-o,
 Suflând din gură boala vieții ce-ați urmat-o,
 Și arși pân' în rărunchi;
 Sau bestiilor care pe ași îl țin în fiară,
 Cum lingușiți privirea cea stearpă și amară,
 Cum cădeți în genunchi!

Sculați-vă! . . . căci anii trecutului se 'nșiră,
 În șiruri triumfale stindardul îl resfiră,
 Căci Roma a 'nviat;
 Din nou prin glorii calcă cu fața înzeită,
 Cu faclele nestinse, puterea-i împietrită,
 Poporul împărat.

Sculați-vă! . . . căci tromba de moarte purtătoare
 Cu glasul ei lugubru răcnește la popoare
 Ca leul speriat;
 Tot ce respiră-i liber, a tuturor e lumea,
 Dreptatea, libertatea nu sunt numai un nume,
 Ci-aievea s'a serbat.

Incingeți-vă spada la danțul cel de moarte,
 Aci vă poarte vântul, cum știe să vă poarte
 A țopăi în joc!
 Aci vă duceți valuri în mii batalioane,
 Cum în păduri aprinse, mînat în uragane,
 Diluviul de foc.

Vedeți cum urna crapă, cenușa reînvie,
 Cum murmură trecutul cu glas de bătălie
 Poporului roman;
 Cum umbrele se 'mbracă în zale ferecate,
 Și frunțile cărunte le nalță de departe
 Un Cesar, un Traian.

Cad putredele tronuri în marea de urgie,
 Se sfarmă de odată cu lanțul de sclavie
 Și sceptrele de fier;

In două părți infernul portalele-și deschide,
Spre-a încăpea cu mia răsuflutele hâde
Tiranilor ce pier!

In darn răsună vocea-mi de eco repetită,
Vă sgudue arama urechea amorțită
Și simțul leșinat;
Virtutea despletită și patria-ne zeie
Nu pot ca să aprinză o singură scânteie
In sufletu 'nghetăt.

Și singur stau și caut ca uliul care cată
In inima junimii de vieța-i desbrăcată
Un stârv spre-a-l sfâșia;
Ca pasărea de sboru-i din ceruri dismețită,
Ca muntele ce 'n frunte-i de nouri încrețită
Un trăsnet ar purta.

Dar cel puțin nu spuneți că aveți simțiminte,
Că 'n veci nu se îmbracă în veștede vestminte
Misteriul cel sânt;
Căci vorba voastră sună ca plâns la cununie,
Ca cobea ce îngână un cânt de veselie,
Ca râsul la mormânt.

AMICULUI F. I.

Visuri trecute, uscate flori
Ce-ați fost vieța vieții mele,
Când vă urmam eu, căzânde stele,
Cum ochiul urmă un meteor,

V'ați dus cu anii, ducu-vă dorul,
Precum cu toamna frunzele trec;
Buza mi-e rece, sufletul sec,
Vieța mea curge uitând isvorul.

Candela ștersei d'argint icoane
A lui Apolon, crezului meu,
Mă topesc tainic, însă mereu
De ale patimilor orcane.

Sau ca un nour gonit de vânt,
Alerg pe calea vieții mele,
O buhă care, țipând a jele,
Bântue urma unui mormânt.

Vieța-mi se scurge ca și murmura
Ce-o suflă-un crivăț printre pustii,
Mă usc ca crucea pusă 'n câmpii
Și de blesteme mi-e neagră gura.

Imi târăsc soarta ca un vultur
Ce își târăște aripa frântă,
Viscolul iernii moarte îi cântă,
Moarte, îi râde tot de 'mprejur.

Am uitat mamă, am uitat tată,
Am uitat lege, am uitat tot;
Mintea mi-e seacă, gândul netot,
Pustiul arde 'n inima-mi beată.

Numai prin chaos tu îmi apari,
Cum printre valuri a navei velă,
Cum printre nouri galbena stelă,
Prin neagra noapte cum un fanar.

Te văd adesea frunte senină
Ca și gândirea lui Dumnezeu,
Sufletu-ți arde 'n sufletul meu
C'o flamă dulce, tainică, lină.

Gândind la tine nu voiui să mor,
Îmi blastăm însuși eu mântuirea,
Orb, nebun, care blastă mă firea,
Ce-ar vrea din frunte-i să sting' un nor.

Dar dacă gândul zilelor mele
Se stinse 'n mintea lui Dumnezeu,
Și dacă pentru sufletul meu
Nu-i loc aicea, ci numa 'n stele:

Voiu, când mi-or duce îngerii săi
Palida-mi umbră în albul munte,
Să-mi pui cununa pe a mea frunte,
Și să-mi pui lira de căpătâiu.

LA MOARTEA PRINCEPULUI ȘTIRBEY

Turnurile mișcă 'n doliu a lor inimi de aramă
Și un înger cu-aripi negre, cu diademă de spini,
Cu cântarea-i plângătoare lumea mișcă, lumea chiamă,
Precum mișcă vântu 'n cântec fața mării de senin.

Și cu ochiul plin de lacrimi națiunea cea română,
Care are 'n mii de inimi sufletul ei tremurând,
Vede cum prin nori se stinge stea cu flacără divină
Și aude 'n cer un tunet și un gemet pe pământ...

A 'ntristării neagră-aripă peste lume se întinde,
Totul tace, căci durerea este mută ca un gând,
Lumea azi nimic nu vede, ochiu-i nimic nu cuprinde,
Decât cursu-acelui astru ce se sparge p'un mormânt.

Cine-i acvila ce cade? Cine-i stânca ce se sfarmă?
Cine-i leul ce închide cu durere ochii săi?
Cine-i tunetul ce moare umplând lumea de alarmă?...
— *Este Domnul României: Barbu Dimitrie Știrbey!*...

VENERE ȘI MADONĂ

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii,
O! te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr'un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.

Venere, marmură caldă, ochiu de piatră ce scânteie,
Braț molatic ca gândirea unui împărat poet,
Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie,
A femeii, ce și astăzi tot frumoasă o revăd.

Rafael, pierdut în visuri ca 'ntr'o noapte înstelată,
Suflet îmbătat de raze și d'eterne primăveri,
Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini îmbălsămate,
Te-a văzut plutind regină printre îngerii din cer

Și-a creat pe pânza goală pe Madona Dumnezeie,
Cu diademă de stele, cu surâsul blând, vergin,
Fața pală 'n raze blonde, chip de înger, dar femeie,
Căci femeia-i prototipul îngerilor din senin.

Astfel eu, pierdut în noaptea unei vieți de poezie,
Te-am văzut, femeie stearpă, fără suflet, fără foc,
Și-am făcut din tine-un înger, blând ca ziua de magie,
Când în vieța pustiiță râde-o rază de noroc.

Am văzut fața ta pală de o bolnavă beție,
Buza ta învinețită de-al corupției mușcat,
Și-am svârlit asupra-ți, crudo, vâlul alb de poezie
Și paloarei tale raza inocenței eu i-am dat.

Ți-am dat palidele raze ce 'nconjoară cu magie
Fruntea îngerului-geniu, îngerului-ideal,
Din demon făcui o sântă, dintr'un chicot, simfonie,
Din ochirile-ți murdare ochiu-aurorei matinal.

Dar azi vălul cade, crudo! dismețit din visuri sece,
Fruntea mea este trezită de al buzei tale 'ngheț
Și privesc la tine, demon, și amoru-mi stins și rece
Mă învață cum asupra-ți eu să caut cu dispreț!

Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu 'nșelăciune
De pe-o frunte de fecioară mirtul verde de martir,
O fecioar'a cărei suflet era sânt ca rugăciunea,
Pe când inima bacantei e spasmotic, lung delir.

O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie,
Cu diadema-i de stele, cu surâsul blând, vergin,
Eu făcut-am zeități dintr'o palidă femeie,
Cu inima stearpă, rece și cu suflet de venin!

Plângi copilă? — C'o privire umedă și rugătoare
Poți din nou sdrobi și frânge apostat' inima mea?
La picioare-ți cad și-ți caut în ochi negri-adânci ca marea,
Și sărut a tale mâne, și-i întreb de poți ierta.

Șterge-ți ochii, nu mai plânge! . . . A fost crudă 'nvinuirea,
A fost crudă și nedreaptă, fără razem, fără fond.
Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sântă prin iubire,
Și ador pe acest demon cu ochi mari, cu părul blond.

EPIGONII

Când privesc zilele de-aur a scripturelor române,
Mă cufund ca într'o mare de visări dulci și senine
Și în jur parcă-mi colindă dulci și mândre primăveri,
Sau văd nopți ce 'ntind deasupra-mi oceanele de stele,
Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele,
Cu izvoare-ale gândirii și cu râuri de cântări.

Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere:
Cichindeal gură de aur, *Mumulean* glas cu durere,
Prale firea cea întoarsă, *Daniil* cel trist și mic,
Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară,
Cantemir croind la planuri din cuțite și pahară,
Beldiman vestind în stihuri pe războiul inimic.

Liră de argint, *Sibleanu*, — *Donici* cuib de 'nțelepciune,
Care, cum rar se întâmplă ca să mediteze pune
Urechile ce-s prea lunge ori coarnele dela cerb;
Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată?
S'au dus toți, s'au dus cu toate pe o cale ne 'nturnată.
S'a dus *Pan*, finul Pepelei, cel isteț ca un proverb.

Eliad zidea din visuri și din basme seculare
Delta biblicelor sante, profețiilor amare,
Adevăr scăldat în mite, sfinx pătrunsă de 'nțeles;
Munte cu capul de piatră de furtune detunată,
Stă și azi în fața lumii o enigmă n'esplicată
Și veghiaz' o stâncă arsă dintre nouri de eres.

Bolliac cânta iobagul ș'a lui lanțuri de aramă;
 L'ale țării flamuri negre *Cârlova* oștirea chiamă,
 În prezent vrăjește umbre dintr'al secolilor plan;
 Și ca Byron, treaz de vântul cel sălbatic al durerii,
 Palid stinge-*Alecsandrescu* sânta candel' a sperării,
 Descifrând eternitatea din ruina unui an.

Pe-un pat alb ca un lințoliu zace lebăda murindă,
 Zace palida vergină cu lungi gene, voce blândă —
 Vieța-i fu o primăvară, moartea-o părere de rău;
 Iar poetul ei cel tânăr o privea cu îmbătare,
 Și din liră curgeau note și din ochi lacrimi amare
 Și astfel *Bolintineanu* începu cântecul său.

Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită,
 Rumpe coarde de aramă cu o mână amorțită,
 Chiamă piatra să învie ca și miticul poet,
 Smulge munților durerea, brazilor destinul spune
 Și bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
 Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet.

Iar *Negruczi* șterge colbul de pe cronice bătrâne,
 Căci pe mucedele pagini stau domniile române,
 Scrise de mâna cea veche a 'nvățaților mireni;
 Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
 Zugrăvește din nou iarăși pânzele posomorâte,
 Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.

Ș' acel rege-al poeziei, vecinic tânăr și feric,
 Ce din frunze îți doinește, ce cu fluerul îți zice,
 Ce cu basmul povestește — veselul *Alecsandri*,
 Ce 'nșirând mărgăritare pe a steii blondă rază,
 Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
 Acum râde printre lacrimi când o cântă pe *Dridri*.

Sau visând o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
 Cu doi ochi ca două basme mistice, adânce, dalbe,
 Cu zâmbirea de vergină, cu glas blând, duios, încet,
 El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele,
 O așează 'n tron de aur să domnească lumi rebele
 Și iubind-o fără margini, scrie: «*visul de poet*».

72

10. dar și în un doru' tristu' a vorinându-și de viață
 Vede apăsări adesea și a stăruitoru' duru'
 Vede pătăburile lui totu' de pe amănunțit de duru'
 El duru' și duru' și duru' și duru' și duru' și duru'
 El duru' și duru' și duru' și duru' și duru' și duru'
 Vene la duru' și duru' și duru' și duru' și duru' și duru'

12. Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite

13. Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite

14. Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite

15. Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite

16. Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite
 Să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite și să se uite

- [illegible]

Sau visând cu doina tristă a voinicului de munte,
 Visul apelor adânce și a stâncelor cărunte,
 Visul selbelor bătrâne de pe umerii de deal,
 El deșteaptă 'n sânul nostru dorul țării cei străbune,
 El revoacă 'n dulci icoane a istoriei minune,
 Vremea lui Ștefan cel mare, zimbrul sombru și regal.

.

Iară noi? noi, epigonii? . . . Simțiri reci, harfe sdrobite,
 Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
 Măști râzânde, puse bine pe-un caracter inimic;
 Dumnezeu nostru: umbră, patria noastră: o frază;
 În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază;
 Voi credeți în scrisul vostru, *noi nu credem în nimic!*

Și de-aceea spusa voastră era sântă și frumoasă,
 Căci de minți era gândită, căci din inimi era scoasă,
 Inimi mari, tinere încă, deși voi sunteți bătrâni.
 S'a întors mașina lumii, cu voi *viitorul* trece;
 Noi suntem iarăși *trecutul*, fără inimi, trist și rece;
 Noi în noi n'avem nimica, totu-i calp, totu-i străin!

Voi, pierduți în gânduri sante, convorbeți cu idealuri;
 Noi cârpim cerul cu stele, noi mânjim marea cu valuri,
 Căci al nostru-i sur și rece — marea noastră-i de îngheț.
 Voi urmați cu răpejune cugetările regine,
 Când plutind pe aripi sante printre stelele senine,
 Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergéti.

Cu-a ei candelă de aur palida înțelepciune,
 Cu zâmbirea ei regală, ca o stea ce nu apune,
 Lumina a vieții voastre drum de roze semănat.
 Sufletul vostru: un înger, inima voastră: o liră,
 Ce la vântul cald ce-o mișcă, cântări molcome respiră;
 Ochiul vostru vedea 'n lume de icoane un palat.

Noi? Privirea scrutătoare ce nimica nu visează,
 Ce tablourile minte, ce simțirea simulează,
 Privim reci la lumea asta — vă numim vizionari.

O convenție e totul; ce-i azi drept, mâne-i minciună;
Ați luptat luptă deșartă, ați vânat țință nebună,
Ați visat zile de aur pe-astă lume de amar.

« Moartea succede vieții, viața succede la moarte »,
Alt sens n'are lumea asta, n'are alt scop, altă soarte;
Oamenii din toate cele fac icoană și simbol;
Numesc sânt, frumos și bine ce nimic nu însemnează,
Impărțesc a lor gândire pe sisteme numeroase
Și pun haine de imagini pe cadavrul trist și gol.

Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită
Unor lucruri n'existente; carte tristă și 'ncâlcită,
Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra.
Ce e poezia? Inger palid cu priviri curate,
Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate,
Straiu de purpură și aur peste țărâna cea grea.

Rămâneți dară cu bine, sante firi vizionare,
Ce făceați valul să cânte, ce puneți steaua să sboare,
Ce creați o altă lume pe-astă lume de noroiu;
Noi reducem *tot* la pravul azi în noi, mâni în ruină,
Proști și genii, mic și mare, sunet, sufletul, lumină —
Toate-s praf... *Lumea-i cum este...* și ca dânsa suntem noi.

MORTUA EST!

Făclie de veghe pe umezi morminte,
Un sunet de clopot în orele sfinte,
Un vis ce își moaie aripa 'n amar,
Astfel ai trecut de al lumii otar.

Trecut-ai când ceru-i câmpie senină,
Cu râuri de lapte și flori de lumină,
Când norii cei negri par sombre palate
De luna regină pe rând vizitate.

Te văd ca o umbră de-argint strălucită,
Cu-aripi ridicate la ceruri pornită,
Suind, palid suflet, a norilor schele,
Prin ploaie de raze, ninsoare de stele.

O rază te 'nalță, un cântec te duce
Cu brațele albe pe piept puse cruce,
Când torsul s'aude l'al vrăjilor caier
Argint e pe ape și aur în aer.

Văd sufletu-ți candid prin spațiu cum trece;
Privesc apoi lutul rămas . . . alb și rece,
Cu haina lui lungă culcat în sicriu,
Privesc la surâsu-ți rămas încă viu —

Și 'ntreb al meu suflet rănit de 'ndoială,
De ce-ai murit înger cu fața cea pală?
Au nu ai fost jună, n'ai fost tu frumoasă?
Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?

Dar poate acolo să fie castele
Cu arcuri de aur zidite din stele,
Cu râuri de foc și cu poduri de-argint,
Cu țărături de smirnă, cu flori care cânt;

Să treci tu prin ele, o sfântă regină,
Cu păr lung de raze, cu ochi de lumină,
In haină albastră stropită cu aur,
Pe fruntea ta pală cunună de laur.

O, moartea e-un chaos, o mare de stele,
Când vieța-i o baltă de vise rebele;
O, moartea-i un secol cu sori înflorit,
Când vieța-i un basmu pustiu și urît. —

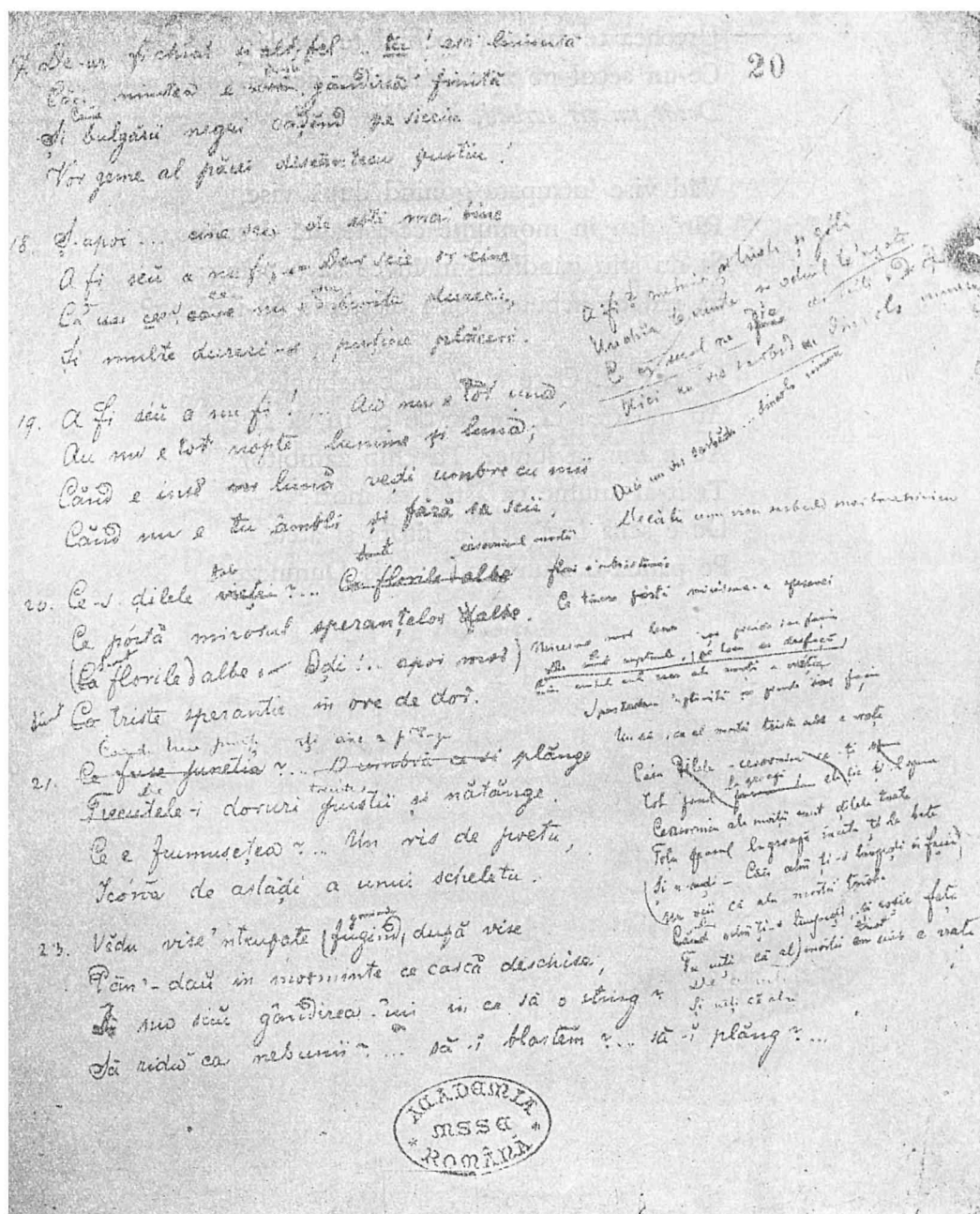
Dar poate . . . o! capu-mi pustiu cu furtune,
Gândirile-mi rele sugrum' cele bune . . .
Când sorii se sting și când stelele pică,
Imi vine a crede că *toate-s nimică*.

Se poate ca bolta de sus să se spargă,
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,
Să văd cerul negru că lumile-și cerne
Ca prăzi *trecătoare* a morții *eterne* . . .

Ș'atunci de-a fi astfel . . . atunci în vecie
Suflarea ta caldă ea n'o să învie,
Atunci graiu-ți dulce în veci este mut . . .
Atunci acest înger n'a fost decât lut.

Și totuși, țărână frumoasă și moartă,
De racla ta razim eu harfa mea spartă
Și moartea ta n'o plâng, ci *mai* fericesc
O rază fugită din chaos lumesc.

Ș'apoi . . . cine știe de este mai bine
A fi sau a nu fi . . . dar știe oricine
Că ceea ce nu e, nu simte dureri
Și *multe* dureri-s, puține plăceri.

A fi? Nebunie și tristă și goală;
Urechea te minte și ochiul te 'nșală;
Ce-un secol ne zice, ceilalți o deszic.
Decât un vis sarbăd, mai bine nimic.

Văd vise 'ntrupate gonind după vise,
Pân' dau în morminte ce-așteaptă deschise,
Și nu știu gândirea-mi în ce să o stâng:
Să râd ca nebunii? Să-i blestem? Să-i plâng?

La ce? . . . Oare *totul* nu e nebunie?
Au moartea ta, înger, de ce fu să fie?
Au e *sens* în lume? Tu chip zâmbitor,
Trăit-ai anume ca astfel să mori?
De e sens într'asta, e 'ntors și ateu,
Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu.

INGER DE PAZĂ

Când sufletu-mi noaptea veghîa în estaze,
Vedeam ca în vis pe-al meu înger de pază,
Incins cu o haină de umbre și raze,
C'asupra-mi c'un zâmbet aripele-a 'ntins;
Dar cum te văzui într'o palidă haină,
Copilă cuprinsă de dor și de taină,
Fugi acel înger de ochiu-ți învins.

Ești demon copilă, că numai c'o zare
Din genele-ți lunge, din ochiul tău mare
Făcuși pe-al meu înger cu spaimă să sboare,
El, veghea mea sfântă, amicul fidel?
Ori poate! . . . O 'nchide lungi genele tale,
Să pot recunoaște trăsurile-ți pale —
Căci tu — *tu ești el.*

NOAPTEA...

Noaptea potolit și vânător arde focul în cămin;
Dintr'un colț pe-o sofă roșă eu în fața lui privesc,
Pân' ce mintea îmi adoarme, pân' ce genele-mi clilesc;
Lumânarea-i stinsă 'n casă . . . somnu-i cald, molatic, lin.

Atunci tu prin întuneric te apropii surâzândă,
Albă ca zăpada iernei, dulce ca o zi de vară;
Pe genunchi îmi șezi, iubito, brațele-ți îmi înconjoară
Gâtul . . . iar tu cu iubire privești fața mea pălindă.

Cu-ale tale brațe albe, moi, rotunde, parfumate,
Tu grumazul mi-l înlănțui, pe-al meu piept capul ți-l culci;
Ș'apoi ca din vis trezită, cu mânuțe albe, dulci
De pe fruntea mea cea tristă tu dai vițele 'ntr'o parte.

Netezești încet și leneș fruntea mea cea liniștită
Și gândind că dorm, șireato, apeși gura ta de foc
Pe-ai mei ochi închiși ca somnul și pe frunte-mi în mijloc,
Și surâzi, cum râde visul într'o inimă 'ndrăgită.

O! desmiardă, pân' ce fruntea-mi este netedă și lină,
O! desmiardă, pân' ești jună ca lumina cea din soare,
Pân' ești clară ca o rouă, pân' ești dulce ca o floare,
Pân' nu-i fața mea sbârcită, pân' nu-i inima bătrână.

EGIPETUL

Nilul mișcă valuri blonde pe câmpii cuprinși de Maur,
Peste el cerul d'Egiptet desfăcut în foc și aur;
Pe-a lui maluri gălbii, șese, stuful crește din adânc,
Flori, juvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare,
Unele-albe, nalte, fragezi, ca argintul de ninsoare,
Alte roșii ca jeratec, alte-albastre, ochi ce plâng.

Și prin tufele de mături, ce cresc verzi, adânce, dese,
Păsări îmblânzite 'n cuiburi distind penele alese,
Ciripind cu ciocu 'n soare, gugiulindu-se cu-amor.
Inneecat de vecinici visuri, răsărit din sfinte-izvoară,
Nilul mișc' a lui legendă și oglinda-i galben-clară
Către marea liniștită ce înneacă al lui dor.

De-a lui maluri sunt unite câmpii verzi și țări ferice;
Memfis colo 'n depărtare, cu zidirile-i antice,
Mur pe mur, stâncă pe stâncă, o cetate de giganți —
Sunt gândiri arhitectonici de-o grozavă măreție!
Au zidit munte pe munte în antica lor trufie,
I-a 'mbrăcat cu-argint ca 'n soare să lucească într'un lanț

Și să pară răsărită din visările pustiei,
Din nisipuri argintoase în mișcarea vijeliei,
Ca un gând al mării sfinte, reflectat de cerul cald
Ș' aruncat în depărtare . . . Colo se ridic' trufașe
Și eterne ca și moartea piramidele-uriae,
Racle ce încap în ele epopeea unui scald.

Se 'nserează . . . Nilul doarme și ies stelele din strungă,
Luna 'n mare își aruncă chipul și prin nori le-alungă.
Cine-a deschis piramida și 'năuntru a intrat?
Este regele: In haină de-aur roș și pietre scumpe
El intră să vad' acolo tot trecutul. — I se rumpe
Al lui suflet când privește peste-al vremurilor vad.

In zadar guvernă regii lumea cu înțelepciune,
Se 'nmulțesc semnele rele, se 'mputîn faptele bune;
In zadar caut' al vieții înțeles nedeslegat.
Iese 'n noapte . . . ș'a lui umbră lungă 'ntins se desfășoară
Pe-ale Nilului lungi valuri. — Astfel pe-unde de popoară
Umbra gândurilor regii se aruncă 'ntunecat.

Ale piramidei visuri, ale Nilului reci unde,
Ale trestilor sunet ce sub luna ce pătrunde
Par a fi snopuri gigantici de lungi sulite de-argint,
Toat'a apei, a pustiei și a nopții măreție
Se unesc să 'mbrace mândru veche-acea împărăție,
Să învie în deșerturi șir de visuri ce te mint.

Râul sfânt ne poveștește cu-ale undelor lui gure
De-a izvorului său taină, despre vremi apuse, sure,
Sufletul se 'mbată 'n visuri care-alunecă în sbor.
Palmii risipiți în crânguri auriți de-a lunei rază,
Naltă sveltele lor trunchiuri. — Noaptea-i clară, luminoasă,
Undele visează spume, cerurile 'nșiră nori.

Și în templele mărețe, colonade 'n marmuri albe,
Noaptea zeii se preîmbă în vestmintele lor dalbe,
Și al preoților cântec sună 'n harfe de argint;
Și la vântul din pustie, la răcoarea nopții brună,
Piramidele din creștet aiurind și jalnic sună
Și sălbatec se plâng regii în giganticul mormânt.

In zidirea cea antică, sus în frunte-i turnul maur.
Magul priivea pe gânduri în oglinda lui de aur,
Unde-a cerului mii stele ca 'ntr'un centru se adun.
El în mic privește-acolo căile lor tănuite
Și cu varga zugrăvește drumurile lor găsite:
Au aflat sâmburul lumii, tot ce-i drept, frumos și bun.

Și se poate ca spre răul unei ginți efeminate,
Regilor pătați de crime, preoțimei desfrânate,
Magul, paza răzbunării, a cetit semnul întors;
Ș'atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustiiuri,
Astupând cu el orașe, ca gigantice sicriuri
Unei ginți ce fără vieață 'ngreuia pământul stors.

Uraganu-acum aleargă pân' ce caii lui îi crapă
Și în Nil numai deșertul nisipișul și-l adapă,
Așternându-l peste câmpii cei odată înfloriți.
Memfis, Teba, țara 'ntreagă coperită-i de ruine,
Prin deșert străbat sălbatec mari familii beduine,
Sorind vieața lor de basme pe câmpie risipiți.

Dar ș'acum turburând stele pe-ale Nilului lungi unde,
Noaptea flamingo cel roșu apa 'ncet, încet pătrunde,
Ș'acum luna argintește tot Egiptul antic;
Ș'atunci sufletul visează toat' istoria străveche,
Glasuri din trecut străbate l'a prezentului ureche,
Din a valurilor sfadă prorociri se aridic.

Ș'atunci Memfis se înalță, argintos gând al pustiei,
Inchegare măiestrită din suflarea vijeliei . . .
Beduini ce stau în lună, o minune o privesc,
Povestindu-și basme mândre îmbrăcate 'n flori și stele,
De orașul care iese din pustiile de jele;
Din pământ și de sub mare s'aud sunete ce cresc.

Marea 'n fund clopote are care sună 'n orice noapte;
Nilu 'n fund grădine are, pomi cu mere de-aur coapte;
Sub nisipul din pustie cufundat e un popor,
Ce cu-orașele-i deodată se trezește și se duce
Sus în curțile din Memfis, unde 'n săli luminează luce;
Ei petrec în vin și 'n chiot orice noapte pân' în zori.

CUGETĂRILE SĂRMANULUI DIONIS

Ah! garafa pântecoasă doar de sfeșnic mai e bună!
Și mucoasa lumânare sfârâind săul și-l arde
Și 'n această sărăcie, te inspiră, cântă barde —
Bani n'am mai văzut de-un secol, vin n'am mai băut de-o lună.

Un regat pentr'o țigară, s'împlu norii de zăpadă
Cu himere! . . . Dar de unde? Scârție de vânt fereasta,
In pod miaună motanii — la curcani vână-tă-i creasta
Și cu pasuri melancolici meditând împlă 'n ogradă.

Uh! ce frig . . . îmi văd suflarea — și căciula cea de oaie
Pe urechi am tras-o sdravăn — iar de coate nici că-mi pasă
Ca țiganul, care bagă degetul prin rara casă
De năvod — cu-a mele coate eu cerc vremea de se 'nmoaie.

Cum nu sunt un șoarec, Doamne, — măcar totuși are blană,
Mi-aș mânca cărțile mele — nici că mi-ar păsa de ger . . .
Mi-ar părea superbă, dulce, o bucată din Homer,
Un palat, borta 'n părete și nevasta — o icoană.

Pe păreți cu colb, pe podul cu lungi pânze de painjen
Roiesc ploșnițele roșii, de ți-i drag să te-uiți la ele!
Greu li-i de mindir de paie și apoi din biata-mi piele
Nici că au ce să mai sugă. — Intr'un roi mai de un stânen

Au ieșit la promenadă — ce petrecere gentilă!
Ploșnița ceea-i bătrână, cuvios în mers pășește;
Cela-i cavaler . . . e iute . . . oare știe franțuzește?
Cea ce 'ncunjură mulțimea i-o romantică copilă.

Pe pământul ăsta, pe pământul ăsta, pe pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta

Pe pământul ăsta, pe pământul ăsta, pe pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta

Pe pământul ăsta, pe pământul ăsta, pe pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta

Pe pământul ăsta, pe pământul ăsta, pe pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta

Pe pământul ăsta, pe pământul ăsta, pe pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta

Pe pământul ăsta, pe pământul ăsta, pe pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta

Pe pământul ăsta, pe pământul ăsta, pe pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta
 Peste pământul ăsta, peste pământul ăsta, peste pământul ăsta

Pe pământul ăsta, pe pământul ăsta, pe pământul ăsta

Bruh! mi-i frig. — Iată pe mână cum codește-un negru purec;
 Să-mi moi degetul în gură — am să-l prind — ba las săracul!
 Pripășit la vreo femeie, știu că ar vedea pe dracul,
 Dară eu — ce-mi pasă mie — bietul «îns!» la ce să-l purec?

Și motanul toarce 'n sobă — de blazat ce-i. — Măi motane,
 Vino 'ncoă să stăm de vorbă, unice amic și ornic.
 De-ar fi 'n lume-un stat de mâte, zău! că 'n el te-aș pune vornic,
 Ca să știi și tu odată, boieria ce-i, sărmame!

Oare ce gândește hâtrul de stă ghem și toarce 'ntr'una?
 Ce idei se 'nșiră dulce în mâteasca-i fantazie?
 Vreo cucoană cu-albă blană cu amoru-i îl îmbie,
 Rendez-vous i-a dat în șură, ori în pod, în găvăună?

De-ar fi 'n lume numai mâte — tot poet aș fi? Tot una:
 Mיעunând în ode nalte, tragic morlăind — un Garrick,
 Ziua tologit în soare, pândind cozile de șoaric,
 Noaptea 'n pod, cerdac și streșini heinizând duios la lună.

Filosof de-aș fi — simțirea-mi ar fi vecinic la aman!
 În prelegeri populare idealele le apăr
 Și junimei generoase, domnișoarelor ce scapăr,
 Le arăt că lumea vis e — un vis sarbăd — de motan.

Sau ca popă colo 'n templul, închinat ființei, care
 După chip ș'asemănare a creat mâteșcul neam,
 Aș striga: o motănime! motănime! Vai... Haram
 De-al tău suflet, motănime, nepostind postul cel mare.

Ah! Sunt printre voi de-aceia, care nu cred tabla legii,
 Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte,
 Ce destinul motănimei îl desfășură 'nainte!
 Ah! ate!, nu tem ei iadul ș'a lui Duhuri — liliecii?

Anathema sit! — Să-l scuip oricare motan de treabă,
 Nu vedeți ce 'nțelepciune e 'n făptura voastră chiară?
 O motani fără de suflet! — La sgâriet el v'a dat ghiară
 Și la tors v'a dat mustețe — vreți să-l pipăiți cu laba?

Ii! că în clondir se stinge căpețelul de lumină!
Moșule, mergi de te culcă, nu vezi că s'a 'ntunecat?
Să visăm favori și aur, tu 'n cotlon și eu în pat.
De-aș putea să dorm încalea. — Somn, a gândului odină,

O, acopere ființa-mi cu-a ta mută armonie,
Vino somn — ori vino moarte. Pentru mine e tot una:
De-oiu petrece 'ncă cu mâțe și cu pureci și cu luna,
Ori de nu — cui ce-i aduce? — Poezie — sărăcie!

INGER ȘI DEMON

Noaptea 'n Doma întristată, prin lumini îngălbenite
A făcliilor de ceară care ard lângă altare —
Pe când bolta 'n fundul Domei stă întunecoasă, mare,
Nepătrunsă de-ochii roșii de pe mucuri ostenite,

În biserica pustie, lângă arcul în părete,
Genunchiată stă pe trepte o copilă ca un înger;
Pe-a altarului icoană în de raze roșii frângeri,
Palidă și mohorâtă maica Domnului se vede.

O făclie e înfiptă într'un stâlp de piatră sură;
Lucii picături de smoală la pământ cad sfârâind
Și cununi de flori uscate fâșâesc amirosind
Ș'a copilei rugăciune tainic șopotit murmură.

Cufundat în întuneric, lâng' o cruce mărmurită,
Intr'o umbră neagră, deasă, ca un demon *El* veghiază,
Coatele pe brațul crucii le destinde și le-așază,
Ochii cufundați în capu-i, fruntea tristă și 'ncrețită.

Și bărbia lui s'apasă de al pietrei umăr rece,
Părul său negru ca noaptea peste-al marmurei braț alb;
Abia candela cea tristă cu reflectul ei roz-alb
Blând o rază mai aruncă ce peste-a lui față trece.

Ea un înger ce se roagă — *El* un demon ce visează;
Ea o inimă de aur — *El* un suflet apostat;
El în umbra lui fatală, stă 'ndărătnic rezemat —
La picioarele Madonei, tristă, sfântă *Ea* veghiază.

Pe un mur înalt și rece de o marmură curată,
 Albă ca zăpada iernei, lucie ca apa lină,
 Se răsfrânge ca 'n oglindă a copilei umbră plină —
 Umbra ei, ce ca și dânsa stă în rugă 'ngenunchiată.

Ce-ți lipsește oare ție, blond copil cu-a ta mărire,
 Cu de marmur' albă față și cu mâinile de ceară,
 Văl — o negură diafană mestecată 'n stele; — clară
 E privirea-ți inocentă sub a genelor umbrire;

Ce-ți lipsește să fii înger — aripi lungi și constelate.
 Dar ce văd: Pe-a umbrei tale umeri vii ce se întinde?
 Două umbre de aripe ce se mișcă tremurânde,
 Două aripe de umbră către ceruri ridicate.

O, nu-i umbra ei aceea — este îngeru-i de pază;
 Lângă marmura cea albă văd ființa-i aeriană.
 Peste vieța-i inocentă, vieța lui cea sântă plană,
 Lângă dânsa el se roagă, lângă ea îngenunchiază.

Dar de-i umbra ei aceea — atunci *Ea* un înger este,
 Însă aripele-i albe lumea-a le vedea nu poate;
 Muri sfîrșiți de-a omenirii rugăciuni îndelungate
 Văd aripele-i diafane și de dânsale dau veste.

Te iubesc! — era să strige demonul în a lui noapte,
 Dară umbra 'naripată a lui buze le înmoaie;
 Nu spre-amor — spre 'nchinăciune el genunchi-și încovoie
 Și ascultă dus din lume a ei dulci și timizi șoapte.

.

Ea? — O fiică e de rege, blondă 'n diadem de stele
 Trece 'n lume fericită, înger, rege și femeie;
El răsccoală în popoare a distrugerii scânteie
 Și în inimi pustiite samănă gândiri rebele.

Despărțiți de-a vieții valuri, între el și între dânsa
 Veacuri sunt de cugetare, o istorie, - un popor,
 Câteodată — deși arare — se 'ntâlnesc, și ochii lor
 Se privesc, par a se soarbe în dorința lor aprinsă.

Ochii ei cei mari, albaștri, de blândețe dulci și moi,
 Ce adânc pătrund în ochii lui cei negri furtunoși!
 Și pe fața lui cea slabă trece-ușor un nour roș —
 Se iubesc . . . Și ce departe sunt deolaltă amândoi!

A venit un rege palid și coroana sa antică,
 Grea de glori și putere, l'a ei poale-ar fi depus,
 Pe-ale tronului covoare ea piciorul de-ar fi pus
 Și în mâna-i însceptrată, mâna ei îngustă, mică.

Dară nu — mute rămas-au buzele-i abia deschise,
 Mută inima în pieptu-i, mâna ei trasă 'ndărăt.
 În a sufletului taină, ea iubea. Clar și încet
 Se ivea fața de demon fecioreștilor ei vise.

Ea-l vedea mișcând poporul cu idei reci, îndrăznețe;
 Ce puternic e — gândi ea, cu-amoroasă dulce spaimă;
 El prezentul îl răscoală cu-a gândirilor lui faimă
 Contra tot ce grămădiră veacuri lungi și frunți mărețe.

El ades suit pe-o piatră cu turbare se 'nfășoară
 În stindardul roș și fruntea-i aspră-adâncă, încrețită,
 Părea ca o noapte neagră de furtune-acoperită,
 Ochii fulgerau și vorba-i trezea furia vulgară.

.

Pe un pat sărac asudă într'o lungă agonie
 Tânărul. O lampă 'ntinde limb' avară și subțire,
 Sfârâind în aer bolnav. — Nimeni nu-i știe de știre,
 Nimeni soarta-i n'o 'mblânzește, nimeni fruntea nu-i mângâie.

Ah! acele gânduri toate îndreptate contra lumii,
 Contra legilor ce-s scrise, contra ordinii 'mbrăcate
 Cu-a lui Dumnezeu numire — astăzi toate-s îndreptate
 Contra inimii murinde, sufletul vor să-i sugrume!

A muri fără speranță! Cine știe-amărăciunea
 Ce-i ascunsă 'n aste vorbe? — Să te simți neliber, mic,
 Să vezi marile-aspirații că-s reduse la nimic,
 Că domnesc în lume rele, căror nu te poți opune,

C'opunându-te la ele, tu vieața-ți risipești —
Și când mori să vezi că 'n lume viețuit-ai *în zadar* :
O astfel de moarte-i iadul. Alte lacrimi, alt amar
Mai crud nici e cu putință. *Simți că nimica nu ești.*

Și acele gânduri negre mai nici a muri nu-l lasă.
Cum a intrat el în vieață? Cât amor de drept și bine,
Câtă sinceră frăție adusese el cu sine?
Și răsplata? — Amărîrea, care sufletu-i apasă.

Dar prin negurile negre, care ochii îi acopăr,
Se apropie-argintoasă umbra nalt' a unui înger,
Se așază lin pe patu-i; ochii lui orbiți de plângeri
Ea-i sărută. — De pe dâșii negurile se descopăr . . .

Este *Ea*. — C'o mulțumire adâncă, ne mai simțită,
El în ochii ei se uită. — Mândră-i de înduioșere;
Ceasul ultim îi împacă toată vieața-i de durere;
Ah! șoptește el pe moarte — cine ești ghicesc, iubită.

Am urmat pământul ista, vremea mea, vieața, poporul,
Cu gândirile-mi rebele contra cerului deschis;
El n'a vrut ca să condamne pe demon, ci a trimis
Pre un înger să mă 'mpace, și 'mpăcarea-i . . . e amorul.

FLOARE ALBASTRĂ

«Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și 'n ceruri nalte?
De nu m'ai uita încalte,
Sufletul vieții mele.

În zadar râuri în soare
Grămădești 'n a ta gândire
Și câmpiile Asire
Și întunecata mare;

Piramidele 'nvechite
Urcă 'n cer vârful lor mare —
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!»

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul,
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am râs, n'am zis nimica.

«Hai în codrul cu verdeață,
Und' izvoare plâng în vale,
Stânca stă să se prăvale
În prăpastia măreață.

Acolo 'n ochiu de pădure,
Lângă trestia cea lină
Și sub bolta cea senină
Vom ședea în foi de mure.

Și mi-i spune-atunci povești
Și minciuni cu-a ta guriță,
Eu pe-un fir de romăniță
Voiu cerca de mă iubești.

Și de-a soarelui căldură
Voiu fi roșie ca mărul,
Mi-oiu desface de-aur părul
Să-ți astup cu dânsul gura.

De mi-i da o sărutare,
Nime 'n lume n'a s'o știe,
Căci va fi sub pălărie —
Ș'apoi cine treabă are!

Când prin crengi s'a fi ivit
Luna 'n noaptea cea de vară,
Mi-i ținea de subsuoară,
Te-oi ținea de după gât.

Pe cărare 'n bolți de frunze,
Apucând spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale,
Dulci ca florile ascunse.

Și sosind l'al porții prag,
Vom vorbi 'n întunecime;
Grija noastră n'aib'o nime,
Cui ce-i pasă că-mi ești drag?»

Inc'o gură — și dispare . . .
Ca un stâlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!

.

Și te-ai dus, dulce minune,
Ș'a murit iubirea noastră —
Floare-albastră! floare-albastră! . . .
Totuși este trist în lume!

IMPĂRAT ȘI PROLETAR

Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorâtă,
Unde pătrunde ziua printre ferești murdare,
Pe lângă mese lunge, stătea posomorâtă,
Cu fețe 'ntunecoase, o ceată pribegită,
Copii săraci și sceptici ai plebei proletare.

Ah! — zise unul — spuneți că-i omul o lumină
Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin?
Nici o scânteie 'ntrânsul nu-i candidă și plină,
Murdară este raza-i ca globul cel de tină,
Asupra cărui dânsul domnește pe deplin.

Spuneți-mi ce-i dreptatea? — Cei tari se îngrădiră
Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi;
Prin bunuri ce furară, în veci vezi cum conspiră
Contra celor ce dâșii la lucru-i osândiră
Și le subjugă munca vieții lor întregi.

Unii plini de plăcere petrec a lor vieță,
Trec zilele voioase și orele surâd.
In cupe vin de ambră — iarna grădini, verdeată,
Vara petreceri, Alpii cu frunțile de ghiață —
Ei fac din noapte ziuă ș'a zilei ochi închid.

Virtutea pentru dâșii ea nu există. Însă
V'o predică, căci trebui să fie brațe tari,
A statelor greoaie cară trebue 'mpinse
Și trebuesc luptate războaiele aprinse,
Căci *voi* murind în sânge, *ei* pot să fie mari.

117
 Ați arătat că conștientizați că pe un război 'n timpul său,
 Dacă inimă i deșartă, mână i fină n'o umbră... 100
 De a veacului suflare a lui inimă e trează
 Și în ochii lui pînă la esei om - nu Dumnezeu.
 Păiul celui aji e de aji, ești scaldat în mîră și oțel
 Mama ta e o regiță - nu femeia cea saracă,
 Aji bogată i fantasia, dar credința ești sacă,
 Căci în ochii rîroniei tu ești om - nu Dumnezeu.
 Aji gîndurile și apînăle ei și forul cel de gînd
 Aji ești frumusețea, aji ești marea cea de fîlă...
 Teri ai fost credința simplă - inimă sinceră, adîncă,
 Tăcînd furi omului, crezi în tine ai stîncă...
 Aji e în marmură te scrie, ori pe pîmînt te scrie.
 Aji pe pîmînt te scrie, ori în marmură te scrie.

Umbre pe pîmînta vremei.

Pe bănci de lemn în secula tacemă mîhori
 Local unde pînă la gînduri fureți mîndre
 Pe lângă mîră lungă stălii geometrice
 Pe la fîlă arătați - o leati Dreptăți
 Copii dărai și sefci ai gîlbi proletare.

Ah! gînduri unel: gînduri că omul se luminează
 Pe lumina acest pîmînt de omului și de omului
 Aji o scîndă născută unii arătați și pînă
 Atunci ai văzi, că globul cel de tină
 Aji o scîndă dintr-un omului și de omului.

Sprijini-te în angustia cetății și împiedică
 Pe amreca și mizeria în căruia lor de lei
 Prin bunurile furate și deci regi că compită
 Pentru călăi cu dâncii în lucrul ostindă
 Și le subjugă omnia vârstă lor întregi

Unui plin de plăcere petrec a lor viață
 Lățește trec aură, și ochi curind
 Tu cupră vin de ambră... iarnă grădina, verdeț
 Vasa bătă, Algi cu frumusețe de ghiță
 Ei fac din noaptea ziua, s'a zili ochi mătind.

Virtutea? Pentru dâncii ea nu există... Tare
 Vo prețici, căci trebuie să fie totu' tain
 A statului groase care liebur' ugiune
 Și trebuie luptate restorale aprinse
 Căci voi luptand cu sauge, și pot să fie mari.

Și flitile puterii s'armate false
 Corosari, ce regi le pun pe fruntea lor,
 Și-ocele mitione, ce în grămezi luxose
 Sunt stăruie la bogatul, pe cel sărac apracă
 Și s'cupe din sudorilor prostitului popor.

Religia? ... O frază de dâncii inventată,
 Pe cu a ei putere să se afle în jug;
 Căci de ar lipsi din ruini speranța de reglă
 După ce-amas muncirăți miseri viața toată
 Ati mai pune osada, ca ita de la plug?

Și flotele puternice ș'armatele făloase,
Coroanele ce regii le pun pe fruntea lor,
Ș'acele milioane, ce în grămezi luxoase
Sunt strânse la bogatul, pe cel sărac apasă,
Și-s supte din sudoarea prostitului popor.

Religia — o frază de dănșii inventată
Ca cu a ei putere să vă aplece 'n jug,
Căci de-ar lipsi din inimi speranța de răsplată,
După ce-amar muncirăți mizeri vieța toată,
Ați mai purta osânda ca vita dela plug?

Cu umbre, care nu sunt, v'a 'ntunecat vederea
Și v'a făcut să credeți că veți fi răsplătiți . . .
Nu! moartea cu vieța a stins toată plăcerea —
Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n'are dincolo, căci *morți* sunt cei muriți.

Minciuni și fraze-i totul ce statele susține,
Nu-i ordinea firească ce ei a fi susțin;
Averea să le aperi, mărirea ș'a lor bine,
Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine,
Și pe voi contra voastră la luptă ei vă mân'.

De ce să fiți voi sclavii milioanelor nefaste,
Voi, ce din munca voastră abia puteți trăi?
De ce boala și moartea să fie partea voastră,
Când ei în bogăția cea splendidă și vastă
Petrec ca și în ceruri, n'au timp nici de-a muri?

De ce uitați că 'n voi e și număr și putere?
Când vreți, puteți prea lesne pământul să 'mpărțiți.
Nu le mai faceți ziduri unde să 'nchid' avere,
Pe voi unde să 'nchidă, când împinși de durere
Veți crede c'aveți dreptul și voi ca să trăiți.

Ei îngrădiți de lege, plăcerilor se lasă,
Și sucii cel mai dulce pământului i-l sug;
Ei chiamă 'n voluptatea orgiei sgomotoase
De instrumente oarbe a voastre fiici frumoase:
Frumsetile-ne tineri bătrânii lor distrug.

Și de 'ntrebați atuncea, vouă ce vă rămâne?
 Munca, din care dânșii se 'mbată în plăceri,
 Robia vieața toată, lacrimi pe-o neagră pâne,
 Copilelor pătate mizeria 'n rușine . . .
 Ei tot și voi nimica; ei cerul, voi dureri!

De lege n'au nevoie — virtutea e ușoară
 Când ai ce-ți trebuiește . . . Iar legi sunt pentru voi,
 Vouă vă pune lege, pedepse vă măsoară
 Când mâna v'o întindeți la bunuri zâmbitoare,
 Căci nu-i iertat nici brațul teribilei nevoi.

Sdrobiți orânduiala cea crudă și nedreaptă,
 Ce lumea o împarte în mizeri și bogați!
 Atunci când după moarte răsplată nu v'așteaptă,
 Faceți ca 'n astă lume să aibă parte dreaptă,
 Egală fiecare, și să trăim ca frați!

Sfărmați statua goală a Venerei antice,
 Ardeți acele pânze cu corpuri de ninsori;
 Ele stărnesc în suflet ideea neferice
 A perfecției umane și ele fac să pice
 In ghiarele uzurei copile din popor!

Sfărmați tot ce ațâță inima lor bolnavă,
 Sfărmați palate, temple, ce crimele ascund,
 Svârliți statui de tirani în foc, să curgă lavă,
 Să spele de pe pietre până și urma sclavă
 Celor ce le urmează pân la al lumii fund!

Sfărmați tot ce arată mândrie și avere,
 O! desbrăcați vieața de haina-i de granit,
 De purpură, de aur, de lacrimi, de urît —
 Să fie un vis numai, să fie o părere,
 Ce făr' de patimi trece în timpul nesfârșit.

Zidiți din dărmături gigantici piramide
 Ca un *memento mori* pe al istoriei plan;
 Aceasta este arta ce sufletu-ți deschide
 Naintea vecinicii, nu corpul gol ce râde
 Cu mutra de vândută, cu ochiu vil și viclean.

O! aduceți potopul, destul voi așteptarăți
 Ca să vedeți ce bine prin bine o să ias';
 Nimic Locul hienei îl luă cel vorbareț,
 Locul cruzimii vechie, cel lin și pismătareț,
 Formele se schimbă, dar răul a rămas.

Atunci vă veți întoarce la vremile-aurite,
 Ce mitele albastre ni le șoptesc ades,
 Plăcerile egale egal vor fi 'mpărțite,
 Chiar moartea când va stinge lampa vieții finite,
 Vi s'a părea un înger cu părul blond și des.

Atunci veți muri lesne fără de-amar și grijă,
 Feciorii-or trăi 'n lume cum voi ați viețuit,
 Chiar clopotul n'a plânge cu limba lui de spijă
 Pentru acel de care norocul avu grijă;
 Nimeni de-a plânge n'are, el traiul și-a trăit.

Și boale ce mizeria ș'averea nefirească
 Le nasc în oameni, toate cu 'ncetul s'or topi;
 Va crește tot ce 'n lume este menit să crească,
 Va bea pân' în fund cupa, pân va vrea s'o sdrobească,
 Căci va muri când nu va avea la ce trăi.

Pe malurile Seinei, în faeton de gală,
 Cesarul trece palid, în gânduri adâncit;
 Al undelor greu vuiet, vuirea în granit
 A sute d'echipajuri, gândirea-i n'o înșală;
 Poporul loc îi face tăcut și umilit.

Zâmbirea lui deșteaptă, adâncă și tăcută,
 Privirea-i ce citește în suflete-omenești,
 Și mâna-i care poartă destinele lumești,
 Cea grupă sdrențuită în cale-i o salută.
Mărirea-i e în taină legată de acești.

Convins ca voi el este 'n nălțimea-i solitară
 Lipsită de iubire, cum că principiul rău,
 Nedreptul și minciuna al lumii duce frâu;
 Istoria umană în veci se desfășoară,
 Povestea-i a ciocanului ce cade pe ilău.

Și el — el vârful mândru al celor ce apasă —
 Salută 'n a lui cale pe-apărătorul mut.
 De ați lipsi din lume, voi cauza 'ntunecoasă
 De răsturnări mărețe, mărirea-i radioasă,
 Cesarul, chiar Cesarul de mult ar fi căzut.

Cu ale voastre umbre nimica crezătoare,
 Cu zâmbetu-vă rece, de milă părăsit,
 Cu mintea de dreptate și bine răsătoare,
 Cu umbra voastră numai, puteri îngrozitoare,
 La jugu-i el silește pe cei ce l-au urât.

.

Parisul arde 'n valuri, furtuna 'n el se scaldă,
 Turnuri ca facle negre trăsesc arzând în vânt —
 Prin limbile de flacări, ce 'n valuri se frământ',
 Răcnete, vuiet de-arme pătrund marea cea caldă,
 Evul e un cadavru — Paris al lui mormânt.

Pe stradele 'ncrușite de flacări orbitoare,
 Suiți pe baricade de bulgări de granit,
 Se mișc' batalioane a plebei proletare,
 Cu cușme frigiene și arme lucitoare,
 Și clopote de-alarmă răsună răgușit.

Ca marmura de albe, ca ea nepăsătoare,
 Prin aerul cel roșu, femeii trec cu-arme 'n braț,
 Cu păr bogat și negru ce pe-umeri se coboară
 Și sânii lor acopăr — e ură și turbare
 In ochii lor cei negri, adânci și desperați.

O! luptă-te 'nvălită în pletele-ți bogate,
 Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
 Căci flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate
 Sfintește-a ta vieată de tină și păcate;
 Nu! nu ești tu de vină, ci cei ce te-au vândut!

.

Scânteie marea lină și placele ei sure
 Se mișc' una pe alta ca pături de cristal
 Prin lume prăvălite; din tainica pădure
 Apare luna mare câmpiilor azure,
 Implându-le cu ochiul ei mândru, triumfal.

Pe undele încete își mișcă legămate
 Corăbii învechite scheletele de lemn;
 Trecând încet ca umbre — țin pânzele umflate
 În fața lunii care prin ele atunci străbate,
 Și 'n roată de foc galben stă fața-i ca un semn.

Pe maluri sdrumicate de aiurirea mării
 Cesaru' ncă veghiază la trunchiul cel plecat
 Al salciei pletoase — și 'ntinse-a apei arii
 În cercuri fulgerânde se pleacă lin suflării
 A zefirului nopții și sună cadențat.

Ii pare că prin aer în noaptea înstelată,
 Călcând pe vârful de codri, pe-a apelor măriri,
 Trecea cu barba albă — pe fruntea 'ntunecată
 Cununa cea de paie îi atârna uscată —
 Moșneagul rege Lear.

Uimit privea Cesarul la umbra cea din nouri,
 Prin creți ai cărei stele lin tremurând transpar,
 I se deschide 'n minte tot sensul din tablouri
 A vieții sclipitoare . . . A popoarelor ecouri
 Par glasuri ce îmbracă o lume de amar:

« In orice om o lume își face încercarea,
 Bătrânul Demiurgos se opintește 'n van;
 In orice minte lumea își pune întrebarea
 Din nou: de unde vine și unde merge floarea
 Dorințelor obscure sădite în noian?

Al lumii 'ntregul sâmbur, dorința-i și mărirea,
 In inima oricărui i-ascuns și trăitor,
 Svârlire hazardată, cum pomu 'n înflorire
 In orice floare 'ncearcă întreagă a sa fire,
 Ci 'n calea de-a da roade cele mai multe mor.

Astfel umana roadă în calea ei înghiață,
 Se petrifică unul în sclav, altu 'mpărat,
 Acoperind cu noime sărmana lui vieață
 Și arătând la soare-a mizeriei lui față —
 Fața — căci înțelesul i-același la toți dat.

In veci aceleași doruri mascate cu-altă haină,
 Și 'n toată omenirea în veci același om —
 In multe forme-apare a vieții crudă taină,
 Pe toți ea îi înșală, la nime se distaină,
 Dorinți nemărginite plântând într'un atom.

Când știi că visu-acesta cu moarte se sfârșește
 Că 'n urmă-ți rămân toate astfel cum sunt, de dregi
 Oricât ai drege 'n lume — atunci te obosește
 Eterna alergare . . . și'un gând te-ademeneste:
 « *Că vis al morți-eterne e viața lumi 'ntregi* ».

FĂT-FRUMOS DIN TEIU

— Blanca, află că din leagăn
Domnul este al tău mire,
Căci născută ești, copilă,
Din nevrednică iubire.

Mâni în schit la sfânta Ana
Vei găsi la cel din stele
Mângâierea vieții tale,
Mântuirea feței mele.

— Nu voi, tată, să usuce
Al meu suflet tânăr, vesel:
Eu iubesc vânatul, jocul;
Traiul lumii alții lese-l.

Nu voiul părul să mi-l taie
Ce-mi ajunge la călcâie,
Să orbesc cetind pe carte
În fum vânat de tămâie.

— Știu mai bine ce-ți priește,
Las' de-a lumii orice gând,
Mâni în zori de zi pleca-vom
Către schitul vechiu și sfânt.

Ea aude — plânge. — Parcă
Ii venea să plece 'n lume,
Dusă de pustie gânduri
Și de-un dor fără de nume.

Și plângând înfrână calul,
Calul ei cel alb ca neaua,
Ii netează mândra coamă
Și plângând îi pune șeaua.

S'avântă pe el și pleacă
Păru' n vânturi, capu 'n piept,
Nu se uită înainte-i,
Nu privește îndărăpt.

Pe cărări pierdute 'n vale
Merge 'n codri fără' de capăt,
Când a serei raze roșii
Asfințind din ceruri scapăt'.

Umbra 'n codri ici și colo
Fulgerează de lumine . . .
Ea trecea prin frunza 'n freamăt
Și prin murmur de albine;

În mijloc de codru-ajunse
Lângă teiul nalt și vechiu,
Unde-izvorul cel în vrajă
Sună dulce în urechi.

De murmur duios de ape
Ea trezită-atunci tresare,
Vede-un tânăr, ce alături
Pe-un cal negru stă călare.

Cu ochi mari la ea se uită
Plini de vis, duioși plutind,
Flori de teiu în păru-i negr
Și la șold un corn de-argint.

Și 'ncepu încet să sune
Fermecat și dureros —
Inima-i creștea de dorul
Al străinului frumos.

Părul lui i-atinge părul
Și atunci c' obrazul roș
Ea apleacă gene lunge
Peste ochii cuvioși.

Iar pe buze-i trece un zâmbet
Innecat, fermecător,
Care gur'abia-i deschide
Cea uscată de amor.

Când cu totului răpită
Se 'ndoi spre el din șele,
El înceată din cântare
Și-i grăi cu graiu de jele,

Ș'o cuprinde de călare —
Ea se apără c'o mână,
Însă totuși lui se lasă,
Simte inima că-i plină.

Și pe umărul lui cade
Al ei cap cu fața 'n sus;
Pe când caii pasc alături,
Ea-l privea cu suflet dus.

Numai murmurul cel dulce
Din izvorul fermecat
Asurzește melancolic
A lor suflet îmbătat.

Lun' atunci din codri iese,
Noaptea toată stă s'o vadă,
Zugrăvește umbre negre
Pe câmp alb ca de zăpadă.

Și mereu ea le lungește,
Și urcând pe cer le mută,
Dar ei trec, se pierd în codri
Cu viața lor pierdută.

La castel în poartă calul
Stă a doua zi în spume,
Dar frumoasa lui stăpână
A rămas pierdută 'n lume.

MELANCOLIE

Părea că printre nouri s'a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă regina nopții moartă. —
O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie
Și în mormânt albastru și 'n pânze argintie,
În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
Tu adorat și dulce al nopților monarc!
Bogată în întinderi stă lumea 'n promoroacă,
Ce sate și câmpie c'un luciul vâl îmbracă;
Văzduhul scânteiază și ca unse cu var
Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
Și țintirimul singur cu strâmbe cruci veghiază,
O cucuvaie sură pe una se așează,
Clopotnița trosnește, în stâlpi izbește toaca,
Și străveziul demon prin aer când să treacă,
Atinge 'ncet arama cu zimți-aripei sale
De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale.
Biserica 'n ruină
Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână,
Și prin ferestre sparte, prin uși țiuit vântul —
Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul —
Năuntrul ei pe stâlpi-i, păreți, iconostas,
Abia conture triste și umbre au rămas;
Drept preot toarce-un greier un gând fin și obscur,
Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.
.

Credința zugrăvește icoanele 'n biserici —
Și 'n sufletu-mi pusesese poveștile-i feerici,
Dar de-ale vieții valuri, de al furtunii pas
Abia conture triste și umbre-au mai rămas.

Căminul
St. Moais

M. Mo. Fa
— ad. Moais ... postel mei! ... Ce faci?

Moais. Ești trist Mo. Fa?

St. Trist și mint oare, munte fața ... un crăd! Eu trist... și cas' un petrecu!

Mo. Mo. Fa! ești trist!

St. Așteaptă! (zadă) I-așori... și de azi fi... mă iubesci tu, de mă iubesci...

Mo. Eu Mo. Fa?

St. Tu?

Mo. (Îngânșat lângă el) Eu vă iubesc, cum iubesc Moldova. Pentru voi, az de tot
ce-az fi în stare să sacrific pentru Moldova. Vela mea, as fi pentru...
mină mea e mă mult... și bină inimă mea e tot ce are ea în mine...
cereti-o și v-o dați.

St. Inimă. Moais, săi te unde-ți ai inimă?

Mo. (Arătat) Ei!

St. Ba iei! În cap! În locul unde e tu n-ai simțit-o încă, pentru că pînă acum
n-ai bătut. De-az fi bătut v-o dați... nu mi-ai offerit-o oapă de lemn...
De-az are tu o anantă... o nevastă frumoasă... un angel mi l-ai dat tu mea...
Mo. (ce nu offeră și sacrific) De v-ai face fericit de voi... Moldova! da!

St. Moldova! Da? Nu cred. Nu are înțeles din mine... (Căutând pe Mo. Fa)

Mo. Nu! Tu nu ști ce v-ai spus a iubi... O copilă mea, de-az are...
ce nenorocit face pe om... ce nenorocit sunt eu copilă mea!

Mo. Iubesci Mo. Fa?

St. Eu? Cum te-ai spus-o?

Mo. Cine! voi!

St. E bine! (Se uită) Iubesc! Iubesc ast-fel în tot simț a-ave
muri da... nu vîmuri... și pe a... (Documentat) Pe ca... Mo. Fa?

Trăiesc azi în stare să fac sacrificiu a nu. Ești bine voi reușiți din
minimă acest an și dăruirea cu el vîmuri. O! de-az pule' tu și
vede în sufletul mi! Ce pășin, ce nimen, ce reze!

Când cîntîrul doarme și cruci neghina
Când cobîi pînă de fîșieră pînă
Și n' olopotîrle vechi de statui, toca iubesc
Când sufletu... domon cu vîntul lui trage
Arama răgușită... Pînă la... și ruini
Și ca o câmpie pînă și bîtrînă
Și prin fereastra ușor, ca pînă la ochi de nori
Trăiesc o înfloră efîntă cu aripi recori.
Când intri în mîntu și n' ocomtas
Vede că abia conture și umbre a țemas
De sîm și de vînturi și-az pînă la fîșie efîntă

În van mai caut lumea-mi în obositul creer,
Căci răgușit, tomnatec, vrăjește trist un greer;
Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi țiu,
Ea bate ca și cariul încet într'un sicriu.
Și când gândesc la vieța-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,
Ca și când n'ar fi vieța-mi, ca și când n'aș fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi țin la el urechea — și râd de câte-ascult
Ca de dureri străine? . . . Parc'am murit de mult.

CRAIASA DIN POVEȘTI

Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie,
Ea le scoate peste ape,
Le întinde pe câmpie;

S'adun' flori în șezătoare
De painjen tort să rumpă,
Și anină 'n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă.

Lângă lac, pe care norii
Au urzit o umbră fină,
Ruptă de mișcări de valuri
Ca de bulgări de lumină,

Dându-și trestia 'ntr'o parte,
Stă copila lin plecată,
Trandafiri aruncă roșii
Peste unda fermecată.

Ca să vad' un chip, se uită
Cum aleargă apa 'n cercuri,
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri;

Ca să iasă chipu' n față,
Trandafiri aruncă tineri,
Căci vrăjiți sunt trandafirii
De-un cuvânt al sfintei Vineri.

Ea se uită . . . Păru-i galben,
Fața ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaștri
Toate basmele s'adună.

LACUL

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă;
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Și eu trec de-alung de maluri,
Parc'-ascult și parc'-aștept
Ea din trestii să răsară
Și să-mi cadă lin pe piept;

Să sărim în luntrea mică,
Ingânați de glas de ape,
Și să scap din mână cârma
Și lopețile să-mi scape;

Să plutim cuprinși de farmec
Sub lumina blândeii lune —
Vântu 'n trestii lin foșnească,
Undoioasa apă sune!

Dar nu vine . . . Singuratic
In zadar suspin și sufăr
Lângă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr.

DORINȚA

Vino 'n codru la izvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ți desprind din creștet vălul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei ședea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de teiu.

Fruntea albă 'n părul galben
Pe-al meu braț încet s'o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci...

Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c'un cânt
Singuratece izvoare,
Blânda batere de vânt;

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de teiu de-asupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri.

C Ă L I N

(FILE DIN POVESTE)

GAZEL.

Toamna frunzele colindă,
Sun'un grier sub o grindă,
Vântul jalnic bate 'n geamuri
Cu o mână tremurândă,
Iară tu la gura sobei
Stai ca somnul să te prindă,
Ce tresari din vis deodată?
Tu auzi pășind în tindă —
E iubitul care vine
De mijloc să te cuprindă
Și în fața ta frumoasă
O să ție o oglindă,
Să te vezi pe tine însăși
Visătoare, surzândă.

I

Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jărat,ic,
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic
Ș'ale râurilor ape, ce sclipesc fugind în ropot —
De departe 'n văi coboară tânguiosul glas de clopot;
Pe de-asupra de prăpăstii sunt zidiri de cetățuie,
Acățat de pietre sure un voinic cu greu le suie;
Așezând genunchiu și mână când pe-un colț când pe alt colț
Au ajuns să rupă gratii ruginite-a unei bolți
Și pe-a degetelor vârfuri în etacul tăinuit
Intră — unde zidul negru într'un arc a 'ncremenit.
Ci prin flori întrețesute, printre gratii luna moale
Sfiicioasă și smerită și-au vărsat razele sale;
Unde-ajung par văruite zid, podele, ca de cridă,
Pe-unde nu — părea că umbra cu cărbune-i zugrăvită.
Iar de sus pân' în podele un painjăn prins de vrajă,
A țesut subțire pânză străvezie ca o mreajă;
Tremurând ea licurește și se pare a se rumpe,
Incărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe.

[illegible]

După pânda de painjăn doarme fata de 'mpărat;
Innecată de lumină e întinsă în crivat.
Al ei chip se zugrăvește plin și alb: cu ochiu-l măsur
Prin ușoara 'nvinețire a subțirilor mătăsur;
Ici și colo a ei haină s'a desprins din sponci ș'arată
Trupul alb în goliciunea-i, curăția ei de fată.
Răsfiratul păr de aur peste perini se 'mprăștie,
Tâmpla bate liniștită ca o umbră viorie,
Și sprâncenele arcate fruntea albă i-o încheie,
Ce o singură trăsură măiestrit le încondeie;
Sub pleoapele închise globii ochilor se bat,
Brațul ei atârnă leneș peste marginea de pat;
De a vârștii ei căldură fragii sânului se coc,
A ei gură-i descleștată de-a suflării sale foc,
Ea zâmbind își mișcă dulce a ei buze mici, subțiri;
Iar pe patu-i și la capu-i presurați-s trandafiri.

Iar voinicul s'apropie și cu mâna sa el rumpe
Pânda cea acoperită de un colb de pietre scumpe;
A frumșeții haruri goale ce simțirile-i adapă,
Încăperile gândirii mai nu pot să le încapă.
El în brațe prinde fata, peste față i se 'nclină,
Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină,
Și inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic —
Ș'apoi pleacă iar în lume năzdrăvanul cel voinic.

II

Ea a doua zi se miră, cum de firele sunt rupte,
Și 'n oglind' ale ei buze vede vinete și supte —
Ea zâmbind și trist se uită, șopotește blând din gură:
« Sburător cu negre plete, vin la noapte de mă fură ».

III

Fiecine cum i-e vrerea, despre fete samă deie-și —
Dar ea seamănă celora îndrăgiți de singuri ei-și.
Și Narcis văzându-și fața în oglinda sa, izvorul,
Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.

Și de s'ar putea pe dânsa cineva ca să o prindă,
 Când cu ochii mari, sălbateci, se privește în oglindă,
 Subțindu-și gura mică și chemându-se pe nume
 Și fiindu-și șie dragă cum nu-i este nime 'n lume,
 Atunci el cu o privire nălucirea i-ar discoasă
 Cum că ea — frumoasa fată — a ghicit că e frumoasă.
 Idol tu! răpire minții! cu ochi mari și părul des,
 Pentr'o inimă fecioară mândru idol ți-ai ales!
 Ce șoptește ea în taină, când privește cu mirare
 Al ei chip gingaș și tânăr, dela cap pân' la picioare?
 « Vis frumos avut-am noaptea. A venit un sburător
 Și strângându-l tare 'n brațe, era mai ca să-l omor . . .
 Și de-accea când mă caut în păretele de-oglinzi
 Singurică 'n cămăruță brațe albe eu întinz
 Și mă 'mbrac în părul galben, ca în straiu ușor țesut,
 Și zărind rotundu-mi umăr mai că-mi vine să-l sărut.
 Și atunci de sfiiciune mi-iese sângele 'n obraz —
 Cum nu vine sburătorul, ca la pieptul lui să caz?
 Dacă boiul mi-l înmlădiu, dacă ochii mei îmi plac,
 E temeiul că acestea fericit pe el îl fac.
 Și mi-s dragă mie însămi, pentrucă-i sunt dragă lui —
 Gură tu! învață minte, nu mă spune nimăru,
 Nici chiar lui, când vine noaptea lângă patul meu tiptil,
 Doritor ca o femeie și viclean ca un copil!»

IV

Astfel vine 'n toată noaptea sburător la al ei pat.
 Se trezi din somn deodată de sărutu-i fermecat;
 Și atuncea când spre ușă el se 'ntoarce ca să fugă,
 Ea-l oprește 'n loc cu ochii și c'o mult smerită rugă:
 « O rămâi, rămâi la mine, tu cu viers duios de foc,
 Sburător cu plete negre, umbră fără de noroc
 Și nu crede că în lume, singurel și rătăcit,
 Nu-i găsi un suflet tânăr ce de tine-i îndrăgit.
 O tu umbră pieritoare, cu adâncii, triștii ochi,
 Dulci-s ochii umbrei tale — nu le fie de diochi!»
 El s'așează lângă dânsa și o prinde de mijloc,
 Ea șoptește vorbe arse de al buzelor ei foc:

25

II

Ea a doua zi te mure, de ai frică mai rău
 Ai o oglindă albi baze veche, vrate și drept
 Ai zămbind și tot xmita și se plătește blând din gură
 „Sturiale cu ochi negri” în deșeu de o singură

III

Astfel vine în toate neaptele sturiale la al ei pat
 Se ține în somn odali de simțuri, feroc
 Și atareu cînd iese ușa, el te abordează că te fugi
 Ea te oprește în loc, în c-o mîndră simțuri rugă

„Dă-mi, zăpăci la mine, tu cu vînt dă-mi de fîc”

„Sturiale cu plute negre, umbra fără de nori”

„Și mîndre, că în lăse singure și tăcut”

„Ati i gîri un nîsfet tîrî, ce de tîrî i îndrăgii”

„O tu umbra fantomă, cu adîncă, în tîrî ochi”

„Dulce ochi umbrei tale, cu ti fic de dioli”

Lîngă deșeu gedi atuncu și, pîndă de nîsfet

„De dă-mi în gură gura te el bazele ti fote”

Ei doptor cu multe țară spune și un fîc de unde de la dăpă

Cău pe rînd și arăpă o gura, cînd lă gîr se adăpă

Sîngere în alor oia ca și multul spîră-aleargă

Ea în brațul lui fantomă tremură ca și o vînt

„Cînd vine în toate neaptele sturiale la al ei pat”

„Se ține în somn odali de simțuri, feroc”

„Și atareu cînd iese ușa, el te abordează că te fugi”

„Ea te oprește în loc, în c-o mîndră simțuri rugă”

„Dă-mi, zăpăci la mine, tu cu vînt dă-mi de fîc”

„Sturiale cu plute negre, umbra fără de nori”

„Și mîndre, că în lăse singure și tăcut”

„Ati i gîri un nîsfet tîrî, ce de tîrî i îndrăgii”

„O tu umbra fantomă, cu adîncă, în tîrî ochi”

„Dulce ochi umbrei tale, cu ti fic de dioli”

Lîngă deșeu gedi atuncu și, pîndă de nîsfet

„De dă-mi în gură gura te el bazele ti fote”

Ei doptor cu multe țară spune și un fîc de unde de la dăpă

Cău pe rînd și arăpă o gura, cînd lă gîr se adăpă

Sîngere în alor oia ca și multul spîră-aleargă

Ea în brațul lui fantomă tremură ca și o vînt

« O șoptește-mi — zice dânsul — tu cu ochii plini d'eres
 Dulci cuvinte ne 'nțelese, însă pline de 'nțelese.
 Al vieții vis de aur ca un fulger, ca o clipă-i,
 Și-l visez, când cu-a mea mână al tău braț rotund îl pipăiu,
 Când pui capul tu pe pieptu-mi și băătăile îi numeri,
 Când sărut cu 'mpătimire ai tăi albi și netezi umeri
 Și când sorb al tău răsuflet în suflarea vieții mele
 Și când inima ne crește de *un* dor, de-o dulce jele;
 Când pierdută razimi fruntea de-arzătorul meu obraz,
 Părul tău bălaiu și moale de mi-l legi după grumaz,
 Ochii tăi pe jumătate de-i închizi, mi 'ntinzi o gură,
 Fericit mă simt atuncea cu asupra de măsură.
 Tu!! . . . nu vezi . . . nu-ți aflu nume . . . Limba 'n gură mi se leagă
 Și nu pot să-ți spun odată, cât — ah! cât îmi ești de dragă!»
 Ei șoptesc, multe și-ar spune și nu știu de-unde să 'nceapă,
 Căci pe rând și-astupă gura, când cu gura se adapă;
 Unu 'n brațele altuia, tremurând ei se sărută,
 Numai ochiul e vorbareț, iară limba lor e mută,
 Ea-și acopere cu mâna fața roșă de sfială,
 Ochi 'n lacrimi și-i ascunde într'un păr ca de peteală.

V

S'au făcut cu ceara albă fața roșă ca un măr
 Și atâta de subțire, să o tai c'un fir de păr.
 Și cosița ta bălaie o aduni la ochi plângând,
 Inimă făr' de nădejde, suflete bătut de gând.
 Toată ziua la fereastră suspinând nu spui nimică,
 Ridicând a tale gene, al tău suflet se ridică;
 Urmărind pe ceruri limpezi cum plutește-o ciocârlie,
 Tu ai vrea să spui să ducă către dânsul o solie,
 Dar ea sboară . . . tu cu ochiul plutitor și 'ntunecos
 Stai cu buze discleștate de un tremur dureros.
 Nu-ți mai scurge ochii tineri, dulcii cerului fiaștri,
 Nu uita că 'n lacrimi este taina ochilor albaștri.
 Stele rare din tărie cad ca picuri de argint
 Și seninul cer albastru mândru lacrimile-l prind;
 Dar dacă ar cădea toate, el rămâne trist și gol,
 N'ai putea să faci cu ochii înălțimilor ocol —
 Noaptea stelelor, a lunei, a oglinzilor de râu
 Nu-i ca noaptea cea mocnită și pustie din sicriu;

Și din când în când vărsate, mândru lacrimile-ți șed,
 Dar de seci întreg izvorul, atunci cum o să te vâd?
 Prin ei curge rumenirea, mândră ca de trandafiri,
 Și zăpada viorie din obrajii tăi subțiri —
 Apoi noaptea lor albastră, a lor dulce vecinicie,
 Ce ușor se mistuește prin plânsorile pustie . . .
 Cine e nerod să ardă în cărbuni smarandul rar
 Ș'a lui vecinică lucire s'o strivească în zadar?
 Tu-ți arzi ochii și frumseța . . . Dulce noaptea lor se stânge,
 Și nici știi ce pierde lumea. Nu mai plânge, nu mai plânge!

VI

O, tu craiu cu barba 'n noduri ca și câlții când nu-i perii,
 Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii.
 Bine-ți pare să fii singur, craiu bătrân fără de minți,
 Să oftezi dup'a ta fată, cu ciubucul între dinți?
 Să te primbli și să numeri scânduri albe în cerdac?
 Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac!
 Alungat-o ai pe dânsa, ca departe de părinți
 În coliba împistrită ea să nasc' un pui de prinț.
 În zadar ca s'o mai cate, tu trimiți în lume crainic,
 Nimeni n'a afla locașul, unde ea s'ascunde tainic.

VII

Sură-i sara cea de toamnă; de pe lacuri apa sură
 Infunda mișcarea-i creață între stuf la iezătură;
 Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate
 Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.
 De când codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,
 Iși deschide-a lui adâncuri, fața lunei să le bată,
 Tristă-i firea, iară vântul sperios v'o creangă farmă —
 Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.
 Pe potica dinspre codri, cine oare se coboară?
 Un voinic cu ochi de vultur lungă vale o măsoară.
 Șapte ani de când plecat-ai, sburător cu negre plete,
 Ș'ai uitat de soarta mândrei, iubitoarei tale fete!
 Și pe câmpul gol el vede un copil umblând desculț
 Și cercând ca să adune într'un cârd bobocii mulți.

— « Bună vreme, măi băiete! » — « Mulțămim, voinic străin! »
— « Cum te cheamă, măi copile? » — « Ca pe tată-meu — Călin;
Mama-mi spune câte-odată, de-o întreb: a cui-s, mamă?
« Sburătoru-ți este tată și pe el Călin îl cheamă ».
Când l-aude numai dânsul își știa inima lui,
Căci copilul cu bobocii era chiar copilul lui.
Atunci intră în colibă și pe capătu-unei laiți,
Lumina cu mucul negru într'un hârb un roș opaiț;
Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă,
Un papuc e sub o grindă, iară altul după ușă;
Hârâită, noduroasă stă în colb râșnița veche,
În cotlon torcea motanul pieptănându-și o ureche;
Sub icoana afumată unui sfânt cu comănac
Arde 'n cadell' o lumină cât un sâmbure de mac;
Pe-a icoanei policioară, busuioc și mint' uscată
Implu casa 'ntunecoasă de-o mireasmă pipărată;
Pe cuptiorul uns cu humă și pe coșcovii păreți
Zugrăvit-au c'un cărbune copilașul cel isteț
Purceluși cu coada sfredel și cu bețe 'n loc de labă,
Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă.
O beșică 'n loc de sticlă e întinsă 'n ferăstruie
Printre care trece-o dungă mohorâtă și gălbuie.
Pe un pat de scânduri goale doarme tânăra nevastă
În mocnitul întuneric și cu fața spre fereastă.
El s'așează lângă dânsa, fruntea ei o netezește,
O desmiardă cu durere, suspinând o drăgostește,
Pleacă gura la ureche-i, blând pe nume el o cheamă,
Ea ridică somnoroasă lungă genelor maramă,
Spăriet la el se uită . . . i se pare că visează,
Ar zâmbi și nu se 'ncrede, ar răcni și nu cutează.
El din patu-i o ridică și pe pieptul lui și-o pune,
Inima-i svâcnește tare, vieța-i parcă se răpune.
Ea se uită, se tot uită, un cuvânt măcar nu spune,
Râde doar' cu ochi' n lacrimi, spărietă de-o minune,
Ș'apoi îi sucește părul pe-al ei deget alb, subțire,
Își ascunde fața roșă l'a lui piept duios de mire.
El ștergarul i-l desprinde și-l împinge lin la vale,
Drept în creștet o sărută pe-al ei păr de aur moale
Și bărbia i-o ridică, s'uită 'n ochi-i plini de apă,
Și pe rând și-astupă gura, când cu gura se adapă.

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș'auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur' ude în văzduhul tămâiet;
Pare-că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare sdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde și suspină 'n flori molatic,
Când coboară 'n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
In cuiabar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Implu aerul văratice de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.
Lângă lacul care 'n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o *masă mare* 'ntinsă cu făclii prea luminate,
Căci din patru părți a lumii împărați și 'mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese;
Feți-frumoși cu păr de aur, smei cu solzii de oțele,
Cititorii cei de zodii și șăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru mare, rezemat în jilt cu spată,
El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată;
Țapăn, drept, cu schiptru 'n mână, șede 'n perine de puf
Și cu crengi îl apăr pagii de muscuțe și zăduf...
Acum iată că din codru și Călin mirele iese,
Care ține 'n a lui mână mâna gingașei mirese.
Ii foșnea uscat pe frunze poala lung' a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,
Flori albastre are 'n păru-i și o stea în frunte poartă.
Socrul roagă 'n capul mesei să poftască să se pună
Nunul mare, mândrul soare și pe nună, mândra lună.
Și s'așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul.

La icoana feciorească unei zingare morocă
 De și mflălu ei tenis e'n căreie cu mironeni...

Și pe mare' năpersteași ferim grier crăimie s'pînta

Pidiciu în două labe s'a nchinat bătăi din pînton

El tîncește, și mcheie hania plină de sîrclui:

"Să țerlati boici, ca mînta s'o pomîn și noi alături!"

Tată vin acum ~~șugur~~ ~~șugur~~ castilor de for

Cu a lor dame porci frumoșe și în alor feați cu ochi de for

și bogatî - și aceștia în ochi dulci și vorbiri galante -

Trecî orî și core damă vrei să găsi lungim fante. --

Numei cu ră ston diopante în trutin și la sufes

Lîngă lacul cel albastru, mearcit cu flori de nufăr

Nu! am ră mî duc la meș și zed și cu acolo

Tută crăiul eel de pici și n're dama de Cero.

ACADEMIA

Dar ce sgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
Până văd păinjenișul între tufe ca un pod,
Peste care trece 'n sgomot o mulțime de norod.
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte și colaci;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.
Iată vine nunta 'ntreagă — vornicel e-un grierel,
Ii sar purici înainte cu potcoave de oțel;
In veșmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuește 'ncet un cântec;
O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur,
Cu musteața răsucită șede 'n ea un mire flutur;
Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț,
Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți.
Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorică i-aștepta 'ndărătul ușii.
Și pe masa 'mpărătească sare-un greer, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s'a 'nchinat bătând din pinten;
El tușește, își încheie haina plină de șireturi:
« Să iertați, boieri, ca nunta s'o pornim și noi alături ».

STRIGOII

I

... că trece aceasta ca fumul
de pre pământ. Ca floarea au în-
florit, ca iarba s'au tăiat, cu pânză
se înfășură, cu pământ se acopere.

Sub bolta cea înaltă a unei vechi biserici,
Între făclii de ceară, arzând în sfeșnici mari,
E 'ntinsă 'n haine albe cu fața spre altar
Logodnica lui Arald, stăpân peste Avari;
Incet, adânc răsună cântările de clerici.

Pe pieptul moartei luce de pietre scumpe salbă
Și păru-i de-aur curge din raclă la pământ,
Căzuți în cap sunt ochii. C'un zâmbet trist și sfânt
Pe buzele-i lipite, ce vinete îi sunt,
Iar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Și lângă ea 'n genunche e Arald, mândrul rege,
Scânteie disperarea în ochi-i crunți de sânge,
Și încâlcit e părul lui negru... gura-și strânge;
El ar răcni ca lei dar vai! nu poate plânge.
De zile trei își spune povestea vieți 'ntrege:

« Eram un copilandru. Din codri vechi de brad
Flămânzii ochi rotindu-i, eu mistuiam pământul,
Eu răsvrăteam imperii, popoarele cu gândul...
Visând că toată lumea îmi asculta cuvântul,
În valurile Volgăi cercam cu spada vad.

e original

164

1. Les fibres de corde appartiennent à
 les catapiles s'arrangent & sont enroulés
 2. Les fibres de corde s'arrangent & sont enroulés
 3. Les fibres de corde s'arrangent & sont enroulés
 4. Les fibres de corde s'arrangent & sont enroulés
 5. Les fibres de corde s'arrangent & sont enroulés
 6. Les fibres de corde s'arrangent & sont enroulés
 7. Les fibres de corde s'arrangent & sont enroulés
 8. Les fibres de corde s'arrangent & sont enroulés
 9. Les fibres de corde s'arrangent & sont enroulés
 10. Les fibres de corde s'arrangent & sont enroulés

De cins a baltat Ardealul pe al Dacor, pentru
 si i planu dinuina si a apușat gogonul
 Niza, uita planu si dani amul
 gogonul si credin pe apușat
 Si a baltat alatu a muni p
 A muni si gogonul a baltu a p

Das Buch. es gehn ³ N. alt. i. Deussen
A. d. e. ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴

~~Scrisorile din~~
 Scrisorile past. lui. au ajuns... din fata yezuit.
 Si orate alie y populi n. lui de ferici

Tre paesi dunque: uno di facile commercio
 ed altri separati si con le piazze
 di vino, ~~per~~ più facile lo sono.
 O d'altro con le loro vie, il più facile
 tutta la città a fare, sempre bene.

Si, l'ing. in 'geometria e. altro molto con
l'alta dispenza in altri come di l'ing.
di moltiplicare e più col' acqua. ^{l'ing.} ^{quasi} ^{stampa}
di se stessi. a lui gliel'ha ... e l'aperta p'p'p'p'
O un'alta futura di l'altre. a l'altre

Ohi Căut în Căut deună? fcs de 'afectivă mîntu
 C'actant fcs se pînă si un vedea a veder:
 Tăbăcile fcs se avar ad a fcs / dcs veder!
 Domni, domni a mîntu... de a mîntu... veder
 Că ai mîntu... Capule cap'ta fcs mîntu
 1881 mîntu

et au cas où tu le voudrais, c'est vers 1881 qu'il
 y avait de nombreux autres de la même espèce et de
 1881 à 1882 ... de 1881 à 1882 ...
 Pour la 1re fois, c'est tout à fait ...
 de 1881 à 1882 ...

Domnind semeț și tânăr pe roinicele stoluri,
Căror a mea ființă un Semizeu părea,
Simțeam că universul la pasu-mi tresărea,
Și nații călătore, împinse de a mea,
Implut-au sperioase pustiul pân' la poluri.

Căci Odin părăsise de ghiață nalta-i domă,
Pe zodii sângeroase porneau a lui popoară;
Cu creștetele albe preoți cu pleata rară,
Trezeau din codri vecinici, din pace seculară,
Mii roiuri vorbitoare, curgând spre vechea Romă.

Pe Nistru tăbărisem poporul tău să 'mpil;
Cu sfetnici vechi de zile mă 'ntâmpinași în cale,
Ca marmura de albă, cu păr de aur moale;
In jos plecat-am ochii 'naintea feței tale,
Stătând un îndărătnic — un sfuicios copil.

La blânda ta muștrare simt glasul cum îmi seacă . . .
Eu caut a răspunde, nu știu ce să răspund;
Mi-ar fi părut mai bine 'n pământ să mă cufund,
Cu mânilor-amândouă eu fața îmi ascund
Și 'ntăia dată 'n viață un plâns amar mă 'nneacă.

Zâmbiră între dânșii bătrânii tăi prieteni
Și singuri ne lăsară . . . Te 'ntreb într'un târziu,
Uitându-mă la tine, privind fără să știu:
La ce-ai venit, regină, aicea în pustiu?
Ce cauți la barbarul sub streșina-i de cetini?

Cu glasul plin de lacrimi, de 'nduioșare cald,
Privindu-mă cu ochii, în care-aveai un cer,
Mi-ai zis: « Aștept din parte-ți, o rege cavalier,
Că-mi vei da prins pe-acela, ce umilit ți-l cer . . .
Eu vreau să-mi dai copilul sburdalnic — pe Arald».

Și întorcându-mi fața, eu spada ți-am întins.
Pe plaiuri dunărene poporu-și opri mersul,
Arald, copilul rege, uitat-a Universul,
Urechea-i fu menită ca să-ți asculte viersul,
De-atunci, învingătoare, iubit-ai pe învins.

De-atunci, fecioară blondă ca spicul cel de grâu,
 Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă
 Și 'nlănțuindu-mi gâtul cu brațe de zăpadă,
 Imi întindeai o gură deschisă pentru sfadă:
 «Eu vin la tine, rege, să cer pe-Arald al meu».

De-ai fi cerut pământul cu Roma lui antică,
 Coroanele ce regii pe frunte le așează,
 Și stelele ce vecinic pe ceruri colindează,
 Cu toate la picioare-ți eu le puneam în vază,
 Dar nu-l mai vrei pe Arald, căci nu mai vrei nimică.

Ah! unde-i vremea ceea, când eu cercam un vad
 Să ies la lumea largă... și fost-ar fi mai bine
 Ca niciodată 'n viață să nu te văd pe tine —
 Să fumege nainte-mi orașele 'n ruine,
 Să se 'mplinească visu-mi din codrii cei de brad!»

Făcliile ridică — se mișc' în line pasuri,
 Ducând la groapă trupul reginei dunărene,
 Monahi, cunoscătorii vieții pământene,
 Cu barbele lor albe, cu ochii stinși sub gene,
 Preoți bătrâni ca iarna, cu gângavele glasuri.

O duc cântând prin tainiți și pe sub negre bolți,
 A misticei religii întunecoase cete,
 Pe funii lungi coboară sicriul sub părete,
 Pe piatra prăvălită pun crucea drept pecete
 Sub candela ce arde în umbra unui colț.

II

În numele sfântului
 Taci, s'auzi cum latră
 Câțelul pământului
 Sub crucea de piatră.

Arald pe un cal negru sbura, și dealuri, vale
 În juru-i fug ca visuri — prin nouri joacă lună —
 La pieptu-i manta neagră în falduri și-o adună,
 Movili de frunze 'n drumu-i le spulberă de sună,
 Iar steaua cea polară i-arată a lui cale.

Ajuns-a el la poala de codru 'n munții vechi,
Izvoară vii murmură și saltă de sub piatră,
Colo cenușa sură în părăsita vatră,
In codri-adânci cățelul pământului tot latră,
Lătrat cu glas de zimbru răsună în urechi.

Pe-ul jilț tăiat în stâncă stă țăpân, palid, drept,
Cu cârja lui în mână, preotul cel păgân;
De-un veac el șede astfel — de moarte-uitat, bătrân,
In plete-i crește mușchiul și mușchiu pe al lui sân,
Barba 'n pământ i-ajunge și genele la piept . . .

Așa fel zi și noapte de veacuri el stă orb,
Picioarele lui vechie cu piatra 'mpreunate,
El numără în gându-i zile nenumărate,
Și fâlfâe deasupra-i, gonindu-se în roate
Cu-aripele-ostenite un alb ș'un negru corb.

Arald atunci coboară de pe-al lui cal. C'o mână
El scutură din visu-i moșneagu 'ncremenit:
« O mag, de zile vecinic, la tine am venit,
Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit,
Și de-astăzi a mea vieță la zeii tăi se 'nchină ».

Bătrânul cu-a lui cârjă sus genele-și ridică,
Se uită lung la dânsul, dar gura 'nchisă-i tace;
Cu greu a lui picioare din piatră le desface,
Din tronu-i se coboară, cu mâna semn îi face
Ca 'n sus să îl urmeze pe-a codrilor potică.

In poarta prăbușită ce duce 'n fund de munte,
Cu cârja lui cea vechie el bate de trei ori,
Cu sgomot sare poarta din vechii ei ușori,
Bătrânul se închină . . . pe rege-l prind fiori,
Un stol de gânduri aspre trecu peste-a lui frunte.

In dom de marmur negru ei intră liniștiți
Și porțile în urmă în vechi țățâni s'aruncă.
O candelă bătrânul aprinde — para lungă
Se 'nalță 'n sus albastră, de flacăre o dungă,
Lucesc în juru-i ziduri ca tuciul lustruiți.

Și în tăcere crudă ei nu știu ce aștept' . . .
 Cu mâna 'ntinsă magul îi face semn să șadă,
 Arald cu moartea 'n suflet, a gândurilor pradă,
 Pe jeț tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă,
 În zid de marmur negru se uită crunt și drept.

Fantastic pare-a crește bătrânul alb și blând;
 În aer își ridică a farmecelor vargă
 Și o suflare rece prin dom atunci aleargă
 Și mii de glasuri slabe încep sub bolta largă
 Un cânt frumos și dulce — adormitor sunând.

Din ce în ce cântarea în valuri ea tot crește,
 Se pare că furtuna ridică al ei glas,
 Că vântul trece 'n spaimă pe-al mărilor talaz,
 Că 'n sufletu-i pământul se sbate cu necaz —
 Că orice-i viu în lume acum încremenește.

Se sgudue tot domul de pare-a fi de scânduri,
 Și stânci în temelie clătindu-se vedem,
 Plânsori sfâșietoare împinse de blestem
 Se urmăresc prin bolte, se chiamă, fulger', gem
 Și cresc tumultuoase în valuri, rânduri, rânduri . . .

«Din inimă-i pământul la morți să deie vieță,
 În ochi-i să se scurgă scânteii din steaua lină,
 A părului lucire s'o deie luna plină,
 Iar duh dă-i tu, Zamolxe, sămânță de lumină,
 Din duhul gurii tale ce arde și îngheață.

Stihii a lumii patru, supuse lui Arald,
 Străbateți voi pământul și a lui măruntaie,
 Faceți din piatră aur și din îngheț văpaie,
 Să 'nchege apa 'n sânge, din pietre foc să saie,
 Dar inima-i fecioară hrăniți cu sânge cald».

Atuncea dinaintea lui Arald zidul piere;
 El vede toată firea amestecat' afară —
 Ninsoare, fulger, ghiață, vânt arzător de vară —
 Departe vede-orașul pe sub un arc de pară,
 Și lumea nebunise gemând din răsputare;

Biserica creștină, a ei catapeteasmă
De-un fulger drept în două e ruptă și tresare;
Din tainiță mormântul atuncea îi apare,
Și piatra de pe groapă crăpând în două sare;
Incet plutind se 'nalță mireasa-i, o fantasmă . . .

O dulce întrupare de-omăt. Pe pieptu-i salbă
De pietre scumpe . . . părul i-ajunge la călcâie,
Ochii căzuți în capu-i și buze viorie;
Cu mânilor de ceară ea tâmpla și-o mângâie —
Dar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Prin vânt, prin neguri vine — și nourii s'aștern,
Fug fulgerele 'n lături, lăsând-o ca să treacă
Și luna înnegrește și ceru 'ncet se pleacă
Și apele cu spaimă fug în pământ și seacă —
Părea că 'n somn un înger ar trece prin infern.

Priveliștea se stinge. În negrul zid s'arată
Venind ca 'n somn lunatec, în pasuri line ea;
Arald nebun se uită — cu ochii o 'nghițea,
Puternicele brațe spre dânsa întindea
Și 'n nesimțire cade pe-a jilțului său spată.

Iși simte gâtul-atuncea cuprins de brațe reci,
Pe pieptul gol el simte un lung sărut de ghiață,
Părea un junghiu că-i curmă suflare și vieață . . .
Din ce în ce mai vie o simte 'n a lui brațe
Și știe că de-acuma a lui rămâne 'n veci.

Și sufletul ei dulce din ce în ce-i mai cald . . .
Pe ea o ține-acuma, ce fu a morții pradă?
Ea 'nlănțuiește gâtul-i cu brațe de zăpadă,
Intinde a ei gură, deschisă pentru sfadă:
« Rege-a venit Maria și-ți cere pe Arald! »

« Arald nu vrei tu fruntea pe sânul meu s'o culci?
Tu zeu cu ochii negri . . . o, ce frumoși ochi ai!
Las' să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălaiu,
Vieața, tinerețea mi-ai prefăcut-o 'n raiu,
Las' să mă uit în ochi-ți ucizător de dulci ».

Și blânde, triste glasuri din vuiet se desfac,
 Acușă la ureche-i un cântec vechiu străbate
 Ca murmur de izvoare prin frunzele uscate,
 Acuș o armonie de-amor și voluptate
 Ca molcoma cadență a undelor pe lac.

III

«... cum de multe ori când mor
 oamenii, mulți deintr'acei morți zic
 se scoală de se fac Strigoi...»

Indereptarea legii, 1852.

În salele pustie lumine roși de torții
 Rănesc întunecimea ca pete de jeratic;
 Arald se primblă singur, răsând, vorbind sălbatic —
 Arald, tânărul rege, e-un rege singuratic —
 Palatu-i parc' așteaptă în veci să-i vie morții.

Pe-oglinzi de marmuri negre un negru nimizez,
 A faclelor lucire răzbind prin pânza fină
 Răsfâng o dureroasă lumină din lumină;
 Zidirea cea pustie de jale pare plină
 Și chipul morții pare că 'n orice colț îl vezi.

De când căzu un trăsnet în dom... de-atunci în somn
 Ca plumbul surd și rece el doarme ziua toată,
 Pe inimă-i de-atuncea s'a pus o neagră pată —
 Dar noaptea se trezește și ține judecată
 Și 'n negru 'mbracă toate al nopții palid domn.

Un obrăzar de ceară părea că poartă el,
 Atât de albă fața-i ș'atât de nemișcată,
 Dar ochi-i ard în friguri și buza-i sângărată,
 Pe inima sa poartă de-atunci o neagră pată,
 Iară pe frunte poartă coroană de oțel.

De-atunci în haina morții el și-a 'mbrăcat vieța,
 Ii plac adânce cânturi, ca glasuri de furtună;
 Ades călare pleacă în mândre nopți cu lună,
 Și când se 'ntoarce, ochii lucesc de voie bună,
 Pân' ce-un fior de moarte îl prinde dimineața.

Arald, ce însemnează pe tine negrul port
Și fața ta cea albă ca ceara, neschimbată?
Ce ai, de când pe sânu-ți tu porți o neagră pată,
De-ți plac făclii de moarte, cântare 'ntunecată?
Arald! de nu mă 'nșală privirea, tu ești mort!

Și azi el se avântă pe calul său arab
Și drumul, ca săgeții, îi dă peste pustie,
Care sub luna plină lucește argintie —
El vede de departe pe mândra lui Marie
Și vântu 'n codri sună cu glas duios și slab.

În părul ei de aur rubine 'nflăcărate
Și 'n ochii ei s'adună lumina sfintei mări —
S'ajung curând în cale, s'alătură călări,
Și unul înspre altul se pleacă 'n desmierdări —
Dar buzele ei roșii păreau că-s sângerate.

Ei trec ca vijelia cu aripi fără număr,
Căci caii lor aleargă alătura 'nspumați,
Vorbind de-a lor iubire, iubire fără saț —
Ea se lăsase dulce și greu pe al lui braț
Și-și răzimase capul bălaiu de al lui umăr.

«Arald, nu vrei pe sânu-mi tu fruntea ta s'o culci?
Tu zeu cu ochii negri . . . O! ce frumoși ochi ai . . .
Las' să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălaiu . . .
Vieața, tinereța mi-ai prefăcut-o 'n raiu —
Las' să mă uit în ochi-ți ucizător de dulci!»

Miroase-adormitoare văzduhul îl îngreună
Căci vântul adunat-a de flori de teiu troiene
Și le așterne 'n calea reginei dunărene.
Prin frunze aiurează șoptirile-i a lene,
Când gurile 'nsetate în sărutări se 'mprună.

Cum ei mergând alături se ceartă și se 'ntreabă,
Nu văd în fundul nopții o umbră de roșeață,
Dar simt că 'n al lor suflet trecu fior de ghiață,
De-a morții gălbeneală pieriți ei sunt la față . . .
Ei simt c'a lor vorbire-i mai slabă, tot mai slabă.

«Arald! strigă crăiasa — las' fața să-mi ascund,
N'auzi tu de departe cucoșul răgușit?
O zare de lumină s'arată 'n răsărit,
Vieața trecătoare din pieptu-mi a rănit . . .
A zilei raze roșii în inimă-mi pătrund».

Arald încremenise pe calu-i — un stejar,
Păinjenit e ochiu-i de-al morții glas etern,
Fug caii duși de spaimă și vântului s'aștern,
Ca umbre străvezie ieșite din infern
Ei sboară . . . Vântul geme prin codri cu amar.

Ei sboar' o vijelie, trec ape fără' de vad,
Naintea lor se 'nalță puternic vechii munți,
Ei trec în răpejune de râuri fără punți,
Coroanele în fugă le fulgeră pe frunți,
Naintea lor se mișcă pădurile de brad.

Din tronul lui de piatră bătrânul preot vede
Și 'n vânturi el ridică adâncul glas de-aramă,
Pe soare să-l oprească el noaptea o rechiamă,
Furtunelor dă sborul, pământul de-l distramă . . .
Târziu! căci faptul zilei în slavă se repede!

Pornește vijelia adâncu-i cânt de jale,
Când ei soseau alături pe cai încremeniți,
Cu genele lăsate pe ochi păinjeniți —
Frumoși erau și astfel de moarte logodiți —
Și 'n două laturi templul deschise-a lui portale.

Călări ei intră 'nuntru și porțile recad;
Pe veci pieriră 'n noaptea mărețului mormânt.
In sunete din urmă pătrunde 'n fire cânt,
Jelind-o pe crăiasa cu chip frumos și sfânt,
Pe-Arald, copilul rege al codrilor de brad.

Bătrânu-și pleacă geana și iar rămâne orb,
Picioarele lui vechie cu piatra se 'mpreună,
El numără în gându-i și anii îi adună,
Ca o poveste-uitată Arald în minte-i sună,
Și peste capu-i sboară un alb ș'un negru corb.

Pe jilțul lui de piatră înțepenește drept
Cu cârja lui cea veche preotul cel păgân,
Și veacuri înainte el șede-uitat, bătrân,
În plete-i crește mușchiul și mușchiu pe al lui sân,
Barba 'n pământ i-ajunge și genele în piept.

POVESTEA CODRULUI

Impărat slăvit e codrul,
Neamuri mii îi cresc sub poale,
Toate înflorind din mila
Codrului, Măriei Sale.

Lună, Soare și Luceferi
El le poartă 'n a lui herb,
Imprejuru-i are dame
Și curteni din neamul *Cerb*.

Crainici, iepurii cei repezi
Purtători îi sunt de vești,
Filomele-i țin orchestrul
Și izvoare spun povești.

Peste flori, ce cresc în umbră,
Lângă ape, pe potici,
Vezi bejării de albine,
Armii grele de furnici . . .

Hai și noi la craiul, dragă,
Și să fim din nou copii,
Ca norocul și iubirea
Să ne pară jucării.

Mi-a părea cum că natura
Toată mintea ei și-a pus,
Decât orișice păpușă
Să te facă mai pre sus;

Amândoi vom merge 'n lume
Rătăciți și singurei,
Ne-om culca lângă izvorul
Ce răsare sub un teiu;

Adormi-vom, troieni-va
Teiul floarea-i peste noi,
Și prin somn auzi-vom bucium
De la stânele de oi.

Mai aproape, mai aproape
Noi ne-om strânge piept la piept . . .
O auzi cum chiam' acum
Craiul sfatu-i înțelept!

Peste albele izvoare
Luna bate printre ramuri,
Imprejuru-ne s'adună
Ale Curții mândre neamuri:

Caii mării, albi ca spuma,
Bouri nalți cu steme 'n frunte,
Cerbi cu coarne rămuroase,
Ciute sprintene de munte —

Și pe teiul nostru 'ntreabă:
Cine suntem, stau la sfaturi,
Iară gazda noastră zice,
Dându-și ramurile 'n laturi:

« O, priviți-i cum visează
Visul codrului de fagi!
Amândoi ca 'ntr'o poveste
Ei își sunt așa de dragi! »

POVESTEA TEIULUI

— « Blanca, știi că din iubire
Făr' de lege te-ai născut;
Am jurat dela 'nceput
Pe Hristos să-l iei de mire!

Imbrăcându-te 'n veșmântu-i,
Lepădând vieța lumii,
Vei spăși greșala mumii
Și de-o crimă tu mă mântui».

— « Traiul lumii, dragă tată,
Cine vor, aceia lese-l,
Dară sufletul mi-e vesel,
Tinerețea luminată;

Danțul, muzica, pădurea,
Pe acestea le 'ndrăgii,
Nu chiliile pustii
Unde plângi, gândind aiurea!»

— « Știu mai bine ce-ți priește,
Cum am spus așa rămâne;
Pentru drumul cel de mîne
De cu azi te pregătește!»

Mîna Ea la ochi și-o ține,
Toate mințile-și adună,
Să ia lumea 'n cap, nebună,
Parc' atîta-i mai rămîne.

Calu-i alb, un bun tovarăș,
Inșeuat așteapt' afară,
Ea picioru-l pune 'n scară
Și la codru pleacă iarăși.

Sara vine din ariniști,
Cu miroase o îmbată,
Cerul stelele-și arată,
Solii dulci ai lungii liniști.

Dar prin codri ea pătrunde
Lângă teiul vechiu și sfânt,
Ce cu flori pân' în pământ
Un izvor vrăjit ascunde.

Ingânat de glas de ape
Cânt' un corn cu 'nduioșare
Tot mai tare și mai tare,
Mai aproape, mai aproape;

Iar izvorul prins de vrajă,
Răsărea, sunând din valuri —
Sus în codri de pe dealuri
Luna blândă ține strajă. —

Ca din farmec *Ea* tresare
Și privind uimită 'n lături,
Vede-un tânăr chiar alături,
Pe-un cal negru e călare...

Oare ochii ei o mint,
Sau aievea-i, adevăru-i?
Flori de teiu el are 'n păru-i
Și la șold un corn de-argint.

Ea privi atunci în jos,
Trece mâna pe la tâmpile,
Iară inima-i se împle
De un farmec dureros.

El se da tot mai aproape
Și cerșea copilărește;
Al ei suflet se răpește
De închide-a ei pleoape.

Cu o mână îl respinge,
Dar se simte prinsă 'n brațe,
De-o durere, de-o dulceață
Pieptul, inima-i se strânge.

Ar striga . . . și nu se 'ndură,
Capu-i cade pe-a lui umăr,
Sărutări fără de număr
El îi soarbe de pe gură;

O desmiardă ș'o întreabă,
Iar ea fața și-o ascunde
Și așa de 'ncet răspunde
Cu o voce dulce, slabă.

Tot alături călăresc,
Nu au grija nimănuia,
Și de dragi unul altuia
Ei din ochi se prăpădesc;

Se tot duc, se duc mereu,
Trec în umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.

Blându-i sunet se împarte
Peste văi împrăștiat,
Mai încet, tot mai încet,
Mai departe . . . mai departe . . .

Sus în brazii de pe dealuri
Luna 'n urmă ține strajă,
Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea sunând din valuri.

SINGURĂTATE

Cu perdelele lăsate
Şed la masa mea de brad,
Focul pâlpâe în sobă,
Iară eu pe gânduri cad.

Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii. Amintiri
Țââesc încet ca greeri
Printre negre, vechi zidiri,

Sau cad grele, mângâioase
Și se sfarmă 'n suflet trist,
Cum în picuri cade ceara
La picioarele lui Crist.

În odaie prin unghere
S'a țesut păinjeniș
Și prin cărțile în vravuri
Imblă șoarecii furiș.

În această dulce pace
Îmi ridic privirea 'n pod
Și ascult cum învelișul
De la cărți ei mi le rod.

Ah! de câte ori voit-am
Ca să spânzur lira 'n cuiu
Și un capăt poeziei
Și pustiului să pui;

Dar atuncea greeri, șoareci,
Cu ușor-măruntul mers,
Readuc melancolia-mi,
Iară ea se face vers.

Câte-odată . . . prea arare . . .
A târziu când arde lampa,
Inima din loc îmi sare,
Când aud că sună cleampa . . .

Este *Ea*. Deșarta casă
Dintr' odată-mi pare plină,
In privazul negru-al vieți-mi
E-o icoană de lumină.

Și mi-i ciudă cum de vremea
Să mai treacă se îndură,
Când eu stau șoptind cu draga
Mână 'n mână, gură 'n gură.

DEPARTE SUNT DE TINE...

Departe sunt de tine și singur lângă foc,
Petrec în minte vieța-mi lipsită de noroc,
Optzeci de ani îmi pare în lume c'am trăit,
Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit.
Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri,
Redeșteptând în față-mi trecutele nimicuri;
Cu degetele-i vântul lovește în ferești,
Se toarce 'n gându-mi firul duioaselor povești,
Ș'atuncea dinainte-mi prin ceață parcă treci
Cu ochii mari în lacrimi, cu mâni subțiri și reci;
Cu brațele-amândouă de gâtul meu te-anini
Și parc'ai vrea a-mi spune ceva . . . apoi suspini . . .
Eu strâng la piept averea-mi de-amor și frumuseți,
În sărutări unim noi sărmănele vieți . . .
O! glasul amintirii rămâie pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut,
Să uit, cum dup'o clipă din brațele-mi te-ai smult . . .
Voiu fi bătrân și singur, vei fi murit de mult!

PAJUL CUPIDON...

Pajul Cupidon, vicleanul,
Mult e rău și alintat,
Cu copii se hârjonește,
Iar la dame doarme 'n pat.

De lumină ca tâlharii
Se ferește binișor,
Pe ferești se suie noaptea
Dibuind încetișor;

Cordeluțe și nimicuri
Iată toate-a lui averi . . .
Darnic când nu vrei nici una
Și sgârcit dacă le ceri.

În volumul ros de molii
Cauți noaptea adevăr
Și 'ntâlnești lipită 'n file
Vița-i galbenă de păr.

El dă gânduri ne 'nțelese
Vrâstei crude și necoapte,
Cu icoane luminoase
O îngână 'ntreaga noapte.

Când de-o sete sufletească
E cuprinsă fata mică —
A dormit cu ea alături
Ca doi pui de turturică.

E sfios ca și copiii,
Dar zâmbirea-i e vicleană;
Dară galeși îi sunt ochii
Ca și ochii de vădană.

Gât și umere frumoase,
Sânuri albe și rotunde,
El le ține 'mbrățișate
Și cu mânilor le-ascunde.

De te rogi frumos de dânsul,
Indestul e de hain
Vălul alb de peste toate
Să-l înlăture puțin.

O RĂMÂI

« O rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult;

În al umbrei întuneric
Te asemăn unui prinț,
Ce se uit' adânc în ape
Cu ochi negri și cumiți;

Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s'auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
Intinzând piciorul gol

Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe
Clipe dulci se par ca veacuri».

Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupra-mi clătinând;
Șuieram l'a ei chemare
Ș'am ieșit în câmp răsând.

Astăzi chiar de m'aș întoarce
A 'nțelege n'o mai pot . . .
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

PE ACEEAȘI ULICIOARĂ...

Pe aceeași ulicioară
Bate luna în ferești,
Numai tu de după gratii
Vecinic nu te mai ivești!

Și aceeași pomi în floare
Crengi întind peste zaplaz,
Numai zilele trecute
Nu le fac să fie azi.

Altul este al tău suflet,
Alții ochii tăi acum,
Numai eu, rămas același,
Bat mereu același drum.

Ah, subțire și gingașă
Tu pășeai încet, încet,
Dulce îmi veneai în umbra
Tăinuitalui boschet

Și lăsându-te la pieptu-mi,
Nu știam ce-i pe pământ,
Ne spuneam atât de multe
Făr' a zice un cuvânt.

Sărutări erau răspunsul
La 'ntrebări îndeosebi,
Și de alte cele 'n lume
N'aveai vreme să întrebi.

Și în farmecul vieți-mi
Nu știam că-i tot aceea
De te razimi de o umbră
Sau de crezi ce-a zis femeia.

Vântul tremură 'n perdele
Astăzi ca și alte dăți,
Numai tu de după ele
Vecinic nu te mai arăți!

DE CÂTE ORI IUBITO...

De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte,
Oceanul cel de ghiață mi-apare înaintea:
Pe bolta alburie o stea nu se arată,
Departe doară luna cea galbenă — o pată;
Iar peste mii de sloiuri de valuri repezite
O pasăre plutește cu aripi ostenite,
Pe când a ei pereche nainte tot s'a dus
C'un pâlăc întreg de pasări, pierzându-se 'n apus.
Aruncă pe-a ei urmă priviri suferitoare,
Nici rău nu-i pare-acuma, nici bine nu... ea moare,
Visându-se 'ntr'o clipă cu anii înapoi.

.
Suntem tot mai departe deolaltă amândoi,
Din ce în ce mai singur mă 'ntunec și îngheț,
Când tu te pierzi în zarea eternei dimineți.

RUGĂCIUNEA UNUI DAC

Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sâmburul luminii de viață dătător,
Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeauna,
Căci unul erau toate și totul era una;
Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n'au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă 'ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?

El singur zeu stătu-a nainte de-a fi zeii
Și din noian de ape puteri au dat scânteii,
El zeilor dă suflet și lumii fericire,
El este-al omenirii izvor de mântuire:
Sus inimile voastre! Cântare aduceți-i,
El este moartea morții și învierea vieții!

Și el îmi dă ochii să văd lumina zilei,
Și inima-mi împlut-au cu farmecele milei,
În vuietul de vânturi auzit-am al lui mers
Și 'n glas purtat de cântec simții duiosu-i viers,
Și tot pe lâng' acestea cerșesc înc'un adaos:
Să 'ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos!

Să blesteme pe-oricine de mine-o avea milă,
Să binecuvinteze pe cel ce mă împilă,
S'asculte orice gură ce-ar vrea ca să mă rădă,
Puteri să pue 'n brațul ce-ar sta să mă ucidă,
Ș'acela între oameni devină cel întâiu
Ce mi-a răpi chiar piatra ce-oiu pune-o căpătâiu.

Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân' ce-oiu simți că ochiu-mi de lacrimi e sec,
Că 'n orice om din lume un dușman mi se naște,
C'ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște,
Că chinul și durerea simțirea-mi a 'mpietrit-o,
Că pot să-mi blestem mama, pe care am iubit-o —
Când ura cea mai crudă mi s'a părea amor...
Poate-oiu uita durerea-mi și voiu putea să mor.

Străin și făr' de lege de voiu muri — atunce
Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce,
Ș'aceluia, Părinte, să-i dai coroană scumpă,
Ce-o să amuțe câinii, ca inima-mi s'o rumpă,
Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față,
Indură-te, stăpâne, și dă-i pe veci vieață!

Astfel numai, Părinte, eu pot să-ți mulțumesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc.
Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blestemuri aş vrea să te înduplec,
Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă
Și 'n stingerea eternă dispar fără de urmă!

ATÂT DE FRAGEDĂ...

Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireș,
Și ca un înger dintre oameni
În calea vieții mele ieși.

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Și dela creștet pân' în poale
Plutești ca visul de ușor.

Din încrețirea lungii rochii
Răsai ca marmura în loc —
S'atârnă sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi și noroc.

O vis ferice de iubire,
Mireasă blândă din povești,
Nu mai zâmbi! A ta zâmbire
Mi-arată cât de dulce ești,

Cât poți cu-a farmecului noapte
Să 'ntuneci ochii mei pe veci,
Cu-a gurii tale calde șoapte,
Cu 'mbrățișări de brațe reci.

De-odată trece-o cugetare,
Un vâl pe ochii tăi fierbinți:
E 'ntunecoasa renunțare,
E umbra dulcilor dorinți.

Te duci, ș'am înțeles prea bine
Să nu mă țin de pasul tău,
Pierdută vecinic pentru mine,
Mireasa sufletului meu!

Că te-am zărit e a mea vină
Și vecinic n'o să mi-o mai iert,
Spăși-voiu visul de lumină
Ținzându-mi dreapta în deșert.

Ș' o să-mi răsai, ca o icoană
A pururi verginei Marii,
Pe fruntea ta purtând coroană —
Unde te duci? Când o să vii?

SONETE

I

Afară-i toamnă, frunză 'mprăștiată,
Iar vântul svârle 'n geamuri grele picuri;
Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într'un ceas gândești la viața toată.

Pierzându-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N'ai vrea ca nime 'n ușa ta să bată;
Dar și mai bine-i, când afară-i sloată,
Să stai visând la foc, de somn să picuri.

Și eu astfel mă uit din jeț pe gânduri,
Visez la basmul vechiu al zânei Dochii;
In juru-mi ceața crește rânduri-rânduri;

De-odat' aud foșnirea unei rochii,
Un moale pas abia atins de scânduri . . .
Iar mâni subțiri și reci mi-acopăr ochii.

II

Sunt ani la mijloc și 'ncă mulți vor trece
Din ceasul sfânt în care ne 'ntâlnirăm,
Dar tot mereu gândesc cum ne iubirăm,
Minune cu ochi mari și mână rece.

O vino iar! Cuvinte dulci inspiră-mi,
Privirea ta asupra mea se plece,
Sub raza ei mă lasă a petrece
Și cânturi nouă smulge tu din liră-mi.

Tu nici nu știi a ta apropiere
Cum inima-mi de-adânc o liniștește,
Ca răsărirea stelei în tăcere;

Iar când te văd zâmbind copilărește,
Se stinge-atunci o vieță de durere,
Privirea-mi arde, sufletul îmi crește.

III

Când însuși glasul gândurilor tace,
Mă 'ngână cântul unei dulci evlavii —
Atunci te chem; chemarea-mi asculta-vei?
Din neguri reci plutind te vei desface?

Puterea nopții blând însenina-vei
Cu ochii mari și purtători de pace?
Răsați din umbra vremilor încoace,
Ca să te văd venind — ca 'n vis, așa vii!

Cobori încet . . . aproape, mai aproape,
Te pleacă iar zâmbind peste-a mea față,
A ta iubire c'un suspin arat-o,

Cu geana ta m'atinge pe pleoape,
Să simt fiorii străngerii în brațe —
Pe veci pierduto, vecinic adorato!

FREAMĂT DE CODRU

Tresărind scânteie lacul
Și se leagănă sub soare;
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul să mă fure
Și ascult de la răcoare
Pitpalacul.

Din izvoare și din gârle
Apa sună somnoroasă;
Unde soarele pătrunde
Printre ramuri a ei unde,
Ea în valuri sperioase
Se asvârle.

Cucul cântă, mierle, presuri —
Cine știe să le-asculte?
Ale pasărilor neamuri
Ciripesc pitite 'n ramuri
Și vorbesc cu-atât de multe
Înțelesuri.

Cucu 'ntreabă: « Unde-i sora
Viselor noastre de vară?
Mlădioasă și iubită,
Cu privirea ostenită,
Ca o zână să răsară
Tuturora ».

Teiul vechiu un ram întins-a,
Ea să poată să-l îndoaie,
Ramul tânăr vânt să-și deie
Și de brațe 'n sus s'o iee,
Iară florile să ploaie
Peste dânsa.

Se întreabă trist izvorul:
«Unde mi-i crăiasa oare?
Părul moale despletindu-și,
Fața 'n apa mea privindu-și,
Să m'atingă visătoare
Cu piciorul?».

Am răspuns: «Pădure dragă,
Ea nu vine, nu mai vine!
Singuri voi, stejari, rămâneți
De visați la ochii vineți,
Ce luciră pentru mine
Vara 'ntreagă».

Ce frumos era în crânguri,
Când cu ea m'am prins tovarăș!
O poveste încântată
Care azi e 'ntunecată . . .
De-unde ești revino iarăși,
Să fim singuri!

REVEDERE

— Codrule, codruțule,
Ce mai faci, drăguțule,
Că de când nu ne-am văzut
Multă vreme au trecut
Și de când m'am depărtat,
Multă lume am îmblat.

— Ia eu fac ce fac de mult,
Iarna viscolu-l ascult,
Crengile-mi rupându-le,
Apele-astupându-le,
Troienind cărările
Și gonind cântările;
Și mai fac ce fac de mult,
Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor,
Implându-și cofeile
Mi-o cântă femeile.

— Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine,
Tu din tânăr precum ești
Tot mereu întinerești.

— Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scânteie pe lacuri,
Că de-i vremea rea sau bună,
Vântu-mi bate, frunza-mi sună;

Și de-i vremea bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea.
Numai omu-i schimbător,
Pe pământ rătăcitor,
Iar noi locului ne ținem,
Cum am fost așa rămânem:
Marea și cu râurile,
Lumea cu pusturile,
Luna și cu soarele,
Codrul cu izvoarele.

FOAIA VEȘTEDĂ

(după N. LENAU)

Vântu-o foaie vestejită
Mi-au adus mișcând fereasta —
Este moartea ce-mi trimite
Fără plic scrisoarea-aceasta.

Voiu păstra-o, voiu întinde-o
Între foile acele,
Ce le am din alte timpuri
Dela mâna dragei mele.

Cum copacu-și uită foaia
Ce pe vânt mi-a fost trimisă,
Astfel ea uitat-au poate
Aste foi de dânsa scrise.

Vorbele iubirii moarte
Vinovate-mi stau de față,
Dovedite de minciună
Cer să sting a lor vicăță.

Dulcea lor zădărnicie
Nu mă 'ndur s'o pun pe foc,
De și-mi stau atât de triste
Că nu pot muri pe loc.

Voiu păstra întreg amarul
Și norocul ăstor foi, [†]
În durerea vechii pierderi
Recitindu-mă 'napoi;

Numai vestea blând'a morții,
Foaia tristă le-am adaos:
Moartea vindec' orice rană
Dând la patime repaos.

DESPĂRȚIRE

Să cer un semn, iubito, spre-a nu te mai uita?
Te-aș cere doar' pe tine, dar nu mai ești a ta;
Nu floarea vestejită din părul tău bălaiu,
Căci singura mea rugă-i uitării să mă dai.

La ce simțirea crudă a stinsului noroc
Să nu se sting' asemeni, ci 'n veci să stea pe loc?
Tot alte unde-i sună aceluiași pârâu:
La ce statornicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis?
La ce de-acu 'nainte tu grija mea s'o porți?
La ce să măsurii anii ce sboară peste morți?
Tot una-i dacă astăzi sau mâine o să mor,
Când voiui să-mi piară urma în mintea tuturor,
Când voiui să uiți norocul visat de amândoi.
Trezindu-te, iubito, cu anii înapoi,
Să fie neagră umbra în care-oiu fi pierit,
Ca și când niciodată noi nu ne-am fi găsit,
Ca și când anii mândri de dor ar fi deșerți —
Că te-am iubit atâta putea-vei tu să ierți?
Cu fața spre părete mă lasă prin străini,
Să 'nghețe sub pleoape a ochilor lumini,
Și când se va întoarce pământul în pământ,
Au cine o să știe de unde-s, cine sunt?
Cântări tânguitoare prin zidurile reci
Cerși-vor pentru mine repaosul de veci;
Ci eu aș vrea ca unul, venind de mine-aproape,
Să-mi spuie al tău nume pe 'nchisele-mi pleoape,

Apoi — de vor — m'arunce în margine de drum . . .
Tot îmi va fi mai bine ca 'n ceasul de acum.
Din zare depărtată răsar' un stol de corbi,
Să 'ntunece tot cerul pe ochii mei cei orbi,
Răsar' o vijelie din margini de pământ,
Dând pulberea-mi țărâni și inima-mi la vânt . . .

Ci tu rămâi în floare ca luna lui April,
Cu ochii mari și umezi, cu zâmbet de copil,
Din cât ești de copilă să 'ntinerești mereu,
Și nu mai ști de mine, că nu m'oiu ști nici eu.

O, MAMĂ...

O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
Deasupra criptei negre a sfântului mormânt
Se scutură salcâmi de toamnă și de vânt,
Se bat încet din ramuri, îngână glasul tău . . .
Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.

Când voiuri muri, iubito, la creștet să nu-mi plângi;
Din teiul sfânt și dulce o ramură să frângi,
La capul meu cu grijă tu ramura s'o 'ngropi,
Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi;
Simți-o-voiu odată umbrind mormântul meu . . .
Mereu va crește umbra-i, eu voiuri dormi mereu.

Iar dacă împreună va fi ca să murim,
Să nu ne ducă 'n triste zidiri de țințirim,
Mormântul să ni-l sape la margine de râu,
Ne pună 'n încăperea aceluiași sicriu;
De-apururea aproape vei fi de sânul meu . . .
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu.

SCRISOAREA I

Când cu gene ostenite sara suflu 'n lumânare,
Doar ceasornicul urmează lung' a timpului cărare,
Căci perdelele 'ntr'o parte când le dai, și în odaie
Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie,
Ea din noaptea amintirii o vecie 'ntreagă scoate
De dureri, pe care însă le simțim ca 'n vis pe toate.

Lună tu, stăpân' a mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor dând vieță, suferințele întuneci;
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
Câte țarmuri înflorite, ce palate și cetăți,
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!
Și în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
Câte frunți pline de gânduri, gânditoare le privești!
Vezi pe-un rege ce 'mpânzește globu 'n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâne abia cuget' un sărac . . .
Deși trepte osebite le-au eșit din urna sorții
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții;
La acelaș șir de patimi deopotrivă fund robii,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!
Unul caută 'n oglindă de-și buclează al său păr,
Altul caută în lume și în vreme adevăr,
De pe galbenele file el adună mii de coji,
A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj;
Iară altu 'mparte lumea de pe scândura tărbii,
Socotind cât aur marea poartă 'n negrele-i corăbii.

59

Scrisoarea a III-a

Când cu gura odornită sara mîlu'n luminare,
 Doar ceremonial umbră lungă singurii cărare
 Căci perdelile n-o parte când le dai, și în odă
 Lina unsoare poartă toate voluptoase și separe,
 Și din noaptea amintiri o vece 'ntreaga se scade.
 De dureri, pe care încă le mintim ca'n vis pe tîrziu.

Luna tu, stăpînă mîinii, pe a lumii bolta lunosă
 Și gîndurilor dînd viață, reformatele întinse,
 Mîi pîrîuri scanteieși mă lumina la fesoare,
 Și câte cadri-acumînt în umbra strălucire de izvoare,
 Peste câte mîi de valuri stăpînirea ta străbate,
 Când plutești pe mistatona mînilor singurătate,
 Cate tornuri mîlîrîte, ce palate și cetate,
 Străbătute de al teu frumos, te îngură-ți ațăți
 Și în câte mîi de case din pîlîmă ai prin fîrîș,
 Cate frunzi pline de gînduri, gîndite aces la pîrîș!

Iar colo bătrânul dascăl cu-a lui haină roasă 'n coate,
 Intr'un calcul fără capăt tot socoate și socoate
 Și de frig la piept și 'ncheie tremurând halatul vechiu,
 Iși infundă gâtul 'n guler și bumbacul în urechi;
 Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
 Universul fără margini e în degetul lui mic,
 Căci sub frunte-i viitorul și trecutul se închiagă,
 Noaptea-adânc' a vecinicii el în șiruri o desleagă;
 Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
 Așa el sprijină lumea și vecia într'un număr.

Pe când luna strălucește peste-a tomurilor braturi,
 Intr'o clipă-l poartă gândul îndărăt cu mii de veacuri,
 La 'nceput, pe când ființă nu era, nici neființă,
 Pe când totul era lipsă de viață și voință,
 Când nu s'ascundea nimica, deși tot era ascuns . . .
 Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns.
 Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?
 N'a fost lume pricepută și nici minte s'o priceapă,
 Căci era un întuneric ca o mare făr' o rază,
 Dar nici de văzut nu fuse și nici ochiu care s'o vază.
 Umbra celor nefăcute nu 'ncepuse-a se desface,
 Și în sine împăcată stăpânea eterna pace! . . .
 Dar deodată un punct se mișcă . . . cel întâiu și singur. Iată-l
 Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl . . .
 Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii,
 E stăpânul fără margini peste marginile lumii . . .
 De-atunci negura eternă se desface în fășii,
 De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii . . .
 De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute
 Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute
 Și în roiuri luminoase izvorînd din infinit,
 Sunt atrase în viață de un dor nemărginit.
 Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici,
 Facem pe pământul nostru mușunoaie de furnici;
 Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați
 Ne succedem generații și ne credem minunați;
 Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
 In acea nemărginire ne 'nvârtim uitând cu totul

Cum că lumea asta 'ntreagă e o clipă suspendată,
 Că 'ndărătu-i și 'nainte-i întuneric se arată.
 Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,
 Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
 Astfel, într'a vecinicii noapte pururea adâncă,
 Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă . . .
 Cum s'o stinge, totul pierе, ca o umbră 'n întuneric,
 Căci e vis al neființii universul cel himeric . . .

În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte,
 Ci 'ntr'o clipă gându-l duce mii de veacuri înainte;
 Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist și roș
 Cum se 'nchide ca o rană printre nori întunecoși,
 Cum planeteii toți înghiață și s'asvârl rebeli în spaț'
 Ei, din frânele luminii și ai soarelui scăpați;
 Iar catapeteasma lumii în adânc s'au înnegrit,
 Ca și frunzele de toamnă toate stelele-au pierit;
 Timpul mort și 'ntinde trupul și devine vecinicie,
 Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,
 Și în noaptea neființii totul cade, totul tace,
 Căci în sine împăcată reîncep' eterna pace . . .

Incepând la talpa însăși a mulțimii omenești
 Și suind în susul scării pân' la frunțile crăiești,
 De a vieții lor enigmă îi vedem pe toți munciiți,
 Făr'a ști să spunem care ar fi mai nenorociți . . .
 Unul e în toți, tot astfel precum *una* e în toate,
 De asupra tuturor se ridică cine poate,
 Pe când alții stând în umbră și cu inima smerită
 Neștiuți se pierd în taină ca și spuma nezărită —
 Ce-o să-i pese soartei oarbe ce vor *ei* sau ce gândesc? . . .
 Ca și vântu 'n valuri trece peste traiul omenesc.

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l . . .
 Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl?
 Nemurire, se va zice. Este drept că vieța 'ntreagă,
 Ca și iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
 «De-oiu muri — își zice 'n sine — al meu nume o să-l poarte
 Secolii din gură 'n gură și l-or duce mai departe,

De a pururi, pretutindeni, în ungherul unor crieri
 Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri! »
 O sărmane! ții tu minte câte 'n lume-ai auzit,
 Ce-ți trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit?
 Prea puțin. De ici, de colo de imagine-o fășie,
 Vre o umbră de gândire, ori un petec de hârtie;
 Și când propria ta viece singur n'o știi pe de rost,
 O să-și bată alții capul s'o pătrunză cum a fost?
 Poate vr'un pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
 Printre tomuri brăcuite așezat și el, un brac,
 Aticismul limbii tale o să-l pună la cântari,
 Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari
 Și te-o strânge 'n două șiruri, așezându-te la coadă,
 În vr'o notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zidi o lume 'ntreagă, poți s'o sfărâmi . . . ori ce-ai spune,
 Peste toate o lopată de țărână se depune.
 Mâna care-au dorit sceptrul universului și gânduri
 Ce-au cuprins tot universul, încap bine 'n patru scânduri . . .
 Or să vie pe-a ta urmă în convoiu de 'nmormântare,
 Splendid ca o ironie cu priviri nepăsătoare . . .
 Iar deasupra tuturor va vorbi vr'un mititel,
 Nu slăvindu-te pe tine . . . lustruindu-se pe el
 Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te așteaptă.
 Ba să vezi . . . posteritatea este încă și mai dreaptă.

Neputând să te ajungă, crezi c'or vrea să te admire?
 Ei vor aplauda de sigur biografia subțire
 Care s'o 'ncerca s'arate că n'ai fost vr'un lucru mare,
 C'ai fost om cum sunt și dâșii . . . Măgulit e fiecare
 Că n'ai fost mai mult ca dânsul. Și prostatecele nări
 Și le umflă orișicine în savante adunări
 Când de tine se vorbește. S'a 'nțelese de mai nainte
 C'o ironică grimasă să te laude 'n cuvinte.
 Astfel încăput pe mâna a oricărui, te va drege,
 Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege . . .
 Dar afară de acestea, vor căta vieții tale
 Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale —
 Astea toate te apropie de dâșii . . . Nu lumina
 Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina,

66

La tot via pe a ta umă in conștin de înmormintare,
 Splendid ca o ironie, cu poezii nepăsătoare...
 Iar de amfii tătămora va vorbi orind năbălel,
 Nu lăvindu-te pe tina ... lăstăindu-te pe el
 Sub a murelii teu umbră. Iată tot ce te aștepta
 Pe să regi ... poezia ta e a ta, și nu drept
 Neputând să te apingi, cazi c'or vrei să te adimure?
 Ei vor aplecându de sigin brăgărele murei,
 Care s'o nescă o dată c' n'ai fost or un lucu mare
 C' ai fost cum sunt în lăstă ... Magnific o făcare
 C' n'ai fost mai mult c' dăru. Si poezia ta n' ai
 Si le murel or și lina în jăvane adimuri
 Când de tina se vorbește. S' a n'țeles de mai năute,
 C' o ironia grămăse să te lăste în cunite
 Făcându-te ologu. fite făc familie
 Ce n' ai din... poezia ta e a ta, și nu drept
~~Basin, cunite adimuri~~

Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
 Intr'un mod fatal legate de o mână de pământ;
 Toate micile mizerii unui suflet chinuit
 Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit.

.

Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
 Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare!
 Și din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate;
 Amorțită li-i durerea, le simțim ca 'n vis pe toate,
 Căci în propria-ne lume ea deschide poarta 'ntrării
 Și ridică mii de umbre după stinsul lumânării . . .
 Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
 Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
 Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
 Și pe toți ce 'n astă lume sunt supuși puterii sorții
 Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții!

SCRISOAREA II

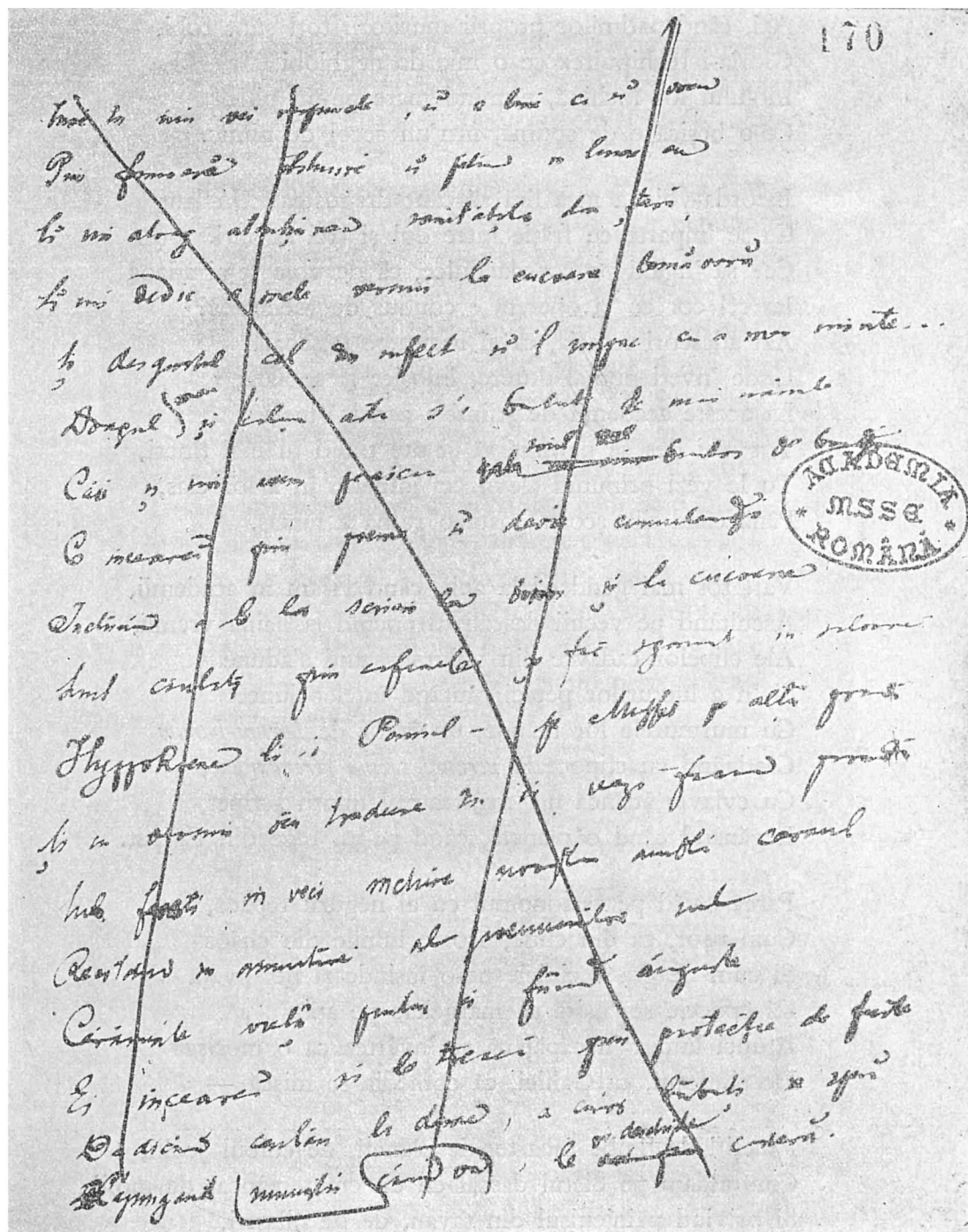
De ce pana mea rămâne în cerneală, mă întrebi?
De ce ritmul nu m'abate cu ispita-i dela trebi?
De ce dorm, îngrămădite între galbenele file,
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile?
Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt,
Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt,
Căci întreb, la ce-am începe să 'ncercăm în luptă dreaptă
A turna în formă nouă limba veche și 'nțeleaptă?
Acea tainică simțire, care doarme 'n a ta harfă
În cuplete de teatru s'o desfaci ca pe o marfă,
Când cu sete cauți forma ce să poată să le 'ncapă,
Să le scrii cum cere lumea, vr'o istorie pe apă? —
Însă tu îmi vei răspunde că e bine ca în lume
Prin frumoasă stihuire să pătrunză al meu nume,
Să-mi atrag luare-aminte a bărbaților din țară,
Să-mi dedic a mele versuri la cucoane, bunăoară,
Și desgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte. —
Dragul meu, cărarea asta s'a bătut de mai nainte;
Noi avem în veacul nostru acel soi de ciudat de barzi,
Care 'ncearcă prin poeme să devie cumularzi,
Inchinând ale lor versuri la puternici, la cucoane,
Sunt cântați în cafenele și fac sgomot în saloane;
Iar cărările vieții fiind grele și înguste,
Ei încearcă să le treacă prin protecție de fuste,
Dedicând broșuri la dame a căror bărbați ei speră
C'ajungând cândva miniștri le-a deschide carieră. —

De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu?
Oare glorie să fie a vorbi într'un pustiu?

169

Încă tu îmi răspunde că ești bine ca în lume
 Prin frumoasă statură să pătrunzi al meu mormânt
 Să mi atrag atențiunea domniștilor din țară,
 Să mi dedic a mele versuri la cucoane bunăstare
 Și desigur cel din suflet să l'împac cu a mea simțire ...
 Dragul meu și călău este și-a bătăi de mări născute
 Căci și noi avem poezia noastră cel băștin de țară,
 Ce încearcă prin poezie să devie cumulatzi,
 Înclinându-se la lor versuri de boien și la cucoane
 Sunt cântate prin așezare și fete șgome în saloane,
 Ipoteze li-i Parigul - Pe Mureș, pe alții poezii
 Și ca versuri rîu traduse tu îi vezi făcând paradi,
 Cărușile vîrtezi pentru toți pînă la sfîrșit,
 Ei încearcă și la țară prin poezie de furt
 Dedicînd broșuri la dame, a care bătăi de țară
 C'afugînd caudor minierilor, li-or deschide cariere.

SCRISOAREA II

Azi, când patimilor proprii muritorii toți sunt robi,
 Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi
 Idolului lor închină, numind mare pe-un pitic
 Ce-o beșică e de spumă, într'un secol de nimic.

Incorda-voiu a mea liră să cânt dragostea? Un lanț
 Ce se 'mparte cu frăție între doi și trei amanți.
 Ce? să 'ngâni pe coardă dulce, că de voie te-ai adaos
 La cel cor ce 'n operetă e condus de Menelaos?
 Azi adeseori femeia, ca și lumea, e o școală,
 Unde 'nveți numai durere, înjosire și spoială;
 La aceste academii de științi a zânei Vineri
 Tot mai des se perindează și din tineri în mai tineri,
 Tu le vezi primind elevii cei imberbi în a lor clas,
 Până când din școala toată o ruină a rămas.

Vai! tot mai gândești la anii, când visam în academii,
 Ascultând pe vechii dascăli cârpocind la haina vremii,
 Ale clipelor cadavre din volume stând s'adune
 Și 'n a lucrurilor peteci căutând înțelepciune?
 Cu murmurele lor blânde, un izvor de *horum-harum*
 Câștigând cu clipocea *nervum rerum gerendarum*;
 Cu evlavie adâncă ne 'nvârteau al minții scripet,
 Legănând când o planetă, când pe-un rege din Egipt.

Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaos,
 Cum ușor, ca din cutie, scoate lumile din chaos
 Și cum neagra vecinicie ne-o întinde și ne 'nvață
 Că epocele se 'nșiră ca măgelele pe ață.
 Atunci lumea 'n căpățână se 'nvârtea ca o morișcă
 De simțeam, ca Galilei, că comedia se mișcă. —

Amețiți de limbe moarte, de planeți, de colbul școlii,
 Confundam pe bietul dascăl cu un craiu mâncat de moli
 Și privind păinjenișul din tavan, de pe pilaștri,
 Ascultam pe craiul Ramses și visam la ochi albaștri
 Și pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă
 Către vre-o trandafirie și sălbatecă Clotildă.
 Imi plutea pe dinainte cu al timpului amestic
 Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic.

Scârțierea de condeie dădea farmec astei liniști,
Vedeam valuri verzi de grâne, undoiarea unei iniști,
Capul greu cădea pe bancă, păreau toate 'n infinit;
Când suna, știam că Ramses trebuia să fi murit.

Atunci lumea cea gândită pentru noi avea ființă,
Și, din contra, cea aievea ne părea cu neputință.
Azi abia vedem ce stearpă și ce aspră cale este
Cea ce poate să convie unei inime oneste;
Iar în lumea cea comună a visa e un pericol,
Căci de ai cumva iluzii, ești pierdut și ești ridicul.

Și de-aceea de-azi 'nainte poți să nu mă mai întrebi
De ce ritmul nu m'abate cu ispită dela trebi,
De ce dorm îngrămădite între galbenele file,
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile . . .
De-oiu urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să mă 'nceap'a lăuda.
Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură,
Laudele lor de sigur m'ar mâhni peste măsură.

SCRISOAREA III

Un Sultan dintre aceia ce domnesc peste vr'o limbă,
Ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie ș'o schimbă,
La pământ dormea ținându-și căpătăiu mâna cea dreaptă;
Dară ochiu 'nchis afară, înlăuntru se deșteaptă.
Vede cum din ceruri luna lunecă și se coboară
Și s'apropie de dânsul preschimbata în fecioară.
Infloreă cărarea ca de pasul blândeii primăveri;
Ochii ei sunt plini de umbra tănuitelor dureri;
Codrii se înfiorează de atâta frumusețe,
Apele 'ncrețesc în tremur străvezile lor fețe,
Pulbere de diamante cade fină ca o bură,
Scânteind plutea prin aer și pe toate din natură
Și prin mândra fermecare sun' o muzică de șoapte,
Iar pe ceruri se înalță curcubeiele de noapte . . .
Ea, șezând cu el alături, mâna fină i-o întinde,
Părul ei cel negru 'n valuri de mătăasă se desprinde:
— «Las' să leg a mea vieață de a ta . . . În brațu-mi vino,
Și durerea mea cea dulce cu durerea ta alin-o . . .
Scriș în cartea vieții este și de veacuri și de stele
Eu să fiu a ta stăpână, tu stăpân vieții mele».

Și cum o privea Sultanul, ea se 'ntunecă . . . dispăre;
Iar din inima lui simte un copac cum că răsare,
Care crește într'o clipă ca în veacuri, mereu crește,
Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lățește;
Umbra lui cea uriașă orizontul îl cuprinde
Și sub dânsul universul într'o umbră se întinde;
Iar în patru părți a lumii vede șiruri munții mari,
Atlasul, Caucazul, Taurul și Balcanii seculari;

Vede Eufratul și Tigris, Nilul, Dunărea bătrână —
 Umbra arborelui falnic peste toate e stăpână.
 Astfel, Asia, Europa, Africa cu-a ei pustiuri
 Și corăbiile negre legănându-se pe râuri,
 Valurile verzi de grăe legănându-se pe lanuri,
 Mările țărnuitoare și cetăți lângă limanuri,
 Toate se întind nainte-i . . . ca pe-un uriaș covor,
 Vede țară lângă țară și popor lângă popor —
 Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac
 În întinsă 'mpărăție sub o umbră de copac.

Vulturii porniți la ceruri, pân' la ramuri nu ajung;
 Dar un vânt de biruință se pornește îndelung
 Și lovește rânduri, rânduri în frunzișul sunător,
 Strigăte de Allah! Allah! se aud pe sus prin nori,
 Sgomotul creștea ca marea turburată și înaltă,
 Urlete de bătălie s'alungau după olaltă,
 Însă frunzele-ascuțite se îndoaie după vânt
 Și deasupra Romei nouă se înclină la pământ.

Se cutremură Sultanul . . . se deșteaptă . . . și pe cer
 Vede luna cum plutește peste plaiul Eschișer.
 Și privește trist la casa Șeihului Edeballi;
 După gratii de fereastră o copilă el zări
 Ce-i zâmbește, mlădiaoasă ca o creangă de alun;
 E a Șeihului copilă, e frumoasa Malcatun.
 Atunci el pricepe visul că-i trimis dela profet,
 Că pe-o clipă se 'nălțase chiar în raiu la Mohamet,
 Că din dragostea-i luminează un imperiu se va naște,
 Ai căruia ani și margini numai cerul le cunoaște.

Visul său se 'nfiripează și se 'ntinde vulturește,
 An cu an împărăția tot mai largă se sporește,
 Iară flamura cea verde se înalță an cu an,
 Neam cu neam urmându-i sborul și sultan după sultan.
 Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid . . .
 Pân' în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid . . .

La un semn, un țarm de altul, legând vas de vas, se leagă
 Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;

Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah și Spahii
 Vin de 'ntunecă pământul la Rovine în câmpii;
 Răspândindu-se în roiuri întind corturile mari . . .
 Numa 'n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Iată vine-un sol de pace c'o năframă 'n vârful de băț.
 Baiazid privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț:
 — « Ce vrei tu? »

— « Noi? Bună pace! Și de n'o fi cu bănat,
 Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat ».

La un semn deschisă-i calea și s'apropie de cort
 Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
 — « Tu ești Mircea? »

— « Da 'mpărate! »

— « Am venit să mi te 'nchini,
 Să nu schimb a ta coroană într'o ramură de spini ».
 « — Orice gând ai, Impărate, și oricum vei fi sosit,
 Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!
 Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierți;
 Dar acu vei vrea cu oaste și războiu ca să ne cerți,
 Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
 Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei-Tale . . .
 De-o fi una, de-o fi alta . . . Ce e scris și pentru noi,
 Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i războiu ».

— « Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
 Ca întreg Aliotmanul să se 'mpiedece de-un ciot?
 O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s'au pus!
 Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
 Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s'adună
 Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.
 S'a 'mbrăcat în zale lucii cavalerii dela Malta,
 Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
 Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
 În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare.
 N'au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
 Și apusul își împinse toate neamurile 'ncoace;
 Pentru-a crucii biruință se mișcă răuri-răuri
 Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri;

Sguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
 Innegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
 Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
 Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii! . . .
 La Nicopole văzut-ai câte tabere s'au strâns
 Ca să stee înainte-mi ca și zidul neînvins.
 Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,
 Cu o ură ne 'mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă,
 Am jurat ca peste dâșii să trec falnic, fără păs,
 Din pristolul dela Roma să dau calului ovăs . . .
 Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c'un toiag?
 Și, purtat de biruință, să mă 'mpiedec de-un moșneag?»
 — «De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce privești,
 Nu e om de rând, el este Domnul Țării-Românești.
 Eu nu ți-aș dori vr'odată să ajungi să ne cunoști,
 Nici ca Dunărea să 'nnece spumegând a tale oști.
 După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
 Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe;
 Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vr'un pod,
 De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
 Impărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
 Au venit și 'n țara noastră de-au cerut pământ și apă —
 Și nu voiu ca să mă laud, nici că voiu să te 'nspăimânt,
 Cum veniră, se făcură toți o apă ș'un pământ.
 Te făleşti că înainte-ți răsturnat-ai val-vârtej
 Oștile leite 'n zale de 'mpărați și de viteji?
 Tu te lauzi că Apusul înainte ți s'a pus? . . .
 Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?
 Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
 A credinții biruință căta orice cavaler.
 Eu? Imi apăr sărăcia și nevoile și neamul . . .
 Și de-aceea tot ce mișcă 'n țara asta, râul, ramul,
 Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
 Dușmănit vei fi de toate, făr'a prinde chiar de veste;
 N'avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
 Care nu se 'nfiorează de-a ta spaimă, Baiazid!»

Și abia plecă bătrânul . . . Ce mai freamăt, ce mai sbucium!
 Codrul clocoti de sgomot și de arme și de bucium,

Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
 Mii de coifuri lucitoare ies din umbra 'ntunecoasă;
 Călăreții împlu câmpul și roiesc după un semn
 Și în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn,
 Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
 Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
 Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
 Orizonu 'ntunecându-l, vin săgeți de pretutindenii,
 Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie . . .
 Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
 În zadar striga 'mpăratul ca și leul în turbare,
 Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;
 În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
 Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste,
 Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătlăie;
 Cad Arabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
 În genunchi cădeau pedestrii, colo caii se răstoarnă,
 Cad săgețile în valuri care șuieră, se toarnă,
 Și lovind în față 'n spate, ca și crivățul și gerul,
 Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul . . .
 Mircea însuși mână 'n luptă vijelia 'ngrozitoare,
 Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare;
 Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulți,
 Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți;
 Risipite se 'mprăștie a dușmanilor șiraguri,
 Și, gonind biruitoare, tot veneau a țării steaguri,
 Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată —
 Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
 Acea grindin' oțelită înspre Dunăre o mână,
 Iar în urma lor se 'ntinde falnic armia română.

Pe când oastea se așează, iată soarele apune,
 Voind creștetele 'nalte ale țării să 'ncunune
 Cu un nimb de biruință; fulger lung încremenit
 Mărginește munții negri în întregul asfințit,
 Pân' ce izvorăsc din veacuri stele una câte una
 Și din neguri, dintre codri, tremurând s'arată luna:
 Doamna mărilor ș'a nopții varsă liniște și somn.
 Lângă cortu-i, unul dintre fiii falnicului Domn,

Sta zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte,
S'o trimiță dragei sale, dela Argeș mai departe:

«De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, cătră Tine,
Nu din gură, ci din carte,
Că ne ești așa departe.
Te-am ruga, mări, ruga
Să-mi trimiți prin cineva
Ce-i mai mândru 'n valea Ta:
Codrul cu poenele
Ochii cu sprâncenele;
Că și eu trimite-voiu
Ce-i mai mândru pe la noi:
Oastea mea cu flamurile,
Codrul și cu ramurile,
Coiful nalt cu penele,
Ochii cu sprâncenele.
Și să știi că-s sănătos,
Că, mulțămind lui Cristos,
Te sărut, Doamnă, frumos».

.

De-așa vremi se 'nvredniciră cronicarii și rapsozii;
Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și Irozii . . .
In izvoadele bătrâne pe eroi mai pot să caut;
Au cu lira visătoare ori cu sunete de flaut
Poți să 'ntâmpini patrioții ce-au venit de-atunci încolo?
Inaintea acestora tu ascunde-te, Apollo!
O eroi! care 'n trecutul de măririi vă adumbriseți,
Ați ajuns acum de modă de vă scot din letopiseți,
Și cu voi drapându-și nula, vă citează toți nerozii,
Mestecând veacul de aur în noroiul greu al prozii.
Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini,
Descălecători de țară, dătători de legi și datini,
Ce cu plugul și cu spada ați întins moșia voastră
Dela munte pân' la mare și la Dunărea albastră.

Au *prezentul* nu ni-i mare? N'o să-mi dea ce o să cer?
N'o să aflu între-ai noștri vre un falnic juvaer?

Au la Sybaris nu suntem, lângă capiștea spoielii,
Nu se nasc glorii pe stradă și la ușa cafenelii?
N'avem oameni ce se luptă cu retoricele suliți
In aplauzele grele a canaliei de uliți,
Panglicari în ale țării, care joacă ca pe funii,
Măști cu toate de renume din comedia minciunii?
Au de *patrie*, *virtute* nu vorbește liberalul,
De ai crede că vieța-i e curată ca cristalul?
Nici visezi că înainte-ți stă un stâlp de cafenele,
Ce își râde de-aste vorbe îngânându-le pe ele.
Vezi colo pe uriciunea fără suflet, fără cuget,
Cu privirea 'mpăroșată și la fălci umflat și buget,
Negru, cocoșat și lacom, un izvor de șiretlicuri,
La tovarășii săi spune veninoasele-i nimicuri;
Toți pe buze-având virtute, iar în ei monedă calpă,
Quintesență de mizerii dela creștet până 'n talpă.
Și deasupra tuturor, oastea să și-o recunoască,
Își aruncă pocitura bulbucății ochi de broască . . .
Dintr'aceștia țara noastră își alege astăzi solii!
Oameni vrednici ca să șază în zidirea sfintei Golii,
In cămeși cu mâneci lunge și pe capete scufie,
Ne fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc filosofie.
Patrioții! Virtuoșii, ctitori de așezăminte,
Unde spumegă desfrâul în mișcări și în cuvinte,
Cu evlavie de vulpe, ca în strane, șed pe locuri
Și aplaudă frenetic schime, cântece și jocuri . . .
Și apoi în Sfatul țării se adun' să se admire
Bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire;
Toate mutrele acestea sunt pretinse de Roman,
Toată greco-bulgărimea e nepoata lui Traian!
Spuma asta 'nveninată, astă plebe, ăst gunoiu
Să ajung' a fi stăpână și pe țară și pe noi!
Tot ce 'n țările vecine e smintit și stârpitură,
Tot ce-i însemnat cu pata putrejunii de natură,
Tot ce e perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții,
Toți se scurseră aicea și formează patrioții,
Incât fonfii și flecarii, găgăuții și gușații,
Bâlbâiți cu gura strâmbă sunt stăpânii astei nații!

Voi sunteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni!
I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni!
Și această ciură 'n lume și aceste creaturi
Nici rușine n'au să iee în smintitele lor guri
Gloria neamului nostru spre-a o face de ocară,
Indrăznesc ca să rostească pân' și numele tău . . . țară!

La Paris, în lupanare de cinisme și de lene,
Cu femeile-i pierdute și 'n orgiile-i obscene,
Acolo v'ați pus averea, tinerețele la *stos* . . .
Ce a scos din voi Apusul, când nimic nu e de scos?

Ne-ați venit apoi, drept minte o sticlură de pomadă,
Cu monoclu 'n ochiu, drept armă bețișor de promenadă,
Vestejiți fără de vreme, dar cu creeri de copil,
Drept științ' având în minte vre un vals de Bal-Mabil,
Iar în schimb cu-averea toată vr'un papuc de curtezană. . .
O, te-admir, progenitură de origine romană!

Și acum priviți cu spaimă fața noastră sceptic-rece,
Vă mirați, cum de minciuna astăzi nu vi se mai trece?
Când vedem că toți aceia care vorbe mari aruncă
Numai banul îl vânează și câștigul fără muncă,
Azi, când fraza lustruită nu ne poate înșela,
Astăzi alții sunt de vină, domnii mei, nu este-așa?
Prea v'ați arătat arama, sfâșiind această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară,
Prea v'ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,
Ca să nu s'arate-odată ce sunteți — Niște mișei!
Da, câștigul fără muncă, iată singura pornire;
Virtutea? e-o nerozie; Geniul? o nefericire.

Dar lăsați măcar strămoșii ca să doarmă 'n colb de cronici;
Din trecutul de mărire v'ar privi cel mult ironici.
Cum nu vii tu, Țepeș Doamne, ca punând mâna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!

SCRISOAREA IV

Stă castelul singuratic, oglindindu-se în lacuri,
Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri;
Se înalță în tăcere dintre rariștea de brazi,
Dând atâta întunerec rotitorului talaz.
Prin ferestrele arcate, după geamuri, tremur' numa
Lungi perdele încrețite, care scânteie ca bruma.
Luna tremură pe codri, se aprinde, se mărește,
Muchi de stâncă, vârf de arbor, ea pe ceruri zugrăvește,
Iar stejarii par o strajă de giganți ce-o înconjoară,
Răsăritul ei păzindu-l ca pe-o tainică comoară.

Numai lebedele albe, când plutesc încet din trestii,
Domnitoare peste ape, oaspeți liniștei acestei,
Cu aripele întinse se mai scutură și-o taie
Când în cercuri tremurânde, când în brazde de văpaie.
Papura se mișcă 'n freamăt de al undelor cutrier,
Iar în iarba înflorită, somnoros suspin' un grier . . .
E atâta vară 'n aer, e atât de dulce svonul . . .

Singur numai cavalerul suspinând privea balconul
Ce 'ncărcat era de frunze, de îi spânzur' prin ostrețe,
Roze roșie de Șiras și liane 'n fel de fețe.
Respirarea cea de ape îl îmbată, ca și sara;
Peste farmecul naturii dulce-i picură ghitara:

« O arată-mi-te iară 'n haină lungă de mătăasă,
Care pare încărcată de o pulbere-argintoasă,
Te-aș privi o vieată 'ntreagă în cununa ta de raze,
Pe când mâna ta cea albă părul galben îl netează.

Scrisoarea II

25

Sta' castelul singurales oglinzindu-se in lacuri
 Ia si fructul apas clare doamna unaltu lui de vracari
 La inaltu in tace dinte raietes de brzi
 Vanda alatu intrarece ntr-unului talaz
 Prin ferestrele arate dupa geamuri tames nuna
 Lungi perdelute 'ncrepate cari scanteie cu bruma
 Das din cand in cand stralucitului regzi in batut
 Umbra lui cu adormita de o brândăzi cu vâpae

Lina torma pe codii, se aprinde, se maresc
 Mucti de stanca, se f de arbor cu pe corui auginoeste
 Ia steguri pe o strazi de giganti cu o incorpore
 Usorului si pizndu-l cu pe o lăinica conuara

Numai lebedele albe cand plutea in cet din horti
 Dormitoare pe apei, capeti lungi si curti
 Cu aigule subure se mai subura o' o lăin
 Cand in cercuri tencușite, cand in horti de vâpae

SCRISOAREA IV

Manuscrisele Academiei Române

(numerotată, întâu, a II-a)

2282, 25

Vino! Joacă-te cu mine . . . cu norocul meu . . . mi-aruncă
 Dela sânul tău cel dulce floarea veștedă de luncă,
 Ca pe coardele ghitarei răsunând încet să cadă . . .
 Ah! E-atât de albă noaptea, parc'ar fi căzut zăpadă.
 Ori în umbra parfumată a buduarului să vin,
 Să mă 'mbete acel miros dela pânzele de in;
 Cupido, un paj șăgalnic, va ascunde cu-a lui mână,
 Vioriul glob al lampei, mlădioasa mea stăpână!»

Și uscat foșni mătasa pe podele, între glastre,
 Intre rozele de Șiras și lianele albastre;
 Dintre flori copila râde și se 'nclină peste gratii —
 Ca un chip ușor de înger e-arătarea adoratei —
 Din balcon i-aruncă-o roză și cu mânila la gură,
 Pare că îl dojenește când șoptește cu căldură;
 Apoi iar dispăre 'n luntru . . . auzi pasuri ce coboară . . .
 Și ieșind pe ușă iute, ei s'au prins de subsuoară.
 Braț de braț pășesc alături . . . le stă bine la olaltă,
 Ea frumoasă și el tânăr, el înalt și ea înaltă.
 Iar din umbra dela maluri se desface-acum la larg
 Luntrea cu-ale ei vintrele spânzurate de catarg
 Și încet înaintează în lovire de lopeți,
 Legănând atâta farmec și atâtea frumuseți . . .

Luna . . . luna iese 'ntreagă, se înalță așa bălaie
 Și din țărm în țărm durează o cărare de văpaie,
 Ce pe-o repede 'nmiire de mici unde o așterne
 Ea, copila cea de aur, visul negurii eterne;
 Și cu cât lumina-i dulce tot mai mult se lămurește,
 Cu-atât valurile apei, cu-atât țărmul parcă crește.
 Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape
 Dimpreună cu al lunei disc, stăpânitor de ape.
 Iară tei cu umbra lată și cu flori până 'n pământ
 Inspre apa 'ntunecată lin se scutură de vânt;
 Peste capul blond al fetei sboară florile ș'o plouă . . .
 Ea se prinde de grumazu-i cu mânuțele-amândouă
 Și pe spate-și lasă capul: « Mă uimești dacă nu mântui . . .
 Ah, ce fioros de dulce de pe buza ta cuvântu-i!
 Cât de sus ridici acuma în gândirea ta pe-o roabă,
 Când durerea ta din suflet este singura-mi podoabă.

Și cu focul blând din glasu-ți tu mă dori și mă cutremuri,
 De îmi pare o poveste de amor din alte vremuri;
 Visurile tale toate, ochiul tău atât de tristu-i,
 Cu-a lui umed' adâncime toată mintea mea o mistui...
 Dă-mi-i mie ochii negri... nu privi cu ei în laturi,
 Căci de noaptea lor cea dulce vecinic n'o să mă mai sature,
 Aș orbi privind într'înșii... O, ascultă numa 'ncoace,
 Cum la vorbă mii de valuri stau cu stelele proroace!
 Codrii negri aiurează și izvoarele-i albastre
 Povestesc ele 'n de ele numai dragostele noastre
 Și luceferii ce tremur' așa reci prin negre cetini,
 Tot pământul, lacul, cerul... toate, toate ni-s prietini...
 Ai putea să lepezi cârma și lopețile să lepezi,
 După propria lor voie să ne ducă unde rezezi,
 Căci ori unde numai ele ar dori ca să ne poarte,
 Pretutindeni fericire... de-i vieță, de e moarte».

.....

Fantazie, fantazie — când suntem numai noi singuri,
 Ce ades mă porți pe lacuri și pe mare și prin crânguri!
 Unde ai văzut vr'odată aste țări necunoscute?
 Când se petrecur' aceste? La o mie patru sute?
 Azi n'ai chip în toată voia în privirea-i să te pierzi,
 Cum îți vine, cum îți place pe copilă s'o desmierzi,
 După gât să-i așezi brațul, gură 'n gură, piept la piept,
 S'o întrebi numai cu ochii: Mă iubești tu? Spune drept!

Aș! abia ți-ai întins mâna, sare ivărul la ușă,
 E-un congres de rubedenii, vre un unchiu, vre o mătușă...
 Iute capul într'o parte și te uiți în jos smerit...
 Oare nu-i în lumea asta vr'un ungher pentru iubit?
 Și ca mumii egiptene stau cu toții 'n scaun țepeni,
 Tu cu mânilor 'ncleștate, mai cu degetele depeni,
 Mai sucești vre o țigară, numeri fire de musteți
 Și 'n probleme culinare te încerci a fi isteț.

Sunt sătul de-așa vieță... nu sorbind a ei pahară,
 Dar mizeria aceasta, proza asta e amară.
 Să sfințești cu mii de lacrimi un instinct atât de van
 Ce le-abate și la pasări de vreo două ori pe an?

[illegible]

Ein feinstes und
 sehr gutes
 sehr feines und
 sehr feines und

De die cum in cum strafale
 Una regis in lala
 Umbra lra cu adminti
 Exterest le lantazgo de inge
 Cui e lora cor u lalua
 Le apente, le murest

Le dessein que le Roy a fait de sejourner en son
C. p. en tant qu'il y aura encore de la
pour le Roy

Norm. Libidul. alba, and plates in
3rd. book
Dumetia p. 49 figs. in large
book
In couplet volume & in volume 2: in
the in corner frame, & in
large large book

Papam et magis lumen
Dei et multos corpore
In ista infirmitate
Unum magis in gressu

Et adde "oui" au
 Et etes de chutes tombes
 longes sans couronnement
 Insuper grosses balcons
 Ciment et en fuge

1800 in England per 1000
 1800 in France per 1000
 1800 in Spain per 1000

Manuscrisele Academiei Române

SCRISOAREA IV

2261, 82 v.

Nu trăiți voi, ci un altul vă inspiră — el trăiește,
El cu gura voastră râde, el se 'ncântă, el șoptește,
Căci a voastre vieți cu toate sunt ca undele ce curg,
Vecinic este numai râul: râul este Demiurg.
Nu simțiți c'amorul vostru e-un amor străin? Nebuni!
Nu simțiți că 'n proaste lucruri voi vedeți numai minuni?
Nu vedeți c'acea iubire serv' o cauză din natură?
Că e leagăn unor viețe ce semințe sunt de ură?
Nu vedeți că râsul vostru e în fiii voștri plâns,
Că-i de vină cum că neamul Cain încă nu s'a stâns?
O teatru de păpușe . . . s'von de vorbe omenești,
Povestesc ca papagalii mii de glume și povești
Fără ca să le priceapă . . . După ele un actor
Stă de vorbă cu el însuși, spune zeci de mii de ori
Ce-a spus veacuri dup' olaltă, ce va spune veacuri încă,
Pân' ce soarele s'o stinge în genunea cea adâncă.
Ce? Când luna se strecoară printre nouri, prin pustii,
Tu cu lumea ta de gânduri după ea să te ații?
Să aluneci pe poleiul de pe ulițele ninse,
Să privești prin lucii geamuri la luminile aprinse
Și s'o vezi înconjurată de un roi de pierde-vară,
Cum zâmbește tuturora cu gândirea ei ușoară?
S'auzi zornetul de pinteni și foșnirile de rochii,
Pe când ei sulesc musteața, iară ele fac cu ochii?
Când încheie cu-o privire amoroasele 'nțelegeri,
Cu ridicula-ți simțire tu la poarta ei să degeri?
Pătimaș și îndărătnic s'o iubești ca un copil
Când ea-i rece și cu toane ca și luna lui April?
Incleștând a tale brațe toată mintea să ți-o pierzi?
Dela creștet la picioare s'o admiri și s'o desmierzi
Ca pe-o marmură de Paros sau o pânză de Corregio,
Când ea-i rece și cochetă? Ești ridicul, înțelege-o . . .
Da . . . visam odinioară pe acea ce m'ar iubi,
Când aş sta pierdut pe gânduri, peste umăr mi-ar privi,
Aș simți-o că-i aproape și ar ști c'o înțeleg . . .
Din sărmana noastră vieță, am dura roman întreg . . .
N'o mai caut . . . Ce să caut? E același cântec vechiu,
Setea liniștei eterne care-mi sună în urechi;
Dar organele-s sfărmate și 'n strigări irregulare
Vechiul cântec mai străbate, cum în nopți izvorul sare.

P'ici, pe colo mai străbate, câte-o rază mai curată
Dintr'un *Carmen Saeculare* ce-l visai și eu odată.
Altfel şuieră și strigă, scapără și rupt răsună,
Se împing tumultuoase și sălbatece pe strună,
Și în gându-mi trece vântul, capul arde pustiit,
Aspru, rece sună cântul cel etern neisprăvit . . .
Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate și maestrul e nebun!

SCRISOAREA V

Biblia ne povestește de Samson, cum că muierea
Când dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea
De l-au prins apoi dușmanii, l-au legat și i-au scos ochii,
Ca dovadă de ce suflet stă în piepții unei rochii . . .
Tinere, ce plin de visuri urmărești vre o femeie,
Pe când luna, scut de aur, strălucește prin alee
Și pătează umbra verde cu misterioase dungi,
Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi.
Te îmbeți de feeria unui mândru vis de vară,
Care 'n *time* se petrece . . . Ia întreab-o bunăoară —
O să-ți spue de panglice, de volane și de mode,
Pe când inima ta bate ritmul sfânt al unei ode . . .
Când cochetă de-al tău umăr ți se razimă copila,
Dac' ai inimă și minte, te gândește la Dalila.

E frumoasă, se 'nțelege . . . Ca copiii are haz,
Și când râde face încă și gropițe în obraz
Și gropițe face 'n unghiul ucigașei sale guri
Și la degetele mâinii și la orice 'ncheieturi.
Nu e mică, nu e mare, nu-i subțire, ci 'mplinită,
Incât ai ce strânge 'n brațe — numai bună de iubită.
Tot ce-ar zice, i se cade, tot ce face-i șade bine
Și o prinde orice lucru, căci așa se și cuvine.
Dacă vorba-i e plăcută, și tăcerea-i încă place;
Vorba zice: « fugi încolo », râsul zice: « vino 'ncoace! »
Imblă parcă amintindu-și vre un cântec, alintată,
Pare că i-ar fi tot lene și s'ar cere sărutată.
Și se 'nalță din călcăie să-ți ajungă pân' la gură,
Dăruind c'o sărutare acea tainică căldură,

Ce n'o are decât numai sufletul unei femei . . .
 Câtă fericire crezi tu c'ai găsi în brațul ei!
 Te-ai însenina văzându-i rumenirea din obraji —
 Ea cu toane, o crăiasă, iar tu tânăr ca un paj —
 Și adânc privind în ochii-i, ți-ar părea cum că înveți
 Cum vieța preț să aibă și cum moartea s'aibă preț.
 Și, înveninat de-o dulce și fermecătoare jale,
 Ai vedea în ea crăiasa lumii gândurilor tale,
 Așa că, închipuindu-ți lăcrămoasele ei gene,
 Ți-ar părea mai mândră decât Venus Anadyomene,
 Și, în chaosul uitării, oricum orele alerge,
 Ea, din ce în ce mai dragă, ți-ar cădea pe zi ce merge.

Ce iluzii! Nu 'nțelegi tu, din a ei căutătură,
 Că deprindere, grimasă este zâmbetul pe gură,
 Că întreaga-i frumusețe e în lume de prisos,
 Și că sufletul ți-l pierde fără de nici un folos?
 În zadar boltita liră, ce din șapte coarde sună,
 Tânguirea ta de moarte în cadențele-i adună;
 În zadar în ochi avea-vei umbre mândre din povești,
 Precum iarna se așează flori de ghiață pe ferești,
 Când în inimă e vară . . . ; în zadar o rogi: «Consacră-mi
 Creștetul cu-ale lui gânduri, să-l sfințesc cu-a mele lacrimi!»
 Ea nici poate să 'nțeleagă, că nu *tu* o vrei . . . că 'n tine
 E un demon ce 'nsetează după dulcile-i lumine,
 C'acel demon plânge, râde, neputând s'auză plânsu-și,
 Că o vrea . . . spre-a se 'nțelege însfârșit pe sine însuși,
 Că se sbate ca un sculptor fără brațe și că geme
 Ca un maestru ce-asurzește în momentele supreme,
 Pân' a nu ajunge 'n culmea dulcii muzice de sfere,
 Ce-o aude cum se naște din rotire și cădere.
 Ea nu știe c'acel demon vrea să aibă de model
 Marmura-i cu ochii negri și cu glas de porumbel
 Și că nu-i cere drept jertfă pe-un altar înalt să moară,
 Precum în vechimea sfântă se junghiau odinioară
 Virginile ce stătură sculptorilor de modele,
 Când tăiau în marmor chipul unei zâne după ele.

S'ar pricepe pe el însuși acel demon . . . s'ar renaște,
 Mistuit de focul propriu, el atunci s'ar recunoaște

Și, pătruns de-ale lui patimi și amoru-i, cu nesațiu
 El ar frânge 'n vers adonic limba lui ca și Horațiu;
 Ar atrage 'n visu-i mândru a izvoarelor murmururi,
 Umbra umedă din codri, stelele ce ard de-apururi,
 Și 'n acel moment de taină, când s'ar crede că-i ferice,
 Poate-ar învia în ochiu-i ochiul lumii cei antice
 Și cu patimă adâncă ar privi-o s'o adore,
 Dela ochii ei cei tineri mântuirea s'o implore;
 Ar voi în a lui brațe să o țină 'n veci de veci,
 Desghetând cu sărutarea-i raza ochilor ei reci.
 Căci de piatră de-ar fi, încă s'a 'ncălzi de-atât amor,
 Când căzându-i în genunche, i-ar vorbi tânguitor,
 Fericirea înnebunându-l, el ar sta să 'nnebunească
 Ca 'n furtuna lui de patimi și mai mult să o iubească.
 Știe oare ea că poate ca să-ți dea o lume 'ntreagă,
 C'aruncându-se în valuri și cercând să te 'nțeleagă
 Ar împlăna ta adâncime cu luceferi luminoși?

Cu zâmbiri de curtezană și cu ochi bisericosi,
 S'ar preface că pricepe. Măgulite toate sunt
 De-a fi umbra frumuseții cei eterne pe pământ.
 O femeie între flori zi-i și o floare 'ntre femei —
 Șo să-i placă. Dar o pune să aleagă între trei
 Ce-o 'nconjoară, toți zicând că o iubesc — cât de naivă,
 Vei vedea că de odată ea devine pozitivă.
 Tu, cu inima și mintea poate ești un paravan
 După care ea atrage vre un june curtezan,
 Care intră ca actorii cu păsciorul mărunțel,
 Lăsând val de mirodenii și de vorbe după el,
 O chiorește cu lornionul, butonat cu o garofă,
 Operă croitorească și în spirit și în stofă;
 Poate că-i convin tuspătru craii cărților de joc
 Și 'n cămara inimioarei i-aranjează la un loc . . .
 Și când dama cochetează cu privirile-i galante,
 Impărțind ale ei vorbe între-un craiu bătrân și-un fante,
 Nu-i minune ca simțirea-i să se poată înșela,
 Să confunde-un craiu de pică cu un craiu de mahala . . .
 Căci cu dorul tău demonic va vorbi călugărește,
 Pe când craiul cel de pică de s'arată, pieptu-i crește,

Ochiul înghețat i-l umplu gânduri negre de amor
Și deodată e viaie, stă picior peste picior,
Ș'acel sec în judecata-i e cu duh și e frumos . . .

A visa că adevărul sau alt lucru de prisos
E în stare ca să schimbe în natur' un fir de păr,
Este piedica eternă ce-o punem la adevăr.

Așa dar, când plin de visuri, urmărești vre o femeie,
Pe când luna, scut de aur, strălucește prin alee
Și pătează umbra verde cu fantasticele-i dungi:
Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi.
Te îmbeți de feeria unui mândru vis de vară,
Care 'n *tine* se petrece . . .

Ia întreab-o bunăoară,
Ș'o să-ți spue de panglice, de volane și de mode,
Pe când inima ta bate 'n ritmul sfânt al unei ode . . .
Când vezi piatra ce nu simte nici durerea și nici mila —
De ai inimă și minte — feri în lături, e Dalila!

MĂNUȘA

(după FR. SCHILLER)

Lâng' a leilor grădină regele Francisc așteaptă,
Ca să vadă cum s'o 'ncinge între fiare lupta dreaptă.
Imprejur cei mari ai țării și ai sfatului s'adună.
Pe balconul nalt se 'nșiră dame 'n veselă cunună.

Regele dă semn cu mâna, sare-o poartă din țâțâne
Și un leu iese în față, cumpătat, cu pasuri line,
Mut se uită împrejur-și, cască lung și a lui coamă
Scuturând-o, își întinde mușchii și s'așează jos.

Regele un semn mai face, se deschide-o altă poartă
Și dintr'însa se repede
C'un sălbatec salt un tigru, care când pe leu îl vede
Muge tare,
Coadă roată o 'nvârtește,
Scoate limba,
Sperios însă pe leu într'un cerc îl ocolește,
Sforăe înverșunat,
Apoi mormăind se 'ntinde
Lângă el.
Regele mai face-un semn,
Și pe două porți deschise
Se asvârl' doi leoparzi,
Ce cu poftă inimoasă de-a lupta se și aruncă
Peste tigru.
Dar acesta îi apucă în cumplitele lui ghiare —
Leul muge,
Se ridică în picioare,

Fiarele se 'nfioează,
Și 'mprejur, arzând de dorul de-a se sfâșia 'ntre ele,
Se așează.

O frumoasă mână scapă de pe margine de-altan
O mănușă, drept la mijloc, între tigru și 'ntre leu;
Iară dama, Cunigunda, zise-atunci, bătându-și joc,
Cavalerului Delorges:
«Dac' amorul ți-e fierbinte cum te juri în orice oară,
Să te văd,
Mergi, mănușa de-mi ridică!»
Cavaleru-aleargă, iute se coboară
În grozava prejmuire, calcă sigur, fără frică,
Din mijlocu-acestor monștri
Cu-a lui degete 'ndrăsnește el mănușa de-o ridică.

Cu mișcare și cu groază
Damele și cavalerii l-au privit,
Însă foarte liniștit
El mănușa o aduce înapoi.
De-a lui laudă e plină orice gură,
Cunigunda îl privește cu o gingașă căldură
Ce-i promite că norocu-i e aproape. —
Dar mănușa el în față i-o aruncă:
«Doamna mea, o mulțămire ca aceasta n'o mai voi!»
Și-o lăasă numai decât.

LUCEAFĂRUL

A fost odată ca 'n povești
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

Și era una la părinți
Și mândră 'n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.

Din umbra falnicelor bolți
Ea pasul și-l îndreaptă
Lângă fereastră, unde 'n colț
Luceafărul așteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare și străluce,
Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îl vede azi, îl vede mâni,
Astfel dorința-i gata;
El iar privind de săptămâni,
Îi cade dragă fata.

Cum ea pe coate-și răzima
Visând ale ei tample,
De dorul lui și inima
Și sufletu-i se împle.

Și cât de viu s'aprinde el
În orișicare sară,
Spre umbra negrului castel
Când ea o să-i apară.

* * *

Și pas cu pas pe urma ei
Alunecă 'n odaie,
Țesând cu recile-i scânteii
O mreajă de văpaie.

Și când în pat se 'ntinde drept
Copila să se culce,
I-atinge mâinile pe piept,
I'nchide geana dulce;

Și din oglindă luminiș
Pe trupu-i se revarsă,
Pe ochii mari, bătând închiși
Pe fața ei întoarsă.

Ea îl privea cu un surâs,
El tremura 'n oglindă,
Căci o urma adânc în vis
De suflet să se prindă.

Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftând din greu suspină:
— « O, dulce-al nopții mele Domn,
De ce nu vii tu? Vină!

Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde 'n casă și în gând
Și vieța-mi luminează!»

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s'arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;

El furi odată ca'n porci
A furi ca ni odată

Din rade mari imperatoresc
Un stăruie de furi
Un ghicoc de furi
Un ghicoc de furi
Un ghicoc de furi

Si cea una la pământ
Si mândru în forle cele
Cum se feceră într-o zi
Si lund într-o stă

~~Un stăruie de furi~~ Din mure fărâșcoz bolii
~~Un stăruie de furi~~ Ea pui și i mureșcoz
~~Un stăruie de furi~~ Lângă fărâșcoz mureșcoz
~~Un stăruie de furi~~ Luceafărul mureșcoz

Prind
Luceafărul mureșcoz
Te mureșcoz mureșcoz
Cărbă negre mureșcoz

Și vede azi, și vede mâine
Și artel dorința și gata
Ești și principat de repătămîni
Și ești eodă dragă fată

Cum ea se vede și răzina
Vindă ale și tîmple
De domul lui și înemă
Și mureșcoz și mureșcoz

Si ea cît de viu i'agrinde el
In mureșcoz mureșcoz
De mureșcoz negru și cartel
Cînd ea mureșcoz mureșcoz

Si pas în pas pe umu și
Alunecă în odăz

Te mureșcoz mureșcoz
Cărbă negre mureșcoz
Si mureșcoz mureșcoz

LUCEAFĂRUL

169

Și apa unde-au fost căzut
In cercuri se rotește,
Și din adânc necunoscut
Un mândru tânăr crește.

Ușor el trece ca pe prag
Pe marginea ferestei
Și ține 'n mână un toiag
Incununat cu trestii.

Părea un tânăr Voievod
Cu păr de aur moale,
Un vânător giulgiu se 'ncheie nod
Pe umerele goale.

Iar umbra feței străvezii
E albă ca de ceară —
Un mort frumos cu ochii vii
Ce scânteie 'n afară.

— «Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ți urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu
Și mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
Și m'am născut din ape.

O vin! odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo 'n palate de mărgean
Te-oii duce veacuri multe,
Și toată lumea 'n ocean
De tine o s'asculte».

— « O, ești frumos, cum numa 'n vis
Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N'oiu merge niciodată;

Străin la vorbă și la port,
Lucești fără de vieceță,
Căci eu sunt vie, tu ești mort,
Și ochiul tău mă 'nghiață».

* * *

Trecu o zi, trecură trei
Și iarăși, noaptea, vine
Luceafărul de-asupra ei
Cu razele-i senine.

Ea trebui de el în somn
Aminte să-și aducă
Și dor de-al valurilor Domn
De inim' o apucă:

— « Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde 'n casă și în gând
Și vieceța-mi luminează!»

Cum el din cer o auzi
Se stinse cu durere,
Iar ceru 'ncepe a roti
In locul unde piere;

In aer rumene văpăi
Se 'ntind pe lumea 'ntreagă,
Și din a chaosului văi
Un mândru chip se 'nchiagă;

Pe negre vițele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgiu se desfășor
Marmoreele brațe,
El vine trist și gânditor
Și palid e la față;

Dar ochii mari și minunați
Lucesc adânc himeric,
Ca două patimi fără saț
Și pline de 'ntuneric.

— «Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ș'acuma,
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea 'mi este muma;

O vin' odorul meu nespus,
Și lumea 'ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

O vin', în părul tău bălaiu
S'anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să ră sai
Mai mândră decât ele».

— «O, ești frumos, cum numa 'n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N'oiu merge niciodată!

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde».

— «Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu 'nțelegi tu oare,
Cum că eu sunt nemuritor,
Și tu ești muritoare?»

— «Nu caut vorbe pe ales,
Nici știu cum aş începe —
Deşi vorbeşti pe înţeles,
Eu nu te pot pricepe;

Dar dacă vrei cu crezământ
Să te 'ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pământ,
Fii muritor ca mine».

— «Tu-mi cei chiar nemurirea mea
In schimb pe-o sărutare,
Dar voiui să ştii asemenea
Cât te iubesc de tare;

Da, mă voiui naşte din păcat,
Primind o altă lege
Cu vecinicia sunt legat,
Ci voiui să mă deslege».

Şi se tot duce . . . S'a tot dus.
De dragu-unei copile,
S'a rupt din locul lui de sus,
Pierind mai multe zile.

* * *

In vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce împlă cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A 'mpărătesii rochii,
Băiat din flori şi de pripas,
Dar îndrăsneţ cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furişează pânditor
Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
 Și mândră, arz'o focul;
Ei Cătălin, acu-i acu
 Ca să-ți încerci norocul.

Și 'n treacăt o cuprinse lin
 Intr'un ungher de grabă.
— « Da ce vrei, mări Cătălin?
 Ia dut' de-ți vezi de treabă».

— « Ce voiu? Aș vrea să nu mai stai
 Pe gânduri totdeauna,
Să râzi mai bine și să-mi dai
 O gură, numai una.

— « Dar nici nu știu măcar ce-mi ceri,
 Dă-mi pace, fugi departe —
O, de luceafărul din cer
 M'a prins un dor de moarte».

— « Dacă nu știi, ți-aș arăta
 Din bob în bob amorul,
Ci numai nu te mânia,
 Ci stai cu binișorul.

Cum vânătoru 'ntinde 'n crâng
 La păsărele lațul,
Când ți-oiu întinde brațul stâng
 Să mă cuprinzi cu brațul;

Și ochii tăi nemișcători
 Sub ochii mei rămâie . . .
De te înalț de subsuori
 Te 'nalță din călcâie;

Când fața mea se pleacă 'n jos,
 In sus rămâi cu fața,
Să ne privim nesățios
 Și dulce toată vieța;

Și ca să-ți fie pe deplin
Iubirea cunoscută,
Când sărutându-te mă 'nclin,
Tu iarăși mă sărută».

Ea-l asculta pe copilaș
Uimită și distrasă,
Și rușinos și drăgălaș,
Mai nu vrea, mai se lasă,

Și-i zise 'ncet: — «Încă de mic
Te cunoșteam pe tine,
Și guraliv și de nimic,
Te-ai potrivi cu mine . . .

Dar un luceafăr, răsărit
Din liniștea uitării,
Dă orizon nemărginit
Singurătății mării;

Și tainic genele le plec,
Căci mi le împlă plânsul,
Când ale apei valuri trec
Călătorind spre dânsul;

Lucește c'un amor nespus
Durerea să-mi alunge,
Dar se înalță tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge.

Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte . . .
În veci îl voi iubi și 'n veci
Va rămânea departe . . .

De-aceea zilele îmi sunt
Pustii ca niște stepe,
Dar nopțile-s de-un farmec sfânt
Ce nu-l mai pot pricepe».

— « Tu ești copilă, asta e . . .

Hai ș'om fugi în lume,
Doar ni s'or pierde urmele
Și nu ne-or ști de nume,

Căci amândoi vom fi cuminți,

Vom fi voioși și teferi,
Veți pierde dorul de părinți
Și visul de luceferi ».

* * *

Porni luceafărul. Creșteau

În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe.

Un cer de stele de desupt,
Deasupra-i cer de stele —
Părea un fulger ne 'ntrerupt
Rătăcitor prin ele.

Și din a chaosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea, ca 'n ziua cea de'ntâi,
Cum izvorau lumine;

Cum izvorînd îl înconjur
Ca niște mări, de-a'notul . . .
El sboară, gând purtat de dor,
Pân' pierde totul, totul;

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochiu spre a cunoaște,
Și vremea 'ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

Nu e nimic și totuș e
O sete care-l soarbe,
E un adânc asemene
Uitării celei oarbe.

— « De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă desleagă
Și lăudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară 'ntreagă;

O, cere-mi, Doamne, orice preț,
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu izvor ești de viață
Și dătător de moarte;

Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire . . .

Din chaos Doamne-am apărut
Și m'aș întoarce 'n chaos . . .
Și din repaos m'am născut,
Mi-e sete de repaos».

— « Hyperion, ce din genuni
Răsai c'o 'ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n'au chip și nume;

Tu vrei un om să te socoți,
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toți,
S'ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar' durează 'n vânt
Deșerte idealuri —
Când valuri află un mormânt
Răsar în urmă valuri;

Ei doar' au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc,
Și nu cunoaștem moarte.

Din sânul vecinicii ieri
 Trăiește azi ce moare,
 Un soare de s'ar stinge 'n cer
 S'aprinde iarăși soare;

Părând pe veci a răsări
 Din urmă moartea-l paște,
 Căci toți se nasc spre a muri
 Și mor spre a se naște.

Iar tu, Hyperion, rămâi
 Ori unde ai apune . . .
 Cere-mi — cuvântul meu de 'ntăiu,
 Să-ți dau înțelepciune?

Vrei să dau glas acelei guri,
 Ca dup'a ei cântare
 Să se ia munții cu păduri
 Și insulele 'n mare?

Vrei poate 'n faptă să arăți
 Dreptate și tărie?
 Ți-aș da pământul în bucăți
 Să-l faci împărăție.

Iți dau catarg lângă catarg,
 Oștiri spre a străbate
 Pământu 'n lung și marea 'n larg,
 Dar moartea nu se poate . . .*

Și pentru cine vrei să mori?
 Intoarce-te, te 'ndreaptă
 Spre-acel pământ rătăcitor
 Și vezi ce te așteaptă».

* * *

În locul lui venit din cer
 Hyperion se 'ntoarse
 Și, ca și 'n ziua cea de ieri,
 Lumina și-o revarsă.

Căci este sara 'n asfințit
 Și noaptea o să 'nceapă;
 Răsare luna liniștit
 Și tremurând din apă

Și împle cu-ale ei scânteii
 Cărrile din crânguri.
 Sub șirul lung de mândri tei
 Ședeau doi tineri singuri:

— « O lasă-mi capul meu pe sân,
 Iubito, să se culce
 Sub raza ochiului senin
 Și negrăit de dulce;

Cu farmecul luminii reci
 Gândirile străbate-mi,
 Revarsă liniște de veci
 Pe noaptea mea de patimi.

Și de asupra mea rămâi
 Durerea mea de-o curmă,
 Căci ești iubirea mea de 'ntâi
 Și visul meu din urmă».

Hyperion vedea de sus
 Uimirea 'n a lor față;
 Abia un braț pe gât i-a pus
 Și ea l-a prins în brațe...

Miroase florile-argintii
 Și cad, o dulce ploaie,
 Pe creștetele-a doi copii
 Cu plete lungi, bălaie.

Ea, îmbătată de amor,
 Ridică ochii. Vede
 Luceafărul. Și 'ncetișor
 Dorințele-i încrede:

21

Colom Alina lina fca blond
Alina lina fca blond
Palmira n. edna n. m. gaud
Narcis cu lina lina lina

El lina lina lina lina
In lina lina lina lina
In lina lina lina lina
De lina lina lina lina

Des lina lina lina lina
In lina lina lina lina
Ceti lina lina lina lina
Dai on fca lina lina

Capitlu 10 - 1882

ACADEMIA
MUSEU
ROMÂN

Trand poma lina lina lina
Vint lina lina lina lina
Un singur lina lina lina lina
Sa cu lina lina lina lina

Trand lina lina lina lina
Ceti lina lina lina lina
Ceti lina lina lina lina
Ceti lina lina lina lina

Trand in lina lina lina lina
Lina lina lina lina
Ceti in lina lina lina lina
Narcis n. lina lina lina

— « Cobori în jos, luceafăr blând,
 Alunecând pe-o rază,
 Pătrunde 'n codru și în gând,
 Norocu-mi luminează! »

El tremură ca alte dăți
 În codri și pe dealuri,
 Călăuzind singurătăți
 De mișcătoare valuri;

Dar nu mai cade ca 'n trecut
 În mări din tot înaltul:
 — « Ce-ți pasă ție, chip de lut,
 Dac'oiu fi eu sau altul? »

Trăind în cercul vostru strâmt
 Norocul vă petrece,
 Ci eu în lumea mea mă simt
 Nemuritor și rece ».

DOINA

Dela Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s'a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.
Din Hotin și pân' la Mare
Vin Muscalii de-a călare,
Dela Mare la Hotin
Mereu calea ne-o ațin;
Din Boian la Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii
Și străinul te tot paște
De nu te mai poți cunoaște;
Sus la munte, jos pe vale,
Și-au făcut dușmanii cale,
Din Sătmar pân' în Săcele
Numai vaduri ca acele.
Vai de biet Român săracul,
Indărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se 'ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vară vara lui
Și-i străin în țara lui.
Dela Turnu 'n Dorohoi
Curg dușmanii în puhoiu
Și s'așează pe la noi;
Și cum vin cu drum de fier,
Toate cântecele pier,
Sboară pasărilor toate
De neagra străinătate;

Numai umbra spinului
La ușa creștinului.
Iși desbracă țara sânul,
Codrul — frate cu Românul —
De săcure se tot pleacă
Și izvoarele îi seacă —
Sărac în țară săracă!

Cine-au îndrăgit străinii
Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia
Și neamul nemernicia!

Ștefane, Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' Arhimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija Sfinților
În sama părinților,
Clopotele să le tragă
Ziua 'ntreagă, noaptea 'ntreagă,
Doar s'a 'ndura Dumnezeu
Ca să-ți mântui neamul tău!
Tu te 'nalță din mormânt
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând.
De-i suna din corn odată
Ai s'aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori
Îți vin codri 'n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară,
Din hotară în hotară —
Indrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile!

S'A DUS AMORUL...

S'a dus amorul, un amic
Supus amândurora,
Deci cânturilor mele zic
Adio tuturor.

Uitarea le închide 'n scrin
Cu mâna ei cea rece,
Și nici pe buze nu-mi mai vin,
Și nici prin gând mi-or trece.

Atâta murmur de izvor,
Atât senin de stele,
Și un atât de trist amor
Am îngropat în ele!

Din ce noian îndepărtat
Au răsărit în mine!
Cu câte lacrimi le-am udat,
Iubito, pentru tine!

Cum străbăteau atât de greu
Din jalea mea adâncă,
Și cât de mult îmi pare rău
Că nu mai sufăr încă!

Că nu mai vrei să te arați
Lumină de 'ndeparte,
Cu ochii tăi întunecați
Renăscători din moarte!

Și cu acel smerit surâs
Cu acea blândă față
Să faci din viața mea un vis
Din visul meu o viață.

Să mi se pară cum că crești
De cum răsare luna,
In umbra dulcilor povești
Din nopți o mie una.

Era un vis misterios
Și blând din cale-afară,
Și prea era de tot frumos
De-au trebuit să piară.

Prea mult un înger mi-ai părut
Și prea puțin femeie,
Ca fericirea ce-am avut
Să fi putut să steie.

Prea ne pierdusem tu și eu
In al ei farmec poate,
Prea am uitat pe Dumnezeu,
Precum uitarăm toate.

Și poate că nici este loc
Pe-o lume de mizerii
Pentr'un atât de sfânt noroc
Străbătător durerii!

CÂND AMINTIRILE...

Când amintirile 'n trecut
Incearcă să mă cheme,
Pe drumul lung și cunoscut
Mai trec din vreme 'n vreme.

De-asupra casei tale ies
Și azi aceleași stele,
Ce-au luminat atât de des
Induioșării mele.

Și peste arbori răsfirați
Răsare blânda lună,
Ce ne găsea îmbrățișați
Șoptindu-ne 'mpreună.

A noastre inimi își jurau
Credință pe toți vecii,
Când pe cărări se scuturau
De floare liliiecii.

Putut-au oare-atâta dor
În noapte să se stângă,
Când valurile de izvor
N'au încetat să plângă,

Când luna trece prin stejari
Urmând mereu în cale-și,
Când ochii tăi, tot încă mari,
Se uită dulci și galeși?

ADIO

De-acuma nu te-oiu mai vedea,
Rămâi, rămâi, cu bine!
Mă voiui feri în calea mea
De tine.

De astăzi dar tu fă ce vrei,
De astăzi nu-mi mai pasă
Că cea mai dulce 'ntre femei
Mă lasă.

Căci nu mai am de obicei
Ca 'n zilele acele,
Să mă îmbăt și de scânteii
Din stele,

Când degerând atâtea dăți,
Eu mă uitam prin ramuri
Și așteptam să te arăți
La geamuri.

O, cât eram de fericit
Să mergem împreună,
Sub acel farmec liniștit
De lună!

Și când în taină mă rugam
Ca noaptea 'n loc să steie,
In veci alături să te am
Femeie!

Din a lor treacăt să apuc
Acele dulci cuvinte,
De care azi abia mi-aduc
Aminte.

Căci astăzi dacă mai ascult
Nimicurile-aceste,
Imi pare-o veche, de demult
Poveste.

Și dacă luna bate 'n lunci
Și tremură pe lacuri,
Totuș îmi pare că de-atunci
Sunt veacuri.

Cu ochii serei cei de 'ntâi
Eu n'o voi mai privi-o . . .
De-accea 'n urma mea rămâi —
Adio!

CE E AMORUL ?

Ce e amorul? E un lung
Prilej pentru durere,
Căci mii de lacrimi nu-i ajung
Și tot mai multe cere.

De-un semn în treacăt dela ea
El sufletul ți-l leagă,
Incât să n'o mai poți uita
Vieța ta întreagă.

Dar încă de te-așteaptă 'n prag
In umbră de unghere,
De se 'ntâlnește drag cu drag
Cum inima ta cere:

Dispar și ceruri și pământ
Și pieptul tău se bate,
Și totu-atârână de-un cuvânt
Șoptit pe jumătate.

Te urmărește săptămâni
Un pas făcut a lene,
O dulce strângere de mâni,
Un tremurat de gene.

Te urmăresc luminători
Ca soarele și luna,
Și peste zi de-atâta ori
Și noaptea totdeauna.

Căci scris a fost ca vieța ta
De doru-i să nu 'ncapă,
Căci te-a cuprins asemenea
Lianelor din apă.

PE LÂNGĂ PLOPII FĂRĂ SOȚ...

Pe lângă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți —
Tu nu m'ai cunoscut.

La geamul tău ce strălucea
Privii atât de des;
O lume toată 'nțelegea —
Tu nu m'ai înțeles.

De câte ori am așteptat
O șoptă de răspuns!
O zi din viață să-mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns;

O oră să fi fost amici,
Să ne iubim cu dor,
S'ascult de glasul gurii mici
O oră, și să mor.

Dându-mi din ochiul tău senin
O rază din adins,
In calea timpilor ce vin
O stea s'ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
Și rânduri de vieți,
Cu ale tale brațe reci
Inmărmureai măreț,

Un chip de-apururi adorat
Cum nu mai au perechi
Acele zâne ce străbat
Din timpurile vechi.

Căci te iubeam cu ochi păgâni
Și plini de suferinți,
Ce mi-i lăsară din bătrâni
Părinții din părinți.

Azi nici măcar îmi pare rău
Că trec cu mult mai rar,
Că cu tristeță capul tău
Se 'ntoarce în zadar,

Căci azi le semeni tuturor
La umblet și la port,
Și te privesc nepăsător
C'un rece ochiu de mort.

Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt,
Și noaptea candelă s'aprinzi
Iubirii pe pământ.

ȘI DACĂ...

Și dacă ramuri bat în geam
 Și se cutremur plopul,
E ca în minte să te am
 Și 'ncet să te apropii.

Și dacă stele bat în lac
 Adâncu-i luminându-l,
E ca durerea mea s'o 'mpac
 Inseninându-mi gândul.

Și dacă norii deși se duc
 De iese 'n luciul luna,
E ca aminte să-mi aduc
 De tine 'ntotdeauna.

GLOSSĂ

*Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate ;
Ce e rău și ce e bine
Tu te 'ntreabă și socoate ;
Nu spera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece ;
De te 'ndeamnă, de te chiamă,
Tu rămâi la toate rece.*

Multe trec pe dinainte,
În auz ne sună multe,
Cine ține toate minte
Și ar sta să le asculte? . . .
Tu așează-te de-o parte,
Regăsindu-te pe tine,
Când cu sgomote deșarte
Vreme trece, vreme vine.

Nici încline a ei limbă
Recea cumpăn' a gândirii
Înspre clipa ce se schimbă
Pentru masca fericirii,
Ce din moartea ei se naște
Și o clipă ține poate;
Pentru cine o cunoaște
Toate-s vechi și nouă toate.

Trei vîruri, vîruri vîruri

Toate vîruri n' ~~întin~~ nîruri toate
Este nîruri n' este fîruri
Si e nîruri n' a n' bîruri

După cum le / vei mîntu

Nu ştiu n' nu ai teama

Valul vîruri, valul bîruri

De te' n'doamnia, de la clămnia

Tu vîruri la toate vîruri

Multe ~~brăuri~~ vîruri dinamile

În aug n' vîruri multe

Cineşti bîruri toate vîruri

Si as şti n' le amule?

Tu de o parte te aşezi

~~Continuă pînă la n'~~
~~Regăzindu-te pe tîruri~~

Creezi o vîruri o vîruri n' creezi

Tu vîruri vîruri vîruri vîruri

Pînă stă de vîruri

Ca n' fîruri n' vîruri

Si pînă stă de vîruri

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~Toate vîruri n' pînă stă de vîruri~~

Si se nara ~~de vîruri~~

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~După vîruri n' pînă stă de vîruri~~

Vîruri vîruri n' vîruri

De pînă n' pînă

Vîruri vîruri pînă vîruri

Vîruri vîruri pînă

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

~~Ca n' vîruri n' pînă stă de vîruri~~

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te 'nchipui:
Joace unul și pe patru
Totuș tu ghici-vei chipu-i,
Și de plânge, de se ceartă,
Tu în colț petreci în tine
Și 'nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine.

Viitorul și trecutul
Sunt a filei două fețe,
Vede 'n capăt începutul
Cine știe să le 'nvețe;
Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate,
Dar de-a lor zădărnicie
Te întreabă și socoate.

Căci acelorași mijloace
Se supun câte există,
Și de mii de ani încoace
Lumea-i veselă și tristă;
Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă,
Amăgit atât de-adese
Nu spera și nu ai teamă.

Nu spera când vezi mișeii
La izbândă făcând punte,
Te-or întrece nătărăii,
De ai fi cu stea în frunte;
Teamă n'ai, căta-vor iarăși
Între dânșii să se plece,
Nu te prinde lor tovarăș:
Ce e val, ca valul trece.

Cu un cântec de sirenă,
Lumea 'ntinde luciile mreje;
Ca să schimbe-actori 'n scenă,
Te momeste în vârteje;

Vreme brie, vreme vine

După ^{un} ~~un~~ ^{un} zoi de gio

Și a rău, n e n bine

După cum se vede-o

Ce mai zis n e ai leamă

De la ei merit; a lăsa :

De la ei merit; a lăsa :

De la ei merit; a lăsa :

Tu pe-alături te strecoară,
Nu băga nici chiar de seamă,
Din cărarea ta afară
De te 'ndeamnă, de te chiamă.

De te-ating, să ferii în laturi,
De hulesc, să taci din gură;
Ce mai vrei cu-a tale sfaturi,
Dacă știi a lor măsură;
Zică toți ce vor să zică,
Treacă 'n lume cine-o trece;
Ca să nu 'ndrăgești nimică,
Tu rămâi la toate rece.

Tu rămâi la toate rece,
De te 'ndeamnă, de te chiamă;
Ce e val, ca valul trece,
Nu spera și nu ai teamă;
Te întreabă și socoate
Ce e rău și ce e bine;
Toate-s vechi și nouă toate:
Vreme trece, vreme vine.

ODĂ

(IN METRU ANTIC)

Nu credeam să 'nvăţ a muri vr'odată;
Pururi tânăr, înfăşurat în manta-mi,
Ochii mei 'nălţam visători la steaua
Singurătăţii.

Când de-odată tu răsărişi în cale-mi,
Suferinţă tu, dureros de dulce . . .
Pân' în fund băui voluptatea morţii
Ne 'ndurătoare.

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus,
Ori ca Hercul înveninat de haina-i;
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate
Apele mării.

De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,
Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flacări . . .
Pot să mai re 'nviu luminos din el ca
Pasărea Phoenix?

Piară-mi ochii turburători din cale,
Vino iar în sân, nepăsare tristă;
Ca să pot muri liniştit, pe mine
Mie redă-mă!

IUBIND ÎN TAINĂ...

Iubind în taină am păstrat tăcere,
Gândind că astfel o să-ți placă ție,
Căci în priviri citeam o vecinicie
De-ucigătoare visuri de plăcere.

Dar nu mai pot. A dorului tărie
Cuvinte dă duioaselor mistere;
Vreau să mă 'nnec de dulcea 'nvăpăiere
A celui suflet ce pe al meu știe.

Nu vezi că gura-mi arsă e de sete
Și 'n ochii mei se vede 'n friguri chinu-mi,
Copila mea cu lungi și blonde plete?

Cu o suflare răcorești suspinu-mi,
C'un zâmbet faci gândirea-mi să se 'mbete.
. . Fă un sfârșit durerii . . vin la sânu-mi.

TRECUT-AU ANII...

Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri
Și niciodată n'or să vie iară,
Căci nu mă 'ncântă azi cum mă mișcară
Povești și doine, ghicitori, eresuri,

Ce fruntea-mi de copil o 'nseninară,
Abia 'nțelese, pline de 'nțelesuri —
Cu-a tale umbre azi în van mă 'mpresuri,
O ceas al tainei, asfințit de sară.

Să smulg un sunet din trecutul vieții,
Să fac, o suflet, ca din nou să tremuri
Cu mâna mea în van pe liră lunec;

Pierdut e totu 'n zarea tinereții
Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul crește 'n urma mea . . . mă 'ntunec!

VENEȚIA

S'a stins vicața falnicei Veneții,
N'auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna, înălbind păreții.

Okeanos se plânge pe canaluri . . .
El numa 'n veci e 'n floarea tinereții,
Miresei dulci i-ar da sulfarea vieții,
Izbește 'n ziduri vechi, sunând din valuri.

Ca 'n țințirim tăcere e 'n cetate.
Preot rămas din a vechimii zile,
San Marc sinistru miezul nopții bate.

Cu glas adânc, cu graiul de Sibile,
Rostește lin în clipe cadențate:
«Nu 'nvie morții — e 'n zadar, copile!»

SE BATE MIEZUL NOPTII ...

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi iee vamă.
Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte,
S'asamăn între-olaltă vieață și cu moarte;
Cî cumpăna gândiri-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amîndouă stă neclintita limbă.

CU MÂNE ZILELE-ȚI ADAOGI...

Cu mâne zilele-ți adaogi,
Cu ieri vieța ta o scazi
Și ai cu toate astea 'n față
De-apururi ziua cea de azi.

Când unul trece, altul vine
În astă lume a-l urma,
Precum când soarele apune
El și răsare undeva.

Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-același vad,
Se pare cum că-1 altă toamnă,
Ci 'n veci aceleași frunze cad.

Naintea nopții noastre împlă
Crăiasa dulcii dimineți;
Chiar moartea însăși e-o părere
Și un visternic de vieți.

Din orice clipă trecătoare
Ăst adevăr îl înțeleg,
Că sprijină vecia 'ntreagă
Și 'nvârte universu 'ntreg.

De-aceea sboare anu-acesta
Și se cufunde în trecut,
Tu ai ș'acum comoara 'ntreagă
Ce 'n suflet pururi ai avut.

Cu mâne zilele-ți adaogi,
Cu ieri vieța ta o scazi,
Având cu toate astea 'n față
De-apurure ziua de azi.

Priveliștile sclipitoare,
Ce 'n repezi șiruri se diștern,
Repaosă nestrămutate
Sub raza gândului etern.

PESTE VÂRFURI

Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Indulcind cu dor de moarte.

De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine 'ntorn?
Mai suna-vei dulce corn,
Pentru mine vre odată?

SOMNOROASE PĂSĂRELE...

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele —
Noapte bună!

Doar izvoarele suspină,
Pe când codrul negru tace;
Dorm și florile 'n grădină —
Dormi în pace!

Trece lebăda pe ape
Intre trestii să se culce —
Fie-ți îngerii aproape,
Somnul dulce!

Peste-a nopții feerie
Se ridică mândra lună,
Totu-i vis și armonie —
Noapte bună!

DE-OR TRECE ANII...

De-or trece anii cum trecură,
Ea tot mai mult îmi va plăcè,
Pentru că 'n toat'a ei făptură
E-un « nu știu cum » ș'un « nu știu ce ».

M'a fermecat cu vr'o scânteie
Din clipa 'n care ne văzum?
Deși nu e decât femeie,
E totuși altfel, « nu știu cum ».

De-aceea una-mi este mie
De ar vorbi, de ar tăcè;
Dac' al ei glas e armonie,
E și 'n tăcere-i « nu știu ce ».

Astfel rob it de-aceeași jale
Petrec mereu același drum . . .
În taina farmecelor sale
E-un « nu știu ce » ș'un « nu știu cum ».

LASĂ-ȚI LUMEA...

Lasă-ți lumea ta uitată,
Mi te dă cu totul mie,
De ți-ai da viața toată,
Nime 'n lume nu ne știe.

Vin' cu mine, rățăcește
Pe cărări cu cotituri,
Unde noaptea se trezește
Glasul vechilor păduri.

Printre crengi scânteie stele,
Farmec dând cărării strâmte,
Și afară doar de ele
Nime 'n lume nu ne simte.

Părul tău ți se desprinde
Și frumos ți se mai șede,
Nu zi ba de te-oiu cuprinde,
Nime 'n lume nu ne vede.

Tânguiosul bucium sună,
L-ascultăm cu-atâta drag,
Pe când iese dulcea lună
Dintr'o rariște de fag

Ii răspunde codrul verde
Fermecat și dureros,
Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos.

Te desfaci c'o dulce silă,
Mai nu vrei și mai te lași,
Ochii tăi sunt plini de milă,
Chip de înger drăgălaș.

Iată lacul. Luna plină
Poleindu-l, îl străbate;
El aprins de-a ei lumină,
Simte-a lui singurătate.

Tremurând cu unde 'n spume,
Între trestie le farmă
Și visând o 'ntreagă lume
Tot nu poate să adoarmă.

De-al tău chip el se pătrunde,
Ca oglinda îl alege —
Ce privești zâmbind în unde?
Ești frumoasă, se 'nțelege.

Înălțimile albastre
Pleacă zarea lor pe dealuri,
Arătând privirii noastre
Stele 'n ceruri, stele 'n valuri.

E-un miros de teiu în crânguri,
Dulce-i umbra de răchiți
Și suntem atât de singuri
Și atât de fericiți!

Numai luna printre ceață
Varsă apelor văpaie,
Și te află strânsă 'n brațe
Dulce dragoste bălaie.

TE DUCI...

Te duci și ani de suferință
N'or să te vază ochi-mi triști,
Inamorați de-a ta ființă,
De cum zâmbești, de cum te miști.

Și nu e blând ca o poveste
Amorul meu cel dureros,
Un demon sufletul tău este
Cu chip de marmură frumos.

În față farmecul palorii
Și ochi ce scânteie de vii,
Sunt umezi înfiorătorii
De lingușiri, de viclenii.

Când mă atingi, eu mă cutremur,
Tresar la pasul tău, când treci,
De-al genei tale gingaș tremur
Atârnă vieța mea de veci.

Te duci și rău n'o să-mi mai pară
De-acum de ziua cea de ieri,
Că nu am fost victimă iară
Neînduratelor dureri.

C'auzu-mi n'o să-l mai întuneci
Cu-a gurii dulci suflări fierbinți,
Pe frunte-mi mâna n'o s'o luneci
Ca să mă faci să-mi ies din minți.

Puteam numiri defăimătoare
În gândul meu să-ți iscodesc,
Și te uram cu 'nverșunare,
Te blestemam, căci te iubesc.

De-acum nici asta nu-mi rămâne
Și n'o să am ce blestema,
Ca azi va fi ziua de mâne,
Ca mâni toți anii s'or urma —

O toamnă care întârzie
Pe-un istovit și trist izvor;
De-asupra-i frunzele pustie —
A mele visuri care mor.

Vieața-mi pare-o nebunie
Sfârșită făr' a fi 'nceput,
În toată neagra vecinicie
O clipă 'n brațe te-am ținut.

De-atunci pornind a lui aripe
S'a dus pe veci norocul meu —
Redă-mi comoara unei clipe
Cu ani de părere de rău!

DIN VALURILE VREMII...

Din valurile vremii, iubita mea, rănai
Cu brațele de marmur, cu părul lung, bălaiu —
Și fața străvezie ca fața albei ceri
Slăbită e de umbra duioaselor dureri!
Cu zâmbetul tău dulce tu mângâi ochii mei,
Femeie între stele și stea între femei
Și întorcându-ți fața spre umărul tău stâng,
În ochii fericirii mă uit pierdut și plâng.

Cum oare din noianul de neguri să te rump,
Să te ridic la pieptu-mi, iubite înger scump,
Și fața mea în lacrimi pe fața ta s'o plec,
Cu sărutări aprinse suflarea să ți-o 'nnec
Și mâna friguroasă s'o încălzesc la sân,
Aproape, mai aproape pe inima-mi s'o țin.

Dar vai, un chip aievea nu ești, astfel de treci
Și umbra ta se pierde în negurile reci,
De mă găsesc iar singur cu brațele în jos
În trista amintire a visului frumos...
Zadarnic după umbra ta dulce le întind:
Din valurile vremii nu pot să te cuprind.

CE TE LEGENI...

Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu crengile la pământ?
— De ce nu m'aș legăna,
Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noaptea crește
Și frunzișul mi-l rărește.
Bate vântul frunza 'n dungă —
Cântăreții mi-i alungă;
Bate vântul dintr'o parte —
Iarna-i ici, vara-i departe.
Și de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec!
Peste vârf de rămurele
Trec în stoluri rândurele,
Ducând gândurile mele
Și norocul meu cu ele.
Și se duc pe rând, pe rând,
Zarea lumii 'ntunecând,
Și se duc ca clipele,
Scuturând aripele,
Și mă lasă pustiit,
Vestejit și amorțit
Și cu doru-mi singurel,
De mă 'ngân numai cu el!

LA MIJLOC DE CODRU...

La mijloc de codru des
Toate păsările ies,
Din huceag de aluniș
La voiosul luminiș,
Luminiș de lângă baltă,
Care 'n trestia înaltă
Legănându-se din unde,
În adâncu-i se pătrunde
Și de lună și de soare
Și de păsări călătoare,
Și de lună și de stele
Și de sbor de rândurele
Și de chipul dragei mele.

MAI AM UN SINGUR DOR

Mai am un singur dor:
In liniştea serii
Să mă lăsaţi să mor
La marginea mării;
Să-mi fie somnul lin
Şi codrul aproape,
Pe 'ntinsele ape
Să am un cer senin.
Nu-mi trebue flamuri,
Nu voiu sicriu bogat,
Ci-mi împletiţi un pat
Din tinere ramuri.

Şi nime 'n urma mea
Nu-mi plângă la creştet,
Doar toamna glas să dea
Frunzişului veşted.
Pe când cu sgomot cad
Izvoarele 'ntr'una,
Alunece luna
Prin vârfuri lungi de brad.
Pătrunză talanga
Al serii rece vânt,
De-asupra-mi teiul sfânt
Să-şi scuture creanga.

Cum n'oiu mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M'or troieni cu drag
Aduceri aminte.

Mai am un singur dor :
 În lumile serii
 Să mă lăsați să mor
 La marginea mării ;
 Să mi fie somnul lin
 Și cordul aproape ,
 Pe nămețele apei
 Să am în cer dormin ;
 Nu mi trebuie flămuri ,
 Nu vreau sicriu bogat ,
 Ci mi înșelăți în pat
 Din tînere ramuri .

Și nimeni nu mă vede
 Nu mi plângă la cîșlet ;
 Doar toamă glas să dea
 Trînzărilor fetele ;
 Pe cînd cu sîmț cad
 Învățele nîr' mîi .
 Alinaea lîmii
 Prin vîrșuri lungi de braț ;
 Pîtrușă talangă
 Al serii rece vînt ;
 De-ampră mi teul sfînt
 Să și scuture croangă .

Luceferi, ce răsar
Din umbră de cetini,
Fiindu-mi prieteni,
O să-mi zâmbească iar.
Va geme de patemi
Al mării aspru cânt...
Ci eu voiu fi pământ
In singurătate-mi.

DE-OIU ADORMI...

(VARIANTĂ)

De-oiu adormi curând
In noaptea uitării,
Să mă duceți tăcând
La marginea mării.

Nu voiu sicriu bogat
Făclie și flamuri,
Ci-mi împlețiți un pat
Din tinere ramuri.

Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Luceasc' un cer senin
Pe-adâncile ape,

Care 'n dureri adânci
Se 'nalță la maluri,
S'ar atârna de stânci
Cu brațe de valuri,

Se 'nalță, dar recad
Și murmură 'ntr'una,
Când pe păduri de brad
Alunecă luna.

Și nime 'n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Doar moartea glas să dea
Frunzișului veșted.

Să treacă lin prin vânt
A tot știutoarea,
De-asupra-mi teiul sfânt
Să-și scuture floarea.

Cum n'oiu mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M'or troieni cu drag
Aduceri aminte,

Ce n'or ști că privesc
O lume de patemi
Pe când liane cresc
Pe singurătate-mi.

NU VOIU MORMÂNT BOGAT

(VARIANTĂ)

Nu voiu mormânt bogat,
Cântare și flamuri,
Ci-mi împlețiți un pat
Din tinere ramuri.
Și nime 'n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Frunzișului veșted
Doar vântul glas să-i dea.
In liniștea sării
Să mă 'ngropați, pe când
Trec stoluri sburând
La marginea mării.

Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Lucească cer senin
Eternelor ape,
Care din văi adânci
Se 'nalță la maluri,
Cu brațe de valuri
S'ar atârna de stânci —
Și murmură 'ntr'una
Când spumegând recad,
Iar pe păduri de brad
Alunece luna.

Reverse dulci scânteii
A tot știutoarea,
De-asupra-mi crengi de tei
Să-și scuture floarea.
Ne mai fiind pribeag
De-atunci înainte,
Aduceri aminte
M'or coperi cu drag
Și stinsele patemi
Le-or troieni căzând,
Uitarea întinzând
Pe singurătate-mi.

IAR CÂND VOIU FI PĂMÂNT

(VARIANTĂ)

Iar când voiu fi pământ,
In liniștea serii,
Săpați-mi un mormânt
La marginea mării.

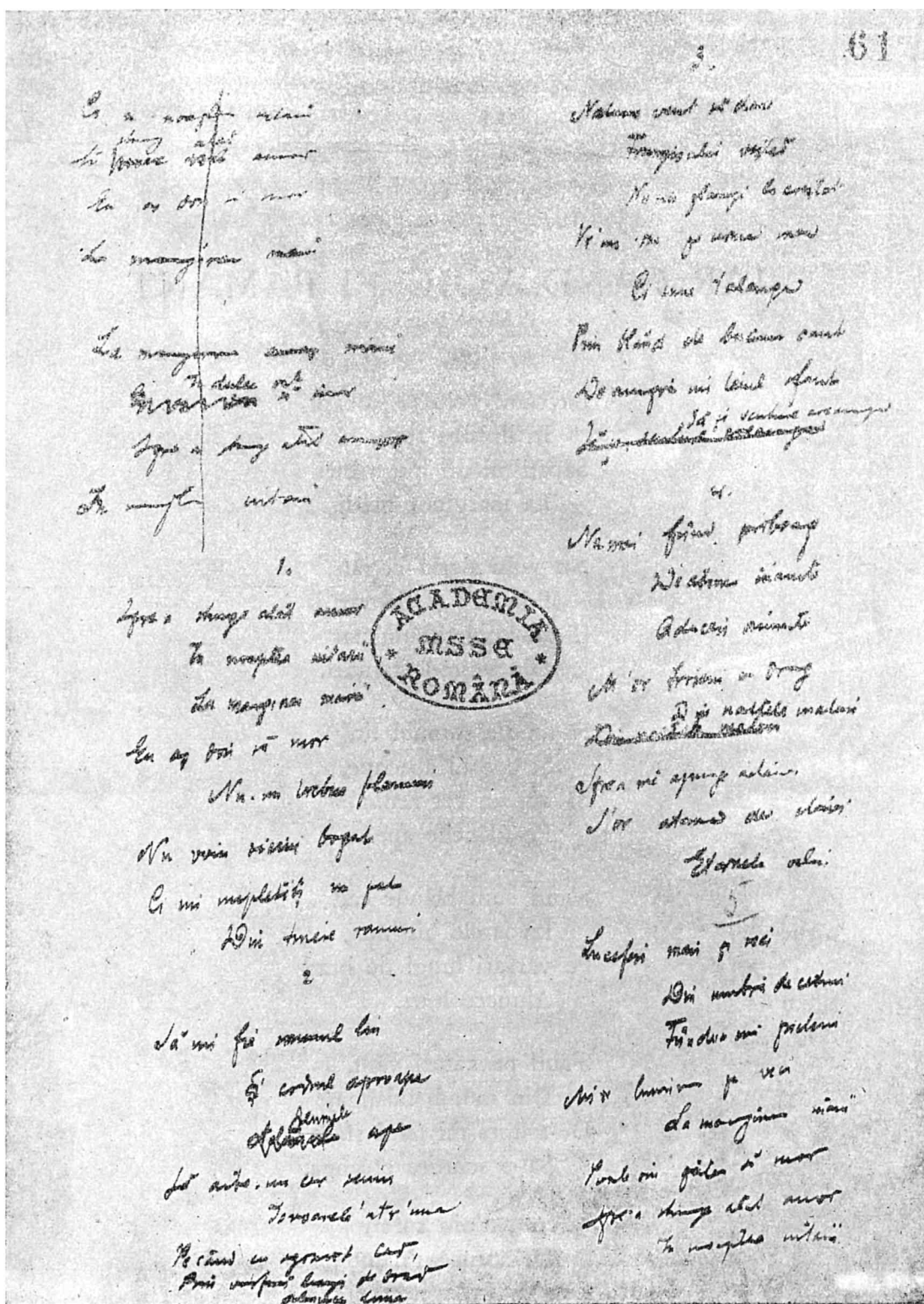
Nu voiu sicriu bogat,
Podoabe și flamuri,
Ci-mi împlețiți un pat
Din veștede ramuri.

Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Să am un cer senin
Pe-adâncile ape.

S'aud cum blânde cad
Izvoarele 'ntr'una,
Pe vârfuri lungi de brad
Alunece luna.

S'aud pe valuri vânt,
Din munte talanga,
De-asupra-mi teiul sfânt
Să-și scuture creanga.

Și cum n'oiu suferi
De-atuncea 'nainte,
Cu flori m'or troieni
Aduceri aminte.

Și cum va înceta
Al inimii sbucium,
Ce dulce-mi va suna
Cântarea de bucium!

Vor arde 'n preajma mea
Luminile 'n dealuri,
Izbind s'or frământa
Eternele valuri

Și nime 'n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Ci codrul vânt să dea
Frunzișului veșted.

Luceferii de foc
Privi-vor din cetini
Mormânt făr' de noroc
Și fără prieteni.

CRITICILOR MEI

Multe flori sunt, dar puține
Rod în lume o să poarte,
Toate bat la poarta vieții,
Dar se scutur multe moarte.

E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai a spune,
Inșirând cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.

Dar când inima-ți frământă
Doruri vii și patimi multe,
Ș'a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte,

Ca și flori în poarta vieții
Bat la porțile gândirii,
Toate cer intrare 'n lume,
Cer veștmintele vorbirii.

Pentru-a tale proprii patimi,
Pentru propria-ți viață,
Unde ai judecătorii,
Ne'ndurații ochi de ghiață?

Ah! atunci ți se pare
Că pe cap îți cade cerul:
Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul?

Critici voi, cu flori deșerte,
Care roade n'ați adus —
E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai de spus.

D I A N A

Ce cauți unde bate luna
Pe-un alb izvor tremurător
Și unde păsările 'ntr'una
Se 'ntrec cu glas ciripitor?
N'auzi cum frunzele 'n poiană
Șoptesc cu sgomotul de guri
Ce se sărută, se hârjoană
In umbr' adâncă de păduri?

In cea oglindă mișcătoare
Vrei să privești un straniu joc,
O apă vecinic călătoare
Sub ochiul tău rămas pe loc?
S'a desprimăvărat pădurea,
E-o nouă vieță 'n orice svon,
Și numai tu gândești aiurea,
Ca tânărul Endymion.

De ce dorești singurătate
Și glasul tainic de izvor?
S'auzi cum codrul frunza-și bate,
S'adormi pe verdele covor?
Iar prin lumina cea rărită,
Din valuri reci, din umbre moi,
S'apar' o zână liniștită
Cu ochii mari, cu umeri goi?

Ah! acum crengile le 'ndoaie
Mănuțe albe de omăt,
O față dulce și bălaie,
Un trup înalt și mlădîet.
Un arc de aur pe-al ei umăr,
Ea trece mândră la vînat
Și peste frunze fără număr
Abia o urmă a lăsat.

DIN NOAPTEA. .

Din noaptea vecinicei uitări
In care toate curg,
A vieții noastre desmierdări
Și raze din amurg,

De unde nu mai străbătu
Nimic din ce-au apus —
Aș vrea odată 'n vieță tu
Să te înalți în sus.

Și dacă ochii ce-am iubit
N'or fi de raze plini,
Tu mă privește liniștit
Cu stinsele lumini.

Și dacă glasul adorat
N'o spune un cuvânt,
Tot înțeleg că m'ai chemat
Dincolo de mormânt.

SARA PE DEAL

Sara pe deal buciumul sună cu jale,
Turmele-l urc', stele le scapără 'n cale,
Apele plâng clar izvorând în fântâne;
Sub un salcâm, dragă, m'aștepți tu pe mine.

Luna pe cer trece-așa sfântă și clară,
Ochii tăi mari caută 'n frunza cea rară,
Stelele nasc umezi pe bolta senină,
Pieptul de dor, fruntea de gânduri ți-e plină.

Nourii curg, raze-a lor șiruri despică,
Streșine vechi casele 'n lună ridică,
Scârție 'n vânt cumpăna dela fântână,
Valea-i în fum, fluere murmură 'n stână.

Și osteniți oameni cu coasa 'n spinare
Vin dela câmp; toaca răsună mai tare,
Clopotul vechiu împlie cu glasul lui sara,
Sufletul meu arde 'n iubire ca para.

Ah! în curând satul în vale-amuțește,
Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbește:
Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întreagă,
Ore întregi spune-ți-voiu cât îmi ești dragă.

Ne-om răzima capetele-unul de altul
Și surâzând vom adormi sub înaltul,
Vechiul salcâm. — Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n'ar da vieața lui toată?

NU MĂ ÎNȚELEGI

In ochii mei acuma nimic nu are preț
Ca taina ce ascunde a tale frumuseți;
Căci pentru care altă minune decât tine
Mi-aș risipi o vieață de cugetări senine
Pe basme și nimicuri, cuvinte cumpănind,
Cu pieritorul sunet al lor să te cuprind,
În lanțuri de imagini duiosul vis să-l ferec,
Să 'mpiedec umbra-i dulce de-a merge 'n întunerec.

.
Și azi când a mea minte, a farmecului roabă,
Din orișice durere îți face o podoabă,
Și când răasai 'nainte-mi ca marmura de clară,
Când ochiul tău cel mândru străluce în afară,
Intunecând privirea-mi, de nu pot să văd încă
Ce-adânc trecut de gânduri e 'n noaptea lui adâncă,
Azi când a mea iubire e-atâta de curată
Ca farmecul de care tu ești împresurată,
Ca setea cea eternă ce-o au după olaltă
Lumina de 'ntunerec și marmura de daltă,
Când dorul meu e-atâta de-adânc și-atât de sfânt
Cum nu mai e nimica în cer și pe pământ,
Când e o 'namorare de tot ce e al tău,
De-un zâmbet, de-un cutremur, de bine și de rău,
Când ești enigma însăși a vieții mele 'ntregi . . .
Azi văd din, a ta vorbă că nu mă înțelegi!

LA STEAUA

La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s'a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre.

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era pe când nu s'a zărit,
Azi o vedem, și nu e.

Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noapte-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.

DE CE NU-MI VII

Vezi, rândunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S'așează bruma peste vii —
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

O, vino iar în al meu braț,
Să te privesc cu mult nesaț,
Să razim dulce capul meu,
De sânul tău, de sânul tău!

Ți-aduci aminte cum pe-atunci
Când ne primblam prin văi și lunci,
Te ridicam de subsuori
De-atâtea oři, de-atâtea ori?

În lumea asta sunt femei
Cu ochi ce izvorăsc scânteii . . .
Dar, oricât ele sunt de sus,
Ca tine nu-s, ca tine nu-s!

Căci tu înseninezi mereu
Vieța sufletului meu,
Mai mândră decât orice stea,
Iubita mea, iubita mea!

Târzie toamnă e acum,
Se scutur frunzele pe drum,
Și lanurile sunt pustii . . .
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

KAMADEVA

Cu durerile iubirii
Voind sufletu-mi să-l vindec,
L-am chemat în somn pe Kama —
Kamadeva, zeul indic.

El veni, copilul mândru,
Călărind pe-un papagal,
Având zâmbetul fățarnic
Pe-a lui buze de coral.

Aripi are, iar în tolă-i
El păstrează, ca săgeți,
Numai flori înveninate
Dela Gangele măreț.

Puse-o floare-atunci 'n arcu-i,
Mă lovi cu ea în piept,
Și de-atunci în orice noapte
Plâng pe patul meu deștept . . .

Cu săgeata-i otrăvită
A sosit ca să mă certe
Fiul cerului albastru
Ș'al iluziei deșerte.

NOTE ȘI VARIANTE

CÂTEVA LĂMURIRI

necesare la citirea variantelor

Lămuriri mai dezvoltate, despre spiritul în care a fost alcătuit aparatul critic al acestei ediții se pot citi în partea respectivă a introducerii, aceea anume referitoare la ediția de față.

Așezăm aici câteva lămuriri pur tehnice, un soi de mică tablă a abreviațiilor sau altor semne convenționale. Și pentru a ilustra o parte din ele, lăsăm să urmeze o strofă de text, dimpreună cu variatele ei aspecte. D p.:

- I
205
Ii place noaptea cântec, de facile-i sala plină
Oglinzi de metal negru împodobesc păreții,
Pe ele-o pânzătură ca aburirea ceții
Se lasă fină neagră . . . fac . . . tristeții ~
A faclelor lucire răsbia prin pânza fină.
- II
201. I.p.n. cântec, făcli > I.p.n.c. de facile-i etc., 203. P.e-o. pânzătură subțire > P.e-o p. ca etc.; 204. Se lasă 'n jos > Se subția* > Se lasă fină etc. [*vers nefinit*], 205. răsbind* > răsbia.
201—205. 1° De-atunci cu lespezi [negre] de marmur' a 'mbrăcat
Păreții dinăuntru a locuinței sale
Perdelele sunt negre ~
- III
2° Oglinzi de metal negru păreți 'npodobeste (a)
Ș'o pânzătură neagră pe dânsu se lățește (b)
Luminele aprinse răsbind prin pânză fină (c)
- IV
cu * > Făcliile aprinse etc. > Luminele etc.
(a) Oglinzi de metal negru păreți îi îmbracă; (b) O pânzătură fină și neagră e lăsată; (c) Pe ele...

Textul reprodus, în forma în care apare și în aparatul critic, reprezintă versurile 201—205 din întâia versiune a *Strigoilor*. Afară de cazurile prea limpezi, numim strofele cu numărul versurilor, însemnate pe stânga, deci textul, luat de exemplu, se numește curent. strofa 201—205 și figurează la *etaj*, în timp ce variantele, deci formele anterioare, depășite, figurează în *subsol*. Oricât de rebarbativă, terminologia aceasta arhitectonică are avantajul că sugerează și simplifică.

Am numerotat cu I, *etajul*, în timp ce subsolul, în cazul de față, are 3 straturi.

În II figurează variantele depășite, din versurile dela *etaj*, și cele mai apropiate în timp.

În III sunt formele ceva mai vechi. Cum se poate urmări, strofa 201—205 a fost încercată întâiu în 2 forme: 1° și 2°.

Dar și aceste forme își au variantele lor, ce figurează în IV, precedate de litere: (a), (b) etc. ce fac legătura cu versul respectiv.

Ca și reînvierea unei cetăți îngropate, reconstituirea etapelor unui vers se face, de sigur, dela temelie, dela forma cea mai veche din *subsol*, până la ultima în *etaj*, ținând seama de sigur și de schimbarea ordinei versurilor, cum e de pildă v. 202, care în tot timpul lucrului a figurat drept 201. Așa d. p., versul *Oglinzi de metal negru* etc., a trecut, succesiv, prin formele:

1° De-atunci cu lespezi [negre] de marmur' a 'mbrăcat > 2° Oglinzi de metal negru păreți îi îmbracă > Oglinzi de metal negru păreți 'npodobeste > *etaj*: Oglinzi de metal negru împodobesc păreți.

Semnul > împrumutat filologiei, designă trecerea unei forme în alta.

» ~ ce se observă în versul 204 (*etaj*) sau 203 (III, 1°) arată că versul sau strofa au fost lăsate în forma aceasta neterminată.

» * d. p. se subția* sau răsbind* arată că lecțiunea e îndoelnică.

» [] închide o lacună în manuscris, fie cuvânt, fie silabă — uneori și vreo explicație a editorului.

» < > închide ceea ce ar fi trebuit eliminat, d. p. Ideile unui Proletar, înseamnă că *Proletarul*, care a fost precedat de *Ideile unui*, n'a fost modificat în consecință.

Expresia: *de fapt*: pe-a (*sic*) înseamnă că eroarea *pe-a* am rectificat-o la *etaj*, de vreme ce versul cerea: *pe a*.

» *alexandrin*, în opoziție cu *strofic*, este, se înțelege, convențională și designă versurile lungi în opoziție cu cele scurte.

» *supra* și *infra* se folosesc când e vorba să se designe o variantă așezată *deasupra* sau *dedesubtul* versului despre care e vorba.

Mss.-ele se designă cu cota și fila, despărțite prin virgulă, d. p.: 2259,37 înseamnă ms. 2259, fila 39.

V. — pus în capul notelor se folosește numai când, pentru claritate, atragem atenția că acolo începe secțiunea *Variantelor*.

LA MORMÂNTUL LUI ARON PUMNUL

Lăcrimioarele învățăcelilor gimnasiaști de'n Cernăuți la mormântul prea iubitului¹⁾ lor profesorului Arune Pumnul răpăusat într'a 12/24 Ianuarfii 1866. Cernăuți 1866. Cu tiparful lui Rudolf Echardt.

Plecat din Blaj, în urma evenimentelor dela 1848, primit cu dragoste de intelectualitatea bucovineană («*ca un frate la frați au venit și ca frați l-am îmbrățișat*») — spunea, în cuvântarea-i rostită la mormânt, Alexandru Hurmuzachi), suplinitor din 1849, iar din 27 Februarie 1850 titular al catedrei de curând înființată, la liceul real din Cernăuți — Aron Pumnul ilustrează învățământul limbii maternă, însuflând învățăcelilor săi, ca și la Blaj, în scurtu-i profesorat de filosofie, puternice sentimente naționale.

Prestigiul personalității lui Aron Pumnul, întemeiat pe opera înfăptuită și sporit de suferințe fizice, îndurate cu eroism, îl măsoară mai cu seamă manifestațiile de grațitudine, cu care Bucovinenii însoțesc săvârșirea lui din viață. Aceasta se întâmplă la 12/24 Ianuarie 1866. Se împlinea aproape un an de când «Societatea pentru literatura și cultura română în Bucovina» (derivată din vechea «Reuniune de lectură») îl alege membru onorar, în întâia-i adunare generală, dela 11/23 Ianuarie 1865. Propunerea o face vicepreședintele Reuniunii, George cavaler de Hurmuzachi, care îi elogiază meritele, amintind că «abia sculat de pe patul durerii», Pumnul a ținut să fie de față la ședința de organizare a Societății. Printre ceilalți membri onorari, desemnați în aceeași ședință, figurează: Constantin și Eudoxiu Hurmuzachi (al cărui cuvânt de mulțumire constituie o pagină memorabilă), A. Treboniu Laurian, A. Papu Ilarian și «principii poeziei noastre, Vasile Alecsandri și Dimitrie Bolintineanu, poeți iubiți și adorați de toată națiunea, ale căror versuri încântătoare vor pieri numai cu cel de pe urmă cuvânt român din lume».

Înmormântarea lui Pumnul are loc în ziua de 15/27 Ianuarie. În catedrală vorbește preotul și catihetul gimnaziului M. Călinescu (Calinovschi, la epoca aceea), într'o cuvântare, nu numai entusiastă, dar și de aleasă măiestrie ritoricească, cu atât mai evidentă cu cât modestia îl făcea să se socotească mai prejos de evocarea meritelor lui Pumnul: «în zădar mă opintesc eu, căci spre aceasta se cere o voroavă mult mai iscusită; se cere un Gură-de-aur...». Cuvântarea lui Alexandru Hurmuzachi, rostită la mormânt, înfățișă în trăsături de caracter antic, personalitatea lui Aron Pumnul, stăruind, în deosebi, asupra lecției de solidaritate națională, pe care chiar acest doliu, o ilustra cu fermitate:

«Astă solidaritate între noi toți, astă identitate a cugetărilor, a simțului, a plecărilor și aspirațiilor noastre e, pe lângă originea, pe lângă limba noastră comună, pe lângă istoria gloriei și a suferințelor noastre comune, un bine mare, cel mai sânt și mai scump din bunurile noastre, din averea noastră națională și morală, că prin el se arată, se probează și se susține unitatea spiritului națiunii».

La aceste manifestări, Eminescu e mai mult decât un martor ocular. Fie că i-a fost profesor, așa cum reiese din amintirile lui Ștefanelli, fie că nu i-a fost, cum așa de categoric, și în diferite prilejuri o spune I. G. Sbiera, afecțiunea lui Pumnul pentru Eminescu și cultul acestuia pentru învățător nu le contestă nimeni. «Este însă prea adevărat că atât M. Eminescu cât și părinții lui erau foarte bine cunoscuți și familiari cu Pumnul», scria I. G. Sbiera în 1889²⁾, și amănuntul vine să împlinească atâtea lacune. Iar Ștefanelli povestește pe larg cum Eminescu însoțea pe Pumnul până acasă, dacă, înlesnit de boală, se întâmpla ca acesta să vină la lecții, cum își transcrisese gramatica, al cărei manuscript îl căpătase dela profesor, și cum în toamna lui 1865, întors la Cernăuți,

¹⁾ De fapt: iubitulul (sic), cf. facsimilul copertei la pag. 241.

²⁾ I. E. Torouțu, *Studii și documente literare*, III, 1932, pag. 117.

de unde plecase încă din 1863, locuște la Pumnul, îngrijind și de biblioteca studenților, căreia îi donează și câteva cărți¹⁾.

Sfârșitul lui Pumnul îndurerează pe Eminescu și-i smulge întâile acorduri tipărite. (Pentru versurile presupuse anonime din *Foara Societății*... pe anul 1865, ce d-l Iorga atribue lui Eminescu, a se vedea la capitolul *Mortua est*). Starea de spirit a învățăcelului «privatist» Eminoviciu și geneza întâiei sale poeme cunoscute sunt povestite de fostul său coleg de școală, Ștefanelli, într-o pagină complexă în sugesiv, cu atât mai prețioasă cu cât într'însa apare, pentru întâia oară, imaginea poetului, cu discreția sufletului și a lucrului său:

«Doliul era mare în toată Bucovina și între studenți, iar Eminescu era neconsolat, pentru că ținea mult la acest rar bărbat și îl iubiă ca pe un tată. Când am auzit despre moartea lui Pumnul, am alergat la locuința sa, ca să-l văd pe iubitul meu profesor, cea din urmă oară. Am intrat întâi în camera lui Eminescu. El îmi povestea despre ultimele momente ale acestui mare apostol al Românilor din Bucovina și acum îl văzui pe Eminescu întâiași dată vărsând lacrimi de durere. Seara m'am dus iarăși la Eminescu și l-am aflat scriind o poezie. El mai schimbă, mai adăogia, mai netezia, dar am observat că nu i-a plăcut că l-am surprins. Pe urmă însă îmi arată poezia și-mi spuse că mai mulți studenți vor scrie poezii la moartea lui Pumnul, cari se vor tipări. Mi-a citit apoi întreaga poezie. Este aceeași care împreună cu alte șase poezii a fost tipărită cu ocazia morții lui Pumnul sub titlul: *Lăcrămioarele învățăcelor gimnasiași din Cernuți la moartea prea subitului lor profesor Arune Pumnul*.

După citire îmi spuse singur că începutul strofei a doua, adică *Metalică vibrândă a clopotelor jale*, nu-i place, dar nu mai are timp să prefacă poezia căci trebuie să o predea profesorului Sbiera. Eminescu iscălește această poezie: *M. Eminoviciu, privatist*».

(Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, 1914, pag. 43).

Broșura, ce trebuie că apăruse de ziua înmormântării lui Pumnul, cuprinde șapte poezii, toate fără titlu, numerotate cu cifră romană, cinci în românește și două în limba germană. Titlul broșurii, în ortografia pumnueană, mai puțin ortodoxă decât aceea din «Lepturariu», se poate vedea în facsimilul respectiv.

Ocazionale și lucrate cu graba despre care vorbește citatul de mai sus, din Ștefanelli, poeziile ce însoțesc oda lui Eminescu sunt, evident, lucrare de versificație. Două-trei versuri vor reconstitui ambianța broșurei votive.

Din prima poezie de 4 strofe, semnată ***, primele versuri:

O stea încântătoare a învierii tale
Frumoasă Bucovină, din ceru-ți a căzut!

și ultima strofă:

Deci toți acu ca unul să-l plângem cu căldură,
A căror inimă încă dreptății n'au răcit!
Să plângem noi pe-un frate, ce nu știa de ură,
Iar' tinerimea noastră pe-un tată mult iubit.

Din a treia poezie, de 6 strofe, semnată de viitorul său coleg dela Universitatea din Viena, St. Ștefureac, din cl. a VI-a, întâia și a doua strofă:

Plângi acum junime! plângi cu întristare,
Căci fătala moarte fără îndurare
Ți-a răpit de 'n sânu-ți, ce era mai rar,
Ți-a răpit un mândru, scump mărgăritar'!

Ți-a răpit, vai! steaia, ce cu înfocare,
Sus pe orizontul dulce țării tale
Fără conținere, falnic strălucia
Și la metă naltă calea-ți arată!

Din cele 7 strofe ale poeziei a patra, semnată ***, cu reminiscențe din «Răsunetul» lui Mureșanu, ultimele două strofe:

Cuprinși de 'ntristare și plini de-amărăciune
Ne adunăm aicia, cu scop de a-ți arăta,
Că noi a noastră limbă și trista ta năciune
Fierbinte ca pre tine, Părinte-o vom amă.

Jurăm cu pietate la umbra ta cercască,
Că tot ce tu în lume mai mult ai adorat:
«Morală, națiunea, relegea creștinească»
In noi găsi-vor scuturi și inimă de bărbat!

¹⁾ Autografe în Ștefanelli, *op. cit.*, pag. 39 și Leca Morariu, *Două autografe inedite dela elevul Eminescu*, Buletin Mihai Eminescu, I, 1, 1930, pag. 26—27.

LĂCRIMIOARELE

învăţăceilor gimnăsişti

de'n Cernăuţi

la mormântul

prea iubitului lor profesorii

ARUNE PUMNUL

răpăusat într'a 12/24 Ianuarîu 1866.

Cernăuţi 1866.

Cu tipăriul lui Rudolf Echardt.

LĂCRIMIOARELE...
coperta broşurii

A cincea poezie, iscălită I. Ieremieviciu, din cl. a V-a, e de 10 strofe și e alcătuită în două ritmuri:

Eram în scăpătare, eram toți în peire,
Tenebra letargiei pre toți ne-a fost cuprins,
Săm'n n'aveam de scăpare, un săm'n de fericire,
Și zelul de cultură mai tot ni s'a fost stins.
.....
Dulce Bucovină! plângi de-acum, suspină,
Căci se stinse astăzi blânda ta lumină!
.....
Chiar și tu zefire, poartă 'n șoapte line
La năciunea 'ntreagă a noastre suspine!
Toată Românunea plânge ne 'ncetat
Sufletul de inger, care ni-a sburat!

Ultimele două poezii sunt în limba germană. Autorii: E. Franzos, din cl. a VII-a și B. Ehrlich din clasa a VI-a. O notă explicativă, semnată E. F., lămură în josul poeziei a șasea că Pumnul participase la adunarea națională din Ardeal în 1848 și că Ungurii puseseră un preț pe capul lui.

Poezia lui Eminescu (de fapt: M. Eminoviciu, privatist), figurează a doua în broșură. Manuscriptul de pe care s'a cules lipsește. Textul adoptat de noi e așa dar cel din broșură, minus ortografia timpului și câteva rectificări: v. 16: *voce* pentru *voace*, v. 20: *simf* pentru *sâmț*, v. 25: *Eliseu* pentru *eliseu* și generalizarea semnului de exclamație la sfârșitul tuturor strofelor, când în broșură lipsește din întâile două strofe.

Ms. Poezia mai apare într'un singur ms.: 2259, 33 v. și anume în *s. ms-ul Marta* transcris la 1870, despre care se vorbește mai pe larg în Anexele finale. Numerotată întâiu a 30-a și, după aceea, a 27-a, poezia e de bună seamă copiată din broșura amintită.

Titlul: *La mormântul lui Pumnul* reproduce, simplificând, titlul broșurii. Singură strofa ultimă cu semn de exclamație. Datată: 1866. Ca și 'n broșură: *eliseu*. Deosebirile de textul broșurii sunt minime și mai ales de natură ortografică și de pronunție: *voce*, *simf*, etc. Afară de acestea:

3. Acuma din pleiada-ți auroasă și senină. 6. Metalica vibrândă a clopotelor jale. 7. Văiește, etc. 9. nemuririi.

Fără a gândi să tragem o concluzie, ceea ce nici că ar fi cu puțință, vom nota o coincidență, care, și fără de adâncire, poate fi privită sub unghiul profetismului. *Imbracă-te în doliu...* îndemna în primul vers al odei sale, dela 15/27 Ianuarie, 1866, Eminescu. «*Ne-am îmbrăcat în doliu*, căci avem să dăm știre de o lovitură cruntă a soartei: *Pumnul nu mai este între cei vii!*» răspundea în numărul cernit, dela 1 Februarie, *Foiaia Societății...*, aceeași care aducea și amănunțita relațiune a ceremoniilor funebre.

Sentimentele de venerație și de prețuire a operei lui Pumnul stăpânesc sufletul lui Eminescu, chiar și atunci (poate mai mult atunci) când aceasta ajunge ținta atacurilor la *Convorbiri literare* sau chiar în Bucovina. Vasile Alecsandri în *Dictionar grotesc* (*Convorbiri literare* III, 11, 1 August 1869) și Titu Maiorescu în *Observațiuni polemice* (*ibid.*, III, 12, 15 August 1869) aduc, fiecare în planul său, rezerve la sistemul ortografic al lui Pumnul sau la spiritul liberal al «*Lepturariului*» său. Urmează atacul destul de înverșunat al bucovineanului Dimitrie Petrino, în broșura «*Puține cuvinte despre coruperea limbii române*». Dimitrie Petrino vorbește la începutul aceluiași an, la concertul din 15/27 Ianuarie 1869, dat în Cernăuți, pentru sporirea fondurilor Fundațiunii Pumnulene. În prologul, însoțit și de versuri, în care făcea entusiastul elogiu al lui Pumnul, spunea între altele: «*Filolog distins, însă Român și mai bun, Pumnul a crescut germinalele Românilor în sânul tinerimii noastre, pre care a sprijinit-o în orice privință; și aceasta este meritul lui mai mare!*». Dar pricina de nemulțumire personală (temperamentul subiectiv al lui Petrino a mai avut astfel de ieșiri, împotriva lui Alecsandri și a *Junimei*), determinate de raporturile lui cu I. G. Sbierea, conducătorul revistei, îl duc să folosească vehemența, să renege rânduri ca cele de mai sus și chiar să-și rădă (termenul e al lui Eminescu) de Fundațiunea Pumnuleană pentru care conferențiasse¹⁾. Eminescu se afla, între acestea, la Viena. El răspunde broșurii lui D. Petrino, în *Albina* din Pesta

¹⁾ «Este destul să jertfească cineva 20 de cruceri pentru vreo fundăciune ca să fie numit binefăcător mărinimos etc. etc., a *năciunii române...*». (D. Petrino, *Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina*, Cernăuți, 1869, pag. 23).

unde apăruse la 2/14 Faur 1869 și prologul lui Petrino) și anume în numerele 3 și 4 din 7/19 Ianuarie și 9/21 Ianuarie 1870, cu două foiletoane, sub titlul generic: « O scriere critică » (reproduse, de Ion Scurtu, sub titlul « Despre curentele filologice românești din Bucovina » în M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, vol. I 1905).

Remarcabil din toate punctele de vedere, studiul lui Eminescu definește raporturile lui cu Pumnul și cu învățătura lui, vădind o independență de judecată, cu atât mai prețioasă și ce se cuvine în deosebi subliniată la acela, care se pregătea să debuteze la *Convorbiri literare*, unde și apare în curând, cu *Venere și Madonă*. Multe sunt pasajele ce s'ar cădea citate, pentru adevărul din ele. Câteva rânduri, scutite de comentariu, vor adăuga unele sugestii la capitolul Eminescu—Pumnul:

« Pentru că e vorba de o persoană, mă voi adresa și eu de-a-dreptul la persoana d-lui critic. Persoana asupra căreia aveți bunătatea a face alusiuni, atât de delicate, Domnul meu, a încetat de mult de a mai fi numai o persoană simplă. Nu mai e muritorul slab, muritorul plin de defecte pământești, nelimpzit încă de eterul opiniei publice, — n-ai el e personificarea unui principiu, sufletul — nemuritor neapărat — care a dat consistență și conștiință națională maselor și a făcut din ele o națiune; — mase, care cu toată nobilimea, cu tot clerul, cu toate averile începură a nu se mai înțelege pre sine, a nu-și pricepe ființa și natura ce era comună, și care face ca masele să fie, pe neștiute chiar, părțile unui singur întreg. Întru realizarea principiului său, omul ce-l personifica a întrebunțat mijloace, cari în detaliu d-tale nu-ți plac, pe cari le găsești ca tot ce e omenesc necomplete, defectuoase, să zicem chiar rele. Combateți atunci mijloacele, Domnul meu, combateți-le în defectuositatea lor, și nu persoana, individul, principiul său cel bun, care toate în sine au a face puțin cu vestmântul defectuos, sau ba, cu care o îmbracă. Geniul în sdreanță sau în vestminte aurite, tot geniu rămâne; ideea sublimă expresă, chiar într-o limbă defectuoasă, tot idee sublimă rămâne, și principiul cel mare și salutar, același rămâne aplicat prin mijloace greșite chiar. Și dacă combateți formele exterioare ale fondului, băgați de seamă a o face, din punct de vedere absolut, — estetic, rece și judecător raționalist al formei, combateți-o cu rigoarea și serioșitatea convicțiunii, nu cu pamfletul ridicol și fără preț, care detrage întotdeauna mai mult autorului său, de cât celor persiflați prin el. Nu râdeți, Domnilor de *lepturarii* pentru că secășunea sa de pe alocurea e oglinda Domniei-Voastre proprii; nu râdeți de nihilismul său, pentru că e al D-V. — Și dacă e vorba pe masca jos!, apoi masca jos dela toți și dela toate, astfel încât fiecare să-și vadă în fundul puținătății sale. — Dacă apoi lepturarii a exagerat în laude asupra unor oameni, ce nu mai sunt, cel puțin aceia, mulți din ei, au fost pioniri perseveranți ai naționalității și ai Românisimului — pioniri, soldați gregari, a căroră inimă mare plătea poate mai mult de cât muntea lor, e adevărat!, — care însă de nu erau genu, erau cel puțin oameni de o erudițiune vastă, așa precum nu există în capetele junilor noștri dandy. Acei oameni, acei istorici, cari au început istoria noastră cu o minciună, după cum zice D. Maiorescu, — de au scris tendențios și neadevăr, scusa cea mare nu o găsești tocmai în tendința și neadevărul lor? Trebuie cineva să fie mai mult de cât clasic, pentru de-a pretinde dela cel persecutat, de la autorul condamnat la ardere de viu, ca părăsit și scepticisat de dureri, să fie în toate drept, în toate nepărtinitor, ba poate și filantrop față cu inamicii săi de moarte. Cu toate astea, rămânem datori cu răspunsul la întrebarea, dacă Șincai, ca un adevărat martir, ce-a fost, nu a rămas drept și nepărtinitor până și cu inamicii. Șincai — chiar dacă n'ar fi atât de mare, cum pretendem noi că este, totuși el a fost la nălțimea misiunii sale — la o nălțime cronostice absolută; pentru că dacă criticul ce-l califică de minciunos, ar fi avut bunăvoința de-a cerceta istoria istoriei, atunci ar fi putut băga de seamă, că procesul întru scrierea istoriei la ori-ce națiune, se începe mai întâiu și constă din *cronografie*, cu sau fără tendință, din culegerea de prin toate părțile a materialului ».

Fiindcă s'a amintit de Fundațiunea Pumnuleană să aducem câteva precizări. Întârziată să ia ființă, din pricina holerei, lăngoarei și foametei, ce bântuie în 1866, în Bucovina, și deși aprobată de Guvern abia în 1874, Fundațiunea activează de timpuriu, adunând obol cu obol, în așteptarea realizării celor două țeluri, pentru care fusese întemeiată: să acorde stipendiu pentru studii mai înalte de specialitate, « științiale sau artistice » și să ridice, lui Pumnul, un monument, « simplu, dar cuvincios », la mormântul sau pe una din piețele publice din Cernăuți.

Un bogat capitol al contribuțiilor îl formează subscripțiile studenților gimnaziaști, atât din Bucovina, cât și din țară. Între 1867—1869, apar între subscriitori, dintre numele cunoscute: Scureiu Ștefan, Neamțu Ion ¹⁾, Andrieviciu Vasile, Dan Pamfilu, Luța Ilie, Ștefanuț Teodor (Ștefanelli, de mai târziu), Ștefureac Ștefan. Se folosea pentru aceasta orice prilej: un marș, o cimetrie, un concert, cum a fost acela, amintit, la care a cuvântat D. Petrino și mai ales colectele pe clase, în care decidea râvna profesorilor și, în primul rând, a lui Ion G. Șbiera. Între subscriitorii din Viena figurează: Vasile Bumbac, Ilariu Pușcariu, Teodor Nica, Aureliu Murășanu, Drăgescu, Moisil, Oncu, Ion Oltean, etc. Din Iași, cu o entuziasă adresă, în care se amintea că Românii au contribuit la monumentele lui Cavour și Voltaire, o colecție a elevilor de liceu, și printre ei, elevul de cl. a VII-a, Conta Vasile. În colecția Seminarului Socola: Agura Demetru, cl. a VII-a. (*Perseverența* din 1867 colecție pentru Voltaire).

Situațiile publicate în *Foata Societății* erau înregistrate cu onoruri în foile de peste munți. *Familia*, în deosebi, le comenta întotdeauna, cu laude pentru bucovineni, cu melancolie și cu muștrări pentru cei din Ardeal, cari nu

¹⁾ De sigur altul de cât Ioan Neamțu, studentul tehnic din Năsăud, răposat la Viena în vârstă de 23 ani, în April 1870, pentru care Eminescu scria elegia cunoscută (cf. Anexele finale).

izbuteau să adune fondurile necesare pentru monumentele lui Andrei Murășanu și Simeon Bărnuțiu. La 29 Iunie 1871, Fundațiunea Pumnuleană număra: 6700 fl. în obligații de Stat și bonuri rurale bucovinene și 432 fl. 35 cr. în numerar.

Monumentul, prevăzut în uricul Fundațiunii Pumnulene se sfințește în cadrul unei frumoase sărbătoriri, la 4/16 Iulie 1888. Discursul comemorativ al d-rului Ion al lui G. Sbiera constituie, și până azi, cea mai bună sinteză a vieții și operii lui Pumnul. La vremea acelei apoteoze, Eminescu, «învățăcelul privatist» dela 1866 și autorul *Luceafărului*, își trăia ultimul an al chinurilor sale pământești ¹⁾.

DE-AȘ AVEA...

«Familia», II, 6, 25 Faur/19 Martie 1866

Familia din 15/27 Ianuarie 1866, ziua înmormântării lui Pumnul, îi închina acestuia un vibrant anunț mortuar, în care se putea citi, între altele: «Un stâlp al culturii naționale s'a ruinat, o făclie a luminării noastre s'a stins, o stea ivită pe orizontul întunecos al românimei a apus!». Acestei reviste și fiind încă în Cernăuți, îi trimite Eminescu întâile sale poezii iscălite, ca și oda pentru Pumnul, cu numele de familie Eminovici.

De-aș avea... apare însoțită de următoarea notă de recomandare: *Cu bucurie descriem coloanele foaiei noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trâmise nouă ne-a surprins plăcut.* — Red.. Iar la «Poșta redacțiunii», după ce mulțumea întâiu lui H. Grandea în Belgia, pentru poeziile trimise, se adăoga: *Cernăuți. M. E. Și corespondență am primi cu bucurie.*

Iosif Vulcan, directorul revistei, și-a făcut, și pe bună dreptate, un titlu de glorie din tipărirea întâilor încercări poetice ale lui Eminescu. În diferite prilejuri, la moartea poetului sau zece ani după aceea, în 1899, când închina amintirii lui Eminescu, unul din cele mai complete omagii, Iosif Vulcan își amintea cu emoție și mândrie de cariera lui Eminescu, la *Familia*. O pagină, bogată în date, ce rezumă întreaga problemă a debutului, dimpreună cu botezul onomastic al poetului, e aceea din 1885. În *Familia* din 6/18 Ianuarie 1885, Iosif Vulcan care-l urmărise tot timpul cu simpatie, și-și întreținuse cetitorii despre sănătatea lui Eminescu anunța că, tratat bine la Spitalul Sf. Spiridon, poetul e în afară de orice primejdie: rana dela picior îi e pe vindecate și că într-o săptămână-două va fi cu totul însănătoșit. Ca un semn de atenție și de bucurie, n-rul următor al revistei e închinat poetului. Pe prima pagină figurează excelentul portret ce va apărea și la 1889 și la 1899, se reproduce poezia *Epigoni*, iar Iosif Vulcan scrie un cald articol din care, pentru partea documentară, se cuvin reținute:

«Înainte cu douăzeci de ani în o duminică de februarie a anului 1866, redacțiunea noastră primi o epistolă din Bucovina. Epistola conținea poezii, primele încercări ale unui tânăr, care se subsemna «Mihail Eminovici». Comituva poeziilor ne mai spunea, că autorul lor este numai de 16 ani.

Farmecul gingaș al poeziilor, considerând și etatea tânără a autorului, ne indica un talent adevărat, care avea un viitor frumos în literatura română. De aceea publicarăm cu plăcere acele inspirațiuni juvenile; prima apărură în nr. 6 al «Familiei» din anul acela.

Redactorul însă își permise o mică schimbare. Numele «Eminovici» nu-i suna bine, căci avea o terminațiune slavă; românizează dară numele, modificând terminațiunea și astfel poeziile acele apărură în foaia noastră sub numele «Eminescu».

Autorul n'a protestat, ba a adoptat însuș acest nume și semna apoi așa toate poeziile și scrierile sale în viitor. Astfel fu introdus numele «Eminescu» în literatura noastră; scriitorul acestor șire i-a fost nașul.»

Sumarul acestui număr, al debutului lui Eminescu, cuprinde: un portret redacțional, închinat lui Emanuil Gojdu, deputatul român de Bihor și mecenatele tinerilor din Capitala Ungariei; «Ador», poezie de George Tăutu,

¹⁾ Pentru majoritatea informațiilor din acest capitol, s'au consultat în deosebi: *Foiaia Societății... din Bucovina* și excelenta monografie: Dr. Ion al lui G. Sbiera, *Aron Pumnul. Vocea asupra vieții și însemnătății lui*, etc., etc., Cernăuți, 1889.

poetul botoșănean, colaborator asiduu la *Familia*, tipărit și 'n «Lepturariu» și ale cărui versuri spuneau între altele:

Ador mult o mândruliță
Fiica lăcșului turbat,
(De și are pe gură)
Ceriul cel mai luminat)
.....
Ador sacra poezie,
Când prin ea pot să lovesc:
In mascata tiranie
.....
Dar și-aci lumea-mi răspunde
Tot reflesul cunoscut:
— Pentru asta, o! da, da! —
Sărăcia-i partea ta.

După aceea: nuvela istorică, premiată cu șase galbeni «Geniul lui Ștefan cel Mare» de Vasile Ranta Buticescu; reflecțiuni educative «despre amor» de Alexandru Onaciu; poezia lui Eminescu; traducerea în continuare, a nuvelei lui Pușkin: «Fata Căpitanului» și Cronica din Pesta a redactorului, în care Iosif Vulcan amintea detronarea lui Cuza, așa de exploatată de foile nemțești; de concertul puțin cercetat de familiile române din Pesta, al Elisei Circa, și justifica trimiteră foaiei de prenumerațiune pentru colecția, ce pregătea, din încercările sale poetice. Nici vanitatea, nici gândul la câștig material nu sunt acelea ce l-au îndemnat la aceasta: «...ci ca un simplu lucrător al beletristicii noastre, am voit numai să concurg și eu cu produsele debilului meu talent la înflorirea acestui ram nefertil al literaturii naționale, fiind convins că mama comună — națiunea — va primi tot cu aceeași bucurie dinarii săracului, ca și mîile avutului». Partea informativă, întotdeauna atent redactată, anunța reapariția *Românului*, «victima liberalității fostului guvern» și cele două tomuri voluminoase, cuprinzând toate poeziile «laureatului nostru poet d. Dumitru Bolintineanu».

Ms. *De-aș avea* ... se află într'un singur manuscris. Copiată de bună seamă, după textul din *Familia*, figurează a 19-a în 2259, 30 s.ms. *Marta* (cf. Anexe), transcris ca de tipar, cam pe la 1870. Ortografia de acum temperează întru câțva pe aceea din 1866. Deosebiri minime:

5. Plaiu rîzînd de iarbă verde. 13. amalgam de-o ros-albie. 20. primăvară, *datat*: Sept. 1865.

La recitirea caietului (cf. Anexe), în 1881, barează cu creionul roșu strofa a II-a și notează alături de vechea dată anul acestui triaj. Data se prezintă, în noua ei formă: *Sept. 1865—1881* — și alăturarea voită a celor două date este emoționantă, în primul rând pentru cel ce o semnează: ea marchează negreșit distanța dela debutul juvenil la anul *Scrisorilor*. Cu adaosul că între 1865, data compunerii și 1881, data recitării, se inter-pune c.ca. 1870, data transcrierii s.ms.-ului *Marta*.

O CĂLĂRIRE 'N ZORI

«Familia», II, 14, 15/27 Mai 1866

Și notița de recomandare ce însoțea tipărirea întâiei sale poezii în *Familia* și amintirile dela 1885, ale redactorului, vorbesc de «prime încercări trîmșe», ceea ce, dacă e îngăduit a deduce, înseamnă că *O călărire 'n zori* va fi fost trimisă din Cernăuți, odată cu *De-aș avea* Intre datele de apariție ale primelor două poezii, în *Familia*, se scurg două luni și jumătate, în care timp Eminescu se afla tot în Cernăuți (cu adresa, cel

puțin) și primea aceste două comunicări la «Poșta Redacțiunei»: *Cernăuți. M. E. Vom primi toate cu bucurie, numai Te rugăm, ca încât se poate, să scrii după ortografia ce o urmărim și noi* (*Familia* II, 8, 15/27 Martie 1866) și *Cernăuți. M. E. Ți-am trimis epistolă privată. (ibid. II, 10, 5/17 Maiu 1866).*

Peste o lună și ceva dela această ultimă comunicare, apare *O călărire 'n zori* (*Familia*, II, 14, 15/27 Mai 1866). Numărul se deschide cu portretul (ilustrație și articol) filo-românului G. Vegezzi Ruscalla, însărcinat de guvernul României să ție curs de istoria și literatura română la Universitatea din Turin și proclamat cetățean român pentru serviciile aduse nouă. Urmează: poezia lui Eminescu; «Orfanii» (urmare), nuvelă istorică din timpii abia trecuți de George Mărciș; un sonet cu care V. Georgian răspunde poeziei «Ador» din nr. 6, poetului George Tăutu și-l consolează cu terțetul final, ce va face frumoasă carieră («tu ești poet, deci cântă» al lui Vlahuță nu-i oare o variantă?):

Iar dacă vr'odată voești mângâiere
La griji, la necazuri, nevoi și durere,
La lira poete, și-o află cântând! —;

Începutul unor interesante «antiteze» despre «Răsăriteni și apuseni» de George Bariț; «Suvenir și impresiuni de călătorie, XXXI» de Arone Densușianu; «Orb și văzând», o nuvelă, în continuare, de Eduard Bulver, în traducerea lui Ștefan Galea și începutul unui studiu «Romanische Poeten», pe care Arone Densușianu îl consacră antologiei de poezie românească, tipărită de Ludovic A. Staufe, profesor la gimnaziul romano-catolic din Brașov, în limba germană. Două fragmente din această introducere vor marca nivelul studiului și justetea observațiunilor:

«Imi va concede oricine, că nu este ușor, ba este chiar un lucru ingrat, a-și da un român părerea despre lucruri române îmbrăcate în vestimente străine. Dacă pe Ștefan sau pe Mihail l-am vedea strâns în frac, turnurat cu cilindru, la gât cu guler ascuțit, pe nas călărit niște ochelari sau o lornetă, tras în mănuși sticlatoase și cu cipici de lac: ei nu ar mai fi atunci Ștefan sau Mihail, ci din contra s'ar risipi din giurul lor nimbul de eroi și oarecum de semizei, cu care i-a învelit tradițiunea și fantasia poporului. Tot astfel trebuie să apară oricui operele literaturii sale naționale, cetindu-le traduse în limbă străină, și aceasta cu atât mai tare pe cât sunt de mai iubite și mai clasice. — Ori cât de frumoasă este *Eneida* lui Virgiliu în celebra traducțiune franceză de Delille, sau în cea italiană de Aniball Caro, totuși ea chiar și numai înaintea unui bun latin de azi, nu mai este divinus original, ce se varsă lin, dar cu putere, ca râul cel sânt, ca Nilul, înflat de ploi calde. Dar apoi ce ar fi aceste traducțiuni înaintea unui latin din etatea de aur sau de argint!»

Urmează o paralelă între limba română — de «o perpetuă armonie» și una din cele mai apte și germana, limbă ingrată pentru poezie. Și după aceea :

«Un poet îl poți traduce exprimând numai fondul ideilor sale; dar pentru d'al face bine cunoscut, pentru d'a da o idee justă despre limba și spiritul lui, nu este destul a traduce numai ideile lui, dar trebuie traduse și toate celelalte accidente. Dacă poetul a folosit o metaforă, nu trebuie înlocuită cu alta; dacă s'a servit de un cuvânt, care în limba lui este de jos, și în limba cealaltă trebuie tradus cu unul asemenea. Va să zică: un tablou din care trebuie copiate exact ordinele, atitudinile, colorile, defectele și frumusețele. Căci altfel traducătorul dă publicului opul său propriu sub pretext sau formă de traducțiune. — Astfel pretinde chiar și Voltaire. (În prefața dela traducerea lui «Iuliu Cesare» din Shakespeare).

Ms. Singurul manuscris este cel din 2259, 35 v.—37, s.ms.-ul *Marta*, transcris c.ca 1870. Transcrierea urmează textul din *Familia*, cu deosebiri ce se rețin cu ușurință. Textul e remaniat într'un timp ce nu se poate preciza. Nicio altă ciornă nu lasă, ca pentru alte texte, a deduce data schimbărilor. Numerotația strofelor, ca pentru întreg s.ms.-ul *Marta*, e a lui Eminescu.

2259, 35 v.-37

O CĂLĂRIRE 'N ZORI

1. A nopților rege cu fața de maur
 Ca iadul de hîd
El fuge — când zorile poarta de aur
 Râzânde deschid.

- 5 2. Și munții ridic' a lor frunte stârpită
 In cer răsăriți
 O frunte bătrână și seacă — roșită
 De zorii veniți.
- 10 3. Pe umeri ei poartă pădurea cea verde
 De vale drept briu
 Molatec și dulce prin câmpuri se pierde
 Poeticul rîu.
- 15 4. Rosalba auroră cu păru-i de aur
 Diadem de rubin
 Stropește răsândă de rouă tesaur
 Pe-a florilor sîn.
- 20 5. S'amestecă sufletul florilor albe
 Se sorb și se 'mbin'
 Iar Chloris petrece prin buclele-i salbe
 Pe fruntea-i de crin
6. Și râul suspină de blînda-i durere
 Poetic murmur
 Pe-oglanda-i de unde răsfrînge 'n tăcere
 Fantastic purpur.
- 25 7. Iar pasărea cântă suspine-imitîndă
 Un cântec de-amor
 Ecoul, a muntelui voce vuindă
 Răspunde cu dor.
- 30 8. Ca vîntul de iute prin câmpure sboară
 Călare pe cal
 Un june. Pe brațe-i o dulce fecioară
 Muiată 'n voal.
9. Ca Eol ce sboară prin valuri și țipă
 Fugaru-i ușor
35 Nechează, s'aruncă de spintecă 'n pripă
 A negurei flor
- 40 10. I-ncongiură gâtul, o-atrage la sînu-i
 Amantu-i frumos
 Ea doarme pe brațe, cum doarme suspinul
 In cântul duios

Strofele : a 2-a și a 9-a barate, cu creion albastru (c.ca 1881?).

11. Sau dacă nu doarme ea ochi-și închide
Prin gene privind
Ferice ea plânge, pin lacrimi ea râde
La față roșind.
- 45 12. Iar talia-i dulce, subțire se lasă
Se mlădie-ușor
Molatece bucle de neagră mătăasă
Pe umeri cobor.
- 50 13. Ea pare că doarme, coprinsă de brațe
De blânde visări
Iar el pe-a ei frunte, pe palida-i față
'I dă sărutări.
- 55 14. Iar aeru 'n munte, în vale vibrează
De cânt și de-amor
Căci el i se uită în ochii de rază
Și-i cântă cu dor:
- 60 15. Ah ascult' a mea iubită
Inzeită
Al meu cântec de amor
Ce 'ntr'a nopților lumină
In grădină
Ți-l cântam adese-ori.
- 65 16. De-ai fi dragă vântul dulce
Care duce
Pe-a lui aripi foi de flori
Ași fi foaia de pe-o floare
Ș-aș sburare
Dus de tine și-al tău dor
- 70 17. De-ai fi noapte — aş fi lumină
Blândă lină
Te-aș cuprinde c'un suspin
Cu-al tău soare de iubire
Cu-al tău mire
Aș visa zori de rubin

48. In vântură sbor.

75 18. De-aş fi mândră răușorul
 Care dorul
 Spune florilor din foi
 Te-aş coprinde 'n unda-mi caldă
 Ca 'ntr'o scaldă
 80 M-aş juca cu sâni-ți goi.

19. Ca Eol ce zboară prin valuri și țipă
 Fugarul ușor
 Nechează, s'aruncă de spintecă 'n pripă
 A negurei flor.

85 20. Copila s'apasă de-amantu-i mai tare
 Il strânge la sân
 Și fața-și ascunde l'a lui sărutare
 În păr ebenin.

90 21. Iar eco își râde de blândeale plângeri
 De junii amanți
 Și râul repetă ca cântul de îngeri
 În repede danț:

95 22. De-aş fi mândră răușorul
 Care dorul
 Spune florilor din foi
 Te-aş coprinde 'n unda-mi caldă
 Ca 'ntr'o scaldă
 M-aş juca cu sâni-ți goi.
 66.

DIN STRĂINĂTATE

«Familia», II, 21, 17/29 Iuliu 1866

Dacă despre *O călărire în zori* se poate spune aproape cu certitudine, că a fost trimeasă *Familiei*, din Cernăuți, odată cu «*De-aş avea...*», e sigur că *Din străinătate* a fost ulterior trimeasă. N-rul 17 al *Familiei*, din 15/27 Iunie 1866, comunică la Poșta Redacțiunii, următoarele: *Lanțul de aur așigdere va eși. N'ai primit epistola noastră? De ce nu ni mai trimiți nescari poezii?*

«Lanțul de aur» e titlul novelei svedice de Onkel Adam, pe care Eminescu o tradusese și o avea trimeasă la data aceasta (poate chiar după 15/27 Martie, cum s'a văzut în notița trecută), dar care se tipărește

Strofa a 19-a barată cu creion albastru (c.ca 1881?).

abia între 9/21 Octombrie și 6/18 Noembrie 1866. Invitației de a trimite «nescari poezii», Eminescu îi răspunde destul de repede. În Nr. 21 din 7/19 Iulie 1866 apare *Din străinătate*. Dacă e trimisă însă din Cernăuți, așa cum presupune d-l Leca Morariu (*Mihai Eminescu*, I, 2, 1930, pag. 39) sau nu, lucrul nu e încă destul de limpede. În corespondența aceluiași nr. în care informa despre «Lanțul de aur», redactorul adăoga: *Dej și Blaj. Novelele promise vor fi bine primite*. Să fi fost Eminescu, la data aceasta în Blaj? Peste o lună e sigur că era, deoarece în Nr. 25, din 14/26 August 1866, în care îi apare poezia *La Bucovina*, 1 se comunica la aceeași Poșta Redacțiunii: *Blaj. Trămite-mi numai novela aceea. Dacă e prea lungă se va putea scurta*. Ceea ce se confirmă cu comunicarea din Nr. 34 din 16/28 Octombrie 1866 (când abia se începuse tipărirea «Lanțului de aur») și unde stă scris: *Blaj. M. E. Nu e încă gata novela despre care mi-ai scris? Dacă e gata, trimite-mi-o de loc, căci acum s'ar putea publica*. Este așa dar un refren al novelei, ce revine insistent, în aceste comunicări și care aruncă o lumină și asupra felului cum își disciplina Iosif Vulcan colaboratorii. Dacă e lpoate fi dus până la întâia comunicare, despre novelă, din n-rul în care îi vorbea de «Lanțul de aur» (v. mai sus) — iată o întrebare ce rămâne deschisă.

Dar dacă asupra locului de unde e trimisă poezia se mai poate discuta, asupra locului unde și timpului în care a fost zămisliță, îndoială nu poate fi. Dl Leca Morariu în *Eminescu, note pentru o monografie* (*Mihai Eminescu*, I, 2, 1930, pag. 39 și II, 5, 1931, pag. 61) și G. Bogdan-Duică în *Iubita din Ipotești* (*ibid.*, I, 3, 1930, pag. 65—67 și II, 4, 1931, pag. 20 sqq.), identifică toate amănuntele de peisaj și vârstă, după care poezia *Din străinătate* este o poemă nostalgică, scrisă la Cernăuți, în 1865. Ceea ce s'ar putea, într'o bună zi, confirma prin certe date biografice, astăzi presumate. Data de 1865 e luată din ms. 2259, s-ms. *Marta* și este aici locul să precizăm: textul din *Familia* nu e datat; datată e versiunea din s-ms. *Marta*, unde *Din străinătate* e transcrisă sub cifra 33. Despre această versiune G. Bogdan-Duică spune că e «forma cea mai veche» a poeziei *Din străinătate*. În realitate, așa cum a procedat, cu multe din poeziile vechi, când le-a transcris în s-ms-ul *Marta* (în deosebi cu acelea ce puteau fi dezvoltate și prelucrate), versiunea aceasta e alta decât aceea din *Familia*. Cele 9 strofe ale *Familiei* sunt de astădată 11 și vor deveni, în răstimpul dintre c.ca 1870, data transcrierii acestui caet și 1877, cu care Eminescu datează una din versiunile intermediare: poema «Un roman», publicată de Ilarie Chendi (dar fără confruntarea tuturor versiunilor: «Codru și salon», «Pompfar», etc.) Însăși această versiune, din s-ms.-ul *Marta*, a poeziei *Din străinătate*, pe care o reproducem mai jos și care reprezintă forma evoluată a poeziei din *Familia*, e supusă unor transformări care pregătesc trecerea spre poemul pe care-l rezervăm Postumelor. Intre altele: trecerile dela persoana I-a la a III-a, transformări ce se vor menționa la locul lor, cu acel prilej)

*

Pagina întâia a numărului acesta din *Familia* aduce o vedere «generală» a Galaților, o ilustrație a străzii mari în Galați și o notă explicativă, stăruind asupra comerțului acestei cetăți și corupțiunii la care se dedau străinii, protejați de consuli, de capitulațiuni și tratate. Arone Densușianu publică «Vocea unui tânăr», lungă poemă datată 1863, apel către tinerii pierduți în amăgitorul labirint al vieții, să se regăsească :

Până brațu-i verde și înfloritor
Înima ferbinte, sufletu-arzător,
Să lăsăm la țară și la omenire
D'ale noastre nume dulce suvenir!

V. Ranta Buticescu continuă nuvela «Citera» și Iulian Grozescu sfârșește referatul lucrării «Despre femei de o femeie» de Dora d'Istria. În încheiere completează galeria femeilor ilustre cu «câteva române, care au excelat sau excelează în presinte»: mama lui Ștefan cel Mare, soția lui Dochița, soția lui Mihail Eroul, Fata dela Cozia, soția lui Radul și alte multe. Mai aproape de noi: Zâna munților abruzeni, eroina dela 1848, ale cărei fapte «abunăscamă Clio [le-] a însemnat . . . în cartea eternității». Dintre cele viețuitoare: Dora d'Istria, Maria Rosetti, d-șoara Eliza Circa, violonista, Susana Molnar, care a excelat în pictură și d-șoara Constanța Dunca «literatrice» și «directricea» unui institut de fete în București. Iar după poezia lui Eminescu : sfârșitul novelei italiene «Vanina» ¹⁾, tradusă de Maria St. Șuluțu, o corespondență din Abrud despre entusiasta primire a deputatului Iosif Hodoș, însoțit până la Roșia, la casa socrului său protopopol Simeon cav. de Balint. Salutat în cuvinte entusiaste, Hodoș răspunde: «m'am născut Român, am trăit Român, sunt Român, ca Român voi să trăiesc, cauzei române voi să-mi sacrez viața și ca Român voi să mor». V. R. Buticescu începe un studiu despre «Datinele poporului român» Un pasaj din acest întâiu articol, despre «Lin Lun marmalin» îl folosim la *Onăina* (cf. Note). Cronica înregistrează cu durere, moartea lui Dr. Ambrosie Dimitroviță, redactorul *Foai Societății . . . din Bucovina*, căzut victima holerei ce domnește în Cernăuți, unde vor fi murit 164 oameni. Bibliografia anunță apariția «Eumenidelor» lui Bolinteanu, cărora le dă și sumarul.

Ms. Am spus că *Din străinătate* se află într'un singur ms. 2259, 37-38, ms.-ul *Marta*, transcris c.ca 1870.

¹⁾ Stendhalenii noștri nu au de ce să se bucure: novela tradusă, nu e *Vanina Vanini*, cunoscuta cronică italiană a d-lui de Beyle, ci povestirea, anonimă, a unui episod amoros din viața lui Benvenuto Cellini.

2259, 37—38.

33. DIN STRĂINĂTATE

1. Când lumea 'nveselită surrâde, bea și cântă
 Când toți ciocnesc păhare cu ochi strălucitori
 Un suflet plânge 'n parte și dorul îl frământă
 Căci patria-și dorește și câmpi-i răsători.

5

2. Și inima aceea ce geme de durere
 Și sufletul acela ce cântă amorțit
 E inima mea tristă, ce n'are mângâere
 E sufletu-mi ce arde de dor nemărginit

10

3. Să mai salut odată colibele de paie
 Dormind cuiburi de vultur pe stânci ce se prăval
 Când luna printre nouri, regina cea bălăe
 Se ridică prin codrii din fruntea unui deal

15

4. Aș vrea să am colibă de trestii, mitutică —
 În ea un pat de scânduri; pe el un pui de-odor
 Să doarmă. Eu la munte să văd cum se ridică
 Cu fruntea lui cea steapă lovindu-se de nori.

20

5. Cu ea de braț să treer câmpia 'nfloritoare
 Unde a mele zile din raze le-am țesut,
 Unde 'nvățam din râuri murmurul de 'ncântare
 Unde 'nvățam din codrii misterul cel tăcut

6. Melodica șoptire a râului ce geme
 Concertul ce-l întoană al paserilor cor
 Foșnetul trist și timid a frunzei care freme
 Ele m' umpleau de cântec, cum mă umpleam de dor.

25

7. Visam... Adesea fruntea-mi de-o stâncă răzămată
 Priviam uimit în râul ce spumega amar
 Și asvârliam vr-o piatră în apa 'nvolburată
 Râdeam, cântam de geaba — plângeam chiar în zădar.

30

8. Apoi mi-aduc a minte... O zi de primă-vară...
 Și m'am trezit în luncă c'un pui cu ochi de foc
 Cu părul negru 'n coade, cu fața zâmbitoare
 Ea-și plecă ochii timizi — și eu am stat pe loc

5. Cu aș de brațu se trece câmpia în floritoare
Unde a mele de la din răsărit le-am țesut,
Unde' născut din suri mormurul de născut
Unde' mătăm din ciorii misterul cel tăcut
Sădă ar n' ești pînă cîntă
6. ~~Maestrul~~ ^{Maestrul} doptire a iuliei ca gemă
~~Conceatul cel iulian al porcii cor~~
Fosnetul trist și tîmîd a fumei care fume
Ele m'împleau de cîntec, cum m'împleau de dor
7. ^{april} Visam... Adorea fumea lîni de-o stîncă rădîmă
Pînă m'îmînt în rîul ce sfumegă amar
Și asvîrlam în-o piatră în apă volburată
Prindeam, cîntam de geaba — flîngeam chior în zădă
Ei ^{frumuse}
8. Apoi mi-aducea - a minte ... O de de primă-voie
Și m'am trezit în luncă cîm fîm ca ochii de foc
Cu ferul negru în cîde, cu facia în bîtoro
Ea și flecă ochii tîmîd, și ea am stat pe lîni
9. Ce s'ă n'templatu de atîncă eu m'îm aduc a minte
Adorea înse năpîtea cîm mai nebun veghezi
Eu s'ă ved eu și cevea biserici - mormînta
Eas pîntre ele unul c-o cruce neagră vîde
10. S'ă a dus!... De-accea înse aș vrea încă vîde
Să ved luncă ca verde, și ved valul de flori
Unde ades de brațu-i în năpîtea înstelată
Sedeam pe stîncă itîpă pîntre gîicîtor

35

9. Ce s'a 'ntâmpat de-atuncia eu nu-mi aduc a minte
Adesea însă noaptea când mai nebun veghez
Eu văd ca și aevea: biserică — morminte
Ear printre ele unul c'o cruce neagră văz.

40

10. S'a dus!... De-aceea însă aş vrea încă odată
Să văd lunca cea verde, să văd valea de flori
Unde ades de braţu-i în noaptea înstelată
Sedeam pe stânca stearpă spunându-i ghicitori.

11. Azi să ghicesc ce-i moartea?... Iată ce-mi mai rămâne.
Ştiu eu de ce-am iubit-o? ştiu eu de ce-a murit?
Adesea nu dorm noaptea... Gândesc, resgândesc bine
Şi nu ghicesc nimica cu capu-mi ostenit.

65.

LA BUCOVINA

«Familia», II, 25, 14/26 August 1866

O simplă coincidență, de bună seamă, face ca numărul în care Eminescu închina oda sa, funciar personală, Bucovinei, să se deschidă cu portretul lui Alexandru Hurmuzachi (ilustrație și articol). Articolul făcea dealtminteri, o largă apologie a întregii dinastii a Hurmuzăcheștilor, în a căror casă («casa lui Avram», cum îi spuneau boierii moldoveni refugiați) s'au desbătut marile probleme naționale românești și amintea din cariera lui Alexandru Hurmuzachi, între altele, că.

«Așa deșteptă el împreună cu amicul său Arune Pumnul în tinerii români gimnasiști din Cernăuți dorința de a-și cunoaște istoria națiunii și mai ales cea din lăuntru, cea sufletească, adică istoria literaturii naționale și de aceea se apucă tinerimea gimnasială pela anul 1856 de-și înfiunță prin sprijinul d-lui Alexandru Hurmuzachi și prin contribuiri, deși mici, numai cu crucerii făcute între sîne, o bibliotecă curat română, în care s'au adunat până acuma un număr considerabil de cărțile mai însemnate ale literaturii române. Aceasta este un izvor limpede, din carele își scot tinerii gimnasiști, ca albinele mierea din flori, o cultură dulce și curat națională».

Urmează *La Bucovina*; o litografie «Femeia de mulat» (mulatra), cu detaliate explicații în articolul «Femei colorate»; începutul novejii lui Iosif Vulcan, «Ceea ce li place fetelor»; urmarea unor «Notițe de călătorie» de Petru Bănășianu; a traducerii novejii «Gaetano Sferra» de A. Dumas; Doine și hore populare, din Bihor, culese de George Ember și întâia parte din studiul despre «Satiră» de I. Heliade R., cu semnificativul pasagiu despre înflorirea satirei în epocile de decadență, ale societății:

«... faptele societății ne mai avînd șir sau unitate, nici poezia ei nu mai are unitatea epopeei și dramei, poezia se vede în fragmente elegiace sau satirice. Poezii devin profeții adică bărbați ce critică, arată plăgele societății, și cari aspiră la un viitor mai ferice, așteaptă un mîntuitor. Poezia unei asemenea epoce critice nu mai inventă nimic, căci nu e descrierea unei creațiuni, nici recomandarea unor fapte laudabile; poezia poetilor și satiristilor plînge sau regretă trecutul glorios, critică și blastemă și flagelă prezentul vițios, și aspiră la un viitor mai ferice. Atunci apar Isau și Ieremu; atunci Hipponacu și Archilochu, atunci Horatu și Juvenaliu, după caracterul popoarelor, după credințele și legile lor, după modul lor de guvern».

Cronica notează trecerea prin Pesta a contelui Scarlat Rosetti, «fundatorul renumitelor premii literare»¹⁾. Coresponzența cuprinde comunicarea despre nuvelă (amintită la pag. 250) și mulțumește pentru colaborare, lui G. Tăutu. Numărul următor, de altminteri, publică la loc de cinste poema «O! tristă roază mult eu jelesc!» de George Tăutu.

La Bucovina nu se află în niciun manuscris. Textul apărut în *Familia* e însoțit de următoarea glosă lexicală:
*Nant = nalt (provinc. mold.).

SPERANȚA

«Familia», II, 29, 11/23 Septembrie 1866

Trimeasă din Blaj, unde se afla, încă din Iunie poate, a cincea poezie a lui Eminescu se bucură de cinstea întâiei pagini, din *Familia*, pe care o ocupă în întregime.

După care: Iosif Vulcan își continuă novela «Ceea ce li place fetelor», o bună satiră a moravurilor de salon, cu tipuri de speța lui Ovid Zefirescu, corespondentul foilor maghiare, cu toasturi în versuri, cu amfitrioane de genul prețioaselor ridicule, cântând, pe deasupra fals și obținând complimente convenționale, în timp ce sora notarului, șezând la forte-pian, întoană romanțul: «Mult e dulce și frumoasă, Limba ce vorbim» și obține aplauze puternice, pentru vocea ei fermecătoare.

Urmează începutul raportului lui Iosif Hodoș despre *Istoria literaturii italiene*, citit la a VI-a adunare generală a Asociațiunii transilvane, ținută în August, la Alba-Iulia. Lucrat, după mărturia lui Hodoș, de pe când studia legile în universitatea din Padova, el este încă una din dovezile temeinicei pregătiri a acestui italianizant transilvan, din veacul trecut²⁾.

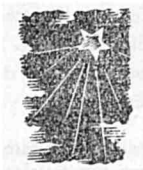
Ilustrația și notița explicativă înfățișează «patruanghiul de fortărețe italian» din preajma Veronei. Urmează novela «Undine» de Fernando Fenneberg (trad. Lucreția Silviu) și o orație de nuntă, culeasă din Bihor de M. Popilu. Cronica anunță vizita filo-românului A. Ubicini la București precum și că fostul domnitor Vodă Știrbei a vizitat, a doua zi, după sosirea sa, pe Domnitorul Carol I.

Speranța aparține influenței poeziei germane, în speță a celei schilleriene. În *Geneza poeziei «Speranța» a lui Eminescu*³⁾, după ce amintește apropierea de titlu (*Hoffnung*) și de ritm (cel dactilic) dintre cele două texte, d-l Const. C. Giurescu stăruie mai ales asupra deosebirilor. Cele 18 versuri ale lui Schiller sunt 45 la Eminescu, tema amplificându-se prin exemple. Nu e o traducere, încheie d-sa, cât una din influențele primite.

De aceeași părere este și d-l N. Iorga, care vorbind de începuturile lirice ale lui Eminescu scrie: «Răpede se trece la precisiunea fără călcări de logică și șovăiri de pas din *Speranța*, a cărei origine din Schiller însuși, s'a descoperit, deși e strămutată în cu totul altă sentimentalitate și cu vibrații absolut altele»⁴⁾.

Din epoca aceasta sunt fără îndoială, tot din Schiller, traducerea lungii poeme *Resignation*, transcrisă în s. ms-ul *Elena* la 1867 (cf. Anexa I și Note) și *Ector și Andromache*, datată 1868 și transcrisă în s. ms-ul *Marta* la 1870 (cf. Anexa II și Note). *Speranța cea dulce de plată în cerșu* din versul 28 nu e străină, de sigur, de refrenul speranței care străbate întregul poem al resemnării. *Tu ai sperat, răsplata ți-a fost dar acordată*.

Speranța nu se află în niciun manuscris.

¹⁾ Informațiuni detaliate despre caracterul acestor premii în *Ateneul Român*, I, 1866, pag. 115—116.

²⁾ Referințe complete despre o treime de italianizant ai epocii, în: Alexandru Marcu, *Simon Bărnuțiu, Al. Papir Ilarian și Iosif Hodoș la studii în Italia*, Academia Română, Memoriile Secțiunii Literare, S.III.T. VII. Mem. 6. 1935.

³⁾ *Revista Istorică Română*, III, II—III, 1933, pag. 266—268.

⁴⁾ *Istoria literaturii românești contemporane*, I, 1934, pag. 129.

MISTERELE NOPTII

«Familia», II, 34, 16/28 Octombrie 1866

Tot dela Blaj trimeasă, *Misterele nopții* se bucură și ea de onorurile întâiei pagini, în întregime rezervată. Cum s'a mai amintit, în numărul acesta, Iosif Vulcan întreabă pe M. E. din Blaj, dacă a gătat novela despre care i-a scris, pentru că acum are loc. Se știe că *Lanțul de aur*, novela svedică a lui Onkel Adam, trimeasă încă din Iunie, începuse să se publice abia cu o săptămână înainte în Nr. 33 din 9/21 Octomvrie și va mai dura patru săptămâni până la Nr. 37 (6/18 Noembrie 1866).

Iulian Grozescu începe o novelă originală «Doica Floarea» iar C[ipariu] răspunde invitației lui George Bariț, din «Gazeta Transilvaniei», Nr. 72 — 5 a. c. E una din excelentele «causerii» ale filologului dela Blaj, în care se ating actuale probleme de gramatică, și mai ales nevoia înființării unei foiețe anume consacrate filologiei, gazetele având obiceiul să dea precădere articolelor politice. Cum Bariț părtinca, pare-se, gazetele transilvănene, în dauna celor transcarpatiene, Cipariu află prilejul să vorbească de «capriciile Bucureștenilor», dar nu-și face iluzia că ar putea «sbiciui» atari bacanale și capriciu:

«O! surdis narrare fabulas, — nu-mi place. Ei își au pre Moise¹⁾ și profeți lor, asculte-i, iar de nu vor vrea să asculte de aceștia, atunci nici de se va scula cineva din Transilvania nu vor crede.

Apoi Transilvania și Ungaria pentru dnia lor e *terra ignota*. Brașovul după geografia celor din țară se află în țara nemțească; noi cești din coace toți suntem *ungureni*, puțin de nu ne zic chiar unguri, cu toate că nu noi, ci ei și-au numit țara în stil diplomatic *Ungrovlabia*, precum arată toate cărțile bătrâne scrise și tipărite de sute de ani.

Dn. B. știe bine că Bucureștenii ne zic nouă *ungureni*, că nici nu știm românește, ci numai *ungurenește*; și dacă ese vreo carte *românească* din pana unui *ungurean*, apoi fie ea cât de bună, totu-i află ei *cusur* zicând: că e scrisă *ungurenește*?

În atari împrejurări apoi bate-te cu morile de vânt, și sparge-ți capul, ca cavalerul dela Mancha, — da nu io».

Ilustrația și notița prezintă Biserica catedrală din Zagabria. *Lanțul de aur* continuă, At. M. Marienescu scrie despre descânțete, în ciclul «datnele poporului român». Cronica anunța, cu numărul următor, un ciclu de articole, despre origina Românilor de George Bariț iar Poșta Redacției, înaintea răspunsului pentru M. E. anunța Liège-ul unde se afla Granda, că așteaptă «cele promise, precum și atare poesie».

CE-ȚI DORESC EU ȚIE, DULCE ROMÂNIE

«Familia», III, 14, 2/14 Aprilie 1867

Numărul în care apare această poezie se deschide cu portretul și biografia deputatului de Zarand, Sigismund Borlea, de fel din Șina Aradului și colaborator, printre picături, al *Familei*, cu articole glumețe, subascunzându-se sub măscuța pseudonimului Teasca Ilie. Viitorul membru al Academiei Române, At. M. Marienescu închina «miresei», versuri din cari e preferabil a nu cita. Alexandru Onaciu tipărește nuvela originală, «Verona»; procesiunea Papei apare în ilustrație și 'n articol explicativ; Emiliu Marcu face istoricul apei de Cologne și I. C. Drăgescu relatează despre violă, floarea favorită a Impărătesei Eugenia. Urmează poezia lui Eminescu, după care Iosif Vulcan începe tălmăcirea unei novele «Piesa cea dintâi», de Jules Janin. Se tipărește adiesa prin care Românii din Făgăraș mulțumesc deputatului dr. Iosif Hodoș, de a fi pledat în Dieta ungară pentru autonomia Transilvaniei. Cronica informează că Domnitorul României s'a abonat la toate foile românești din Pesta și Austria, exemplu pe care ar putea, sugerează redactorul, să-l urmeze și boerimea din țară; o statistică a ziarelor românești

¹⁾ Eliade? (n. n.)

arată că de toate sunt 48: 12 în Austria și restul în România; în București, un foc a distrus frumosul otel Budeșteanu, proprietate a lui Miron Vlasto; interesantă și de un puternic accent de epocă ni se pare știrea din rândurile ce urmează:

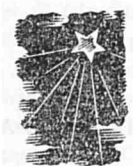
«Junimea română din Turin adresând gener. Garibaldi o felicitare de bună sosire, zise între altele: «Generale! Interpreți ai junimii române ce se află în Italia spre a-și completa studiile sale, salutăm din inimă sosirea voastră în cetatea ce fu leagănul neDEPENDINȚEI italiene. Această zi e sântă pentru noi, fiindcă am putut să adresăm aceste puține cuvinte vouă, cari ați contribuit la realizarea neDEPENDINȚEI și unității italiene, și v'ați luptat cu un eroism miraculos pentru triumful naționalității a două lumi. Generale! Românii cunosc de ajuns simțemintele ce le nutriți pentru ei; și prin noua perseverență arătată cu ocaziunea stabilirii noii stări de lucruri, stare care erau rezoluți a o menține chiar cu *prețul sângelui*, probează că sunt demni de afecțiunea voastră și a Italiei. Deci și noi ca fii ai mamei Rome, doriți ca Roma să devină cât mai curând capitala Italiei. Trăiască dar Italia, trăiască santele aspirațiuni ale lui Garibaldi! Delegații români: Ionescu, Coculescu și Duculescu». La aceste cuvinte Garibaldi răspunse. «Mulțumesc prea mult depărtaților mei compatrioți, Românilor, cari sunt atât de bravi, foarte bravi, și simt o plăcere mare strângându-vă mâna».

În vremea aceasta, viitorul său prieten Ioniță Bădescu, elev în clasa a VIII-a și notar, încă dela sfârșitul anului trecut, al corespondențelor Societății de lectură din Beiuș, desfășura o întinsă activitate publicistică și de recitator. *Familia* din 5/18 Faur 1867 îi publicase poezia «Amalia», datată: Blaj, 4 Faur 1867. Cronica aceluiaș număr îl semnalează la serbarea din Abrud declamând din Petofi și din ale sale și declamându-i-se: «Adio către Ardeal». În aceeași vreme, tinerimea din Blaj întemeiază o societate de lectură, sub prezidenția lui Timotei Cipariu. În ajunul serbării celor trei sfinți, 30 Ianuar, la balul organizat de doamnele române din Blaj, teologii și gimnasiștii rostesc orațiuni. Studentul de cl. a VIII-a Alexandru Grama vorbește grecește. Coincidența face ca peste două luni și ceva să apară poezia lui Eminescu, aproape singura care va obține aprobarea crudului inchișitor dela 1891. Căci Alexandru Grama, teologul blăjean din informația de mai sus, e unul și același cu autorul celui mai veninos pamflet, din câte s'au scris în literatura noastră, închinat poeziei lui Eminescu. Operă a unui spirit cultivat și fără doar și poate nu lipsit de resurse intelectuale, «studiul critic» al lui Alexandru Grama constituie monumentul celei mai patente lipse de gust, dacă nu cumva e la mijloc o nestăpânită răutate și o înverșunare de esență teologică. Fără să năzuim a sugera, cu rândurile următoare, nici tonul, nici nivelul pamfletului, citatul e unul din puținele în care poezia lui Eminescu află un pic de grație. Și încă, poezia lui de junetă:

«Emoționat de filosofia aceasta compuse atunci Eminescu poesia sa: «Epigonii», care oglindează foarte bine starea lui sufletească de atunci. Până nu s'a împiedecat de Schopenhauer, era și el însuflețit de idei naționale, mai chiar și umanitare și morale. Iubia România, îl durea de Bucovina, stima mult pre bărbații noștri mari și ura mai cu seamă corupțiunea tinerimii cum se poate vedea din poeziile publicate pre atunci în «Familia»: «Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie»; «Din străinătate», «La Bucovina», «La Heliade» și «Junii corupți». Când a scris «Epigonii» însă, atunci ideile lui de mai înainte erau deja în lupta cu pesimismul cosmopolit al lui Schopenhauer».

([Alexandru Grama]: *Mihail Eminescu. Studiu critic*, Blaj, 1891 pag. 192).

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie nu se află în nici un manuscris.

LA HELIADE

«Familia», III, 25, 18/30 Iunie 1867

Deprins cu omagiile în versuri, câte-i cântau genialitatea și profetismul, mai cu seamă în cursul evenimentelor din 1848¹⁾, Eliade nu va fi fost insensibil la oda ce-i închina în *Familia*, cel mai tânăr din discipoli săi

¹⁾ Cf. D. Popovici: *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, 1935, pag. 242 sqq., pentru analiza următoarelor trei imnuri, din numeroasele versificate în onoarea lui: *Salutație lui Ioan Eliade, soarele gloriei române* de Elena Lupeasca născută Măcăneasca; *Odă. La cetățeanul I. Eliade. Membru al guvernului provizoriu* de C. D. Aricescu și *L'Arpa dell'esule* de Grecca da Roma.

întru lirică. «Astfel de bucurii îi plăceau, căci era foarte simțitor la laude» scrie, pentru cazul în speță G. Bogdan-Duică în a sa *Istorie a literaturii române moderne*.

Relațiile lui Eliade cu *Familia* datau cel puțin de un an. În nr. 9 din 7/19 August 1866, Iosif Vulcan înregistra cu vădită satisfacție că: «Părintele literaturii române, d-l Ioan Heliade Rădulescu petrecu câteva zile în capitala Ungariei și avu frăgezimea» de a-l onora cu vizita sa, că i-a promis colaborarea în viitor și că a plecat cu «amabila-i fucă» la scaldele dela Kissingen (după G. Bogdan-Duică la Pistyan).

La *Familia*, personalitatea lui Eliade era ținută în mare cinste. Încă dela 25 Martie/6 Aprilie 1866 (în numărul următor aceuia în care debutează Eminescu), galeria de portrete, ce avea să devie mai târziu «Pantheonul Român» al lui Iosif Vulcan, insera o foarte elogioasă prezentare a lui Eliade, însoțită de reproducerea «Sburătorului». *Națiunea noastră poate fi superbă de acest fin neobosit al său*, se spunea între altele, amintindu-se după aceea de «misiunea divină» cu care a fost «încopciată» viața lui Eliade, de excelentul patriot, de pesimismul său de după 1848 ca și de interesul ce-l poartă din nou cauzelor comune. «Acest spirit fără îndoială mare, aceluși îl vedem luminând pe altarul poeziei magice ca focul vestal, aceluși iară luminând ca un luceafăr, ce apoi se contopește în soarele filosofiei».

Negreșit, apar mai târziu și rezerve, unele chiar serioase, cu toată grija de a le îndulci asprimea. Nu mult după oda lui Eminescu, un oarecare Spinu Ghimnescu, pseudonim sub care n'ar fi exclus să se ascundă Aron Denșușianu desbătea problema la ordinea zilei: «Cine să scrie istoria literaturii noastre?» (*Familia*, III, 43, 4/16 Noembrie 1867). Cu destulă diplomație, și folosind din plin locurile comune, curente, «gigantele templului», cum îl numise V. A. Urechii sau «Nestorul literaturii noastre», Eliade era, totuși, eliminat din această perspectivă. Un an după aceea rezervele deveneau mai categorice în legătură cu traducerea «Cavalerului Toggenburg» de Schiller, pe care Heliade o tipărea în *Albina Pîndului*, revista lui Granda. «Este la noi în literatură, scria Spinu Ghimnescu (*Familia*, IV, 27, 2/14 Aug. 1868) o datină servilă, de-a jura în numele maestrilor. De câțori am mai avut ocaziunea a ceti, că «marele» Alecsandri, «marele» Bolintineanu, «marele» Eliade, și după un criticastru chiar și «marele» Sion — a scris iarăși un op care la toată întâmplarea este escelinte, pentru că «numele» autorului ni garantează aceasta». Erori posibile, numai pentru că lipsește o critică serioasă, un «far conducător» (pe Maiorescu îl decretase, puțin mai înainte, compilator și plagiator). Și după ce formulează, cu justeță, principiul că «pre poeți numai poeți pot să-i traducă; căci ei cunosc mai bine limbaul diferitelor sentimente», mărturisește că dacă n'ar fi fost stîmă pentru un Eliade, ar fi răs de traducerea aceasta, în care nu numai frumusețea originalului se pierde, dar nici măcar nu se poate pricepe «Ne doare pentru d-l Eliade, dar iubim adevărul» încheia Spinu Ghimnescu, recomandând maestrului să retușeze, în conformitate cu «Arta poetică» a lui Boileau, pe care Eliade o tradusese și din a căruia tălmăcire îi și citează două versuri. (Peste un an *Albina Pîndului* însăși, prin pana redactorului ei Gr. H. Granda se va răzvrăti, în termeni destul de violenți, împotriva ortografiei lui Eliade).

Oda lui Eminescu este însă un act de spontană cinstită, pe care polemicele nu-l puteau influența, cum nu i-au influențat consecvența atitudinii lui față de meritele bătrânului, chiar atunci când ici și colo, s'ar putea releva anume rezerve. Textele ce se vor citi, puțin mai departe, vor prezenta graficul acestei atitudini scoțând, chiar peste contradicții și renegări aparente, și mai bine în relief linia conducătoare a admirației lui Eminescu.

Este însă în oda dela 1867 un amănunt, neimportant la prima vedere, dar care nu se pare totuși capital și de o certă și subtilă atenție. Versul 10 al poeziei, așa cum a apărut în *Familia*, suna: *Plăcută-i o ghirlandă, sublimă însă este* și astfel a apărut în toate edițiile, de după aceea. În copia, ce reproducem mai jos, din s-ms-ul *Marta* versul se prezintă în forma: *Plăcută-i o ghirlandă — sublimă însă este*. Să se citească strofa în lumina acestei rectificări și se va vedea că numai astfel are înțeles. Nu e vorba numai de opoziția, de adversitatea cuprinsă în v. 10, ci și de succesiunea logică a celor 3 versuri și jumătate (v. 7—10). Demonstrativul acesta — *o* — era o subtilitate, pe care *Familia* n'avea cum să o respecte, iar Eminescu n'avea să ceară a se rectifica, în urmă, cum n'a intervenit niciodată, față cu erori de tipar cu mult mai mari. În copia s-ms-ului *Marta*, Eminescu a restituit versiunea originală.

Căci în forma aceasta, originală, versul cuprindea nu numai o certă subtilitate morfologică dar și atenția, tot pe atât de subtilă, despre care vorbeam mai sus. În folosirea ei, Eliade trebuia să recunoască încă un omagiu, de amănunt de sigur, dar cu atât mai mișcător, din partea admiratorului său. Într'adevăr. *Ateneul Român*, I, 6—7, din Noembrie-Decembrie 1866, tipărea marele poem «Poetul murind» cetit în aplauzele publicului de către Constantin Esarcu, în ședința Ateneului dela 11 Decembrie 1866 și pe care Eliade avea să-l insereze între «Lamartinieni», în al său «Curs întreg de poezie», din care întâul volum apare în 1868. Strofa penultimă spunea:

Sfârșiți și dați la flacă', la vânturi și la unde
 Ast luth ce n'are sunet la sufflet a răspunde;

In ceruri mă așteaptă alt luth de Seraphimi
 Peste currând cu dâșu, trăi-vorū a ¹⁾ viață
 In verva immortală, ș'eterna dimineată
 Divinelor concerte, în chor de Cherubimi.

Amatorul de coincidențe ar putea să recunoască identitatea de tipar între strofa poemului lui Eliade (aceasta la rândul-i, reproducând tiparul lamartinean) și aceea a odei lui Eminescu, ba chiar și același loc, versul al patrulea din strofă, unde e încrustată subtilitatea gramaticală, pe care tânărul o întorcea, a sa dintru ale sale, bătrânului.

Eroarea de tipar din *Familia* va fi îndurerat, sincer, pe autorul omagului. Rectificările semnalate au însă avantajul că facilitează fixarea datei la care a fost concepută (în orice caz, desăvârșită) poezia lui Eminescu. De sigur, după ce apare poema lui Eliade, în Decembrie 1866, ceea ce concordă și cu a doua dată ce Eminescu a adăugat deasupra însemnărilor sale bibliografice, și pe cari le-am păstrat, cu titlu documentar, în transcrierea de mai jos.

Ms. Transcrierea de mai jos face parte din 2259, 39, s.ms-ul *Marta*, copiată a 35-a, c.ca 1870. Modificările ce se observă, începând chiar dela titlu, sunt cele mai multe de după 27 Aprilie 1872, data morții lui Eliade, când Eminescu lucrează, la Viena fiind, oda *Tăceți: Cearța-amuțească* din ms. 2286, 31—33. Confruntând textul *Familiei*, cu cel dela 1870 (s. ms-ul *Marta*) și cu oda funerară *Tăceți! Cearța amuțească* — cercetătorul va putea cu ușurință fixa cele 3 straturi de modificări.

2259,39

35. OS MAGNA SONATURUM

1. De mi-ar permite-Apolon s-aleg dintre cunune,
 Ghirlanda n-aș alege-o de flori plăpânde, june
 Ci falnica cunună a bardului bătrân;
 Eu n'aș alege lira vibrândă de iubire
 Ci arpa care falnic vuiște de mărire,
 Cu aspra [ei] cântare turbură-al mării sin.
2. Ghirlanda ce nuntește cu aurele ușoare
 Pe fruntea inspirată a junelui în floare
 Pin bucle strecurată, de aur undoind
 Plăcută-i à ghirlandă — sublimă însă este
 Cununa cea de laur ce sântă vestejește
 Pe fruntea cea uscată de plete de argint.
3. Ca visul e cântarea ce-o 'ntoană Eol dulce
 Când fluturi vin în roiuri pin crini ca să se culce
 Să doarmă somn de aur pe sin de-argint de flori —
 Sublim însă e cântul când țipă și iă 'n goană
 Talazurile negre ce turburi se răstoarnă
 Certându-se 'ntre dâșii, se scutură și mor.

¹⁾ *Sublinierea a noastră*. In Ioan Eliade-Rădulescu, *Scrieri literare*, ediție comentată de dl George Baiculescu (Clasici Români Comentati), Craiova, 1939, în care se reproduce admirabila tălmăcire lamartineană, strofa citată apare de două ori, odată în corpul volumului și altădată în introducere, cu versul 4 alterat: Peste currând ca dâșii, trăi-vorū o vieță.

Inutil să mai explicăm pentru ce socotim această recentă eroare de tipar, drept una din cele mai binevenite. Despre frecvența folosire, în trecut, a formei acesteia, d.p. și la Depărățeanu: *Ea 'ntre belle e-a mai bellă; Dacă nava, ori a velă — Ori a stelă e-așă bellă*.

V. — *Noul titlu*, Os magna sonaturum din 1872, apare și în versul 39 al odei următoare: [La moartea lui Eliade]. *El duce la expresia horatiană (Satire, I, 4, 3) pe care și-o anexase și debutantul de 16 ani, Schiller*.

Titlu: La Heliade; 6. Și cu cântare sacră turbură al meu sin; 8. Pe fruntea inspirată, pe fruntea 'nspirătoare; 9. Pin bucle strecurată, blondină undoind; 11. C.c.d.l. ce sântă se 'mpletește; 12. Pe fruntea cea umbră de plete de argint; 14. Când fluturi vin gelnic > C.f.v. în roiuri etc.; 18. Și spumegă din frunte plesnind îngrozitor — > Imbrățișând cu spume > Luptând unul > Plesnind unul în altul, se sbuciumă și mor;

35. ~~L. Helicoides~~ *H. magnum sonatum*.

39

- [illegible]

20

4. Ast-fel îți e cântarea bătrâne Eliade
 Ca glasul Providenței prin stinsele decade
 Ce-aruncă 'n marea morții popor peste popor!
 Ruga-m'aș la Erato, să cânt ca Tine, barde, —
 De nu în viața-mi toată, dar cântecu-mi de moarte
 Să fie ca «Blestemu»-Ți — să-l cânt, apoi să mor.

66.

«Familia» No. 25, Anul III. (67).

* * *

Portretul din fruntea *Familiei* era închinat bucovineanului Alesandru baron de Vasilco, senator imperial dela 24 Faur al anului 1867 și luptător pentru cauza națională și pentru autonomia Transilvaniei. Și după poezia lui Eminescu: novela originală populară «Păun Petrișor» de George Trăilă și al VI-lea capitol din «Suveneri din București» de Iulian Grozescu, ale cărui viaie impresii din Capitală, unde descinsese pela 1862, vorbesc de grandiosul edificiu al Teatrului Național, și ca de o curiozitate urbanistică de Pasagiul Român, sediu al redacțiilor și editurilor. Pe tema încurajării literaturii naționale, aceste rânduri juste:

«Atât în România cât și aci publicul român zice că să scrie literații tot opuri variate și interesante, apoi — se va abona — literații însă zic publicului, că să părtinască numai întreprinderile ce le avem în presinte și apoi abunăseamă se vor ivi și bărbați erudiți cu opurile lor celebre, beletristica română încă va înflori... Și această dispută și lamentațiune reciprocă tot durează de un timp îndelungat și cine știe până când va mai tot ținea!»

«Blondinele și brunetele» se intitulează paralela, ce Iosif Vulcan, amator de galanterii și vădind un nuanțat spirit al ironiei, o dezvoltă pe tema aceasta, atât de pasionantă în epoca aceea, arcadiană, dacă o raportăm la chimia capitală a zilelor de azi. «Chestiunei ponderoase», de a ști care sunt mai frumoase, blondinele sau brunetele, Iosif Vulcan îi răspunde cu un adevărat curs de fiziologie sexuală, din care abunăseamă s'ar putea extrage mai mult decât următoarele șiruri:

«Dacă aruncăm o privire în lumea estetică, vedem cu mirare că artiștii și deosebit pictorii au fost totdeauna favoritorii blondinelor. Vinerea fu reprezentată prin o femeie blondină, și până' acumă nici unui pictor nu i-a plesnit prin minte a nu zugrăvi o Vineră — brunetă, ca și când între cele brunete n'ar fi destule — Vinere.

Dar nu e de ajuns atâta. Încă și poeții se încântă mai mult de cele blondine. Asta nu e mirare — îmi va observa o brunetă — pentru că la cuvântul «blondină» mai ușor află cădînța (rîma), decât la «brunetă» și poate că bruneta respectivă va fi având tot dreptul».

Urmează o poezie de M. Popiliu, «Românca» și la cronică o informație de felul aceleia, care anunță că Alexandru Candianu, «genialul poet» și redactor al foaiei *Perseveranța* a vizitat pe Românii din Pesta și a avut parte de banchet, toasturi și album. Vremuri!

* * *

La 27 Aprilie 1872 Eliade murea în unanimă apoteoză. La Viena fiind, Eminescu compune următoarea odă funebă, (al cărei tipar metric poate fi identificat în poezia *An Goethe* de Schiller) rămasă în cartoane, cu toate că terminată în planurile ei mari și căreia i-ar mai fi trebuit doar șlefuirea din urmă :

Versurile 20—21 au fost prelucrate în 2 etape: 1°, la 1870 și 2° după 27 Aprilie 1872:

1° 20. Ca aspra profeție > Ca aspră profeția unei Ieremiade; 21. Cum se răsbun-un vifor împingând nor în nor > C.s.r.-u.v. împingând nor de nor > C.s.r.-u.v. zidind nor peste nor > Cum se muncește-un vifor clădind nor peste nor > Cum suflă greu un vifor clădind n.p.n.;

2° 20. Ca glasul Providenței prin mutele decade; 21. Ce-aruncă 'n marea morții etc. > Ce la moarte condamnă popor după popor.

Se poate observa că am adoptat în textul de sus (pentru v. 21) varianta penultimă, scrisă supra (cum se poate controla în facsimilul alăturat), socotind-o și mai perfectă și finită, cum o arată și semnul exclamației. Ceea ce nu înseamnă că așa orânduită să fie neapărat anterioară celei din infra. Precis nu se poate hotărî. Facsimilul stă la dispoziție și invită. Personal, înclinăm a crede că, totuși, ordinea adoptată e cea bună: după ce a dat forma perfectă (cu semnul exclamației) a mai schițat una, mai puțin fericită. Înfrângem însă legea și nu o adoptăm pe aceasta din urmă.

N.B. 23. de fapt Dar (sic) nu etc.; explicable lapsus calami: anticiparea lui dar, cu care începe al doilea emistih.

Data cursivă, 66, cum arată și facsimilul e așezată la finele versului 24.

2286, 31-33

[LA MOARTEA LUI ELIADE]

Tăceți! Cearta-amuțească. — E-o oră greă și mare
 Aripele ei negre în ceruri se întind
 Astfel lumea-amuțește la 'ntunecări solare
 Astfel marea-amuțește vulcane când s'aprend
 5 Când prin a vieții visuri — oștiri de nori — apare
 A morții umbră slabă cu coasa de argint.
 Tăceți! Cum tace 'n spaimă al Nordului popor
 Când evul asfințește și Dumnezeii mor.

Aduceți-vă a minte de-acele nalte pose
 10 De frunțile 'n lumină a vechilor profeți
 Pe un pustiu de piatră, pe cer d'azur și rose
 Trecu un stâlp de flacări ce luminează mărș
 Și 'n fruntea unui popor pierdut în chin — e *Mose*
 Și sufletul lui mare adânc și îndrăzneț
 15 Prevede că din sânul pierdutului popor
 E viitorul lumii ș'al ei mântuitor.

El n'a văzut pământul promisiiei divine
 Viața lui se stinse în munții slabi și suri
 Corpul i-l poartă 'ntregul pustiu fără de fine
 20 O ginte 'ntreagă poartă a lui învățături
 Ca 'nmormântată 'n secolii cenușa lui rămâne
 Dar spiritul-i sfăramă înalții, vechii muri
 De Iericho — și 'n gânduri și 'n biblia lui scrisă
 Viața 'ntreagă mare [-a] unui popor e 'nchisă.

Astfel în noaptea noastră pierdută și amară
 Un glas de deșteptare adânc a răsunat
 O stea a supt puternic eclipsa cea solară
 Un stâlp pin chinuire un drum ne[-a] arătat
 30 O arpă de aramă cu coarda temerară
 Trezi 'n sufletul nostru simțire de bărbat
 Ca glasul Providenței din stinsele Decade
 Astfel s'auzi glasul-ți bătrâne Eliade!

1—2. *Inceput părăsit*: O maica mea! Durerea îți învește glasul

Și fruntea ți-o rănește cununa cea de spin

7. Tăceți! tăceți cu spaimă > T. cum tace 'n spaimă etc.; 8. Când ceasul se aprinde și Dumnezeii mor;
 — în acelaș ms. 2259, 11 v. (s.ms.-ul Elena), cu un scris fin, mimatural, propriu epocii acestea, această însemnare: nu
 numai oamenii simpli . . . chiar Dumnezeii mor! *cave poate că nu e străină de versul de aici* —; 11. P. u. p. d. p.
 sub cer d'azur etc.; 15—16. Prevede că 'n uimitul nemernicului popor (a) — E mântuirea lumii etc.

(a) Prevede în uimitul etc.

17—18. El n'a văzut cu ochii-a făgăduinței țară (b)

Dar spiritul-i rămâne în vechiul lui popor

(b) El însuși însă țara > El n'a văzut cu ochii etc.

19. Cadavrul lui pustia întreagă > Pe corpul lui întregul pustru fără de fine; 21. Cum nu se știe [încă*]
 cenușa lui rămâne; 22. Dar spiritul sfăramă ai Ierichonei muri; 30. În sufletul [i] > Trezi 'n sufletul etc.

31—32. Ca glasul Providenței din stinsele Decade —

Profet a fost Daciei — bătrânul Eliade

O, limba lui! Imi pare c'aud cum ea răsună
 In aspra ei mânie zidind nor peste nor
 35 Din¹ștearsa, nențeleasa a istoriei rună
 A²descifrat al ginții puternic viitor
 El³trece peste timpuri, pe valuri cum furtuna,
 Valuri cari în ceartă se scutură și mor.
 Os⁴magna sonaturum! Idei c'ale lui Crist
 40 In limba inspirată[-a] unui Evangelist.

Inima lui cea mare menită fu de soartă
 Să nasc 'ntr'un timp rece, căzut, degenerat
 Dacă în fundul negru adânc din marea-moartă
 Cu-ape de plumb, cu valuri greoaie 'n a ei pat
 45 Vulcan puternic care cutremur în el poartă
 Cu razele-i de flăcări ar fi acufundat
 Pân ce deodată mândre, gândirile-i یرump
 Pin undele greoaie, pin apele de plumb.

* * *

Chestiunea ridicării unei statui pentru Eliade s'a pus de a doua zi după moartea acestuia. În *Curierul de Iași* dela 11 Martie 1877 și sub titlul «Monumente», Eminescu scria articolul din care se cuvin reținute rândurile despre Eliade. Ele reprezintă în graficul admirației pentru veneratul maestru, de bună seamă punctul cel mai scoborît:

«Dintre cărturari s'a început cu statua de marmură a lui Ioan Eliad — supranumit mai târziu He-liade-Rădulescu.

Eliad se vede a fi fost în tinerețe un om foarte inteligent. Prin gramatica sa eluminează din ortografia română toate semnele prisositoare, prin cărțile sale didactice a dat ființă limbii științifice, din tipografia sa a eșit la lumină între anii 30 și 50 aproape tot ce s'a tradus mai bine în românește. Cam de pe la anul 1845 începe însă în mintea scriitorului bucureștean o suficiență nepomenită și o decădere intelectuală cu atât mai primejdioasă cu cât Eliade era privit în vremea lui ca un fel de oracol. Limba «Curierului de ambe sexe» se latinizează și se franțuzește, el începe a scrie c'o ortografie imposibilă, nesistematică, un product bastard al lipsei sale de știință filologică pozitivă și al unei imaginații utopiste. Fără a avea el însuși talent poetic dă cu toate acestea tonul *unui* direcții poetice, a cărei merite consistau într'o limbă pocită și în versificarea unor abstracțiuni pe jumătate teologice, pe jumătate sofistice. Ruina frumoasei limbi vechi, care se scria încă cu toată vigoarea în veacul trecut, o datorăm în mare parte înrăuririi stricătioase a lui Eliade. Intâmplările politice dela 1848 și petrecerea sa în străinătate îi răpiră și restul de bun simț cât îi mai rămăsese.

El deveni din ce în ce mai închipuit și mai apocaliptic, încât întors în țara lui și fără a fi încetat de-a exercita o înrăurire și mai mare ca 'n trecut, el a mai trăit ca o primejdie vie pentru ori-ce aspi-

33. O limba lui! Imi pare c'aud a ei furtună; 38. Unde ce > Valuri cari etc.

39—40. 1° Os magna sonaturum! Religia lui Crist —

In limba cum a scris-o Ioan-Evangelist

2° O.m.s. Religia l. C. — Vorbită ~; 3° O.m.s. Ideile lui Crist — In limba etc.; 4° O.m.s. Idei c'ale lui Crist — In limba etc. *de fapt*: Ideile c'ale lui Crist (*sic*).

Se înțelege că nu toate elementele acestor două versuri sunt repetate în ms. Deqatruplarea întâiului emistih am folosit-o pentru mai multă claritate.

După aceasta, pe pagina din stânga (32 v.), o nouă formă, încercată și părăsită:

Nu a fost om ca alți

Nu astfel e-arătarea a omului profan

Din astfel de ființe istoria vorbește

Și Dumnezeu i-alege de mândrul lor organ (a)

Mulți credincioși trăit-au, vorbit-au creștinește

Unul a fost dintr'înși Evangelistu-Ioan.

(a) m. lor (*sic*) organ

41. Inima lui cea mare născută 'n a lui vreme > I.l.c.m. n.'n. timpuri > I.l.c.m. menită etc.; 43. Ar se-măna* asemeni > Astfel ar fi > Astfel > Dacă în fundul etc. *acordul logic prezintă un lapsus, în acest punct.* 45. Un mândru și puternic vulcan > Vulcan puternic etc.

rare adevărată și serioasă. «Istoria Românilor» scrisă de el este o țesătură de închipuiri subiective și de greșeli; o a doua ediție a gramaticii e o adevărată babulonie de fantasii etimologice, iar poeziile sale sînt stăpînituri de cuvinte străine înșirate după o măsură oarecare. Aproape tot ce a făcut Ioan Eliade, modestul învățător dela Sf. Sava, a fost caricat de Heliade-Rădulescu. Ori-cine va scrie o istorie a culturii pe malurile Dunării, va trebui să vadă într'acest singur individ doi oameni cu totul deosebiți: unul modest, îngăduitor, plin de bun simț; cel[al]alt suficient, invidios, trăind în ficțiune și lipsit de ori-ce bun simț.

În cei din urmă zece ani ai vieții sale îi mai rămăsese un singur instinct adevărat. Din cugătarea cu totul străină a tineretului el a prevăzut falimentul economic și intelectual al generației de față; a prevăzut că oamenii, cari se gerau ca uriași, nu erau decât niște comediați, îmbrăcați franțuzește. S'ar putea zice chiar, că acest om straniu avea în unele momente un sens de a doua vedere. Cu toate acestea constatăm cu durere că multe din relele, ce le prevedea, s'au avut cauza în chiar direcția pe care-o dedese el culturii române »¹⁾.

Ultimul alineat se cuvine cu osebire recitat. El puținește epoca debutului lui Eminescu, al fervoarei lui belu-diste și anulează impresia defavorabilă ce s'a putut desprinde din alineatele anterioare. Desvelirea statuei lui Eliade va fi, dealtminteri, prilejul cel mai potrivit pentru conturarea, ultimă și definitivă, a atitudinii poetului.

Desvelirea are loc în ziua de Sămbătă, 21 Noemvrie 1881. În ajun, Eminescu publică în *Timpul* (antidatat: Sămbătă, 21 Noemvrie 1881) următorul articol:

«Măne are a se descoperi cu toată sărbătorirea cuvenită statua lui Ioan Eliad.

Cată să mărturisim că arareori s'a întâmplat cărturar să treacă prin atâtea peripezii intelectuale ca răposatul părinte al literaturii noastre.

Sunt mulți, între cari d. Ion Ghica bunăoară, cari n'au avut nici când o mare părere de Eliad, sunt alții cari l'au ridicat în ceruri și l-au urmat orbește; unora le-a plăcut ca literat, altora și ca om politic, iar o opinie dreaptă, o dreaptă măsură a lucrării lui însemnate n'am întâlnit adesea. Ca promotor al culturii, ca membru activ al întreprinderilor literare din vremea sa meritul său nici nu poate fi pus în discuție, căci e fără îndoială neprețuit de mare.

Dar asupra literaturii părerile se deosebesc și se ramifică și mi se pare că tocmai în această privire ar trebui să i se facă dreptate și să se deosebescă înrăurirea hotărîtor bună asupra limbii literare, de o seamă de rătăcirii ulterioare.

Nu doar că Eliad ar fi creat o limbă nouă din nimic. Limba *literară*, nu cea grăită în societatea cultă, limba cronicarilor și a legendelor e pe-alocurea de-o rară frumusețe. Multe texte și bisericesti și laice au un ritm atît de sonor în înșurarea cuvintelor, încât e peste putință ca frumusețea stilului lor să se atribue întâmplării și nu talentului scriitorului și dezvoltării limbii. Într-o povestire din Secolul trecut citim d. ex. următoarele: ²⁾

Iată o proză scrisă de mai bine de o sută de ani pe care de sigur oricine o va înțelege.

Cam acesta e tonul limbii prozaice și poetice înainte de Eliad. Oricît de lumeț ar fi fost cuprinsul prozei sau versului, stilul avea ceva onctuos, ceva oriental, de și limba e în dealtminteri foarte frumoasă. Scrierile lui Petru Maior și ale lui Șincai au tonul academic sau certăreț, de predică; cei mai mulți dintre cei vechi modulau fraza după cea latină sau greacă.

Cum deschidem Grammatica românească de D. I. Eliad (1828) dăm cu totul de alt ton, mai firesc ³⁾.

Din această probă se va vedea care e meritul de căpetenie a lui Eliad. El scria cum se vorbește; viul graiu a fost dascălul lui de stil. Prin el limba s'au desbărat de formele convenționale de scriere ale evului mediu și ale cărților eclesiastice, a devenit o unealtă sigură pentru mănuierea oricărei idei moderne. Din acest punct de vedere Eliad a fost cel întâiu scriitor modern al Românilor și părintele acelei limbii literare pe care o întrebuițăm astăzi. Chipul propus de el la 1828, pentru încetățenirea termenilor tehnici, termenilor noi pentru idei nouă, se urmează și se recomandă și astăzi ca cel mai potrivit. Dacă mai târziu el, omul practic al bunului simț și al experienței, a început a croi sisteme *apriori* de ortografie, meritul lui nu scade. Literatura s'a ținut de începuturile sale cele bune (1826—1846) și au lăsat de o parte eronile ⁴⁾.

¹⁾ Citat, minus notele, din M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, I, [ediția Ion Scurtu], 1905, pag. 301—302.

²⁾ Se citează o scenă între împăratul Amurat și sfetnicul său.

³⁾ Urmează citatul bine cunoscut: *Ei! dar ce fel de carte*, etc., etc.

⁴⁾ Nu e, socot, mijloc mai potrivit pentru o confruntare între părerile lor despre limba literară, decât să punem față cu gândurile de mai sus, următoarele, exprimate de Eliade încă din 1847—1848, în *Curierul Românesc* și reluate, cu câteva concesii ortografice, în 1860. Ele figurează în capitolul despre *Critica sintaxei* și valoarea lor intrinsecă, unită cu farmecul literar, câștigă din consonanța lor cu părerile Poetului:

«Niște reguli din grammatica generale, din sintaxa ce o cerre mintea universală în toate limbile se văd și în această grammatică; regulile însă de sintaxă *română* sunt foarte puține, și acele puține, puțină ocupație dau firește și critice. De nu făceam nimic ași fi fost mai sigur de orice critică. Însă care e cauza de e așa de sărăcuță partea aceasta? — Pentru că și mai sărăcuță ne era limba de autori, de cărți. Tot tipul limbii noastre, toată norma ei

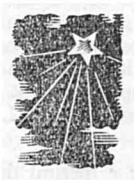
Numerile următoare din *Timpu* publică cuvântările rostite cu prilejul solemnității. La 24 Noemvrie, cuvântarea generalului I. E. Florescu, însoțită de notița redacțională, desigur a lui Eminescu: «Amintim că d. general, vechiu amic și contemporan cu Eliad păstrează până azi manuscrise de-ale răposatului, între cari câteva strofe, numite «Oracol», pe cari Eliad i le-a adresat la 1 Ianuarie 1870 și prin cari-i prezice și dorește multe și frumoase lucruri». La 26 Noemvrie, sub inițiala R[oșca *?] o dare de seamă amănunțită a solemnității, după care se reproduc: o mediocră odă ocazională, semnată A. V., extrasă din *Armonia*, precum și discursurile lui G. Dem. Teodorescu și Nicolae Ionescu. La 27 Noemvrie: discursul lui Hasdeu și al lui N. B. Locusteanu. În numărul din 3 Decemvrie, Sava N. Șoimescu scrie despre «Albumul Heliade» și se reproduce discursul lui V. A. Ureche, ministrul Instrucțiunii Publice, iar la 4 Decemvrie discursul lui V. Maniu, care vorbise în numele Academiei. «Ca un alt Moise cu toiagul geniului său a despăcat întunericul» — deși convențională, imaginea se cuvine reținută pentru caracterul ei de familie.

Cel mai vibrant dintre discursuri a fost, de bună seamă, al lui Hasdeu. Când în ședința extraordinară dela 13 Ianuarie 1902, Academia Română sărbătorește centenarul nașterii lui Eliade, Hasdeu, însărcinat să vorbească, citează unul din cele mai expresive pasagi ale discursului său dela 1881, dar mai ales folosește prilejul să îndrepte câteva săgeți împotriva lui Maiorescu. Pasagiu următor interesează mai ales pentru că invocă oda de tinerețe a lui Eminescu și aduce o contribuție, autorizată și rară, ce nu va scăpa nimănui:

«Nu voi mai atinge cele multe peripectivă din viața lui Eliade. Trec chiar peste rolul lui cel covârșitor în revoluțiunea dela 48. Înlătur evenimentele cele prea bine cunoscute. Mă voi opri o clipă numai asupra literaturii. În proză ca și în versuri, Eliade se distinge printr-o extremă energie. Acea energie încântă mai cu deosebire pe nenorocitul Eminescu, care a scris o frumoasă poezie «La Eliade»... La începutul cuvântării mele eu am mulțumit cu efuziune d-lui Maiorescu; acum la sfârșit am vrut să-i mai fac o nouă plăcere, evocând pe Eminescu. Și aici însă un regret. În colecțiunea postumă a versurilor lui Eminescu, d-l Maiorescu, în calitate de editor, a suprimat poezia «La Eliade». Răuvoitorii pretind că d-sa ar fi dorit să distrugă până și memoria lui Eliade. Răuvoitorii n'au dreptate. Pe Eliade nimenia nu va putea, necum să-l distrugă, dar nici măcar a-l știrbi. Prin acea neînțeleasă suprimare, care frumoasă nu e, corectă nu e și nu e prea cu minte, se știrbește Eminescu, iar prin știrbirea lui Eminescu se știrbește mai ales — *natürlich* — însuși d-l Maiorescu. Școala lui Eliade stă și rămâne în picioare, mai tare decât ori și când, ca:

... falnica cunună a bradului bătrân,
după cum cântă Eminescu în acea poezie «La Eliade»...¹⁾

Bradului pentru bardului în versul citat de Hasdeu se poate să fie o eroare de tipar; se poate, totuși, să fie și o sugestie, precum că așa ar trebui să sune versul, în cazul că nu e o simplă adaptare ocazională.

e în cărțile Bisericii prin care limba a luat o educație hellenică, bună și sănătoasă. Ceea ce s'a putut aduna d'acolo se vede pe ici pe colo și în acea gramatică. Ce s'a mai scris în limba română, dela 1828 încoace este tot ce s'a scris mai rău de când au început Românii a scrie în limba lor. Moșii noștri au tradus cu adevărat, însă au tradus după niște limbe clasice care se înțelege că le cunoștea, și ca să le cunoască, se înțelege că își făcuseră studiul. Așa dară scria cu temeriu. Instrucțiunea în timpii trecuți era rară, însă acolo unde era, se făcea în limbele hellenă, latină și italiană. Contemporanii lui Cantemir, lui Ienache Văcărescu astfel de limbe știa; încă trăiesc boieri ce astfel s'au crescut în junețea lor. Toți și-adduc la minte că răposatul vornicul Iordache Drăgănescul când a fost primit în audiență la generalul Kisselef s'a adresat în limba latină. Puțini au scris cu adevărat în timpii trecuți, însă au scris după logică, după gramatică, după toate condițiunile cerute scriitorului. Dela 1828 încoace scriu toți; și cei mai mulți nu știu să scrie nici trei rânduri, à la *dictando* cel puțin din limba franceză, fără să facă la toată vorba cel puțin câte un păcat de ortographiă, nu știu dară nicio limbă, nu cunosc grammatica limbii lor pentru că de o ar cunoaște, o ar respecta, n'au înainte nici un model de maestru mare, de acei maestri ce au luminat Europa. Din limba română nu cunosc decât gergul (jargonul) din casă, din cancellariu; și fiindcă natura produce și nu stă, produce prin urmare și geniuri, capacități ce voiesc a crea. Es acestea, vor să se arate lumii; însă es desbrăcate, desculțe, și dacă nu din impertinență, cel puțin din ardoare intră astfel în sanctuarul Muselor și vor a-și înscrie numele în templul Mnemosynei; își dau singuri nume de litteratori, de poeți, de filii ai lui Apollon». (I. Heliade R., *Litteratura. Critică*, vol. I (Bibliotheca Portativă), București, 1860, pag. 37—38).

¹⁾ B. P. Hasdeu, *Centenarul lui Eliade*, cuvântare aniversară, *Analele Academiei Române*, S. II. Tomul XXIV, 1902, pag. 82-88.

LA O ARTISTĂ

«Familia», IV, 29, 18/30 August 1868

Scrisă în 1866 Octomvrie, copiată în s-ms-ul *Elena* c.ca în 1867 și publicată în 1868, în timpul turneului trupei Pascaly în Ardeal — *La o artistă* a fost de timpuriu pusă pe seama aventurilor sentimentale, ce Eminescu ar fi avut în răstimpul vieții lui de actor. T. V. Ștefanelli bănuise că poesule *La o artistă* și *Amorul unei marmure* au fost adresate aceleiași femei, în speță artista Eufrosina Popescu, al cărei nume îl obseda pe poet chiar la Viena. Dela aceste date pleacă și G. Bogdan-Duică în studiul «Eufrosina Popescu și Mihai Eminescu (ipoteză)» din buletinul *Mihai Eminescu*, III, 9, 1932, pag. 109—116, pentru a ajunge la concluzia că într'adevăr «artista» și «marmura» celor două poeme nu-s decât Eufrosina Popescu-Marcolini. Seducătoarea argumentație a lui Bogdan-Duică se întemeiază, în deosebi, pe o a doua poezie *La o artistă* — «Ștefanelli nu știa însă că mai există (netipărită) încă o poezie cu același titlu *La o artistă*. În manuscris varianta nu are dată, dar îndoială nu încapă că trebuie datată din aceeași ani 1866—1868» (*ibid.*, pag. 109).

Să rectificăm în trecut, că această a doua *La o artistă* era tipărită încă din 1905 în «Postumele» lui Chendi și să reținem din citatul de mai sus că într'adevăr, pentru G. Bogdan-Duică, această a doua *La o artistă* este o variantă a poeziei cu același titlu, tipărită în 1868, că, prin urmare, muza acestor poezii e una și aceeași: Eufrosina Popescu-Marcolini¹⁾.

Or, a doua *La o artistă*, copiată de Eminescu, c.ca 1870, în s-ms-ul *Marta*, sub n-rul 13, după o cionnă din 1869, nu este o variantă a celei din *Familia*, ci o poezie de sine stătătoare. Pentru text și amănunte, ca și pentru ipoteza că artista este Carlotta Patti, a se vedea, în această ediție, la Anexe și Note. Eroina celei de a doua poezii este neîndoios o cântăreață. Era la fel și eroina dela 1866? Atât Maria Vasilescu despre care presumase, întru întâiu, G. Bogdan-Duică cât și Eufrosina Popescu erau cântărețe. La capătul unui citat din suvenirile de București ale lui Iulian Grozescu (*Familia*, III, 28 Mai/9 Iunie), în care acesta ridică în slavă neuitatele cântece ale Popeascăi, G. B.-D. conchidea: «Descrierea lui Grozescu, parcă seamănă bine cu *La o artistă*». Cu deosebirea, adăogăm noi, că sunurile de filomelă ale Popeascăi modulară ariia Jianului: «Frunză verde de cicoare», în timp ce artista celei de a doua poeme cântase, precum se poate vedea, *Reveria* și *Ave Maria*.

Faptul că *La o artistă* din 1866 apare în 1868, în timpul turneului din Ardeal și că a putut fi privită²⁾ ca o poezie de circumstanță se cuvine, în special, subliniat. Poezia din 1866, trimisă aproape neschimbată³⁾ în 1868, *Familiei*, se pare să fi fost inspirată de o instrumentistă. Astfel notele murinde — Blânde, palide, încet — Sbor sub mână-ți tremurând sau Astfel mâna-ți tremurândă — Bate-un cântec mori și viu — sunt imagini ce convin⁴⁾ mai curând exercițiilor de piano, de arpa sau de vioară. Cronica evenimentelor muzicale dintre 1865—1866 vor deslega, de bună seamă, enigma.

Dar că această poezie, inspirată și compusă cu cel puțin 2 ani înainte, Eminescu s'a gândit să o publice, acum, și să lase a se bănuși că-i subînțelegea o anume dedicație — iată ce ni se pare întru totul firesc. Așa va proceda și mai târziu, în cazul poemei *Atât de fragedă*, poezie de pură inspirație veroniană, pe care o dăruiește și o dedică⁵⁾ Mitei Kremnitz. (Despre întreg procesul acesta în volumul II, al ediției de față, la capitolul respectiv). Inima lui Eminescu cunoaște multe colțuri stendhaliene.

* * *

Poezia ocupă întâia pagină a revistei, ceea ce-i sporia, de bună seamă, valoarea de circumstanță, indiferent dacă n'avea directă legătură cu evenimentele sentimentale la ordinea zilei. Urmează. actul III din schița dramatică «Domnița Rosanda» de Hasdeu, sfârșitul unei narațiuni din viața poporului, «Răsbunarea» de George Trăilă; o notiță ilustrată, «O escortă în Bosnia», cu informații despre siguranța și nesiguranța drumurilor în Balcani și cu apropieri între

¹⁾ În notele referitoare la turneul Pascaly, tipărite sub titlul «Vara anului 1868. Multe și mărunte despre Eminescu, *Viața Românească*, XVI, 12, 1924, pag. 383—393), G. Bogdan-Duică semnală prezența artistei Maria Vasilescu, și adnota: «Din textul poeziei reesă că artista era o bună cântăreață. Bună cântăreață, în trupă, era gungașa Maria Vasilescu, cum reesă din notele culese mai sus. Nu va fi fost ea artista *lui*?» și în notă: «Seduși de o exclamație înregistrată de Ștefanelli unii cred că artista ar fi fost Eufrosina Popescu. O Popescu se afla în trupa Pascaly în 1867 («unică în piesele naționale-populare», cu «studiu extraordinar» zice Iulian Grozescu în *Familia*, 1867, p. 260). Dar lămuriri sigure nu a dat nimeni, deci loc la coniecturi este. Eu am apropiat de poezie o realitate, asupra căreia nu insist». După opt ani pledează ipoteza Eufrosina Popescu-Marcolini.

²⁾ «Poeziile — chiar de-ar fi de-o inspirație mai veche — în prelucrarea lor din 1868» scria G. B.-D. în «V.R.» — lăsând să se înțeleagă că versiunile din *Familia* ar fi fost niște forme actualizate — ceea ce nu e cazul.

costumul Bulgarilor și Românilor, și unu și alții purtând cușmă de miel neagră și țindră albă; un bun reportaj despre Adunarea generală a Asociației Transilvane la Gherla, pentru zilele de 25 și 26 August 1868. Se relevă animația târgului, datorită și svonului că va veni și trupa de teatru a lui Mihail Pascaly, împiedecată totuși de « obstacolele supravinite » (lehuția d-nei Pascaly). Se citesc disertațiile prevăzute, Iustin Popfii entusiasmează cu discursul despre Andrei Mureșianu iar Iosif Vulcan obține aplauze cu declamația poemei « Geniul națiunii » (publicată peste 6 numere), compoziție mediocră dar curagioasă, presărată de sugestu istorice din epocile de mărire ale națiunii și cu apel la unire. Lucrările bugetare înscriu remunerarea redactorului « Transilvaniei », George Bariț, cu 400 fl. v. a. la an « pentru zelul și neobosința, ce o jertfește în redactarea susnumitei foae » și se hotărăsc spese pentru oficialii Asociației ce participă la adunările generale. (În nr. următor, 30, același corespondent — poate Iosif Vulcan, poate altcineva — relatează despre prânzul dat de Il. Sa episcopul Ioan Vancia și despre ședința dela 27 August în care se aleg cu unanimitate membri onorari: Hasdeu, propus de Iosif Vulcan și V. A. Urechia, propus de Iustin Popfii. În acest număr, de asemenea, o conversare « cu cetitoarele », espediată de Iosif Vulcan, 4 a 26 August 1868, din Gherla, despre răușita balului, din sala redutului. O altă corespondență (21 August 1868) din Brașov, a lui Ieronim G. Bariț vorbește cu căldură de concertul violonistului Ludovic Vjest, așa de cunoscut în România și care prin « arcul său de maestru » pare că zicea: « Românilor este timpul ca să încetați a vă cultiva musica voastră numai prin lăutari de țigani, ci prin adevărați artiști, cari studiând mulți ani cu seriozitate să puie musica voastră într'o sistemă ». Și la urmă: « Ieșind din sala concertului, cugetam în mine, că oare când va sosi acel timp ca să putem da și noi o musică atât de desvoltată încât să putem arăta și noi un Paganini, un Ole Bull, sau un van Bethoven ».

* * *

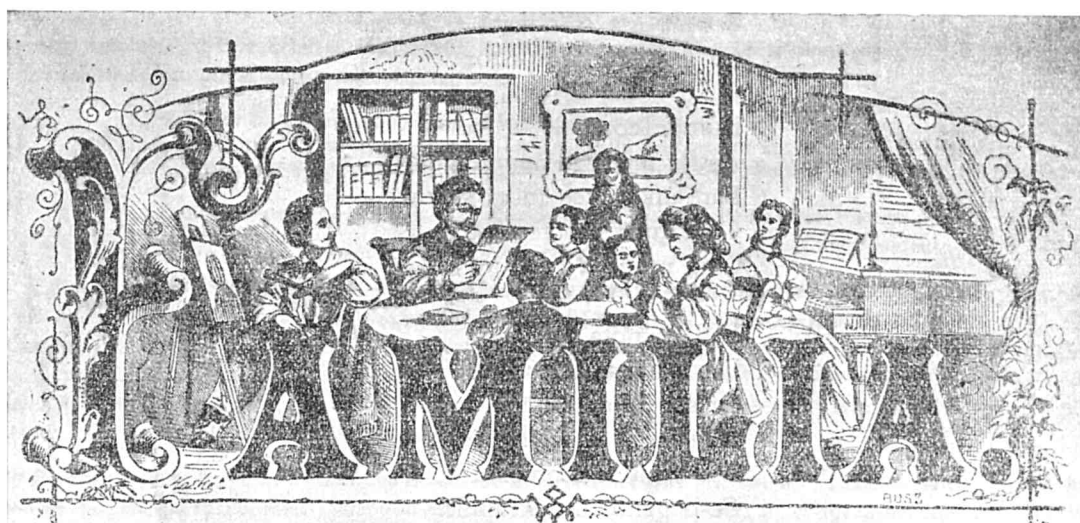
Ms. *La o artistă* se află într'un singur ms. 2259, 3—3 v. (s-ms-ul *Elena*, transcris c.ca 1867). Deși minime, diferențele dintre ms. și textul apărut în *Familia*, dimpreună cu particularitățile ortografice ale epocii (u final, ȝ = z, esci = ești, inghiaușiată, precum și semnele de punctuație, absente ca de obicei, s'au presupus știute) dădeau dreptul la o reproducere integrală.

LA O ARTISTĂ

Ca a nopții poezie
Cu 'ntunericul talar
Când se 'mbină se 'mmlădiă
C'un glas tainic, lin amar
3 Tu cântare întrupată!
D'al aplauselor flor
Apărând divinisată
Răpiși sufletu-mi în dor

Ca zefirii ce adie
10 Cânturi dulci ca un fior
Când prin flori de iasomie
Iși sting sufețele lor
Ast-fel notele murinde
Blânde, pallide, încet
13 Sbor sub mâna-ți tremurânde
Ca dulci gânduri de poet

2. De fapt: Cu 'nteniricul (sic) t.; 6. Printre-aplauselor f.; 12. creion ulterior — pare-se — deși n'ar fi exclus să fie simultan cu celelalte modificări, din ajun de a trimite la Familia, la cari a renunțat în cele din urmă: Adorm > Leagăn* sufețele lor;

Foia enciclopedica si beletristica cu ilustratiuni.

PRESTA
dominica
18/30
augustu.

Ese totu a opt'a dP
Pretulu pentru Austria
pe jul. - dec. 4 fl. —
Pentru Romania
pe jul. - dec. unu galbena.

Nr.
29.

Cancelari'a redactiunei
Strat'a lui Leopoldu Nr. 4.
unde sunt a se adresa manuscrisurile si banii
de prenumaratiune.

Anulu
IV.
1868.

LA O ARTISTA.

a a noptii poesis,
Cu 'ntunereculu talaru,
Candu se 'mbina, se 'mladia
C' unu giasu tainicu, linn, amaru.
Tu cantare intrupata!
De-alu aplauseloru floru,
Aparendu divinisata
Rapisi sufletu-mi in doru

Ca zefirii ce adia
Canturi dulci ca unu floru,
Candu prin flori de iasomia
Si-stingu sufletele loru
Astu-feliu notele murinde
Blande, palide, incetu,
Sboru sub mana-ti tremurande,
Ca dulci ganduri de poetu.

Seu ca lir'a sfaramata,
Ce reaseme 'ngrozitoriu;
Candu o mana inghiatiata
Rumpe cordele 'n floru:
Astu-feliu man'a-ti tremuranda
Bate-unu cantecu mortu si viu;
Ca furtun'a decrescenda
Care muge a pustiu.

Esei tu nota ratecita
Din cantarea sfereloru,
Ce eterna, nefinita
Angerii o canta 'n coru?
Esei fiintia-armoniosa
Ce-o gandii unu serafinu,
Candu pe lir'a-i tanguiosa
Manà canteacula divinu?

Ah, ca visulu ce se 'mbina
Palidu, linn, incetisioru,
Cu o radia de lumina,
Ce-arde gen'a ochiloru;
Tu cantare intrupata!
De-alu aplauseloru floru
Disparendu divinisata
Rapisi sufletu-mi in doru.

Mihailu Eminescu.

DOMNITTA ROSAND'A.

O schitia dramatica in cinci acte.
(Urmare.)

ACTULU III.

O camera mobilata cu lemnu albu. La
drept'a o feresta deschisa, din care se vede o
gradina. In fundu si la stang'a cate o usia.

20 Sau ca lira sfărâmată
 Ce resgеме 'ngrozitor
 Când o mână înghețată
 Rumpe coardele 'n fior
 Astfel mâna-ți tremurândă
 Bate-un cântec mort și viu
 O furtună descrescândă
 Care muge a pustiu

25 Ești tu nota rătăcită
 Din cântarea sferelor
 Ce eternă nefinită
 Angelii o cântă 'n cor
 Ești ființ' armonioasă
 30 Ce-o gândi un Seraphin
 Când pe lira-i tânguioasă
 Mâna cântecul divin.

35 Ah! ca visul ce se 'mbină
 Pallid, lin încetișor
 Cu o rază de lumină
 Ce-arde geana ochilor
 Tu cântare întrupată!
 De-al applauselor flor
 40 Dispărând divinisată
 Răpiși sufletu-mi în dor.

1866 Oct.

AMORUL UNEI MARMURE

«Familia», IV, 33, 19 Sept./1 Oct. 1868

Primită, din mâinile poetului, odată cu precedenta, la Arad, unde Iosif Vulcan asistă la reprezentațiile trupei lui Pascaly, *Amorul unei marmure* apare, la loc de cinste, pe prima pagină a revistei. La data aceasta, Eminescu se afla în țară. Corespondentul din Oravița al revistei anunța în corespondența dela 2 Sept. că chiar în aceea zi d-l Pascaly pleca spre România.

Sumarul continuă cu începutul unei novele istorice, «Nu-i mort ci ar voi să moară», de V. Grozescu; începutul unui curs pentru gospodine, «Economia timpului» de G. Trăilă și al patrulea articol din «Suvenirile de călătorie» ale lui Iosif Vulcan. Intors din Ardeal, abia avu timpul să scoată patru coale din «Pantheonul

30. Ce-o 'ntrupă u. S; 32. Sufla cântecul divin; 37. semnul exclamației, creion ulterior.

Român» și porni din Pesta, cu vaporul, spre București. O clipă are impresia că a rătăcit drumul și continuă călătoria din vara trecută, spre Franța: atâta franțuzească se vorbea pe vapor. Femeile și domnișoarele fumează și redac-torul *Familiei* se amuză, le găsește farmec:

«Mă uitam cu plăcere la aceste copile fumătoare; studiam cu de a mănuntul toate mișcările feței lor sub decursul fumării. Era un ce original și piquante în espresiunea fizionomiei lor. Mă uitam cu plăcere la ele, cu toate aceste însă nu mi-ar plăcea dacă nevasta mea oarecând ar veni înaintea mea cu un — ciubuc în gură.

Încă nici un artist, — nici chiar cei dela Nicula¹⁾ — n'a desemnat pre Vinerea cu pipă în gură, și nici nu o vor desemna».

Călătoria urmează până la Semein, (de unde a doua zi dimineața se văd turnurile Belgradului), cu galanterii, jocuri de trecut timpul și confidențe sentimentale, ce-l înduioșează. Se reproduce articolul «Literatura» de Alb. d'Otreppe de Bouvette, din *Albina Pindului*, revista lui Grădeanu. O ilustrație și o notă vorbesc de Cohalm (Rupea, Reș). Cronica amintește de întâia lovitură de sapă, ce domnitorul României a dat pentru terasamentul liniei ferate București-Galați. Toastând, Măria Sa dorește ca într'un an să se inaugureze linia întreagă «în tot parcursul». Strusberg, anteprenorul, asigură pe I. Sa că va împlini dorința M. Sale.

Cum s'a văzut din nota poeziei anterioare, G. Bogdan-Duică identificase în eroina poemei *Amorul unei marmure* pe Eufrosina Popescu. Amintitul studiu (buletinul *Mihai Eminescu*, II, 6, 1931, pag. 65—69) lămurește sensul metaforei din titlu și temă a întregii poezii. «Fetele de marmură» era titlul unei piese franceze, «Les filles de marbre», jucată încă din 1862, la Iași, de o trupă franceză și după aceea, între 1863 și 1868 chiar de arti-tele noastre: Eufrosina Popescu și Matilda Pascaly, în București. Tema piesei lui Théodore Barrière și Lambert Thiboust, «îndreptată contra lui Dumas din *Dama cu camelii* — voia să dovedească, în principiu, că Phrynele tuturor timpurilor și tuturor locurilor sunt de marmură și că pieptul lor este sec de simțire, gol». Și după o expunere a fabulei, G. Bogdan-Duică încheie: «Cuprinsul piesei lui Barrière limpezește pe deplin și reflexul din poezia *Amorul unei marmure*: Poetul de talent fusese disprețuit; pentru ca ea să fie a lui, el, ar fi trebuit să fie un rege (asirian!), bogat putred de avuții, ca Gorgias, ca contele francez; desprețuitul își răzbună durerile găsindu-i și artistei romane prototipul: Marco, Aspasia, Phryne, Lais. Titlul *Amorul unei marmure* ne apare, astfel, ca o ironie, ca o critică a săgetatului Eminescu».

Apropieri, pentru titlu, se pot face și cu poezia lui Depărățeanu: *A une fille de marbre*, cu epigraf din Ron-sard, datată Paris, 1857 și apărută în culegerea de *Doruri și amoruri*, dela 1861.²⁾ Căci dela accentele retorice ale adolescentului, dela 1866—1867, la prestanța inspirată din *Venere și Madonă* și până la sarcasmul pacificat al gân-ditorului *Scrisorii a IV-a* și al *Dahlei* — același e filonul, aceeași atitudine. Singure formele evoluează.

Ms. Elemente ce au intrat în tiparul din urmă sau chiar forme intermediare se întâlnesc, în ordinea crono-logică, în următoarele manuscrise:

2258, 222 v.
2259, 225—255 v.
2262, 1
2254, 67 v., 68

2258, 222 v.

Intr'o foare stingheră și tipică pentru epoca 1866, cu însemnări disparate, dar cele mai multe privind Tran-silvania și pe Horia (cf. Anexa și Notele finale), această strofă ai cărei termeni se vor întâlni și 'n manuscrisul următor, cu toate că timbrul și metrica o aproprie, ca și pe strofa următoare, mai mult de stanțele închinat amicului Filimon Ilia, care și ele sunt din 1866:

Au n'am o frunte s'o însenine
Dalba cunună încinsă 'n laur
Au n'am în lume nume de aur
Au n'am în mine eu nemurire

¹⁾ Școală de pictură în nordul Ardealului.

²⁾ Cf. N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, 1909, pag. 265 și mai ales: Al. Ciorănescu, *Alexandru Depărățeanu*, Academia Română, Mem. S. Lit., s. III, T. VII, Mem. 9, 1936, pag. 95.

urmată de o alta, explicativă:

- 5 Ce-i *nemurirea*? un epitet*
Pe care *vremea*-l duce de spate
Până ce ambele aruncate*
Imi las *sicriul* de amanet

Apoi două versuri de aceeași rezonanță și de același tip cu versurile manuscriselor următoare:

Când lumea otrăvită svârlind cu pietre 'n mine
Va râde d'un nebun

2259, 255—255v.

În file, stinghere, purtate în buzunar, din aceeași epocă de Transilvania, c.ca 1866, această versiune creionată și de tranziție, în care ultima strofă de 6 versuri amintește strofa 11 din versiunea necompletă a poeziei: *Horie* (cf. Notele finale, la cap. respectiv):

- Au n'am și eu în mine un vis de nemurire
Au n'am și eu o frunte s'o cingă diadem
Au n'am și eu sub buze a dinților scârșnire
Și 'n inimă blăstem
- 5 Blăstem căci lumea are senina ei zâmbire
O lacrimă durerea, o rugă Dumnezeu
Un cântec primă-vara, Satana o 'ncrucire
Nemic, nemica eu.
- 10 O aëru-i ferice în calda ei suflare
O apa e ferice când buza-i de rubin
O soarbe 'n diamante și prin mărgăritare
O strecoră senin
- 15 Urrăsc întreaga lume c'o patimă atee
Urrăsc a mea ființă, urrăsc inima mea
Ași blăstemă pe mama fiindcă e femeie
Femeie ca și ea.
- 20 Sunt rău fiindcă mintea îmi seacă de turbare
Că nu am neci un atom din ănsu-i diafan
Neci ănsu-și o privire, fie ommoritoare
Neci partea lui Satan

5. ulterior, pentru *nemurirea*: cuvânt indescifrabil; 6. la fel pentru *vremea*; 8. ulterior pentru *sicriul*: altarul.

2259, 255—255v.

1. *Parcă mai curând*. Au n'am și eu un nume, un ros[t] de nemurire; 1. Și* n'am și eu etc. > Au n'am etc. 3. Au n'am și eu în creier o vastă rătăcire; 7. Un cântec primă-vara și somnu-o nălucire > U.c.p.-v. și soarele - o privire. Strofa I-a și a III-a barate în vremea transcrierii în 2262, 1. 9. O aëru-i ferice că soarbe-a ei suflare; 11. O schimbă 'n diamante, când prin mărgăritare. *de fapt*: margăritare (*sic*); 12. Se strecoră senin; 15. Ba blăstem chiar pe mama pentru că e femeie; 18. Când nu am neci o parte din viața-i > Când nu am neci un atom etc. 19. gândire > privire;

Căci eu nu cer iubire fiind c'atâta bine
 M'ar face dintr'un atom egal cu Dzeu
 Eu nu cer de cât ura-ți, să știu însă în fine
 Că-un gând d'al tău e-al meu

25 Când inima îmi fierbe, când creerii înghiață
 Când lira mea zdrobită, uimită de amor
 Răsufală disperată un cântec de viață
 De ce sunt muritor?

30 Sunt muritor fiind-că geloasa vecinicie
 Când vrând ca să devie durerea-mi dulce chin
 Cântarea-mi o va rumpe din cartea de vecie
 Și sufletu-mi din sîn

35 Cu fruntea 'ngălbenită, privirea fermecată
 P'a vânturilor gânduri, eu gândul meu îl duc
 Genunchii mei în tremur ating piatra uscată
 Ca vraja mă usuc

40 O vezi îmi plec genunchii, plec fața 'nvinețită
 Din ochi îmi ese sânge, cuvintele îmi gem
 Eu vin să cer nu viață, amor și fericire
 Nu... ură și blăstem

Ast-fel ca în oglinda durerilor pustie
 S'o văd și mai frumoasă, un gând de veselie
 Un zâmbet fără țel
 45 Și eu, tâmpit și vânat sub stânca desperărei
 Să par pe lângă dânsa cu spaima răzbunărei
 Satan și Gabriel.

226 2, I

Precum se poate vedea din facsimilul dela pag. 21 și 22 versiunea aceasta, de o caligrafie atentă de pe care a făcut còpia pentru *Familia*, numără două strofe în plus, pe care le-a înlăturat, cu toate că semnele de eliminare nu sunt just indicate. Istoricul acestor substituii se poate urmări în reproducerea de mai jos și 'n aparatul corespunzător. Tot acolo și reluarea strofei finale. Facsimilul mai arată diferențele de scris, între caligrafia pentru tipar și caligrafia improvizată. (Să precizăm că, din necesități tehnice, am tăiat pagina în două. Era singura modalitate de a nu micșora prea mult litera).

Caligrafia și motivele originare situiază *Amorul unei marmure* în aceeași epocă cu *La o artistă*, c.ca 1866, transcrise c.ca 1867, și folosite abia în 1868.

Pentru epocă și pentru înrudiri să se compare în strofa 33—36, (eliminată din copia pt. *Familia*) versul: *Arhanghel de ommor cu angelul Omor* din versiunea necompletă a poeziei *Horia* (2258,222 v. — cf. notele finale). ca o dovadă că ele pleacă din aceeași plasmă originară. Nu odată temele obiective sunt, odată cu prelucrarea lor,

22. M'ar face dintr'un verme egal cu Dzeu; 24. un: șters ca și cum versul ar fi fost să devie: Că gând[ul] tău e-al meu; 27. Răsufală cu răceală un cântec de viață; 30. Atuncia când durerea mi-a fi un dulce chin; 32 Și inima-mu din sîn; *Strofa 33—36 barată.* 37. O.v.1 p.g. plec fruntea 'nvinețită [*lapsus de rimă*, cf. v. 39]; 40. Ci ură și blăstem; [*am adoptat această singură formă, cu toate că predomină: blăstem*].

subordonate celor mai subiective atitudini. Așa cum *Oda în metru antic* a fost la origină oda pentru Napoleon și *Amorul unei marmure* se poate să fi fost la început o tânguire amoroasă a lui Horia (cf. glosa *nebunul din amor* dela pag. 281, jos).

AMORUL UNEI MARMURE

Oștirile-i alungă în spaimă înghețată
Cu sufletu 'n ruină un Rege-assyrian
Cum stâncelor aruncă durerea-i înspumată
Gemândul uragan.

5 De ce nu sunt un Rege să sfarm cu-a mea durere
De ce nu sunt Satana, de ce nu-s Dumnezeu
Să fac să rumpă-o lume, ce sfășie 'n tăcere
Sdrobit sufletul meu.

10 Un leu pustiei rage turbarea lui fugindă
Un ocean se 'mbată pe-al vânturilor joc
Și nori-și spun în tunet durerea lor mugindă
Gândirile de foc.

Eu singur n'am cui spune cumplita mea durere
Dar eu nu am cui spune nebunul meu amor
15 Să spui eu unei pietre amara mângâiere
Că moartea-i o ador?

Eu n'am pe sânu-mi capu-i să picure în stele
Dulci lacrimi fericite pe păru-i încrețit
Să-i spui strângând-o 'n brațe, că uit zilele mele
20 Să-i spun că-s fericit.

Titlul: Eî. 2. Cu inima 'n ruină etc.

Strofa 9—12 barată (înainte de publicare? după?). În dreptul ei, marginal, o acoladă și redactată strofa 13—16 care lipsea în prima formă (cf. facsimilul dela pagina 21). Să fi intenționat să înlocuiască o strofă prin alta? Cum versiunea din Familia păstrează amândouă strofele, s'ar putea crede că din greșală a barat strofa 9—12 când trebuia barată strofa 17—20, care a și fost eliminată dimpreună cu strofa 33—36, barată și ea, și nefigurând de asemenea, în versiunea Familiei. O aplicație, pe text, a celor presupuse, ajută și clarifică. Particularități ortografice de epocă: Dieul, gîndirile, sînt, blăstîmul etc., pe cari nu le-am respectat, se pot urmări în același facsimil.

13. Dar eu nu am cui spune etc. 15. Căci mie mi-a dat soartea amara mângâiere; 16. O piatră să ador. Inițial strofa 13—16 suna:

Dar eu nu am cui spune cumplita mea durere
Dar eu nu am cui spune nebunul meu amor
Căci mie mi-a dat soarta amara mângâiere
O piatră să ador.

apoi modifică parțial, precum se vede în v. 13 (în v. 14, unde n'a repetat modificarea, ea poate fi subînțeleasă):

Eu singur n'am cui spune cumplita mea durere
Dar eu nu am cui spune nebunul meu amor
Să spui eu unei pietre amara mângâiere
Că moartea-i o ador

În cele din urmă a ales și din formele noi și din cele vechi, cum se poate vedea din versiunea Familiei.

Murindului speranța, turbărei răsbunarea
 Profetului blăstemul, Crediinței Dumnezeu
 La Sinucid o umbră ce-i sperie disperarea
 Nemic, nemica eu.

25 Nemica doar icoana-ți, care mă 'nvenină
 Nemic doar suvenirea surrâsului tău lin
 Nemic decât o rază din fața ta senină
 Din ochiul tău senin.

30 O te iubesc copilă cum repedea junie
 Iubește 'n ochi de pară a zilelor noroc
 Iubesc precum iubește pe-o albă vijelie
 Oceanul de foc.

35 Prin sânta ta iubire aș fi blăstemul mare
 Ce vâjje 'n abisuri a demonilor chor
 Pârând suflet de tunet un gând de răsbunare
 Archangel de ommor

40 Din ochi să soarbă geniu slăbita mea privire
 Și tremurând la sânu-mi gingașul tău mijloc
 Să pui pe a mea frunte în vise de mărire
 Diademă de foc.

Aș pune soarta lumii pe buza-ți purpurie
 Aș pune lege lumii sublimul tău delir
 Aș face al tău zâmbet un secol de orgie
 Și lacrimile myr.

45 Căci te iubesc copilă, ca Zeul nemurirea
 Ca preotul altarul, ca spaima un asyl
 Ca sceptorul mâna blândă, ca îngerul iubirea
 Ca visul pe-un copil.

50 Și pasu 'n urma-ți sboară c'o tainică mânia
 Ca un smintit ce cată cu ochiu 'ngălbenit
 Cu buza 'nvinețită, cu fața cenușie
 Icoana ce-a iubit.

Strofa 33—36 barată; 39. de fapt : pe-a (sic). 42. nebunul > sublimul.

Urmează marginal, cu grația strofei 13—16, care, precum s'a văzut, e ulterioară primei versiuni, următoarea strofă, ce avea de gând, poate, să înlocuiască ultima strofă și la care a renunțat, în cele din urmă, când trimite la Familia, Etapele sunt:

întâi, schifate, în cadrul unei strofe:

Viața mea un pat de trențe

Mai (sic) adormit p'un tron, m'ai deșteptat p'un pat de trențe.

2254,67 v., 68.

Ultima versiune, în care apar imagini din *Amorul unei Marmure*, e marele monolog al lui Ștefan din piesa de teatru *Mira*. Mai mult, tânguirea de dragoste a Voievodului poate fi privită ca o disimulare a propriilor sentimente. *Mira* aparține, ca scris, epocii 1868—1869. Cum pasajul ce interesează aici e în continuarea aceluia care prefigurează *Melancolie*, am preferat să păstrăm unitatea scenei și să o dăm într'un singur loc. A se urmări scena și versurile respective, ceva mai departe, la capitolul *Melancolie*.

JUNII CORUPTI

«Familia», V, 4, 31 Ianuarie/11 Faur 1869

Intâia poezie, ce trimite *Familiei*, după întoarcerea din turneul transylvan este toată desprinsă, aproape-aidoma, din s.ms.-ul *Elena* (cf. Anexe), transcris cu aproximație în 1867. Poezia aparține, însă, anului 1866, așa cum arată și data dela sfârșitul textului și ambianța politică a anului aceluia, bogat în evenimente răsunătoare. «Primă satură eminesciană», cum pe bună dreptate s'a spus¹⁾, *Junii corupți* este atât expresia acelor evenimente istorice, care trezeau ecouri adânci în sufletul adolescentului cât și a contrastului dintre marasmul vieții politice dela noi și renașterea poporului italian, spre pildă, *Poporul împărat* de care vorbește versul 36 al poeziei e mai puțin «*le peuple souverain* al revoluției franceze», cum presupă d-l Tudor Vianu, cât însuși poporul italian, în perioada luptelor sale pentru unitate, a eliberării de sub dominația austriacă și isgonirii prinților și tiranilor.

Ambianța motivului poeziei, de bună seamă, că s'ar putea reconstitui în amănunte. Câte ceva se va întâlni în introducerea respectivă, în deosebi din poezia lui Nicoleanu și Depărățeanu²⁾. Dar iată două texte, în proză, care completează această ambianță, unul al aceluiași Nicoleanu, celălalt al lui I. C. Drăgescu, corespondentul din Italia, al *Familiei*, cunosător familiar al evenimentelor italiene și garibaldian în spirit. În *Satyrul* dela 6 Februarie 1866, în primul său număr deci, N. Nicoleanu, travestit în pseudonimul chinez San-Huang-Ki, referă despre reprezentarea comediei lui Pantazi Ghica, «*Iadeș*», jucată la Teatrul Bossel, și completează, cu transparente aluzii, în felul următor, portretul croului:

«Ah! Domnule Pantazi! Coconul Lică de Poeticescu, junele Român, care și-a făcut educațiunea la Paris, e altfel.

apoi:

- 1° Astfel pe-un pat de trențe călugărul se 'nchină (a)
Pe frunte-aiasma morții lucinde picurând (b)
Cu mâna lui osoasă attinge și suspină
Icoana unui sfânt
- 2° Astfel pe-un biet călugăr fiorii îl cuprinde
Pe frunte-aiasma morții în lucră picături
La o icoană ștearsă osoasa mână 'ntinde
Cu buzele 'n murmuri

(a) Astfel la crucea seacă călugărul se 'nchină; (b) Pe când aiasma morții pe fruntea lui curgând [în timpul lucrului o încercare de a înlocui morții prin vecinici e părăsită].

¹⁾ Tudor Vianu, *Poesia lui Eminescu*, «Cartea Românească» [1930], pag. 16.

²⁾ Despre oda lui Depărățeanu, *La Italia*, cu atât de înruditile ei sugestii, ca și despre motivul Italiei în poezia noastră, în Al. Ciorănescu, *Alexandru Depărățeanu, op. cit.*, passim și *Italia în literatura românească*, în *Roma*, XIII, 4, Oct—Dec. 1933.

Iar despre întreaga perioadă a luptelor pentru unitatea Italiei, și a reflexelor politicei noastre externe, în epoca aceasta, ca și a interesului publicisticii noastre pentru Italieni și Garibaldi, cf. Alexandru Marcu, *Conspiratori și Conspirații în epoca renașterii politice a României*, 1848—1877, București 1930, passim.

Departe de a fi sceptic, el e vesel și plin de speranțe. Lustruit, frizat și politicos, el frecventează la Paris toate universitățile, cunoaște Grădina Plantelor, studiază galeriile de pictură, explică pe Rafael, admiră pe Michel-Ange, recitează pe Byron și critică pe Lamartine. Setos de toate, știe toate. Danțează la Mabilly¹⁾, se îmbracă la Dussetois, supează la Maison-d'or și se deșteaptă la Cluchy. Întors în țară, aici e adevărat regel Galant și generos, femeile mor după dânsul. Prodig și liberal, amicii îl aclamează. Și astfel, din serbare în serbare, din triumf în triumf, orgolios și plin de datorii, ca un patrician roman, el înaintează până când, obosit de vanitățile lumii, se face cronicar, alegător, prefect, se 'nsoară cu vr'o moștenitoare sau se resemnează ca un câțel la picioarele vreunei femei bătrâne.

Textul lui I. C. Drăgescu e dintr'o corespondență bucareșteană, a acestuia, tipărită în *Familia*. IV. 35. din 5/17 Octombrie 1868, puțină vreme după întoarcerea lui Eminescu din turneu. El poate fi adaos motivelor, cu mult mai personale câte au determinat pe poet să publice, acum, o poezie, compusă cu doi ani înainte, dar ale cărei accente nu încetaseră să fie actuale. Textul reprodus, precum se va vedea, include și tema generală a politicii devastatoare, ce apare de asemeni între motivele romanului de adolescență, *Geniu Pustiu*, al lui Eminescu. După ce salută cu emoție România, ca pe o «țară a libertății și a iubirii», se entusiasmează de priveliștea Cismegului, înfățișează în cuvinte vibrante figura Principelui Carol și ironizează excesul modei la boerese, ce, la fel cu cameleonul, schimbă și patru toalete pe zi, continuă:

«Încât pentru literatură, ea are aceeași soartă tristă aici, ca și la noi. Politica, blăstemata de politică i-a ocupat locul. Puțini se ocupă cu literatura, pre când toți și toate politizează. Dela copil până la bătrânul de 80 de ani, dela cocoană până la bucătăreasă toți și toate fac politică, toate și toți sunt *albi și roși*. De altminte așa e la toate popoarele în epoca renașterii. Un simptom trist e decăderea junimei. E mic numărul acelor junci români cari țin la viitorul și fericirea României; puțini se ocupă de studii glorioase, cei mai mulți sunt *cosmopoliti*. Noi înainte de toate, trebuie să fim Români, lăsăm cosmopolitismul pentru alte timpuri mai bune».

Ms. *Junii Corupți* se află în un singur ms.: 2259, 9v—11v (s-ms-ul *Elena*). Câteva versuri, cum se poate observa în subsol, sunt încercate în 2262, 4v. pe fila în care încearcă *Amicului F. I.*, ceea ce precizează că amândouă poeziile, subdate 1866, aparțin aceleiași epoci a Blajului și că ele trebuiesc studiate împreună. Pentru aceeași epocă și *Floria*. (cf. Anexa II și Note).

2259, 9v — 11v:

JUNII CORRUPȚI

La voi descind acuma voi suflete-amăgite
 Și ca să vă ard [fierea] o spirite-amețite
 Blestemul îl invoc
 Blestemul misantropic cu vânăta lui ghiară
 Ca să vă scriu pe frunte ca vita ce se 'nfiară
 Cu fierul ars în foc

5

¹⁾ «... De atunci au studiat mulți în Paris; mai mult la Bal-Mabilly...» înseamnă în jurnalul său, cu data de 17/29 Martie 1872, Titu Maiorescu, raportând cuvintele lui Costaforu. Și editorul, d-l I. A. Rădulescu-Pogoneanu, în notă: «E surprinzătoare coincidența acestor expresii și aprecieri de aici... cu vestitul vers din scrisoarea III-a a lui Eminescu etc., etc. Poate e aici un ecou dela «Junimea», unde T. Maiorescu va fi relatat cuvintele lui Costaforu; sau poate expresia va fi fost curentă pe atunci în cercurile oamenilor politici conservatori și Eminescu va fi reținut-o din altă parte». (Titu Maiorescu, *Insemnări zilnice*, I, 1937, pag. 189).

Textul de la etaj, din 1866 — din epoca debuturilor eminesciene — vorbește, așa dar, de un mai vechiu stagi al celebrei imagini. Și capitolul trebuie să fie unul din cele mai bogate. În sceneta *Un boer nou*, a lui George Crețeanu (*Revista Contemporană*, I, 1873, pag. 44), se vorbește de Mabilly, în prima parte, datată 1865 Sept. — «Flecărescu însă propuse cocoanei să culce copiii și să meargă să vază Mabilul sau Closserie des lilas...» se spune într'o povestire degajată și nu lipsită de spirit, a aventurilor unei coane Chirița din Muntenia (I. C. F[undescu], *La Paris cu orice preț*, Calendarul Ghimpelui pe anul bisect 1868, București, 1867). — «Ah frățiorilor, ce juvaer de grădină-i Mabilul? ce adunare elegantă întâlnești în ea!...» se extazia un an mai târziu Coana Chirița, întoarsă dela Paris, în cântoneta lui Alecsandri (cf. Radu Manoliu, *Izvoarele motivelor și procedeele din poezile lui Eminescu*, Preocupări literare, I, 4, 1936, pag. 236 și I. M. Rașcu, *Eminescu și Alecsandri*, 1936, pag. 56 și nota). Iar «plodu' cel de Gulifă», ajuns și el la vârsta călătorilor, se tânguia abia peste 3 ani într'o cântoneta de servilă inspirație - Alecsandri: «Ce să faci cu Parisul, fără spectacolele lui, fără supeurile splendide dela Caffé Riche, fără balurile dela Bulier, Chateau de Roses, Mabilly...» (*Gulifă întors din Paris*, Calendarul Daracului pe anul bisect 1872, București, 1871). — Mabilly și cafenelele din Paris mai apare, la Eminescu, și în ciorna unui răspuns ce dă unui articol de fond din «Neue Freie Presse», dela 2 Februarie [], consacrat României și formațiunii intelighenței noastre (ms. 2258, 254 v).

De și știu c'a mea liră d'a surda o să bată
In preajma minții voastre de patimi îmbătăta
D'al patimilor dor
10 In preajma minții voastre ucisă de orgie
Și putredă de spasmi și arsă de beție
Și seacă de amor

O fiarbă-vă mânia în vinele stocite
In ochii stinși de moarte, pe frunți învinețite
15 De sânge putrezit
Că 'n veci nu se va teme Profetul vre-o dată
De brațele, slăbite, puterea leșinată
Al junelui cănit.

Ce am d'alege oare în seaca-vă ființă
20 Ce foc fără a se stinge, ce drept fără să-mi mință
O oameni morți de viu
Să vă admir curagiul în vinure vărsate
In sticle sfărâmate, hurii nerușinate
Ce chiue 'n orgii?...

Vă văd lungiți pe patul juneții ce-ați spurcat-o
25 Suflând din gură boala vieții ce-ați urmat-o
Și arși pân' în rerunchi
Sau bestiilor cari pe ași îl țin în fiară
Cum lingușiți privirea cea stearpă și amară
30 Cum cadeți în genunchi!...

Sculați-vă!... căci anii trecutului se 'nșiră
In șiruri triumfale, stindardul îl resfiră
Căci Roma a 'nviat
Din nou prin glorii calcă cu fața-i înzeită
35 Cu faclele-i nestinse, puterea-i împietrită
Poporul Impărat.

1. La voi descind acumă voi suflote-otrăvite; 3. Sarcas[mul] > Blestemul etc.
23. I. s. s. femeii neruşinate.

2262, 4 v.,

In fila în care versifică poezia pentru Filimon Ilia, izolat, pentru v. 7 și 16, însemnarea:

De ş1 ştiu c'a mea liră
Cântarea-mi = profetul

In aceeași filă pentru Filimon Ilia, cu același scris și în același timp:

28—29. 1° Ca bestule care pe azi îl țin 'n lanțuri
Cum spargeți la păhare, cum chicotiți în danțuri

2° Și bestiiilor care pe azi îl țin 'n fiară
Cum lingușiți privirea cea stearpă și amară
Cum cadeți în genunchi!...

40 Sculați-vă! . . . arama de moarte purtătoare
Cu glasul ei cel sumbru răcnește la popoară
Ca zimbrul speriat
Tot ce respiră-i liber, a tutulor e lumea
Dreptatea, libertatea nu sunt numai un nume
Ci-avea s'a serbat.

45 Incingeți-vă spada la nunta cea de moarte
Aci vă ducă pasul cum știe să vă poarte
A țopăi în joc
Aci curgeți în valuri de mii batalioane
Cum în păduri aprinse mânat în uragane
Diluviul de foc.

50 Vedeți cum urna creapă, cenușa reînviă
Cum murmură trecutul cu glas de bătăliă
Poporului Roman
Cum umbrele se 'mbracă în zale ferecate
Și frunțile cărunte le nalță de departe
Un Cesar, un Traian.

55 Cad putredele tronuri în marea de urgie
Se sfarmă de-o-dată cu lanțul de sclaviă
Și sceptrele de fier
In două părți infernul portalele-și deschide
Spre-a încăpea cu mia răsuflutele hâde
60 Tiranilor, ce pier!

.

In darn răsună voacea-mi de eco repetită
Vă sgudue arama urechia amortită
Și simțul leșinat
Virtutea despletită și Patria-ne zeiă
65 Nu pot ca să aprinză o singură schinteia
In sufletu 'nghețat

Și singur stau și caut ca uleul ce cată
In inima junimei de viața-i disbrăcată
Un stârv spre-a-l sfășia
70 Ca passerea de sboru-i din ceriuri dismețită
Ca muntele ce 'n frunte-i de nouri încrețită
Un trăsnet ar purtă.

37. S.-v. l . . . Căci tromba de moarte purtătoare, 38. C. g. e. lugubru r. l. p ; 39. C. leul speriat.
43 I.-v. s. la danțul cel de moarte; 44. Aci vă poarte vântul c.ș. s. v. p.; 46. Aci³ vă 'nvârțiți roată în mii
batalioane; 50. Cum glasul bătăli[ei] > Cum murmură etc.
In dreapta strofei 49—54: acoladă și sensul întrebării. (In ajun de a trimite la Familia? La vreo lectură ulterioară?)
67. uleul > uleul: accentul și precizarea lui e, după ce s'a publicat în Familia, unde a apărut ulcul (ceea ce era,
grafic vorbind, cu puțință).

75

Dar cel puțin nu spuneți că aveți simțiminte
 Că 'n veci nu se îmbracă în vestede vestminte
 Misteriul cel sânt
 Căci vorba voastră sună ca plâns la cununie
 Ca cobeza ce îngână un cânt de veselie
 Ca râsul la mormânt.

66. Decembr.

* * *

Comentând conferința «Cine au fost Daci?», pe care Hasdeu o ținuse la Ateneul din București și care se publicase în *Familia*, nr. 41, 42, 43 și 44 dela sfârșitul anului 1868, Aron Densușianu răspunde cu articolul: «Originea Doinei». În timp ce Hasdeu susținea că doina este cuvânt litvan sau dacic, deoarece, după dânsul, «litvanii de astăzi sunt identici cu Dacii din vechime sau adică descendenții aceluia», Aron Densușianu îl afla român, derivat din tulpina aceluiaș verb dolere > dorere, în forma inițială dolina > doina. Urmează poezia lui Eminescu, după care: începutul novelei «Intrigă și amor» de V. R. Buticescu. «Salonul» aduce o «Conversare cu cetitoarele», datată București 11/23 Ianuarie 1869 și trimisă de M. Pompiliu. După ce deplânge căderea ministerului Brătianu-Golescu, se ocupă de Teatrul Național. Serile destinate reprezentațiilor românești sunt Dumineca, Marțea și Joia, celelalte rezervate operei italiene. În repertoriu sunt amintite: «Leul înamorat, Caterina Howard și Ruy-Blas, drame traduse de eminentul și neobositul artist D. Pascaly», vodeviluri naționale de Alecsandri, etc. și «Oda la Elisa», comedia lui Alexandrescu Urechia, care, jucată de «Pascaly și onor. d-lui soție, seceră aplauzele cele mai frenetice». Actorii teatrului: Millo, Pascaly, Dumitriad, artista Matilda Pascaly, apoi Maria Fleckenmacher, Nini Valeri și Frosa Sarandy, «cari toate trele au jucat și roluri de juni». Ateneul care și-a deschis seria conferințelor pe 1868—1869 în 24 Noembrie trecut (când «marele literat al României d-l I. Heliade ceti un cânt din noua sa epopee: «Biblicele»), ține Duminica și Joia ședințe, nu totdeauna frecventate, ceea ce se întâmplă și teatrului român câteodată¹⁾.

AMICULUI F. I.

«Familia», V, 13, 30 Martie/11 Aprilie 1869

Cum s'a văzut din nota poeziei anterioare, *Amicului F. I.* aparține, ca și *Junii Corupți*, aceluiași an 1866, petrecut la Blaj, până târziu toamna. Incepută chiar la Blaj, cum se poate vedea din ms. 2262, 4 v., a cărui ciornă cuprinde crâmpoe din ambele poezii, *Amicului F. I.* încheie nenumărate note autobiografice, evident nu toate descifrate. Fragmentul *Târnavă prinsă 'n galbene maluri*, cu strofa bogată în ipoteze: *Un an de lacrimi... și tot s'a stins*, fragment șters în momentul când transcria pentru *Familia*, stă la îndemână. Datele concepției lor, precum se poate vedea, sunt alăturate. Transcrisă în s-ms-ul *Elena*, în c.ca 1867, e dată tiparului ca și *Junii Corupți*, cu aproape doi ani în urmă.

Amicul, cărui îi închină Eminescu stihurile acestea, cu puternic accent de anticipație, este, cum se poate vedea din dedicația întreagă de mai jos, Filimon Ilia. Despre el a dat câteva relații prețioase G. Bogdan-Duică. Student gimnazial în Blaj, solicită adunării generale a «Astrei» ce se ținea în Hațeg, la 1864, un stipendiu pentru a se putea desăvârși în arta stenografică, după ce transcrisese, stenografic, toată *Istoria Românilor* de A. Tr. Laurian. Discutată în comitet, propunerea e admisă și Filimon Ilie primește 50 fl.²⁾ Și tot despre el³⁾ într'un

¹⁾ «Ei! Nu e lucru de mirare! Boerii noștri, oamenii noștri cei bogați sunt preocupați cu ospețe strălucite, cu aventuri de ale carnavalului, cu baluri splendide și cu alte întreprinderi vanitoase. Ce le pasă lor de teatrul român, de Atenee române! Teatrul român este pentru ei simpla comedie de prin piațe, ei au văzut teatrele de prin Paris și ar fi rușine a se degrada până într'atâta, încât să asiste la reprezentațiuni române».

²⁾ *Buletinul Mărei Emnescu*, V, 13, 1935, Cernăuți, pag. 48; ³⁾ *Ibid.*, IV, 11, 1933, pag. 30.

număr anterior, preciziuni culese din Blaj, din matricula liceului: «El chema Filemon *Ilea*; Ilea nume de familie. În 1860/61 era orfan; tatăl său fusese economul (țăranul) Iacob Ilea din Ciugudel. El însuși este înscris ca fiind din Cicău, din «scaunul» Arieșului. În anul când l-a cunoscut Eminescu, 1866, Ilea era de 22 de ani și elev în clasa VII. Din notele ce i le cunoaștem pe ani 1860/61—1866/67 reiese că F. Ilea a fost elev excelent».

Relațiuni, la cari vom alătura următoarele precizări. În rubrica «Bibliografie română» din *Convorbiri Literare*, VI, 10, 1 Ianuarie 1873, citim: «Filimon Ilie. Curs de drept civil. Broșura I, II, și III; a IV-a sub presă. Prețul 4 l. n. fiecare broșură. București 1872».

Iar 3 ani mai târziu, în secțiunea «Trei ani din literatura română sau Bibliografia română 1874—1876» din *Columna lui Traian*, VII, noua serie, tom. I, 1876, pag. 568, această notiță: «Nr. 154. Filimon Ilia: *Curs de dreptul civil, predat la Facultatea din București*, volumul I, conținând aplicațiunea cărții I și II a *Codului civil* (broș. I—V), Buc., Imprim. Stat., 1874, în 8° mare, p. 1174. Broș. VI conține cartea III a «Cod. civ.», Buc., Imp. Stat., 1875, în 8°, p. 233.

Biblioteca Academiei, pe lângă *Cursul de drept civil*... «stenografat» (vol. I, 1874 și vol. II, 1877) mai posedă de Filimon Ilia: *Reprezentățiunea în materia succesoră*, teză pentru licență, Buc., 1880, 114 pag. și *Curs de drept comercial* (după Rivière și Boerescu), [f. a.], XIV+544 pag.

Ms. Poezia a fost încercată întâiu în 2262, 4 v., pe contrapagina filei în care e întâia formă a poeziei *Horia* (2262, 4) și la un loc cu câteva versuri din *Junii Corupți*. E, la dreptul vorbind, ciorna fragmentului *Târnavă prinsă 'n galbene maluri*. Ciornele celorlalte strofe lipsesc.

Singurul ms. complet e 2259, 7 v.—9 v., s-ms-ul *Elena*, transcris c.ca 1867.

Se specifică, în mod expres, că variantele din 2262, 4 v. sunt numai cele indicate în subsolul versurilor respective. De aceea am indicat — cu: id. — și versurile identice.

Se specifică, deasemeni, că aranjamentul versurilor în strofă, așa cum s'a generalizat în mai toate edițiile, nu aparține lui Eminescu, nici *Familiei*. De-aceia nu l-am adoptat.

2259, 7 v — 9 v.

AMICULUI FILIMON ILIA

Visuri trecute, uscate flori,
Ce-ați fost viața vieței mele,
Când vă urmam [eu] căzânde stele
Cum ochiul urmă un meteor

5 V'ați dus cu ani-mi, ducu-vă dorul
Precum cu toamna frunzele trec
Buza 'mi-e rece, sufletu-mi sec
Viața mea curge uitând isvorul

10 Sânt* candelă ștersei d'argint icoane
Pe care ochi-mi abia o văd
Ideal palid — gând de poet
Stins de-ale patimelor orcane

N.B. Schimbările, ce se observă între textul *Familiei* și cel de aici, sunt operate, pare-se, în acelaș timp, în ajun de a trimite la revistă. În ultimul minut, pe unele le-a menținut pe altele nu. Tot în acel moment a sacrificat și strofele: *Târnavă*...

6. Cum> Precum cu toamna frunzele trec; 8. V.m.c. pierzând isvorul. 11. Ideal palid — vis de poet.

9—12. Candelă ștersei d'argint icoane
A lui Apollon crezului meu
Mă topecs tainic, însă mereu
De ale patimelor orcane

2262, 4 v.

5—8. V'ați dus cu ani-mi ducu-vă dorul
Precum cu toamna frunzele trec (a)
Buza mi-e rece, sufletu-mi sec (b)
De visuri blânde nu e isvorul

(a) Precum cu vara florile trec; (b) B.m.-e. r. s.-mî crunt*

- 15 Sau ca un nour gonit de vânt
Alerg pe calea vieței mele
O buhă care țipând a gele
Bântue urma unui mormânt
- 20 Viața-mi se scurge ca și murmura
Ce-o sufl' un crivăț pîntre pustii
Mă usc ca crucea pusă 'n câmpii
Și de blesteme mi-e neagră gura
- Imi târăsc soartea ca un vultur
Ce își târaște aripa frîntă
Viscolul iernei foame îmi cîntă
Moarte îmi râde tot de 'mpregiur.
- 25 Am uitat mamă, am uitat tată,
Am uitat lege, am uitat tot
Mintea mi-e seacă, gândul netot
Pustiul arde 'n inima beată
- 30 Numai prin caos tu îmi apari
Cum pîntre valuri a navei vellă
Cum pîntre nouri galbena stelă
Pin moartea noapte cum un fanar.
- 35 Te văz adesea frunte senină
Ca și gândirea lui Dumnezeu
Sufletu-ți arde 'n sufletul mieu
C'o flammă dulce, tainică, lină.
- Gândind la tine nu voiu să mor
Imi blastăm însu-și eu mîntuirea
Orb nebun care blastămă firea
40 Ce-ar vrea din frunte-i să sting' un nor.
-
Târnavă prinsă 'n galbine maluri
Murmura 'n aburi gândirea sa
Pe când primblarea ni rătăciă
Visări, speranțe pe frunți de valuri.

24. M.î. zice tot de 'mpregiur; 28. Pustiu-mi bate inima beată; 32. Prin moartea nopții cum un fanar
Versurile 41—60 barate — de bună seamă, când va fi trimis la Familia. Specificăm: forma din ms. e peste tot: Ternava
42. Șoptia prin unde gândirea sa; *Inlocuirea după modelul timpului, însemnată deasupra: (: murmura 'n:).*

2262, 4 v.

30. C.p.v. a navei velă; 31. Id.; 32. Prin moartea nopții cum e-un fanar.

41—44. 1° Ternava prinsă 'n galbine maluri
Ducea pe unda-i visări și dor
Când noaptea ambii rătăcitori (a)
Comparam apa cu-a lumu valuri

2° Ternava prinsă 'n galbine maluri
Șoptia prin unde gândirea sa,
Pe când primblarea ne rătăcia (b)
Visări, speranțe pe frunți de valuri (c)

(a) C.n. pașii > C.n. ambu r.

(b) privirea > pîmblarea (c) V.s. p'a apei valuri

45 Țu minte, oare, când te 'ntrebaui
Ce este omul? ce-i omenirea
Ce-i adevărul? Dumnezeirea?
Și tu la nouri îmi arătai.

50 Dar credeam ambii în adevăr
Sorbiam din aer ca din Dreptate
Priviam în soare ca 'n libertate
A fi credeam că-i un drept de fier.

55 Un an de lacrimi... și tot s'a stins
Nu trec la oameni ast-fel de glume
Visuri sînt visuri, lumea e lume
Și cu ea cată să te deprinzi.

60 Dar tot, amice, nu voiu uita
Acele doruri tainice, sfinte...
Farmecul vieții, îl ții tu minte?
Cum șoptia dulce, de și minția.

.

45. Ții minte oare când te 'ntrebam
nourii în nestabilitatea idec-adevăr.

2262, 4 v.

45. te 'ntrebam > te 'ntrebaui, 46. Ce este omul? Ce-i adevărul > C.e.o.? Ce-i omenirea?; 47. id.

48. Și tu la lună îmi arătai > Ș.t.l. nouri i.a.

Ca și 'n copia ultimă din 2259, și aici, în legătură cu întrebările v. 47, redactat în josul paginei, acest pasagiu, întâi în versuri, fără a putea preciza, dacă strofa e ulterioară textului în proză, deși s'ar părea:

Minciună sfântă e adevărul
Măne va râde lumea de el
Și ca într'însul să nu mă 'nșel
Vă las pământul. Al meu e cerul (a)

(a) V.l.p. Destul mi-e cerul.

apoi în proză:

Ce-i adevărul? Stafia (b) minciinosului eri în lumina sburândului azi. (Ieri a aruncat cu pietre 'n el ca 'ntr'un nebun), eri l-a răstignit pe cruce ca p'un criminal... mâine vor arunca cu pietre 'n el ca 'ntr'un nebun... Ca să nu mă 'nșele și pe mine acest criminal nebun îi dăruiesc (c) pământul... Eu... mă mulțumesc cu cerul (c).

(b) Icoana (c) (c) pământul... Mie... (mi-ajunge) cerul mi-e destul.

În pipățul copilului tău el strigă: sînt
În gemetul unui murind el strigă: sînt

Ecoul Carpaților

[acelaș motiv și'n 2254,18, printre crâmpoșele de Mortua est, Mira, Ondina: Ce este adevărul? Stafia nebunului, vrăjitorului, omorîtorului eri în lumina sburătorului azi. Ce este Dumnezeu? etc. restul diferă].

49. Noi credeam ambii în viitor > Dar credeam ambii în adevăr; 50. Id.; 51. Id.; 52. «A fi» credeam că-i un scut de fier > A.f.c.c-i u. drept d.f.; 53. Dar le-a stins toate anii de jale > Un an de jale... le-a stins pe toate > Un an de jale... și s'a stins toate; 54. Id.; 55. Id.; 56. Și cu ea m'am deprins > Și cu ea cată să te deprinzi; 57. Dar tot amice nu pot să uit > D.t.a. nu voiu uita; 58. Acele gânduri t.s. > A. visuri t.s.; 59. Acele visuri le ții tu minte > A. gânduri l.t.t.m. > A. vieții vrajă o ții tu minte > A.v. farmec îl ții tu minte > Farmecul v.l.t.t.m.; 60. Care din zile ore făcea > Ce șoptia dulce dar ne minția > Cum ș.d. deși* m. > Ni... dar ni... [sub forma anterioară, deci: Ni șoptia dulce dar ni minția]; 63. Și dacă pentru sufletul meu; 64. Nu-i loc aici cî numa 'n [stelle].

N.B. Pe aceeași filă, același scris, înghesuit între strofe ultime:

Nebunul de
amor
Șincai
Horia
Ovid

și pe pag. 4: ciornă pentru Horia (cf. Anexe finale—Note).

Dar simt că gândul zilelor melle
Se stinse 'n mintea lui Dumnezeu
Și știu că pentru sufletul meu
Nu-i loc aicia, ci numa 'n stelle.

65

Voiu când mi-or duce angelii săi
Pallida-mi umbră în albul munte
Să-mi pui cununa pe moarta-mi frunte
Și să-mi pui lira de căpătăiu.

66. Noemb.

* * *

«Unele sminte și datine rele ale femeilor» e titlul articolului cu tendințe educative, pe care-l începe At. Marienescu, și în care vorbește de gelozia cea mare a femeilor, de aspirațiile lor sociale (emanciparea femeilor, agitată în America și Europa, se gândea să le introducă în viața publică, «chiar și până în Parlament»), de tendința femeilor de a vorbi «prea mult și despre multe» etc. Autorul își aruncă ochii și 'n gospodăria femeilor, brodează pe tema cusutului și formulează rezerve exprese referitoare la «masa de scris și cu cărți» a femeilor:

«Femeilor prea puțin li place să citească câte ceva, și cu atât mai puțin a scrie când și când, deși au timp. Unele numai pentru afecțiune citesc, din modă, pentru că au auzit, că prin cetire se cultivează omul; dar li place să citească numai romanele și romanuri cât mai picate, și nu ceva mai serios, p. e. istorie, călătorie, despre țări și popoare, nici articuli de cunoștință, ci varietăți, faime, anecdote, s.c.l. Li place fantasia și invențiunea, iară nu ceva serios, pentru că părinții nu le-au crescut în realitate, ci în idei.

Apoi unele și când citesc, se pun cu cartea la fereastră, sau să le vadă oamenii, sau să vadă ele oamenii cari trec pe la fereastră și să aibă ocaziune a întâlni ochi cu ochi.

Pentru de a câștiga cultura, trebuie inimă liniștită, și minte nepreocupată, căci din cetirea la fereastră nu cred să rămână ceva pentru inimă și minte».

După poezia lui Eminescu: sfârșitul nuvelei «Un vis», de Ioan Șepețianu, un episod din Munții Apuseni, dela 1848, de care e bine să ne amintim cu prilejul lui *Geniu Pusti*; urmarea unui reportaj în «Țara Oașului» de Ioan Bușuță și la «Salon», drept «Conversare cu cetitoarele», o corespondență din Paris 2 Aprilie 1869, semnată M. Strajanu. Pasajul referitor la Adelina Patti se cuvine reproduș pentru caracterul lui sincron. În vremea în care Eminescu avea să elogieze pe Carlotta Patti, sora Adelinei, în turneu la București (pentru amănunte, în această ediție, Anexe și Note), Parisul sărbătorea pe creatoarea «Traviatei»:

«Noutăți! Cea mai interesantă noutate pentru Parisiani în zilele acestea a fost reîntoarcerea celebrei cantatrice Patti. Miercuri seara a jucat în «Traviata».

Diva marquisă fu chemată de 5¹⁾ ori pe scenă între aplause după finirea primului act. Când a jucat pentru întâia oară fu chemată pe scenă de 30 ori; astfel Francesu urcă entuziasmul pentru tot ce e frumos până la frenezie. Patti are acum 25 de ani; și e de o frumusețe rară. Cum spun admiratorii săi, voacea sa nu mai e aceea a unei copile de 16 ani; dar dacă poate e mai puțin cristalină, e mai expresivă, mai călduroasă și mai mișcătoare. Voacea ca și cântătoarea a devenit femeu».

Ilustrația aduce o magnifică vedere a străzii Newsky din St. Petersburg, în timp de iarnă, iar cronica vorbește în două rânduri de Andrei Mureșanu și de monumentul ce i se proiectase. Întâia oară, în legătură cu un articol din *Transilvania*, care socotește că zelul admiratorilor lui Mureșanu ar fi scăzut în urma «criticelor apărute mai an într'un ziar oarecare» (e vorba de *Convorbiri Literare* și de Maiorescu):

«Motivul acesta e mult mai naiv, zice pe bună dreptate redactorul, decât să insistăm măcar un moment asupra lui, refrângându-l prin cuvinte serioase. Oamenii atât de minorenți în estetică, încât nu admit nicio critică, nu sunt la înălțimea poeziilor lui Andrei Mureșanu. Dacă despre poezii cei mari nu s'ar fi scris critice, estetica n'ar fi ajuns la acel grad al perfecțiunii, la care se află astăzi — căci toată lumea literară știe, cumcă chiar despre creațiunile cele mai gigantice se pot face criticele cele mai instructive. Criticele, fie cât de aspre, revărsă numai lumină și niciodată nu detrag din meritele talentelor mari. Poezii adevărați vor rămâne mari».

61. Dar dacă gândul zilelor melle; 63. Și dacă pentru sufletul meu.

¹⁾ Eroare de tipar, pentru. 50 ori. (n. n.)

A doua oară cu prilejul informațiilor ce se spicuiesc din *Foia Societății* din Bucovina și a sumelor ce s'au strâns pentru Fundațiunea Pumnuleană. La epoca aceasta: 3096 fl. 16 cr. și 170 fl. în obligațiuni. Căci, după cum remarcă redactorul, în vreme ce frații din patria lui Ștefan cel Mare, nu numai proiectează, dar au și patriotismul de a realiza proiectele lor, dincoace, pentru monumentele lui Andrei Mureșianu și Barnușu nu s'a adunat mai nimic: «Fraților, timpul pretinde dela noi mai mult sacrificiu, căci vaza națiunii nu se înalță numai prin—toasturi!».

LA MOARTEA PRINCEPULUI ȘTIRBEY

Românul, cu data din 6 Aprilie 1869, publica anunțul mortuar pentru Barbu Dimitrie Știrbei («una din capacitățile României») repauzat la vila sa dela Nizza, la 1 (13) Aprilie 1869. Pentru aceeași zi de Duminică 6 Aprilie, era hotărât un serviciu de pomenire la Sf. Mitropolie.

Poezia lui Eminescu se situează, cronologicște, în jurul acestei date și face parte din acele versuri de circumstanță, pentru care a arătat, pare-se, o deosebită predilecție la epoca aceea. Cu o lună înainte lucrase oda *La o artistă*, netipărită, (deși nu ne-ar mira să apară într'o bună zi pe vreo foaie volantă) închinată Carlottei Patt, iar înspre toamna aceluiași an 1869, va versifica pentru căsătoria Domnitorului Carol cu Elisabeta de Wied¹⁾.

Dimpreună cu alte două, una a lui Basiliu Demetrescu (viitorul său coleg dela Viena, cunoscut în urmă sub numele V. D. Păun²⁾), fost profesor al principelui moștenitor Ferdinand) și alta a lui Ioniță Bădescu, poeziile celor trei membri ai societății literare «Orientul», apar într'o foaie volantă îndoliată, neisălită de tipar dar cu numele autorilor, caligrafiate, mai târziu (poate la Viena, poate după) de către Eminescu. Pe prima filă titlul general: *La moartea Principelui Știrbei* și pe aceeași filă poezia lui Eminescu, marcată I. Pe fila 2 poezia II a lui Basiliu Demetrescu iar pe filele 3—4 poezia III a lui Ioniță Bădescu. La finele poeziei lui Bădescu, o vigneta reprezintă un cenotaf, deasupra lui o urnă acoperită cu crep și totul adumbrit de o salcie plângătoare. În dreapta cenotafului o mică cruce. Motivul, cu mici variațiuni, apare de altminteri în majoritatea anunșurilor mortuare, de care se găsesc nenumărate între foile volante, ale epocii, aflătoare la Academia Română.

Sub vigneta: Noua Tipografia a Laboratorior (sic) Români, strada Modei Nr. 3.

Personalitatea lui Barbu Dimitrie Știrbei și opera lui gospodărească erau prea vii în memoria contemporanilor, pentru ca moartea lui să nu miște inimile unor adolescenți, ce vibrau de toate evenimentele istorice, indiferent că vor fi fost și recompensați pentru întreitul lor omagiu. «Faptele lui, fericite sau greșite, pornite însă totdeauna dintr'un gând prielnic țării și săvârșite totdeauna cu un braț, harnic»³⁾ îi creaseră un prestigiu, pe care exilul său afară din țară, nu-l scăzuse întru nimic. Memoriile sale din 1855 și 1856, în care pleda pentru unirea principatelor, sub un singur cap, chiar de-ar fi fost să fie acela din familiile princiare străine⁴⁾ și mai ales adeziunea lui pentru

¹⁾ Sub toate raporturile, *Poveste* e încă una din lucrările de circumstanță ale lui Eminescu și nu una de epocă berlineză, cum notează d-l G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, III, 1935, pag. 33. Caracterile grafice, propriu vremii și mai ales compoziția însăși, cu accentul ei de improvizație — când Berlinul e epocă de maturitate — o clasează și deschide, interpretării, alte perspective.

²⁾ Cf. G. Bogdan-Duică, *Multa și mărunte despre M. Eminescu. Un amic al poetului*, în Omagiu lui I. Bianu, 1927, pag. 45 sqq.

³⁾ N. Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, 1849—1856*, II, Analele Academiei Române, Mem. S. Ist., XXVIII, 1906, pag. 86.

⁴⁾ Se cuvin reamintite pentru viziunea, și profetică și realistă, aceste rânduri din memoriul dela 1856, în care se vorbea și de neutralizarea principatelor, barieră între Ruși și Turci: «Paza gurilor Dunărei și a cursului ei pe o întindere de peste 250 de leghe, dela Orșova la Sulina, ar fi astfel încredințată unui Stat, nu numai neutru, dar și interesat să mențină intrarea liberă și deschisă pentru Europa întreagă. Aceste principate unite, cu totul omogene prin origine, limbă, legislație, moravuri, datine și religie, datorite apoi cu toate darurile naturii și ocupând o situațiune din cele mai potrivite, cuprind acum, după toate nenorocirile și schimbările lor de soartă, o populație de aproape 5.000.000 de locuitori, care s'ar îndoi în jumătate de veac, dacă o administrație luminată și neatărnată ar desvolta toți germenii de prosperitate ce cuprind ele». (N. Iorga, *ibid.*, II, An. Ac. Rom. Mem. S. Ist. XXVIII, pag. 76).

noua domnie a lui Vodă Carol, recomandările ce făcea fiului său ¹⁾ și vizita în țară, la puțină vreme după înscăunarea noii domnii, erau tot atâtea fapte menite să-i sporească prestigiul. Bolintineanu însuși, dintre cei ce nu-i fuseseră favorabili, saluta ²⁾ în accente, ce tot mai păstrează un iz contemporan (oricât de prozaice și lipsite de fantezie ar fi stihurile), vizita lui Știrbei, în 1866:

Te-ai întors în țară după nouă ani
Să mai vezi nepoții marilor Romani,
Să cunoști progresul care ei făcuseră
În arti, în științe, în literatură
.....
Auzii eu însă că abia în țară
Și îți faci pachetul să pleci iar afaiă.
Asta dovedește că ce ai văzut
În această țară, prea mult ți-a plăcut
Și te duci din țară cu mare grabire
Ca să nu te 'nnece multa fericire!
.....
Este desbinarea, fucă de duicie
Ce-a născut-o 'n țară *posia de putere*.
.....
Zece mii miniștri, cincizeci *domni stârpiți*
Zece mii de clice, cincizeci de partide,
Care mai de care devenind stupide.

De gospodăria lui Știrbei, cum era și firesc, Eminescu își va aminti în cursul activității lui ziaristice. Așa, de pildă, în al treilea articol din ciclul de «Icoane vechi și icoane nouă» din *Timpul* dela 1877, aceste rânduri de contrast:

«Să vedem acum cum au ajuns liberalii la rețeta lor, bună pentru toate boalele și pentru niciuna. În veacul trecut a fost în țara franțuzească tărăboiu mare, pentru că Statul încăpuse prin risipa curții crăcești într'atâtea datorii, încât se introdusese monopol până și pentru vânzarea grâului. Ajunsesse cuțitul la os prin mulțimea dărilor și prin tot soiul de greutatea pe capul oamenilor, încât nu mai era chip decât să dai cu parul și, sau să scapi, sau să mori, decât să duci așa viață.

La noi, Vodă-Știrbei pleacă din domnie lăsând 16 milioane în visteria țării și trei milioane în cutiile satelor. Nu se potrivește» ³⁾.

Ms. Imediat după foaia volantă amintută, ce ocupă filele 247—248 din ms. 2259, urmează cioma poeziei, la fila 249. De un caracter tipic-broullonar, ea păstrează urmele lucrului improvizat și urgent. Importanța ei, cum se poate vedea din mulțimea variantelor ca și simultane, nu va scăpa nimănui:

2259, 249

LA MOARTEA PRINCEPULUI ȘTIRBEY

Turnurile mișcă 'n doliu a lor inimi de aramă
Și un înger cu-aripi negre cu diademă de spin
Cu cântarea-i plângătoare lumea mișcă, [lumea] chiamă
Precum mișcă vântu 'n cântec fața mării de senin

¹⁾ «Trebuie deci ca toți oamenii cari își simt ceva valoare să se alipească de guvernul principelui Carol, ca de singura scândură de scăpare, și să-l servească cu devotament și cu toată credința în viitor» (*id.*, *ibid.*, pag. 85; textul francez, pag. 154).

²⁾ *Eumenidele sau satire politice*, jurnal în versuri, I, 5, București, 1866.

³⁾ M. Eminescu, *Scrisori politice*, ediție comentată de D. Murărașu, «Scrisul Românesc», 1931, pag. 119.

V. — 1. Turnurile pl[âng] > T. bat în doliu a lor inimi de aramă > T. plâng în doliu cu-a lor inimi de aramă > T. mișcă 'n doliu etc.

2—3. Și biserica cernită sună lin, sună amar (a)

Și gândirea-i plângătoare lumea strânge, lumea chiamă

(a) Și biserica cernită plânge > Ș.b.c. sună etc.

2. Peste lume trece-un geniu cu-aripi negre > Și un înger cu-aripi negre cu diademă de spini. [Întâi spini, apoi spintî (cu ț) și 'n foaia volantă: spini], 3. Cu cântarea-i plângătoare lumea turbură și chiamă > C.c.-i p.l. strânge > C.c.-i p.l. mișcă etc.; 4. Precum turbură suflarea* fața mării de senin > P. turbură mișcarea f.m.d.s. > P. turbură al ernei cântec marea de senin > P. mișcă vântu 'n etc. [Ordinea acestor variante: nu tocmai sigură];

- 5 Și cu ochiul plin de lacrimi Națiunea cea română
 Care are 'n mii de inimi sufletul ei tremurând
 Vede cum pin nori se stinge stea cu flacără divină
 Și aude 'n ceriu un tunet și un gemet pe pământ.
- 10 A 'ntristărei neagră-aripă peste lume se întinde
 Totul tace — căci durerea este mută ca un gând
 Lumea azi nimic nu vede, ochiul nimic nu cuprinde
 De cât cursu-acelui astru, ce se sparge pe-un mormânt.
- 15 Cine-i aquila ce cade? cine-i stânca ce se sfarmă?
 Cine-i leul ce închide cu durere ochii săi?
 Cine-i tunetul ce moare împlând lumea de alarmă?
 Este Domnul României Barbu-Dimitrie-Stirbey.

* * *

Pe bună dreptate, cititorul vrea să cunoască și pe tovarășii de foaie volantă ai lui Eminescu. Superfluu, fără doar și poate, examenul n'ar fi mai puțin interesant, aplicat la una din piesele improvizate, cum e aceasta de față. El ar dovedi nu atât distanța dintre poezii, cât diferența dintre un poet și doi versificatori. Din cele 6 strofe ale lui Basiliu Demetrescu aceste stihuri spicuite:

.....
 Bătrână Română, coroana frunții tale
 Azi pierde cel mai falnic și cel mai scump rubin

 Bătrâni, femei, junime, a țarei avenire
 Scâlțați cu lacrimi caste rămasu-i pe pământ

Din cele 10 strofe ale totdeauna prolixului și bombasticului Ioniță Bădescu, aceste eșantioane, al căror efect nu va fi fost, de bună seamă, superficial:

.....
 ...O crudă, crudă moarte de ce rumpi fără veste
 Stejarii și paltinu în orbu-ți seceriș?...

 Români din toată lumea, veniți dar mic și mare
 Să 'ncungiurăm cadavrul aceluia ce jelim...

 Sau nu e just, nu trebui, ca țara ast' amată
 Să 'nfigă 'n al său suflet — și 'n istoria sa
 Să 'nsemne suvenirea aceluia ce-odată
 Al țării dulce nume în inimă-l purta?!...

Stihuri, precum se vede, întru totul convenționale și chiar mai prejos de cele ce salutau, cu două zeci de ani înainte, înscăunarea lui Vodă Știrbei, în 1849: « iar poezule le fac al de Gr. Pashal și Toma Sergescu, dintre cari unul cânta astfel în cinstea stăpânului:

5. Și cu ochiul plin de lacrimi Națiunea cea bătrână; 6. Care mișcă 'n mii de inimi a vieții sale cânt > C.m'n. m.d.i.a.v.s. gând > C.m'n.m.d.i.a.v.s. cânt > Care are > Care mână 'n > C. are 'n mii de inimi etc.; 7. Vede cum pin cer se stinge stea cu flacără divină, 8. Și aude 'n ceriu un cântec și un gemet pe pământ; 9. A durerei neagră mantă peste lume se întinde, 10. Totul tace — totul geme căci tăcerea e gând > T. tace — căci durerea etc.; 13. Cine-i leul care moare, cine-i stânca ce se sfarmă?

Belă e ziua Mării Voastre!

 La Capitolu toți s'au oprit

 E manifică astă zi sacră;
 Junimea toată și copii mui
 Iau p'a lor mume, vin să vă facă
 Cununi de dafini și urări vii! ¹⁾

VENERE ȘI MADONĂ

«Convorbiri Literare», IV, 4, 15 Aprilie 1870

Scrisă cu cel puțin un an înainte, poezia, cu care Eminescu rumpe în lirica anului 1870 ²⁾, și care-i deschide colaborarea la *Convorbiri*, e trimisă din Viena, unde poetul se afla din toamna anului 1869. Expediată, după amintirile lui Iacob Negruzzi, pe la sfârșitul lui Februarie sau începutul lui Martie, poezia formează obiectul de discuție și realizează entuziasmul tuturor junimiștilor, așa cum se poate vedea din extrasul de mai jos. În nr. de 1 Aprilie 1870, al *Convorbirilor* se putea citi următorul răspuns, la Corespondență: «D-lui Y. Z. Pre bine. Se va publica cât mai curând». Și în numărul ce urmează, dela 15 Aprilie, *Venere și Madonă* apare pe verso filei în care Alecsandri publica *Bărăganul*. Întâlnirea celor doi poeți, în cuprinsul aceleiași file, n'a scăpat mai mult de una dintre comentatori.

Textul ce reproducem din Iacob Negruzzi, scris după săvârșirea din viață a poetului, a dat naștere la câteva nedumeriri. Ovid Densusianu, în deosebi ³⁾, nu înțelegea cum de nu se auzise până la acea dată de Eminescu, când el scrisese încă din 1866 la *Familia*, din care, adăugăm noi, Maiorescu citase în studiile sale polemice. Dar indiferent de obiect și nedumeriri, pasajul e cu mult prea expresiv iar caracterul lui documentar, prin bogăția informațiilor și prin căldura impresiilor trăite, mult prea prețios, ca să nu-l transcriem:

«Pe la sfârșitul luni Februarie sau începutul luni Martie 1870, mă întorceam într-o seară acasă dela o adunare. Plecasem mai de vreme decât se obișnuște, căci scriind pe atunci idila «Miron și Florica» eram toată vremea preocupat de poema mea. Ajunsesem la cântul din urmă, și cugetam pe care din sfârșiturile ce mi se înfățișau în închipuire era mai bine să aleg. Acasă mă pusei la gura sobei și lăsam să-mi treacă dinaintea ochilor, deosebite imagini din idila mea — petrecere ce are un farmec nespus pentru oncare autor. — Aruncând ochii din întâmplare asupra mesei mele de lucru, văzui o scrisoare nedeschisă pe care nu o băgasem în samă. Era adresată «Redactorului Convorbirilor Literare» și scrisă cu litere mici și fine ca de o mână de femeie. Mi-am zis că trebuie să fie dela una din numeroasele poete tinere din provincie, care voiau să li se tipărească versurile în revista noastră. Deschizând plicul găsiu o scrisoare împreună cu o poezie intitulată «Venere și Madona», amândouă iscălite M. Eminescu. Numele Eminescu nu avea aparența a fi real, ci îmi păru împrumutat de vreun autor sfucios ce nu vrea să se dea pe față.

Deprins cu pacheturi întregi de versuri și proză ce-mi veneau zilnic, mă pusei să citesc cu indiferență poesia «Venere și Madona» dar dela a treia strofă care începea cu versurile:

Rafael perdut în visuri ca 'ntr-o noapte înstelată,
 Suflet îmbătat de raze și d'eternă primăveri...

¹⁾ N. Iorga, *op. cit.*, pag. 9.

²⁾ Vorbind de poeziile lui D. Petrino, d-l N. Iorga scria încă de acum patru decenii și mai bine: «Toți imitaseră pe Bolintineanu; cei ce aveau scânteia dumnezeiască într'înși l-au repudiat însă îndată. Eminescu a rupt lanțurile, subit aproape, în 1870, prin *Venere și Madonă* Petrino și-a dat măsura perzistând pe calea înflorită și ușoară a banalului» (*Adevărul ilustrat*, VIII, 2192, 8 Mai 1895).

³⁾ «Deși lucrurile se petreceau la 1870, când Eminescu semna Eminovici (*sic*), totuși nu poate să fie o explicație, pentru că Eminescu publica de patru ani poezii în *Familia*, acele încercări din cari vom căuta să relevăm câteva și care sînt date în urmă și în ediția pe care a alcătuit-o d-l Ibrăileanu» (Ovid Densusianu: *Evoluția estetică a limbii române*, 1931—1932, curs dactilografiat, pag. 44).

interesul mi se deșteptă și merse crescând până la sfârșit. Foarte impresionat am cetit poezia de mai multe ori în șir, iar a doua zi des de dimineață m'am dus la Maiorescu cu manuscriptul în mână. « În sfârșit am dat de un poet », i-am strigat intrând în odaie și arătându-i hârtia. « Ai primit ceva bun? răspunse Maiorescu, să vedem! ». El luă poezia și o ceti, apoi o ceti și a doua oară și zise: « Ai dreptate, aci pare a fi un talent adevărat. Cine este acest Eminescu? »

— « Nu știu, poezia e trimisă din Viena ». « Foarte interesant, zise încă odată Maiorescu, lasă manuscriptul la mine ». Peste câteva zile, fund adunarea Junimii, și Maiorescu cetindu-ne versurile « Venere și Madona », toți și mai ales Pogor au fost încântați de acest poet necunoscut »¹⁾.

Imi pare foarte rău că pîntre hîrtiile mele n'am mai putut găsi scrisoarea lui Eminescu care a întovărășit poezia « Venere și Madona », căci era tot atât de originală și de interesantă ca și poezia însăși. Eu i-am răspuns felicitându-l de succesul ce avusese versurile sale în Junimea, i-am expus părerile societății, observațiile critice ce se făcuse, l-am îndemnat să cultive talentul său și am sfârșit cerându-i amănunte despre viața și ocupațiile sale din Viena. La toate aceste Eminescu nici mi-a răspuns, dar peste câțva timp îmi trimise o a doua poezie intitulată « Epigonii »... »²⁾.

Ms. Prima versiune din *Venere și Madonă* se află în ms. 2255, 124 v.—125 v. Sunt jumătățile aceleiași coale, (pe care au fost scrise 9 strofe dela început, barate după transcrierea lor în ms. 2259, 38—38 v.), pe care le folosește, dimpreună cu diferite specii de hârtie și pe verso cărora scrie lungă nuvelă de 74 pagini, *Avatarii faronului Tlă* (cu titlul d-lui G. Călinescu), al căreia unul din episoade este *Cezara*.

Strofa 10 se află în capul unei coale din același ms. 2255, 56, pe care e copiat *Geniu Pustiu* și prezența ei în corpul romanului, a putut fi interpretată ca o intercalare, voită. « Strofa X-a din *Veneră și Madonă* apare de asemenea în prima formă a încercării de roman, cu rostul de a vădi starea sufletească a lui Toma Nour ». (D. Murărașu, *Introducere la Scrieri literare*, « Scrisul Românesc », 1939, pag. XLIX)³⁾. Apropieri de același fel și la G. Călinescu, în nota respectivă a ediției poezilor lui Eminescu, « Naționala-Ciomei », 1939. Coincidența nu e de ajuns de convingătoare, oricât sistemul intercalării poeziilor în lucrări de proză sau al schimbului de motive, dintre proză și poezie, e frecvent. În realitate: coala în capul căreia se află strofa 10-a din *V.* și *M.* (barată și ea ca și celelalte 9), a fost utilizată, aici, pentru transcrierea romanului *Geniu Pustiu*, așa cum cealaltă coală, prefăcută în jumătăți, a folosit-o pentru *Avatarii faronului Tlă*.

De altminteri, Ion Scurtu văzuse lucrurile lămurit, când în nota respectivă a romanului *Geniu Pustiu*, editat de dânsul în 1904, scria: « Aici se întrerupe brusc manuscrisul și nici una din filele ce se mai găsesc risipite prin hîrtiile lui Eminescu, cu privire la roman, nu ne lămuresc asupra celor ce aveau să urmeze. Dar acțiunea însăși nu suferă de loc prin întreruperea acestei desfășurări de visuri fantastice ». Prezența strofei acesteia, în acel loc, servea lui Ion Scurtu să se întărească în convingerea că datarea romanului se situează prin 1871—1872. De fapt: aceste file, 56, 124 v., 125 v. (din 2255) sunt anterioare datei de 1869. Cu cât anume, mai greu de precizat. Iar romanul ne duce, prin scris și material, cel puțin la această dată, dacă nu chiar în 1868. Întăile scrisori din Viena, către Iacob Negruzzi, vorbesc de romanul acesta ca de o lucrare înaintată.

I. 2255, 124 v. — 125 v.

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este
Lume ce gîndia în basme și vorbea în poezii
O te văd, te-aud, te cuget — o 'nvechită, dulce veste
Dintr'un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.

5

Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce schîntee
Braț molatec ca gîndirea unui împărat poet
Tu n'ai fost în lumea vechiă zeitate — ci femeie
Chiar femeia ce și astăzi mîndră 'n lume o revăd

¹⁾ Fără să putem preciza dacă ne aflăm în fața încă unei nedumeriri, iată dintr'o scrisoare, din 22 Mai/2 Iunie 1870, a lui Iacob Negruzzi către A. D. Xenopol, câteva rînduri: « A propos, cum ți-a plăcut poezia « Venere și Madona »? În Junimea a fost peste măsură înălțată. Nime din noi însă nu cunoaște pe d. Eminescu ». (I. E. Torouțu, *Studii și documente literare*, III, pag. 412).

²⁾ Iacob Negruzzi, *Amintiri din « Junimea »*, ed. « Viața Românească » [1921], pag. 260.

³⁾ E de fapt, reluarea unei observații mai vechi: « Un amănunt de mare însemnătate scapă d-lui Botez. O strofă întreagă, a zecea, fusese înglobată de Eminescu, în corpul romanului *Geniu Pustiu* (ms. 2255, f. 56) cu menirea, în prima intenție a autorului, de-a caracteriza starea sufletească a eroului său. Intr'o ediție definitivă trebuie stabilit raportul între diferitele opere ale autorului ». (D. Murărașu, *O ediție « definitivă » a lui Eminescu în anul 1933*, 1934).

- 40 Rafael pierdut în visuri, în gândirea-i înstelată
Te-a văzut în viața-i dulce ca și lumea unei seri
Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini înbălsămate
Te-a văzut plutind regină pîntre îngerii din cer.
- 15 Și-a creat pe pânza goală pe Madona Dumnezee
Cu diademă de stele, cu surâsul blând, vergin
Fața pală 'n raze blonde, chip de înger... dar femeie
Căci femeia-i prototypul tru-a genesei plan divin.
.
- 20 Ast-fel eu pierdut în noaptea unei vieți de poezie
Te-am văzut femeie stearpă, fără suflet, fără foc
Și-am făcut din tine-un înger blând ca ziua de magiă
Când în viața pustiită râde-o rază de noroc
- Am văzut fața ta pală de-o venerică beție
Buza ta învinețită de-al corupției mușcat
Și-am svârlit asupra-ți crudo vâlul alb de poezie
Și paloarei tale raza inocenței eu i-am dat
- 25 Ți-am dat pallidele raze ce 'ncunună cu magie
Fruntea îngerului-geniu, îngerului-ideal,
Din demon făcui un înger, dintr'un chicot simfonie
Din ochirile-ți murdare ochiu-Aurorei matinal.
- 30 Dar azi vâlul cade crudo, sguduit de viața rece
Fruntea mea este trezită de a buzei tale 'ngheț
Priivesc la tine demon și amoru-mi stins și rece
Mă învață cum asupra-ți eu să caut cu dispreț.

16. Căci femeia-i prototypul *tru*-a genesei plan divin.

Fără a ne gândi să propunem un model, mai ales când e vorba de un atât de adânc cunoscător al limbii, ba chiar al particularităților ei rarissime, cât mai cu seamă pentru a înlesni înțelegerea acestei forme, bizară la prima vedere, desprindem două strofe dintr'o poemă despre care refera Ovid Densușianu: *Cântarea despre începutul Românilor de Ioan Teodorovici*, Revista critică-literară, II, 2, 1894, pag. 81—84.

Versurile, vreo 80, au apărut într'o broșură de câteva pagini, tipărită la Buda, 1813. Exemplarul recensat de Densușianu, din Biblioteca Regală din Berlin, era legat la un loc cu scrisoarea lui Șincai către Lipsky. Ioan Teodorovici a fost unul din colaboratorii dicționarului de Buda.

Transcriem, minus ortografia autorului, strofa I-a:

Rar amu este, tru Europa toată
Vre una ghintă, care și să zică
Că-i de sou mare și strălucit foarte
Cum sînt Românii

și una din strofele, ce desvoltă tema acelei frecvente «fortuna labilis», pe care am putea-o adăoga studiului d-lui Ramiro Ortiz:

Ma unde-s Grecii, cari era odată
Tru laudă mare mai în lumea toată
Neci au în mente, de Troiă, Cartago,
Dar de Atena?

35 Parcă văd cum o bacantă, care chiue 'n beție
De pe fruntea unui înger ia cununa de martyr
Înger mort al cărui suflet era raiu de poezie
Când bacanta chiuește în spasmodicu-i delir.

2255, 56:

40 O cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezee
Cu diadema-i de stele cu surâsul blând, vergin
Eu făcut-am Zeitate dintr'o palidă femeie
Cu inima stearpă, crudă și cu suflet de venin.

A doua versiune, completă de astădată, în ms. 2259, 38—38 v. (s-ms.-ul *Marta*, la nr. 34). Amatorul de studiu va putea urmări în versiunea aceasta, atât de aproape de aceea apărută în *Convorbiri*, cu cât se deosebește, în ortografia, dichisită, de versiunea anterioară.

II. 2259, 38—38v.

34. VENERE ȘI MADONĂ

1. Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândia în basme și vorbea în poezii,
O te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr'un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.
2. Venere, marmură caldă, ochiu de piatră ce scânteie,
Braț molatec ca gândirea unui împărat poet,
Tu ai fost divinisarea frumuseții de femeie,
A femeii, ce și astăzi tot frumoasă o revăd.
- 10 3. Rafael pierdut în visuri ca 'ntr'o noapte înstelată,
Suflet îmbătat de raze și d'eternă primăveri,
Te-a văzut!... și-a visat raiul cu grădini îmbălsămate,
Te-a văzut plutind regină printre îngerii din ceri.
- 15 4. Și-a creat pe pânză goală pe Madonna Dumnezee
Cu diademă de stele, cu surâsul blând, vergin,
Fața pală 'n raze blonde, chip de înger dar femeie,
Căci femeia-i prototypul îngerilor din senin.
- 20 5. Astfel eu pierdut în noaptea unei vieți de poezie,
Te-am văzut, femeie stearpă, fără suflet, fără foc,
Și-am făcut din tine-un înger blând ca ziua de magie,
Când în viciața pustiită râde-o rază de noroc.
6. Am văzut fața ta pală de o bolnavă beție,
Buza ta învinețită de-al corupției mușcat,
Ș-am svârlit asupra-ți, crudo, vâlul alb de poezie
Și palorarei tale raza inocenței eu i-am dat.

10. În diferite ediții: sufletu 'mbătat, reeditând eroarea ediției Maiorescu. (Păstrând pe u final Convorbiri urmas
ortografiei poetului, care la epoca aceea era și a revistei) 13. Aici, pânză; în 2255, 124 v.: pânza.

- 25 7. I-am dat pallidele raze ce 'nconjoară cu magie,
Fruntea îngerului-geniu, îngerului-ideal,
Din demon făcui o sântă, dintr'un chicot simfonie,
Din ochirile-ți murdare ochiu-Aurorei matinal.
- 30 8. Dar azi vălul cade, crudo... dismețit din visuri sece
Fruntea mea este trezită de a buzei tale 'ngheț,
Priivesc la tine, demon, și amoru-mi stins și rece
Mă învață cum asupra-ți eu să caut cu dispreț!
- 35 9. Tu îmi pari ca o baccantă, ce-a luat cu 'nșelăciune
De pe frunte de fecioară myrtul verde de martyr,
O fecioară-a cării suflet era sânt, o rugăciune,
Pe când inima baccantei e-un spasmotic, lung delir...
- 40 10. O, cum Rafael creat-a pe Madonna Dumnezee
Cu diadema-i de stele, cu surrâsul blând, vergin,
Eu făcut-am Zeitate dintr'o pallidă femeie,
Cu inima stearpă, rece și cu suflet de venin.
-
11. Plângi, copilă? — C'o privire umedă și rugătoare
Poți din nou zdrobi și frânge apostat' inima mea. —
La picioare-ți cad — și caut în ochi negri-adânci ca marea
Și sărut a tale mâne — și-i întreb de poți iertă!
- 45 12. Șterge-ți ochii! nu mai plânge!... A fost crudă 'nvinuirea,
A fost crudă și nedreaptă, fără razim, fără fond.
Suflete! De-ai fi chiar demon, tu ești sântă prin iubire
Și ador pe acel demon cu ochi mari, cu părul blond.

96

Mai târziu, în epoca ziarismului, la *Timpul*, pe o cioră cu însemnări pentru un articol, în care sunt amintiți Candiano, Macedonski, și la un loc cu versuri din *Mortua est* și *La steaua* (poate la începutul anului 1883, în timpul neînțelegerilor cu Bassarabescu, amintit prin apropiere, și din a cui pricină își dă și demisia), acest stih și jumătate, dispuse așa ca să închidă o strofă cu rimele îmbrățișate:

2257, 247

Braț molatec ca gândirea la ¹⁾ poetul-împărat
Secolii străbat

Ca și 'n crâmpiele celorlalte două poezii amintite, este și aici unul din acele frecvente popasuri ale memoriei în decursul lucrului gazetăresc, dacă nu cumva ne aflăm în fața unui document psihologic de mai adâncă semnificație.

25. I-a.d.p.r. ce 'ncunună cu magie; 35. O f.-a c.s. era sânt ca rugăciunea.

¹⁾ *Întâi, versul sună memoriei, ca 'n 1870: B.m.c. gândirea un[ui].p.] > B.m.c.g. la p-4.*

EPIGONII

«Convorbiri Literare», IV, 12, 15 August 1870

În legătură cu cea de a doua poezie, trimisă tot din Viena, avem două documente deopotrivă de prețioase. Primul, fragmentul *Amintirilor «din Junimea»*, din care am citat în precedenta notiță introductivă și pe care îl reluăm de unde îl întrerupsesem. E un text, cu atât mai prețios cu cât invită la unele rectificări de cronologie:

«...peste câțva timp îmi trimise o a doua poezie intitulată «Epigonii» care iarăși a făcut mare efect în societatea noastră din cauza frumuseții versurilor și originalității cugetării. Negreșit că în fond nu era cu puțină să ne unim cu părerile lui Eminescu¹⁾. O societate în care critica juca un rol așa de însemnat nu putea considera ca autori de valoare pe Cichindeal, Mumuleanu, Pralac, Bolliac, etc., din care unii sunt mult mai pe jos chiar de cea mai simplă mediocritate, dar ținând seamă de talentul poetului, i-am publicat poezia chiar în fruntea «Convorbirilor», unde apăreau versuri foarte rareori, numai în cazul când credeam că ele au o valoare deosebită. În scrisoarea ce i-am adresat atunci, deși i-am lăudat poezia, i-am arătat îndoiala ce aveam despre meritul mai multora din autorii cântați de dânsul, și eram curios să aflu ce efect i-a făcut critica Junimii. Răspunsul ce l-am primit dela Eminescu l-am regăsit, și socot că este interesant de a-l reproduce azi, în întregul său:»

După care urmează scrisoarea lui Eminescu, cel de al doilea document, de care vorbeam, mai valoros ca oricare altă exegeză și pe care o vom reproduce, după ce vom fi adăugat următoarele lămuriri: scrisoarea, pe care o înseamnă Jacob Negruzzi în amintirile sale nu este aceea pe care Eminescu i-ar fi trimis-o după critica «Junimei». O lectură cât de sumară a epistolei arată că ea însoțește și justifică poezia *Epigonii*. Postscriptum-ul, ca și pentru întâia poezie trimisă, alege aceleași litere YZ, sub care cere să i se răspundă la Corespondență. Reconstituind, după mai bine de douăzeci de ani, întâmplările, Jacob Negruzzi a putut, negreșit, să greșescă. În realitate, lucrurile au decurs astfel: Scrisoarea lui Eminescu, plecată din Viena la 17/6 st. n. (dec. 5/17 Iunie 1870), ajunge la Iași până la apariția numărului din 15 Iunie, care cuprinde răspunsul cerut, la Corespondență: «Y.Z. Meritul poetic e incontestabil, chiar când nu ne-am uni cu totul în idei. Mulțumiri sincere». După care va fi urmat și vreun schimb de epistole, ce nu se mai păstrează, căci *Epigonii* apar în numărul dela 15 August, adică două luni după acceptare. În timpul acesta, poate că se situează și drumul lui Negruzzi, în străinătate, prin Viena, unde face cunoștința lui Eminescu. Dar să facem loc scrisorii:

Viena în 17/6 870 st. n.

Scumpe Domnule Redactor,

Alles in Deutschland hat sich in Prosa und Versen verschlummert,
Ach, und hinter uns liegt weit schon die goldene Zeit.

Intr'adevăr așa-și începe Schiller Ieremiada, numai că el făcea un compliment trecutului, pe când aplicat la noi români, mi se pare a fi un adevăr. — Dacă în «Epigonii» veți vedea laude pentru poeți ca Bolliac, Mureșan or Eliade, — acelea nu sunt pentru meritul intern a lucrărilor lor, ci numai pentru că într'adevăr te mișcă acea naivitate sinceră, neconștientă cu care lucrau ei²⁾. Noi cești mai noi cunoaștem starea noastră, suntem trezi de suflarea secolului — și de-aceia avem atâta cauză de-a ne descurăgia. Nimic — de cât culmile strălucite, nimic — de cât conștiința sigură, că nu le vom ajunge niciodată. Și să nu fim sceptici? Atâta lucru, cele mai multe puteri sfărâmându-se în van, în lupte sterile, cele puține descurăgiate, amețite de strigătul gunoierului ce înnoată asupra apei. Îmi place să citesc printre șire. De și Dv. cercați a râde în «Copii», — totuși adesea văd descurăgierea internă, convingțiunea amară, că nu veți putea ajunge la ceva cu ele — căci e o generațiune aceea cu care vă luptați.

3).

Poate că «Epigonii» să fie rău scrisă. Ideea fundamentală e comparațiunea dintre lucrarea încrezută și narivă a predecesorilor noștri și lucrarea noastră trezită dar rece. Prin operele liricilor români tineri se manifestă acel aer bolnav de și dulce, pe care germanii o numesc Weltschmerz. Așa Nicoleanu, așa Schelitti, așa Matilda Cugler — e oarecum conștiința adevărului trist și sceptic, învins de cătră colorile și formele frumoase — e ruptura între lumea bulgărilor și lumea ideii. Predecesorii noștri credeau în ceea ce scriau, cum Shakspeare credea în fantezmele sale; îndată însă ce conștiința vine că imaginele nu sunt decât un joc; — atunci după părerea mea se naște neîncrederea sceptică în propriile sale creațiuni.

¹⁾ Interesante, pentru o epocă în care cronologia eminesciană nu era constituită, rândurile următoare, dimpreună cu reflecțiile la cari invită: «Eminescu se arăta aici cu desăvârșire neinfluențat de ce se discuta la «Junimea» și nu știu dacă nu desaproba uneori atacurile care se aduceau împotriva trecutului nostru literar» (Ovid Densusișianu: «Epigonii» lui Eminescu și «Junimea», Vieța Nouă, I, 2, 15 Februarie 1905).

²⁾ De fapt: lucră ei.

³⁾ Urmează un pasaj referitor la Basiliu Demetrescu (cf. pag. 283 + 285, în această ediție) pe care *Convorbirile* îl respinseseră, în termeni aspri, la Corespondența sfârșitului de an 1869.

Comparațiunea din poezia mea cade în defavorul generațiunei noi, și — cred cu drept.

Încă una. Mi se pare că strofa a treia nu se prea potrivește cu întregul. Se poate cumcă numai mi se pare; se poate cumcă și multe altele mi s-or fi părând bune și-or fi rele; în fine — ceea ce nu se va potrivi, puteți șterge în bună voce. În cas de-a șterge strofa a treia, — apoi veți fi bun de-a corege într-a patra — vorba *zidid* în *zidind*: «Eliad zidind...». Emițând strofa a treia ar' suna mai bine cores astfel ¹⁾.

Vă rog de indulgință pentru timpul cât Vi-l răpesc cu citirea epistolei mele și încredințându-vă despre deosibita stumă, ce vă păstrez

rămân al D-voastră

M. Eminescu

N.B.: În cas de-a 'mi răspunde în corespondința Redacțiunei, veți bine-voi a o face fără loc și nume sub cifra: YZ ²⁾.

Ms. *Epigonii* apar într'un singur ms., în forma întreagă: 2257, 71—73. Bogăția variantelor îndreptățește reproducerea acestei versiuni, în întregime.

Din aceeași vreme, în 2255, 329 v., cu același scris, pe verso unei convocări din 12/1 1870, la o ședință a societății «România», și sub titlul *Maio*, cinci strofe, amintind de bardul cu același nume din adolescența lucrare dramatică *Mira*. Câteva versuri (în speță: 14—16) ce se întâlnesc și 'n *Epigonii*, în subsol, insinuiază că *Maio* e anterior, întrucâtva, formei ultime din *Epigonii*. (Compară, tot odată strofa a 3-a din *Maio*, cu strofa ultimă și părăsită din *Amorul unei marmore* cf. pag. 273—274).

Un vers izolat, (v. 4) într'o pagină tipic brouillonară, cu multe și diverse însemnări, în 2257, 56.

Și în aceeași epocă, în care redacta *Epigonii*, derivă câteva imagini în poezia ce închina *La moartea lui Neamțu*, survenită la 24 Aprilie st. n. 1870, în Viena (cf. Anexe și Note).

2255, 329 v.

MAIO

Stau pierdut în gânduri triste, conversez cu idealuri
La actrițe fac palate — La Regine mă presint
Intr'o haină flenduroasă, dar cu fața de încânt.
Imi cârpesc cerul cu stele, imi cârpesc marea cu valuri

5 Pare-mi[-se] că adesea coronat de lumea 'ntreagă
Tronuri nalte și senine ca din aer le ridic
Pe când altele mai mândre cu suflarea mea le stric
Pare-mi-se-adesea cumcă sunt furtuna cea pribeagă.

10 Altădată iar imi pare cumcă 'n sânta mănăstire
In chilia cea negrită stau călugăr mult sărac
Șed lungit pe-un pat de trențe și drept perină un sac
Când pe murul în risipă arde flacăra subțire.

¹⁾ Pasaj cu osebire important pentru creația poetică însăși. Să se coroboreze cu însemnarea și cu variantele referitoare la această strofă, mai departe, pag. 294

²⁾ I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, I, 1931, pag. 311—313. Comentariu în legătură cu tema poeziei lui Schiller, *ibid.*, pag. 324—325.

V. — 4. Șters, ulterior, cu creionul.

5—8. Pare-mi des că-s proorocul învălit de haine sante
Pare-mi că cu o suflare mari imperii risipesc
Pare-mi că asupra lumii ca un rege eu domnesc
Pare-mi-se că sunt legea, că sunt dreptul ~

11. Stau lungit etc.; 12. Când în murul cel > C.p.m.î.r. arde candela > C.p.m.î.r.a. flacăra subțire;

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 și 15 a fiecărei luni.

Abonamentul pe un an pentru România liberă 1 galben; pentru Austria 5 fl; pentru Germania de Nord 1 galben; pentru Sviteră, Belgia și Italia 15 franci; pentru Franța și Spania 20 franci.

Abonamentele se fac numai pe un an înțregu: în Iași la Tipografia Societății Junimea și la librăria Junimea, în București la librăria Socceș & Comp.

SUMARIU:

Epigonii, poezie de D. M. Eminescu.

Tuhutum. Novellă istorică de D. I. Pop Florentin. (Sfârșit.)

Expozițiunea artiștilor în viață.

Despre opul „La Création.” de Quinet, studiu de D. A. D. Xenopol.

Adunarea din Succava, poezie de D. N. Schelliti.

Correspondență.

Bolliac cântă iobagiul s'a lui lanțori de aramă;
L'ale țerei flămuri negre *Carlova* ostirea chiamă.
In prezentu vrăjesc umbre dintr'al seculor planu;
Și ca Byron, treazu de vântul celu seibatien al dureri,
Palidu — stinge — *Alecsandrescu* sânta candel'a sperărei,
Descifrându eternitatea din ruina unui anu.

Pe-unu patu albu ca unu lîntoliu zace leleda murindă
Zace palida virgină cu lungi gene, voce blîndă —
Viata-i fă o primăvară, moarte-o părere de rău:
Ear poetul ei celu tîneru o privea cu îmbătare
Și din liră curgeau note și din ochi lacrimi amare
Și astfelu *Bolintineanu* începă cîntecul seu.

Murșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mână amotită,
Chiamă peatra să invie ca și miticul poetu, ●
Smulge munților durerea, braților destinați spune
Și bogatu în sărăcia-i ca unu astru elu apune,
Preotu desceptărei noastre, semnelor vremii profetu.

Ear *Negruț* șterge colbul de pe cronică bătrâne
Căci pe mucedele pagini stau domniile române
Serise de mână cea veche a învetaților mireni;
Moae pana în coloarea unor vremi de mult trecute
Zăgrăvesce din nou cariși pânzele posomorite
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.

S'acelu rege al poeziei, vecinicu tîneru și ferice
Ce din frunde își doinesce, ce cu fluierul își țice,
Ce cu basmul povestese — veselul *Alecsandri*,
Ce-nșirîndu mărgăritare pe a stelei blondă rață
Acum seculii străbate, o minune luminoasă,
Acum rîde pîntre lacrimi cînd o cîntă pe *Dridri*;

Sau visîndu o umbră dulce cu de-argintu aripe albe
Cu doi ochi ca done basme mistice, adănce, dalbe
Cu zimărea de virgină, cu glasu blîndu, duiosu, inecetu,
Elu îi pune pe-a ei frunte mîndru diademu de stelu

EPIGONII.

Cînd privescu țilele de-auru a scripturelor române
Me cufunda ca într'o mare de visări dulci și senine
Și in juru parcă-mi colindă dulci și mîndre primăveri,
Sau vîdu nopți, ce'tindu deasupra-mi oceanele de stelu,
Țile cu trei sori in frunte, verzi dîmbrăvi cu fiomele,
Cu isoare-ale gîndirei și cu riuri de cîntări.

Vîdu poezi, ce-au scrisu o limbă, ca unu fagure de miere;
Cichindealu gură-de auru, *Mamuleanu* glasu cu durere,
Trale firea cea intoarsă, *Daniil* celu tristu și micu,
Văcărescu cîntîndu dulce a iubirei primăvară,
Caștilir croindu la planuri din cușite și pabare,
Beldiman vestindu in stiluri pe resoiul inimicu.

Lira de argintu, *Sihleanu*; — *Donici*, cuibu de înțelepciune
Care, cum rar se întîmplă, ca să mediteze pune
Urechile ce-su pre lunge ori coaruele de la cerbu;
Unde-i boul lui cu mînto, unde-i vulpea diplomată?
S'au dusu toți, s'au dusu cu toate pe o cale ne'nturnată. —
S'au dusu *Pan*, tinul *Pepelei*, celu istețu ca unu proverbu.

Eliad zidea din visuri și din basme seculare
Delta biblicelor sante, profețiilor amare, —
Adevêru scaldatu in mite, sfînxu pîtrînsă de'nțeleseu.
Munte cu capul de peatră de furtune detunată,
Stă și aji in fața lumii, o enigmă ne'splicată,
Și veghiaz' o stîncă arsă dintre nouri de eresu.

EPIGONII

< Convorbiri Literare », IV, 12, 15 August 1870

- 15 Cărți de joc îmi pare lumea, oamenii îmi par nebuni
O convenție știința, legea o păpușărie
Viața o monetă calpă cu suprafața aurie
Sufletul e o miasmă, ochiul e foc de cărbuni
- Dar de-o dată pe-acea noapte trențuită *, stinsă, rece
Cade ploaia cea de raze unui cer senin și dalb
Iar prin cerul meu cu raze plutești îngere rosalb
20 Cum cântarea cea de clopot prin senina noapte trece.

2257,71-73

SKEPSIS!

1. Când privesc zilele de-aur a scripturelor române
Mă cufund ca într'o mare de visări dulci și senine
Și în jur par că colindă dulci și mândre primăveri
Sau văd nopți ce 'ntind de-asupra-mi oceanele de stele,
5 Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele
Cu isvoare-ale gândirei și cu râuri de cântări.
2. Văd poeți ce-au scris o limbă ca și fagurul de miere
Çichindealu gură de-aur — Mumulean glas cu durere
Prale-tontul fire 'ntoarsă, Daniil cel trist și mic
10 Văcărescu cântând dulce a iubirei primăvară
Cantemir croind la planuri din cuțite și pahară
Beldiman vestiă în stihuri pe rășboiul inamic.
3. Liră de argint, Crețianu — Donici cuib de 'nțelepciune
Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune
15 Urechile ce-s prea lunge or coarnele dela cerb
Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată?
S'a dus toate, se duc toții pe o cale ne 'nturnată
S'a dus Pann, tatăl Pepelei, cel isteț ca un proverb.

20. Șters cu acelaș creion și în acelaș timp cu v. 4.

Titlu: Epigonii > S.1; încercat apoi în grecește și părăsit, în ordinea: Σκεπσις > Σκέψις > Σκέψις

7. Văd poeți ce-au scris cartea lumbei noastre mult iubite > Văd poeți ce-au scris cartea lumbei noastre cei de miere; 8. Ç.g.d.-a — Mumulean cânt de durere; 9. Prala*-tontul etc; 11. Cantemir făcând > C. croind etc.; 12. Beldiman spunea în stihuri etc.

Inițial, după strofa a 2-a urma: Eliad' zidia . . . numerotată chiar cu 3. Ulterior pe f. 72 a redactat strofa: Liră de argint . . . și a notat-o cu 3. Strofa 12: Iară noi . . . era, întâi, a 11-a — ajuns aici împlinește strofa 3-a: Liră de argint și rectifică și numerotația, poezia având, acum 19 strofe, ca în versiunea ultimă. Cbestiunea se poate urmări, dealtminteri, în facsimilul dela pag. 33. Problema acestei noi strofe a 3-a îl preocupă pe Eminescu din nou, în momentul când trimite poezia la Convorbiri, cum s'a văzut din scrisoarea de mai sus.

Și e, desigur, locul să se mulțumească manilor lui Iacob Negruzzi, care n'a abuzat de libertatea ce-i acorda poetul. Metaforele strofei a 3-a sunt printre cele mai populare.

13. Inițial, se pare că voia să înceapă cu P[ann] în loc de Donici; 14. Care, cum nu se întâmplă etc.; 15. Urechiușă măgărească, coarnele m[ari] > U.m. or coarnele dela cerb; 18. Pann, păcălă > P. pepelea sciind carte și isteț ca un proverb, apoi, crâmpee: Tatăl pepelei și: povestea vorbei, cel isteț ca un proverb din cari a alcătuit versul de sus;

2257,56

In o pagină brouillonară, de Viena, (în preajmă, un extras datat: 17 Febr. 1870), printre versuri, ca Dați-mi arpă de aramă; Sala-i mare strălucită și crâmpee de articole politice de epocă, acest vers reținut, deși identic ca scris cu Epigonii:

4. Nopți ce 'ntind de-asupra-mu triste oceanele de stelle.

- 20 4. Eliad' zidià din visuri și din basme seculare
Delta biblicelor sânte, profețiilor amare
Adevăr scâldat în mite, sfîx pătrunsă de 'nșeles
Munte cu capul de piatră de furtună detunată
Stă și azi în fața lumii o enigmă n'esplicată
Și veghiază — o stîncă sură dintre nouri de eres
- 25 5. Bolliac cântă iobagul ș-a lui lanțuri de aramă
L-ale țarei flamuri negre Cârlova oștirea chiamă
Smulge umbre, puncte* lucii* dintr'a secolilor plan
Și ca Byron, treaz de vîntul cel sălbatec al durerii
30 Palid stinge-Alecsandrescu sînta candelă-a sperărei
Descifrînd eternitate din ruina unui an
- 35 6. Pe-un pat alb ca un lînțoliu zace lebeda murindă
Zace palida vergină cu lungi gene, voce blîndă
Viața-i fu o primă-vară, moartea-o părere de rău
Iar poetul ei cel tînăr o privia cu îmbătare
Și din liră curgea note și din ochi lacrimi amare
Și ast-fel Bolintinianu începù cântecul său.
- 40 7. Mureșian scutură lanțul cu-a lui voce ruginită
Rumpe coarde de aramă cu o mîână amorțită
Chiamă piatra să învie că și miticul poet
Smulge munților durerea, brazilor destinul spune
Și bogat în sărăcia-i ca un astru el apune
Preot deșteptărei noastre, semnelor vremii profet.
- 45 8. Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronice bătrîne
Căci pe mucedele pagini stau domniile române
Scrise de mîna cea vechiă a 'nvățaților mireni
Moiă până-i în coloarea unor vremi de mult trecute
Zugrăvește din nou iarăși pânze[le] posomorîte
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.

24. pîntre nouri; 27. Din trecut vrăjește umbre > In prezent vrăjește umbre dintr-al secolilor plan >
Smulge umbrele regale dintr'a secolilor plan; 30. Esplic[ând] > Descifrînd etc.

28—30. Și ca Byron, suflet rece treaz de vîntul disperărei
Cu acea sălbătăciă ce o storci numai durerii
Meditează-Alecsandrescu pe ruina unui an

37. și-a > cu-a; 40. S.m.d. spune brazilor trecutul > S.m.d.s.b. destinul; 42. P.d.n., tristul vremilor pro-
fet; 45. S.d.m.c. vechiă a boerilor trecuți; 46. Cu penelul > Cu penel muat în colori u.v.d.m.t.; 47.
Z.d.n.i. pânze șterse și urîte; 48. unor domni tirani ș-astuți;

- 50 9. Ș-acel rege-al poesiiei, vecinic tânăr și ferice
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice
Ce cu basmul povestește — veselul Alecsandri,
Ce 'nșirând mărgăritare pe a stelei blondă rază
Acu secolii străbate, o minune luminoasă
Acu râde printre lacrimi când o cântă pe Dridri
- 55 10. Seau visând o umbră dulce cu de-argint aripe albe
Cu doi ochi ca două basme, mult adânci, frumoase, dalbe
Cu zâmbire de vergină, cu glas blând, doios, încet
El îi [pune] pe-a ei frunte mândru diadem de stele
O așează 'n tron de aur să domniască lumi rebele
60 Și iubind fără [de] margini scrie: « Visul de poet »
11. Seau visând cu doina tristă a voinicului de munte
Visul apelor adânce și a stâncelor cărunte
Visul selbelor bătrâne de pe umerii de deal
El deșteaptă 'n sânul nostru dorul țarei cei străbune,
65 El revoacă 'n dulci icoane, a istoriei minune
Vremea lui Ștefan-celmare — leul sombru și regal!
12. Iară noi? noi epigonii — simțiri reci, lire sdrobite
Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne urîte
Măști râzânde bune fine pe-un caracter inimic
70 Dumnezeuul nostru — umbră, patria noastră [—] o frasă
In noi totul e spoială, totu-i lustru fără basă
Voi credeați în scrisul [vostru], *noi nu credem în nimic!*
13. Și de-aceea spusa voastră era sântă și frumoasă
Căci de minți era gândită, căci din inimi era scoasă
75 Inimi mari, tinere încă, deși voi sunteți bătrâni!
S'a întors mașina lumii; cu voi *viitorul* trece
Noi suntem iarăși trecutul fără inimi, trist și rece.
Noi în noi n'avem nimica, totu-i calp, totu-i străin.
14. Voi pierduți în gânduri sante, conversați cu idealuri
80 Noi cârpim cerul [cu] stele și mânjim marea cu valuri
Cerule nostru-i sur și rece, marea noastră[-i] de îngheț
Voi urmați cu repejune cugetările regine
Când plutind pe aripi sante pintre stelele senine
Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergăți.

49. Acel rege etc.; 50. Ce cu doina îți doinește etc.; 53. Acu străbate vecinicia ca > A. secolii etc.; 54. Acuși* plânge printre lacrimi când o scrie pe Dridri; 55. Seau iubind* o umbră etc.; 56. C.d.o. ca două visuri m.a.f.d.; 57. Cu un diadem de stele c.g. b.d.i. > C.u.d.d. raze c.g.b.d.i.; 58. El așează pe-a ei frunte etc.; 60. Și iubind fără speranță s.v.d.p. *acel un vers răzleț al cărui loc urma să fie ales*: Ca mircasma tănuită din boboc de trandafir > C.m.t. în bobocul unei flori; 66. V.I. Ștefan cel Mare, domnitorul triumfal; 67. inimi > simțiri; 68. Suflete fără de noimă, vorbe triste amorțite; 70. Dumnezeuul nostru o > D.n. — umbra etc.; 78. Celui ce nu crede 'n sine, îi mai trebuie stăpâni. 80. N.c.c.[c.]s. noi cârpim marea cu valuri; 84. Pe-a lor u.l.v.a. plutăți; *Așa cum se poate deduce din context, unde celelalte verbe sunt la imperfect și cum se poate observa și din cișeuul dela pag. 34: Plutăți, mergăți, sunt imperfecte și reprezintă două izbutite cazuri de rime vizuale*;

- 85 15. Cu-a ei candelă de aur pallida înțelepciune
 Cu zâmbirea ei regală, ca o stea ce nu apune
 Lumină a vieții voastre drum de roze semănat
 Sufletul vostru un înger, inima voastră o liră,
 Ce la vântul cald ce-o mișcă, cântări molcome respiră
 90 Ochiul vostru vedea 'n lume de icoane un palat.
16. Noi? Privirea scrutătoare, ce nimica nu visează,
 Ce tablourile minte, ce simțirea simulează,
 Privim reci la lumea asta — vă numim visionari
 O convenție-i știința, ce-i azi drept mâne-i minciună
 95 Ați luptat luptă deșartă, ați vânat țintă nebună.
 Ați vânat zile de aur pe-astă lume de amar.
17. Fără sens e lumea asta, fără scop e, fără soarte
 Moartea succede vieții, viața succede la moarte
 Oamenii din toate celea fac icoană și simbol!
 100 Numesc sânt, frumos or bine ce nimica nu 'nsemnează
 Impărțesc a[le] lor gânduri pe sisteme numeroase
 Și pun haine de imagini peste adevărul gol.
18. Ce mai e filosofia? Combinare măestrită
 Unor lucruri nesistente, carte tristă și 'ncălțită
 105 Ce mai mult o încifrează** cel ce vrea a descifra
 Ce e poesia — înger palid, cu priviri curate
 Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate
 Straiu de purpură și aur peste țărâna cea rea.

89 Lumea, vântul care mișcă coardele ~

89—90. Lumea un vânt cald ce mișcă, coardele care respiră
 Dulci cântări, icoane mândre visului ~

90. Pentru* ochiul vostru lumea de icoane-era* palat. *Sau poate*: Pentru* ochiul vostru lumea > O.v. vedea 'n
 lume d.i. un palat, 94. O convenție-i și ce-i azi d. mâne e crimă

94—96. O convenție-i știința, legea-i o păpușărie

Vieța o monedă calpă cu suprafața aurie

Sufletul e o miasmă dintr'un corp peregrinar.

99—102. Noi facem din toate celea o icoană, un simbol!

Numum sânt, frumos or bine ce nimica nu 'nsemnează

Impărțim a noastre gânduri pe sisteme numeroase

Dar azi haina de-aur [cade] de pe adevărul gol (a)

(a) Nu am rupt vălul de aur de pe adevărul gol > Dar azi vălul > D a. haina etc.

103. Ce a fost filosofia? etc.; 104. Unor lucruri ce nu > Unor lucruri nesistente, deltă > U.l.n., carte etc.;

106. Ce e poesia mândră — înger palid, stea frumoasă; 107. V.j.c.i. și cu sântă* (*sau*: sunete*) > V.j.c.i. și cu glasuri t.; 108. Straiu de purpură și aur lutul rece îmbrăcă,

**) Pentru termenul acesta, dar și pentru o precizare de ordin cronologic, amintim de pasajul traducerii din Kant («Deci ordinea și regularitatea la fenomene, pe care le numim natură, noi o *încifram* în ea și etc. etc.») și de comentariul cu care-l însoțește d-l I. A. Rădulescu-Pogoneanu: «E de remarcat că termenul a *încifra* nu e de loc suggerat de corespunzătorul german, ci răsărit din spontaneitatea genului lui Eminescu... Pasajul acesta e însemnat pe margine cu creion roșu: Eminescu l-a remarcat în deosebi la o cetire a traducerii mai târziu, și după obiceiul său de a lua iarăși în versuri cugetări ori cuvinte caracteristice scrise de el mai întâi în proză, așează acest cuvânt fericit în «Epigonii» etc. (*Kant și Eminescu. Traducerea Criticii Rațiunii Pure*, în *Convorbiri Literare*, 6—8, Iunie-August 1906, pag. 519—549).

Cu precizarea, ziceam, de ordin cronologic, că versul e cu mult anterior traducerii din Kant și că procedeul, de astădată, e cel invers: proza a beneficiat de cuceririle și inovațiile poeziei.

Un text, în proză, într-o cântec anterior traducerii din Kant, pare să fie și cel din ms. 2287,12—12 v.: «De ce când cineva (oricine ar fi) citește biografia unui geniu, cearcă a găsi, *încifrează* (*subl. ns.*) chiar trăsuri ale individualității sale în acele trăsuri mari ale unui bărbat însemnat? etc., etc.».

1410

19. Rămâneți dară cu bine sante firi visionare
 Ce făceați valul să cânte, ce puneți steaua să sboare
 Ce creați o altă lume pe-astă lume de noroiu
 Noi reducem *tot* la pravul, azi în noi, mâni în ruină
 Mari și mici, proști genii, regii — sunet, sufletul, lumina
 Toate-s praf — *Lumea-i cum este* — și ca dânsa suntem noi.

* * *

Dintre problemele, de geneză, valoare programatică sau critică de text, câte s'au vânturat în legătură cu *Epigoni* vom aminti două-trei, lăsând bibliografiei sarcina de a întregi capitolul acestei poeme de istorică valoare.

Despre prefacerile, la care Eminescu însuși se gândea, s'a amintit în rândurile dela început. Textul integral al poemei așa cum a fost el transcris mai sus, din singurul manuscris în care se află, nu sprijină ipoteza d-lui N. Iorga după care «prima formă a *Epigonilor* e simțitor deosebită de aceea care, poate, și cu ștersături de redacție (*s'a văzut că, din fericire, ele n'au existat*), pe care se făcea uneori, la început, deși cu durere în suflet, a le îngădui, a apărut în revista dela Iași»¹⁾.

Sub raportul criticii de text se cuvine să amintim sugestia d-lui D. Mucărașu, după care versul 27, *In prezent vrăjește umbre dintr'al secolilor plan* ar trebui raportat la Alexandrescu și nu la Cârlova. În felul acesta s'ar lămurii, adaugă d-sa, și acel *și* cu care începe versul 4. Argumente din câmpul izvoarelor vin să întărească sugestia, deși se admite, pentru cazul când Eminescu ar fi cunoscut pe Cârlova numai din *Lepturariu*, că și la acesta se poate referi caracterizarea²⁾. E drept că lipsa de punctuație a manuscrisului îngreuiază alternativa și că argumentele istorico-literare sunt ademenitoare. Ceea ce se opune mai stăruitor însă, este sensul și desenul oratoric. Și ca Byron, trează de vântul etc. începe ca un semnal de trambiiță, și, de aici, împlinind îndoitul rol: de opoziție, față de atributele celui dinainte, și de verigă în lanțul celor portretizați.

Din seria opiniilor personale, ar fi de reținut, afară de epistola către Iacob Negruzzi, scrisoarea lui E. din Iași, 1874, Noemvrie 8, către Veronica Micule: «Nu merit laudele aduse pentru poezia *Epigonii*. E o concepție pe care o făurisem încă la Viena, într'un elan de patriotism. Trecutul m'a fascinat întotdeauna»³⁾.

Epigonii, ca oricare dintre poemele lui Eminescu, își are familia de motive deduse, raza de influență. Locul prim îl ocupă de sigur Vlahuță, cu *Unde ni sunt visătorii?* Mai puțin fericit, Olănescu-Ascanio citea în ședința publică din 7 Maiu 1893, a Academiei Române: *Satira I, contra actualei direcțiuni a poeziei române*⁴⁾. Epigraful, *Iară noi, noi Epigoni!*... era reluat și în cursul lungii și mediocrei poeme:

Cântăreți ai vremii noastre, Epigoni, a voastră-i vina!
 Voi în loc să fiți făclia ce-și împrăstie lumina
 etc. etc.
 Din obșteasca suferință, din al dorului avânt
 Ce simțiți și ce n'țelegeți voi? ...

Și așa mai departe, cu ecouri din ce în ce mai slabe din atât de inspiratul poem al lui Vlahuță.

109. R.d.c.b. triste f.v.; 112. Noi reducem *tot* la pravul ce-l călcăm noi sub picioare; 113. M.ș.m.p. g.r. — sunet, suflet și lumină.

¹⁾ N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I, 1934, pag. 140.

²⁾ D. Mucărașu, *O ediție definitivă a lui Eminescu în anul 1933*, 1934, pag. 4 și *Din izvoarele poeziei «Epigoni»*, 1936, pag. 5—6.

³⁾ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, IV, 1933, pag. 127.

⁴⁾ *Analele Academiei Române*, S. II, Tom. XVI, 1894, Anexe, pag. 44—47.

MORTUA EST!

«Convorbiri Literare», V, 1, 1 Martie 1871

Mortua est! e trimeasă din Viena, cu scrisoarea din 11 Februarie (de sigur stil nou, deci sfârșitul lui Ianuarie) 1871 și apare în mai puțin de o lună, dela primirea ei, în *Convorbiri*. «Apoi vă mai trimit niște versuri de-ale mele, scria E., lui Iacob Negruzzi în epistola amintită. Bune sînt, că nu sînt; poate însă să nu fie cu desăvârșire rele. Ștergeți ce vi se va părea bun de șters»¹⁾.

Dacă mai târziu, cum se știe, Eminescu nu admitea nici-o colaborare la textul său, la epoca aceasta, scrisorile lui sînt pline de refrenul acestui apel la intervenire. «Mă mir, spunea el în scrisoarea imediat anterioară, ce trimitea tot lui Iacob Negruzzi, la 6 Februarie st. n., 1871, mă mir de ce mai cereți autorisarea mea întru suprimarea strofelor rele, când eu v'am dat-o de mult cu atîta încredere și, vă asigur, cu atîta bucurie. Ștergeți numai, pentru că nu sînt înămorat de loc în ceea ce scriu, știu numai prea bine, că chiar ce rămîne neșters nu-i de v'o samă deosebită»²⁾. Și tot de ștersături e vorba și în scrisoarea dela 16/4 Septembrie 1870, în care, vorbind de *Făt-Frumos din lacrimă*, dădea deslegare, în acești termeni, lui Iacob Negruzzi: «Vă rog, mai cetați-l Dv. și ștergeți ce veți crede, că nu se potrivește, căci eu nici nu mai știu ce se potrivește și ce nu!»³⁾. Așa cum a autorizat a se șterge «în bună voce» din *Epigonii* și cum de sigur va fi făcut-o și pentru *Venere și Madonă*, a cărei misivă lipsește din corespondența lui Iacob Negruzzi.

Dacă reamintim etapele acestui refren, în care, fără doar și poate, o bună parte trebuie făcută și convenționalismului epistolar, pe care tânărul debutant, primit așa de călduros la *Junimea*, îl mănuește cu destulă grație, o facem numai pentru că *Mortua est*, din cele trei poezii trimise, este aceea pe care Eminescu o supusese la mari prefaceri. *Poate însă să nu fie cu desăvârșire rele*, se spunea în scrisoarea însoțitoare (și este, aici, cu toată rezerva abil disimulată, o opinie categorică despre versurile ce trimitea) — și totuși dădea autorizația să se șteargă ce se va părea «bun de șters», deoarece, aproape sigur, chiar până în ajunul trimiterii ei la Iași, *Mortua est* fusese obiectul unui continuu proces de eliminare.

Ms. Intr'adevăr: *Mortua est* apare, întâi, în s.ms.-ul *Elena*, 2259, 1—2 v., într'o versiune, cu adevărat juvenilă și care, de ar fi fost cunoscută, ar fi speriat de-a-binelea pe toți comentatorii de epocă ai poetului, începând cu Gelianu (Anghel Demetrescu) și sfârșind cu A. Grama și cu Aron Densușianu, cărora forma din *Convorbiri*, (aceea după care Maiorescu îl trecuse la loc de cinste în «Direcția Nouă») li se păruse haotică. Versiunea aceasta, intitulată inițial *Elena***, pe care o reproducem tale-quala, mai jos, și datată de Eminescu: 1866 Octombrie, este o copie caligrafică (după ciorne, din care doar câteva versuri se mai găsesc în ms. 2254, 18) ce aparține caietului de adolescent, pe care l-am denumit s.ms.-ul *Elena* și despre care se dau informații suplimentare, la Anexele finale. În versiunea aceasta, poema are 21 strofe, de o atentă simetrie; strofele 7, 14 și 21 au câte 6 versuri:

I. 2259, 1—2 v.

ELENA

(:meditațiune:)

Ca lampa ce piere veghind pe mormânturi
Idee din pallide-a nopților gânduri
Ca visul ce aripa-și udă 'n amar
Trecuși d'al speranțelor feeric otar.

¹⁾ I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, I, 1931, pag. 319; ²⁾ *Ibid.*, pag. 317;

³⁾ *Ibid.*, pag. 314.

**«În ciorna poeziei lui Eminescu (ms. 2259, f. 1), intitulată mai întâi *Elena* etc., etc.», scrie d-l I. M. Rașcu în *Eminescu și Alecsandri*, 1936, pag. 47, nota—ceea ce e departe de a fi just și nu răspunde noțiunii *ciornă*, așa cum este încetățenită. Precum se poate vedea, avem aface cu un tipar, de sine, conturat, împlinit și transcris în s.ms.-ul *Elena*, la 1867. Lucrul se cuvine cu atît mai mult distins, cu cît multe din reflexele Alecsandri, trecute'n *Mortua est*, pe care le relevă d-l I. M. Rașcu, sînt din versiunile evolute, ele lipsind din acest tipar (nu ciornă) *Elena*. Dealtminteri, d-l N. Iorga, în *Istoria literaturii românești contemporane*, I, 1934, pag. 133—134, o prezintă în acest fel și 'o însoțește de o excelentă caracterizare: «În fruntea lor (*a poezurilor din 1866—1867*) stă un mic poem de larg avânt, dar plin încă de rele amintiri de limbă, de nesiguranțe ale versului și cu un însemnat amestec de obișnuință a unui trecut în care lacrimile sentimentului se amestecau cu amenințările către cer ale revoltatului, cele două elemente din care se compune, cum se știe, formula lui Bolintineanu, mult mai spornică în imitatori decît a lui Alecsandri, aceasta fiind mai consistentă dar mai puțin atrăgătoare». Iar după un citat, puțin imperfect, al strofelor 2 și 3: «A Byron sună, dar și a supremei încordări dela rampă».

- 5 Așa-fel sunt toate aici sub soare
Nu-i frunte scutită d'a morții sudoare
Toți timpii al morții marmoreul zeu
I'mbină în vraja-i în sufletul său.
- 10 Nu știu dacă este dincolo vr'o lume
Nu știu dacă ginii sonorului nume
Isbesc cu aripa v'un singur auz
Sau lacom l-îngbite pustiul havuz
- 15 Nu știu dacă secolii luând în reviste
Găsire-aș v'un nume pe negrele liste
Ce de 'ntru al morții scheletic convoiu
O parcă să-l mâe în vicață 'nnapoi
- 20 Dar știu c'acești crieri ce-ardeau de gândire
Când inima asta s'îmfla de semțire
Ii știu, ca și lutul ce geme a sec
Ei n'or să gândiască d'acuma în vec.
- 25 Și când fantasia gândirea mi-o fură
Și mie-mi năzare că anii trecură
Ce ard din scheletul cel stors în pământ
O pală cenușă, un suflet de vânt
- 30 Atuncia când magic pământu-aș deschide
Să bântuiu țărâna scheletelor hîde
Să caut icoana-ți, o galbenă sor
S'o-ating cu-a mea buză uscată de dor
Purtând al meu suflet miros de vicață
Prin noaptea ta stearpă cu aer de ghiață
- 35 Ce-ar fi mausoleu-ți prin albe ossăminte
Un cran fără creeri în loc de o mînte
Și'n el două funduri pustie în loc
Să văz două negre diamante de foc.
- Dar totu-și țărână tăcută și sântă
Eu nu mân durerea-mi pe lira mea blîndă
Nu plîng a ta moarte ci mai fericesc
O rază trecută din caos lumesc.

8. Ii soarbe cu vraja-i în sufletul său; 10. Nu știu dacă timbrul sonorului nume; 12. Sau stinși se aruncă 'n pustiul havuz. 16. *Marginal, în forma aceasta:* (: Să treacă din ghiață în foc înapoi:). *Explicația:* poate că la început intenționase să-l înlocuiască și apoi a renunțat; 18. Când pieptul acesta sălta de semțire; 28. *dispus marginal în dreptul v. 27, în forma:* (· Să caut icoana-ți, o galbenă sor·) (S'o-ating cu-a mea buză uscată de dor:); Tot aici, cifre puse ulterior, indică o schimbare a ordunii versurilor, așa cum se și operează în *Mortua est II.*

40 Când zboară la soare o rază de soare
Când zboară pe nouri un angel ce moare
Eu nu plâng că raza c'un zâmbet d'amor
O trase la sine eternu-i isvor.

45 Eu nu plâng pe-un angel ce n'avea în lume
Afară de zile neci aur neci nume
Că astă-zi d'un cântec în ceriuri răpit
La nunțile lumii e bine-venit.

50 Tu ești o martyră dar nu plâng de tine
Căci nu voi să 'ntunec zâmbirele-ți line
Căci nu voi să 'ntunec a tale zâmbiri
Plângându-ți cununa acea de martyr.

De e înc'o viață, de e înc'o lume
Acolo speranța nu-ă aur de spume
Acolo amorul nu este un vis
N'ascunde otravă dolosu-i surrîs.

55 Acolo copilă n'o fi calomnie
Ce fruntea pătează și inimi sfâșie
Maimuța de ură nu-ți strîmbă ea* grima
Pe luciul legii nu hohotă crima
60 Acolo 'nmpregiuru-ți de larve un lanț
Nu saltă rânjinde grotescul lor danț.

De e chiar și alt-fel devii liniștită
Când mintea ți-e seacă, gândirea finită
Când bulgării negri căzând pe sicriu
Resgem un discântec lugubru pustiu.

65 Căci nu știm de este în lume mai bine
A fi sau a nu fi, dar știe or-cine
Că-un ce care nu e nu simte dureri
Și multe dureri-s, puține plăceri.

45. *Deasupra lui* d'un cântec însemnat: o regulă — o lege și *marginal*: ([:] căci un cântec bun e lege:); 46. *de fapt*: L'a (sic) n. l. etc. iar *marginal*: (: Ca amalgamisarea și formarea altor forme în natură:); 47—50. *Barate în momentul transcrierii în 2259, 18 v.—20 v.*; 47. De* ești o martyră > T.e.o.m. etc.

2254, 18

Singure aceste 2 versuri și strofa finală, alături cu frânturi din Ondina, Mira etc.

57. Maimuța de ură fînța-ți nu linge > M.d.u. nu-ți râde iubire > M.d.u. nu-ți fulgeră grima; 58. Sub luciul legii n'alunecă crima > Pe luciul l. n'alunecă c.

- 70 A fi sau a nu fi au nu e tot una?
 Au nu e tot noapte lumina și luna?
 Când e însă lună vezi umbre cu mii
 Când nu e tu umbli și fără să știu
- 75 Ce-s zilele vieții ca florile albe
 Ce poartă mirosul speranțelor dalbe
 Ca florile albe, ce danță și mor
 Ca dalbe speranțe în ore de dor.
- 80 Ce fuse juneția? o umbră ce-și plânge
 Trecutele-i doruri pustii și nătânge
 Ce e frumusețea, surrîs de poet
 Icoana de astăzi a unui schelet
- Văd vise 'ntrupate goninde la vise
 Cum dau în morminte ce cască deschisă
 Și nu știu gândirea-mi în ce să o sting,
 Să râd ca nebunii? . . . să-i blastăm? să-i plâng?
- 85 La ce? oare totul nu e nebunie?
 Au moartea-ți copilă așa fost să fie?
 Au e scop în lume? Tu chip răzător
 Ai fost tu anume ca jună să mori?
 De e scop într'asta e pallid ș'ateu
 90 Pe vînăta-ți față nu e Dumnezeu.

1866. Octombrie.

Această versiune, cu oarecare modificări, păstrându-i-se însă aceeași veche dată și sporită cu 2 strofe, e copiată sub numărul 7, c.ca 1870, în caietul pe care l-am denumit s.ms-ul *Marta*, 2259, 18 v.—20 v., despre care se dau lămuriri la Anexele finale. Acestei versiuni, intitulată de astădată *Mortua est*, i se subordonă crâmpoie anterioare din ms. 2262, 8 (o strofă) și 2262, 13 (3 strofe), pe care le-am anexat, la locul respectiv, în subsol. Această versiune are, așa dar, 23 strofe și poate fi datată c.ca 1870. Ea este versiunea a II-a.

Când se hotărăște să o trimită *Comorbirilor*, în răstimpul, să zicem, dintre 15 August 1870, după ce-i apar *Epigonii* și exclusiv 11 Februarie st. n., 1871, când o expediază din Viena, timp așa dar de jumătate de an (să mai precizăm, că tot acest calcul e cât se poate de relativ?) lucrează la ameliorarea acestei a II-a versiuni. La început are de gând să păstreze toate cele 23 strofe, dovadă nenumăratele prefaceri ale multora din strofele ce nu mai aveau să fie reținute în versiunea din *Comorbiri* (care, precum se știe, are 17 strofe, ultima de 6 versuri, sau cu formula veninosului Grama: 17 strofe și jumătate). A fost atunci, ca o repetiție generală, în care toate strofele erau supuse examenului, cum se poate vedea din facsimilul de la pag. 39 a acestei ediții, și anume din multiplele prefaceri ale strofei a 20-a, care în cele din urmă avea să fie sacrificată, dimpreună cu alte 5.

71—72. *Marginală*: (: Au nu e tot fîință, fie chiar vieță, ești viu însă vezi tot împregiurul tău, ești mort te miști fără să știu după legile naturei:).

2254, 18.

Cuprînde strofa ultimă, aproape la fel, mai puțin deosebirile următoare și semnele de întrebare ce lipsesc cu totul la finele versurilor: 85. La ce? Oare totul etc., 87. Au e scop în lume? d'a fost ca > Au e s.i.l.? tu etc.; 88. Au fost-ai făcută ca jună să mori; 89. D.e.s. într'asta e galbăn ș'ateu; 90. Pe vînăta-ți buză nu văd Dumnezeu > P.v.-ț. față n.v.D. > Pe v.-ț. buză nu e Dumnezeu.

[illegible]

1855. Octobre.

NOTE ȘI VARIANTE

Acestei forme, a repetiției generale, îi vom spune III¹ și se află în versiunea de mai jos, specificată în subsolul versiunii a II-a. Ea se poate recunoaște după formula; *Ulterior, III¹*, (un timp s'a repetat pentru deprindere și *părdăsit*) ca și după faptul că variantele ei s'au cules *cursiv* **. Așa dar, forma ce reproducem, imediat, e o formă combinată: II (la etaj) și II+ III¹ (la subsol):

II + III¹ 2259, 18 v—20 v.

7. MORTUA EST

1. O lampă de veghiă pe triste morminte
Un sunet de clopot din orele sante
Un vis ce își moaiă aripa 'n amar
Ast-fel ai trecut de al lumii otar.
- 5 2. Trecut-ai când noaptea e-o abra-cadabără
Și 'n ceruri de stele s'aprind candelabre
Ce sala albastră a lumii lumină
Cu nourii palizi, cu luna regină.
- 10 3. Trecuși fericită, ast-fel cât îmi pare
Că văd cum prin nourii tu treci ca o zare
O zare de aur, un vis fericit,
O umbră prin raze, un înger iubit.

**) Mai rămâne de precizat: că unele din variantele din II figurează pe Mortua est I. Cum însă, cronologic, sunt ale momentului II era firesc să le transferăm aici.

3. Un vis ce aripa își moaiă 'n amar; 4. Trecuși d'al speranței feeric otar > Ast-fel ai trecut etc.;
Ulterior, III¹ și părdăsit: 10. C.v.c.p n. te strecuri o zare.

2262, 13

Cu toate că puțin diferite de strofele dela etaj, am reprodus totuși aceste strofe, singurele aflate în acest manuscris, pentru variantele de cart sunt însoțite:

MORTUA EST

O lampă de veghie pe triste morminte
Un sunet de clopot din orele sante
Un vis ce își moaiă aripa 'n amar
Tu treci de al lumii, pustul otar (a)

Tu treci pe când [noaptea] e-o abra-cadabără (b)
Și 'n ceruri de stele s'aprind candelabre (c)
Ce sala albastră a lumii lumină (d)
Cu nourii palate, cu luna regină (e)

Tu treci fericită astfel cât îmi pare
Că văd cum prin nourii tu treci ca o zare
O zare de aur, un vis fericit
O umbră de raze, un înger iubit!

(a) T.t. de-al speranței feeric otar;

(b)—(c) Proiectate și nedeterminate:

Tu treci pe când noaptea e-o vrajă ferice (c¹)
Pământul cu dolu și cerul cu stele

(c¹) senină > ferice

(d) C. sala măreață > C.s. albastră etc.; (e) Cu nourul rege, cu luna-regină > Cu nouru-i rege, cu luna-i regină.

La dreapta unei acolade și anticipând v. 32 din Mortua est II: E-o pulbere arsă, e-un strau pentru vânt.
apoi:

Muiat într-o haină de nori
Peri acel înger

- 15 4. Și fruntea de rege și fruntea robită
Plâng vinete-a morții sudoare-otrăvită
Când parcă li rumpe a zilelor cânt
Făcând lut din corpuri, din suflete-gând.
- 20 5. Nu știu dacă este dincolo v-o lume
De sufletul liber de corp și de nume
Visează ș-acol'-a funței lui vis,
Sau stins neființa îl rumpe 'n abis.
- 25 6. Nu știu dacă secolii luând în reviste
Găsire-aș v-un nume pe negrele liste
Ce dintru al morții scheletic convoiu
O parcă l-a 'mpins în vieață 'nnapoi
- 30 7. Dar știu c'acești creeri ce-ardeau de gândire
Când inima asta bătea de simțire...
Îi știu... ca și totul ce geme a sec
Ei n'or să gândească de-acuma în vec.
- 35 8. Și când fantasia gândirea mi-o fură
Și mie-mi năzare că anii trecură
Ce ard din scheletul cel stors de pământ
O pulbere stearpă, un straiu pentru vânt
- 40 9. Atuncia când magic pământu-aș deschide
Să bântuuu țărâna scheletelor hîde
Purtând al meu suflet miros de vieață
Prin noaptea ta stearpă cu aer de ghiață
Să caut icoana-ți o galbenă sor
S'o-ating cu-a mea buză insuptă de dor...
- 40 10. Ce-ar fi mausouleu-ți prin reci osăminte?
Un cran fără creeri în loc de o minte
Și 'n el două funduri pustie... în loc
Să văd două negre diamante de foc

13. Chiar fruntea 'n coroană aicia sub soare > Și frun[te] ce-s* încinse* > Și frun[tea] de rege, etc.; 14. Nu scapă d'a plânger a morții sudoare > Plâng vinete-a morții etc.; 15. Când parcă etc > Și parcă li rumpe etc. Și în cele din urmă. Când parcă etc. 16. F.l.d.c. din suflete gând.

Ultior, III¹ și părăsit:

13—14: 1⁰ E drept că și regii — și or ce fun[te]ă
Asudă a morții aiasmă sfințită

2⁰ E drept că și regii — ca insul or-care
Asudă a morții aiasmă amară

19. Visează nainte-a ființei lui vis; 20. Sau stins neființa îl soarbe 'n abis.
Ultior, III¹ și părăsit: 17. Și nu știu de este dincolo etc.; 18. Au sufletul liber etc. > Și sufletul etc.; 19. Vi-sează și 'ncolo-a f.l.v.; 20. Sau stins neființa îl rumpe 'n abis? > Sau stins risipit el se pierde 'n.a.?

Ultior, III¹ și părăsit: 25. Atunca acești creeri etc.; 26. C.s.a. bătând de simțire...; 27. Asemeni cu lutul ce geme a.s.; 28. Ei n'or mai simți de acuma în vec?

30. De fapt: Și mie-mi n.c. anii ce (sic) trecură; 32. O sură cenușă, un suflet de vânt > O s.c., u.s. în vânt > O sântă* mireasă, o volbură 'n vânt; 35. P.a.m.s. un vânt de vieață.

Ultior, III¹ părăsit: 33. Când magic v-odată p-a d.; 37. S.c.s -f. o palidă sor

39. Semnul întrebării adaos, de fapt, ultior la III¹; 40. Ultior, III¹: U.c.f.c. și fără de minte;

11. Dar totuși țărână tăcută și sântă
Eu nu mân durerea-mi pe lira mea blândă
45 Nu plâng a ta moarte, ci mai fericesc
O rază trecută din caos lumesc
12. Când sboară la soare o rază de soare
Când sboară pe nouri un înger ce moare
Eu nu plâng că raza c'un zâmbet d'amor
50 O trase la sine eternu-i esvor
13. Eu nu plâng pe-un înger ce n'avea în lume
Afară de geniu, neci aur neci nume,
Că astăzi de-un cântec în ceruri răpit
La nunțile lumii e binevenit.
- 55 14. De e înc-o vieață, de e înc-o lume
Acolo speranța nu-i aur în spume
Acolo amorul nu este un vis
N'ascunde otravă dolosu-i suris.
- 60 15. Acolo copilă n'o fi calumnie
Ce fruntea pătează și inimi sfâșie
Maimuța de ură nu strâmb-a ta grimă
Pe luciul legii nu hohotă crima
Acolo 'mprejuru-ți de masce un lanț
Nu saltă rânjinde grotescul lor danț.
- 65 16. O moartea e-un caos, o mare de stele
Când viața-i o baltă de vise rebele
O moartea-i un secol cu stele 'nflorit
Când vieța-i un basmu pustiu și urît
- 70 17. De-ar fi chiar și alt-fel . . . *tu!* ești liniștită
Căci mintea e seacă, gândirea finită
Și bulgării negri căzând pe sicriu
Vor geme al păcei discântec pustiu!

47. Când fuge la soare etc. 48. Ulterior, III¹: Când caută la nouri u.f.c.m.

51—52. Ulterior, III¹, (să se compare 2° cu strofa 4 din III²):

1° Eu nu plâng pe-un înger ce n'avea în lume 2° Eu nu plâng pe-un înger ce astăzi [se] duce (a)

Afară de vieață, neci aur neci nume

Cu-aripi ridicate, cu brațele cruce

58. Ulterior III¹: N'a.o. vicleanu-i surăs;

(a) E.n.p.p.-u.f.ce 'n ceruri [se] duce.

63—64. Ulterior III¹:

Acolo cu masce tu nu vei petrece

Cu zâmbet viclean, cu ochirea lor rece

70. Ulterior III¹: Căci mintea e dusă, gândirea-i finită;

71. Când bulgării etc.

2262, 3.

Reproducem asidoma strofa, singura din acest ms. — o ordine fiind greu de hotărât:

Că vieța-i un basmă pustiu și urît
Și moartea-i o mare, un caos de stele (a)
Cu visuri plăcute, pustiu ~ (b)
Când vieța-i o baltă de vise rebele
Că moartea e-un caos cu stele 'nflorit
Când vieța-i [un] basmu pustiu și urît.

(a) Ș.m.-i o noapte, o mare de stele; (b) vers părăsit și ștears după ce modifică pe anteriorul.

- 75 18. Ş'apoi . . . cine ştie de este mai bine
A fi sau a nu fi. — Dar ştie or-cine
Că 'un *ce* care nu e [nu] simte dureri.
Şi multe dureri-s, puţine plăceri.
- 80 19. A fi sau a nu fi! . . . Au nu e tot una,
Au nu e tot noapte, lumina şi luna;
Când e însă lună vezi umbre cu mii
Când nu e tu împli şi fără să ştii
- 85 20. Ce-s zilele vieţii? . . . ca florile albe
Ce poartă mirosul speranţelor dalbe
Ca florile albe . . . o zi! . . . apoi mor
Ca triste speranţe în ore de dor
- 90 21. Ce fuse juneţea? . . . O umbră ce-şi plânge
Trecutele-i doruri pustii şi nătânge.
Ce e frumuseţea? . . . Un vis de poet,
Icoană de astăzi a unui schelet.
22. Văd vise 'ntrupate fugind după vise
Pân'-dau în morminte ce cască deschise,
Şi nu ştiu gândirea-mi în ce să o sting?
Să râd ca nebunii? . . . să-i blastăm? . . . să-i plâng?

83. Ca florile albe, o zi — ş'apoi mor

81—84. Ulterior III², după repetate încercări, simultane cu III³, şi părăsit (Facsimilul dela pag. 39 poate oferi un pasionant exerciţiu de reconstituire şi verificare):

1° Ce-s zilele tale? . . . Ca florile dalbe
Ce poartă mirosul speranţelor albe
Sunt florile dalbe . . . O zi! . . . apoi mor
Sunt triste speranţe în ore de dor

2° Ce-s zilele tale? . . . sunt flori a 'ntristării
Ce tinere poartă mireasma sperării
Speranţa* 'mplinită îşi pierde iar faţa (a)
Căci cuibul cel rece al morţii e viaţa

(a) Miresme mor lesne > De sunt împlinite, pe loc se desfaţă > De e împlinită îşi pierde iar faţa.

3° Ceasornic al morţii sunt zilele toate (b)
Tot ceasul la groapă încet fi le bate (c)
Dar ochii fi-s limpezi, şi roşie faţa (d)
Şi ştii că al morţii trist cuib e viaţa (e)

(b) Ce-s zilele tale? . . . ceasornicul morţii.

(b)–(c) Ce-s zilele [tale] — ceasornic ce-ţi spune
Tot pasul la groapă el ţie fi-l spune (c)¹
(c)¹ Tot pasul pe care la > Tot pasul la groapă etc.

(d)–(e)¹ Şi n'auzi — Căci ochii fi-s limpezi în faţa
Nu ştii că al morţii trist cuib e viaţa

(d)–(e)² Când ochii fi-s limpezi, şi roşie faţa
Tu ştii că al morţii trist cuib e viaţa

(d)–(e)³ Când ochii fi-s limpezi şi roşie faţa
De ce ştii c'al morţii trist cuib e viaţa?

85—86. Ulterior, III¹: Când trece juneţea îţi vine a plânge
De doruri trecute, pustii şi nătânge.

23. La ce? . . . Oare totul nu e nebulie?
 Au moartea-ți copilă aș'a fost să fie?
 95 Au e scop în lume? Tu chip răzător
 Au fost-ai anume ca astăzi să mori? . . .
 De e scop în asta, e palid, ateu . . .
 Pe vânăta-ți față nu-i scris Dumnezeu.

866 Oct.

În ultimul timp ce nu poate fi, din nefericire, precizat, a reținut numai strofele, ce aveau să formeze versiunea *Comorbirilor*, și din care cele mai multe erau lucrute pe marginea albă a manuscrisului. Acestei versiuni, ultime, îi putem spune așa dar III^a și, pentru că numără însemnate variante, am transcris-o în întregime. Ea e de fapt, cu aproximație, versiunea din *Comorbiri*, cu toate variantele ei concomitente, netranscrisă însă pe curat, cum a fost còpia expediată la Iași și care poate fi socotită drept versiunea a IV-a. Reproducem și această versiune, III^a:

III^a 2259, 18 v—20 v.

7. MORTUA EST

1. Făclie de veghiă pe umezi morminte
 Un sunet de clopot din orele sante
 Un vis ce își moaiă aripa 'n amar
 Ast-fel trecut de al lumii otar.
- 5 2. Trecut-ai când ceru-i câmpie senină
 Cu râuri de lapte și flori de lumină
 Când norii cei negri par sombre palate
 De luna regină pe rând vizitate
- 10 3. Te văd ca o umbră de-argint strălucită
 Cu-aripi ridicate la ceruri pornită
 Suind palid suflet a norilor schele
 Prin ploaiă de raze, ninsoare de stele
- 15 4. O rază te 'nalță, un cântec te duce
 Cu brațele goale pe piept puse cruce
 Și torsul s'aude l-al vrăjilor caer
 Când pe-ape-i argint și e aur în aer

96. Au fost-ai anume ca astăzi să mori?

N.B. De fapt, printr-o eroare, strofele 22 și 23 sunt numerotate de Eminescu: 23 și 24.

V.-III^a 1. F.d.v. pe-umezite m.; 5. de fapt. Trecuta-i (sic); 6. Cu nori de argint și cu flori de lumină;
 7. C. norii mai negri p s p, 11. Trecând pallid suflet > Suind etc.

13—16. Când torsul s'aude l-al vrăjilor caer
 Când aur e pe-ape și-argint e în aer
 O rază te 'nalță, un cântec te duce
 Cu brațele goale pe piept puse cruce

2291, 5 v

Prima redacție a strofei 13—16, notată cu creionul, poate în bibliotecă sau în sala de curs, printre note bibliografice, într'unul din carnetele de Viena:

1° S'aude torcându-se-al vrăjilor caer(a)
 Argint [e] pe ape și aur în aer

2° Tu cu brațele goale pe piept puse cruce(b)
 O rază te 'nalță, un cântec te duce
 Când torsul s'aude l-al vrăjilor caer
 Când aur e pe-ape și-argint e în aer

(a) S'aude cum > S'a.t. etc. (b) Lecțiune incertă, poate: Tu... brațele goale etc.; în cazul acesta versul ar fi corect.

5. Văd sufletu-ți candid prin stele cum trece
 Privesc apoi lutul rămas alb și rece
 În haina lui lungă, culcat în sicriu
 Privesc la surrăsu-ți rămas încă viu

20

6. Și 'ntreb al meu suflet rănit de 'ndoială
 De ce-ai murit înger cu fața cea pală?
 Au nu ai fost jună? — N'ai fost tu frumoasă?
 Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?

25

7. Dar poate acolo să fie castele
 Cu arcuri de aur zidite din stele
 Cu râuri de foc și cu poduri de-argint
 Cu țărături de smirnă, cu flori cari cânt

8. Să treci tu prin ele o sfântă regină
 Cu păr lung de raze, cu ochi de lumină
 În haină albastră stropită cu aur
 Pe fruntea ta albă cunună de laur

30

9. O moartea e-un caos, o mare de stele
 Când vieța-i o baltă de vise rebele
 O moartea-i un secol cu sori înflorit
 Când vieța-i un basmu pustiu și urît.

35

10. Dar poate? . . . — O capu-mi pustiu cu furtune
 Gândurile-mi rele zugrum cele bune
 Când sorii se sting și când stelele pică
 Imi vine a crede că toate-s nimică

40

11. Se poate ca bolta de sus să se spargă
 Să cadă nimicul cu noaptea lui largă
 Să văd cerul negru că lumile-și cerne
 Ca prăzi *trecătoare* a morții *etern*

17—20 Când sufletu-ți zboară prin stele el trece
 Privesc la cadavrul cel palid și rece
 În haina lui lungă și pus în sicriu
 Privesc la surrăsu-ți ce pare-a fi viu

24. De ce te-ai stins astfel o stea radioasă > De ce-ai stins în ceruri o stea radioasă. 25. Se poate să fie
 ș-acolo să fie castele (*sic*); 29. Să treci tu prin ele o albă regină; 30. C.p.l. de aur, c.o.d.l.; 31. In h.a.
 cusută c a.;

37. O capul meu, capu-i pustiu cu furtune > O c.m., capu-i ruină* ['n] furtune (*sau poate*· încins* cu furtune ?);
 44. *Trecătoare* > risipite > năruite > *trecătoare*.

43—44. Să văd lumile toate 'n adânc cum se cern
 Cum toate-s nimica . . . cum prafu-i etern

- 45 12. Atuncea de-i ast-fel în toata* vecie
Suflarea ta caldă ea nu mai învie
Atunci acel înger n'a fost decât lut
Atunci graiu-ți dulce în veci este mut
- 50 [13]. Și totuși țărână frumoasă și moartă
Eu cânt la sicriu-ți pe arfa mea spartă
Și moartea [ta] nu plâng, ci *mai* fericesc
O rază fugită din caos lumesc.
- 55 [14]. Ş-apoi . . . cine ştie de este mai bine
A fi sau a nu fi; — Dar ştie or-cine
Că ceea ce nu e nu simte dureri,
Și multe dureri-s, puține plăceri.
- 60 [15]. A fi? nebunie și tristă și goală
Urechia te minte și ochiul te 'nșală
Ce-un secol ne zice, ceilalți o desșic.
Decât un vis sarbăd, mai bine nimic.
- [16]. Văd vise 'ntrupate gonind după vise
Pân' dau în morminte ce cască deschise
Că nu știi gândirea-mi în ce să o sting?
Să râd ca nebunii? . . . să-i blastăm? . . . să-i plâng? . . .
- 65 [17]. La ce? . . . Oare totul nu e nebunie?
Au moartea-ți copilă aș'a fost să fie?
Au e sens în lume? Tu chip răzător
Au fost-ai aicia* ca astăzi să mori? . . .
De e sens în asta, e 'ntors și ateu . . .
70 Pe vânăta-ți față nu-i scris Dumnezeu.

866 Oct.

Am amintit la cap. *Venere și Madonă* (cf. pag. 290) de existența unei ciorne pentru articol de ziar, în care își nota, în timpul lucrului, versuri, a căror semnificație psihologică nu poate fi lesne epuizată. În același ms. 2257, 247, după rândurile în care apar numele lui Candiano și Macedonski, și încadrate de jur-împrejur, într'un dreptunghi, aceste 2 stihuri cu obsesiva lor rezonanță și care reprezintă față de textul cunoscut, sensibile modificări la versul 2:

O rază te 'nalță, un cântec te duce
Cu ochii la ceruri (a), cu mâinile cruce
(a) Cu fața spre ceruri

45—46. De-i ast-fel atuncea ești moartă 'n vecie
In veci al tău suflet el [nu] mai [în]vie
47. In veci ochii candizi > I.v. ochiul dulce [e] turbure, mut

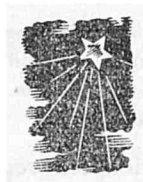
50. Nu sparg de sicriu-ți chitara-mi plă[pândă] > N.s.d.s.-ț. chitara mea > Eu când etc.; 57. A fi! nebunie etc.; 59. Ce-un secol ne spune c.o.d.; 60. *Aici un vis sarbăd . . . dincolo nimic*; 69. De e sens în asta e trist [și] ateu.

Recapitulând, *Mortua est!* ar prezenta următorul grafic al filiațurilor:

I. (c.ca 1867) 2259, 1—2 v. (21 strofe). 2254, 18	III ¹ (c.ca Aug. 1870 — Februar 1871	2259, 18 v.—20v. (strofele părăsite).
II. (c.ca 1870) 2259, 18 v.—20 v., (23 strofe) 2262, 13 2262, 3	III ² (— exclusiv 11 Febr. st. n. 1871	2259, 18, v.—20v. (17 strofe) 2291, 5 v.

Fără să intrăm în detaliu, să amintim o chestiune care s'a pus în legătură cu *Mortua est!* și cu versuri înrudite. E vorba de poezia *La o mamă*, de V. Alecsandri, tipărită în *Foaia Societății... din Bucovina*, Cernăuți, 1865, I, 6, 145, urmată de alte două poezii, cu iscălitura la sfârșitul grupului, și astfel dispusă, tipograficește, că poate să pară, la prima vedere, *neiscălită*, cum o află d-l N. Iorga: «...Dar atribuirea către Eminescu, care nu s'a folosit doar de aceste gângăviri ale unui talent abia începător, se hotărăște prin alte două versuri, în care icoana și rima amintesc *Mortua est*, care e, cum se știe astăzi, din comparația cu manuscrisele poetului, una din cele dintâi încercări ale lui, făcând parte din volumul de tinerețe pe care-l pregătise de tipar». Și după citarea celor două versuri, cuprinzând imagina... *de-al lumii hotar*: «Eminescu n'a publicat nimic înaintea «lăcrămioarelor» pentru marele lui dascăl Pumnul, care sînt din Ianuarie 1866, urmând îndată apoi înseilările de romantism după ale lui Bolintineanu în «Familia». Avem astfel aici primele pagini ieșite la lumină ale aceluia care era să se ridice îndată așa de sus deasupra unor astfel de modeste încercări». (N. Iorga, *Literatura română necunoscută*, Revista Fundațiilor Regale, I, 4, pag. 5—7, 1934¹).

Cum s'a spus, poezia este a lui Alecsandri și formează obiectul unor interesante apropieri pentru ilustrarea influenței ce «regele poeziei» a exercitat-o asupra lui Eminescu, în studiul d-lui I. M. Rașcu: *Eminescu și Alecsandri*, 1936, pag. 46—50²). Să mai adăugăm că, modificată în câteva strofe, și 'n câteva amănunte, poezia a fost publicată de Alecsandri în ciclul *Varia* (cf. Vasile Alecsandri, *Opere complete, Poesii* ed. IV, 1918, pag. 170—171), sub titlul schimbat: *Pe albumul d-nei Z.*

INGER DE PAZĂ

«Convorbiri Literare», V, 8, 15 Iunie 1871

Inger de pază e trimeasă, dimpreună cu *Noaptea* (și apar în același număr), în scrisoarea dela 16 Mai 1871 st. n., din Viena. «Eu nu vă trimit acuma, scria el, decât niște nimicuri neînsemnate, căci pentru de-a corege și a da o formă mai omenească unor operate mai întinse îmi trebuie timp și dispozițiune (*pregătirea serbării dela Putna era una din piedici*). Dacă cele ce v'alătur dela mine (*căci mai trimitea, copiate de el, introducerea și întâiul studiu din Slavici, asupra Maghiarilor*), ar fi rele, nu vă jenați de fel și aruncați-le în foc»³). Și după ce informează despre poemul *Murâșanu* și dă prețioasa dată a compunerii: 1869, așa cum mai sus, preciza că *Genu Pustiu* începuse a-l scrie încă din 1868, încheie: «Cât despre versurile ce vi le trimit — de se vor primi spre publicare — mi-ar plăcea dac'ar ieși câte-și trele piesele într'un singur număr»

A doua piesă însoțitoare este *Noaptea*. Cât despre a 3-a, de bună seamă că se va fi răsândit în ultimul timp și va detras-o, fără să putem ști care va fi fost acea piesă, cu toate că presupuneri se pot emite, ținând în seamă rezervorul ce avea sub ochi, al s-m-s-ului *Marta* (cf. Anexele finale). Așa că, «deși Eminescu anunțase tri-

¹) Aceeași greșită atribuire în: N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I, 1934, pag. 126; Al. Ciorănescu, *A doua operă a lui M. Eminescu*, Revista Fundațiilor Regale, I, 9, 1934 pag. 632, și G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, III, 1935, pag. 314—315.

²) I. M. Rașcu, *op. cit.*, în nota dela pag. 46—47, recapitularea întregii chestiuni a acestei atribuirii greșite.

³) I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, I, 1931, pag. 322.

miterea a 3 poezii, în plic se găseau numai două: *Inger de pază* și *Noaptea*. Amândouă au fost publicate în « Conv. Lit., vol. V, pag. 131 », adnota mai târziu Iacob Negruzzi¹⁾.

Am amintit mai sus de *Geniu Pustiu* și de data, mărturisită de Eminescu, când începe să-l scrie. De data aceasta se leagă și *întâia formă a poeziei de față*. Se cunoaște acțiunea romanului în prima lui parte. După ce Ioan pierde pe Sofia, Toma Nour, eroul dar și autorul povestirii, lui încredințată, se îndrăgostește de sora Sofiei, de Poesis, « actrița de mâna a doua, dela un teatru de mâna a doua, [ce] juca subrete, deși pasul și atitudinea arătau pe tragediana ». O vizită prin acele ateliere de iluzii a culiselor, (*ce-i erau așa de familiare*), îl apropie de Poesis:

«... Ea juca pe-un înger, într'o feeerie fără de înțeles, cu dei ex machina, care plăcea și era frumoasă numai pentru că persoanele ce jucau în ea plăceau și erau frumoase (*observație prinsă pe viu, de un habitual al lucrurilor de teatru*).

Își prinsese aripele albe, își gătise complet toaleta, și pe când orchestra începu uvertura cu rugăciunea din *Norma*, Poesis căzu pe un scaun într'o atitudine visătoare, cu capul lăsat peste umere și cu mâinile unite, astfel încât nu te-ai fi prins mirarea, dacă răpită de acel cântec ce suia la cer, ea s'ar fi urcat... încet, nemișcată și tristă, ca sufletul unui înger murind, la ceruri, purtată ca pe nesimțite de aripele ei albe-argintii.

Eu stam și-o contemplam. Voluptatea aceluia sân de marmură, visătoarea acelei fețe palide îndreptate spre cer, acele mâni mici și albe, unite ca pentru rugăciune, acele brațe rotunde, goale, fragede, lăsate în jos ca și când ar fi denunțat deservința, acel corp ce sta să 'ngenunchie, acele aripi ce stau să se miște și s'o ducă, — toate astea făceau un singur chip, un singur corp frumos, dulce și ideal — Poesis! ».

(Ms. 2255, 44—45).

Urmează declarația lui Toma Nour și, după ce îngerul își debită rolul, eroii pornesc acasă la Poesis. Scena de pasionată și extatică dragoste ia sfârșit când se aud pașii bătrânului tată, violoncelist în orchestra teatrului, întorcându-se la sfârșitul spectacolului. Și romanul se urmează tocmai cu pasajul în care apare, pentru întâia oară, *Inger de pază*, transcrisă, poate, ceva mai târziu, în întregime, judecând după diferența de literă a primului vers și a restului:

I. 2255, 48.

« Ieșu pe din dos și trecând prin grădină, sărind gardul — am trecut ca purtat de vânt, peste câmpie, fericit și aprins... și intrând în chilia mea cea umilită, mă simțiam fericit ca un rege asupra acelor camerazi horăinzi. La lumina fumegândă a lămpii am scris versuri, ce le-am gădit în urmă rătăcite printre hârtiile mele, și pe care ți le citez întocmai:

Când sufletu-mi noaptea veghia în estase
Vedeam ca în vis pe-al meu înger de pază
Incins într'o haină de nori și de raze
Mișcând a lui aripi pe capu-mi aprins
Dar când te văzui într'o palidă haină
Copilă coprinsă de dor și de taină
Fugi acel înger de ochi-ți învins.

Cum marea ce doarme profundă și lină
Reflectă în sânul-i de-amar și lumină
Pe soare ce trece în calea-i divină
Vărsând ziuă de-aur în umedu-i sân
Ast-fel tu copilă tu vis de iubire
Din negrele-ți stele o dulce zâmbire
Din sufletu-mi noaptea schimbă în senin.

Cine era fericit ca mine? etc., etc. »

Această versiune, ce s'ar putea data c. ca 1868, de două strofe, diferită precum se vede, în deosebi în strofa a doua, de textul cunoscut din *Comorbiri*, o transcrie c. ca 1870, în 2259, 27, s-ms-ul *Marta*, sub numărul 15 și cu titlul *întâiului vers*. Diferențele sunt ca și inexistente.

¹⁾ I. G. Negruzzi, *Scrisori dela Mihail Eminescu*, *Convorbiri Literare*, XXXIII, 1, 15 Ianuarie 1899 și la Toroupu și Cardaș, *op. cit.*, pag. 328, nota 51.

Ar fi versiunea a II-a pe care nu o mai reproducem.

Când se hotărăște să publice poezia, începe a o prelucra, prin adăugări și desvoltări, operate în marginea manuscrisului, cum s'a văzut și la *Mortua est!* Remanierea aceasta prezintă două etape, pe care le vom numi III¹ și III² deoarece sunt concomitente, judecând după grafie și cerneală. Amândouă etapele privesc strofa a 2-a.

Etapă III¹ încearcă să desvolte tema strofei a 2-a și să o dedubleze. În adevăr poezia are în faza aceasta 3 strofe. E o operație destul de laborioasă, (cum se poate vedea din facsimilul alăturat) urmărită cu atenție și care oferă un bogat material de studiu. Să se reție în deosebi, dela subsoal, 12—13, versiunea 2⁰: *Ast-fel tu copilă frumoasă artistă* și încheierea așa de logică din v. 19: *Ast-fel al meu suflet*.

III¹. 2259, 27.

15. CÂND SUFLETU-MI NOAPTEA...

1. Când sufletu-mi noaptea veghia în estase
Vedeam ca în vis pe-al meu înger de pază
Incins cu o haină de umbre și raze
C'asupra-mi c'un zâmbet aripele-a 'ntins
5 Dar cum te văzui într-o palidă haină
Copilă coprinsă de dor și de taină
Fugi acel înger de ochiu-ți învins.
2. Cum marea ce doarme profundă și lină
10 Reflectă în sânu-i de-amar și lumină
Pe soare ce trece în calea divină
Scriind umbra lunei în umedu-i sîn,
Cu negrele stele, zâmbirea cerească,
Făcuși mii de visuri în suflet să-mi crească
Și noaptea din mine făcut-ai senin.
- 15 [3]. Un soare se vede în fundul de mare
Și fiă-ce [undă] cu fruntea răcoare
Reflectă în sânu-i icoane din soare
Un soare în fundu-i, pe valuri mii sori
Ast-fel [al] meu suflet s'oglină în tine,
20 Gândirile toate iar ție se 'nchină
Căci toate sunt chipului tău purtători.

Dar faza III¹ nu-l satisface și cum pe foaia aceasta nu mai are spațiu, trece, ceva mai departe, în același s.ms. *Marta*, pe fila 40, unde reia strofa a 2-a și o duce la forma cunoscută din textul definitiv, mai puțin cele câteva diferențe pentru cari reproducem strofa cu anexele ei. Strofa 1, identică, nu o mai repetăm. Fuziunea *înger de pază* — *demon*, aduce față de tiparele de până acum, o nouă concepție.

3. Incins într'o haină de nori și de raze; 4. Mișcând > Ce-asupra-mi c'un zâmbet etc. > C'asupra-mi etc.;
11. Vărsând ziuă de-aur pe umedu-i sîn.
12—13. 1⁰ Astfel tu copilă, tu vis de iubire 2⁰ Ast-fel tu copilă, frumoasă artistă (a)
Din negrele-ți stele o dulce zâmbire Ai scris mi de visuri în inima-mi tristă (b)
(a) Ast-fel tu copilă, c'o blândă privire; (b) Ai pus mi de visuri în inima-mi tristă > Făcuși mi de visuri
din suflet să crească.

14. În sufletu-mi noaptea schimbă în senin > I.s.n. schimbași în senin > De și ochiu-ți dulce e clar și senin > Și noaptea-mi pustiă schimbași în senin; 15. Și marea răsfrânge în fundu-i un soare; 17. Reflectă pe sânu-i > R. în s. etc.; 19. Ast-fel [al] meu suflet pe tine te-oglină, 20. Dar ție-al meu suflet > Gândirile etc.; 21. Căci chipului > Căci fețelor* tale ei sunt purtători > Căci chipului > Căci toate sunt etc.

III². 2259, 40.

10

Ești demon copilă, că numai c'o zare
 Din genele-ți lunge din ochiul tău mare
 Făcuși pe-al meu [înger] cu spaimă să sboare
 El veghia mea sfântă, amicul fidel —
 Or poate... O închide lungi genele tale
 Cunosc acum bine trăsurile-ți pale
 O tu!... tu ești el!

Ms. Recapitulând, *Inger de păză* prezintă următorul grafic al filiațiilor:

I. 2255,48 (în *Genu Pustiu*, c ca 1868, 2 strofe).

II. 2259,27 (s.ms. *Marta*, c ca 1870, 2 strofe).

III¹. 2259,27 (c.ca 1871, 3 strofe).

III². 2259,27+40 (c.ca 1871, 2 strofe).

NOAPTEA...

«Convorbiri Literare», V, 8, 15 Iunie 1871

Trimisă și publicată odată cu *Inger de păză* (cum s'a văzut din notița poeziei anterioare), *Noaptea* interesează, pe lângă valoarea ei intrinsecă și pentru două probleme, una de atelier și alta de istorie literară, mai mult sau mai puțin anecdotică. Grația și filosofia ronsardiană, ce ni s'a părut întotdeauna că aflăm în stanțele acestea potolite și senine, au fost socotite de unii drept ecou al musei autochtone și, anume, a lui Alecsandri.

Problema de atelier ar fi următoarea: de obicei Eminescu lucrează pe pagina din dreapta a caietului deschis. Când repetă o formă sau are a-și nota un vers, ce sosește cu anticipație și se cuvine reținut, trece pe pagina din stânga, îmbietoare cu albul ei spațiu. Cu atât mai mult trece pe pagina din stânga, când a terminat de corectat textul la care lucrează și voiește să-l aibă curat în fața ochilor, chut că și aici va reveni, cu alte corecturi. *Noaptea* prezintă cazul mai puțin frecvent, în care ciorna inițială e la stânga și desăvârșirea și transcrierea ei în dreapta.

O îndoială, totuși, se ridică. Ms-ul 2257 e un ms. eterogen, alcătuit din multe file dispartate. Legătura aparține Academiei. E drept că filele de cari vorbim par să facă parte dintr'un mic grup autonom, judecând după hârtie și filigranul ei. În lipsa unuia din martorii cari au prezidat la ordonarea manuscrisului — cine ar putea decide cu certitudine?

Ms. Primul concept, care și el pare copiat, de pe vreo altă ciornă e, cum se poate vedea, necomplet și figurează în ms. 2257, 178 v. Il transcriem, păstrându-i toate particularitățile. Scrisul pare concomitent cu cel din *Venera și Madona I*:

8. c'o rază > c'o zare; 9. Din ochiul tău > Din genele-ți etc.; 11. În lumi fericite > El veghia etc.;
 12. Or poate... stai bine* > Or poate... închide etc. > Or poate... O închide etc.; 13. Să pot vedea bine
 trăsurile tale > S.p.v.b. trăsurile-ți pale, 14. Căci tu... tu ești el.

I. 2257, 178 v.

Noaptea în căminul mare focul galben pâlpăește
 Față 'n față 'n sofa roșe într'un colț eă stau trântit
 Luminarea-î stinsă 'n casă — eă șed mai că adormit
 Somnul îmi închide ochii, mîntea o ~

5 Atunci tu apari pin umbră albă și surâzătoare
 C'o zâmbire 'ndușoșată pe genunchi-mi te așezi
 Strecori brațe moi și goale după leneșu-mi grumaz
 []

10 Tu gîndești că dorm șireato și înlături cu o mână
 Părul care cade 'n vițe peste fața mea pălită
 Netezind cu ce[e]a-laltă fruntea mea cea liniștită
 Tu lipești buza ta rosă pe-a mea frunte . . . și ~

Și în ochii mei cei umezi tu te uiți cu-atîta foc

Aproape în același timp, cu aceeași cerneală și aceleași caractere ortografice (fără ca de-o uniformitate să poată fi vorba) reia conceptul pe pagina din dreapta și-l duce până la deplina lui conturare. Același concept îl întâlnim, cu foarte puține modificări în ms 2259, 34, s-ms-ul *Marta*, numerotat întâu 31, apoi 28, cu titlul complet și situat între *La mormîniul lui Pumnul* și *Horia*. Această versiune, ultimă, e datată 1870 și după ea a făcut copia ce a trimis la *Convorbiri*.

În consecință transcriem această versiune, cu toate atributele ei, proprii s-ms-ului *Marta* și așezăm în subsol, ca variante, diferențele anterioare, ale ms.-ului 2257, 179:

III. 2259, 34.

28. NOAPTEA POTOLIT ȘI VÂNĂT...

1. Noaptea potolit și vînat arde focul în cămin
 Intr'un colț pe-o sofă roșă eu în fața lui privesc
 Pîn' ce mîntea îmi adoarme, pîn-ce genele-mi clipeșc
 Luminarea-i stinsă 'n casă . . . somnu-i cald, molatec, lin.
- 5 2. Atunci tu prin întuneric te apropii surâzîndă,
 Albă ca zăpada iernei, dulce ca o ză de vară
 Pe genunchi te-așezi iubito, brațele-ți îmi încongioară
 Gâtul . . . Iar tu cu iubire privești fața mea păllindă.
- 10 3. Cu-ale tale brațe albe, moi, rotunde, parfumate
 Tu grumazul mi-l înlănțui, pe-al meu piept capul ți-l culci
 Și-apoi ca din vis trezită cu mînuțe, albe, dulci
 De pe fruntea mea cea tristă tu dai vițele 'ntr'o parte.

I. — 1. N.î.c.m. focul arde > N.î.c.m.f. roșu pâlpăește; 3. eă stau > șed; 4. ar fi putut fi; Somnul îmi închide ochii, mîntea [mea] o [moleșește] sau: .. mîntea o [posomorăște]; 12. de-a > pe-a mea frunte.

II. — 2257, 179.

1. Noaptea în cămin > N. potolit etc.; 3. Pîn-ce . . . pîn-ce . . . ; 5. Atunci tu apari pin umbră > A. tu: pin întuneric etc.; 6. A.c.z. iernu — dulce etc.; 7. P.g.t.-a 1. măn[ele] > P. g.t.-a.1. brațele îmi încongioară; 8. Păllindă; 9. Brațele tale > Cu-ale tale brațe etc.; 10. de fapt: gramuzul (uc); 11. Și-apoi etc.;

4. Netezești încet și leneș fruntea mea cea liniștită
 Și gândind că dorm șireato, apeși gura ta de foc
 Pe-ai mei ochi închiși ca somnul, și pe frunte în mijloc
 Și surâzi cum râde visul peste inima 'ndrăgită.
5. O desmiardă pân' ce fruntea-mi este netedă și lină
 O desmiardă pân' ești jună ca lumina cea din soare
 Pân' ești clară ca o rouă, pân' ești dulce ca o floare
 Pân' nu-i fruntea mea sbârcită, pân' nu-i inima-mi bătrână.

1870.

* * *

Problema de istorie literară, mai mult sau mai puțin anecdotică, e următoarea: *Noaptea* e întâia poezie cu care Eminescu intră sub focul de baraj — nedrept (mai e nevoie s'o spunem?) și de atâtea ori ignobil (abia dacă mai trebuie relevat) — al cronicarilor timpului. Dacă este un autor mai hărțuit, pas cu pas, pentru fiecare din scrierile lui, apoi este Eminescu. Și era drept să fie astfel. Pentru că singur Eminescu, la epoca aceasta, rupea cu toate canoanele și, mai ales, pentru că singur el aducea un accent inedit în mijlocul unei poezii academizante. Se vor aminti și în capitolele următoare, crâmpete din această neobosită hărțuială, la care participau Hasdeu și *Revista Contemporană*, *Ghimpele* și *Perdaful* și care, dacă pare a se potoli la un timp, izbucnește cu mai multă furie, în epoca maturității ziaristice, a lui Eminescu, dela 1880 înainte.

De bună seamă că poezia lui Eminescu ar fi fost, în orice caz, ținta săgeților, atâtea din ele veninoase, cu care l-a acoperit nepriceperea, explicabilă, a contemporanilor. Ceea ce a determinat, însă și a desprins din fâțanele ei, avalanșa atacurilor a fost citația pe ordin de zi, cu care l-a învrednicit Maiorescu, abia după trei poezii publicate, ca și temeritatea de a fi fost orânduit, îndată după Alecsandri. (De n'ar fi decât atât și de l-ar fi cu mult mai multe păcatele, ce evident nu sunt și încă Maiorescu ar avea dreptul să doarmă liniștit în cripta istoriei literare). Este în epoca aceasta, ca un refren (ce revine până și sub panăjunelui Caragiale), al debutantului pus alături de un zeu consacrat, refren ce cunoaște o bogată existență.

Pentru cazul în speță, să spunem că *Noaptea* este folosită și ea în războiul ce Hasdeu ducea *Convorbirilor*, *Junimei* și *Noinei Direcții*. Cosmopolitismul *Convorbirilor* fusese relevat încă din *Traian* (27 Iunie 1869), unde se putuseră citi și laude pentru anumite producțiuni *Columna lui Traian* abundă în epigrame la adresa revistei ieșene. «Negruzziadele» indică, singure, natura ironiei lui Hasdeu. Nu se ajunsese încă la cursele, de mai târziu, în care aveau să cadă *Convorbirile*, dar articolul «Direcția Nouă» puse vârf la toate. Așa că, începând cu Nr. 22 din 9 Iunie 1871, *Columna lui Traian* înființează o rubrică de «Varietăți», mai corect, subordonă acestei rubrici, capitolul: «Poesia Maiorescu». Inovația este anunțată în acești termeni:

«*Convorbirile Literare* din Iași se laudă printr'un articol al d-lui Maiorescu de a fi creat o *nouă direcție* poetică, pe lângă care un Bolintineanu, un Sion, un Mureșeanu și alții sunt niște pigmei.

În realitate nici chiar această *nouă direcție* nu este de tot nouă. adevărații săi fondatori nu sunt reformatorii dela «*Convorbiri Literare*», ci dd. Prodanescu și Cristorian

Cu toate astea, întru cât cei în drept nu revendică ei înșiși lauriu priorității, noi unii nu credem de cuvință a contesta școalei d-lui Maiorescu mult dorita paternitate în sfera galimatiei și pentru ca toată lumea să vadă, ca ce fel de poezie anume este *noua direcție* a «*Convorbirilor Literare*», vom reproduce din ele în fiecare număr al «*Columnei lui Traian*» sub modesta rubrică a «*Varietăților*», câte o muștră din muza d-lor al-de Bodnărescu, Eminescu, Pogor, Iacob Negruzzi, Matilda Kugler, etc.».

Odată cu această înștiințare, se reproducea din *Convorbiri Literare*, dela 15 Mai 1871, poezioara *Aș vrea*, de Matilda Kugler. «Poesia Maiorescu» dela 21 Iunie (*Col. lui Tr.*, II, Nr. 24), reproducea *Cavalerul*, de Iacob Negruzzi, apărut în *Convorbiri* dela 1 Iunie, iar numărul următor, (*ibid.*, 25, 28 Iunie 1871), fără niciun comentariu, altul decât al sublinierilor, poezia lui Eminescu. Reproducem documentul în forma lui originală:

20. Pân nu-i fruntea mea sbârcită și-a mea inimă bătrână

II. — 2257, 179.

14. Ș.g.c.d.ș. apeși bu[za] > Ș.g.c.c.d.ș. apeși gura t.d.f.; 15. Pe-a mea frunte > Pe-ai mei ochi închiși ca somnul, pe-a mea frunte la mijloc, 16. Și surâzi cu șirețe > Ș.s.c. râde visul etc., 20. Pân nu-i fruntea mea sbârcită, pân nu-i capul alb, bătrân > P. n.-f.m.s. pân nu-i capul sur, bătrân.

VARIETĂȚI

POESIA — MAIORESCU

NOAPTEA...

Noaptea *potolit și vândt arde* focul în cămin,
Dintr'un colț pe-o *sofă roșă*, eu în fața lui privesc,
Pân'ce muntea îmi adoarme, pân' ce genele-mi clipesc
Luminarea-i stinsă 'n casă... *somnu-i cald*, molatic, lîn.

Atunci tu prin întunerec te apropii surzândă
Albă ca *zăpada iernet*, dulce ca o zi de vară;
Pe genunchi îmi șezi iubit'o, brațele-ți îmi înconjoară
Gâtul... iar tu cu iubire privești fața mea pălindă.

Cu-ale tale brațe albe, moi, retunde, parfumate
Tu grumazul mi-l înlănțui, pe-al meu pept capul ți-l culci;
Ș-apoi ca din vis trezită cu mânuțe albe, *dulci*,
De pe fruntea mea cea tristă tu dai vițele 'ntr'o parte.

Netezești încet și leneș fruntea mea cea liniștită
Și gândind că dorm, șireato, apeși gura ta de foc
Pe-ai mei ochi închiși ca somnul și *pe frunte-mi în mijloc*
Și surâzi, cum râde visul într'o *inimă 'ndrăgită*.

O! desmiardă, pân' ce *fruntea-mi este notedă* și lînă
O! desmiardă, pân' ești *jună ca lumina cea din soare*,
Pân' ești *clară ca o roșă*¹⁾, pân' ești dulce ca o floare,
Pân' nu-i fața mea sbârcită, pân' nu-i inima bătrână!

M. EMINESCU

(Conv. Lit. din 15 Iunie)

Din numerele următoare, spicuum acele pasagi în care apare numele lui Eminescu: În *Buletinul interior* din II, 26, 5 Iuliu 1871, în paragraful «Minunile d-lui Titu-Liviu Maiorescu», vorbind de invectivele parlamentare la adresa lui Bărnăuțu și a tuturor somităților literare în vîieașă, adaugă: «Pentru dânsul, Panteonul se compune din dd. Eminescu, Bodnărescu, Pogor, Iacob Negruzzi, Burlă, Kugler și — d. Titu-Liviu Maiorescu!». Sub titlul «Un rămășag», (*Columna lui Traian*, II, 30, 11 August 1871), articol căruia i se dă o întinsă publicitate, face istoricul cursei Gablitz-Ellias, administrată *Convorbirilor*, «în cari d. Titu-Liviu Maiorescu, bătându-și joc de Bărnăuțu, de Șincaiu, de Țichindeal, de Cipariu, de Sion, de Bolintineanu, de toate somitățile cugetării române și mai ales de poeți, celebrează cu emfază așa numita *Noua Direcție*, inaugurată — risum teneatis! — de dd. Bodnărescu, Eminescu, Iacob Negruzzi și *tutti quanti*!». (Să reținem că poezia *El și Ea*, a farsei, e intercalată în comedia *Orto-nerozia*, a cărei publicare începe la 15 Noembrie 1871: «Jorj: Ascultă-mă, Petrică, domnișoara Marița m'a rugat să-i copiez o poezie, un *charmant morcean*, publicat în ziarul *Noua-direcțiune*»). În *Buletinul interior* din II, 31, 23 August explică pentru ce n'a relatat nimic despre serbarea dela Putna: «Dd. Titu-Liviu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Pogor, Slavici, Eminescu și Xenopolu, puși în capul serbării dela Putna, au redus-o în toată puterea cuvântului, la tristul rol al Unirii Române, monumentate de cătră dd. Halfon și Leiba-Cahane».

Columna I.T. din III, 16, 17 Aprilie 1872 semnează un început de armistițiu. Se vorbește acum cu laude, despre Xenopol și de «noul avânt francamente *romănesc* al revistei trans-mulcoviane».

¹⁾ *clară ca o roșă* — într'adevăr, poezia apăruse în *Convorbiri*, cu această greșală de tipar: *roșă* pentru *rouă*.

EGIPETUL

«Convorbiri Literare», VI, 7, 1 Octombrie 1872

Trecuse mai bine de un an dela tipărirea în *Convorbiri*, a ultimei poezii trimisă din Viena. Relațiile dintre poet și *Junimea* se statorniceau cu fiecare zi, așa cum reiese din mărturiile de corespondență, câte se află. «Albumul Societății Junimea» îl arată, sub Nr. 49, intrat ultimul pe anul 1871, în timp ce, dintre cei mai apropiați, Bodnărescu intrase din 1866, Ioniță Bădescu dela 1867 iar Miron Pompiliu din 1869. (Deși colaborator asiduu și tot atât de asiduu corespondent, Slavici intră la *Junimea* în 1874, iar Creangă în 1875)¹⁾.

Revenit în vara lui 1872 în țară, Eminescu își trece timpul între Botoșani și Iași. Maiorescu îl va fi întâlnit la 28 Iunie 1872 în Botoșani, dacă e să judecăm după una din însemnările jurnalului său, unde comunică, încredințată de Eminescu, o anecdotă pe seama lui Ioniță Bădescu²⁾. În August, și tot din Botoșani, poetul trimite lui Maiorescu, o lungă scrisoare de recomandare pentru Toma Micher, violonistul de mare nădejde. E unul din cele mai sugestive documente ale corespondenței eminesciene. Model al diplomației epistolare, ea trece peste greutatea grație umorului ingenuu, una din coardele lui Eminescu. Reținem dintr'însa, și nu numai pentru că vine dela un familiar al ședințelor, sugestia: «O serată a Junimei de es. ar putea deveni și mai delicioasă cu concursul său»³⁾.

La 1 Septembrie 1872, Eminescu se află în Iași și participă la ședința *Junimii*, ce se ține la Maiorescu, fiind de față, afară de amfitrion și poet: Pogor, I. Negruzzi, L. Negruzzi, A. D. Xenopol, N. Ganea și M. Pompiliu. «D. Eminescu, stă scris în procesul-verbal al acelei ședințe, cetește fragmente din Diorama și anume Egiptul și începutul Evului de mijloc. Apoi cetește novela sa Sermanul Dionisie. Asupra acesteia D. Pogor și Maiorescu observă că sfârșitul și modul deslegării nu corespunde cu caracterul întregii scrieri. Se primește pentru a se tipări». Îscălește secretarul ședințelor, A. D. Xenopol⁴⁾.

Document de două ori prețios, prin datele cronologice, ca și prin informația că la epoca aceea *Egiptul* era prezentat ca un fragment din marele poem al succesiunii măririlor și decăderilor, numit în ultima analiză, în procesul-verbal amintit: *Diorama*. Manuscrisele confirmă întru totul această filiație. Diorama este de fapt, poemul cunoscut, mai ales, sub numele de *Panorama deșertăciunilor* sau *Memento mori*, semnalat și studiat, în deosebi, de C. Botez și de d-nii N. Iorga și G. Călinescu.

O ediție critică a acestui poem, ce se întâlnește în afara a două copii masive (ms. 2257, 73 v. sqq. și 2259, 86 sqq.) și în numeroase alte fragmente, dintre care unele, versiuni ulterioare, și deci perfecționate, o atare ediție rămâne a se executa. Ea e cu atât mai necesară, cu cât odată cu dânsa se vor ilustra atâtea puncte din cronologia acestor ani 1870—1872, așa de bogată în lucrări de amploare, ca și ritmul foarte susținut în care au fost ele realizate.

Ms. Unul din primele ms. în care apare schițată tema Egiptului, este ms. 2285, 143. E o pagină din unul din caetele, solid legate și de formatul 13 cm.×19.5 cm., în care își nota rezumate și cursuri, pe lângă nenumărate ciorne de poezii. Pagina e prin sine elocventă, de aceea o transcriem păstrându-i intacte atributele. Să semnalăm, doar, că ultimul vers, aparținând *Panoramei* arată și mai bine matca comună, în care *Egiptul* era unul din elemente. Pentru cronologie probabilă trimitem la pag. 321, jos, în subsolul respectiv, unde se dau două variante ale v. 24, din prima pagină a aceluiași manuscris.

2285, 143

ascuns, acoperit de vălul Isisei — Apă din întuneric

Tò ἐκ σκότους ὄδω — Diodor.

Legenda Nilului în Bennaga — Astapo rehot — Apa ascunsă.

ein Abfluss der Dunkelheit

Abyssus superior — abyssus coeli — tropische Regengüsse — Steigen des Flusses.

Wurzeln dieser Berge.

¹⁾ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, IV, 1933, pag. 313—320.²⁾ Titu Maiorescu, *Insemnări zilnice*, I, publicate de I. Rădulescu Pogoneanu, 1937, pag. 221.³⁾ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, V, 1935, pag. 118.⁴⁾ *Id.*, *ibid.*, pag. 457. Tot acolo (pag. XCII—XCIV și 466—467) o punere la punct a legendei lui G. Panu, pe tema memorabilei ședințe.

urmează 3 versuri germane, reținute din vreo lectură și de o lecțiune, încă nu într-o totul sigură, apoi.

Nilul de-aur (isvorăște) ce răsare

Dac' al nopții întuneric îl topești în apă clară

Dac' al nopții întuneric mestecat de luna clară

L-ai topi în apă caldă strălucită și amară

E c'al nopții întuneric aurit de luna (clară) vară

Prefăcut în apă caldă claroscură și amară

Aș' a Nilului largi unde

Măsoară după stele

Și mânăra după stele a popoarelor cărare!

O răsai din umbra nopții lume-a visurilor mele!

Versiuni complete se găsesc în mss. 2257, 90—95 și 2259, 87 v. 88 v., 89 v. — prima în vecinătatea și a doua integrată chiar (pe verso-ul paginilor) în poemul *Panoramei deșertăciunilor*. Amândouă versiunile nu se depărtează prea mult de textul definitiv, așa cum a apărut el în *Convorbiri literare*. Întâia versiune, însă, prezintă toate caracterele de atelier, ale unui text ce se elaborează și trece prin chinurile facerii. Dovadă variantele nenumărate, ce se pot urmări în subsolul textului respectiv. Și, aici, cată să lămurim o cestiune de metodă. În mod normal, când două versiuni nu se depărtează, cum e cazul cu acestea, prea mult între ele, variantele toate se subsumează și se raportează la textul ultim. Ar fi fost deci firesc să transcriem versiunea mai nouă din 2259 și la ea să raportăm atât diferențele din 2259 cât și pe cele din 2257, prima versiune.

Am experimentat, într-o întâi, acest mod și am ajuns la concluzia că tot caracterul de gestație din prima versiune, se pulverizase. În fond, din aceste două versiuni, mai importantă e cea mai veche, ca mai diferențiată, deci mai interesantă pentru urmărirea procesului de creație. De aceea părăsind normele obicnuite, am preferat să transcriem această versiune cu tot cortegiul ei de prefaceri. În felul acesta se clarifică și problema celor patru strofe noi, despre care se vorbește în argumentul analitic al ediției Botez¹⁾ Ele sunt, cum se poate observa, încercările repetate și depășite ale celor două strofe ce urmează după versul 60. Exemplul e unul din cele mai sugestive.

Ne rămânea, acum, versiunea a doua, din 2259, care e de fapt transcrierea, pusă la punct, sub toate raporturile, a versiunii precedente. Toate diferențele acestei de a doua versiuni, le-am așezat în subsol, la locul respectiv. Ele se citesc, deci, raportate la textul dela etaj și arată că *Egiptul* era aproape definitiv conturat, încă din c.ca. 1871, anul întâiei versiuni. Pentru înlesnire, vom nota cotele, însoțite de I și II.

I. 2257, 90—95

[EGIPETUL]

Nilul mișcă valuri blonde pe câmpii cuprinși de maur

Peste el cerul d'Egiptet disface în foc și aur

Pe-a lui maluri șese galbeni* stufu[l] crește din adânc

Flori bijuterii în aer sclipesc tainice în soare

5 Unele-albe, nalte, fragezi ca argintul de ninsoare

Alte roșii ca jeric, alte albastre ochi ce plâng

¹⁾ « După versul 60 urmează un șir de versuri, care trebuiau să alcătuiască 4 strofe a șase versuri, dar numai două din ele sunt încheiate, iar două au rămas neisprăvite; la aceste versuri a renunțat, păstrând numai trei, care au trecut ca v. 67—69 în text. » (M. Eminescu, *Poesii*, ediție îngrijită de Constantin Botez, « Cultura Națională », 1933, pag. 293).

V.—1. Colo 'n Nil zboară u[n]* fulger > Ca săgeata sfâșie Nilul galbeni valuri râul maur > Nilul mișcă valuri blonde pe câmpii întinși > N m.v.b.p.c cuprinși etc.; 2. Peste el cerul d'Egiptet risipit în flăcări de-aur > P.e.c.d.'E. risipit din foc și aur > P.e.c.d.'E. disface din foc și aur; 4. Flori bijuterii în aer strălucesc frumoase > F.b.i.a. sclipesc etc.; 6. *de fapt*: Alte (sic) roșii etc. *rămas din* · Alte (sic) roșii ca cărbunii, alte albastre ca (sic) ochi ce plâng, *vers defect*;

II. 2259, 87v, 88v, 89v.

1. Maur —; 3. Pe-a lui maluri gălbui, șese, stuful etc.; 4. Flori giuvaeruri în aer etc.; 6. jeric;

Și pin tufele de mături ce cresc verzi, adânce, dese
 Pasări îmblânzite 'n cuiburi distind penele alese
 Ciripind cu ciocu 'n soare, gugiulindu-se cu-amor —
 10 Innecat în visuri vecinici, răsărit din sfinte-isvoară
 Nilul mișc' a lui legendă și oglinda-i galben-clară
 Cătră marea liniștită ce îneacă a lui dor —

De-a lui maluri sunt unite câmpii verzi și țări ferice
 Memphis colo 'n depărtare cu zidirile-i antice
 15 Mur pe mur, stâncă pe stâncă, o cetate de giganți
 Sunt gândiri arhitectonici de-o grozavă măreție
 Au zidit munte pe munte în antica-le trufie
 Le-au spoit cu-argint ca 'n soare să lucească într'un lanț

Și să pară răsărită din visările pustiei
 20 Din nisipuri argintoase în mișcarea vijeliei
 Ca un vis al mării sfinte, reflectat de cerul cald
 Ș'aruncat în depărtare... Colo se ridic trufașe
 Și eterne ca și moartea piramidele-uriae
 Racle-a grămădi în ele — fantasia unui Scald —

Se 'nserează — Nilul doarme și es stelele din strungă
 25 Luna 'n mare [î]și aruncă chipul și pin nori le-alungă
 Cine-a deschis piramida și năuntru a intrat?
 Este regele... În haină de-aur roș și pietre scumpe
 El intra să vadă 'n visu-i tot trecutul... I se rumpe
 30 A lui suflet când privește peste-al vremurilor vad —

Înzădar guvernă regii lumea cu înțelepciune
 Se 'nmulțesc semnele rele, se 'mputin faptele bune
 Înzădar caut' al vieței înțeles nedeslegat —
 Ese 'n noapte — și-a lui umbră lungă, mare desfășoară
 35 Pe un mur de piramidă... Astfel pe-unde de popoară
 Umbra gândurilor regii se aruncă 'ntunecat.

17. Munți > Au zidit etc. 24. Racle spre-a [f'n]gropa un secol > Racle-a grămădi etc.; 26. Luna 'n mare-și scaldă chipul și pin nouri le alungă. 33. Înzădar caut' al vieței înțeles adânc secret*; 34. Ese 'n noapte și-a lui umbră lină* mare desfășoară; 35. P.u.m.d.p. ... Vai* pe unde de popoară; 36. Umbra gândurilor > U. vis[urilor] > U. gândului de rege se aruncă 'ntunecat;

II. 2259, 87v., 88v., 89v.

7. Prin, 8. Păseri; 10. Innecat în vecinici visuri, răsărit etc.; 12. dor; 13. ferice —; 15. gi-ganți —; 17. antica lor; 18. Le-au spoit cu-argint etc. > Le-a 'mbrăcat cu-argint etc. 24. Racle ce încap în ele fantasia unui Scald. *Creion slab* sub fantasia: teodiceea de sigur după ce va fi notat în ms. 2285, variantele de mai jos. 25. Se 'nserează. Nilul doarme etc.; 26. Luna 'n mare își aruncă chipul și prin nori le-alungă —; 27. și 'nnăuntru; 28. Este regele. În haină etc.; 29. El intră să vad' acolo tot trecutul — I se rumpe; 30. vad. 31. înțelepciune —; 32. bune —; 33. nedeslegat; 34. E.'n.n. și-a.l. umbră lung întins se desfășoară 35. Pe-ale Nilului mari unde — > Pe-ale Nilului lucu valuri — Astfel pe-unde de popoară: *măsura depășită*;

2285, 1.

24. Încăpând theogonia din gândirea unui Scald > Încăpând teodiceea din gândirea unui Scald.
 Pe aceeași filă, același scris, aceeași epocă: însemnări de rufărie și data 19 Iuliu 1871; mai jos nume de cursuri și profesori, în nemțește: Pandecte... Prof. Arndt, Logica — Prof. Vogt; Istoria filosofiei — Zimmermann.
 Pe fila următoare însemnări în legătură cu Putna.

- Ale piramidei visuri, ale Nilului reci unde
 Ale trestilor sunet, ce sub luna ce pătrunde
 Par a fi snopuri giganteci de lungi sulite de-argint
 40 Toată-a apei, a pustiei și a nopții măreție
 Se unesc să 'mbrace mândru vechia cea împărăție
 Să învie în deșerturi șir de visuri ce te mint!
- Râul sânt ne povestește cu-ale undelor lui gure
 De-a izvorului său taină, despre vremi apuse sure
 45 Sufletul se 'mbată 'n visuri, cari-alunecă în sbor
 Palmii risipiți în crânguri aurii de-a lunii rază
 Naltă sveltele lor trunchiuri — noaptea-i clară, luminoasă
 Undele visează spume, cerur[ile]le 'nșiră nori.
- Și în templele mărețe, galerii de marmuri albe,
 50 Noaptea zeei se preîmblă în vestmintele lor dalbe
 Ș'ale preoților cântec sună 'n arfe de argint
 Și la vântul din pustie, la răcoarea nopții brună
 Piramidele din creștet aiurind și jalnic sună
 Și sălbatec se plâng regii în giganticul mormânt.
- În zidirea cea antică sus în frunte 'n turnul maur
 55 Magul privește în gânduri în oglinda lui de aur
 Unde-a cerului mii stele ca 'ntr'un centru se adun
 El în mic privește-acolo căile lor tănuite
 Și cu bățul zugrăvește cărărușile găsite
 60 A aflat sâmburul lumii, tot ce-i drept, frumos și bun.
- Și se poate ca spre răul unei ginți efeminate
 Regilor pătați de crime, preoțimei desfrânate
 Magul, gard al răzbunării, a citit semnul întors
 Ș'atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustii
 65 Astupând cu dânsu-orașe, ca gigantice sicriuri
 Unei ginți ce fără vicață 'ngreuiă pământul stors —

37. *de fapt*: visurilor (*sic*); 41. Se unesc să scalde* 'n mare vechia cea împărăție; 43. Râul sfânt ne povestește despre zilele bătrâne > R.s.n.p. despre vremi apuse sure; 44. Despre enigma > De-a izvorului lui taină etc.; 45. Sufletul crede* > S. se 'mbată etc.; 46. Palmieri > Palmii etc.; 48. Undele visează spume, cerur[ile] visează nori. 49. Și în t.m. galeriile de colona[de] > *de fapt*: Ș.i.t.m. galeriile (*sic*) de m. a.; 51. Ș'ale (*sic*); *firesc*: Și al preoților etc. *Ediția I. Scurtu a introdus această corecțiune din 1908*; 52. *de fapt*: Și l'a (*sic*) vântul etc.; 53. * Piramidă jalnic* > Piramidele din creștet aiurind și dulce sună; 55. Colo 'n turnul nalt ce-ardică fruntea lui în noaptea.....~; 56. Str[aja] * > Magul adâncit în gânduri etc.; 59. Ș.c. b.z. liniile > Ș.c.b.z. cărărușile etc.; 60. A aflat sâmburul lumii, tot ce-i sfânt, frumos și bun.

61—62. 1° Și se poate că 'n revolta de-a poporului prostie
 De a regilor ~

2° Mânat poate pe ginta cufundată-în răutate
 Și pe regu plini ~

66. Unui popor > U. ginți etc.;

II. 2259, 87v., 88v., 89v.

39. de-argint —; 40. Toat' a apei ș'a pustiei și a nopții măreție; 41. vechia-aceia; 42. mint; 43. nu povestește; 46. raze; 47. — noaptea-i; 48. cerurile; 49. Și în templele mărețe..... de marmuri albe *imediat ulterior, deasupra liniei de puncte, notat: colonade și versul lăsat nefinit*; 50. vestmintele; 51. argint—; 52. la vântul; 54. sălbatic; 55. frunte-i; 56. Magul prujea pe gânduri etc.; 59. Și cu bățul zugrăvește cărărușile găsite — > Și c'un ac el z.c.g. 66. stors.

70 Uraganu-acum aleargă pân ce caii lui îi crapă —
 Și în Nil numai pustiul nisipișul și-l adapă
 Așternându-l peste câmpii cei odată înfloriți
 Memphis, Theba, țara 'ntreagă coperită de ruine
 Pin pustiul străbat sălbateci mari familii beduine
 Sorind viața lor de basme peste câmpii nisipiți.

75 Dar și-acum culegând stele pe-ale Nilului lungi unde
 Noaptea flamingo cel roșu apa 'ncet, 'ncet pătrunde
 Și acum lun' argintește tot Egiptul antic
 Și-atunci sufletul visează toat' istoria străveche —
 Glasuri din trecut străbate l'a prezentului ureche —
 Din a valurilor sfadă prorociri se aridic.

67. *de fapt*: Uraganul (*sic*) acum etc.; 69. cei odată *adăugat ulterior* (cf. mai jos, varianta din II.2259, unde lipsește); 72. Sorind viața lor bogată > S v.l. de basme etc. 78. Din a valurilor sfadă șoapte > D.a.v.s. prorociri se aridic,

Strofele 61—66 și 67—72 s'au cristalizat după laborioase prelucrări, în următoarele două strofe, conturate de așa manieră, că ar putea fi luate drept două strofe noui. O lectură atentă arată, totuși, că ne aflăm în fața unor țipare intermediare, așa dar variante. Întâi se succed, pentru început, câteva încercări părăsite:

Dar aflat-a și blestemul care lumile desface — (a)
 De l-ar spune toată lumea în cenușă s'ar preface
 În pustiul s'ar face-Egiptul și nimic n'ar fi rămas (b)

Vai aflat-a unul* răul din gândirea lui ascunsă
 Semnul trist pe-o carte-l ~

(a) Dar aflat-a și a lumii > D.a.-a.ș. blestemul etc.; (b) I.p.s'a f. E.și nimic n'ar rămâne

După aceea, strofele se conturează:

Semnul sfânt îl zugrăvește argintar* de mândre rune
 Intr'o carte unde-i scrisă toat' a lumii 'nțelepciune...
 «Tot ce este înfloresc numai pe a firii căi —
 «De-a lăsat căile-aceste vestezește și se sting!»
 5 După moartea-i câte unul cu privirile-i nădănge
 Tocma 'ntors semnul puternic... pronunțatu-l-a întâi.

Și întors pronunță semnul... atunci câmpii se usucă
 Uscăciunea-acele șesuri și căldura le apucă
 Și cetățile 'n ruine cad... poporul ei s'a stins
 10 Uraganul o aleargă pân' ce caii lui îi crapă
 Și pustiul tot nisipul l'apa Nilului l-adapă
 Aruncându-l peste câmpii înfloriți și zămbitori

1. Semnul sfânt îl zugrăvește într'o carte > S.s.î.ș.o frumoasă, adâncă rună; 5. de fapt: Dup'a moartea-i > Dup'a [ce] murit-au unul > D. moartea-i câte unul etc.; 6. Semnul sfânt > Tocma' ntors semnul puternic... și pe-a lui E > Tocma' ntors etc.; 10. Uraganu-aleargă > Uraganul o aleargă etc.; 11. de fapt: Ș.p.t.n. l'apa Nilului le-adapă; 12. Grămădindu-l peste câmpii și ș.ș.

Apoi un vers izolat, cu rima stingheră; poate intenționa să continue descrierea:

Apele isvoru-și urcă, rămân lispelizile sure.

II. 2259, 87 v., 88 v., 89 v.

69. Așternându-l peste câmpii [cei odată] înfloriți —; 70. M.T.ț.'n coperită-i de ruine —; 71. sălbatec; 72. S.v.l.d.b. peste câmpii nisipiți > S.v.l.d.b. pin câmpie nisipiți; 73. Dar și-acum culegând stele etc. > Dar și-acum turburând stele etc.; 74. încet-încet; 75. Și-acum luna argintește etc.; 76. Și-atunci sufletul visează toat' istoria străveche; 77. ureche; 79. Și-atunci M.s.r. argintos vis a.p. > Ș.-a.M.s.r.a. gând al pustiei;

- 80 Ș'atunci Memphis se ridică argintos vis al pustiei
 Inchegare măiestrită de suflarea vijeliei
 Beduini ce stau în lună, o minune o privesc
 Povestindu-și basme mândre mes[te]cate numa 'n stele
 Despre-orașul care ese din pustiile de jele
 Din pământ, și de sub mare s'aud sunete ce cresc.
- 85 Marea 'n fund clopote are, care sună 'n orce noapte
 Nilu 'n fund grădine [are], pomi cu mere de-aur coapte
 Sub nisipul din pustie cufundat e un popor
 Ce cu-orașele-i deodată se trezește și se duce
 Sus în curțile din Memphis, unde 'n săli luminează luce
- 90 Ei petrec în vin și 'n chiot or-ce noapte pân-în zori.

* * *

Statornic în procedeele sale literare, Eminescu folosește aceleași teme și motive când în versuri, când în proză. Ca și pentru *Sara pe deal*, *Călin* și altele, ecouri din *Egiptul*, trec în începutul marelui nuvel, de 75 pagini, *Avatarii faraonului Tlă*, (2255, 92—161) ca să întrebuițăm denumirea ce i-a dat d-l G. Călinescu.

Preocupări constante despre Egipt, fie în nemțește, fie în românește, se întâlnesc, numeroase în ms. 2285 și 2287, ecouri de cursuri și lecturi universitare¹⁾ și ele au fost semnalate încă din 1906²⁾. Urmărind reflexele kantiene în opera lui Eminescu, d-l I. A. Rădulescu-Pogoneanu supunea unui examen critic povestirea filosofică *Archaeus* din ms. 2269, 19—39, tipărită cu un an înainte de I. Scurtu și semnală unele redacțiuni anterioare, aflate în ms. 2287, 70—75. Din ele, se cuvine să reținem în deosebi rândurile următoare, ce pot fi privite ca o introducere, socot, la marea povestire *Avatarii faraonului Tlă*: «... să ne amestecăm visurile și gândirile noastre cu ale lor... Poate că povestea este partea cea mai frumoasă a vieții omenești... Cu povești ne leagă lumea, cu povești ne adoarme... Ne trezim și murim cu ele... De ce să n'o auzim și pe aceea a regelui Tlă?» (2287, 75)³⁾.

Și nuvela se deschide cu următorul peisagiu egiptean, în care retrăesc ecouri din vechea poemă:

2255, 92

Sara... sara... sfânta și limpedea mare își întinde pânzăriile transparente de azur sub luna, care 'n nălțimea depărtată a cerului trece ca un mare măr de aur neținut de nimic în eterul albastru... pustiile Nubiei lucesc verziu sur ca câmpii de ghiță, pe care a căzut o ninsoare ușoară și Memphis, divina Memphis își ridică colosalele ei ziduri ninsse de lună în depărtarea țării... pare că 'ntr'o noapte de vară ar fi nins deodată o pulbere de diamant peste toată lumea și urmele acelei străluciri ar fi muiați și 'ndulciți aerul cel dulce al Egiptului, și numai Nilul își leagă mișcătoarele și lungile lui maluri

84. Când din > S'aud sunete ce parcă de sub pământ > Din pământ etc.

II. 2259, 87 v., 88 v., 89 v.

80. I.m. din suflarea vijeliei —; 81. privesc —; 82. mestecate; 83. jele.; 86. N.'n.f. grădine are, pomi cu mere d'aur coapte —; 87. popor.; 88. se duce.; 89. S.î.c.d. Memphis unde 'n săli luminează luce —; 90. pân' în.

¹⁾ Iată câteva din paginile acestora: 2286, 49—51, 59 v.—61, 65 v.—68 v. *Ägyptische Geschichte*; 2287, 80—81; 2257, 173—173 v., 210, 2290, 85 v., 2276 bis, etc., etc. De sigur, trebuie distins între notele egiptene din Viena și cele de Berlin, de după compunerea poemei.

Și tot acestei epoci, se anexează și ecourile egiptene infiltrate în nuvela *Sărmanul Dionis*.

²⁾ I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Kant și Eminescu. Traducerea criticii rațiunii pure*, Convorbiri literare, XL, 68, Iunie—August, 1906.

³⁾ În *Archaeus* (2269, 19—39), povestire limpede orientată, pasajul sună: «... să ne amestecăm visurile și gândirile noastre cu ale lor... În ele trăiește Archaeus... Poate că povestea este partea [cea] mai frumoasă a vieții omenești. Cu povești ne leagă lumea, cu povești ne adoarme. Ne trezim și murim cu ele... Auzit-ai tu vr'odată povestea regelui Tlă?».

de papură, pintre cari curg oglinzile lui mari, cari reflecta lumea cerului și parcă apele lui mișcându-se una peste alta ca lințolii de cristal mișcător sună în adânc cântarea-cântărilor. Ușor sboară luntrea mică și neagră, asemenea unei cugetări pintre tablourile mărețe desfășurate de o parte și de alta a râului... orașe vechi ce-și construiesc zidurile lor sure și colonadele lor infinite în lumina nopților, piramidele morminte de regi, crânguri de palmieri și numai păsări călătoare străbat cu aripele 'ntinse într'un lung triumf adâncimile fără de margine... unde merg? unde?

În luntrea neagră e culcat și capul lui mare în perini de mătăasă, bolnavul rege Tlă, în jurul naltei sale frunți o cunună de flori de mac... de flori a uitărei și a somnului...

* * *

Am amintit cu prilejul poeziei *Noaptea*..., de începutul acelei reacțiuni la care dă naștere, atât poezia, într-un tot nouă, a lui Eminescu, cât mai ales cutezanța cu care Titu Maiorescu îl așezase alături de Alecsandri. *Egiptul* își are și el partea în această năvală, în care se întâlnesc aliate nepriceperea și zeflemeaua, pedanteria și opacitatea. Cronică *Egiptului* ocupă anii 1873 și 1875 și prezintă, ca tot ce se atinge de poezia lui Eminescu, înainte de toate un interes documentar. E interesant, cred, să spicuiam din această bogată cronică, într-o vreme în care, pentru cei din *Junimea*, certitudinea valorilor liricei eminesciene apărea cu fiecare nouă producție. Așa se explică, socot, amănuntul că în ședința din 6 Octombrie 1872, după apariția *Egiptului* și în lipsa poetului, se «citesc poeziile lui Eminescu, publicate până acuma»¹⁾. Erau, precum se știe, de toate, șase.

Campania e dusă, cum era și firesc, de *Revista Contemporană* și de afiliatele ei umoristice, în deosebi de *Ghimpele*. Pantazi Ghica susținea în coloanele *Românului*. Observațiile și obiecțiile nu diferă prea mult și nu dau dovadă de prea multă fantasmă, redate cum sunt dela un articol la altul. Întâiul în ordinea calendarului, e articolul lui Pantazi Ghica «Câteva cuvinte asupra criticei d-lui Titus Livius Maiorescu în beția d-sale de cuvinte din *Convorbiri Literare*». Pentru cele câteva nume propriu învocate, cași pentru aerul lor presumțios, se cuvin reținute rândurile:

«Dacă d. Titus Livius Maiorescu nu poate fi un Ste-Beuve, un Philaret-Châle²⁾ un Théophile Gauthier, să fie d. Titus Livius Maiorescu, și să-l trecem cu vederea contravențiunile d-sale către gramatică și logică, căci omul nu este tare în ele și nu avem ce să-i facem.

Am avea însă un consiliu amicale să dăm d-lui Titus Livius Maiorescu

Să nu ia în criticele d-sale aer doctoral, care nu-i convine, și să fiă de aci înainte tot atât de modest, pe cât sunt și cunoștințele și puterile d-sale în materie literară»³⁾.

Restul interesează mai puțin. *Junimea* — «ortaua de admirație mutuală»; Maiorescu — «farceur» literar și copist după Cabanis, Darwin etc., etc. sunt locuri comune ale unei aceleasi familii de spirite. Cu mult mai caracteristic, chiar tipic pentru genul și tonul aplicațiilor critice, ale adversarilor, e articolul, al doilea în dată, al lui Petru Grădișteanu: «Convorbirile Literare și Revista Contemporană»⁴⁾. El vine după articolul lui Maiorescu: «Beția de cuvinte în *Revista Contemporană*, studiu de patologie literară»⁵⁾ și va fi urmat de «Răspunsurile Revistei Contemporane, al doilea studiu de patologie literară»⁶⁾, ceea ce explică multe din ostilități. Lăsăm de o parte tot ceea ce se ține de această polemică și ne oprim numai la paginile în care se vorbește de *Egiptul*:

«Dacă sentimentul de justiție este străin de d-l Maiorescu, ce mobil i-a pus oare condeiul în mână? Simpla dorință de a culege exemple, pentru tesa sa? E vorba de a veni în ajutorul știntei? să-i oferim și noi un buchet pentru completarea studiului său. N'avem decât să luăm un număr oarecare din *Con-*

¹⁾ I. E. Torouțu, *ibid.*, IV, pag. 460.

²⁾ Cf. *Românul*, XVII, 16—17 Iulie 1873, un necrolog substanțial, neiscălit, pentru Philaret Chasles.

³⁾ *Ibid.*, 3 Iunie 1873. Articolul era însoțit de o notă prin care redacția se desolidariza în acești termeni: «... prin aceasta nu înțelegem însă de loc a ne pronunța în favoarea d-sale, în discuțiunea literară ce are cu d. Maiorescu și mai puțin încă a lua cea mai mică parte noi înșine la această discuțiune».

Și pentru a încheia cu Pantazi Ghica să reținem și aceste două rânduri, dintr'o schiță a anului următor: «Da, toate mor în lume doamna mea, poeziile mele ca și ale Domnilor Bodnărescu, Eminescu și Prodănescu; Vasile Alecsandri și Zamfirescu au noroc! poeziile lor trăiesc, sunt cântate pe toate tonurile, admirate și lăudate, poeziile lor vor trăi etc., etc.». («O amintire», *Revista Contemporană*, II, 2, 1874, pag. 150).

⁴⁾ *Revista Contemporană*, I, 4, Iunie 1873, pag. 384 sqq.

⁵⁾ *Convorbiri Literare*, VII, 2, 1 Mai 1873.

⁶⁾ *Ibid.*, 4, 1 Iulie 1873.

vorbiri, de exemplu numărul din 1 Oct. 1872. Găsim aci o poezie de D. Eminescu, de *genialul* D. Eminescu, pe care *direcția nouă* îl pune imediat alături cu... D. V. Alexandri! S'o examinăm. Poezia se intitulază *Egiptul* și începe astfel:

Nilul mișcă valuri blonde pe câmpii cuprinși de maur

Cu primul vers începe scrințele: Cum ia D. Eminescu câmpii? ca pluralul dela *câmpie* ori dela *câmp*, împreună cu articolul?

Giganți care rimează cu *lanț*! Și asta să fie licență? *Noua direcție* a să ajungă să rimeze *amor* cu *ciur* și *subit* cu *văzută* pentru că se potrivesc consoanele dela fine».

Și după alte exemple, tot atât de ingenioase, în care se vorbește de absența analizei logice, de abuz de epitețe, de greșite acorduri de gramatică, urmează:

«Las la o parte o mulțime de alte frumusețe ale *gemalului* D. Eminescu care și-a câștigat un loc atât de înalt în noua direcțiune și mă opresc un moment la strofa opta:

Răul sfânt etc.

Mare necaz trebuie să fi având D. Eminescu pe prosodie ca să-și permită a rima *sbor* cu *nori* și *rază* cu *luminoasă*. De ce nu și *casă* cu *lună*? amândouă se termină cu aceeași vocală. Asemenea inepții nu sunt tolerate nici unui școlar din clasa III-a gimnazială, și d. Eminescu este în fruntea *nouei direcțiuni*!

Totul s'a metamorfozat în natură, sub bagheta magică a d-lui Eminescu unde nu mai *produc* spume, ele *visează* spume, și visează deștepte pentru că în același timp stau la taină; nu mai se înșiră nori sub cer, ci cerul pornește în inspecție ca să înșire nori!...

Dacă vreodată cuvintele au fost «înșirate pentru plăcerea sonului lor și fără nici un respect pentru inteligență», de sigur că poezia d-lui Eminescu poate fi premiată în acest gen de elucubrațiuni.

Ce este însă d. Eminescu, cu tot bogatul său asortiment de greșale grosolane, de gramatică, de prosodie, de logică, cu toate *pleoșnițele* sale chiar din o altă poezie, pe lângă D. Bodnărescu, un alt poet laudat al *nouei direcțiuni*?

În numărul următor al revistei, D. Aug. Laurian (Laurian-junior, cum îi spune Maiorescu), comentează la rubrica «Tablete bibliografice» câteva din producțiile apărute în *Convorbiri*. Despre o poezie a lui Bodnărescu, vinovată de greșeli de rimă, în genul celor semnalate și până acum, se scrie: «Nu cumva *Cerșetorul* s'a plimbat prin *Egiptul* genialului D. Eminescu?»¹⁾, iar despre *Domnița Ruxandra* a lui Nicu Gane: «Nu știu ce număr de ordine a dat D. T. L. Maiorescu după D. D. Eminescu și Bodnărescu, nuvelistului de care vorbim, în congregația *Convorbirilor*, scrierea sa însă merită să fie citită și o recomandăm din toată inima. *Domnița Ruxandra* ne-a mângâiat de zăpăcînile cu cari sunt adeseori încărcate *Convorbirile*»²⁾.

În timpul acesta *Revista Contemporană* editase actul I din *Musa dela Borta-Rece*, «bufoneria literară» a lui Mihail Zamfirescu, a cărei reproducere se urmează în numerele dela 22 și 29 Iulie, același an, ale *Ghimpeiului*. Cum începând din Noemvrie, se tipărește în coloanele aceluiași ziar și actul al doilea, și cum poeziile lui Eminescu apărute în răstimp sunt și ele ironizate, lăsăm acest izvor pentru la urmă.

În numărul pe August, V. A. Urechii iscălește articolul «Noua Direcțiune din Iași», din care reținem: «Cine nu-și amintește cum d-lui (d. Maiorescu) în primele conferințe din Iași, în saloanele băncii, a început prin a propune arderea a toate încercările noastre literare, fără deosebire de V. Alexandri, pe care mai apoi tot d-lui l-a iertat, ca să-l puie alături cu DD. Bodnărescu, Eminescu și ceilalți?»³⁾. Iar în numărul pe Octombrie, același D. Aug. Laurian, revenea în ale sale «Tablete bibliografice»: «Cât pentru *Turta* d-lui M. Strajan, noi n'avem decât să felicităm pe confrătu din Iași și să le mulțumim că nu ne-au mai dat și de astădată o dosă de Bodnărescu-Naum-Eminescu»⁴⁾.

Dar dacă acestea, și altele, constituiau latura «serioasă» a campaniei, ea mai prezintă și una de bună dispoziție și chiar de oarecare spirit. Ea trebuie căutată mai puțin în paginile publicațiilor umoristice, lamentabile, în majoritatea lor, cât în lucrări, ca aceea a poetului Mihail Zamfirescu, atât de discutabil în opera lui originală și macabră dar atât de surprinzător în opera, al cărei titlu complet sună: «*Musa dela Borta-Rece. Bufonerie literară lirică în trei acte de Henri Meilhac și Ludovic Halévy. Muzica de J. Offenbach.* (Editată de *Revista Contemporană*, București, 1873)».

Broșura aflătoare în Biblioteca Academiei Române cuprinde doar actul I și atâta și trebuie că se tipărise la epoca aceea, după cum reiese din rândurile în cari *Ghimpele* (XIV, 24, 22 Iulie 1873), după câteva fraze, nefe-

¹⁾ *Revista Contemporană*, I, 5, 1 Iulie 1873, pag. 491.

²⁾ *Ibid.*, pag. 492.

³⁾ *Ibid.*, I, 6, 1 August 1873, pag. 546.

⁴⁾ *Ibid.*, I, 8, 1 Oct. 1873, pag. 736.

ricit redactate, la adresa *Convorbirilor*, anunță reproducerea acestei «gentile și foarte spirituale satire la adresa Dumnealor». Cât de gentilă și de spirituală era această bufonerie, fiecare va putea judeca din spiciurile ce vom face, reduse și ele la pasagule ce privesc pe poetul nostru. Ceeace se poate spune, ceea ce se cuvine subliniat, este că din toată revărsarea de platitudini ale vremii aceleia, *Musa dela Borta-Rece* aduce un grăunte de veselie, de glumă nerăutăcioasă, de parodie, nu rareori izbucnită, ce ridică nivelul desbaterilor și care, de bună seamă, va fi delectat în primul rând pe cei vizați. În manuscrisele lui Eminescu se întâlnesc astfel de încercări de teatru glumeț, de care exemplul *Muzei* nu va fi fost străin. Ce e sigur, e că una din marile lui poeme postume, *Antropomorfism* se termină, în rimă, cu numele ce-i dase bufoneria lui Mihail Zamfirescu: Minunescu.

Actul I se petrece în Olimp, unde se va rătăci, în căutare de musă, poetul Brutnărescu, *alias* Bodnărescu. E un Olimp de culoare teutonică, unde în loc de nectar, se găsește mai curând «zeamă de hameiu nemțească». «Corul cântă pe aria «Cine bate la fereastră»:

Trăiască Joe tata lui Bacu
Zeul electric, iar nu Titan,
Vrem să bem încă, să crape Dracu!
Să ni s'aducă vin egiptean!

SATIRII

Vin egiptean, Egiptul, Egiptul lui Minunescu, Ura! bravo, aferim!!!...

Însă bucătăreasa zeilor, ce nu-i alta decât Teresa, fosta ibovnică și musă a poetului ieșan Prodănescu, nu numai că le servește «frișes Bier», dar îi face și elogiul. Joe, din al cărui ciubuc ieșiseră și până acum «lumină electrică», se înfurie mai tare și când Teresa îi cere simbria, să plece, zvârle cu papucul după ea. Se citește *Convorbirile*, cu epigramele lui Brutnărescu și voia bună revine. În scena a III-a, Apoline, schiop, încins cu lauri, și lăru cu coarde de sfoară de Brașov, târăște o targă în care zace Brutnărescu, pentru care caută o musă.

JOE (apropiindu-se)

Este oare Minunescu
Ce Egiptul a cântat?

SATIRII

Nu! acesta-i Brutnărescu
Tot ca el de nesărat.

Brutnărescu, disgrațiat de Joe, pleacă însoțit de bucătăreasa muză la Iași și actul prim ia sfârșit ¹⁾.

Actul II se tipărește abia după trei luni și prezentarea vorbește din nou de *noua direcție* care «nu-i slăbește cu niciun preț din dragoste», de «săgețile minorelui Jupiter», cărora li se răspunde cu o nouă serie de glume. Protagonștii actului II sunt: Minorescu Magnus, Minunescu, Năut (Naum), Brutnărescu, Neguță (Negruzzi), Urlă (Burlă), Vârcolaci (Vărgolici) etc. Acțiunea se desfășoară de astădată la Borta-Rece. În scena a III-a, amintindu-se de Prodănescu, care vorbește *în pilde*, servitoarea adaogă: «Așa este. Seamănă cu d. Minunescu care vorbește tot de Alexandru Machedon și de Arghir Crășorul» (*interesant amănunt bibliografic*). În scena a VII-a, aceste două cuplete (exceleța celui de al doilea nu poate fi tăgăduită):

MINUNESCU — NĂUT

Noi suntem poeți, măi frate,
Ce gramatica nu știm
Ș'orice reguli consacrate
Le călcăm, le nimicim.

NEGUȚĂ

Sunt Neguță, redactorul
Scriitor din chiar senin
Rîm amorul cu toporul
Și cu cinste mă închin.

¹⁾ Reproducerea în *Ghimpele*, XIV, 24, 22 Iulie și 25, 29 Iulie 1873.

În scena a X-a, Minorescu cântă pe aria «Basamacului» catrenul latinesc:

Vinum bonum et suave
Bonis bonum, pravis prave
Cunctis dulcis sapor ave,
Mundana laetitia.¹⁾

Ceea ce urmează departe de a se păstra pe aceeași linie de răușită, prezintă, dimpotrivă, un nivel scoborit. Minunescu se plânge, și împreună cu el Neguță și Năut, că nu i se dă voie, ca lui Brutnărescu, să-și afle câte o musă și după aceea, îmbufnat declamă aparte:

« O rază te 'nalță, un cântec te duce
« Cu brațele albe, pe piept puse cruce,
« Când tocsul (?) s'aude l'al vrăjilor caier
« Argint e pe ape și aur în aer! »
O știe aceasta și fratele Maer
Ce poartă la gâtul un baer...
Ich bitte ain faer!

Din care reținem, doar, eroarea de tipar — *tocsul* — ce va face carieră și se va întâlni, mai departe, și sub condeiul unor domni mai gravi. În scena a XI-a, după ce Brutnărescu pomenește de cele ce a văzut în Olimp:

MINUNESCU

Ce n'ai mai văzut nimica?

BRUTNĂRESCU

Celelalte le-am uitat!

MINUNESCU

Apoi atunci, nene Brutnărescule, să-ți spun eu lucruri mai minunate pe care nu le-am văzut, dară pe care le-am pus în scrierea mea «Sărmanul Dionis», publicată în *Convorbiri*. Ia mă rog ascultă:

«Stele de aur topit», «făclii ce aruncă deodată lumină turbure, roșie, galbenă și somnoroasă», «Crismă din epopeele nordice», «Zămbet fin inocent», «Unguri în papuci de pae», «Cafele turcești puse în curu», «Ciasornice orfane», «Magnet de bumbac», «Păiajeni numismatici», «Ploaie grozavă și luna revărsând lumină», «Metafizică cu ou și cu oțet»!

TOȚI

Bravo, Bravo, Minunescu! Dignus est de Agiamiu!

La intervenția lui Urlă, care se plânge că nu se respectă acordurile și citează ca erori de rimă pe *când-argint* (din Eminescu), lui Minorescu îi e teamă că acoliții își permit să raționeze, după care le vestește: «Unul singur dintre voi cu agerimea sa genială m'a înțeles și de-accea l-am sacrat cel dintâu poet al Direcției noue. Iată în adevăr un model admirabil eșit din pana poetică și inspirată, deși fără muză, [a] lui Minunescu (deschizând *Convorbirile*). Adevărat stil shakespeareian (citește):

«Uh! ce frig etc., etc.»

cinci strofe din *Cugetările sărmanului Dionis*, care întrunesc sufragale tuturor: «Bravo, bravo... genialul, minunatul Minunescu». În continuare, Minunescu și Minorescu cer să vadă muza lui Brutnărescu, pe Tereza.

MINORESCU

(ciupind-o de braț, pe când Brutnărescu îi pune galeții în picioare, încet)

De mi-i da uă sărutare
Nime 'n lume n'a s'o știe
Căci va fi sub pălărie
Ș'apoi cine treabă are!

TERESA

(așezându-și bocceaua pe spate)

M'ai lovit în pălărie!

Teresa face raportul Olimpului, vorbește de Herr von Joe, de Graf von Marte, și adoarme. Minorescu e fericit că descoperă în ea o musă germană. Urmează scena răzvrătirii lui Vârcolaci, care nu va mai scrie în *Convorbiri*, unde se adună cuvinte uitate. Nu vrea să fie unul din «ișlicarii literaturii». Minorescu anunță ordinea de zi

¹⁾ Pentru cariera acestui catren în scrisul românesc, cf. și Mateu I. Caragiale, *Opere*, ediție definitivă îngrijită de Perpessicius, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, 1936, pag. 257.

pentru ședința următoare: «Intâia chestie, după propunerea d-lui Minulescu. Pentru ce Ducepal, calul lui Alexandru Machedon, avea numai un corn în frunte, iar nu două?» etc., etc. Actul se termină cu scandalul provocat de Prodănescu, fericit că a regăsit pe Teresa. E o păruială generală, ce avea să se încheie la judecătorul de pace, unde urma să se petreacă actul III, (cum se anunța în broșura amintită) și despre care n'avem cunoștință¹⁾.

De e să credem unuia din biografii actul III n'a mai fost scris, în urma intervenției lui Alecsandri: «Lui Zamfirescu, îi plăcea să rădă, dar nu era rău; se plecă deci voinței generoase a lui Alecsandri» (Nicolae Țincu, *M. Zamfirescu*, Revista Nouă, V, 1—2, 15 Aprilie—15 Mai 1892).

Peste doi ani, *Egiptul* este din nou obiectul unor recriminări, de astădată mai grave, din partea lui Anghel Demetrescu, (sub pseudonimul Gr. Gellianu). Cum este un un articol, cu oarecare pretenții, un popas la patru ani după decretarea noii direcții și analizează între altele și *Împărat și Proletar*, amânam acele extrase pentru capitolul respectiv.

CUGETĂRILE SĂRMANULUI DIONIS

«Convorbiri Literare», VI, 9, 1 Decembrie 1872.

Se știe din notița precedentă că *Sărmanul Dionis* a fost citit, în aceeași ședință a *Junimei*, dela 1 Septembrie 1872, odată cu *Egiptul* și cu încă un fragment din *Panorama deșertăciunilor*. Se cunosc obiectele aduse în ședință ca și rezoluția acceptării pentru tipar. Nuvela apare în numerele din Decembrie 1872 și Ianuar 1873 dar era finită încă din Viena, cum se poate bănuși și cum atestă corespondența schimbată între Slavici și Iacob Negruzzi: «Pre «Sărmanul Dionisie», scria Ion Slavici, din Arad, în 22 Ianuarie 1873, mi l-a citit în Viena. Vorba d-lui Maiorescu: Bizar etc. — Dar etc. — »²⁾. Ceea ce aruncă încă o lumină asupra raporturilor dintre redactorul *Convorbirilor* și colaboratori, pe care-i ținea în curent cu toate evenimentele ceneclului și cărora le cerea impresii despre literatura tipărită în revistă. Așa e și în cazul de față. Schimbul de păreri urmează după ce nuvela apare în întregime.

Dar tot ce s'ar mai putea spune se cuvine amânat pentru la timpul său, când va fi venit rândul Prozei. Însemnările de față privesc doar versiunile.

Ms. Poezia, purtând titlul *Sărmanul poet*, se află într-o singură versiune, repartizată în două manuscrise: 2290, 62—64 și 2284, 17 v., 18 v., 19 v. Scriind, cum obișnuia, în mai multe caiete deodată, trecând dela unul la altul, sau dintr'un colț la altul al unei pagini, redactând strofele în ordinea pe care o impuneau legile asociației sau ale lucrului de atelier — *Sărmanul poet*, deși repartizat în două manuscrise, se prezintă ca o singură versiune. Este ceea ce trebuie repetat, cu cât edițiile Scurtu și Botez, cari au vorbit de versiunea aceasta au prezentat-o oarecum eronat. Amintind ms. 2284, ediția Scurtu vorbește de «unele (strofe) împrăștiute, fără legătură între ele» iar despre varianta din ms. 2290 că este «incompletă». Ceva mai aproape de adevăr stă ediția Botez, nu când prezintă cele două manuscrise, drept două concepte, din același an 1872, dar când din descrierea fiecărui manuscris lasă a se înțelege că ele se completează unul prin altul. Greșește însă, ca și Scurtu, când pentru manuscrisul 2284, susține că strofele sunt «în altă ordine».

În fond, cum am mai spus: *Sărmanul poet* se prezintă într-o singură versiune, repartizată, din necesități de atelier, în două manuscrise. Avem așa dar a face cu un singur concept, nu cu două, redactat în două caiete, în același an 1872, înainte de a fi dat forma definitivă nuvelei. Dovada stă, mai cu seamă, în strofa a 3-a. *Ciubotele? Nime 'n lume* etc., care dimpreună cu strofa a 4-a, rămasă la un singur vers, se află redactată în ms. 2284, la voia întâmplării, în timp ce strofele 1, 2 și 5—11 se află în ms. 2290. Cât despre ordinea strofelor, pe care atât Scurtu

¹⁾ Cf. *Ghimpele*, XIV, numerele: 40 (11 Noembrie); 41 (15 Noembrie); 42 (18 Noembrie); 43 (22 Noembrie); 44 (25 Noembrie); 45 (2 Decembrie) și 46 (6 Decembrie 1873).

²⁾ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, II, 1932, pag. 199.

-cât și Botez o află a fi alta, ea nu este, cum spuneam și mai sus, de cât prea firească pentru felul de lucru al lui Eminescu. Scris pe verso-ul filelor ce cuprind povestea lui *Călin Nebunul* — manuscrisul 2284 este, prin excelență, un manuscris brouillonar, ceea ce se poate vedea din facsimilul dela pag. 47.

Versiunea ce publicăm, în întregime, chiar și cu strofele necomplete, ilustrează opera de selecție săvârșită dela această versiune la forma definitivă, încorporată în nuvelă. Se cunosc rândurile ce premerg, în nuvelă, versurile. Le vom reproduce, nu atât pentru a reconstitui atmosfera întregului, dar pentru că reprezintă de fapt o variantă în proză a câtorva din imaginile poeziei, atât din forma definitivă cât și din versiunea primă:

«Să privim acum și la sărăcia iluminată de razele unei lumânări de său, băgată în gâtul unui clondir, ce ținea loc de sfeșnic. Ce viziună — și aici, aici petrecea el vara și iarna! — Iarna, de gerul cel amarnic trosnea grinda în odate, crășcau lemnele și pietrele, vântul lătra prin gardurile și ramurile nuse — ar fi vroit să doarmă, să viseze — dar gerul îi îngheța pleoapele și-i painjnea ochii. Surtucul lui, pe lângă acestea, era mai mult urzeală decât bătătură, ros pe margini, fudul la coate, de râdea pare că și vântul în urma lui. — Oamenii căscău ironic gura, când îl vedeau... Și 'n asemenea momente, în lungile și friguroasele nopți de iarnă, crede cineva cum că el, redus până la culmea mizeriei, devenea trist? — Așa era elementul său. O lume întreagă de închipuiri umoristice îi umpleau creierii, care mai de care mai bizară și mai cu neputință. — El băga de seamă că gândurile lui adesea se transformau în șururi ritmice, în vorbe rimate și atunci nu mai rezista de-a le scrie pe hârtie... mai ales garafa goală era în stare de a-l împlina de cugetări melancolice...»

-2290, 62—64

-2284, 17 v., 18 v., 19 v.

SĂRMANUL POET

Mai lăsați-mă și'n pace cu adevăr și poezie
Cine-mi dă pe ele ceva? În durerea mea cea crudă,
Dacă inima-mi svâcnește, dacă fruntea îmi asudă,
Cine șterge-a ei sudoare, cine ochii mi-i mângâie.

5 Surtucul — mai mult urzală [este] decât bătătură
Nu vedeți ce ros pe margini, ce fudul mai e la coate
Vântul chiar râde în urmă-mi, când mă privește la spate
Oamenii? Cu ironie la vedere-mi cască gura.—

-10 Ciubotele? Nime'n lume să nu știe că-s poet
După mândrele călcâie el pe loc mi 'nseamnă teapa,
Dă [!] călcâiele ca ele — dar prin găuri intră apa
Tălpile și-arată dinții, cască — după meremet

Degete-unse cu cerneală samăn' a mucări — și sunt
15 []
[]
[]

-20 Nici un lemn nu e [în] casă, și guzani țin sfat în tindă
Și paltonu-i pus la jidov amanet, afară latră
Vântu'n garduri și prin ramuri, crâșcă lemnul, crapă piatra
Și de gerul cel amarnic îmi trăsnește 'n casă grinda.

1. Ia lăsați-mă în pace etc.; 4. Cine-mi șterge > Cine mă s. > Cine ș.-a.e.s., cine fruntea > C.ș.-a.e.s., cine ochii etc.; 5. Nu vedeți surtucul > Surtu > Vezi surtucul — > Surtucul — etc.; 9. Oamenii? Cine descoase* > O? Cu ironie etc.

N. B. Strofele 9—12 și 13—16 figurează în ms. 2284, 17 v., 18 v., 19 v.

9. Dar ciubotele? In lume > Ciubotele? Nime'n etc.; 12. T.ș.-a.d. și le trebui meremet; 13. Degetele mi-s mucări ~ [pe f. 17 v., în colțul de jos; cf. și facsimilul pag. 47] 17. N.u.l.n.e.[i].c., șoarecu țin sfat în tindă;

Și garafa pântecoasă doar de sfeșnic mai e bună
 Și mucoasa lumina e de său sfărîind arde —
 Și'n astfel de călicie te inspiră, cântă barde
 Ban n'am mai văzut de-un secol, vin n'am mai băut de-o lună.

25 Un regat pentr'o țigară, să-mi fac fumuri ca zăpada
 Cu chimere — dar de unde? scârție de vânt fereasta
 În pod miaună motanii — la curcani vînată-i creasta
 Și cu pasuri melancolici meditănd împlă 'n ogradă.

30 Uh! ce frig... îmi văd suflarea și căciula cea de oaie
 Peste-urechi am tras-o sdravăn și de coate nici că-mi pasă
 Ca țiganu-s care bagă degetul prin rara casă
 De năvod — cu-a mele coate eu cerc vremea de se 'nmoae.

35 De-aș putea dormi — dar frigul nici să dorm n'o să mă lese
 De-aș putea visa dar gerul genele mi le îngheață
 Și-mi painjenește ochii — Ah dorința mea e-o rață
 Friptă... cu curechiu... ba fără... Ce idee genială

40 Și mi-i somn — mi-i frig — li-i sete.. Ce să cuget la amoruri
 Ce femei-ar vrea să 'mpartă sărăcia mea lipită —
 Soartea ce în România la poeți li-i pregătită
 []

Cum nu sunt un șoarec Doamne — măcar totuși are blană —
 Mi-aș mânca cărțile mele, nici că mi-ar păsa de ger
 Gustoasă mi-ar părea-atuncea o bucată din Homer
 Borta-i caldă și n'am grijă nici de lume, nici de hrană.

45 Pe pereți cu colb, pe podul cu lungi pânze de painjin
 Roiesc ploșnițele roșii, de ți-i drag să te-uiți la ele
 Greu li-i de mindir de paie și apoi din biata-mi piele
 N'au dracului nici ce suge și 'ntr'un roi mai de un stânjin

50 Au eșit la promenadă... ce petrecere gentilă!
 Ploșnița ceea-i bătrână, cuvios la mers se 'mbie
 Cavalerul împlă iute — oare franțuzește știe —
 Cea ce 'ncunjură mulțimea e-o romantică copilă!

22. cade > arde; 23. Și în astfel de > Și 'n astfel de sărăcie te inspiră, cântă barde; 25. U.t. pentr'o țigară, să-mi fac frig* > U.t.p.o.ș. să-mi fac fum și să-mi șterg ochii, transcrierea, deși credincioasă, suferă, cu și versul dela etaj, lăsat în drum; 27. la curcani li-i > l.c. vînată-i de* o > l.c. vînată-i creasta; 31. Ca țiganii > Ca țiganu-s etc.; 33. De-aș putea dormi înc[ă]leale > D -a p.d. — dar frigul etc. 39. Astă soarte la > Soartea ce etc.; 44. Iară borta ar fi caldă > Borta-i caldă etc.

N. B. Dela versul 45 începe ms. 2284, 17 v., 18 v., 19 v și continuă până la urmă.

47. Ah li-i greu > Greu li-i etc.; 50. P. ceea-i bătrână, împlă 'ncet și cuvioasă; 51. Cavaler este acela — oare franțuzește știe; numere suprapuse indică, ulterior, ordinea oare știe franțuzește, ceea ce arată că îmbie fusese înlocuit, mintal, cu pășește, cum e în textul Convorbirilor;

55 Bruh! mi[i] frig — iată pe mână cum codește - un negru purec
Să-mi moi degetul în gură — am să-l prind — ba las săracul —
Dac'ar fi la v'o femeie știu că ar vedea pe dracul —
Dară eu? — ce-mi pasă mie — bietul om la ce să-l purec?

60 Și motanu toarce 'n sobă — doar de foame, măi motane
Vin încoă să stăm de vorbă, unice amic și ornic —
De-ar fi 'n lume-un sat de mâțe, zău că'n el te-aș pune vornic
Ca să știu și tu bătrâne boieria ce-i, moțpane!

Oare ce gândește hâtrul de stă ghem și toarce 'ntr'una,
Ce idei se 'nșiră dulce în mâțasca-i fantasie —
V-o cucoană cu-albă blană cu amoru-i îl îmbie —
Rendez-vous i-a dat în șură, or în pod în găvăună.

65 De-ar fi 'n lume numai mâțe, ah motan aș fi... [D'a bună]
Mieunând în ode nalte, tragic miorlând ca Garrick
Ziua tologit în soare, pândind cozile de șoaric
Noaptea 'n pod, cerdac, pe streșini hainizând duos la lună.

70 Oare cum ar părea lumea ochilor mei de motan?
Ideale-aș face versuri la junimea generoasă
La blănite domnișoare și la dame cari scapăr
Cum [că] lumea un vis este, un vis sarbăd de motan?

75 Sau cu ochelari pe nasu-mi, de o treabă mai cu moț —
Jus motanicum citire-aș — Savez-vous Messieurs Giraffe
Aș striga capitol *unu* [—] e 'mpărțit în paragrafe [—]
« June pur — nu mânca slabii șoareci, nu! dacă nu poți! »

80 Medic [—] la cadavrul unui geniu ochi[i] crud înholb
Cât fosfor au fost în crieri ca să poată să răsară
A lui gânduri geniale — El a inventat papara
Din ouă de coțofană Domnilor! Eri foc — azi colb!

54. Imi moi degetul etc.; 57. Ș.m.t.'n.s. — doar de frig, ean* măi motane; 58. V.i.s.s.d.v. — tu amic imi ești și ornic —; 59. Botez era îndreptățit să presupui că stat de mâțe, din Convorbiri putea să fie o greșală de tipar. Vornic și boierie cer mai curând sat de mâțe ca în versiunea aceasta. 64. Și i-a dat > Rendez-vous i-a dat etc.; 65. versul neterminat; completarea amănată prin; 66. Și cântând aș trece > Mieunând de dor și jale, miorlând cu inspirare > Mieunând de dor și jale, miorlând în nalte ode > Mieunând în madrigale, miorlând ca la paradă; 67. Pentru-a patriei mărire > Sau pândind întins la > S.p i. în soare după șoarecelui coadă > Ziua tologit în soare pândind șoriceasca coadă; 68. Sau în pod > S. pe pod, cerdac și streșini heinizând duos la lună > Noaptea 'n pod, cerdac și streșini șerbănind duos la lună, 69. mei de motan? — șters și neînlocuit, cum avea intenția; 70—71 Ideale-aș face versuri spunând suflurilor pure —.

A junimei generoase, damicelelor blănite;

71. L. b. d., netezi dame cari scapăr.

Strofa 73—76 barată. 75. Aș striga capitol *unu* cu accente > A.s.c.u este > Aș striga capitol *unu*, adevăruri, drepturi grave; 76. « Nu mânca > N. mâncași > « June pur — etc. 77. Medic la cadavrul unui geniu motănesc eu demonstrare-aș; măsura, precum se vede, depășită. In josul paginii, însemnare izolată, creion: ochii 'nhoalbă; 78. Ce profund > Câtă stofă și câți > Cât fosfor etc.; 79. A lui gânduri geniale etc.

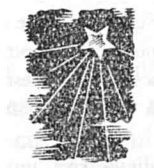
Teolog — Colo în templul închinat ființei care
După chip ș'asămănare a creat mătescul neam
Aș striga: O motănime, motănime! Vai! Haram
De-al tău suflet motănime, nepostind postul cel mare.

85 Ah! sunt pintre voi de-aciea cari nu cred tabla legii
Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte
Ce istoria motănimei o tot duce înainte!
Ah! atei! Nu temeți iadul ș'a lui duhuri lilieci!

90 Anathema — surzi vi-s ochii, oarbă e urechia voastră
Nu vedeți ce 'nțelepciune e'n ființa voastră chiară?
O motani fără de suflet — La sgâriat el v'a dat ghiară
Și la tors v'a dat mustețe — Vreți să-l pipăiți cu laba?

95 Iiii! că în clondir se stinge căpițelul de lumină
Moșule, mergi de te culcă, nu vezi că s'a 'ntunecat [?]
Să visăm favori și aur, tu 'n cotlon și eu în pat —
De-aș putea să dorm încaileă — Vis a gândului odină!

100 Să mă culc, pe-ochi mi se-așează întuneric ca o mută armonie
Vino somn! or vino moarte! — mi-i aceeaș — mi-i tot una
De-oiu petrece cu motanii și cu pureci și cu luna
Or de nu — puțin importă — Poezie — sărăcie!

INGER ȘI DEMON

«Convorbiri Literare», VII, 1, 1 Aprilie 1873

Ședința *Junimei*, ce urmează celeia în care cetise *Egiptul și Sărmanul Dionisie*, se ține la Pogor, în 7 Septembrie 1872. Sunt de față, afară de gazdă și de A. D. Xenopol, secretarul ședințelor: Maiorescu, I. Negruzzi, N. Ganea, Eminescu, Tassu. «D. Eminescu cetește două poezii *Inger și Demon* și *Floare albastră*, care ambele se primesc»¹⁾. Cum i se mai reținuse, pentru tipar, lucrările cetite în ședința anterioară, poeziile de acum apar în *Convorbiri*, exact peste o jumătate de an.

Inger și demon era terminată din Viena. Slavici o cunoștea, așa cum era la curent cu majoritatea lucrărilor lui Eminescu, de hărnicia căruia avea motive să nu se îndoiască: «Eminescu — scria el lui Iacob Negruzzi, la 30/18 Martie 1872, din Viena — nu lucrează nimic — e leneș... Cel puțin el zice așa... Eu însă nu cred; el e șiret»²⁾. Și pe bună dreptate — căci e tocmai vremea în care Eminescu pune la punct și sfârșia, între altele, marele poem al *Panoramei deșertăciunilor*.

85. Ah ștu.p.v. de-aciea cari nu vor să 'nțeleagă; 88. Ah! aten! ah lua-i-ar o turmă de draci întreagă!
89. Anathema — Orbi > A. — surzi etc.; 92. Ș.l.t.v'a d. mustețe — și nu-i înțelegeți > Ș.l.t.v'a.d.m. — Vreți etc.
Urmează (intenționa o nouă strofă după Teolog, Medic?). In oaste prapurcic ~
95. Să visăm visuri plăcute, tu 'n cotlon și eu în pat, 96. Vis > Somn > Vis, 97. Vers imperfect pentru că
la început fusese amânat prin puncte-puncte. S. m c. p.-o. m. s.-a. întuneric.....

¹⁾ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, IV, 1933, pag. 457.

²⁾ *Ibid.*, II, pag. 186.

Plecat la Șiria, înainte de a se stabili, pentru un timp, la Arad, în cancelaria avocatului N. B. Stănescu, Slavic¹ se interesa în scrisoarea dela 4 August 1872 de soarta poeziei amicului său: «N'a trimis Eminescu: «Inger și Demon»? Poezia îmi pare în genere bună»²). Ceea ce explică și mai bine rezervele cuprinse în scrisoarea dela 10 Aprilie 1873, expediată din Arad, după apariția poeziei în *Convorbiri*: «Mă întreb de poeziile lui Eminescu. Eu le aflu mai slabe decât «Mortua est». Este ceva forsat mai ales în «Inger și Demon». A doua poezie [«Floare albastră»] este mai bună. Și apoi încă una despre Eminescu. Mie îmi mai place frumosul senin decât acela strălucitor, îmi mai place o Vinere de marmură decât una de aur. Eminescu strălucește prea mult în poezia sa... Poate că gustul lui este mai înalt decât al meu, dar eu zic, că soarele este mai frumos în zori decât în miază-zii »³). Ceva forsat și în genere bună sunt noțiuni ce se completează și exprimă o opinie critică, ce nu era așa departe de adevăr. *Inger și demon*, cu toate strălucirile de amănunt, culminând în magnifica strofă: *A venit un rege palid și coroana sa antică*... rămâne, dintre poemele lui Eminescu, aceea în care umbrele și neglijențele de formă covârșesc.

Ms. Intâia oară, poema apare sub titlul *E îngerul tău or umbra ta*, în ms. 2259, 27—28 în submanuscrisul *Marta*, sub numărul 16, imediat după *Inger de pază*. «Este o versiune mult îndepărtată de textul publicat și necompletă — se termină cu v. 44» scrie Botez, în ediția sa (pag. 298). Cât de depărtată este, se poate vedea din confruntarea textelor, cea mai adâncă schimbare fiind trecerea dela persoana I-a la a III-a. Dar necompletă — nu. Că poezia se termină cu versul 44 e un fel de a vorbi, propriu lui Botez, pentru care, consecvent procedului său, orice variantă ce nu se poate raporta la textul definitiv pierde din valoare.

Mai aproape de adevăr e Scurtu (1908, pag. 142) când scrie. «... e o variantă anterioară și inferioară a celor 11 strofe dela început, formând o poezie întreagă, datată de Eminescu 1869 Dec.». În adevăr, poezia este completă, în această formă, de sine stătătoare, la epoca aceasta, când *Inger și Demon*, în forma din *Convorbiri*, nu era nici măcar schițată. La epoca aceasta, 1869—1870, poezia e una din fețele dipticului, a căruia cealaltă față e *Inger de pază*. Și în concepția de atunci, poema era finită. Între 1870—1872 poezia se întregeste cu reflexele celeilalte concepții, din *Împărat și proletar*, dimpreună cu care, precum vom vedea, alcătuiește un alt diptic. Cele patru strofe, adăugate de Scurtu, din ediția Șaraga sunt, minus tiparul metric, de dincolo. Și pentru că ne aflăm la precizările și disjungerile acestora, de concepție, să stăruim asupra unui bine venit amănunt de cronologie.

Se cunosc rândurile de către sfârșitul nuvelei *Sărmanul Dionis*, când eroii, exilați în v'un sat «spre a se rubi departe de sgomotul lumii» sunt înfățișați, el, cu «fața... trasă și fină din care nu se putuse încă șterge amărăciunea unei tinereți apăsate, ci rămăsese încă într'o trăsătură de nespūsă naivitate în jurul gurei, lângă fizionomia ovală, rătunjită și albă a ei... chipul unui tânăr demon lângă chipul unui înger ce n'a cunoscut niciodată îndoiala».. Aici d-l D. Murărașu glosează: «Plecând de aici a ajuns Eminescu la poezia *Inger și demon*, publicată în *Conv. lit.* 1873, 1 Aprilie și n care găsim versurile: *Ea un înger ce se roagă — El un demon ce visează: — Ea o inimă de aur — El un suflet apostat*... »⁴).

Amănuntele cronologice de mai sus arată că, dimpotrivă, nuvela folosește imagina, veche de aproape trei ani, din întâia formă a poeziei. Așa cum, fără doar și poate, tot de aici pleacă și sugestiile tabloului «Căderea Ingerilor» din Cezara, pentru care pozează, în demonul urmărit, Ieronim⁵). Și cum, din aceeași epocă și din aceeași matcă cu poezia, pleacă și portretul lui Poesis, din *Genu Pustiu*, de care trebuesc alăturate notele marginale, din subsolul poeziei ce urmează, schițate în dreptul strofelor a 2-a și a 3-a:

«Eu — din contra — care văzusem figura frumoasă a acelei fuce a pământului, a acelui înger blond, eu îl visam zi și noapte, și mi se pare că atunci când îngenunchiam la o icoană neagră de lemn din biserica noastră, când dascălul murmură în strana lui rugăciuni într'o limbă veche și mai mult slavă, pe când preotul în altar își înălța slabele sale mâni spre ceruri, — mie mi se părea că mohorîta roșie icoană a Maicei Domnului din iconostas lua conturi din ce în ce mai albe, fața sa cea ștearsă și neînțeleasă devenea ca suflată de-argint trandafiriu, părul său acoperit de maramă brodată cu aur părea că undoa în lungi și dezordonate bucle blonde ca aurul, ochii săi stinși de vreme păreau că lucesc ca două flori vinete, iar buzele sale sante, galbene și închise păreau rozete ce murmură vorbe, pe când haina cea plină de falduri și roșie, devenea în ochii mei pânjenii albă ca gazul cel alb. În biserică în locul Maicei lui Dumnezeu, eu priveam prin lacrimile mele amare de amor — pe acel chip drag inimei mele, pe Poesis »⁶).

Se specifică, înainte de a da curs, textului acestuia, prim, din *Inger și Demon* că variantele, din subsol, sunt de două feluri Unele, variante propriu zise, deci anterioare. Altele, ulterioare, când începuse prelucrarea poeziei, dar părăsite. De aceea s'a notat în mod expres, cărui gen aparține varianta.

¹) *Ibid.*, II, pag. 193.

²) *Ibid.*, II, pag. 203.

³) M. Eminescu, *Scrieri literare*, comentate de D. Murărașu, ed. II, 1939, pag. 81.

⁴) *Ibid.*, pag. 109—111.

⁵) *Ibid.*, pag. 171—172.

2259, 27—28

16 E INGERUL TĂU OR UMBRA TA ?

1. Noaptea 'n doma întristată pin lumini îngălbenite
Faclelor de ceară albă, cari ard lângă altare
Când altaru 'n fundul domei stă întunecos și mare
Nepătruns de ochii roșii a luminelor pălite
- 5 2. In biserica pustie lâng-altarul din părete
Genunchiată stă pe trepte o copilă îngerească
Când nainte-i pe icoană stă în gloria-i cerească
Maica regelui iubirei ce pe lume tristă vede.
- 10 3. In biserica cernită printre negri muri de jale
Nepătrunși de-a nopții stele ce asupra ei veghiază
Ingerul-copil stă, plânge și la mama 'ngenunchiază
Mama lumei, mama milei, mama plângerilor sale.
- 15 4. Cufundat în întuneric lâng-o cruce mărmurită
Coatele pe brațul crucei le distind și le așez
Și din umbra mea cea deasă ca un demon eu veghez
Ochii mormântați în capu-mi, fruntea tristă și 'ncrețită.
- 20 5. Și bărbia mea s-apasă pe a crucei umăr rece
Părul meu negru ca noaptea peste-al marmurei braț alb
Pe când candela cea tristă cu reflectul ei rosalb
Fața îngerului palid cu lumina-i vrea să-nnece.
- 25 6. Ea un înger ce se roagă, eu un demon ce turbează
Ea: o inimă de aur; eu un suflet apostat
Stau în umbra mea fatală de o cruce rezemat;
La picioarele Madonei tristă, pală, ea veghiază.
7. Pe un mur înalt și rece de o marmură curată
Albă ca zăpada iernei, lucie ca apa lînă
Vezi copila cum aruncă umbră tristă ce se 'nclină
Umbra ei, ce ca și dânsa stă în rugă 'ngenunchiată.

V. — N. B. Am indicat întotdeauna: creion, cerneală, convins că schimbările nu sunt din aceeași epocă.

Titlu: creion ulterior, c.ca 1872: Paza inocenței.

5. Ulterior, cerneală. In biserica pustie lângă arcu din părete; 7. Când nainte-i stă 'n icoană > C. n.-i. pe icoană etc.

Ulterior, marginalu cu creion, în dreptul strofelor a 2-a și a 3-a: făclia cu lumina* ei* roșie* curge* și se uită mirată* în ochii și pe pânza mohorită unde surăde Madonna. Boltă — Sub boltă făclii și flori — Madonna pânză. mohorită.

17. Ulterior, cerneală: Și b.m.s.-a. pe a pietrei umăr rece; 20. Ulterior, cerneală: F.i.p. cu lumina-i va să-nnece; 21. Ulterior, creion: visează pentru turbează; 23. Ulterior, creion: El în umbra lui fatală stă de-o cruce rezemat; schimbările, precum se vede, nu-s generalizate.

8. Ce-ți lipsește oare ție, copilă pală, tristă,
 30 Decât aripile albe ca să fii un înger pal
 Ce se pierde în privirea chipului cel ideal
 A Madonei ce surâde peste lumea ateistă.
9. Ce-ți lipsește? ... Aripa albe cătră ceruri înălțate!
 Dar ce văd? ... Pe-a umbrei umeri ce se 'nnalță și se 'ntinde
 35 Două umbre de aripe ce se mișcă tremurânde
 Două aripe de umbră cătră ceruri ridicate!
10. O! Nu-i umbra ta aceea! ... Este îngeru-ți de pază
 Care diafan ... un suflet pe muri netezi se resfrânge
 Cu aripi aeriane lângă tine el se plânge
 40 Lângă tine îngenunchie, lângă tine el veghiază.
11. Dar de-i umbra ta aceea, atunci tu un înger ești
 Dară aripele-ți sânt nu le vede lumea vană
 Numai murii triști și palizi văd aripa-ți diafană
 Murii sânti, ce le reflectă pentru ochi-mi pământești.

1869 Dec.

Toate celelalte manuscrise, în care se mai întâlnește *Inger și Demon*, sunt fragmentare și toate cam din aceeași epocă, 1871—1872, când se decide să completeze întâlul concept, să amplifice tema.

Le înșirăm în ordinea versurilor din textul definitiv, care se poate să fie și aceea real cronologică.

În ms. 2259, 280 v. se află ciorna a trei strofe, cuprinzând versurile 49—60, din textul definitiv. Diferențele; când minime, când importante, cum de pildă, în v. 49: *Ea? Regin'a fost, etc.*

2259, 280 v.

- Ea? Regin'a fost — Un înger blond cu diadem de stele —
 50 Trecea 'n lume fericită, înger-rege și femee,
 El răscoală în popoare a distrugerei scântee
 Colo'n proletarii palizi viermuesc gândiri rebele —
- Despărțiți de-a vieții valuri, între dânsa și 'ntre el
 Veacuri sunt de cugetare, o istorie, un popor —
 55 Și cu toate câte-odată se 'ntâlnesc și ochii lor
 Se privesc — par a se soarbe unui pe-alții ~
- Ochii ei cei mari albastri de blândețe dulci și moi
 Ce adânc pătrund în ochii lui cei negri furtunoși
 Și pe fața lui cea pală trece-ușor un nour roș —
 60 Se iubesc — Și ce departe stau de-olaltă amândoi?

29. Ulterior, cerneală: Ce-ți l.o.ț. copilă, scumpă, tristă. 36. Marginal: îndreptate (pentru ridicate), dar respins îndată în paranteză; 41. umbra ta și tu, sublinieri cu cerneală, ce nu par să fie simultane cu copia poeziei; 43. Inlocuire simultană dar părăsită: Numai murul sânt și rece vede taina diafană, după ce mai înainte închisese în paranteză pe triști și palizi văd și notase marginal ei văd ceea ce ar fi dus la o primă formă a modificării: Numai murii ... ei văd > Numai murul ... vede; 44. Murii sânti, ce-apoi le-arată și la ochi-mi pământești > M.s. ce o arată și la ochi-mi pământești.

2259, 280 v. — 51. în popoare crunt'a* > în p. a. distrugerei; 53. În viaț' atât > Despărțiți etc.; 55. Și cu toate asta* > Ș.c.t. câteodată etc.; 56. Versul neterminat; 57. Ochii ei cei mari albastri, dulci ca două blânde stele; 60. [îndescifrabil] > amândoi.

Urmează ciorne diverse pentru excepționala strofă 61—64. *A venit un rege palid etc.* Întâia ciornă nu e în 2290, 28, cum notează Botez. De asemenea greșit adaugă că tot acolo se află și întâia strofă din cele 5 publicate întâiu în ediția Șaraga, și integrate de Scurtu în ediția lui.

Primele ciorne ale strofei 61—64 sunt în ms. 2291, 38—38v., carnetul de Viena, legat în piele, unde printre alte crâmpie de poezii, următoarele două strofe: întâia, în versuri albe, p. strofa 61—64, cu versul 4 făcând tranziția către strofa 65—68 din textul definitiv; a doua strofă e desigur o primă variantă a acestei strofe 65—68.

2291, 38—38 v.

Au venit un prinț ferice, mândru ca dintr'o poveste
Mi-a 'nchinat flori mândre de-aur și diademe înstelate
A venit un rege mândru mi-oferi a lui coronă
Grea de glorii și putere — inima 'mi rămase 'nchisă.

65 Și veni el — pe-a lui frunte pală multă* e durere
E frumos, sărac, de gânduri plin — ș' atât de părăsit
Și-a mea inimă i-am dat-o — ce înalt, ce fericit
Deveni de-atunci sărmanul ~

după care, reia strofa 61—64 în forma apropiată de textul definitiv.

A venit un rege palid, și corona sa antică
Grea de glorii și putere ~

și trece cu ea, imediat, în 2290, 28, unde se prezintă în 2 forme, deduse din strofa 61—64 de sus:

2290, 28

1°. A venit un rege palid și corona sa antică
Grea de glorii și putere l'a ei poală-ar fi depus
Pe-ale tronului covoare ea piciorul de-ar fi pus
Și în înșeprata mână, mâna-i dulce, albă, mică.

2°. Au venit un prinț ferice alb ca vișinu'n april
Și pe membrele-i rotunde dulci și nalte-albastra haină
Aruncă creții ei splendizi în a ochilor lui taină
Ea văzu iubirea blândă unui inger de copil.

Urmează cele patru strofe, ale primei ediții Șaraga, ce sunt o continuare a strofei 73—76 și ale căror idei sunt înrudite cu acelea din *Împărat și Proletar*. Precizăm: sunt, de fapt, 4 strofe și un vers. Deși în continuarea v. 76 din textul definitiv, le-am numerotat aparte. Ar fi însemnat altminteri să adoptăm criteriul lui Scurtu, care le-a încorporat în ediția sa, cu toate că Eminescu le eliminase.

2290, 28. — 1° Strofa barată cu cerneală roșie, după utilizare.

62. G.d.g.ș.p. la picioare-i ar fi pus; de fapt: la picioare-i > la (sic) ei poală; 63. Pe a tronului > Pe-ale etc.;

64. Și în înșeprata-i mână, mâna-i gingașă și mică.

2°. 61. Au v.u.p.f., fața albă ca zăharul; 63. Se cutremura de-iubire și 'n a ochilor lui taină.

În același manuscris, la f. 16 v., din aceeași epocă, un portret feminin care începe cu: «Ea era albă ca zăharul...», pe care G. Bogdan-Duică se credea îndreptățit să-l pună în legătură cu Veronica Micle — ipoteză puțin probabilă, portretul fiind din epoca de Viena și de o alcătuire pur literară¹⁾.

¹⁾ Gh. Bogdan-Duică, *Venus Anadyomene*, Buletinul Mihai Eminescu, V., 12, 1934.

2290, 53—54

- O ades suit pe-o piatră, cu turbare se 'nfășoară
 În stindardul roș — Și fruntea turbure și încrețită
 75 Părea ca o noapte neagră de furtune-acoperită
 Ochi fulgerau și vorba-i trezia furia vulgară.
- Dumnezeu? O umbră goală cu-a cărui nume v'apasă
 Orb ar trebui să fie, surd or rău, dacă ar fi —
 Dacă stă 'n a lui putere rău 'n lume-a nimici
 Atuncea de ce n'o face? Dacă-i însuși rău vă pasă
- 5 De-a lui ordine? Dar nu e. Ce-i dreptatea cea lumească
 E-o 'ngřádire contra voastră; legile nu-s pentru ei.
 E ușor traiul în lege pentru dânșii — pentru cei
 Ce-au făcut ei înșii legea, pot, cum vor, s'o tălmăcească.
- Binele? Când ai pământul, e ușor ca să fii bun —
 10 Patria? Lor dă mărirea ș'a puterei aspră vargă
 Pe ei cu aur și glorie, pe noi cu greul ne 'ncarcă —
 Ah! ei sunt înșelătorii, noi înșelații nebun.
- Ne tâmpesc spre-a crede 'n orce, dar ei — nu cred în nimica
 Noi vărsăm sânge 'n războaie și cu miile murim
 15 Pe sama sângelui nostru ei sunt mari și respectați
 Noi gunoiul și ei aurul, noi curagiul și ei frica.
- Pe ei îi caută glonții, noi glonții îi căutăm.

Și în același manuscris, cu creion, din aceeași vreme, două strofe, din cari a doua, deși neconturată, e în de aproape înrudită cu cele de mai sus:

2290, 16

Fulgeri fierb pure [și] sfinte moartea lunei s'o lumina
 Ceru 'n clopot să s'avânte, smulgând spațiile cu sine
 Mișcând limba lui de tunet printre nourii cei deși
 []

2290, 53—54. — N. B. Toate strofele barate cu creion roșu.

73. O ades suit pe-o piatră înfășat se > O a.s.p -o.p. cu turburare 'n (sic) se 'nfășoară.
 10. Patria? A lor ea este, li dă glorie și nume > Patria? E-a lor > P.? Lor dă etc.; 14. Noi vărsăm sânge
 'n războaie ei să fie > N.v.s.'n. războaie și etc.

In *Scurtu* (Șaraga) oarecari diferențe, precum urmează: 1. Dumnezeu — zicea — o umbră-i cu-a cărui
 nume s'apasă; 2. subliniat: *dacă* nu *rău*; 4. Atunci el de ce etc.; 5. D.-a. l. o ? D. n. c. Ce-i
 dreptatea omenească?; 8. Cari au făcut-o înșii etc.; 11. cu-aur și cu glorie, 12. noi—înșelații nebuni:

13-16: Ne tâmpesc spre-a crede'n orice, dar ei nu cred în nimică,
 Pentru pacea și mărirea lor noi sângele-l vărsăm,
 Pe ei gloantele îi cată, iar noi le căutăm.
 Și la urmă? Noi gunoiul—și ei aurul ce ne strică.

Strofă, ca și restul dealtminteri, pusă la punct și evoluată față de textul dela etaj și care are avantajul că rezolvă
 și chestiunea versului răzleț: Pe ei îi caută glonții etc.

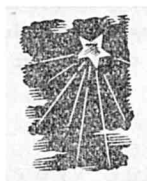
2290, 16. — Ordinea primă:

1-2. Ceru 'n clopot să s'avânte smulgând spațiile cu sine (a)
 Fulgeri fierb pure [și] sfinte moartea lunei s'o lumina (b)

(a) mișcând* > smulgând; (b) Fulgerile > Fulgeri.

5 Sclavii? Sunt — Resbelul? — Este. — Caste*? sunt. *Răul* rămâne
 Alte forme — tot aceeași — ce dispăre-i num'a bine
 A vedea vrei viitorul — te întoarce spre trecut
 Căci pământul e-un cadavru și istoria necrolog.

Motive înrudite se întâlnesc nenumărate ici și colo. Familia lor nu va putea fi reconstituită de cât după ce se vor fi tipărit și cronologizat toate textele. Dintre cele de epocă, sub raportul scrisului și chiar al contaminării temelor, vor trebui să fie luate în seamă *Un roman, Ta twam ași* etc. Carnețele de Viena sunt presărate cu atari motive. În ms. 2290,50, acest singur titlu: *Demon și Inger (O tragedie)*. Și în același ms. din aceeași epocă, poemul postum (publicat de Chendi): *Demonism*. În ms. 2291, 41 v. celălalt poem postum (deasemeni tipărit de Chendi): *Mirodoniz, metresa lui Dumnezeu (Lucifer)* și supratitlul: *Din « Demonul »*, iar la pag. 52, însemnarea « *Plan*. Mirodoniz întrețesută cu idea « Demonului » (Weltgeit, Geist *) și cu Povestea ce i-am povestit ei».

FLOARE ALBASTRĂ

« Convorbiri Literare », VII, 1, 1 Aprilie 1873

Cetită, după cum s'a văzut din notița anterioară, în aceeași ședință a *Junimei*, odată cu *Inger și Demon* și tipărită în același număr al revistei — *Floare albastră* face parte dintre cele mai puțin înțelese din poeziile lui Eminescu, în orice caz din poeziile cele mai expuse neînțelegerii, și încă din cauza desăvârșitei lor grații. Dacă pentru Slavici, precum s'a văzut, poezia era « mai bunișoară », pentru cerberii și zeflemiştii timpului ea a fost un bogat izvor de răstălmăciri și glose ironice, toate, mai mult sau mai puțin, variațiuni pe tema glumei din *Musa dela Bortia-rece*, a lui Mihail Zamfirescu. Un citat din gravul Anghel Demetrescu, dela 1875, ce se va întâlni în notița poeziei următoare, arată până unde poate merge lipsa de receptivitate, pentru cele fragede, ca și servitutea glumei ieftine. Nimeni, însă, nu l-a întrecut întru aceasta pe Aron Densușianu, pe învățatul acesta aspru, care și înainte și după Grama, s'a aplicat, cu cele mai virulente sarcasme asupra poeziilor lui Eminescu și asupra seraficei *Flori albastre*, în deosebi. Amatorul de curiozități îl poate urmări în toată statornica și obtuza lui atitudine, dela « scrisorile literare » din *Orientul Latin* (retipărite în *Cercetări Literare*, Iași, 1887) și până la lungul său studiu despre « Literatura bolnavă », *id est* Eminescu, din *Revista critică-literară* (II. 5-6, Maiu-Iunie și 10, Oct. 1894). Oricâtă neînțelegere, oricât de dușmănoasă, exprimată, n'ar fi putut umbri, însă, una din cele mai perfecte, în delicata lor putere evocatoare, dintre creațiunile lirice eminesciene.

Intre interpretările cu cari a fost însoțită și care nu puteau să nu ducă la simbolul romantismului german, se cuvine reținută aceea a lui G. Bogdan-Duică, pentru care *Floare-albastră* este în primul rând un document biografic. Apropierile de peisaj și de conținut între câteva din poeziile aceleiași vârste, a locului natal, precum, *Din strănătate*, *Un roman*, *Floare albastră*, dădeau istoriografului îndreptățirea să vorbească de una și aceeași *iubită*

5. S. ? S. — R. ? — E. — Tot ce > S. ? S. — R ? — Este. — Caste etc.

N.B. Versul 8 în forma, dela etaj, se află în realitate pe fila 28, a aceluiași ms, unde conturat, a fost reținut, între cele două forme ale strofei 61—64. Formele intermediare sunt:

Și istoria-i un necrolog — ~ (pe fila 16)

Și pământul e o raclă și istoria necrolog (pe fila 28)

dela Ipotești, pe care ar fi cântat-o întâia oară în elegia *Elena* (cf. capitolul *Mortua est!*). Folosind imagina clasică, ne-am afla adică în fața unei Beatrice pe care ar fi căutat-o și cântat-o întreaga viață, chiar dincolo de întrupările ei pămâtenice. Interpretare ce nu exclude totuși, pe celelalte.

Ms. *Floare albastră* se află în singurul ms. 2259, 204—205, și într-o formă necompletă. E una din copiiile de atelier, ale celor dintâi 5 strofe, lipită pe două din filele detașate, ale unui din micile caiete cartonate de Viena. Tot în aceste pagine, la fel lipite, și copii dintr-o formă evoluată a *Ondinei*. Restul strofelor s'a rătăcit, ducând cu sine și enigma ultimului vers. Faptul trebuie specificat, cu atât mai mult cu cât indicațiunile de până acum nu sunt tocmai clare. Scurtu notează, în ediția sa, că în manuscrisul respectiv se află: «textul identic al primelor cinci strofe», ceea ce ar lăsa să se creadă că pentru rest, textul nu e identic. Iar Botez precizează că, necompletă, versiunea prezintă «numai cele cinci strofe dela începutul poeziei». În realitate manuscrisul cuprinde 6 strofe, cum se poate vedea din reproducerea de mai jos, care deși aproape aidoma cu textul publicat merită să fie transcris, de oarece mai sugestiv apare procesul de eliminare, aplicat de poet, acelei inedite strofe a 3-a. În treacăt să spunem că, deși de o lectură întrucâtva dificilă, strofa e totuși descifrabilă și adaugă o imagine, cu care abia poezia de mai târziu, a lui Minulescu, ne familiarizase. Interesantă socotim și varianta versului *Piramidele*, ceea ce arată că dintru întâiu 3 strofe începeau de-arândul cu *Inzădar*. Forma ultimă, cu eliminarea strofei a 3-a și cu stabilizarea versului *Piramidele* — operație radicală și de un nedeșmănit instinct artistic — constituie fără doar și poate, o biruință și o ilustrare.

2259, 204—205

FLOARE-ALBASTRĂ

Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și 'n ceruri nalte
De nu m'ai uită încalte
Sufletul vieței mele.

5
Inzădar râuri în soare
Grămădești n'a ta gândire
Și câmpiile asire
Și întunecata mare.

10
Inzădar La Plata mână
Sânta-i mare argintoasă
Prin câmpii întunecoasă
Prin pădurile bătrâne.

15
Piramidele 'nvechite
Urcă 'n cer vârful lor mare —
Nu căta în depărtare
Fericirea ta iubite.

20
Astfel zisa mititica
Dulce netezindu-mi părul —
Ah ea spuse adevărul
Eu am râs n'am zis nimica.

9—10. Inzădar La Plata curge
Ca o mare argintoasă

11. *de fapt*: Prin câmpii câmpu întunecoasă

13. In zădar vezi piramide;

Hai în codrul cu verdeață
Unde isvoare plâng în vale
Stânca stă să se prăvale
În prăpastia mărească.

Spuneam că restul, rătăcit, al poeziei a luat cu sine și enigma ultimului vers. Intr'adevăr. Deslegarea nu va putea veni decât în ziua în care hazardul binecuvântat va fi scos la iveală și restul, necunoscut deocamdată, al manuscrisului. Textul *Convorbirilor*, ca și al celor mai multe ediții, cu Maiorescu în frunte, sună: *Totuși este trist în lume*. Edițiile Ibrăileanu, Ortuz (tutto è ora triste nel mondo!), Dragomirescu dau: *Totul este trist în lume*. La Călinescu: *Totuși*... iar în notă: «*Totuși* al poetului rămâne, ce-i drept, nefiresc. Cea mai categorică, cum era și de așteptat, este ediția Dragomirescu: «Am adoptat varianta «Totul este trist în lume» în loc de «Totuși este...» (*Convorbiri literare, Scurtu*) pentru că aceasta din urmă este o evidentă greșeală de tipar, care s'a strecurat și în ediția *Maiorescu*», (pag. 208).

Despre tiparul, plin de greșeli, al *Convorbirilor* e inutil să se mai vorbească. Și *totuși*, dacă e îngăduit a spune, cine ar putea afirma cu siguranță, de care singur d-l Mihail Dragomirescu nu se îndoiește, că bizarul vers, în forma din *Convorbiri*, e numai decât o eroare de tipar. *Totul este trist în lume* e, de bunăseamă, și simplu și firesc. Dar sfârșitul poeziei e poate cu mult mai profund. Poate că în forma aceasta bizară, asemeni fântânilor adânci, versul ascunde un ochiu de lumină, ce trebuie dibuit și desprins, cu atenție, din întuneric.

Textul, așa cum e cunoscut, mai prezintă două incertitudini. Întâiu versul: *Nime 'n lume n'a s'o știe*, din *Convorbiri* și *Maiorescu*, apare când așa (Duică, Ibrăileanu, Călinescu), când *Nime 'n lume n'o s'o știe* (Scurtu), când *Nime 'n lume n'o să știe* (Dragomirescu). Dacă prima formă e, fără îndoială, cea eminesciană (în lipsa manuscrisului, se poate apela la forme ca *Clopotul n'a plânge* din *Împărat și Proletar*), ultima rezolvă toate obiecțiile de non-eufonie. În orice caz alegerea cată să se facă între respectul la forma originală și erezia radicală.

În strofa a 6-a *Convorbirile* dau: *Lângă bolta cea senină — Și sub trestia cea lînă* și la fel: *Maiorescu*, *Scurtu*, *Dragomirescu*. Duică îndreaptă: *Lângă trestia cea lînă — Și sub bolta cea senină*, (Ortiz folosind încă o inversiune: *Sotto la volta serena del cielo — e il leggero tetto dei rami*); la fel Ibrăileanu. La Călinescu, versiunea din *Convorbiri* iar în notă: «firesc ar fi: ... *Lângă trestia cea lînă — Și sub bolta cea senină*». De bună seamă că trebuie să ne raliem rectificării lui Bogdan-Duică.

Dar și acestea, ca și versul-enigmă, cu care se încheie poezia, rămân pe seama viitorului.

* * *

În lipsa unui manuscris complet sau a vreunui motiv înrudit de aproape, transcriem următoarele versuri, al căror îndepărtat ecou, nu ni se pare lipsit de interes. Poezia e din ms. eterogen 2260 și aparține, după vecinătăți, însemnate cu creionul, epocii de Berlin-Iași. O poezie vecină vorbește de teatru românesc și de Elisa Müller: *În teatru românesc-Azi e Elisa Müller*.

2260, 133

Ah! ce dulce-ai fost tu rosă
Când svârlind-o 'n a ei poală
Ai împlut lumea cu miros
Ș' al ei [sân*] cu răcoreală.

5

Astăzi frunză cătră frunză
Tu ești neagră, ofilită
Unde ești tu dusă 'n lume
Unde ești s'o vezi iubită.

2259, 204—205. — 22. Unde râuri curg > U. isvoare etc.

2260, 133 —
îndescafralile,

2. Când te-am > de fapt : C. svârlind-o în (sic) a ei poală;

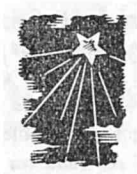
5. două reziduuri de cuvinte,

10 Numai umbra unui miros
Dintre foi respiră' o leacă
Nu-i nimic în astă lume
Nu-i nimică să nu treacă.

15 Văd viața-mi o poveste
Curgând lin mirositoare
Ca și florile uscate
Invelite * 'n cutioare.

* * *

Bibliografia periodicelor noastre cunoaște o revistă, ce și-a luat titlul dela suava poemă eminesciană. Iată în ce termeni explica Al. Antemireanu, criticul și doctrinarul revistei, acest botez. Poetul de care e vorba e St. O. Iosif; «Da am luat aceste drăguțe cuvinte în înțelesul lor idealist, în înțelesul german al lor, căci la germani *floare-albastră* e simbolul celui mai curat ideal. Și iată cum; Nașul revistei a fost un poet, un poet gingaș, bun cunoscător al literaturii germane. Alegând acest titlu, el a fost inspirat de poezia *Floarea-Albastră* a lui Eminescu și când ni l-a propus a arătat tot deodată și frumosul sens pe care floarea aceasta l-are în poezia germană» (Emir. [Al. Antemireanu]; «*Floare-Albastră*» în *Floare-Albastră* I, 4, 1 Noemvrie 1898).

IMPĂRAT ȘI PROLETAR

«Convorbiri Literare», VIII, 9, 1 Decemvrie 1874

Când apare poema aceasta, care avea să determine peste câteva luni, întâiul studiu, mai consistent, al lui Anghel Demetriescu, Eminescu se afla la Iași, în calitate de director al Bibliotecii Centrale, numit pe ziua de 1 Septemvrie 1874, de către Titu Maiorescu, acum ministru al Cultelor. Este ceea ce zeflemisții dela *Ghimpele*, în îndărătnica lor fantasmă, numesc «ciracladiselile dela *Convorbiri Literare*»:

Și pe junele - Eminachi
Din Berlin abia sosit
În locul lui Botnarachi,
Peste Biblii l-a numit ¹⁾.

Urmând sugestiilor și insistențelor lui Maiorescu, poetul primise să se pregătească pentru cariera universitară ²⁾. Incepuse doctoratul și urma să se întoarcă pentru examene, la Berlin, pe la jumătatea lui Noemvrie, ceea ce nu s'a mai întâmplat ³⁾. În Noemvrie, în schimb, se situează pentru el, evenimente grave, cum e moartea la Berlin, a fratelui său Șerban, sau hotărâtoare, cum e statornicirea relațiilor sale cu Veronica Micle ⁴⁾. Munca,

10. Dintre foi fi mai respiră; 13. Aud viața-mi etc.

¹⁾ *Ghimpele*, XV, 8 Septemvrie 1874. Din aceeași oficină, și în același spirit, în *Calendarul Ghimpelei pe anul 1874*, la calendarul sfinților, Marți, 2 Aprilie: † Păr. Titu — Titu Liviu Maiorescu creiază Noua direcțiune, iar în *Calendarul Ghimpelei pe anul 1875*, Miercuri, 2 Aprilie: † Păr. Titu — Titu Liviu Minorescu, făcut ministru, părăsește Borta-Reșe.

²⁾ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, IV, 1933, pag. 99—113.

³⁾ *Ibid.*, 122—294.

⁴⁾ *Ibid.*, 127.

difficilă și conștiințioasă, de bibliotecă, preocupările locale, procesele de conștiință, pe care i le ridică perspectiva unui titlu filistinean, cum o spune însuși, și unei cariere plină de răspundere științifică, coroborate cu neajunsurile materiale și morale ale intermediului berlinez, explică poate părăsirea proiectelor inițiale. Și dacă n'au fost determinante, poate că tot ele explică, în oarecare măsură, prelucrarea definitivă și tipărirea poemei, ce ne interesează, în împrejurările de acum.

Ms. Căci în forma inițială *Impărat și proletar* se situează în epoca vieneză — «pela sfârșitul anului 1871», scrie Botez, în ediția sa (pag. 300). Judecând după caracterele grafice, după ortografie, după materialul întrebuințat (hârtia) cred că acest prim tipar al poemei, poate fi situat în imediată apropiere cu *Epigonii*, așa dar înainte de August 1870. Evident, nu uităm data de 21 Mai 1871, dela care pleacă versul: *Versallia învinge ... iară Comuna cade*. Dar nici versul acesta, nici cele ce urmează nu figurau în această primă versiune. N'ar fi, așa dar, exclus ca în prima formă *Impărat și Proletar* să fi fost, așa cum și titlul indică numai o tânguire a *Proletarului*. Cronologie și creație merg mână în mână. Până la lămurirea acestui punct, până se va ști, adică, dacă *Proletarul* poate urca așa de sus, cronologiceste, să amintim că atari probleme au preocupat pe istoriograful Gh. Bogdan-Duică, a cărui concluzie merită să fie reținută: «*Impărat și proletar a fost ecoul poetic românesc al acelei fierberi mondiale, trăite de poet în Viena, apreciate de poet cu inima sa și cu judecata ce-i va fi reeșit din multiplele lecturi anterioare citate mai sus*». Și citând, imediat după aceasta, versul *Versalliei*, amintit și de noi, (despre care spune hotărât că se află în ms. 2285) crede a putea decide că «*Proletarul lui Eminescu a fost scris după suprimarea comunei parisiene*»¹⁾.

Cum am spus și cum cetitorul singur va verifica: *Proletarul* e în ms. 2259 și e anterior Comunei, pe care n'o amintește. Versul invocat de Gh. B.-D. e în a doua versiune *Umbre pe pânza vremii* din ms. 2285, copie de Berlin și care reprezintă o formă evoluată a poemei. Cu adaosul, că versul *Versalliei* e și aici introdus dintr'un alt manuscris, de Viena și redactat desigur, după căderea Comunei.

Această primă formă fragmentară poartă titlul *Proletarul*, schimbat, în epoca berlineză, în *Ideile unui Proletar* și figurează în ms. 2259, 170 v—172 v. După cum se poate vedea, și este și indicat în notele respective, cunoscuta primă strofă lipsește. O adaugă abia la sfârșitul manuscrisului acestuia, mai târziu, în clipa când începe să lucreze la tiparul II, ce se va întâlni în ms. 2285. Pe bună dreptate, deci, ea figurează numai acolo.

I. 2259, 170 v—172 v

PROLETARUL

Tăceți și nu-mi mai spuneți că omu-i o lumină
Pe lumea asta mare, pe-acest pământ pustiu
Nici o scântee 'ntr'însul nu-i candidă și plină
Murdară e scânteea* ca globul cel de tină
Asupra cărui dânsul domnește pe deplin.

5

Spuneți-mi ce-i dreptatea... Cei tari se îngrădără
Cu cele ce-au odată în cercul lor de legi
Prin bunur'le furate în veci vezi că conspiră
Tăcut contra acelor ce n'au nimic în lume
Și le subjugă munca vieții lor întregi.

10

Unii plini de plăcere petrec a lor viață
Zilele trec aurie și orele surdă
In cupe vin de ambră, iarna grădini verdeață
Vara văile Alpilor cu frunțile de ghiață
Ei fac din noapte ziua, și-a zilei ochi i-nchid

15

¹⁾ Gh. Bogdan-Duică, *Impărat și proletar* (Explicare... «istorică»), Buletinul Mihai Eminescu, II, 6, 1931, 76—88.

V. — Titlu: ulterior, când la sfârșitul acestei versiuni (f. 172 v) redactează întâia formă a strofei I-a ce va trece în versiunea 2285, 100—104, cu aceeași cernelă schimbă titlul, în *Ideile unui Proletar*. Cu aceeași cernelă, scrie și colo, câteva precizări, ce se vor aminti.

4. Murdară este raza ce-aruncă > Murdară e < ste > scânteea* ca g.c.d.t.;

- 20 Virtutea? . . . Pentru dâșii — ea nu există! Inșă
V'o predică — căci trebuie să fie brațe tari
A statelor greoaie carē trebuie 'mpinsă
Și trebuiesc luptate răsboalele aprinsă . . .
Căci voi luptând cu sânge, ei pot să fie mari.
- 25 Și flotele puternici și-armatele făloase
Coroanele ce regii le port* pe fruntea lor
Și-acele milioane, ce în grămezi lucsoase
Stau strânse la bogatul, pe cel sărac apasă,
Is supte din sudoarea prostitului popor.
- 30 Religia! O formă* de dâșii inventată
Ca cu a ei putere să vă aplece 'n jug
Căci de-ar lipsi din inimi speranța de răsplată
După ce-amar muncirăți flămânzi viața toată
Ați mai purta osânda ca vita de la plug?
- 35 Cu umbre cari nu sunt v'a 'ntunecat vederea
Și v'a făcut să credeți că veți fi răsplătiți
Nu, moartea cu viața a stins toată plăcerea
Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Dincol' n'are nimica căci morți-s cei muriți.
- 40 Minciuni, frase sânt toate ce statele susține
Nu-i ordine în oameni cum ei susțin că e
Să le-apărați averea, mărirea, a lor bine
Ei brațul tău l'î[narmă ca să lovești în tine.
Și pe voi contra voastră vă mână la măcel.
- 45 Și dacă nu-i nimica dincolo de viață
Atuncea aicia trebuie cu toții să trăim
Și cupa fericirii cu 'ntreaga ei dulceață
Să o golim cu toții cât suntem în vieață
A tuturor e lumea — egal s'o împărțim!
- 50 S'aibă mai mult ca alții, nu are dreptul nime
Ce au mai mult, cu-aceea ceilalți-s în nedrept
Răsboiu să nu mai fie — ci 'ntreaga omenime
Să 'mpartă a ei bunuri c'o egală mărime
Ce-a rămânea, rămână — căci viitoru-i lung.

16. Virtutea? . . . Pentru dâșii — ea nu există! Vouă; 18. Ce-a statelor > A statelor etc.; 21. Coră-
biile > Și flotele etc.; 25 Căci toate, toate-s supte > Is supte etc. *ulterior, cerneala 228j*: Și-Is supte etc.;
26. *ulterior, 228j*: Religia! O frază de dâșii inventată; 28. Căci de-ar lipsi speranța > C.d.a.l. din inimi etc.;
29. Pentru-a vieței lupte și chinuri > După ce moartea stinge* povara vieței toată > După ce-ați muncit amar > D.
ce-amar muncirăți etc. 36. Minciuni sunt toate > M. frase sânt toate etc.; 39. Ei înarmează b[rațul] > Ei
brațul vostru 'narmă > Ei brațul tău etc.; 46. Nime nu are dreptul mai mult ca* > S'aibă mai mult etc.;
49. Să 'mpartă a ei bunuri cu-o aceeași > S. 'm a. e. b. c'o egală m.;

55 De ce voi să fiți sclavii milioanelor nefaste
De ce din munca voastră abia puteți trăi
De ce boală și moarte s'aveți din munca voastră
Când ei în bogăția cea splendidă și vastă
Petrecând ca în ceruri n'au timp nici de-a muri

60 De ce uitați că 'n voi e numărul și puterea
Când vreți, puteți prea lesne pământul să 'mpărțiți
Nu le mai faceți ziduri unde să 'nchidă-averea,
Pe voi unde să închidă, când rupându-vă durerea
Veți crede c'aveți dreptul și voi ca să trăiți.

65 Ei îngrădiți de lege plăcerilor se lasă
Și sucul cel mai dulce-a pământului îl sug
Ei chiamă 'n voluptatea orizei sgomotoase
De instrumente oarbe fetele-vă frumoase
Frumsețele lor tineri, bătrâni că le distrug . . .

70 Și de 'ntrebați atuncea voă ce vă rămâne . . .
Munca, din care dâșii se 'mbată în plăceri.
Robia viața toată, lacrimi pe neagră pâne
Copilelor usate miseria 'n rușine
Ei tot și voi nimica — Ei cerul; voi dureri.

75 De lege n'au nevoie — virtutea e ușoară
Când ai ce-ți trebuiește, legile-s pentru voi
Voă vă pune lege, pedepse vă măsoară
Când mâna o întindeți la bunuri zâmbitoare . . .
Ba nu-i ertat nici brațul teribilei nevoi!

80 Sdrobiți orânduirea* cea crudă și nedreaptă
Ce lumea o împarte în miseri și bogați
Atunci când după moarte răsplată nu v'așteaptă
Faceți ca 'n astă lume să aibă parte dreaptă.
Egală fiecare. Trăiți, iubiți ca frați!

85 Pământul să vă dea tot ce-a vă da e 'n stare
La toți visuri plăcute, la toți plăceri cerești
Femea ce vă place, căria-i plăceți iară
Vă dea chipul ei splendid, privirea-i zâmbitoare
Să fie-a cui voiește nu-a celor ce-o plătesc

52. De ce în munca voastră abia puteți trăi; 53. De ce din munca voastră > De ce boală etc.; 56. Voi nu știți > De ce uitați etc.; 60. Veți vrea să luați parte > Veți cuteza a crede > Veți crede, etc.; 63. Din > Fetele > De instrumente > Ei chiamă 'n etc.; 65. poate: bătrâni ei* le distrug . . .; 68. R.v.t., sudori pe neagră pâne; 69. Și pentru-a voastre fete miseria 'n rușine; 71. De lege n'a.n. — virtutea este lesne; 74. Când îndrășniți > C. mâna etc.; 84. V.d.c.e.s. și ochiul ei cel mare;

- Atunci vă veți întoarce la vremile aurite,
Ce mitele albastre ni le șoptesc ades
Plăcerile egale egal or fi 'mpărțite
Sătui* de-a[le] vieței nectaruri felurite
Moartea va fi un înger cu părul blond și des.
- Ș'atunci veți muri lesne, pentru fii fără grijă —
Veți ști c'asemeni voă pe lume vor trăi,
Chiar clopotul n'a plânge cu limba lui de spijă,
Pentru acel ce 'n lume norocul nu-l neglija
Nimeni de-a plânge n'are — el traiul ș'a trăit.
- Și boale ce miseria ș'averea nefirească
O nasc în oameni toate cu 'ncetul s'ar topi
Va crește tot ce 'n lume este menit să crească
Va bea pân' în fund cupa cu vieța . . . ~
Și va muri, când nu va avea la ce trăi.
- Atunci veți vedea numai că secolii greșiră
Clădind în omenire eres peste eres
Că omul cu 'ncrezare în oarba lui gândire
S'au pus ca să se lupte cu legi din sânta fire
Și că dureri și lacrimi e tot ce au* cules.
- Ș'atunci se 'mparte lumea în slabi și tari . . . In urmă
Se 'mparte din nou iarăși în proști și în șireți
Cei proști duc greutatea — sunt tunși ca și o turmă
Șireți 'nvață proștii, că moartea toate curmă
Că dincolo de-a lumii dureri veți fi mângâieți!
- Intoarceți-vă iarăși de unde voi plecarăți
Intoarceți-vă iarăși la al naturei sîn
Cunoașteți dar odată că lung vă înșelărăți
Că secolii cu minciune durerile purtarăți
Pe când înșelătorii duceau un traiu divin **).

Versiunea a II-a poartă titlul *Umbre pe pânza vremii* și figurează în ms. 2285, 100—104. E un caet de Berlin, legat solid, în care còpia e îngrijită și care, dimpreună cu strofe ce aveau să fie eliminate din tiparul *Convorbirilor*, merge numai până la căderea Comunei: *Versallia învinge . . . iară Comuna cade*. (Facsimile la pag. 57 și 58).

Înainte de a începe redactarea acestui tipar, ce poate fi situat cronologicște între 1873—1874, câteva fragmente izolate, din care majoritatea au slujit la turnarea tiparului II se întâlnesc în mss.-le :

89. Sătul de a vieței nectaruri felurite; 90. Fără de-a lua* grija . . . ~ > Veți duce > Cap* > Făr' grija pentru > Moartea va fi etc. *Cam în dreptul variantei penultime o rimă în paranteză: (exes.) arată sau o intenție, pârdsită sau o anticipare pentru v. 102;* 97. O nasc, neacordat cu boale din versul anterior. Rectificat în 2285, 102. Sau fals acord cu ultimul substantiv, sau gândit: Și boala etc.; 99. Va [bea] din cu[pa] > Va bea pân' în fund etc.; 100. Și când i-a veni vremea > Și va muri etc. 104. Au pus ca să etc.; 105. Și că dureri și chi[nuri] > Ș.c.d.ș. lacrimi etc.; 109. Și proști 'nvață p > Șireți 'nvață etc.; 110. vers cu măsură depășită; 111. de fapt: Intoarceți-vă (sic); 114. Că secolii cu minciune și visuri vă purtarăți.

**) Aici sfârșește versiunea acestui manuscris. După această strofă se redactează, cu cerneala și ortografia ms. 2285., 100—104, strofa primă a textului din *Convorbiri*.

2259,168—168 v. cu un scris specific gotic, aparținând epocii berlineze și

2290, 55—56 (3 strofe) și 75—76 (7 strofe), din epoca vieneză, scrise cu orto- și caligrafia din *Inger și Demon* și cari se pot urmări în subsolul versurilor respective.

Tot aici cată să se reamintească de cele cinci strofe, transcrise în *Inger și Demon* și care cuprind crâmpie din ideologia revoluționară a Proletarului. Gherea dealtminteri intuiise just înrudirea dintre cele două poeme. Scurtu le-a tipărit în ediția sa. D-l Mihail Dragomirescu socotește că ele își au mai curând locul la *Impărat și Proletar*. Adevărul este că tiparul metric le apropie de *Inger și Demon* iar cel ideologic de *Impărat și Proletar*. Eliminându-le din poema apărută în *Convorbiri*, Eminescu hotără totodată și linia poemei. (Pentru confruntare, a se vedea la capitolul *Inger și Demon*).

Nu strică să reamintim că transcrierea următoare păstrează toate disonanțele și dezacordurile, așa cum figurează ele în ms.-ul original — text, prin excelență, de atelier, în care imperativele inspirației febrile nu se preocupă de exterior.

2259, 168—168 v

Ș'astfel căzurăți mândri, neînduplecați de moarte
Eroi ai păcii lumii, popoare salutând
Nu din vuirea sombră al armei detunând
Trecu din gură 'n gură și veacuri or s'o poarte
5 Ideea mare, scumpă, al păcii pe pământ.

Prin voi spirite mândre, muiate* în mărire
Căzutul, vechiul tare, Imperiul Roman
Atunci atinși de arfa ideii de iubire
Care trecu o formă* duioasă 'n Omenire
10 Voi l-ați lăsat să cadă n'al vremilor noian

Voi l-ați lăsat . . . ș'atuncea numărul și puterea
Voit-ați pace-eternă aievea să vedeți
Dar mâna 'nsărcinată să semene mângăere
In sufletele crunte a popoarelor austere
15 Ea v'a vândut . . . un Iuda ferice și isteț.

Da, acel Iuda dulce la față și la gură
Acei șireți ce-ascunde al popolilor sîn
Aciea au dat mâna cu-a marilor ordură
Cu-acei barbari atletici, cu-a lor ochire sură
20 Și-au tălmăcit credința martyrului divin.

Și-au împărțit iar lumea în tari și slabi, în urmă
Din nou o împărțiră în proști și în șireți
Acum nu trece masca . . . un ocean se scurmă
In sânul astei bande* — și ziua de pe urmă
25 Curând suna-va 'n lume cu glasul ei măreț.

1. Inițial și părăsit: Ș'ați avut drepta[te];

13. Dar mâna 'nsărcinată să semene durerea, [versul capătă o silabă m. mult cu mângăere și ritmul suferă]. 23. Acum nu crește > A.n. trece masca . . . etc.; 25. C.s-v'n.l.c. sunetul > C.S-v'n.l.cu. glasul ei m.

- Doi evi a cercat dâșii sublima-vă răbdare
Doi evi ați purtat jugul germanicei prostii
Doi evi răstălmăciră în fals învățul mare
Dat de-acea blândă, tristă și palid' arătare
30 Doi evi glasul lui dulce sunat-a în pustii.
- Cu blândul chip pe prapuri, cu **cartea** lui în mână
Au pus castă pe castă..... ~
Ei dominară lumea cea până azi păgână
Ce n'a 'nțeles nimica din cartea cea bătrână
35 Rămas slabă, timidă, sub greul celor răi.
- Spre a domni voit-au ca să despartă... Dâșii
Treziră 'n bestii sombre, de bestii coronați,
Gândul măririi nalte a celor dărâmați
Ațâțară vechea ceartă n' învingători și 'nvinșii
40 Fondând sântul Imperiu și sclavi, hoți și pirați.
- De ce-i plin oceanul istoriei păgâne
Istoriei păgâne, care mai e și azi
Durere și turbare, vânzare și rușine
Sfinți ca Heliogabal, **ca** Atenei* virgine
45 Sudoarea sărăcimei, și sânge de viteaz.
- De-asupra astei turme* **ca** și infernul crudă
A miseriei de stradă ș'a glodului de sus
Asupra acelei plebe, ce plânge și asude
Cine s'ardică iute, cu gura cea astută?
50 Cel rău! Cel bun rămâne jos, umilit, supus.
- Voit-ați răsbunarea a doi evi [de] durere
Voit-ați înfrânarea infernului de azi
Ș'ați luptat cu disprețul **care** vi-l dă căderea
O moarte sigur scrisă și fără mângâere
55 Cum se luptă cu stânca al mărilor talaz.
- Dărmați statuia goală a Venerei antice
Ardeți acele pânze cu corpuri de ninsori
Ele stârnesc în suflet ideea neferice
Perfecției umane... și ele vă fac să pice
60 In ghiarele usurei copile din popor.

32. Au pus breaslă pe breaslă..... ~, 35. Ș'a rămas etc.; 37. Treziră 'n sombre bestii > T.'n bestii sombre etc.; 39. Semănară > Ațâțară etc.; 40. *de fapt*: Fondând sântul Imperiu și sclavi, hoți și de (*sic*) pirați; 42. *de fapt*: care e (*sic*) mai e și azi; 44. De sfinți ca Heliogabal etc. > Sfinți etc. 46. De-asupra acestui amestec, ca iadul > D. astei etc.; 47. A glodului > A miseriei etc.; 51. *de fapt*: V.-a. r. a doi evi durerea [*rimelo permis modificarea*]; 53. ce vi'l dă > care vi'l dă căderea; 57. Ardeți acele pânze cu umeri albi și > A.a.p. cu membrele de neă.

- Sfărmați tot ce atâță inima lor bolnavă
 Sfărmați palate, temple, ce crimele ascund
 Svârliți statui de tirani în foc să curgă lavă
 Să spele de pe pietre până și urma sclavă
 65 Celor ce le urmară până l'al lumii fund.
- Sfărmați tot tot ce-arată mândrie și avere
 O disbrăcați viața de haina-i de granit
 De purpură, de aur, de lacrimi — de urât
 70 Lăsați să fie ce e o musică* [de sfere]
 Și făr de patimi trece în timpul nesfârșit
- Zidiți din dărmături gigantici piramide
 Ca un memento mori pe-al istoriei plan
 Aceasta este arta ce sufletu-ți deschide
 75 Naintea vecinicii . . . nu corpul gol ce rîde
 Cu mutră de vândută, cu ochiu vil și viclean.
- O aduceți potopul . . . destul voi așteptarăți
 Ca să vedeți ce bine prin bine o să ias'
 Nimic . . . Locul hienei îl luă cel vorbareț
 80 Locul cruzimei vechi . . . cel lins și pismătareț
 Formele se schimbă, dar răii au rămas.

* * *

Următori noimei ce ne-am propus, versiunea ce urmează, socotită, cum și este de fapt, drept una autonomă, își are numerotația ei proprie, câtă vreme, afară de strofele *Convorbirilor*, sunt și atâtea altele, sacrificate abia în ultima instanță.

II. 2285, 100—104

UMBRE PE PÂNZA VREMEI

- Pe bănci de lemn în scunda tavernă mohorîtă
 Unde pătrunde ziua pintre ferești murdare
 Pe lângă mese lunge stetea posomorâtă
 Cu fețele-amărâte — o ceată sdrențuită
 5 Copii săraci și sceptici ai plebei proletare

63. Sfărma[ți] > Svârliți etc.; 69. Lăsați-o goală numai și chipu-1 e* iubit; 70. Ce lină, blândă trece în timpul nesfârșit. 72. C.u.m.m. pe-al istoriei câmp; 74. N. v . . . nu corpul care rîde; 75. Cu zâmbe[bul] > C. rîsul > C. mutră etc.; 77. C.s.v.c.b. prin bine s'a ivi; 78. Nimic . . . Pe un > N.... Locul hienei etc.

2276 bis, 3

Cu același scris, gotic, aceste 3 versuri, în spiritul întregului fragment:

76—78. O aduceți potopul și va ieși din sine
 Deasupra turburării lumina sânteii cruci
 Puneți odată capăt la erele păgâne

N.B. 79. Pentru lecțiunea lins și pismătareț, ce va fi fost, poate și a textului definitiv (mai firească decât lins și pismătareț) ar trebui aduse exemple de alie asemenea întrebunfări. D.p.: În ms. 2254,192, în traducerea câtorva pagini din Timon din Atena: « Poetul. Ți-ou discoase-o. Nu vezi cum toate treptele de oameni, oricum ar fi de soiul lor, atât cei superficiali (netezi) și mlădioși (linși), precum și acia de natură trează și austeră, îi oferă lui Timon serviciile lor ».

II. 2285, 100—104. — Am precizat la manuscrisul 2259, că strofa întâia a fost încercată întâi acolo. Variantele de-acolo le-am notat cu cota în paranteză.

2. Lumina > Soarele abea pătrunde pintre ferești murdare (2259) > Soarele-unde pătrunde pintre ferești murdare > Unde pătrunde etc.; 3. Și lângă mese lunge stetea posomorită > Pe l.m.l.s. posomorită (2259); 4. O ceată sdrențuită, cu fața amărită (2259) > O ce[ată] > Cu fețele-amărâte etc.;

- Ah! zise unul: spuneți că omul e-o lumină
 Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin?
 Nici o scânteie 'ntr'însul nu-i candidă și plină
 Murdară este raza-i, ca globul cel de tină
 10 Așupra cărui dânsul domnește pe deplin
- Spuneți-mi ce-i dreptatea? Cei tari se îngrădiră
 Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi
 Prin bunur'le furate în veci vezi că conspiră
 15 Contra celor ce dâșii la lucru-i osândiră
 Și le subjugă munca vieții lor întregi
- Unii plini de plăcere petrec a lor viață
 Zilele trec aurie, și orele surid
 În cupe vin de ambră . . . iarna grădini, verdeată
 20 Vara băile, Alpii cu frunțile de ghiață
 Ei fac din noapte ziuă, ș'a zilei ochi închid.
- Virtutea? Pentru dâșii ea nu există . . . Inșă
 V-o predică, căci trebui să fie brațe tari,
 A statelor greoaie cară trebuie 'mpinse
 25 Și trebuie luptate războaiele aprinse
 Căci *voi* luptând cu sânge, *ei* pot să fie mari.
- Și flotele puternici ș'armatele făloase,
 Coroanele, ce regii le pun pe fruntea lor,
 Și-acele milioane, ce în grămezi luxoase
 30 Sunt strânse la bogatul, pe cel sărac apasă
 Și-s supte din sudoarea prostituului popor.
- Religia? . . . O frasă de dâșii inventată,
 Ca cu a ei putere să vă aplece 'n jug;
 Căci de-ar lipsi din inimi speranța de răsplată
 35 După ce-amar muncirăți miseri viața toată
 Ați mai purta osânda, ca vita dela plug?
- Cu umbre, cari nu sunt v'a 'ntunecat vederea
 Și v'a făcut să credeți, că veți fi răsplătiți . . .
 Nu! moartea cu viața a stins toată plăcerea . . .
 40 Cel, ce în *astă* lume a dus numai durerea
 Nimic n'are dincolo . . . căci morți-s cei muriți.

5. Copii săraci nemernici ai plebei proletare (2259).

45 Minciuni și frase-s totul ce statele susține
Nu-i ordine în oameni cum a fi *ei* susțin
Ca să le-aperi averea, mărirea ș'a lor bine,
Ei brațul tău l'înmă, ca să lovești în tine
Și pe voi contra voastră la luptă ei vă mân'.

50 Și dacă nu-i nimica dincolo de viață?
Atunci aicia trebui cu toții să trăim
Și cupa fericirii cu 'ntreaga ei dulceață
Să o golim cu toții cât suntem în viață...
A tuturor e lumea... cu toți s'o împărțim.

55 S'aibă mai mult ca alții nu are dreptul nime...
Atunci bunur'le lumii sigur la toți c'ajung
Războiu să nu mai fie... ci 'ntreaga omenime
Cu-averile-i comune trăească o frățime...
Ce-a rămânea rămăe, căci viitoru-i lung.

60 De ce voi să fiți sclavii milioanelor nefaste,
Voi ce din munca voastră abia puteți trăi?...
De ce boala și moartea să fie partea voastră...
Când ei în bogăția cea splendidă și vastă
Petrec ca și în ceruri... n'au timp nici de-a muri.

65 De ce uitați, că 'n voi e numărul și puterea...
Când vreți puteți prea lesne pământul să 'mpărțiți
Nu le mai faceți ziduri unde să 'nchid' averea
Pe voi unde să 'nchidă când împinși de durere,
Veți crede c'aveți dreptul și voi că să trăiți.

70 Ei îngrădiți de lege, plăcerilor se lasă
Și sucule cel mai dulce pământului i'l sug.
Ei chiamă 'n voluptatea orgiei sgomotoase
De instrumente oarbe fetele-vă frumoase
Frumusețile lor tineri bătrânii lor distrug.

75 Și de 'ntrebați atuncea vouă ce vă rămâne?
Munca, din care dâșii se 'mbată în plăceri,
Robia viața toată, lacrimi pe-o neagră pâne,
Copilelor uzate miseria 'n rușine...
Ei tot și voi nimica... Ei cerul, voi dureri.

43. Să l[e-aperi] > Ca să le-aperi etc.; 47. Atuncea aicia trebui etc.; 54. Cu bunur[li] > Cu-averile-i etc...
Strofele 46—50 și 51—55 barate după ce sfârșeste transcrierea și procedează la stabilirea formei pentru Convorbiri.
74. usate > uzate;

80 De lege n'au nevoie . . . Virtutea e ușoară
Când ai ce-ți trebuiește. Legile-s pentru voi,
Vouă vă pune lege, pedepse vă măsoară,
Când mâna v'o întindeți la bunuri zâmbitoare . . .
Căci nu-i iertat nici brațul teribilei nevoi.

85 Sdrobiți orânduieala cea crudă și nedreaptă,
Ce lumea o împarte în miseri și bogați
Atunci când după moarte răsplată nu v'așteaptă
Făceți ca 'n *astă* lume să aibă parte dreaptă
Egală fiecare . . . și să trăim ca frați.

90 Pământul să ni dea tot ce-a ni da e 'n stare
La toți un traiu ferice și lîn și omenesc
Femea, ce vă place, căreia-i plăceți iară
Vă dea chipul ei splendid, privirea-i zâmbitoare . . .
Să fie-a cui voiește, nu-a celor ce-o plătesc.

95 Atunci vă veți întoarce la vremile aurite,
Ce mitele albastre ni le șoptesc ades.
Plăcerile egale egal or fi 'mpărțite . . .
Chiar moartea când a stinge lampa vieții finite
Vi s'ar părea un înger cu părul blond și des.

100 Ș'atunci veți muri lesne . . . fără de-amar și grijă
Feciori-or trăi 'n lume cum voi ați viețuit,
Chiar clopotul n'a plânge cu limba lui de spijă . . .
Pentru acel ce 'n lume norocul nu-l negrijă
Nimeni de-a plânge n'are. El traiul și-a trăit.

105 Și boale, ce miseria ș'averea nefirească
Le nasc în oameni, toate cu 'ncetul s'or topi,
Va crește tot ce 'n lume este menit să crească
Va bea pân' în fund cupa de viață omenească . . .
Și va muri, când nu va avea la ce trăi.

110 Atunci veți vedea numai, că secolii greșiră
Clădind în omenire eres peste eres,
Că omul cu 'ncrezare în oarba lui gândire
S'a pus, ca să să* lupte cu legi din sfânta fire
Și că dureri și lacrimi e tot ce a cules.

80. Ba nu-i iertat etc.

Strofa 86—90 barată în același condiții, ca și mai sus.

99. Pentru acel ce 'n lume norocul nu-l neglijă.

Strofele 106—110 și 111—115 barate, la urmă, în aceleași condiții.

102² f. atunci se ruga lumea în slăbi și tare. Nu vorbim
 de ruga din coră, iarăși și proști și înțeleși...
 Că proști și înțeleși, sunt tineri și se schimbă
 înălță 'măști proști de moarte nu 'l curmă
 Că dincolo de grădă și un f. măști.
 Intonați și se iarați de unde în gloriile
 Tăbărați și iarați la al naturii și.
 Conștienți dar de viață, că lung și 'măști
 Că vrede cu minciuna diavolului puterăți
 Pe când măști ducău un trair divin
 Bogăți! scânta vredei noa grădăit aici
 Tăbărați vredei noa cor din minci, din vrede
 Așa-a neamul cu minci pe a grădăit
 Tăbărați ne minci, tineri, ducău, neșienți
 Exploată de dăni, slăbi, bolnavi, nești
 Tăbărați nești Cău... din cor se recită
 Spionii și și vredei familielor vrede,
 Onorări-onorări, vredei nești
 Unii demon. Cu minci de dăni tineri
 Să nești și camă lung chimie noastră.
 Pe malurile dăni, în fața de gale
 Cău trecă gală, în gânduri dăni,
 A vredei lung vrede, vrede și grădă
 A sute d'echipaj. Din gânduri nu 'l tineri
 Poporul lor și fide tineri și vrede

Și-atunci se 'mparte lumea în slabi și tari. În urmă
 Se 'mparte din nou iarăși în proști și în șireți...
 Cei proști duc greutatea, sunt tunși ca și o turmă
 Șireții 'nvață proștii că moartea rău-l curmă
 115 Că dincolo de groapă ei vor fi mângăeți.

Intoarceți-vă iarăși de unde voi plecarăți
 Intoarceți-vă iarăși la al naturei sîn
 Cunoașteți dar odată, că lung vă înșelarați
 120 Că secolii cu minciune durerile purtarăți
 Pe când înșălătorii duceau un traiu divin

Bogați! știința voastră ne-a grămădit aicia
 Înțelepciunea voastră ne-a scos din munți, din văi,
 Spre-a ne-aruncă cu mia pe a pierzării căi
 125 Turbând ne mîncăm timpul, durerea, nefericea
 Exploatați de dînșii, slăbiți, bolnavi, mișei.

Trăiască 'ncai Cesarul... din noi să recruteze
 Spionii săi și sbirii familielor voaste,
 Omorîtori-onorii, uneltele nefaste
 Unui demon. Cu inimi de desperare treze
 130 Să răsplătim cu camiți lungi chinurile noastre“

Pe malurile Seinei în faeton de gală
 Cesarul trece palid, în gânduri adâncit,
 A undelor lung vuet, vuirea în granit
 A sute d'echipage din gându-i nu-l tresală
 135 Poporul loc îi face tăcut și umilit.

Zîmbirea lui deșteaptă, adîncă și astută
 Privirea-i ce citește în suflete-omenești
 Și mâna-i care poartă destinele lumești
 140 Cea grupă sdrențuită în cale-i o salută.
 Mărirea-i e în taină legată de acești.

Strofele 116—120, 121—125 și 126—130 tăiate, în aceleași condiții.

2290, 55

Cuprinde strofele 121—125 și 126—130 cu oarecare deosebiri:

121. Înțelepciunea voastră ne-a grămădit aicia! 122. I.v. ni-a scos etc.; 123. Spre-a ne-aruncă cu mia
 intr'a > S-a n.-a.c.m. pe a perzării căi.

126. O dă-l un Imperator, din noi să recruteze; 127. S.s.ș.s. familielor voastre; 128. Omorîtori
 onorii, etc.; 129. Unui demon — Atuncia cu inime viteze; 130. Vom răsplăti cu cameți lungi chinurile noastre.

2290, 75

Cuprinde strofele 131—135, 136—140, 141—145:

133. A undelor lung vuet, uruirea 'n granit; 134. A sute d'equipaje din gându-i nu-l tresală; 135. Tăcut
 pe bulevarde poporu-i face loc. 136. Cu zîmbirea > Zîmbirea lui complice, [adîncă] și astută; 137. Privi-
 rea-i ce pătrunde > P.-i c. citește etc.; 138. Și mâna care etc.; 140. Mărirea e în taină etc.

145 Convins ca voi el este 'n nălțimea-i solitară
Lipsită de iubire . . . cum că principiul rău,
Nedreptul și minciuna al lumii poartă frâu . . .
C'a lumii istorie ce 'n veci se desfășoară
E fabula ciocanului ce cade pe ilău.

150 Și el . . . el vârful mândru ai celor ce apasă
Salută 'n a lui cale pe apăsatul mut.
De ați lipsi din lume, voi cauza 'ntunecoasă
De răsturnări mărețe . . . mărirea-i radioasă
Cesarul, chiar Cesarul de mult ar fi căzut.

155 Cu ale voastre umbre nimica crezătoare,
Cu zâmbetu-vă rece de milă părăsit.
Cu mintea de dreptate și bine răzătoare
Cu umbra voastră numai puteri îngrozitoare!
La jugu-i el silește, pe cei, ce l-au urît.

160 Dar tot deodată vede că 'n a voastr' existență
Că în mulțimea voastră este tăria lui . . .
De-aceea el vă mână fără de rezistență
Prin propria dorire, la ziduri d'opulență
Ca să lucrați . . . ca stâlpii mării aspre-a lui.

.

165 Parisul arde 'n valuri, furtuna 'n el se scaldă
Turnuri, ca facile negre trăsesc arzând în vânt
Prin limbele de flăcări, ce 'n valuri se frământ
Râcnete, vuet de-arme pătrund marea cea caldă.
Evul e un cadavru — Parisu-a lui mormânt.

170 Cenușă-s nori 'n ceruri, prin ei topite stele
Și dogorit și roșu e firmamentul larg . . .
În stâlpi și 'n globuri negre, ce greu suind se sparg
Astfel se 'nnalță fumul arzândeii urbi rebele
Scântele în râuri roșesc cerescul arc.

Strofa 156—160 barată în aceleași condiții.

2290, 77. — 142. Lipsită de iubire — cumcă p.r.; 143. N.ș.m. a lumii poartă frâu; 145. De egoism e scrisă — ciocan e una* > E egoism — ciocanul ce cade pe ilău.

2290, 77 v. — *Cuprinde strofele 146—150, 151—155, 156—160.*

146. Și el — el vârful mândru ai celor ce apasă; 147. Salută 'n a lui cale pe supți apasați; 148. De ați lipsi din lume — voi cauza 'ntunecoasă; 149. De răsturnări mărețe — etc.

152. Cu zâmbetu-vă rece etc.; 154. Cu ale > Patimi nemărginite, teribile-arzătoare; 155. El spenă pe cea* > Sperie și-i silește > La jugu-i el silește etc.

156. Dar tot odată vede că 'n existența voastră > D.t.o.v. că 'n a voastră-esistență; 157. C.l.m.v. este tăria lui, 159. Prin proprie dorire — la etc.; 160. Ca să lucrați și vecinic > Ca să lucrați în jurul mării aspre-a lui.

- 175 Pe stradele 'ncrușite de flacări orbitoare
Suiți pe baricade de bulgări de granit
Se mișc batalioane a plebei proletare
Cu casce frigiene, cu arme lucitoare
Și clopote de-alarmă răsună răgușit.
- 180 Ca marmura de albe, ca ea nepăsătoare,
Pin aerul cel roșu femeii trec cu-arme 'n braț
Cu păr bogat și negru, ce pe-umeri se coboară
Și sînii albi acopăr... E ură și turbare
In ochii lor cei negri, adânci și desperați.
- 185 O luptă-te 'nvălită în pletele-ți bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut,
Căci flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate
Sfințește-a ta viață de tină și păcate
Nu! nu ești tu de vină, ci cei ce te-au vândut! — —
- 190 Versallia învinge!... Și flamura cea roșă
Fălfăe tremurândă pe frânte baricade.
De aburii de sânge ai barbarei parade
E umedă a zilei lumină cruntă, roșă.
Versallia învinge... iară Comuna cade. **

* * *

Pentru final, se întâlnesc două versiuni, una de 4 strofe în ms. 2262, 58 și a doua de 5 strofe în 2262, 43, cu un scris înrudit. Confruntarea motivelor acestor două versiuni este, se va conveni, din cele mai fructuoase.

Se specifică în mod expres, că întâul fragment, deosebindu-se foarte mult de cel de al doilea, se numește aparte. Al doilea fragment poartă numerotația textului definitiv.

2262, 58

- 5 Unul ș'același este Cesar și cerșitorul
Părere-i osebitea cea mare dintre ei
Schimbați-le doar* locul și ați schimbat isvorul
Gândirei lor... și Cesar va plânge la piciorul
Unei statui... iar cellalt s'a sămui cu zei.

171. Pe stradele roșite etc.

**) *Așa sfârșește versiunea din ms. 2285, 100—104.*

2290, 76

Redactare în creion a strofei 181—185, identică, minus versul 185: Nu! nu ești tu de vină, ci cei ce te-au vândut.

2290, 56

Strofa 186—190, barată, după ce a fost încorporată ms-lui dela etaj

186. Versallia învinge — și flamura cea roșă, 187. Abia > Fălfăe tremurândă etc.; 188. E mort* > De aburii de sânge a barbarei p.; 189. E umedă lumina > E umedă a zilei etc.; 190. V. învinge — iară etc.

2262, 58—1. Pentru antiteza: Cesar și cerșitorul, cf. mai jos, textul din *Archæus*.

De reținut, de asemeni, imagina: Cesarul... ce lumea o înhață la carul lui... sau *arhaismul*:... nimicul din care-am fost învis.

10 Acelaș om e-un preot ce strigă și declamă
 Acelaș în ostașul ce merge în războiu
 Acelaș în orator cu vocea de aramă
 Același în Cesarul ce lumea o înhamă
 La carul lui . . . Părerea-i desparte pe-amândoi.

15 Un vis este mărire, și faimă și cădere
 Imperiul, coroana — miseria, un vis
 Dormind împlăm prin lume cuprinși de o părere
 Străfulgerată doară de-a morții - apropiere
 Svârlindu-ne 'n nimicul din care-am fost învis.

20 O clipă . . . și în somnu-i o lume se cufundă
 O clipă . . . și 'nțetară și sclavi ș'eroi și regi
 Cum a putut părerea atât de mult s'ascundă
 Propriul sens al lumi? . . . E spuma de pe-o undă.
 Un vis al morți-eterne e viața lumi 'ntregi.

* * *

Reluată la puțin timp după, în forma următoare, pe coale de hârtie pergamentată, cu o caligrafie defintivă și față 'n față cu idei înrudite din *Archaeus*, versiunea aceasta a finalului nu e mult diferită de aceea a textului definitiv:

2262, 43

190 In orce om o lume își face încercarea
 Și spiritu - Universului se opintește 'n van
 In orice minte lumea își pune întrebarea
 Din nou — de unde este și unde merge. Floarea
 Dorințelor obscure sădite în noian.

195 Al lumi 'ntregul sâmbur, dorința-i și mărirea
 In inima oricare e-ascuns și trăitor
 Svârlire hazardată cum pomu 'n înflorire
 In orice floare 'ncearcă întreaga a lui fire
 Ci 'n calea de-a se coace cele mai multe mor.

200 Astfel umana roadă în calea ei îngheață
 Se petrifică unul în sclav, altu 'mpărat
 Acoperind cu noime sârmana lui viață
 Și arătând la soare-a miseriei lor față.
 Fața. Căci înțelesul e-același tutor dat.

7. ce merge > pierce > merge la r.; 11. mărirea > mărire.

2262, 43

197. Și spiritul Universului etc.; 194. In orice floare poartă i.a.l.f.; 195. Ci 'n calea-a face fructe c.m. m.m.; 199. Și arătând la secol > Ș.a. la soare-a etc.; 200. tutor (*Botez greșite când îndreaptă: tuturor*). *Un exemplu asemănător din vremea* Scrisorii a IV-a (*București*).

El aude cum foșnă, lin, uscat, a sale poale
 De mătase . . . nebunia tutor miturilor sale
 (ms. 2276, 84).

- In veci aceleași doruri mascate cu-altă haină
 Și 'n toată omenirea în veci acelaș om
 În multe forme-apare a vieții crudă taină
 Pe toți ea îi înșală, la nimeni se distaină
 205 Dorinți nemărginite plântând într'un atom.
- Când știi că visu-acesta cu moarte se sfârșește
 Că 'n urmă-ți rămân toate astfel cum sunt — de dregi
 Oricât ai drege 'n lume . . . atunci te obosește
 Eterna alergare . . . Și-un gând parcă-ți șoptește [:]
 210 Un vis al morți-eterne e viața lumii 'ntregi.

Tot aici trebuie amintită pagina în germană, pe motive înrudite, din 2262, 42 v. față 'n față, deci, cu ultimul final. Este de fapt, traducerea în nemțește a finalului din *Archaeus*, traducere mai mult sau mai puțin curentă judecând și după cei câțiva termeni românești ce se ivesc printre rânduri precum. *răsare, pășit*. Procedul e cunoscut și a fost semnalat pentru întâia oară de d-l I. A. Rădulescu-Pogoneanu, cu prilejul traducerii unui alt pasaj (de fapt pasajul anterior) din *Archaeus* (« Kant și Eminescu ». Traducerea Criticei Rașunii Pure, *Comorbiri Literare*, XL, 6—8, Iunie-August, 1906). Interesând în primul rând economia nuvelei *Archaeus*, amânăm textul german pentru la timpul său. Confruntând datele epistolare, pasajul acesta se situează în epoca pregătirii doctoratului și a tălmăcirii lui Kant. Paralel cu acestea, Eminescu limpezea tema finală din *Împărat și Proletar* și cristaliză o serie din gândurile adiacente, în finalul lui *Archaeus*. O transcriere a lor nu e lipsită de interes:

— În fie-ce om se 'ncearcă spiritul Universului, se opintește din nou, răsare ca o nouă rază din aceeași apă, oarecum un nou asalt spre ceruri. Dar rămâne 'n drum, drept că în mod foarte deosebit, ici ca rege, colo ca cerșetor. Dar ce-i și ajută coaja carului, care a 'ncremenit în lemnul vieții? Asaltul e tinereța, rămânerea 'n drum deceptiunea, recăderea animalului pășit bătrâneța și moartea. Oamenii sînt probleme, ce și le pune spiritul Universului, viețile lor încercări de deslegare. Chinul îndelungat, vecinica goană după ceva necunoscut nu samănă cu aviditatea de-a afla răspunsul unei întrebări curioase?

— Dar mie mi se pare, că unde-i un problem, e tot odată și deslegarea lui.

— Da, Kant. Cei mai mulți oameni însă rămân întrebări, uneori comice, alte ori neroade, altele pline de 'nțeleș, altele deșerte. Când văd nas omenesc, întotdeauna îmi vine să întreb, ce caută nasul ăsta 'n lume? ¹⁾

În concluzie, *Împărat și Proletar* ar prezenta următorul grafic.

I. 2259, 170v—172v. (Proletarul)

II. 2285, 100—104 (Umbre pe pânza vremii).

2259, 168-168 v.

2290, 55-56.

2290, 75-76.

2276 B., 3.

III. 2262, 43 (final).

2262, 58.

2262, 42 v. (Archaeus).

* * *

Am amintit, în două rânduri, până acum, de studiul lui Anghel Demetrescu, ce apare la puține luni după *Împărat și Proletar*. Vom spiciu dintr'însul, cât mai mult, și pentru considerații diverse. Întău pentru stăruința cu care, la patru ani după verdictul lui Titu Maiorescu, ce integrase Direcției Noi, pe poetul *Epigonilor*, umirea și dezorientarea continuă să alimenteze polemicele de presă. În al doilea rând, pentru caracterul de familie al obiecțiilor, ce se întâlnesc aproape toate, în aceleași mărunte calcule de prozodie și metrică. O parte din ele s'au văzut la capitolul *Egyptulus*. De astă dată e rândul gravului Anghel Demetrescu. Iar după aceea, și mai cu seamă, pentru ceea ce s'ar părea să fie o aserțiune gratuită. așa cum e, plin de rezerve, când de nimicuri și când de glume îndolene, schița critică a lui Anghel Demetrescu nu exclude interesul și prețuirea pentru poetul analizat. Ceea

¹⁾ M. Eminescu, *Scrisori politice și literare*, I, 1870—1877 (editate de I. Scurtu), 1905, pag. 283—292, (cf. și ms.s. 2268, 35 v.—34 v., 2269, 19—39 și 2287, 70—75).

ce se poate observa, de altminteri, și pentru celălalt studiu al lui Anghel Demetrescu, tipărit după moartea poetului. Toate rezervele lui cad în fața celor câteva averse recunoașteri, așa de prețioase venind din tabăra adversă și dela unul din cei mai tipici reprezentanți ai academismului critic. Studiul, s'a spus, e iscălit cu pseudonim¹⁾. E un bilanț după 11 poezii publicate în *Convorbiri*, un bilanț cu atât mai semnificativ, cu cât Maiorescu anticipase numai după trei poezii ale lui Eminescu.

« Fără a ține seamă de ordinea cronologică a aparițiunii lor, vom lua de predilecțiune pe acele care sunt amenințate de a cădea într-o uitare nemeritată, sau pe acele în giurul căror s'a făcut mai mult sgomot. Imparțialitatea ne dictează această procedură: pe cât este de just a da unui poet locul la care are dreptul, în ciuda tăcerii în care s'a învălit numele său, pe atât critica bine înțeleasă, judecând cu sânge rece operele tinerilor debutanți, este datoră a le recunoaște calitățile ce au arătat fără însă a le exagera meritele născânde.

Stânca este îndoită: dacă severitatea prea mare poate sdrobi ariplele poetului care se încearcă spre a-și lua avântul, cădelnițarea provenită din simpatie personală, dintr'un sentiment de amicie, este vătămătoare pentru public care se induce în eroare și pentru însuși autorul care, încurajat pe o cale greșită, se rătăcește, se pierde cu desăvârșire.

Spre a se feri de aceste inconveniente, spre a-și merita numele, spre a fi în adevăr folositoare critica, puind în evidență meritele și defectele operei, trebuie încă să ție seamă de circumstanțele în care s'a produs lucrarea ce i se înfățișează: indulgență pentru un debutant care, având oarecare calități, se presintă cu modestie, ea are dreptul și câtă să fie exigentă cu o pană încercată care a avut timpul de a ajunge la o completă desvoltare, sau chiar cu un debutant care se presintă cu pretențiunea de a ocupa de îndată un loc însemnat în literatură » (pag. 269—270).

« Dintre toți scriitorii cari, în timpul din urmă, s'au încercat în poezie d-l Eminescu ne atrage mai cu dinadinsul privirii, pentru că-l vedem pus în fruntea « nouei direcțiuni ». Când un critic de talia d-lui T. Maiorescu, recunoscând negreșit imperfecțiunile d-lui Eminescu, îl pune însă alături, imediat alături cu marele nostru poet Alexandru, nu mai putem vedea în d. Eminescu un debutant, care să aibă nevoie de încoragiere spre a nu i se împiedica avântul. Suntem nevoiți a-l considera ca pe unul din cei d'întăiu maeștri în poezie, care ni se dă ca model, și prin urmare suntem datori a ne întreba dacă modelul este bine ales, dacă întrunește condițiunile necesare pentru aceasta, sau dacă din contra, sub impresiunea sentimentelor amicale, criticul dela Iași nu a adormit precum s'a întâmplat să adoarmă uneori însuși Omer » (pag. 270).

După aceste considerații de principiu, Anghel Demetrescu trece la aplicații. Se analizează cu mediocre arguții, *Mortua est*. Se contestă imaginile și în deosebi « precisiunea de limbaj », despre care vorbise Maiorescu. Greșala de tipar: *toxul* pentru *torsul*, cu care ne-am mai întâlnit, e însoțită de comentariul: « De când *toxul* a rămas atât de ciunt încât să se pronunțe *tox*? Este aceasta oare o particularitate locală? ». Trecând la *Impărat și Proletar*, obiecțiile încep, iarăși, dela o greșală de tipar:

« Ce a înțeles D. Eminescu prin *trebuie să fie brațe tari ale statelor greoaie care trebuie împinse și trebuiesc luptate*? Cine trebuiesc împinse? *Statele greoaie* ori *brațele tari*? Spre ce trebuie împinse brațele sau statele? Și aci rugăm pe d. Iacob Negruzzi, ca unul ce e în capul redacțiunii, să binevoiască a ne da, de se poate, explicațiuni. Iar d-lui Eminescu îi observăm că *însă* niciodată, de când se fac versuri în limba românească n'a rimat cu *aprinse* » (pag. 280—281).

« *Moartea cu părul blond și des!* — De ce pomadă se va fi servit *Moartea* spre a face să-i crească părul blond și des? Iată desigur o imagine care n'a trecut prin muntea nici unui poet sau pictor. Ciudat sentiment al artei antice care nu respectă nici imaginea ce antichitatea ne-a lăsat despre *Moarte!* » (pag. 283).

« Până azi un alt poet — chiar marele *Hugo* — n'a cutezat să descrie feroasa dramă. *L'année terrible* cade în fața descripțiunii din *Convorbiri* » (pag. 285).

« Poetul pretinde a fi văzut pe stradele *încrucișate* femeii ca *marmora de albe*... Femeile de sub comună, adică numitele *petroleuses* numai ca marmora de albe nu puteau fi. Cei ce le-au văzut s'au putut îndestul convinge ce este într'adevăr *femeia abjectă*. Consiliile de resbel ce au residat la Versailles au avut ocasiunea de a judeca între alți culpabili, și pe asemenea *ființe slute*, eșite din locurile de prostituțiune cele mai infecte din cartierelor *Laviette* și *Montparnasse*, etc., etc. (pag. 286).

« Cele două strofe de mai sus, în lipsa altora, ar fi putut trece ca frumusețe în *Impărat și Proletar* dacă cel puțin, poetul s'ar fi gândit că forma în poezie joacă un mare rol; dacă cel puțin, s'ar fi gândit la ritm ». (pag. 287).

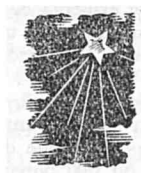
¹⁾ G. Gellianu: *Schife literare. Poeziile d-lui Eminescu*, Revista Contemporană, III, 3, 1 Martie 1875, pag. 268—288.

«Așa dar «poet în suflet», dacă vrei, dar așa de «puțin format» încât nici știe să exprime ce poate că simte, întrebându-l figuri neînțelese, înșirând unele după altele cuvinte, cari nu produc nici un sens, sfidând gramatica și analiza logică și prin urmare fără farmec nici precisiune posibilă în limbaj, răsturnând neconținut rima și ritmul, și prin urmare fără ușurința posibilă în versificare, iată cum ne apare D. Eminescu. Persistăm a crede că, dacă, în locul laudelor exagerate cari au putut infla vanitatea poetului fără a-i crește meritul, s'ar fi dat, dela început, D-lui Eminescu consilii severe, dar juste, studiul, reflecțiunea, cercetarea mai cu amănuntul a versurilor sale l-ar fi împiedicat de a mai da publicului niște producțiuni atât de incorecte, de neterminate, încât mulțimea greșelilor formei împiedică de a zări chiar schimțarea inspirațiunii, l-ar fi împiedicat mai cu seamă de a publica versuri ca acestea:

De mi-i da o sărutare
Nime 'n lume n'a să știe
Căci va fi *sub pâlărie*
Ș'apoi cine treabă are.

Ne-a *lovit în pâlărie* ar zice un glumeț, servindu-se cu o expresiune populară de pe aici». (pag. 287—288).

Comentariile — le lăsăm fiecăruia, în raport cu temperamentul său.

FĂȚ-FRUMOS DIN TEIU

«Convorbiri Literare», VIII, 11, 1 Februarie 1875.

Făt-Frumos din Teiu — singura poezie tipărită de Eminescu în 1875 — a trezit ostilități, mai mult sau mai puțin mărturisite, de a căror acțiune câtă să luăm notă, deoarece ajută la lămurirea diferitelor metode editoriale.

Întâia ediție Maiorescu, condusă de îndreptățite temeiuri și urmărind să dea, într'un moment dureros al existenței poetului, o cât mai pură imagine a poeziei lui, și-a îngăduit să nu publice poezia din 1875 dar să-i împrumute titlul pentru cea de a doua formă — *Povestea teiului* — tipărită de Eminescu, tot în *Convorbiri*, la 1 Martie 1878. Având de ales între două forme ale aceleiași teme, era firesc ca Maiorescu să aleagă pe aceea pe care însuși poetul o decretase drept cea mai bună și care cuprinde reluarea și desăvârșirea întâiului motiv. Înlocuirea titlului, în condițiile acestea, nu putea să strice nimănui.

Ion Scurtu a tipărit amândouă poeziile cu titlurile originale, făcând totuși greșeala de a socoti, printr'un subtitlu, *Povestea teiului*, drept *variantă*, când după normele curente, formele depășite trebuie să fie considerate variante. În cazul de față varianta era *Făt-Frumos din Teiu*. G. Ibrăileanu le tipărește de asemeni pe amândouă, dar așează pe *Făt-Frumos din Teiu* la sfârșitul volumului, într'un «Adaos», ce urmează după poeziile din adolescență ale lui Eminescu. «Adoptând ordinea strict cronologică a apariției poezurilor, fără alte considerații» ediția C. Botez îi restituie locul.

O atitudine, întru totul agresivă, adoptă ediția d-lui Mihail Dragomirescu. Tributar lui Maiorescu, ceea ce, evident, nu constituie o scădere, d-l Mihail Dragomirescu tipărește la loc de cinste, în categoria *Capodopere*, forma publicată de acesta, corectând întru câțva titlul, sau cu chiar cuvintele d-sale:

«Am adoptat, ca și *Maiorescu*, titlul «Făt-Frumos din teiu» în loc de «Povestea teiului» pentru că e mai poetic. Poetul nu l-a mai întrebunțat, pentru că apucase să-l dea unei variante anterioare absolut slabă. Pentru ca să arătăm de ce formă e vorba, am pus titlul dat de poet în paranteză».

Dar dacă Maiorescu tipărise o singură formă (și este punctul important al procesului), d-l Mihail Dragomirescu o tipărește și pe a doua, sub același titlu (glosat: «ediția Scurtu») — de ce nu: *Convorbiri Literare*? cum o și spune ceva mai departe) și însoțită de o lungă execuție, pe un ton din cele mai agresive, din care vom cita câteva rânduri, urmate de comentariile noastre:

«Unele ediții caută să îndrepteze ediția *Maiorescu*, publicând ca versiune principală o poezie care, din punct de vedere estetic, nici nu trebuie primită într-o ediție a lui *Eminescu*. E vorba «de Făt-Frumos».

din teiu» așa cum e publicată în «Convorbiri Literare». *Maioreșcu* cu gustul lui fin, a și eliminat-o din ediția sa, împrumutându-i numai titlul, pe care l-a pus în fruntea unei a doua versiuni — aceasta o capodoperă — publicată de *Eminescu* cu titlul de «Povestea Teiului».

Ce-a făcut *Maioreșcu*? A luat titlul frumos dela o poezie urâtă a lui *Eminescu* și l-a pus la altă poezie a lui, cu acelaș cuprins, una din cele mai minunate producții ale lui, și a satisfăcut criteriul estetic adică însăși aspirațiunea poetului, care, după ce se însănoșise relativ, n'a protestat în niciun fel împotriva acestei schimbări. Ce a făcut editorul de mai târziu — *I. Scurtu*? A dat ca principală, poezia urâtă și a păstrat titlul mai puțin potrivit, poeziei frumoase. O simplă analiză ne va arăta că critica istorică duce la uriciuni ce cu greu se îndreaptă».

Și urmează, într'adevăr, o analiză ținând să dovedească superioritatea *Poveștii Teiului* — trudă zadarnică și de-a-dreptul inutilă, câtă vreme toată lumea e de acord, începând cu *Eminescu* care și-a dat osteneala să reia și să desăvârșască un motiv mai vechiu. Intru cât însă îndreptățește aceasta procedeul d-lui Mihail Dragomirescu și mai ales îndoița sa agresiune, întâi la adresa primei forme, tipărită de *Eminescu* — de *Eminescu* și nu de *Scurtu* — și după aceea la adresa «criticei istorice», nu prea vedem.

Care vor fi fund *urâciunile*, pe care această «critică istorică» le promovează, e greu de afirmat, oricâtă bună voință pune d-l Mihail Dragomirescu în analiza d-sale. Cu cât mai împede apar însă *graful* criticei estetice, ca să nu spunem arbitrarul ei, atitudinile ei de latfundiară a faimei poetului. Sau, ca să pornim chiar dela textul de mai sus și trecând peste stăruința cu care d-l M. D. urmărește pe *Scurtu*, căruia îi datorează atâta, în ediția d-sale. Critic-istoric sau nu, *Scurtu* a fost totuși un editor, vulnerabil de sigur, dar conștient de îndatoririle ce-i reveneau. Publicând amândouă versiunile, cu titlurile lor, n'a făcut altceva decât să respecte voința poetului. Greșala lui, am mai spus-o, e una, să zicem... de tipar. A designat greșit care anume e variantă. De aici i se trage tot răul și toată adversitatea d-lui M. D. Dar chiar și întru aceasta noi vedem ochiul lui Dumnezeu. Căci *Scurtu*, gelos pe clasificările și caracterizările d-lui M. D. a ținut să interviev și 'n subtitluri, cu un element personal, după ce împărțise poeziile pe clase și categorii și amestecase cronologia, cu totul. Păcatul lui e binemeritat. D-l M. D. vorbește apoi de «gustul fin» al lui *Maioreșcu*, care a eliminat întâia formă și a împrumutat titlul «celui de a doua, «aceasta o capodoperă». (Chestiunile cu *însănătoșirea relativă*, cu acceptarea lui *Eminescu* și cu *satisfacerea criteriului estetic*, etc. etc., ni se par de un umor întru totul particular). Am spus în treacăt, mai sus, ce anume a determinat pe *Maioreșcu* să procedeze astfel. Gustul său fin nu are ce căuta aici. El se dovedise cu ani înainte în începuturile eminesciene, când abia după trei poezii, dăduse decretul prin care îl integrase «noul direcți».

Că *Făt-Frumos din teiu* ar fi o poezie slabă, urâtă și că nu trebuie primită într'o ediție a lui *Eminescu* — iată tot atâtea verdicte, ce sunt printre cele mai mari rătăcirii ale «criticei estetice». Enormitatea lor a speriat pe chiar oficialii acestei critice, dovadă cele câteva corecțiuni pe care însuși d-l M. D. le aduce verdictelor sale. *Făt-Frumos din teiu* este atât de oribilă încât *din punct de vedere estetic, nici nu trebuie primită într'o ediție a lui E.*? Se poate. Și totuși d-l M. D. o tipărește în ediția sa, drept e că nu în categoria *Capodopere*, dar întâia din secțiunea *Opere de talent*, fie și cu o literă întru câțva mai mică, dar la un loc cu *Strigoi*, *Stelele 'n cer*, ș. a. Tot e ceva. Cum se poate acum ca o *operă de talent* să fie în același timp și slabă, urâtă și compromițătoare, de vreme ce nu trebuie să figureze într'o ediție E. — iată ceea ce numai «critica estetică» poate să explice. Ea rezervă însă surprize și mai mari. Căci iată ce se poate ceti către sfârșitul analizei în care a fost executat *Făt-Frumos din teiu*: «Am insistat atât asupra acestei analize, pentru că versiunea *Scurtu*, cuprinde alte defecte decât acelea ale bucăților din tinerețe. Versiunea *Scurtu* are toate însușirile scrisului eminescian. *Are profunzime și perspectivă*¹⁾, ca și versurile lui *Eminescu*. Dar defectele nu sunt de stil, ci de fundamentul sufleteșc al stilului, sunt defecte de plasticitate și de formă. Scena dintre Blanca și tânăr e stângaci redată. Efectul mistic al finalului e stricat prin revenirea calului singur acasă. Încheierea cadrului ar fi cerut atunci să ni se spună și soarta tinerilor. Aceasta însă nu ni se spune și fuga lor rămâne fără contur și poezie...».

Socotesc că ne putem opri. Insistența noastră a urmărit mai puțin să surprindă bizarerile criticei estetice, cât să illustreze eroarea acelor editori care se abat dela normele, modeste, fără doar și poate, dar sănătoase ale adevărului și sugestiilor lui. Respectul datorit unui text, tipărit sub a sa răspundere, de scrutor, e întâia dintre legile unei ediții corecte. Comentariul (estetic sau nu) — e una; ediția — alta și mai ales... altceva.

Ms. Istoricul acesta, puțin cam lung, a precizat cel puțin existența a două forme, fiecare din ele având dreptul la un capitol special. De-aceia greșește C. Botez când grupează toate variantele la *Povestea Teiului*. O scuză are, totuși, întrucât ajuns la *Făt-Frumos din teiu* și socotind că «toate ciomele păstrate în manuscrisele Academiei prezintă strofe cu rime îmbrățișate, ca și poezia din urmă», se hotărăște să dea întreg «materialul din manuscrisele rămase, la *Povestea Teiului*». E drept că, ajuns acolo, descoperă că două manuscrise țin exclusiv de prima formă.

¹⁾ *Sublinierea noastră.*

Făt-Frumos din teiu apare prima dată în ms. 2284, 30 v.—31 v., în versuri albe. Pe jumătate dezvoltată și cu unele stihuri, d.p. 8 și 16, amorfă, versiunea dă impresia unei traduceri, ce urmează de aproape un original străin, având doar grija ritmului. Este o impresie, ce nu va scăpa nimănui și pe care o întăresc termeni de peisaj străin precum în v. 9: *Nu voiu tată să fiu nonne* și în v. 30: *Vechiu lângă isvorul d'elfi* (pe care transcrierea, în atâtea detalii greșită, și necompletă, din ediția Botez îi trece cu vederea.) Caietul, orto- și caligrafia sunt din epoca de Viena, c.ca 1872. Sunt ale caietului, în care se află și *Cugetările Sărmanului Dionis*.

2284, 30 v.—31 v.

Să știi Blanca că din leagăn
Ești cu Domnul logodită
Căci odraslă ești copilă
Unei dragosti fără de lege

5 Mâni vom merge noi călare
Sus la schitul Sântei Ana
Să te faci călugăriță
Mie spre mântuire, ție spre mângăiere

10 Nu voiu tată să fiu nonne
Tânăr, vesel, e-al meu suflet
Joc, vânat îmi plac mai bine
Decât ca să cânt în cor

15 Și păcat e-a mele plete
Fără de milă să scurteze
Și păcat pentru picioru-mi
Alb deprins Papuci mătasă ~

20 Te gătește-a mea fiică
Știu mai bine ce-ți priește
Mâne 'n zori de zi plecăm noi
Sus l'a mănăstirei curte

Când aude asta fecioara
Calu-i alb ca lapte 'nfrână
L'înfrână 'n amare lacrimi
Merse spre sălbatec codru

25 Adâncită în durerea-i
Nici nu vede unde merge
Spre-adâncimea mai adâncă
Pe când soare asfințește

Cele 5 strofe de la început sunt cuprinse într-o acoladă marginală.

1. Bianca > Blanca; 9. N.v.t. să fiu astfel; 10. vesel > voios > vesel, 16. deprins, tăiat în urmă.
19. de fapt: plecăm la (sic) noi; 20. de fapt: la (sic) mănăstirei; 24. Călărind* spre codru > Merse etc.;
25. Cufundată în durerea-i:

- 30 In sfârșit ajunse teiul
Vechiu lângă isvorul d'elfi
Și trezită de a apei
Sunet ochii și-i ridică
- 35 Ș'un băiat frumos ea vede
Călărind pe un cal negru
Flori de teiu el poartă 'n păru-i
Și la șold un corn d'argint
- 40 Și 'ncepu să sune dulce
Cât topi* durerea-i toată
Inima-i s'îmflă de dorul
Al străinului frumos
- 45 Când cu totul fermecată
Se 'ndoi spre el din șolduri
El înceată din sunarea[-i]
Și-i grăi cu graiul blând
- 50 Ș'o cuprinse, erau călări ei,
Braț de braț lângă olaltă
Caii lor pășind a lene
Pășteau florile din iarbă
- 55 Și din [ce] în ce n'adâncuri
Ei pierdeau orce cărare
Și pin aer* îmblă-un cântec*
Luna trece peste vârfuri
- Iar a doua zi stă calul
Ei cel alb la poarta curții
Dar ea singură[-i] rămasă
Dusă 'n lume pin păduri.

Fragmentar, *Făt-Frumos din teiu* mai apare, cu 2 strofe în ms. 2262, 141 și cu 5 strofe în 2259, 237 v. (ms. 2283, 81—84, indicat de Scurtu, privește *Povestea Teiului*).

Cată să spunem, însă, că înaintea acestora, strofele figurează în *Călin Nebunul* — (ms. 2268, 54 — cf. și ed. Murărașu, 326—327) drept versurile 162—167. Prelucrarea loc în 2259, 237 v. e mai mult de natură metrică. Să se compare versurile acestea, 6, cu următoarele 5 strofe, și în deosebi cu cele două (a 3-a și a 4-a) intercalate:

- 165 Luna ese dintre codri, noaptea toată stă s'o vadă,
Zugrăvește umbre negre peste giulgiuri de zăpadă
Și mereu ea le lungește și suind pe cer le mută,
Parcă fața-i cuvioasă e cu ceară învăscută
Și cu neguri îmbrăcate-s lan, dumbravă și pădure,
Stele galben tremurânde mișcă 'n negurile sure,

30. Vechiu unde isvorul d'elfi; 35. Flori de teiu în a lui plete; 36. Și la șoldu-i corn d'argint.
30. Ei pășeau* în întuneric > Und' se pierde or (nr) orce cărare; 52. Trece > Luna trece etc.

Textul din 2259, 237 v. e un creion improvizat din epoca întâilor încercări, strofice, pentru *Călin*. Cu aproximație: Iași, 1874. E un fragment mai desvoltat, în care cadrul descriptiv și-adaugă și alte elemente, decât al lunii. S'ar zice un fragment independent, care ar putea să fie de oriunde, dacă strofa a 3-a și mai ales v. 15—16: *Florile surăd în taină — Oare ce-or surăde ele?* n'ar lăsa să se creadă că e vorba de nuște martori ai idilei.

2259, 237 v.

- Luna ese dintre codri
Noaptea toată stă s'o vadă
Zugrăvește umbre negre
Pe lînțolii de zăpadă
- 5 Și mereu ea le lungește
 Și suind în cer le mută
 Parcă fața-i cuvioasă
 E cu ceară învăscută
- 10 Ce gândește? — numai norii
 Lin se 'mbină, se desbină
 Ca fășii de gaz albastru
 Ca și aburi cu lumină.
- 15 Lin pin iarbă scotocește
 Apa 'n prund și pietricele
 Florile surăd în taină
 Oare ce-or surăde ele?
- 20 Și cu neguri e 'mbrăcată
 Și dumbravă și pădure
 Stele palid tremurânde
 Ard pin negurile sure

Din aceste 5 strofe reține pe primele două, în ms. 2262, 141. Cu caligrafia și cerneala (violetă) a scrisului de Iași, în vremea în care lucrează la *Călin* — pagina are caractere tipice de atelier, alcătuită cum e din crâmpoie: versuri și strofe, despărțite între ele prin linii de puncte și aparținând la mai multe poezii: *Dorința, Făt-Frumos din teiu, Crăiasa din povești*, etc. Toate crâmpoiele, afară de unul (care nu intrase în vreo compunere) sunt barate, ca după utilizare. Micile diferențe dintre forma dinainte și aceea care va urma nu sunt mai puțin instructive: 2262, 141

-
- Luna ese dintre codri
Noaptea toată stă s'o vadă
Zugrăvește umbre negre
Peste giulgiuri de zăpadă
- 5 Și mereu ea le lungește
 Și suind — din loc le mută
 Fața ei cea cuvioasă
 Pare 'n ceară învăscută
-

2259, 237 v. — 3. Z. umbre pal[zi]* — [sau: pale*?].

7—8. Ce gândește oare dânsa

Așa albă învăscută

9. Ce gândește — ce se' > C.g. ? — numai noru; 10. Ce se 'mbină, se desbină; 14. Apa 'n pietrele mărunte; 18. Toată 'ntinderea pădurei.

Făt-frumos din teiu

Află Blanca că din leagăn
 Somnul este al lui miez,
 Căci născută este copulă
 Alin nevrându-i umbre.

Măm în ochi la sfânta Annă
 Te găsi la cel din oțel
 Mângăirea netr. tală
 Mantuirea felis melă

Nu voru tată, să iurea
 Al meu suflet tenăi verel
 Eu umbesc venălele jocul.
 Traul lumen altă lere l

Nu voris pînă să m' l. lase
 Pe un apunget la călce
 Să orbea cîtuș pe carb
 Te fume vînă de tînă

Aflu ma botez căi pînă
 Lasa lumen onca gînd
 Măm în fîn de L. plăcăm
 Căci secul vechi și sfînt

La aude - plînge - Parcă
 Te veni să glee în lumen
 Dura de pînă gînduri
 Și de un dor fără de nume.

Și plîngîndă pînă în calul
 Calul ar cel alb ca nea
 Te neteză mîndra coana
 Și glîngînd în pînă seua

S'arintă pe el, și glee
 Peu în vînă cîtuș pînă
 Nu se uita omule...
 Nu pînă vînă mîndra

Pe căre pînă n. vînă
 Cîtuș în cîtuș fără de cap
 Când a sece cîtuș cîtuș
 Așfîntînd din ceruri scapăt

Umbra în cîtuș cîtuș cîtuș
 Fulgerău de lumen
 La tecei pînă fînă fînă
 Și fînă mîndra de albina

Până aici manuscrisele Academiei Române. La care, este a se adăuga autograful întreg al poeziei *Făt-Frumos din teiu*, tipărit în *Omagiul lui Mihail Eminescu*, București, « Socec », 1909, pag. 186—188, despre care Corneliu Botez, editorul *Omagiului*, scrie următoarele: « Autografele poeziilor lui Eminescu reproduse în acest volum le-am obținut dela d-na Jeanetta Leibovici, fiica lui Elias Șaraga din Iași, care le-a primit dela Gheorghe Butman, un zețuitor dela *Convorbiri Literare*, pe vremea când poetul își publica acolo bucățile sale literare ». Isvor, pe care Ion Scurtu îl semnalase cu următoarea notă a ediției sale dela 1908: « În ediția Șaraga a poeziilor lui Eminescu textul e publicat după un manuscris care se spune că e în posesiunea editorului » și adăuga că împrumută de acolo unele deosebirii de textul *Convorbirilor*, ce i se par superioare. Superioare sau nu — metoda selecției arbitrară este evident greșită.

Ce este însă sigur, e că autograful Șaraga, publicat în *Omagiul* amintit, și care reprezintă, până azi, singurul text integral al poemei de față, este unul anterior manuscrisului din *Convorbiri*. Sau dacă e acela după care s'a

În mîglor de codru ajunsa
Lunga² teiul nalt și vechi
Unde isvorul cel în oraș
Suna dulce în urechi

De murmur duioș de ape
Ea bășetă-atunci tresare
Vede un tînz, ce alături
Pe un cal negru stă cîlare

Cu ochi mari la ea se uita
Plin de via, dușor glătînd
Flori de tei în pîmînt negru
Și la zold un corn de argint

Și începi încet să sune
Fermecat și dureror —
Tîmna-și creștea de dorul
Al strîmînului frumos

Pînă
Capul lui i atînga pîmînt
Și atunci cîobrîul roș
Ea apleacă gîna lungă
Istet ochi cîmbrîi

Ias pe buze... țese un zîmbet
Îmbrăcat, fermecat
Căre gura-abia-și deschise
Căa uscaia de amor

Cînd cu totului rapala
Se nădădăre el din șela
El înceata din cîntarea
Și, grai cu grai de jela

Șo cuprînde de cîlare —
Ea se agîra cîo mîna
Înăi lîmîn, lîm se lăsa
Înăi suma, cîi glîna

Și pe umărul lui cade
Al cî cap cu fata'n sur
Pe cînd canî pasc alături
Ea îl privea cu suflet dur

Nimeni, murmurul cel dulce
Din isvorul fermecat
Auzeste melancolic
A lor suflet îmbetăt

cules, atunci modificările, de altmînteri minime, au fost făcute în corectură—Eminescu aflându-se, la epoca aceasta, în Iași. Document unic, reproducerea lui se impunea.

* * *

Geneza acestei poeme a fost pusă în legătură cu o întâmplare petrecută pe moșia lui Balș, proprietarul Dumbrăvenilor, care se căsătorise cu o cîntăreață din Viena. O nepoată, sau o vară a soției, venită la țară se îndrăgostește de prea frumosul chelar al velnișilor din Dumbrăveni, fiul lui Gheorghe Hodoroabă din Verești și după ce fură matusii sale 300 galbeni fuge cu flăcăul în Bucovina. Calul se întoarce singur. Auzind dela tatăl său care era administrator la Balș, prin 1864, de întâmplarea aceasta, Mihai Eminescu scrisese cu creta pe poarta castelului strofa finală, dar tatăl poetului, de teamă să nu se supere Bălușoia puse să se șteargă inscripția, (care nu era de fel infamantă). Așa stau faptele în povestirea, ce Corneliu Botez (în același *Omagiu*, pag. 193—194) deține dela căpitanul Matei Eminescu. Este, de fapt, reluarea, pe un ton mai realist, a relațiunii ce Victor Eminescu, nepotul

Lun'atime din codr' ieia
 Noaptea toată stă să vadă
 Trăgărește umbre negre
 Peste gîrly mîi de zăpadă.

Și mereu ea le lungește
 Și simind pe cer le mîntă.
 Dar ei tîce, ^{apăsător} în codr'
 Cu vîrte lor gîrdată.

La castel în poarta calui
 Stă a doua zi în spume
 Dar frumoara lui stăpîna
 Nu remarcă pierdută în lume.

M. Eminescu.

poetului, făcuse cu cinci ani înainte în paginile revistei *Mihail Eminescu*, din Iași, sub forma unei confesiuni, subdatată Bruxelles, 18 Februar 1904. Și pentru că e întâia, din relațiuni, dar și pentru că se păstrează la un nivel și într-o atmosferă, menite să favorizeze legendele, credem util să transcriem această relațiune primă:

«... Mă văd la S., e seară, tata îmi povestește episoade din războiul pentru Independență, afară însă e o așa dulce armonie încât fără voce gîndesc la poezie. Nu știu prin ce analogie de idei mă pomenesc zicînd în gînd: Lună tu stăpîna mării etc., aduc vorba despre Eminescu rugîndu-l să-mi spue care sunt primele lui versuri. Tata închide puțin ochii ca pentru a-și aduce aminte și începe: «Să fi avut 12 ani. Învăța la Cernăuți, cum însă în era dor de-acasă îl aduseră să petreacă Paștele la D. ... Acum putea iar să-și trăiască primii ani ai copilăriei, își revăzuse *Codrușul* care îl recunoscuse și uitînd că l-a părăsit de atîta vreme, îi cânta din frunze, acompaniat de cîripitul păsărilor. Mihail era beat de atîta fericire, alerga, rîdea, cânta, pînă ce seara cădea obosit de somn, pentru ca a doua zi să se înfloreze iar de atîta farmec și armonie. Își lua merinde și nu se întorcea acasă decât seara, ziua o petrecea sau în pădure sau într-un vreun alt loc singuratic. Toate astea îl făcuseră să-și uite de sine și de cele întîmplate la curte, în lipsa lui. Boerul B. D. la care tatăl său era administrator, se însurase.

B. avea adesea afaceri la Viena. Ducîndu-se într-o seară la operă se amorezează de o actriță și călîcînd peste idioatele convențe sociale, o ia de nevastă. Acum era însurat; ea care nu cunoscuse decât viața orașelor mari și emoțiile rampei, venea să guste în mijlocul naturii, viața patriarhală de țară.

Nu mult după asta o vară a ei din Viena, venise să petreacă cîtva timp la D. Era blondă, de un blond ideal, sglobie ca primăvara și rubitoare ca toate germanele. Și poate că sub influența naturii care renăște, a simțit născut în pieptu-i, dorul unei iubiri simple și curate. Cine nu cunoștea pe frumosul satului din D. Un făt-frumos ca din poveste, cu părul creț și ochii negri, mureau toate fetele după el. Ea l-a văzut într-o Duminică la horă, seara și-a făcut atâtea visuri cum își poți face la 18 ani, și cu imaginația svăpăiată de fecioară.

Din clipa aceea a început să-l iubească cu nevinovăția dulce a primei iubiri, el bietul n'ar fi îndrăznit năci să se gîndească la una ca asta, dar... Cum s'au dat în dragoste și cum s'au înțeles, știți bine că asta se face în tîrnă...

Peste vreo câteva zile ea a spus că vrea să se plumbe călare și a plecat înainte de revărsatul zorilor luîndu-l pe el ca să-i arăte drumul. Sub razele virgine ale soarelui de dimineață, singele le clocotea

în vine, gunle lor se căutau cu sete, pierduți în spasmul unei beți supreme, au dus-o într'un vis frumos de iubire... când s'au trezit, ajunseseră la granița Bucovinei — când iubești însă, e bine ori unde.

Ce s'au făcut nu știu, dar calul s'a întors a doua zi la castel, fără stăpână, Mihai poate ar fi vrut să fie și el în locul țaranului, căci a scris cu creta pe poarta de stejar a Castelului:

«La castel în poartă calu-i
Stă a doua zi în spume
Dar frumoasa lui stăpână
A rămas pierdută 'n lume»¹⁾.

Și fiindcă amândouă relațiunile dau strofa așa cum a apărut ea în *Convorbiri*, trimitem pe cetitor, din nou, la întâia etapă a poemei, la versiunea în stihuri albe. E cel mai amuzant mijloc pentru desfigurarea unei legende. Strofa citată nu exista la 1862 sau 1864. Viitorii colportori cată deci să înlocuiască strofa dela 1875, cel puțin cu aceea din 1872—1873, în versuri albe.

MELANCOLIE

«Convorbiri Literare», X, 6, 1 Septembrie 1876.

Tipărită, dimpreună cu *Crăiasa din povești*, *Lacul* și *Dorința*, în același număr al *Convorbirilor* și după mai bine de un an și jumătate dela *Făt-Frumos din teiu*, ce fu ultima — *Melancolie* aparține acelei categorii de poeme cu gestație lentă, pe care anume evenimente le limpezesc, iar altele le cristalizează și decid de apariția lor.

Între 1868—1869, ani primului concept dramatic, când apare ca unul din motivele dialogului Ștefan-Maio din piesa de teatru *Mira* și 1 Septembrie 1876, data ultimei forme, sunt tot atâția ani, bogați în evenimente, pe cari biografia eminesciană le-a înregistrat, în amănunte. Dintre ele, ca mai hotărâtoare, în raport cu poema de față, sunt a se socoti nefericirile familiare, culminând cu moartea mamei sale la 15 August 1876 și suferințele iubirii sale pentru Veronica, așa cum reies ele din atâtea mărturii versificate, dar mai ales din marea poemă *Pierdută pentru mine zămbind prin lume treci*... — scrisă în răstimpul dintre moartea mamei sale și sfârșitul anului 1876, unul din cele mai febrile, de activitate lirică și din cele mai bogate sub raportul tiparului.

E în același timp, anul evenimentelor politice, cari aveau să ducă la plecarea lui Titu Maiorescu din fruntea Ministerului de Culte și odată cu aceasta la schimbarea stării materiale a protejaților săi, printre cari și Eminescu. În timpul acesta, dacă e să credem relațiilor Mitei Kremnitz, se situează lectura poemei într'o ședință a *Junimei* din Iași, unde va fi participat și Maiorescu, care vine cu manuscrisul la București:

«Dar într'o zi, cumnatul meu, care se întorcea dintr'o călătorie dela Iași, îmi aduse în manuscris poezia *Melancolie*. Vioiu și entusiast, cum era pe atunci, abia sosit dela gară, se repezi în camera noastră ca să ne traducă pe nemțește această poezie. Rând după rând, ne-o traduse inteligent și în formă perfectă, cum îi era întotdeauna cuvântul, apoi ne povesti ce discuție stărnise citirea acestei poezii la *Junimea*. Eu tăcui și Titus, care aștepta în zadar să vadă izbucnind entuziasmul meu, în alte împrejurări, atât de spontan, zise: «da, este într'adevăr un fel de nebunie în toată aceasta neagră viziune, dar e o nebunie plină de spirit». Atunci îl întrerupsei agitat: «Nebunie? Poate că concepția noastră a tuturor este nebunie și Eminescu a prins adevăratul sens al lumii și al vieții». Pe mine mă impresionase adânc această poezie. Titus se uită la mine nedumerit. — «Ce n'aș da eu, spune el, să fiu în locul acestui om, pe care tu îl pui așa de sus asupra celorlalți!» — Nu-și putea închipui niciodată un entuziasm impersonal»²⁾.

¹⁾ Victor Eminescu, *Genesa primelor versuri ale lui Mihail Eminescu*, în revista *Mihail Eminescu*, I, 6, 1 Martie 1904, Iași.

²⁾ Mite Kremnitz, *Amintiri fugare despre M. Eminescu* în I. E. Torouțiu, *Studii și Documente Literare*, IV, 1933, pag. 23—24.

Spuneam: dacă e să credem relațiilor Mitei Kremnitz. Preocupată să apară în aceste, altminteri atât de interesante, memorii, într-o continuă superioritate, nu odată vom avea prilejul să surprindem din parte-i, chiar dacă explicabile, greșite prezentări de fapte și atitudini ale poetului. Se pare, totuși, că de data aceasta întâmplarea nu e departe de realitate, în orice caz relațiunea ei consună cu următoarele rânduri ale jurnalului lui Maiorescu:

« Altminteri, Marți seara, 28 Septembrie/10 Octombrie 1876 au fost la mine d-nii Anghel Dimitrescu, D. Aug. Laurian și Ștefan C. Mihăilescu cu Nica și a fost una din cele mai animate convorbiri până pela 12½ noaptea. Despre creerul mare și cel mic (à propos de excitații ale poeziei și Eminescu), apoi despre politică democratică și liberală. Pare a fi ca un început de « Junimea » bucureșteană »¹⁾.

La data aceasta, *Melancolie* apăruse și este în amândouă izvoarele, la Maiorescu și la Mite Kremnitz, ca un ecou al acelorași puternice impresii, ce pricinuise...

Ms. Am amintit de dialogul dramatic Ștefan-Maio din piesa de teatru *Mira*, ca de primul concept. Scena am mai invocat-o și cu prilejul poemei *Amorul unei marmure*, când hotărâsem că o vom da la acest capitol. Cetitorul va reține întru întâiu imagina cadrului din *Melancolie*, dimpreună cu interpretarea fiecărui element în parte, și după aceea anumite imagini întâlnite în *Amorul unei marmure*. Cum spuneam și cu acel prilej, în lamentațiile lui Ștefan cată să vedem o travestire a propriilor sale sentimente, ceea ce înlesnește și explică drumul străbătut, dela întâiul concept, cel din dramă, la ultimul, la extractul acela de depresiune sufletească din a doua parte a poeziei, care avusese darul să alarmeze pe interpreți timpului, cu Maiorescu în frunte. Textul se află în ms. 2254, 65 v — 69 și reproducerea lui fusese socotită utilă și de către Botez, care avusese intenția să o anexeze ediției sale, fără a o mai traduce în fapt. Pasajul descriptiv se mai află încercat în ms. 2257, 163 v., care și ca scris și ca alcătuire reprezintă o ciornă anterioară. În transcrierea de mai jos, pasajul acesta se așează, în subsol, ca variantă anterioară, cum și este în realitate.

2254. 65 v.—69.

A C T U L I

SCENA III

STEFAN(*singur*). O! el are dreptate! Sunt mic, sunt [un] mișel...

Stefan din ceriu aruncă o umbră pe pământ
Și acea umbră pală, stafia lui eu sunt!

5 Ce mare!... Și cu toate astea, dacă asta n'ar fi decât masca trădărei ce mă pândeste!... Acel Petru Rareș!... Ce mijloc să 'ntrebuițez ca să-l gonesc din mintea mulțimilor?... Mărirea?... (*Cu desgust*) El! ce sec, ce gol e sufletul meu! De-aș muri mai curând... Vieța mea o noapte neagră... abia o stea mai luce pe cerul ei... numai una... Ea... Cine-i ea?... Pentru ea aș vrea să mai trăiesc... și cu toate astea, pare-se că din cauza ei voiu să mor.

40 La tine, stea din urmă a negrei nopți vieță,
Gândesc cu întristare. Și-a morții pală față
Apare 'n nouri roșii, cu diadem de spin,
15 Cu aripele negre, cu vântu-i de venin,
Ce sângele-amorțește, c'o floare neagră 'n mână.
Și buza ei răcită, ochirea ei bătrână

¹⁾ Titu Maiorescu, *Insemnări zilnice*, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, I, 1927, pag. 268. — Informațiuni complementare despre Vinerile *Juninei* bucureștene în scrisoarea din 6/18 Dec. 1876, ce Titu Maiorescu trimite lui N. Gane, în I. E. Torouțiu, *Studii și Documente Literare*, III, 1932, pag. 180—181.
V. — N. B. *Punctuația nu e totdeauna a manuscrisului.*

12. La steaua cea din urmă a negrei nopți vieță; 13. Mă uit cu întristare etc.; 15. C.a.n. și vântu-i d.v.

M'alungă de viu încă în galbenul mormânt,
 Dar eu voi viață, ziuă, eu voi să beau, să cânt.
 20 Fugi moarte dela mine, te pierde 'n noaptea ta
 Și lasă-mi timp să caut . . . să 'ntorc privirea mea
 La două-zeci de fluturi . . . de aur și lumini
 Ce au trecut ca vântul . . . La anii mei senini
 Ce s'a nnecat în cupe de vin, pe buze dulci.
 25 De ce vrei azi o suflet în moarte să te culci?
 Au n'ai timp să mai fluturi? În cupă nu e vin,
 În lumea asta albă nu e destul senin
 Să zugrăvești cu dânsul v'o câțiva ani de vieță,
 V'o câțiva ani de-amoruri smălțați cu dimineață
 30 Și cântec? Taci corp vested! Ani sunt dar nu-i putere;
 Ci, cum risipitorul aurește cu avere
 A uliței uscate piatră seacă mărunță,
 Mi-am cheltuit vieța și fac cu moartea nuntă.

După o pauză

Cu fruntea 'ngălbenită, privirea fermecată,
 35 Mă 'npiedec în gândirea-mi de crucea cea secată.
 De-a morții vrajă rece de viu eu mă usuc
 Pe-a vânturilor gânduri eu gândul meu îl duc.
 Rumpeți de pe-a mea frunte auritul diadem
 Dară lăsați-mi vieța . . . Să râd! să nu blestem . . .
 40 Să nu privesc în lume un ochiu fără lumină,
 Un osândit ce-l duce la moarte fără vină,
 O liră fără sunet, un aer în mormânt,
 Un vânt ce se întreabă: Eu sunt sau eu nu sunt?

Pausă

Cum m'am pierdut o Doamne! Din junele de foc
 45 Pe care lumea largă nu-l încăpea în loc
 Ce 'și arunca în stele, în cer, în nor, în lună
 Dorința lui regală, visarea lui nebună
 Azi vezi o umbră pală — un om fără putere
 Ce dela moarte-avară un an, o zi mai cere.
 50 Din mări cu munți de vieță sunt aruncat pe vad
 Din ceruri de lumină m'am coborât în iad
 Unde alerg ca spaima, nebun, bolnav, tăcut
 Cu fruntea înfierată ca îngerul căzut.
 Să mă întorc! . . . De-acuma? Acum e prea târziu
 55 În inima mea stearpă nimic nu mai e viu

31. Și cum risipitorul etc.

Eu nu mai am voință, eu nu mai pot avea . . .
 Eu am numai dorința pustie și mișea
 Ca să-mi petrec! ce-mi pasă pe conta cui! Ei bine
 Eu voi petrece 'n lume fără-a'mi pásă de nimeni.

SCENA IV

ST. MAIO

- 60 M. M-Ta.
 [ST.] A! Maio . . . poetul meu! . . . Ce faci?
 MAIO. Ești trist M-Ta!
 ST. Trist? Mint ochii, minte fața . . . nu crede!
 Eu trist . . . eu care-mi petrec?
- 65 M. M-Ta! ești trist!
 ST. Aide del (*șade*) Ș-apoi? . . . și de-aș fi! . . .
 mă iubești tu, de mă 'ntrebi?
 M. Eu M-Ta?
 ST. Tu.
- 70 M. (*Ingenunche lângă el*). Eu vă iubesc, cum iubesc Moldova.
 Pentru voi aș da tot ce-aș fi în stare să sacrific pentru Moldova!
 Vieța mea, ar fi puțin . . .
 inima mea e mai mult . . .
 ei bine inima mea cu tot ce are ea în sine . . .
- 75 cereți-o și v'o dau.
 ST. Inima. Maio, știi tu unde-ți ai inima?
 M. (*Arătând*) Ici!
 ST. Ba ici! In cap! In locul unde e, tu n'ai simțit-o încă, pentru că până-acum n'a
 bătut.
- 80 De-ar fi bătut vr-odată nu mi-ai offeri-o așa de lesne . . .
 De-ai avea tu o amantă, o nevastă frumoasă . . . un înger mi l-ai da tu mie?
 M. (*cu sforță și sacrificiu*). De v-ar face fericit pe voi . . . Moldova! da!
 ST. Moldova! Da? Nu cred. Nu ești sincer sau nu știi... (*mângâindu-i fruntea*). Nul
 Tu nu știi ce va să zică a iubi . . . O copilul meu, de-ai ști . . . ce nenorocit
 85 face pe om . . . ce nenorocit sînt eu copilul meu!
 M. Iubești M-Ta!
 ST. Eu? Cine ți-a spus-o?
 M. Cine! Voi!
 ST. Ei bine! (*Se scoală*) Iubesc!
- 90 Iubesc astfel în cât simt c'aș muri dacă nu voi avea-o pe ea . . .
 (*Deconcentrat*) Pe ea? . . . Niciodată!
 Fi-o-aș oare în stare s-o fac nefericită? nu.
 Ei bine, voi rumpe din inimă acest amor și dimpreună cu el vieța mea.
 O! De-ai putea tu să vezi în sufletul meu!
 95 Ce pustiu, ce negru, ce rece!

58. C.s.-m.p.! c.-m.p.p. conta cui! In fine.

- Când cimitirul doarme și crucile veghiază
 Când cobii pintre ele țipând poetisează
 Și 'n clopotnița veche de stâlpi toaca isbește .
 Când sufletu-unui demon cu vântul lui trezește
 100 Arama amorțită . . . Biserica 'n ruină
 Stă ca o cuvioasă pustie și bătrână
 Și prin ferestre sparte, ca printre ochi de nori
 Trece-o suflare sfântă cu aripe recori.
 Când intri în năuntru și în iconostas
 105 Vezi că abia conture și umbre a rămas.
 De ploae și de vânturi s-au șters fețele sfinte
 Cari de sfinți și îngeri din ceriu ni-aduc a minte.
 Și când deschizi altarul și pe masa-n ruină
 Vezi pallidă și moartă întinsă o vergină . . .
 110 Atunci părul stă codru pe fruntea ta sburlită
 Și ceasul mezenopții cu aripa-i vrăjită
 Atinge ochi-ți galbeni . . . încât coprins de teamă
 Gândirea-ți turburată soarele 'n noapte chiamă
 Ca el s'apese sigil de aur și lumină
 115 Pe lumea cea dormindă în noapte[a] ce întină
 Cu razele ei negre, cu fața ei arabă
 Aerul alb și luciu. Ș-apoi privirea-ți slabă
 Abia deosebește altar, cruce, vergină
 Când ochi-ți se 'nnoptează . . . Și 'n creeri se 'nsenină
 120 Un vis absurd dar dulce . . . când moarta nebunie
 Infige ochii lucii în mintea ta pustie
 Și ție ți se pare în noaptea-ți sufletească
 Că vergina se scoală mai veselă, cerească
 Se 'nchină lâng-altarul ce doarme în ruină.
 125 Și bolta veche creapă . . . din cer o stea senină
 Privește și atinge cu raza ei de nea
 Pe vergina 'nviată ce plânge cătră ea . . .

100. Aramă răgușită . . . B.'nr.; 114. Ca să apese sigil d.a.ș.l.

Fragmentul dintre v. 96—121 inclusiv se află într-o ciorăă anterioară din ms. 2257, 163 v. Diferențele se socotesc raportate la textul dela etaj:

2257, 163 v.

97. Când pintre ele buha țipând poetisează; 98. Și 'n clopotnița veche de vânt se bate toaca > Ș.'n.c.v. de stâlpi toaca se bate > Ș.'n.c.v.d.s.t.l.; 99. Când vântu > C. sufletu-unui demon cu v. lui atinge > C.s.-u.d.c.v.l. trezește; 100. Arama ce veghiază... Biserița veche > Arama amorțită... Biserica bătrână > A.a. . . B.'n ruină; 101. Stă ca [o] sântă > S.c. o cuvioasă p.ș.b.; 102. Ș.p.f.s.c. pintre Țo.d.n.; 104. înăuntru și din i. > i.și în i.; 106. D.p.ș.d.v. s-au dus f.s.; 107. Cari aduc > C. de s.ș.i.d.c.n.-aduc aminte; 108. masa'n; 109. vergină; 111. In > Și ceasul miază-noaptea cu aripa-i vrăjită; 112. Atinge fruntea > A. ochi-ți galbeni . . . încât coprins de frică > A.o.-ț.g... i.c.d. teamă; 113. Gândirea-ți turburată ziua în noapte chiamă > G.-ț.t. soarele 'n n.c.; 114. Ca să apese mândru sigiliul de aur > Ca s'apese sigiliul de aur și lumină; 115. Pe lumea cea trezită din noaptea ce întină > P.l.c.t.d.n. care 'ntină; 117. Aerul alb ca apa. Ș-apoi privirea-ți slabă, 118. Abia deosebește vergina moartă > A.d. altar cruce, vergină; 120. O vis nebun și dulce . . . când m.n. > O v. absurd dar dulce . . . c.m.n.; 121. Râde cu hohot palid în mintea ta pustie > Infige ochi-ı [lucii] în m.t.p.

Aici sfârșește fragmentul v. 96—121 incl. După utilizare, a fost tăiat cruciș și curmezis cu creionul. Caligrafia, înrudită cu prima formă din Venere și Madonă, folosește cronologiei.

MAIO. M-ta! ce-ți este? ce ai?

ST. Ce am? Nimică!
 Copil! . . . numai icoana te-a înghețat de frică!
 130 Tu stai uimit și nu știi să crezi or să nu crezi! . . .
 Deschide pieptu-mi rece . . . deschide și să vezi!
 Noptosul cimitiriu ce doarme sub coline
 Purtând în pieptu-mi pacinic atâtea mii lumine
 Ce s'a stins, mie-i lumea . . . Biseriçuța sântă
 135 În care nu preoții ci vânt și cobe cântă
 E sufletu-mi.
 În el icoane șterse cu fețele pătate
 Sînt visurile mândre ce le-am avut odată . . .
 Cari ca vechi icoane din zilele bătrâne
 140 Arătau visuri mândre doară din ceriu venite
 Cî 'n sufletu-mi acuma stau stinse și urite
 Coprind încă ca mumii iconostasul lor
 Până ce vântul-moarte le-a mormânta 'n ruină
 În ruina pustie a capului meu nins
 145 De vreme. Altarul de-o pală rază 'ncins
 E inima mea tristă, încinsă de durere.
 Vergina care moartă stă 'ntinsă în tăcere
 E-amorul ce îl simt eu. E tristul meu amor
 Ce stins îl păstrez încă în inim' un odor
 150 De și 'nghețat și palid dar totuși mai mângăe
 Inima mea cea moartă . . . dar câte-odată 'nvie
 Un gând lunatec, palid, nebun, dar de lumină
 Ce inima mea stinsă în noapte-i o 'nsenină
 Ș'atunci arunc 'amoru-mi giulgiul ce-l înfășoară
 155 Prin bolta spartă s-uită la steaua care sboară
 Pe cerul lumii moarte. Stea . . . aurea speranță
 Ce 'n cerul lumi, 'n nori-i lumina-i o balanță
 Și varsă câte-odată o rază blândă lină
 Pe-iubirea mea trezită din inima 'n ruină.
 160 M. Nefericite Doamne, ce cruntă ți-e iubirea!
 De unde știi! că poate te-așteaptă fericirea!
 Poate că 'ncă amorul îți va zâmbi odată
 Tocmai în fiica dulce de tine adorată . . .
 De unde știi? . . . Și d'asta atâta te topești
 165 Incât mai mult o umbră decât ființă ești!
 Pe fața-ți a tras brazde cumplitale dureri.
 ST. Azi sunt bătrân de tânăr. Ce fel eram eu ieri!

134. Ce s'a stins pentru mine > C.s'a.s. mie-i lumea . . . etc., 145. Defect ca măsură — cele două caezuri, după fiecare din primele două cuvinte (2 amfibrahii), îi restituie armonia.
 Versurile 136—137 au în ms. forma:

E sufletu-mi. În el icoane șterse cu fețele pătate
 ceea ce ar da un vers defect. În realitate versul a fost gândit ca 'n transcrierea noastră și ca în metrica latină, unde din când în când, printre stiburi întregi apar și emisstiburi. De altminteri, chiar aici, mai jos, la v. 176, un exemplu.

166. O cum erați odată și cum sunteți acuma . . .

- Pe fruntea mea senină al bucuriei mir
 Și sufletu-mi o rouă în aurit potir,
 170 Pe ceru-mi stele negre să văd și să ador
 În geniu-mi speranțe — lungi aripe de sbor.
 Pe buza-'mi zâmbet rece, regal, cum astri 'n Nord
 Surâd l'a mării triste sălbatecul acord.
 Un zeu scăldat în cerul a mii de rugăciuni!
 175 Satan ce nu căzuse în timpii cei străbuni'
 A vieței lui damnite.
 O, când mi-aduc a minte cum inim'a mea jună
 Sbura pin lumea albă ca gelița nebună
 Ce-nneacă a ei suflet în suflete de flori
 180 Și 'n visuri aurite aripele-i recori!
 Pân-te-am văzut o Mira . . . pân te-am văzut în față
 Inger cu sîn de piatră, cu diadem de ghiață.
 Și de-atunci sunt întocmai c-araba vijelie
 Ce-și mână a ei suflet prin volburi din pustie
 185 Pin volburi de arenă, pin un nisip de foc
 Ce ard sulfarea 'ntr'însa, dar nu o țin în loc;
 Căci ea înflăcărată departe 'n veci aleargă
 Pin arida pustie, pin val* de mare largă
 La îngerul ce plană 'n palatul fericit
 190 Gândit de-adâncul mării, de aer oglindit.
 O! de m'ar iubi Mira, de m'ar iubi atunce
 M'aș face-o filomelă ce cântă 'n sânte lunce
 M'aș face-un poet înger dintr-un tiran de fier
 Ce înnește lumea sub cel mai senin cer.
 195 *M.* Poate că te iubește . . . de unde știi?
ST. Nu spune.
- Privirea ei e fixă ca a unei nebune
 Adese ori cătat-am să-i spun amorul meu
 Dar ochiul ei cel aspru și zâmbetu-i ateu
 Sdrobi inima 'n mine, gheță cuvântu 'n gură,
 200 Simțiam cum disperarea tot sufletul mi-l scură.
 O lumea toată are zâmbirea ei ce luce
 O umbră trece 'n-noapte-i și ea își face cruce
 Durerea ce își râde de regele noroc
 Din stelele ei face să curg-un mir de foc.
 205 Și Dumnezeu ce-adie în ceru-i înflorit
 Ascultă ruga-i blândă, ce trece liniștit

183. De aici, elemente întâlnite în *Amorul unei marmure*.

199 de fapt: sdrobiă și ghiață: perfecte simple.

După v. 204 urmau:

Pierdut în ceruri dalbe, într'un noian de stele
 Privind cu ochiul umed la lumile rebele
 Stă Dumnezeu ce-adie în ceru-i înflorit

din cari primele 2 au fost sacrificate iar al treilea puțin modificat a devenit v. 205.

Prin nopțile-'nstelate — o musică de vis
 Ce-nundă fața-i veche c-un dureros surîs
 Și inima-i bătrână din nou o mai inspiră
 210 De cugetă lumi nouă — cum cugetă o liră
 Dulci melodii și doruri . . . O lume, cer și fire
 Au cântecu-i, visarea-i, o lacrim-'o privire
 Și 'n lumea asta 'ntreagă sînt eu și numai eu
 Ce n'am neci o atomă din tot cugetul său.
 215 Și tocmai de-asta mintea îmi seacă de turbare
 Căci n'am neci o privire fie omorîtoare
 Căci nu am neci un atom din ȋnsu-i diafan
 Neci partea nopții palizi, neci partea lui Satan.
 De-aceea urăsc lumea c'o patimă atee
 220 Ș-aș blăstămă pe mama, fiind-c'-a fost femee
 Femee ca și dânsa. Și 'n furiă îmi vine
 Ca să mă rump în două, ca să mă smulg din mine.
 O nu știi ce-i amorul, nu știi cumplitul chin
 Ce împle al meu suflet de moarte și venin!
 225 De-ai ști! . . .

M. Nu știu o Doamne?

ST. O știi. Sărman copil!

Și tu! (*uitându-se la el cu milă*). Și el . . . nebunul . . . De-aceea ai pălit
 De-aceea nu mai râzi tu, de-aceea cânți tot trist
 Dară deși amorul e crud și e amar
 Tu ești poet și 'n tine găsești a ta răsplată.
 230 Tu totuși ești ca floarea ce-și e destulă șie.
 M. Dară și al meu suflet și el era să fie
 Ca norul care poartă gândirea-i aspră rece
 Pe-un cer fără lumină. Eu . . . am văzut că trece
 Un înger înainte-mi și l-am iubit din cale,
 235 L-am iubit cum iubește ecoul trista vale
 Cu dulcile ei taine, cu monotone șoapte,
 Cu sufletul ei tânăr țesut din flori și noapte!
 Dar valea nu *iubește* ecoul ce suspină?!
 Ce-mi pasă . . . Ard ca steaua în propria-mi lumină,
 240 Și tac . . . Și lina pace, sublima mângâere
 S'amestecă cu sufletu-mi ce în vecie cere.
 Cere ce? . . . știu eu oare, sau am știut v'odată?
 În visul vieții mele văd fața-i adorată
 Și o iubesc . . . Ce-mi pasă de ar iubi-o ș'alții
 245 Nu iubesc luna 'n ceruri toate undele bălții . . . [?]
 Însă undă de undă etern nu e geloasă.
 E visu-îniei triste . . . icoana-i dureroasă

211. Dulci melodii și visuri . . . etc. măsura ușor depășită.

226. Ș.t.1 (*u.-s.l.e.c.m.*) Și el . . . copilul > Și tu etc.,

241. *Vers cu*

- E pentru mine sântă . . . O dulce rugăciune
 Etern șoptește 'n sânul-mi cuvintele ei bune.
 250 N'o mai iubesc pe dânsa, nu mai iubesc femeea
 Ci sufletul, lumina, ador într'însa zeea.
 Când îngenunchi în rugă la sântele altare
 Atuncia eu la dânsa că mă închin îmi pare
 In fine e-o părere, e-un vis, e o nălucă
 255 Ce inima înviă, iară nu o usucă . . .
 E vicața vieții mele. Ea de-ar fi a mea însă
 De-aș aținti în ochi-i privirea mea cea plânsă
 Poate-aș găsi-o rece . . . ideea-ar fi grozavă
 Că ea nu mă iubește și un vulcan cu lavă
 260 S-ar face al meu suflet, ars de o gelosie
 Secat de-un amor barbar . . . Dar astfel . . . poezie
 Și cântece și visuri în inima mea jună
 În sufletu-mi ca ziua ast-fel se împreună
 Cum ai țese 'n ghirlande stele lucinzi cu flori,
 265 Idee cu idee se 'ncing adese-ori
 Cum se cuprinde înger cu înger în lung vis.
 Și în oglinda de-aur din sufletu-mi deschis
 Ca 'ntr'o grădină mândră cu flori cărări și taine
 Apare-o zeitate în albe și lungi haine
 270 Cu fruntea 'n raze blonde! . . . albă și tristă-i ea
 E visu-inimei mele, este iubita mea.
 ST. (*surâzând*). Nebun! . . .
 Amorul meu infernul cel sterp . . . amorul tău
 E ast-fel cum iubește un om pe Dumnezeu.
 275 M. (*repetă trist*).
 E ast-fel cum iubește un om pe Dumnezeu!

Motivul e reluat în două manuscrise 2259, 244 și 2290, 81-82, fără a putea preciza care'e ulterior. Ce este sigur, e că ele sunt aproape simultane. Scrisul, hârtia și conturul poeziei o atestă. În orice caz 2290 nu este, cum indică Botez, ultima versiune.

Versiunea din 2259, 244 poartă titlul *Tristeță* și e scrisă pe o pagină de carnețel, de genul lui 2290, e poate chiar o pagină, desprinsă din acel carnet de Viena, în care sunt ciome ale anilor 1871—1872. (Se știe că 2259 e un manuscris eterogen, alcătuit din sub-manuscrise unitare de genul s.mss-elor *Elena* și *Marta*, *Panorama deșertăciunilor*, *Gemeni* etc., și din diverse file izolate, altele răzlețe, ciorne ale diferitelor creațiuni).

2259, 244.

TRISTEȚĂ

Se 'nchiagă pîntre nouri o uriașă poartă
 Pin care trece albă regina nopții moartă
 O dormi, o dormi în pace pîntre făclii o mie
 Și în mormânt de stele și 'n pânze argintie

252. Când îngenunchiat în rugă etc. 272-273. În manuscris, un singur vers; lăsat în forma aceasta ar fi defect.

5 In mausoleu-ți mândru — al cerurilor arc
 Tu adorat și dulce al nopților monarc!
 Și cimitirul doarme și crucile veghează
 O cucuvae sură țipând poetisează . . .
 Clopotnița răsună, în stâlpi toaca isbește
 10 Aripa unui demon atinge și trezește
 Arama amorțită . . . Biserica 'n ruină
 Stă ca o cuvioasă, pustie și bătrână
 Și pin fereste sparte, pin uși ține vântul
 Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul . . .
 15 Când intri înăuntru vezi că 'n iconostas
 Abia conture negre și umbre a rămas
 De ploae și de vânturi s'a șters fețele sfinte
 Ce de părinți și pustnici din ceriu ne-aduc a minte
 Și când deschizi altarul, pe masa în ruină
 20 Vezi palidă și moartă întinsă o vergină

 Și 'n sufletu-mi ce fuse bisericuța sântă
 Drept preot e un greer, ce gânduri triste cântă
 In el icoane șterse cu fețele pătate
 Sunt visurile mândre ce le-am avut odată,
 25 Visuri cari de înger din cer mi-erău venite.
 Azi însă 'n al meu suflet stau stinse și urite
 Cuprind încă ca mumii iconostasul lor.
 Vergina ce stă moartă pe masa din altar
 E-amoru-mi — pe vecie el a murit de-amar.

Versiunea din 2290, 81—82 e scrisă în iambi octosilabi și ilustrează unul din procedeele obicinuite la Eminescu, anume al variațiunii metrice, pe o temă dată. Versiunea aceasta este de fapt *Tristețd*, transpusă într'un ritm alert.

Ritmul acesta amintește de o altă poemă, din aceeași epocă și inspirată din peisajul unei mari metropole, Viena sau Berlin: *Privesc orașul furnicar*, excelentă poemă, ce se rezervă *Postumelor*.

2290, 81—82.

O poartă 'n nori se sue* gré*
 Regina nopții moartă e
 Și în lințoliu larg* de-argint
 Acopăritu-i corpu-i sfânt,
 5 De stele albe-un lung convoiu
 In roiu plângând vin dinapoi,

2259,244. — 6. Tu dulce, blând . . . > Tu adorat etc. 22-22 bis: Drept preot e un greer ce tremură și cântă (a)
 Gândirea lui cea tristă o toarce somnoroș
 (a) D. p. cânt' un g. > D.p. e un etc.

29. E-amoru-mi care vecinic > E.-a-m. pe vecie etc.

2290,81—82. — *Versul 1, dificil de descifrat nu e în niciun caz, ca în lecțiunea Botez: O poartă 'n nori se fie*
pără — ceea ce ar da, ca măsură, vers defect și nu e cazul. Cu toate că nu e plausibil, caligrafic vorbind, s'ar putea
totuși, admite pără la sfârșitul versului. În cazul acesta, și cu alte dificultăți grafice, ar trebui admisă inversiunea: O
poartă 'n nori se mi pără pentru O. p. 'n nori mi se pără. Complicații ce fac ca descifrarea versului să rămână pendentă.
Ordinea versurilor 3—6 la Botez greșită

- O dormi, o dormi pin mii făclii
 Intr'al tău larg* negru sicriiu
 Pe-al cerului albastru arc
 10 Tu dulce-al nopților monarc . . .
 Ah e astfel și viața mé
 Regina vieții-mi moartă e.
 In țintirimul solitar
 Veghiază cruci unse cu var.
 15 Clopotniți vechi ce răsunăți?
 Toac'a isbit în stâlpi uscați
 Și aripi lungi îmi par că trec
 Trezind arama 'n clopot vechiu
 Ce amorțit sună ș'amar
 20 Din când în când mai des, mai rar
 Și cuvioși pustii bătrâni
 Stau a bisericei ruini
 Prin ferești sparte trece-un vânt.
 Pare c'auzi a lui cuvânt
 25 Căci el ades vrăjește vag
 Prin albe cruci, pin frunzi de fag
 De intri 'n ea 'n iconostas
 Doar umbre vezi c'a mai rămas
 Depe icoane fețe sfinte
 30 Abia îți mai aduc [a] minte
 Cu chipul celor[a] din ceriu.
 Este 'n risipa-le-un mister?
 Altarul de-l deschizi, pe masă
 E-acoperit c'o pânză deasă
 35 O formă ce abia transpare
 Prin lunge crețe mortuare.
 Drept preot cânt'un greer mic
 Și cari 'n lemn [bat] pic, pic, pic!
 Ah! m'am gândit viața mea
 40 Au nu e tot astfel și ea?
 Căci multe fețe-am întâlnit
 Dar fură măști . . . a fost murit
 Eu le-am pus cruci . . . și șir cu șir
 Viața mea e cimitir
 45 Și parc'a fost sufletu-mi chiar
 Bisericuța cu altar
 A lui visări din cer venite
 Azi sunt icoane șterse-urâte

11. Prin analogie cu versul 1. am pus mé, altminteri în manuscris e: mea.
 -colo 'n* > Un țintirim doarme la* > In etc.;

37. Drept preot, cânt' un greer trist; 38. Și cari în lemn pic, pic, pic! ;

pomenit > D.m.a.f. . . . ce au murit; 47. Dar > A lui visări etc.

13. Ce* > Un* țintirim doarme e

33. Și când altarul îl deschizi.

42. Dar măști au fost . . . le-am

50 Și 'n loc de gând în al meu creer
 Toacă un cariu și cânt-un greer
 Adese simt că mâna-mi port
 Pe-o pânză, sub ea ceva mort
 Și parcă nici a ști nu vreu
 Că 'n urma urmei pot fi eu.
 55 Și fără s'o știu, fără s'o vreu
 Trist spune-un gând că aș fi eu.

Ultima versiune în Ms. 2276 bis, 21, 21 v., 22. Este întâia versiune integrală, apropiată mult de textul definitiv, ca plan și detalii, și totuși cu numeroase note distincte. *De remarcat, în deosebi, acele elemente, proprii formei anterioare în iambi, pe cari le amplifică.* După scris și cact, aparține epocii de Berlin.

2276 bis, 21, 21 v., 22.

 Se 'nchiagă pintre nouri o uriașă poartă
 Pin care trece albă regina nopții moartă...
 O dormi, o dormi în pace pintre făclii o mie
 Și în mormânt de safir și 'n pânze argintie
 5 In mausoleu-ți mândru al cerurilor arc
 Tu adorat și dulce al nopților monarc!
 Cum luminat e 'n noapte al norilor sicrii
 De candelile albe a umedei țării
 In mâinile-ți unite, mici, umede, de ceară
 10 Drept cruce licurește o steaună roșu-clară
 Și crini pe a ta frunte de-o gingășie crudă
 Albastre flori pe corp-ți în haina lui cea udă
 De umbre lungi purtatu-i sicriul [cel] de nouri
 Și firea 'ntreagă plânge în îmiite-ecouri
 15 Plâng stelele frumoase și în de aur roiu
 Se 'nșiră l'a ta moarte în luminos convoiu.

51. 1° Și-ades îmi par că pipăesc
 2° Și-ades eu simt că pipăesc
 Ceva ~
 3° Și-ades eu simt că mâna trec
 4° Și-ades pare că mâna-mi trec
 Pe-o pânză ~
 5° Ades, mă simt > Adese simt etc.

Pe f. 82, același scris, din același timp, următoarele crâmpoie înrudite. De reținut imaginea gândacului, o variantă pentru cariu.

 Și inimă
 Și gândul
 Și trece 'n veci acel gândac
 Rămâne sufletu-mi sărac (a)
 Se șterg icoanele ce-a fost
 Rămân bătrân, tehuiu și prost (b)
 Și greerușul zurrazurr!
 Vrăjește fin un gând obscur...

(a) Mănâncă sufletu-mi sărac; (b) de fapt: Rămân b. și (sic!) tehuiu și prost.

2276 bis, 21, 21 v., 22.

4. stele > safir; 7—16 inclusiv: *încadrate cu corneală roșie, reținute sau eliminabile, în vederea prefacerilor;* 8. De albele > D. candelile albe etc.; 9. Și > In mâinile-ți etc.; 10. Lum* > Drept etc.; 11. Flori > Albastre flori etc.;

- 20 Cu multele-i icoane stă lumea risipită
 Ninsoare viorie acopere-amorțită
 Intinsele ei plaiuri... și ca unse cu var
 Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar
 Și țințirimul doarme și crucile stau strîmbe
 O cucuvaie sură sună 'n streine limbe
 In limbele pustiei, a nopții, a pădurii
 Profetica-i gândire ce 'nfiorează murii
 25 Clopotnița plesnește, în stâlpi isbește toaca
 Aripa unui demon sfâșie promoroaca
 Și atingând arama cu zimții-aripei sale
 Auzi din ea un vaer, un aiurit de jale.
 Biserica 'n ruină
 30 Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână
 Și prin ferestre sparte, pin uși ține vântul
 Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul
 Năuntrul ei pe stâlpii, pe uși, iconostas
 Abia conture negre și umbre a rămas
 35 De ploae și de vânturi s'a șters fețele sfinte
 Nu știi pe cine-arată, de cine-aduc a minte
 Drept preot toarce-un greer, un gând fin și obscur
 Drept dascăl toacă cariul în învechiții muri...
 Eu m'am gândit atuncea dacă viața mea
 40 Nu e astfel și ea?
 Precum resfrânge cerul mărirea lui [pe] dome
 A aruncat în suflet înnaltele-i fantome
 Dar de a vieții valuri de al furtunei pas
 Abia conture triste și umbre-a mai rămas...
 45 In van mai caut lumea-mi în obositu-mi creier
 E răgușit tomnatec, vrăjește trist un greer
 In van apăs eu mâna-mi pe inima 'n amar
 Incet și trist ea bate ca în sicriu un cariul
 Și în convoiu d'ilusii ce lumineau ca stele
 50 A fost la groapă dusă speranța vieții mele
 Și când gândesc la viața-mi îmi pare că ea cură
 Incet respovestită de o streină gură
 Ca și când n'ar fi viața-mi, ca și când n'aș fi fost
 Ascult al povestirei trist, monotonul rost
 55 Pare c'aud nainte și plâng de ce ascult
 Ca de dureri streine... Parc' am murit de mult.

17. Stă lumea risipită cu multele-i icoane > Cu multele-i etc.; 18. Și ninsă > C'o viorie > C'o viorie > Ninsoare viorie! ușoară > N.v. acopere-amorțită, 20. L.z.r. și câmpul s. 21. Și cimitirul doarme etc.; 23. In limbele pustiei, a nopții negre > I.l.p.a.n. a pădurii; 23—24. *acoladă cu aceeași cerneală roșie: versuri eliminabile*; 37. Drept preot cânt' un greer, drept dascăl sun' un cariul; 39. At[uncea] > Eu m'am g.a. oare viața mea 41. *san*: [în] dome; 42. Mi-a aruncat și 'n viața-mi înnaltele-i fantome; 43. D.d.a.v.v.d.a. furtunei gla[s]; 46. Vrăjește > C'o somnolentă > E răgușit etc.; 47. In van mai > I.v. apăs etc.; 51. Ș.c.g.l.v.-m. îmi pare c'o aud*; 52. O gură > Incet respovestită etc.; 54. A.a.p. tristul > A.a.p. trist etc.

Tot aici cătă să anexăm un fragment creionat din ms. 2260, 135, unde apare în iambi decasilabi, imagina așa de personală a *vieții, repovestită de o străină gură*. Iambii ne duc, cu oarecare bunăvoință la tipul din ms. 2290, și la atmosfera aceuia. Cronologiceste, fragmentul s'ar părea (să se observe și anumite ecouri din *Împărat și prolestar*) să aparție mai curând Iașului, aproximativ 1874. E scris pe o hârtie galbenă, frecventă în mss., și face parte dintr'un grup de teme și versuri din aceeași epocă. Intre ele, la pag. 132, într'o poezie intimistă, excelentă cu toate că neretușată, 2 versuri sună: *In teatru românesc — Azi e Elisa Müller*. Ceea ce ar putea fi un reper de cronologie, pe care bibliografia teatrală îl va putea, desigur, preciza. Ortografia (*doresce, vorbesce*) duce cam prin 1872—1873. Reținem dintr'o grăbită spicuire a Istoricului teatrului din Moldova, al lui Burada, titlul unei opere *Luiza Müller*, figurând în repertoriul pe 1873—1874, al operei italiene, care își începe stagiunea la 27 Februarie, de sigur 1874. Însă *Elisa Müller* e și titlul prim pentru *Intrigă și Amor* de Schiller. Piesa figurează în repertoriile pe 1870—1871, când joacă soții Pascaly: *Cabală și amor*; pe 1871—1872: *Cabala și amorul*; pe 1878—1879 (tot cu Pascaly): *Intriga și amorul*. Deslegarea ar aduce prețioase clarificări cronologice.

2260, 135.

Ca o poveste să-mi aud viața
 Ca pe un mit eu să mă văd pe mine.
 A fost odată 'n lume-un Împărat
 Și a făcut așa ș'asa ș'apoi...
 5 Apoi va fi murit... Astfel să-aud
 Repovestit ca de-o străină gură
 Viața ăstui biet, sărman Cesar
 Dar nu [—] în mine bate-inima lunei
 Și tot ce simte ea și eu simțesc
 10 Ah despre asta nimenea nu spune
 Și asta-i diferența 'ntre viață
 Și poveste.
 De-astă miserie tristă solitară
 De-acel pârâu* de sânge închegat
 15 Unde 'mpăratul este cerșitor
 De acea carne* sfâșiată care
 Etern dorește și nemărginit
 De-aceea nimeni, nimeni nu vorbește.
 Ei nici văd fața, ei văd sfinxul rece
 20 Ei văd icoana, înțelesul nu.

CRĂIASA DIN POVEȘTI

«Convorbiri Literare», X, 6, 1 Septembrie 1876.

Tipărită, precum s'a spus, în același număr al *Convorbirilor*, cu *Lacul și Dorința — Crăiasa din povești* aparține aceluși ciclu de poezie veroniană, care avea să culmineze în marele poem *Călin*, publicat și el, imediat după acestea, în cursul aceluiași an 1876.

5. văd > aud.

- 15 Lun'a nopților regină
N'ai văzut grădina mare
Unde 'n verdele 'ntuneric
Vine [fata] pe cărare
- 20 Ba am tors prin crengre negre
Tot argintul nopții mele
Neaua viselor de vară
Și tot aurul din stele
- 25 [Lângă] lac pe cari norii
Umbra-aruncă ca urzeală
Care ['n]* valurile-i albe
Bate dunge de peteală
- 30 Stând privește 'n apa neagră
De lumina mea muiată
Și aruncă-o floare roșă
Jos în unda cea surpată*
- Și albastri mari sunt ochii
N'a lor bolți întunecate
Strălucesc adânc ca două
Picături d'eternitate.

În primul concept caligrafiat, diferit de forma definitivă, se află în ms. 2285, 137 v.—138. Sunt opt strofe scrise într'unul din caietele legate, de Viena, fără a putea preciza dacă textul e din epoca aceea sau, poate, din Berlin. Ce e sigur, e că în forma aceasta poezia nu e un tribut veronian. Dar va deveni în manuscrisul următor, la Iași, când toate manuscrisele sunt înțesate cu motive veroniane. Atunci, în 1875—1876, reia textul prim și chiar pe dânsul aplică, cu cerneala violetă a epocii de Iași, modificări din care unele trec, altele nu, în textul ultim. În subsolul transcrierii noastre se specifică prin *ulterior c.ca 1876* care sunt acele aplicații:

2285, 137 v.—138.

ȚESĂTURI

Pânzării învâpăiete
De ninsoare viorie
Luna moaiă ['n] râuri albe
Și le 'ntinde pe câmpie

19. Tot omătul primăverei. 21. Văzui* lacul pe a căr[u]* > [Lângă] lac etc.; 28. În mișcarea* ap[ei]
după v. 28 urmau 2 versuri părăsite:

Dar* vrăjită* ca 'n* descântec
Imi lumin'a ei ~

N. B. Se menționează că strofa ultimă se află pe f. 34, caligrafiată cu cerneală, ca și strofa în ritm diferit, dar fără a putea preciza dacă e din aceeași vreme. Împreună cu ea poezia apare completă și de aceea am încorporat-o întregulă.

29. de fapt: Și a ei albastri mari sunt ochii 31. de fapt: c'a (sic) două.

2285, 137 v.—138. — Titlu: de fapt: Țesături.

4. ulterior c.ca 1876: Și așterne pe câmpie;

- 5 Șoptesc flori în șezătoare
De painjin tort să rumpă
Ca să coase 'n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă
- 10 Pe 'ntinsori de codri negri
Tot seninul se coboară
Și ca pete mari și albe
A lui stele le presară.
- 15 Lună, floarea nopții dalbe
N'ai văzut grădina mare
Unde 'n verdele 'ntuneric
Imblă fata pe cărare[?]
- 20 — Ba am tors pin crengi și frunze
Tot argintul nopții mele,
Neaua viselor de vară
Și tot aurul din stele
- 25 Lâng' un lac pe cari norii
Au urzit o umbră fină
Ruptă de luciri de unde
Și de bulgări de lumină,
- 30 Stând privește 'n apa clară
De lumina mea muiată
Și aruncă roză roșă
Peste unda fermecată
- Și albastri mari sunt ochii
Stele frunții luminate
Strălucesc adânc ca două
Picături d'eternitate

Această formă o folosește, cum spuneam, la Iași, când poezia începe să capete un timbru veronian. Ea se află în ms. 2262, 141, pe una din paginile de atelier și de rezerve unde se mai află și crâmpce din alte poeme, de pildă cele două strofe, amintite, din *Făt-Frumos din teiu*, care și el e turnat în același tipar metric. Acest ms. se ia dimpreună cu 2262, 105, unde se află cele două strofe noi, să le zicem cu *sfintele*, cât și ultima strofă în forma definitivă.

5. S'adun flori în șezătoare; 6. Fir de raze vor să rumpă > F.d.r. stau s.r. > F.d.r. ca să rumpă; 10. Bolta cerului coboară; *strofa 9—12 prinsă în acoladă, ulterior, c.ca 1876*; 13. Lun'a nopților regină! *ulterior, c.ca 1876*; Lună, inimă a nopții; 16. *ulterior, c.ca 1876*: Imblă mândra pe cărare; 18. *ulterior c.ca 1876*: T. seninul nopții mele; 20. *ulterior, creion, c.ca 1876*: Și sclipirile din stele; 23. *ulterior, c.ca 1876*: R. de mișcări de valuri.

21—22: 1° Am văzut-o lângă lacul
Peste care norii zboară

21—24: 2° Lângă lac o văd, pe care
Noru umbra o urzică (a)
Pe sub cari valuri luci
Bat șiraguri de porfiră

(a) Norii umbra ș 'o aruncă.

26. *ulterior c.ca 1876, întâiu creion*: De lucirea mea muiată > apoi *cerneală*: De privirea mea muiată; 29. *ulterior c.ca 1876*: Ș. a.m. sunt ochii-1; 30. Paza frunții luminate; *ulterior c.ca 1876*: Fiu frunții luminate.

Forma aceasta se prezintă, de fapt, cu următoarele etape, pe cari cetitorul le poate urmări și verifica:

a) în 2262, 141, transcrie pe 2285, mai puțin strofa a 3a, deci 7 strofe; b) procedează la suprimarea celor 2 strofe în dialog (*—Lună, inimă a nopții și —Ba am tors...*); în locul lor, redactează o strofă marginală, (în care fuzionează a 3-a strofă suprimată din 2285 și a doua din dialog), ceea ce înlesnește tranziția spre forma finală; c) tot aici, reia marginal ultimele 2 strofe ale formei prime din 2285 și d) în 2262, 105: introduce cele 2 strofe noi, cu *sfințele* și dă ultima formă strofei finale. Aceste strofe sunt anterioare primei forme strofice din *Călin*, pentru că sunt încadrate de el, ceea ce se și poate observa în fascimilul nostru dela pagina 77. Toate aceste etape se pot urmări în subsolul transcrierii noastre:

2262, 141+105.

Neguri albe răspândite*
Ca o brumă viorie
Naște luna peste ape
Și întinde pe câmpie.

5 S'adun flori în șezătoare
De painjen tort să rumpă
Să anine 'n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă

10 Pintre crengi[le] grădinei
Noaptea tot seninu-și țese
Neaua viselor de vară
Și sclipiri din stele dese

15 Lângă* lac pe cari norii
Au urzit o umbră fină
Ruptă de mișcări de valuri
Ca de bulgări de lumină

1—4. Neguri albe 'nvăpăiete
O zăpadă viorie
Moară 'n lună ape albe
Și întinde pe câmpie

5. De fapt: Ș'adun (*sic*!), 6. D.p.fir s.r.; 7. Și să coase 'n haina nopții; 9. Pintre crengi și pintre frunze.

Inițial, în ms-ul acesta, urmau după primele 2 strofe următoarele două, amintind forma din 2276 bis și 2285 — cu cele 2 în strofe dialog:

Lună, inimă a nopții
N'ai pătruns grădina mare
Unde 'n verde întuneric
Imblă fata la primblare —

— Ba am scurs prin crengi și frunze (a)
Tot seninul nopții mele
Neaua viselor de vară
Și sclipirile din stele.

(a) Ba am tors p.c.ș.fr.
pe cari, după un sistem de semne, le elimină și le înlocuiește cu strofa a 3a din textul dela etaj. Logic. În fond, această a 3a strofă nu-i alta decât strofa a 3a din primele forme, cari pe lângă dânsa aveau și cele 2 strofe în dialog.
15. R.d.m. de unde;

- 20 Ea dă trestia 'ntr'o parte
Peste ape lin plecată
Și arunc'o roză roșă
Peste-o undă fermecată
- 25 Ea privește ale apei
Tremurânde albe cercuri
Căci vrăjită este mintea
De o vorb'a sfintei Miercuri
- 30 Mânile ei amândouă
Le-apasă pe sânii tineri
Căci speriat* îi este sînul
De o vorb'a sfintei Vineri
- Fața ei ca ceara albă
Păru-i blond lucesc în lună
Și în ochii ei albastri
Toate basmele s'adună.

* * *

Ultimul ms. în care apare *Crăiasa din povești* e 2282, 35—36. Minus punctuația, e o copie aproape identică cu textul *Convorbirilor*. Singurele deosebiri: titlu: *Crăiasă din povești*; 7. Să anine 'n haina nopții > Și anină 'n haina nopții; 16. P.u. fermecată.

17—20. Ea bălaie ca fuiorul
Peste apă lin plecată
Aruncă o roză roșă
Peste unda fermecată

21. Ale apei fugătoare.

Inițial, poezia nu avea cele 2 strofe cu sf. Miercuri și Vineri — urma strofa ultimă: din ale cărei variante se poate lesne prinde firul p. intercalarea celor două strofe.

29—32 1° Păr de aur îi ajunge (a)
Undoind pân la călcâie
Ochi albastri strălucesc ca
Picături de vecinicie

(a) Părul de-aur îi a.

3° Părul ei cel lung de aur
Fața marmură curată
Iar în ochii ei albastri
Vecinicia-i adunată

2° Părul ei cel lung de aur
Se coboară la călcâie
Ochi albastri ard sub frunte
Picături de vecinicie

4° Părul ei cel lung de aur
Fața marmură — nebună
Iar în ochii ei albastri
Toate basmele s'adună.

Forma din 4°, precum se vede, nu e definitiv încheiată: nebună e aruncat provizoriu, pentru că e rimă cerută de adună. Abia în 2262, 105, din fuziunea, formelor din 3° și 4° rezultă strofa definitivă, dela etaj.

LACUL

«Convorbiri Literare» X, 1 Septembrie 1876.

Aparținând, precum s'a spus, ciclului veronian, ca și *Crăiasa din povești* și *Dorința*, dimpreună cu cari, în aceeași matcă, s'a elaborat, și totodată au și fost publicate, în același număr al *Convorbirilor* — *Lacul* este printre cele din urmă apărute și reprezintă în felul de lucru al lui Eminescu, unul din cazurile frecvente — dacă e îngăduit a spune — de irigație lirică: un fir, adică, dedus din albia inspirației principale sau cu o imagine ce pare un joc de cuvinte și e cu mult mai puțin: un val din aria de valuri a lui *Călin*.

Ms. Procesul poate fi urmărit în primul concept integral, din *Călin I*, 2262, 108 unde (cf. facsimilul p. 407) se poate observa că al 5-lea vers de sus, sunând în prima redacție: *Lângă lacul cel albastru, încărcat cu nuferi mari* e înlocuit instantaneu (dovadă rima versului următor) cu: *Lângă lacul care 'n tremur somnoroș și lin se bate* (întâi, tranzitoriu: *somnoroș și lin clipește*). După un procedeu frecvent, se prea poate ca la o secundă după ce a substituit versul, să fi început, marginal, redactarea poeziei *Lacul*. Versul părăsit (și părăsit, poate, tocmai pentru că se impusese prin muzicalitatea lui ca un început de poezie, autonomă) e reluat, frânt în două și poezia derivă. Să se mai observe că, așa cum e conturată poezia, e o variațiune pe tema finalului acestui concept din *Călin I* (ms. 2262, 105—109) unde reapare versul: *Lângă lacul cel albastru încărcat cu flori de nufăr*. Presupunerea că *Lacul* ar fi fost compus după încheierea ultimului vers din acest *Călin*, se opun condițiile de atelier, locul unde este redactată poezia, obiceiul devenit lege, de a relua, în timpul lucrului, motive din poema în curs și a le preface marginal, ca și spațiul de hârtie albă de după ultimul vers din *Călin*, unde ar fi fost drept să schițeze *Lacul*, dacă acum, la urmă, i-ar fi fost sugerat.

Această primă formă a poeziei mai pune o problemă. În redacția aceasta *Lacul* are 6 strofe, pe când în textul definitiv 5 strofe. Ipotezei că strofa întâi e depășită de strofa a doua și părăsită chiar de atunci, se opune simetria ce Eminescu realizează între temele strofelor 1 și 6. Transcrierea noastră păstrează toate strofele, cu toate că strofa 1-a ridică serioase întrebări. (În treacăt, să notăm că la Botez versul 3, *Trece iubita 'n lacrimi*, e de două ori eronat: ca sens și ca ritm. La epoca aceasta, Eminescu e un perfect meșteșugar al versului. După cum greșită e și bănuiala lui Botez că *Lacul*, deci și acest *Călin*, ar aparține anului 1873. La epoca aceea pot urca doar elemente, ce aveau să fie utilizate cu timpul.

De pildă, ca și pentru *Făt-frumos din teiu* și *Crăiasa din povești*, iată tot în *Călin Nebunul*, 2268, 49 corespondentul sugestivului vers :

Lângă lacul cel albastru înstelat cu nuferi mari,
Printre trestii auroase ce se leagăn solitari

2262, 108.

Lângă lacul cel albastru
Încărcat cu galbeni nuferi
Treci iubite, [ochi] 'n lacrimi —
Vântu 'ntreabă de ce suferi?

Lacul tainic și albastru
Nuferi galbeni îl încarcă
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă

Peste strofa 1-a mai e o linie subțire; să fie dinainte? Să fi tăiat, adică, prima strofă înainte de a fi tăiat întreaga poezie? Sau linia ce trece peste toate strofele, la început n'a avut cerneală suficientă și a fost repetată? (cf. facsimilul). Întrebarea nu e chiar atât de gratuită. Ea ar rezolva chestiunea dacă poezia a avut inițial 6 strofe — cum ni se pare, căci e o simetrie între strofele 1 și 6 sau dacă strofa întâia e prelucrată dela început în a doua.

7—8 1° El cutremură cu unda-1
O ușoară mică barcă

2° Fulgerând în cercuri albe
El cutremură o barcă

Și eu trec pe lângă ape
 Parcă caut, parcă-aștept
 Ea din trestii să răsară
 Și să-mi cadă grea pe piept

15 Să intrăm în luntrea mică
 Ingânați de glas de ape
 Și să scap din mână cârma
 Și lopețile să-mi scape.

20 Să plutim cuprinși de farmec
 Peste noi în ceruri lună
 Vântu 'n trestii lin foșnească
 Undoioasa apă sună —

Dar nu vine — Al meu suflet
 Inzadar suspini și suferi
 Lângă lacul cel albastru
 Încărcat de galbeni nuferi.

* * *

Al doilea ms. e 2283, 95 v.—94 v. Cuprinde 5 strofe și transcrie pe 2262, 105, minus strofa 1. Deosebiri le raportăm la textul anterior, a cărui numerotație o și păstrăm:

5—8 *id.*; 9. Ș.e.t.p.l. apă; 10. Parc'ascult — și parc'aștept; 11—12 *id.*; 13. Să sărim în luntre mică; 14—16 *id.*

17—20 1° Să plutim cuprinși de farmec (în voia apei) (a)
 Peste noi în ceruri lună
 Vântu 'n trestii lin foșnească
 Undoioasa apă sună

(a) *parantezul al lui Eminescu.*

21—24 1° Dar nu vine — și zadarnic
 Tu nebun suspin și suferi —
 Lângă lacul cel albastru
 Încărcat cu flori de nuferi.

2° Să plutim cuprinși de farmec
 Sub lumina blânde lune
 Vântu 'n trestu lin foșnească
 Undoioasa apă sune!

2° Dar nu vine 'n veci nu vine
 Și 'n zădar suspin și sufăr.
 Lângă lacul cel albastru
 Încărcat cu flori de nufăr.

DORINȚA

«Convorbiri Literare», X, 6, 1 Septembrie 1876

Publicată, cum s'a văzut, dimpreună cu *Crăiasa din povești* și *Lacul*, în același număr al *Convorbirilor* — *Dorința* aparține amintitului ciclu veronian, de a cărui întindere nici pe departe, și nici cea mai vagă idee, nu dau cele câteva poezii tipărite, chiar dacă adăugăm puținele postume publicate, precum: *Venin și farmec*, *Abl ceruș-am dela zodia*, *Luna codrii îi pătrunde* diverse *Terține* etc. Capitolul poeziei acesteia, vast și divers, în care poema de mare

10. Parcă caut ce-am pierdut;

19. Vântu-'n trestii să foșnească.

compoziție și lamentația pasionată, se învecinează cu madrigalul improvizat sau cu irmosul tradițional, adaptat la circumstanțe, va trebui să fie reconstituit în toate piesele lui și el se rezervă, cum e și firesc, uneia din secțiunile *Postumelor*.

Ms. Situate cronologic între 1875—1876, diversele manuscrise în care apare *Dorința*, pot fi ordonate în două grupe: A, cu forme desvoltate, numărând între 12—14 strofe și B, cu forme mai reduse, numărând între 6—8 strofe. Pentru ca diferențele dintre tipuri să se poată urmări mai ușor, mai ales că o formă derivă din alta, vom tipări întâia grupă pe 2 coloane și a doua pe 3 coloane, fiecare cu variantele ei respective. Când unul din tipuri se întâlnește, fragmentar, în vreun alt manuscris sau vreun alt loc al aceluiași manuscris, se înțelege că fragmentul acela se subordonează întregului și se așează în subsol, la locul respectiv. În schemă, cifra aldină reprezintă tipul principal, cifra curentă, pe cel secundar:

A
I. 2262,140

2262,74 v.

2262,140

II. 2283,103 v. - 100 v.

2306,22

după care urmează, forma din *Convorbiri Literare* și textul din 2255 (B. II), adnotat în 1880.

B

I. 2262,92

II. 2255,315

III. 2283,33-34

2306,43.

2260, 32-33 v.

C. Colaterale

2262,112+140 v.

2306,23

Grupul A, cum s'a spus, se transcrie pe 2 coloane, în ordinea vechimii, la stânga cel mai vechiu. Se lămu-rește că: ms. 2262,74 v. cuprinde 4 strofe, iar 2262,140, două strofe caligrafiate. Deoarece le transcriem comasate, notăm pe primul I^a, pe al doilea I^a.

Pentru ms. II din grupul A se menționează că 2306, 22 cuprinde doar două strofe, mai mult schițate :

2262,140

Hai în codri la isvorul
Ce se bate 'n petricele
De 'nfloresc în iarba moale
Tăinuie viorele.

5 Și pe prispa cea de brazde
Șezi tu pe genunchii mei
Scutura-se-vor în păru-ți
Ostenite flori de teiu.

3. Și 'nfloresc în iarba naltă; 8. Rânduri-rânduri
flori de teiu.

2283,103 v.—100 v.

Fața albă 'n hain' albastră
Părul galben bine-ți șade
Pe-ai tăi umeri goi coboară
Și în val de aur cade

Vin în codru la isvorul
Ce ne bate 'n pietricele
De 'nfloresc în iarba moale
Cuvioase viorele

1. Fața albă 'n vâlul negru; 2. Părul galben pe-u-
meri cade.

3—4: 1° Și pe-a tale brațe goale
Ce frumos ți se mai șade (a)
2° Pe-ale [tale] brațe goale
Și pe spate 'n valuri cade
3° Și pe umenle goale
El în valuri dulce cade.

(a) Ah! frumos etc.

5. Hai în codru, la isvorul,

2306,22

1—4: Tu treci albă 'n vâlul negru (a¹)
Părul galbăn pe-umeri cade
Pe-ale tale brațe goale (b)
Ah! frumos ți se mai șade (c)

(a¹) Ulterior, neprecizat: Vin'o sau Venia; (b) Cu
a tale brațe goale, (c) Ce frumos ți se mai șade

- 10 Vei da gurei mele pradă
Ale tale buze dulci
Capul tău cel blond și tânăr
Pe-a mea inim' ai să culci.
- 15 Cu urechia alipită
Tu bătaile să-i numeri
Să desmierd cu a mea mână
Ai tăi albi și netezi umeri.
- 20 Și cu gura abia deschisă
Să mă mângâi lin cu șoapte
Să se vadă când zâmbești tu
Dinții tăi cei muci de lapte
- Să simțesc duiosul tremur
Unei mele — abia născută —
Pe când ochiul e vorbareț
Iară gura este mută
- 25 Și să sorb al tău răsuflet
În suflarea vieții mele
Să simt inima-mi că crește
De un vis frumos cu jele.
- 30 Ridicându-ți mândră capul
Să-mi înlănțui gâtul strâns
Să-ți închizi copilă ochii
Ochiu înnecați de plâns
- 35 Deschizându-i să-mi întinzi tu
Visătoare, dulcea gură
Fericți să fim în lume
Fericți peste măsură.
- Și în brațele-mi întinse
Tu s'alergi blândă ca mielul
Cu trei degete din creștet
Să-ți ridic atuncea vâlul
- Și pe prispa cea de brasde
Pe genunchi să-mi șezi de 'ntâi
Să se scuture în păru-ți
Adormite flori de teiu
- Capul tău cel blond și tânăr
Pe-al [meu] braț încet să-l culci
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci
- Și bătaile din pieptu-mi
Cu urechia-ți să le numeri
Să desmierd cu a mea mână
Ai tăi albi și netezi umeri
- Cu cuvinte-abia 'nțelese
Să mă mângâi și cu șoapte
Dintr'o gură-abia deschisă
Ce arată dinți de lapte
- Să te simt cum dulce tremuri
De-o iubire-abia născută
Că privești cu ochiu vorbareț
Și zâmbești cu gura mută.
- Ridica-vei iară capul
Vei cuprinde gātu-mi strâns —
Vei închide pe o clipă
Ochiu înnecați de plâns.

15. Eu să mângâiu cu-a mea mână; 19. Să-mi arăți, zâmbind cu mulă; 20. Dinții tăi cei albi de lapte; 22. Unei feri[cu]r* > Unei mele etc.; 27. S.s.i-m. cum* crește.

2262,74 v. (I¹) + 2262,140 (I²). 9. Lasă pradă gurei mele (I¹) > L.p. guri mele (I²); 12. Pe-a [mea] inimă, s.c. (I¹) > Pe-a mea inimă să culci (I²); 13. Cu urechia a. (I¹) > C. urechea a. (I²); 14. Tu bătaile să numeri (I¹) > T.b. să-i n. (I²); 15. Eu să las gura-mu arzândă (I¹) > Eu să mângâiu cu-a mea mână (I²); 16. Pe-ai tăi albi și tineri umeri (I¹) > Ai tăi albi și netezi umeri (I²).

2262,74 v.

Strofelor 9—12 și 13—16 din (I¹) le urmează aceste două, ce corespund strofelor 29—32 și 33—36 dela etaj. Procesul de amplificare poate fi urmărit cu ușurință.

Ș'apoi iar să-ți ridici capul
Să-mu înlănțui gâtul strâns
Și 'ntr'o lungă 'n mbrățișare
Să mă uit în ochiul plâns

Să-mu întinzi tu visătoare
Și zâmbind dulcea ta gură
Fericți să fim în lume
Fericți peste măsură.

31. Mă privești cu ochiu vorbareț; 32. Și-mi zâmbești etc.

2306,22.

Strofa 9—12 schijată, numai:

9. Vin în brațele-mi întinse > Sbori în b.-m.î.

11—12: 1⁰ Cu trei degete atuncea*

De pe creștet ridic vâlul

2⁰ Cu trei degete din creștet
Vâlul negru să-l ridic

40	Și cu mâna ta de ceară Fruntea-mi rece s'o desmierzi Să mă sorbi în al tău suflet Cu-ai tăi ochi sălbatic-verzi. Visul nostru să-l îngâne Un murmur, un dulce cânt Blânda batere de ape Glas întunecat de vânt Adormiți mai de plăcere Să nu știm, ce voi, ce vei Peste capetele noastre Lin să cadă flori de teiu.	Și cu mâna ta de ceară Fruntea mea ai s'o desmierzi Să pătrunzi adânc în suflet Deschizându-ți ochii verzi Vei întinde visătoare Și zâmbindu-mi a ta gură Fericiri vom fi în lume Fericiri peste măsură Voiu sorbi al tău răsuflet În suflarea vieții mele Iară inimile noastre Le-a cuprinde-un vis de jale Visul nostru îngână-vor C'un murmur, c'un dulce cânt Singuratece isvoare Cu-a lor glas pătruns de vânt. Adormiți mai de plăcere Nu vom ști, ce voi — ce vrei! Peste capetele noastre Lin cădea-vor flori de teiu —
45		
50		
55		

Grupul B se transcrie pe 3 coloane, în aceeași ordine a vechimii. Fie că, dela o copie la alta, modificările sunt mai mari (suprimări de strofe), minime sau de fel — alăturarea lor, în acest mod, sugerează mai mult de o concluzie. Din parte-ne, adăugăm următoarele detalii:

Intâiul din ele face tranziția între grupul A și formele cu 6 strofe ale grupului B.

Al doilea e datat de Eminescu: 10 Mart 1876. Este de fapt o copie caligrafică, pe hârtie de epistolă, și va fi fost poate trimisă ca atare. Monograma, un frumos E. și data în stânga jos, completează atributele unui discret mesaj de dragoste. În 1880 se situează momentul cel mai dificil al dragostei lui Eminescu pentru Veronica. Ecourile rupturii s'au păstrat în patetice scrisori, ale timpului acesta. Acum Veronica restituie anume poezii, aflate la dânsa, și scrie¹⁾ pe verso poeziei primită cu patru ani înainte, următoarele²⁾:

27 iun 1880

Monsieur,

Vos lettres seront détruites d'aujourd'hui en un mois. Je trouve parmi mes paperasses, de vos poésies, je me fais un devoir à vous les rendre.

Agréez etc.

Veronica

Pe acest manuscris, din 1876, redobândit în 1880, Eminescu face câteva îndreptări, dintre cari unele de o oarecare semnificație psihologică. Versul: *Și în brațele-mi întinse — Să alergi...* devine: *Și cu brațele întinse — Să alergi...* În lumina dezacordului ivit, rectificarea e mai mult decât o simplă nuanță formală, aproape o reacțiune. În 1876, el era cel ce aștepta. În 1880 ea trebuia arătată drept aceea care venia, nerăbdătoare, cu brațele

40. C.-a.t.o. sălbatici*-verzi

47—48: 1° Peste capete plouă-vor

Ostenite flori de teiu

2° Peste capetele noastre

Lin cădea-vor flori de teiu.

39. Să mă [sorbi*] > Să pătrunzi a mea privire;

40. C[u.*-ai* tăi*o*] > Deschizându-ți etc. [D. *supra-pus peste* C.]; 45. Și voi soarbe-al tău răsuflet.

50. Un murmur, un dulce cânt; 51—52. Blânda

batere de ape — Glas întunecat de vânt; 54. Voiu

> Vom simți că 'n frunze-i.... ~; 55. Peste

capetele noastre > P. capete [plouă-vor*] > P. capetele n.;

56. Cad molatic flori de teiu.

¹⁾ Ceea ce dădea impetuozității Gh. Bogdan-Duică prilejul să comenteze, în acești termeni: «... scriind pe dosul hârtiei (apăsând și cam cu laba gâștei) și după ce reproduce scrisoarea Veronicăi: «În rândurile acestea apare răceala, ruptură (realizată), ceva dispreț și doar o singură rezervă: Va arde scrisorile lui *absa'n* Iulie! Pentru ce să le ardă barbara, «nebuna»? Pentru că nu le înțelegea valoarea!»

²⁾ «... le reproducem exact cum sunt scrise» glosează Botez, adăugând lipsei câtorva accente (dar ortografia scrisorilor lui Napoleon!) erori mai mari, de copie. Excesul critic joacă totdeauna feste.

întinse. Evident lucrurile se cuvîm luate cu mare aproximație și fără tragedie. Cine ar putea spune că în reacțiunea, de moment, a lui Eminescu, nu e oarecare joc, un necaz dîmpreună cu sancțiunea lui? Căci mai la urma urmei, corectările din 1880 sunt dovada dragostei lui de perfecțiune, înainte de toate. Ce este sigur, însă, este că aceste rectificări nu trebuiesc introduse în textul din 1876, cum a procedat Scurtu. Ele sunt ale anului 1880 și scrise cu o cerneală de București. După cum și Botez greșește când susține că îndreptările de aici, ultime, au fost utilizate în ms. 2283,33—34, ceea ce era cu neputință, acest ms. fiind scris, cum se va vedea, în jurul datei de 21 Aprilie 1876. Realitatea stă tocmai pe dos. Modificările din 2283 sunt folosite în 1880, pentru că ele erau ultimele în dată. La fel și cu afirmația că «data și iscălitura (din 1876) sunt scrise cu aceeași cerneală ca și corectările». Ceea ce iarăși nu e cu putință, nu numai din punct de vedere grafologic, deosebirea dintre femininul scris din 1876 și febrilul scris din 1880 fiind întru totul distinctă, dar și pentru că textul din 1876 e, cum am spus, un mesaj de dragoste, de natură epistolară, investit cu toate atributele lui, caligrafiate.

Al treilea ms. din grupul B e scris, spuneam, după 21 Aprilie 1876. Într-adevăr: după ce trimite mesajul din 10 Mart 1876, modifică în câteva locuri textul vechiu. În ms. 2306,43 se află o însemnare de rufărie, datată 21 Aprilie 1876 și imediat, mai jos, cu același creion, cu același scris, câteva corectări, ce se vor întâlni în ms.-ul frumos caligrafiat, 2283,33—34. Acesta deci e, dintre cele ce se găsesc, ultimul ms. și nu penultimul cum arăta Botez. De altminteri pe acest text, de după 21 Aprilie 1876, îl trimite *Convorbirilor*, după ce aduce unele modificări doar ultimei strofe. Cu aceste lămuriri preliminare, lăsăm să urmeze pe trei coloane manuscrisele grupului B.

2262, 92

(Înainte de 10 Mart 1876)

DORINȚĂ

Fața albă 'n haină neagră
Părul galben mă aprinde
Cade pe-umeri goi de marmur
Și frumos mi te mai prinde —

2255, 315

(10 Mart 1876).

DORINȚĂ

Vino 'n codru la isvorul
Care tremură pe prund —
Unde prispa cea de brasde
Crengi plecate o ascund

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi
Să-ți desprind din creștet vălul,
Să-l ridic de pe obraz

Pe genunchii mei ședea-vei
Vom fi singuri, singurei,
Iar în părul tău plouă-vor
Adormite flori de teiu

2283, 33—34

(după 21 Aprilie 1876)

[fără titlu].

Vino 'n codru la isvorul
Care tremură pe prund
Unde prispa cea de brasde
Crengi plecate o ascund

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ți desprind din creștet vălul
Să-l ridic de pe obraz

Pe genunchii mei ședea-vei
Vom fi singuri, singurei
Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de teiu

5 Vino 'n codru la isvorul
Care tremură pe prund —
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund

10 Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi
Să-ți ridic încet din creștet
Negrul văl de pe obraz

Pe genunchii te-oii așeză cu —
Fericiți și singurei —
15 Iar în părul tău plouă-vor
Adormite flori de teiu

3. Cade pe-umeri de zapadă;
5. Hai în codru etc.;

Corectările de pe acest ms. sunt din 1880, când Veronica îi înapoiază scrisoarea. Cu aceste rectificări, poezia reprezintă un tip evoluat față de versiunea Convorbirilor.

Transcriem, pentru mai lesne judecată, aceste ultime îndreptări, aici. Cititorul le va raporta la versurile respective, dela etaj, sus, ceea ce egalează cu o restituire a imaginii manuscrisului original:

9—10. Și cu brațele întinse
Să alergi la piept să-mi cazi
15—16. Iar în păr înfiorate
Or să cadă flori de teiu

15—16. 1° Vor ploua înfiorate
Lin în părul-ți flori de teiu
2° Și în păr înfiorate (a)
Lin căde-ți-or flori de teiu
(a) Pe-al tău > Și în păr etc.

16. 3° Lin plouă-vor flori de teiu > Vor plouă tot flori de teiu;

- Capul tău bălău și tânăr
Lin de umăru-mi să-l culci
Lăsând pradă gurii mele
20 Ale tale buze dulci
- Fruntea albă 'n părul galbăn
Pe-al meu umăr tu s'o culci
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci
- Fruntea albă 'n părul galben
Pe-al meu braț încet s'o culci
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci
- Tremurând visa-vom tainic
Ingână-ne-vor c'un cânt
Singuratece isvoare
Blânda batere de vânt
- Vom visă un vis ferice —
Ingână-ne-vor c'un cânt
Singuratece isvoare
Blânda batere de vânt - -
- Vom visă un vis ferice
Ingână-ne-vor c'un cânt
Singuratece isvoară
Blânda batere de vânt
- 25 Mi-i întinde visătoare
Și zâmbind frumăna gură —
Fericiți vom fi în lume
Fericiți peste măsură
- Adormiți de armonie
30 Și iubire — singurei . . .
Peste capetele noastre
Risipi-s-or flori de teiu
- Adormiți de fencire
Vom fi singuri, singurei —
Peste capetele noastre
Lin cădea-vor flori de teiu.
- Adormiți de armonie
Vom fi singuri, singurei - -
Peste capetele noastre
Or să cadă flori de teiu.

Spuneam că al treilea ms. din grupul B (2283,33—34) e ultimul din cele cunoscute și că, acesta, cu mici modificări, e cel ce s'a publicat în *Convorbiri*. Într'adevăr: deosebirile dintre el și textul *Convorbirilor* privesc doar ultima strofă și aceste modificări se află, dimpreună cu alte dezvoltări complementare în ms. 2260,32—33 v. Sunt pagini, tipic brouillonare, cu forme deduse una din alta, până se alege, sau aproape, aceea care va figura în textul definitiv:

1° Mi-a pără că 'n basmul vieții
Astfel vom încremeni
Unu 'n brațele altuia
Și că flori ne-or troieni (a)
(a) Iar[ă] > Și că etc.

3° Dare-ar Domnul să rămânem
Ca 'ntr'un basm încremeniți
Unu 'n brațele altuia
Și de flori întroieniți

5° Unu 'n brațele altuia
Ca 'n povești om cremeni
Iară flori și frunze moarte
Împrejur ne-or troieni (d)
(d) ulterior: Peste noi ~

2° Vom dormi ca într'un basmu
Viața să ni 'ncremenească (b)
Unu 'n brațele altuia
Flori să ne întroienească
(b) Rămânând încremeniți.

4° Unu 'n brațele altuia
Ca 'n poveste 'ncremeniți (c)
Luna noaptea ne privească
Între flori întroieniți
(c) Ca 'n poveste adormiți

6° Unu 'n brațele altuia (e)
Ca 'n povești om cremeni
Între flori și frunze moarte
Ce 'mprejur or troieni (f)
(e) ulterior, după altuia: poarte, cu intenția de a face
rimă cu: moarte; (f) Ce pe noi vor troieni.

17. Capul tău cel blond și tânăr;
18. Pe a mea mână să-l culci (sau: Pe-a mea inimă* să-l culci); 21. T.v.-v. dulce 22. Ingânați de-un dulce cânt.

17—18. Fruntea albă 'n părul moale
Pe-a mea inimă s'o culci

29—32 1° Și uimiți de armonie (a)
Vom fi singuri singurei —
Peste capetele noastre
Or să cază flori de teiu

2° Și uimită de-armonie (b)
Vei șopti vei tremura
Peste capetele noastre
Florile s'ar scutura
și imediat:

Tenul se va scutura
(a)-(b) = *lecțiunile nu tocmai sigure.*

17. Fața albă 'n părul galben.

32. Preseră-s-or flori de teiu >
Risipi-s-or f.d.t. > Vor ploa tot flori de teiu.

Se menționează că: 15—16, 1° și 2° figurează marginal pe ms. 2262,92; au fost repetate acolo, dar aparțin, ca etapă acestei coloane,

2306, 43

cuprinde doar 4 versuri:

15—16. Iar în păr înfiorate
Or să-ți ningă flori de teiu (b)

(b) Or să-ți cadă f. d. t.

31—32. Iar pe capetele noastre

Or să ningă flori de teiu (c)

(c) Or să cadă f. d. t.

7° Legănați de armonia (g)
 Codrului bătut de gânduri
 Flori de teu pe noi căde-vor
 Tot mai dese ~

(g) Indulciți de armonia.

8° Adormind de armonia (b)
 Codrilor — bătuți de gânduri — (i)
 Flori de teu pe noi căde-vor
 Scuturate rânduri-rânduri

(b) Și răpiți de armonia; (i) Codrului — bătut de gânduri—

și, despărțită cu două linii paralele, la dreapta acestei ultime forme, și ultima formă a temei complementare de mai sus :

Ne-om trezi vr o dat din basmul
 Ce ne-a ține 'ncremenți
 Unu 'n brațele altuia
 Și în flori întroienți?

* * *

Am amintit mai sus, de marele ciclu veronian, ce va trebui alcătuit în una din secșule *Postumelor*. Fără a prejudicia proiectul acela, nu cred să greșim dacă anticipăm cu două-trei texte, câtă vreme ele au o foarte strânsă legătură cu poezia de față și n'au apucat încă să se cristalizeze într'o formă autonomă, cum este d.p. *Luna codrii fi pătrunde* (M. Eminescu, *Poezii postume*, ed. II Chendi, 1905, p. 146), în compoziția căreia va intra.

În același ms., mai mult, în contrapagină cu textul *Dorinței* se află trei strofe ale unui motiv, derivat din acesta, și reprezentând oarecum latura sensuală a subirii, în timp ce *Dorința* reprezintă latura castă. Apropierea ni se pare de două ori interesantă. Psihologiceste, ea deschide o fereastră spre culisele inimii omenești, către acea du'blură impudică cu care sunt căpușite și cele mai pure intenții. În al doilea, dintr'un punct de vedere, să zicem, istoric. Cetite în perspectiva freudismului de astăzi, indiscreșule motivului eminescian fac impresia unui joc de vacanță într'un paradis scăpat de sub privighere.

Le publicăm în ordinea lor spre perfecționare și, pentru simplificare, cu o numerotație continuă:

2262, 112

Astăzi sunt setos de forme
 Urmăresc aprins cu ochii
 Încręțirea trădătoare
 A subțirei tale rochii
 5 Gărgăuni prin cap îmi îmblă —
 Iară unu-i dintre mulți
 Subsuorii* să-i văd brațul
 Și piciorul tău desculț —
 10 Înroșindu-te la față
 Și s'arunci colanul jos
 Și să lunece de pe-umeri
 A ta haină-albastră 'n jos
 Să apară plină sânii ~
 Incet haina să coboare —
 15 Să te văd odată goală
 Dela cap pân la picioare

NB. Linile de puncte sunt ale manuscrisului.

2. Ș'urmăresc duos cu ochii; 4. A albastrei tale rochii; 6. Iară unul dintre mulți; 7. Să-ți văd brațul pân la umeri > Subsuorii* să-ți văd brațul; 10. Să descingi încet colanul > Și să-ți svârli colanul jos.
 13—14. Să apară plină caldă* (a)
 Dulcea sânelui ninsoare.
 (a) S. a. p. dulce

20

Și urmându-mi gărgăunii
Mă constitui în tiran
Voiu descinge cu de-a sila
Auritul tău colan

Și să lunece-a ta haină
De pe trupul de ninsoare
Să te văd odată goală
Dela cap pân la picioare

2262, 140 v.

25

De-ai fi bună, de-ai fi dulce
Dac' ai vrea să mă ascuți
Pân' la umăr să-ți văd brațul
Și piciorul tău discult

30

Iar colanul tău de aur
Rușinoasă să descingi
Și să cad' a tale haine
Fără chiar să le atingi

35

Și încet s'apară sânii
Și încet haina să cadă
Ca să văd odată, Doamne*
Intrupare de zăpadă.

Și, de bună seamă, nu e numai atât. Scriind astfel, Eminescu e în tradiția acelor galanterii lirice, pe care neoanacreontismul le practica încă dela sfârșitul secolului al XVIII-lea, în care excelaseră, între alții, Văcăreștii și ale căror motive trecuseră, multe din ele, în patrimoniul acelor cântece de lume, atât de agreate de Eminescu, care le copia și adnota, ca pe un bun al tuturor. În ms. 2306,6—27 sub titlul «*Câteva irmoase, ce se cântă după masă. Cântece de lume din jumătatea întâia a secolului. (Estrase dintr'un manuscript cu cântece)*», se află sub nr. 25 acest irmos, în care imaginea Veronicăi — *Ingerul blond* — este dominantă. Mai mult, în capul aceleiași pagini se află, cu aceeași cernelă, a transcrierii cântecului, anagrama *Acimorev*. Transcriem cântecul aidoma cu originalul. Cifrele alăturate versurilor, arată că poezia poate fi citită și în ordinea aceasta nouă. E un procedeu frecvent la Eminescu, acesta al variațurilor pe aceeași temă, procedeu pe care nicăiri nu l'a dus la mai perfectă desăvârșire ca în numeroasele variante din *Mai am un singur dor*.

2306,23

25.

5

7. Inger cu păr galbăn
8. Inger ce slăvesc
5. In dulcea-ți zâmbire
6. Raiul îl găsesc
3. Din nenorocire
4. Când mă văz gonit
1. Când sunt de necazuri
2. Rele ocolit.

25—26. Gărgăuni câpi am în capu-mi
Vrei să știi subito? Mulți — —

27. Pân' la umeri să-ți văd brațul; 35. Ca să văd odată 'ntreagă.

- 10 5. Dacă-ți aud glasul
6. Chinuri îmi sunt vis
7. Fericirea-mi râde
8. Ceriul mi-i deschis
- 15 1. Viața și nădejdea
2. Și amoriu-îmi vin
3. Din doi ochi albastri
4. Ca cerul sănin.

20 Ziua îmi văz umbra
Și 'n somnul cel greu
Ești în veci de față
Sufletului meu
Ori ce sentimenturi
De la tine îmi vin
Tu ești pomenirea
In orice suspin.

Și pentru că am amintit de neoanacreontismul începutului de veac al XIX-lea, iată din *Colecție din poeziile d-lui Marelui Logofăt Ion Văcărescu*, 1848, p. 541, și anume din capitolul de « *Nepregândite (Imprompte)* », următoarea piesă din care discreția și galanteria fac un adevărat model al genului:

LA O HAINĂ INCHISĂ PÂNĂ SUS

Scump ai destul tu dar firesc,
Ce face de m'înnnebunesc,
Și cât să-l ții vrei mai ascuns
Eu mai adânc mă văz pătruns;

Iar acum porți de tot rău port
Pe semne vrei să mă vezi mort?
Tirana mea! Tu milă n'ai?
Când vezi că peiu, otravă-mi dai?

Faci rău căci poți, nu socotești
Că orice faci ei să găsești?
Dar cum mă fac judecător
Celei, ce toate rob mă vor?

Am îndrăznit de mult necaz.
Iartă-mă! la picioare-ți caz!
Cu mine fă orice voiești
A vieți-mi tu stăpână ești:

14. Amoriul îmi vin

23—24: *Marginal, dar închis în paranteză:*

Tu ești amintirea
Oricărui suspin.

Numai atât te rog plângând
Să-mi spui curat, ce ai de gând?
Și dacă nu vrei într'adins
De tot curând să mă vezi stins?!

Mă fă, în veci s'inebunesc
Privind al tău scump Dar firesc!
Ah! de nu vrei să mă vezi mort,
Nu mai purta astfel de port.

CĂLIN

«Convorbiri Literare», X, 8, 1 Noembrie 1876

Inceput încă din timpul studiilor la Berlin, lucrat și prelucrat cu sârguință, ani de zile și pus la punct, mai cu seamă, în 1875 și 1876 — *Călin* a fost cetit, în una din ședințele *Junimei*, cum reiese din scrisoarea, ce colonelul Iancu Alecsandri trimitea din Paris, în Martie 1884, lui Titu Maiorescu. Volumul de poezii de curând apărut, pe de o parte, și starea sănătății poetului pe de alta, îl vor fi îndemnat deopotrivă să încredințeze hârtiei câteva amintiri, cari și dacă, după cum susține d-l Ramiro Ortiz¹⁾ vorbesc prea puțin despre *Călin*, nu sunt mai puțin prețioase, atât pentru simpatia ce vădesc cât și pentru că sunt ale unui martor ocular. (În treacăt, textul aduce, pentru întâia oară, câteva sugestii în legătură cu cosmogonia *Scrisorii I-a*). Interesantă și pentru fizionomia aceluia care o trimitea și care-și amintea cu oarecare umor de începuturile sale poetice în rândul *volintiririi lui Apollo*, («a lipsit puțin să nu fiu împodobit de gloriosul nimb ba chiar înaintea fratelui meu care, pe vremile acele, spinteca omenirea la Clinica din Paris») — scrisoarea colonelului Alecsandri merită să fie reținută în câteva din rândurile, ce au mai directă aplicare, cu poema de față:

«Nu știu dacă-ți aduci aminte de o întrunire literară la domnia-ta. Sunt acum vreo zece ani, când d-nul Eminescu ne dădu cetire, între altele, de poesia «O nuntă împărătească», publicată astăzi sub titlul «*Călin*». Acea întrunire a fost ilustrată nu numai de prezența tânărului scriitor, dar și prin demonstrațiunile mele cam sgomotoase, în favoarea acelei poezii, a cărei rânduri finale — pe care le vou reproduc aici — au fost recitate de autor nu mai știu de câte ori.

Astfel la apărerea volumului lui M. Eminescu, publicat prin afectuoasa domniei-tale îngrijire, nu numai «*Călin*», dar numeroase din ale lui scrieri, mi-au pricinuit plăceri mult mai simțitoare decât la întâia lor cetire în «Convorbiri».

E nuntă mare, nuntă împărătească, de un caracter însă mai mistic decât obicinuit în povești. Iată, mări, că deodată sosește o nuntișoară, mică, micușoară, de bondari, de greeri și de toate neamurile de lume mărunțică, dar să lasăm cuvântul autorului:

Multe ar fi de zis asupra acestor câteva versuri, în care se mișcă roiuri de gândăciime în o veselă agitație de nuntași; o lume de acțiune, de slăbiciuni, de patimi! O altă omenire... mai nostimă însă câteodată. Mă mărginesc a-ți spune că aceste câteva rânduri pe cari nu le revăzusem de zece ani, le-am recitat cu o adevărată fericire. Rareori iubitorii de scrieri delicate, vor întâlni versuri care să fie ca ele: vii, poente, fine.

Conchidere? Nu una, trei.

¹⁾ Mihail Eminescu, *Poesie*, prima versiune italiana dal testo rumeno, con introduzione e note a cura di Ramiro Ortiz, Firenze, 1927, p. 147.

Cea întâi e că cauză unor scrutoți de calitate a lui Eminescu, vrednici următori ai acelor care au deschis calea mântuirii, limba română, scumpa noastră limbă din cronice și din balade, chiar necultivată cum e, poate fi organul ideilor și simțirilor noastre cele mai alese»¹⁾.

Cei «vreo zece ani» de cari amintea scrisoarea colonelului Alecsandri ne-ar duce prin 1875, poate chiar 1876, fără a putea preciza dacă lectura despre care se vorbește a avut loc la Iași sau la București. Puncte de corespondență, ce ne lipsesc în momentul de față, vor putea deslega într-o bună zi atari detalii de cronologie. Ținând seama însă, cum am mai amintit, că însemnările zilnice ale lui Maiorescu vorbeau pe la sfârșitul lui Septembrie 1876, de un început de *Junime* bucureșteană, că soții Maiorescu și Kremnitz făceau la epoca aceea gospodărie comună și că în amintirile Mitei se vorbește, în mod special, de o lectură a lui *Călin*, care și apare în Noembrie al aceluiași an, am putea emite ipoteza că ședința despre care vorbea colonelul Iancu Alecsandri e una cu aceea despre care relatează Mite. (Un singur și, evident, serios punct de întrebare rămâne: lipsa unui atare eveniment din jurnalul lui Titu Maiorescu). Cu toate că depășind cazul limitat al poemei de față, pasajul ce vom reproduce va avea darul să anticipeze asupra acelor rezerve, pe cari amintirile Mitei Kremnitz le ridică și cu cari ne vom întâlni în deosebi la capitolul *Atât de fragedă*. E vorba de întâia întâlnire dintre poet și biografă, în vremea în care Eminescu se afla încă la Iași. Biografic și psihologic — documentul ni se pare de prim ordin:

«Seara luă iarăși masa cu noi și după masă ne ceti pasagu dintr-o nouă poezie. La cetit vocea era plăcut monotonă. Poezia fu găsită de toți foarte bună, dar eu nu eram de aceeași părere, pentru că poezia pomenea mult de licurici și de multe alte găngăni de tot felul care vorbeau, un gen de poezie care nu mi-a plăcut niciodată, și mai ales pentru că atunci nu eram în stare să judec farmecul limbii, pe care n-o cunoșteam de ajuns. Cum ședea aplecat peste foile, așa de caligrafic scrise, ale manuscrisului său, Eminescu avea o înfățișare mai puțin masivă; bărbia foarte pronunțată și gura largă se atenuau; fruntea ieșea strălucitoare de sub părul negru ca pana corbului, sprincenele apăreau în toată frumusețea lor și tăietura fină a nasului lăsa numai la întâlnirea nărilor o ușoară urmă de vulgaritate. Când ridica ochii de pe manuscris, nu privea pe nimeni, ci părea că se uită visător în depărtare, adesea mișcând în mod ritmic mâna, o mână mică de copil, binevoitoare, neîngrijită, poate nespălată.

A doua zi plecă și nu înțelegeam de ce se vorbea așa de mult despre Eminescu, persoana lui părându-mi-se de rând, ținând de o clasă socială pentru care nu puteam avea niciun interes, pentru că neciopirea ei mă junea, iar poezia sărăciei, care îmi trezește așa de nemăsurat mila, nu ieșea aci la iveală. El nu părea nici muritor de foame, nici melancolic...»²⁾.

* * *

Cu privire la geneza lui *Călin* a circulat în deosebi, ca și pentru *Făt-Frumos din teiu*, una din legende comunicate de familie, în cazul de față, de căpitanul Matei Eminescu, și care a fost consemnată în următorii termeni³⁾ de Corneliu Botez:

«Pe când Eminescu era slujbaş la Iași, unde locuia împreună cu Bodnărescu în niște chilii a călugărilor greci din fundul curții bisericii Trei-Ierarhi, a venit la familia sa în Ipotești. Cu această ocaziune s'a dus și la schitul Agafton din județul Botoșani, unde era călugărită mătușa sa, maica Fevronia Iurașcu⁴⁾. Aceasta, într-o seară, a făcut șezătoare de tors lână, la care au venit mai multe călugărițe. Una din ele, anume Zanaida, a spus povestea lui Călin. Poetul a ascultat-o, a luat notițe și apoi a versificat subiectul».

Ca orice legendă, și aceasta cuprinde, de bună seamă, mai mult de un sămbure de adevăr, ce se cuvine doar circumscrie. Fapt este că poemul *Călin*, și încă sub forma lui de poveste, în proză, e anterior cu mult anilor de funcționar la Iași. Povestea în proză, ce se află în ms. 2284,14—26, aparține epocii de Viena, după cum atestă vecinătățile. Pe filele din stânga, libere, a versificat (decă înainte de 1 Decembrie 1872) *Cugetările sărmanului Dionis*. Prima versiune integrală în versuri, a lui *Călin nebunul*, e din timpul Berlinului. Ceea ce nu exclude, desigur, ca el să fi fost sugerat din povestirile dela Agafton, situate, cronologicște, mai de timpuriu.

Ceea ce se va putea verifica, de altminteri, și cu cele ce urmează:

¹⁾ Cf. O scrisoare a d-lui Iancu Alecsandri adresată domnului * * * în *Convorbiri Literare*, XVIII, 4, 1 Iulie 1884.

²⁾ Mite Kremnitz, *Amintiri fugare despre M. Eminescu*, în I. E. Toroușiu, *Studii și Documente Literare*, IV, 1933, pag. 24—25.

³⁾ *Omagiul lui Mihail Eminescu*, București, 1909, p. 193.

⁴⁾ *Ibid.*, în notă: «Poetul, în tinerețea sa, venea adesea la Agafton, unde erau călugărite mătușele sale maicele Fevronia și Olimpiada. Acestea îl iubeau mult, îl ajutau cu bani încă de mic, și-i făceau haine de șiac lucrate chiar de ele. Poate de aceea șiacul a fost și mai târziu haina de preferință a poetului».

Ms. *Călin* apare într-o serie de manuscrise, ce se pot grupa în 5 categorii principale, și a căror schemă ar fi următoarea:

A. *Călin Nebunul*

B. *Călin I* (4 părți, 228 versuri)

2262,105—109

2268, coperta verso.

2254,300

2268,41 v.

2262,137 v.

C. *Călin II* (6 părți; 266 versuri)

2283,23—32

2262,90

2262,160

2262,192

2259,366 v.

2262,138 v., 119

2259,366

Fragment VI-(Vlahuță)

D. *Călin III* (fragment)

2262,161

2262,161 v.

E. *Gazeluri*

2262,20

2262,161 v.

2283,47

F. *Derivate și colaterale*

2283,153 v., 155 v.

2255,168—171

2262,119, 120,138 v.

2268,23

A. *Călin Nebunul*. Nicio cercetare, cât de sumară, a poemei *Călin* nu se poate lipsi de cunoașterea în amănunțime a poemei, de inspirație populară, *Călin Nebunul*. A întreprinde, în acest loc, studiul filiațiilor și al evoluției dela o formă la alta, ar fi însă nedrept, câtă vreme basmul, cu toate ale lui, va fi publicat, la rândul său, în secțiunea *Poeziei populare*. Cercetătorul dornic, totuși, să aibă de pe acum puțința acestor apropieri și a sugestiilor, câte decurg din ele, se poate adresa excelentelor lucrări ale d-lui D. Murărașu: *Călin Nebunul*, Imprimeria C.F.R., București, 1934, studiu și text, reluate în M. Eminescu, *Literatura populară*, Scrisul Românesc, Craiova, 1936 (?).

Ceea ce se cuvine, totuși, subliniat de pe acum este înalta ținută artistică a basmului, mai mult, identitatea unor întregi pasagii și încă din cele mai importante, care au trecut aproape aidoma în poemul dela 1876. Lucrat, cu aproximație, timp de 5 ani, până să ajungă dela motivul pur folkloric, din 1871, la poemul de inspirație și dedicație veroniană, din 1876 — *Călin* cuprinde părți definitiv șlefuite, încă dela Berlin. Tot de acolo, desprinde și cele două strofe, (v. 81—88) *Luna iese dintre codri*, pe cari le folosește în *Făt-Frumos din teiu* sau întâile două strofe din *Crăiasa din povești*.

B. *Călin I*. După ce sfârșește de versificat basmul, (c.ca 1873—1874), Eminescu începe să prelucreză anume pasagii ce vor intra în alcătuirea tiparului penultim (*Călin II*). Faptul însă se cuvine semnalat de pe acum deoarece cronologicște, el se situează înainte de a se începe redactarea lui *Călin I*.

Călin I figurează în ms. 2262,105—109, cuprinde 228 versuri, repartizate în 4 părți (în loc de 8 ale textului definitiv) și reprezintă tipul cel mai puțin evoluat al poemului. Cu versificația strofică, utilizată la început, ne vom întâlni și la *Călin II*, dovadă că preferința poetului oscila între alexandrin și strofă.

Între basm și *Călin I* se situează câteva crâmpree, figurând în ms. 2268, coperta verso și 2254,300, scrise cu aceeași caligrafie și care, de fapt, trebuiesc socotite drept variante ale versurilor din *Călin I*. Firesc ar fi să le așezăm în subsolul versurilor respective. De vreme ce tot acolo se mai găsesc numeroase strofe-variante și pentru a evita orice confuzie datorită dificultăților tehnice, le tipărim înainte de textul lui *Călin I*, cu numerotație proprie. Cercetătorul va stabili cu ușurință legătura.

În schimb pasagiul strofic: *Sură-i seara cea de toamnă*, din 2268,41 v. îl putem tipări la locul lui, în subsol, ca și cele 2 versuri din 2262,187 v. (*Se specifică deasemeni că pentru economie de spațiu și când sunt numeroase, strofele din subsol se așează pe 2 și 3 coloane*).

2268 *coperta verso*

Întâiu aceste rânduri în proză cari, dimpreună cu cele ce urmează, alcătuiesc o unitate grafică:

În bolta gotică a ferestei apare ca* după 'un colț de după muri groei
fata în haina ei cusută în flori și fir care se lipește de piepți, cu corsetul lung,
încheiată până la gât și mânecile strimte.

Rumână ca mărul și părul moale și frumos cade liber pe umeri pân la
solduri de sub coroana frumoasă* lucrată în smaralde și safiruri.

Numai ochii ei negri plutesc în privazul genelor lungi ca doi diamanți negri
ce ar mișca de desuptul a două inele de aramă.

La stânga acestui text un început de versificare:

Și după colțul murului s'arată
În haina ei țesută 'n flori și fir
Și rumână-i ca mărul dulcea fată

Apoi, cu aceeași cernelă, eodem tempore:

Murul vechiu de piatră rece în boltiri încremenit
Își ridică 'n arcuți gotici a lui umeri de granit
Și la ziuă și la noapte rămâind nepăsător
Dar primind pe suprafață umbra zilelor ce sbor
5 Căci pin naltele-i ferestre când pătrunde-al zilei soare
Se despart spațiile toate ici în umbră colo 'n soare
Ce-i în soare joacă dulce 'n învârtiri de colbărie
Ce-i în umbră neatins [e] 'n întunericul uscat
Dar acuma este luna [cu lumina] ei cea moale
10 Sfiicioasă și smerită ea pătrunde 'n sure hale
Pe-unde ajunge văruește murii [negri] ca cu cridă
Pe-unde nu pe-acolo umbra-i cu cărbune zugrăvită

2254,300

Și acuma ea pătrunde și 'ntunericul burează
Cu o fină strălucită diamantină ploae de raze
Și la poala* lunei albe pe un pat înalt ~
S'arată în somnu-i proaspăt dulcea fată a lui P ~
5 Al ei chip se zugrăvește pintre tortul fin de in
Ce acoper'a ei glesne și îmbracă al ei sîn
P'ici pe colo cămășuica a eșit din sponci ș'arată
Corpul plin în goliciunea-i, curățenia-i de fată
De a vrăstei ei căldură fragii sânului se coc
10 Ș'a ei buze deslipite[-s] de-al suspinurilor* foc
Brațu-i alb atârnă leneș peste marginea de pat
Și a ochilor mari globuri prin pleoape se arat
Resfiratu-i păr de aur peste perini se 'mprăștie
Iară gura ei crăpată parcă murmură 'n somnie

Copertă-proză: 1. a ferestei ce dă gea* > a.f. apare; 2. *exact*: cusută și (*sic!*) flori și fir; 7. ce ar mișca sub două;
Copertă-versuri: 3. Nu > Și la ziuă etc.; 15. Dar > Căci pin etc. 11. zugrăvește > văruește.

2254,300. 3. Și la poala* asteci* luni > Și la poala* lunei albe etc.; 10. Ș'a ei buze parcă crapă de al
respirării foc, 12. Ș.a.o.m.g. printre pleoape s.a.

I. 2262,105—109

[CĂLIN]

[I]

După deal răsare luna
Ca o vatră de jeratec
Rumenind străvechii codri
Și castelul singuratec

5 Sună glasul de isvoară
Ce sclipesc fugind [în ropot]
Prin amurg în văi coboară
Tânguiosul glas de clopot

10 Pe deasupra de prăpastii
Ziduri lungi de cetățue
Dar țiindu-se de pietre
Un voinic cu greu le sue

15 Ș'așezând genunchiu 'n tremur
Când pe-un colț când pe alt colț
În castel să intre, rupe
Gratiile unei bolți.

1—4. 1° După deal pe jumătate
Luna ese de jeratic (a)
Firea doarme 'n dulce sgomot
Codrul sună singuratec

(a) Luna este de jeratic.

2° După deal pe jumătate
Luna ese de jeratic
Rumenind străvechii codri (b)
Și castelul singuratec

(b) Poleind străvechii codri;

Strofei 5—8 adaosă, un minut mai târziu pe fila următoare, îi corespundea:
Întâin, dedusă din 1—4, strofa:

Ea mirată trece dealul
Nori 'n cale-i se desfac
Poleind cetatea 'n codru
Și surfața de pe lac

apoi, pe pagina următoare, noul motiv dela
etaf, în primă etapă:

Un isvor ce trece tainic (c)
Suspînând pin flori molatic
Coborând în ropot dulce
De pe dealul prăvălatic
(c) O isvor ce trecu așa tainic.

9—12. 1° După stânca cea gleboasă
Un chip [tânăr] se arată
Și suind din piatră [n piatră]
Pe cărarea 'n netezi stânce

2° Și de-asupra de prăpastii
Ziduri lungi de cetățue...
Un voinic din piatră 'n piatră
Mâna lui, picioru-și sue

3° Pe de-asupra de prăpastii
Ziduri es de cetățue...
Pintre stâncile gheboase
Un voinic pe brânci le sue.

13. Ș'așezând picioru 'n tremur
15—16. În castel acuma intră
Pintre gratii ~

13—16. Pe păreți de piatră sură (a)
Umbra-i neagră îl urmează
Când din colț în colț de stâncă
El piciorul și-l așază

(a) Pe păretele de stâncă.

50 Și sprincenele pe frunte îi umbresc pe ochii săi
 Cu o singur'a naturei trăsătură de condeiu
 Resfiratul păr de aur peste perini se 'mprăștie
 Și la tâmplă se arată lin o umbră viorie
 Ea zâmbind își mișcă dulce a ei [buze] mici subțiri
 Inneacă de lumină și miros de trandafiri
 55 Și din când în când suspină însoțind duioase șoapte
 De se văd în gura dulce, dinții săi cei mici de lapte . . .
 Iar voinicul s'apropie, și cu mâna sa el rumpe
 Pânza cea acoperită cu un colb de pietre scumpe
 Și în brațe prinde fata, peste față i se 'nclină
 60 Pune gura lui fierbinte, pe-a ei buze ce suspină
 Și inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic . . .
 Și în cap ia iarăși lumea năzdrăvanul cel voinic

 Ea a doua zi se miră de ce firele sunt rupte
 Și 'n oglindă-ale ei buze vede vinete și supte.
 65 Și zâmbind și trist se uită, și șoptește blând din gură:
 « Sburător cu ochii negri, vin de-mi dă o mușcătură »

[II]

Astfel el în toată noaptea, a venit la al ei pat
 Și odată [fu] trezită dintr'un dulce sărutat
 70 Il văzu și el se 'ntoarce spre fereastră ca să fugă
 Dară ea îi îndreptează o smerită, dulce rugă:
 O rămâi, rămâi la mine — [tu] cu glas duios de foc
 Sburător cu plete negre, umbră fără de noroc
 Oh! nu crede că în lume singurel și rătăcit
 Nu-i găsi un suflet tânăr ce-i de tine îndrăgit
 75 O tu umbră peritoare, cu ai tăi sălbateci ochi
 Ochii umbrei tale dulci-s — nu le fie de diochi —
 Lângă dânsa șede-atuncea ș'o cuprinde de mijloc
 Și duios își frige gura de a buzelor ei foc
 Ei șoptesc . . . multe ș'ar spune și nu știu de-unde să 'nceapă
 80 Căci pe rând ș'astupă gura, când cu gura se adapă
 Sângele în a lor vine, ca și mustul fierbe-aleargă
 Și la pieptu-i falnic [dânsa] se cutremură ca varga . . .
 Ea-și ascunde fața roșă de iubire și sfială
 Ochi 'n lacrimi și-i ascunde într'un păr ca de peteală.
 85 O tu craiu, cu barba 'n noduri, ca și călții când nu-i pèrii
 Tu în capul tău n'ai minte, numai pleavă și puzderii
 Bine-ți pare să fii singur craiu bătrân fără de minți
 Să oftezi dup'a ta fată cu ciubucul între dinți

62. Și în cap ia iarăși mândrul > Ș.i.c.i.i. lumea năzdrăvanul c.v. 82. pieptul > pieptu-i,

- 90 Și în veci împlând să numeri scândurile din cerdac
Mult ai fost bogat odată, mult rămas-ai tu sărac.
Alungat-o-ai pe dânsa ca departe de părinți
În coliba cea săracă ca să nasc' un puiu de prinț
Înzădar trimiți în lume chiar pe cel mai isteț crainic
Nimeni n'a afla vrodă, unde ea s'ascunde tainic.

III

- 95 De de mult plecat-a 'n lume sburător cu negre plete
Ș'a uitat de soartea mândrei, iubitoarei sale fete —
Sură-i sara cea de toamnă și pe lacuri apa sură,
Infundă mișcarea-i creață între stuf de iezătură
Șușăind pe lan se mișcă beldii lungi și [lungi] strujene
100 Vântul toamnei culcă 'n cale risipite* buruiene
Numai codru-adânc suspină și pin frunzele uscate
Rânduri [rânduri] trece freamăt ce le scutură pe toate
Și pin tufe străvezie îmbufnat ciugulă vrăbii
Iară luna trece vânat pin a norilor corăbii.
105 De când codrul, dragul codru, scuturându-și frunza toată
Iși deschide-a lui adâncuri, fața lunei să le bată
Firea-i tristă, vântu'n toane sperios v'o creangă farmă
Singuratece isvoare fac cu valurile larmă.
Pe potica dinspre codri cine oare se coboară
110 Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară
Și în vale vede fuga un băiet împlând discuț
El ducea acum a casă doi gânsaci, boboci mai mulți
— Buna-vreme, măi băiete — mulțămim străin voinic!
— Cine șade în colibă, iară ție cum îți zic?

87. Bine-ți pl[ace] > B. pare etc. 96. Ș'a u.d.s. dulcei iubitoarei s.f.
110. U.v.c.o d.v. care valea o măsoară; 113. B-v. m.b. — mulțămim voinic străine! 114. C. ș.i.c.și >
C.ș. în c. cum te cheamă și pe tine?

2268,41 v.

97—108. Sură-i sara cea de toamnă
De pe lacuri apa sură
Infundă mișcarea-i creață (a)
Între stuf de iezătură

Șușăind împlă pe lanuri
Beldii, iară și strujane (b)
Îndoite de-a vântoasei
Întristată suspinare*

Numai codri-adânc suspină
Și prin frunzele uscate (c)
Rânduri-rânduri trece freamăt (d)
Ce le scutură pe toate

Trece luna firul vânat (e)
L'ale norilor corăbii
Și pe tufe străvezie
Îmbufnat ciugulă vrăbii

De când codrul, dragul codru
Scuturându-și frunza toată
Iși deschide-a lui adâncuri
Fața lunei să le bată

Tristă-i firea, vântul doară (f)
Sperios v'o creangă farmă
Și isvoarele-isolate
Fac cu valurile larmă

(a) Iși pierdea mișcarea-i creață; (b) strujane; (c) Ș.p. crengile u.; (d) Tot în > Rânduri-r. etc.;
(e) Iară luna parcă-i > Trece luna etc.; (f) * [poate tot firea] > firea.

- 115 In colibă şade mama — iară mie-mi zic Căline
Ea mi-i mamă, cine-i tata D-zeu va* şti mai bine
Mama-mi spune câte-odată, de-o întreb a cui sunt eu —
Sburător îţi este tată — şi Călin numele său
Când aude numai dânsul îşi ştia inima lui
120 Căci băietul cel desculţ* era chiar copilul lui.
Şi cu el intră 'n colibă şi pe capătu-unei laiţi
Lumina mucos şi negru, într'un hârb un roş opaiţ . . .
Se cociau pe vatra sură două turte în cenuşă
Un papuc e sub o grindă, celălalt e după uşă
125 Hârăită noduroasă stă în colţ râşniţa veche
In cotlon toarce motanul pieptănându-şi o ureche
Sub icoana afumată unui sfânt cu comanac
Arde 'n candel' o lumină cât un sâmbure de mac
Pe-a icoanei policioară busuioc şi mint' uscată
130 Imple casa 'ntunecoasă de-o mireasmă pipărată
Pe cuptorul uns cu humă şi pe coşcovii păreţi
Zugrăvit-au c'un cărbune copilaşul cel isteţ
Purceluşi cu coada sfredel şi cu fus în loc de labă
Cum i se şedeă mai bine unui purceluş de treabă —
135 O beşică 'n loc de steclă e întinsă 'n ferăstrue
Pintre care trece-o dungă mohorită şi gălbue
Pe un pat de scânduri goale doarme tânăra-i nevastă
In mocnitul întuneric, cu-a ei faţă spre fereastră —
Şi tot sufletul dintr'însul pare-atunci că şi-l înhoalbă
140 Şi-l adună 'n ochi de trece peste faţa ei cea albă —
El s'aşază lângă dânsa, a ei faţă netezeşte
O desmiardă cu durere, o sărut' o drăgosteşte
Pleacă gura la ureche-i — blând pe nume el o chiamă
Ea deschide somnoroasă lunge gene de aramă
145 Sperios la el se uită, i se pare că visează
Ar zâmbi şi [nu] se 'ncrede, ar striga şi nu cutează
El din patu [-i] o ridică şi pe pieptul lui ş'o pune
Inima svâcneşte harnic sub un sân rotund şi june
Ea se uită şi se uită — mută — un cuvânt nu spune
150 Râde doar cu ochi 'n lacrimi speriată de-o minune
Ş'apoi îi suceşte părul pe-al ei deget alb, subţire
Şi-şi ascunde faţa roşă l'a lui piept duios de mire.
El ştergarul îi desprinde şi-l împinge lin la vale
Drept în creştet o sărută pe-al ei păr de aur moale
155 Şi bărbia i-o ridică — s'uită 'n ochi-i plini de apă
Şi la piept o strânge iarăşi şi din gură-i se adapă.

115. Călinaş* > Călin*; 116. E.m.-i.m.c.-i.t.D. va* f[i]ştiind] ~; 124. într > sub o grindă; 125. Stă în colţu-i noduroasă colbăut > H.n. stă în colţ etc. 129. Pe-a icoanei policioară busuioc uscat şi mintă; 130. Imple casa de mireasmă > I. c. 'ntunecoasă etc. 130. bis vers *părăsit, ce completa pe 130*. Casa albă cu flori negre coperită cu un brustur; 131. P.c.u.c.h. şi pe scunzu* > P.c.u.c.h. pe-a colibei vechi păreţi; 137. Pe un pat sărac > P.u. pat de scânduri etc.; 145. Şi adânc la el se uită etc.

IV

De treci codri de aramă de departe vezi albind
 Ș'auzi mândra glăsuire a pădurilor de-argint
 Acolo în ochi de codru iarba pare de omăt
 160 Flori albastre tremur ude în vâsduhul tîmâiet
 Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă
 Ce suspină pintre ramuri cu a glasului lor vrajă
 Iar pin albul întuneric al pădurei de argint
 Vezi isvoare sdrumicate peste prund întunecind*
 165 Ele trec cu hărnicie și suspină 'n flori molatec
 Când coboară 'n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic
 Ele sar în bulgări fluizi pe pietrișul din răstoace
 În cuibar rotit de ape peste cari luna zace
 Fluturii cei mici albastri și mari roiuri de albine
 170 Curg în râuri sclipitoare peste flori de mire pline
 Imple aerul cel dulce de mireasmă și răcoare
 A popoarelor de muște serbători murmuitoare
 Lângă lacul care 'n tremur somnoros și lin se bate
 Vezi o masă mare 'ntinsă cu făclii prea luminate
 175 Căci din patru părți a lumii împărați și 'mpărătese
 Au venit ca să serbeze nunta tinerei mirese
 Feți-frumoși cu păr de aur, smei cu solzii de oțele
 Pepelaș copil șagalnic, cititorii cei de stele
 Iată craiul socru mare rezemat pe-un jilț cu spată
 180 El pe capu-i poartă mitra și-i [cu] barba pieptănată
 Țapăn, drept cu skiptru 'n mână șede 'n perine de puf
 Slugi îl apară cu crengi de muscuțe și zăduf...
 Iată că acum din codru și Călin mirele ese
 Care ține 'n a lui mână mână gingașei mirese
 185 Cu flori negre sunt tivite marginile albastrei rochii
 Ea e albă ca zăpada și de lacrimi plini i-s ochii
 La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale
 Care-i cade peste brațe peste umerele goale,
 Astfel vine mlădioasă și frumos trupul și-l poartă
 190 Flori albastre are 'n păru-i și o stea în frunte poartă

165—166. Să se compare (la pagina 401) cu strofa din subsol, coloana a II-a, corespunzând strofei 5-8, strofă încercată, poate, în momentul când ajunge cu transcrierea aici, și din ale cărei elemente avea să derive strofa 5-8 dela etaj.

167. Și sărind în bulgări etc.; 173. Lângă lacul cel albastru încărcat cu nuferi mari > L.l. care 'n tremur somnoros și lin clipește. Aici, în prima formă a versului 173, se situează geneza poeziei «Lacul», redactat marginal. (cf. atât argumentul poeziei «Lacul» cât și facsimilul alăturat.).

174. V.o.m.m.'n. și > V.o.m.m.'n. cu făclii p.l. 175. De 'mpărații toți din lume și de crai ea e cuprinsă > Împărați și 'mpărătese împrejurul ei petrec > I. și 'm. au venit din lumea toată > I. și 'm. a. v. din toată lumea; 178. Cititorii cei de stele și șagalnicul Pepelaș > Pepelaș acel ș. > P. copil etc.; 179. Șede blând cu skiptru 'n mână și-i [cu] barba pieptănată; 181. Țapăn ca și un vlădică șede 'n perine de puf.

183. Iată vine și mireasa > Iată că acum etc.; 189. Astfel vine mlădioasă și frumos mi se mai poartă;

Socrul roagă 'n capul mesei să poftască să se pună
Nunul mare, mândrul soare și pe nună, dulcea lună
S'așezară toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul
Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul.

- 195 Dar ce sgomot se aude? bâzâit ca de albine
Toți se uită cu mirare, și nu știu de unde vine
Văd că între două tufe de păinjenis [e-] un pod
Peste care trece 'n sgomot o mulțime de norod.
Trec furnici ce duc în gură de făină marii saci
200 Ca să facă pentru nuntă și plăcinte și colaci
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunț de aur
Ca din el cercei să facă cariul care-i meșter-faur
Iată vine nunta 'ntreagă — vornicel e-un grierel
Puricii sar [î]nainte cu potcoave de oțel
205 În veșmânt de catifele, un bondar rătund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuește 'ncet [un] cântec
O cojiță de alună trag căiuții și se scutur
Cu musteața răsucită șede mirele — un flutur
Fluturi mulți din multe neamuri vin în urma lui un¹ lanț
210 Toți cu inime ușoare, toți șagalnici și berbanți
Vin țăntării lăutarii și muscuțe de oțel
Și de găze neamuri multe l-însoțesc acum pe el
Merg a casă la mireasă, viorică cea smerită
Care stă plecată 'n vâlul cel subțire învelită
215 Ea-i icoana unei dulce, unei gingașe smerenii
Iară sufletul ei tânăr e 'ncărcat de mirodenii

191. Socrul mare 'n capul mesei i-au pofut > Socrul roagă etc.; 192. Nunul mare blân[dul] > N.m. mândrul soare iară nună blânda lună > Nunul mare mândrul soare iară nună dulcea lună > N.m.m.s. nună > N.m.m.s. și etc. [Se reamintește că nu todeauna variantele figurează pe aceeași pagină. D. p.: variantele acestui v. 192 sunt culese de pe 3 pagini.]

193—194. încercate, din nou, marginal și părăsite:

Toți s'așază lângă masă după cum li este rangul
Și vioarele răsună, iară cobza ține hangul

195. D.c.s.s.a.țirliit* și tocalină*.

204. Puricii joacă 'nainte cu potcoave de oțel; 205. Iată vine-acum și popa, un bondar rotund în pântec
206. El citește > Somnoros pe nas el cântă un duos și mândru cântec > S.p.n. ca popii a pornit > S.p.n.c.p. glăsuește etc.; 209. F.m.d.m.n. însoțesc voioasa nuntă; 212. Neamurile de gângânii toate l-însoțesc > Și de găze etc.
215. Ea-i sau Ea icoana

pe motivul v. 215—216, cu 3 file mai înainte, marginal, strofa, reținută cu roșu:

Ochii tăi sunt dulci isvoare
Amoroasei tale smerenii (a)
Iară părul tău de aur
E scaldat în mirodenii

(a) Unei > Amoroasei t.s., vers defect.

urmează, apoi, strofa nereținută cu roșu:

Peste iarbă vântul trece
Și în sbor boboci disface
Și 'n covorul primăverii
Flori smerite lin el coasă

De sigur motive broșillonare, în marginea temei smerenie.

220

Și pe masa 'mpărătească sare-un greer crainic sprinten
 Ridicat în două labe s'a 'nchinat bătând din pinten
 Și 'ncheindu-și dinainte haina plină cu șirături [:]
 « Să iertați boieri ca nunta s'o pornim și noi alături »

225

Iată vin acum tuspătru craii cărților de joc
 Cu-a lor dame și [cu] fanții, cu ochi mari și plini de foc
 Și bogați sunt aceștia în ochi [dulci], vorbiri galante
 Orice damă atunci * dorește ca să șadă lâng' un fante
 Numai eu [să] stau departe între trestii și să sufăr
 Lângă lacul cel albastru încărcat cu flori de nufăr [?]
 Nu . . . mă duc și eu la masă, șed pe scaun acolo
 Între craiul cel de pică și 'ntre dama de Carò.

C. *Călin II* numără 266 versuri dispuse în 6 părți. Figurează în ms. 2283,23—32 și este o copie dedusă din *Călin I* și amplificată. Între *Călin I* și *Călin II* se situează de fapt o altă copie, din care face parte *fragmentul VI-Vlahuță* de care va fi vorba mai departe.

Am amintit de oscilația între alexandrin și formă strofică. În ms. 2262,90 și 160 se află fragmente versificate strofic, în răstimpul dintre *Călin I* și *Călin II*, ce sunt de fapt variante și pe cari le-am așezat în subsolul respectiv al textului. Despre fragmentul din 2262,160 am mai spus că e versificat cu mult înainte, imediat după terminarea basmului, în epoca de Berlin. D. Murărașu, în ediția amintită, îl socotește, dimpreună cu fragmentul din capul coalei, anterior formei definitive din *Călin Nebunul* și le utilizează ca variante ale basmului. Anume forme, ce se întâlnesc însă, în pasajul respectiv în alexandrini, din *Călin II*, vădesc că ele sunt ulterioare formei definitive din *Călin Nebunul*. Mai mult, ele arată că prefacerea alexandrinilor în strofe urcă până la epoca de Berlin. (Strofele deduse pentru *Făt-Frumos din țesu* și *Crăiasa din povești* întăresc această convingere).

În mss. 2262,192 și 2259,366 v. sunt 2 fragmente mai mari ce s'au trecut deasemeni, la locul respectiv, în subsol.

În mss. 2262,119+138 v. și 2259,366 se întâlnesc crâmpce, versificate strofic și alexandrini, ce de asemeni s'au așezat la locul respectiv, în subsol, cu excepția motivelor de pe f. 138 v. ce s'au transcris dimpreună cu pagina *Ocbii*, căreia-i aparțin, organic.

Fragmentul VI-Vlahuță a fost tipărit și prezentat în următoarele rânduri:

« Un fragment inedit, intitulat *Din «Călin»* și cu subtitlul VI, scris pe trei foi, aflate în proprietatea poetului Al. Vlahuță și devenite acum proprietatea d-lui prof. I. D. Ștefănescu. Fragmentul cuprinde o variantă, probabil anterioară, a părții finale din poemul «*Călin*». Felul cum e dat titlul și semnătura de pe manuscris arată clar intențiunea lui Eminescu de a dăruia acest manuscris sau de a-l ceta undeva. Nepotrivirea cifrei indicate în subsolul fragmentului, cum și stilizarea pe alocuri mai desăvârșită a textului publicat, ne face să credem că textul inedit e o variantă anterioară a textului publicat.

Pentru a înlesni eventuale cercetări literare ale unor specialiști, reproducem acest fragment cu punctuația, ortografia și aliniatele autografului »¹⁾.

El este, așa cum presumă comentatorul și cum a subliniat și C. Botez, o copie anterioară textului *Convorbirilor* și nu una ulterioară, cum susține d-l Leca Morariu²⁾. Raportarea fragmentului acestuia la textul lui *Călin II* (din 2283,23—32) pe care-l transcriem mai jos, arată că el reprezintă o copie intermediară între *Călin I* și *Călin II*. Nepotrivirea de cifre pe care o releva d-l Radu Manoliu se lămurește în lumina textelor. Diferențele acestui fragment, raportate la *Călin II* s'au așezat în subsolul respectiv.

217. Ș.p.m.'m. au sărit un crainic grier, 219. Intr'o haină ungurească ce-i cusută cu șirături > Pe-a lui haină ungurească găitane și șirături: > A lui haină e cusută c'o mulțime de șirături: 220. Vă poftim c'a noastră nuntă s'o pornim și noi alături.

Se pare că la început epilogul se compunea numai din aceste 2 versuri — gen final de basm; apoi se desvoltă pe tema din «*Lacul*» și merg paralel:

227—228. 1° am fost și eu acolo
 Cu un craiu bătrân de ghindă și cu dama de Carò
 2° Căci m'am întâmpnat atuncea să fiu și eu acolo
 Între craiul cel de ghindă și 'ntre Dama de Carò.

¹⁾ Radu Manoliu, *Comemorarea morții lui Eminescu*, în *Anuarul școlii normale de învățători «Vasile Lupu» din Iași, pe anul școlar 1928—1929*, Iași, 1929, p. 102 sqq.

²⁾ Leca Morariu, *Din moștenirea lui Eminescu*, *buletinul Mihai Eminescu*, II, 4, 1931, pag. 16

II. 2283, 23—32.

CĂLIN

I

Pe un deal răsare luna ca o vatră de jeratic
 Rumenind străvechii codri și castelul singuratic —
 Pe de-asupra de prăpăstii stau zidiri de cetățue
 Dar ținându-se de pietre un voinic cu greu le suie
 5 Ș'ășezând genunchiu 'n tremur când pe-un colț când pe alt colț
 În castel să intre, rupe gratiile unei bolți
 Și pe-a degetelor vârfuri în etacul tăinuit
 Intră — unde-un zid de piatră într'un arc a 'ncremenit.
 Iar prin flori întreșesute pintre gratii — luna moale
 10 Sficiuoasă și smerită ș'au vărsat razele sale
 Pe-unde ajung par văruite zid, podele ca de cridă
 Pe-unde nu — pe-acolo umbra cu cărbune-i zugrăvită.
 Iar de sus pân în podele un painjen de smarald
 Au țesut subțire pânza tremurând în aer cald
 15 Ea ușoară licurește și se pare a se rumpe
 Încărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe.
 După pânza de painjen doarme fata de 'mpărat
 Innecată de lumină e întinsă în crevat.
 Al ei chip se zugrăvește pintre tortul fin de in
 20 Ce acopere-a ei glesne și-i ajunge pân' la sîn
 P'ici pe colo a ei haină s'a desprins din sponci ș'arată
 Trupul plin în goliciunea-i, curățenia-i de fată —
 De a vrâștii ei căldură fragii sânelui se coc
 A ei buze descleștate[-s] de-a suflării sale foc
 25 Răsfiratul păr de aur peste perini se 'mprăștie
 Tâmpla bate liniștită ca o umbră viorie
 Fruntea albă ca de marmur, puse sunt sprincenele-i
 Cu o singur'a naturei trăsătură de condeiu
 Sub pleoapele închise globii ochilor s'arat
 30 Brațul ei atârnă leneș peste marginea de pat
 Ea zâmbind își mușcă dulce a ei buze mici subțiri
 Iar pe patu-i și la capu-i presărați-s trandafiri
 Iar voinicul s'apropie și cu mâna sa el rumpe
 Pânza cea acoperită cu un colb de pietre scumpe
 35 Și în brațe prinde fata, peste față i se 'nclină
 Pune gura lui fierbinte, pe-a ei buze, ce suspină
 Și inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic
 Și în cap ia iarăși lumea năsdrașvanul cel voinic.

3. P.d.-a.d.p. ziduri lungi de cetățue; 7. Și încet > Ș. pe-a degetelor etc.; 11. Pe-unde a.p.v.z.p. ca cu cridă; 13. Iar din pod pân în podele etc.; 18. un semn cu creionul (ca și 'n dreptul v. 13—14) și cuvântul leagăn, arădă, poate, intenția de a înlocui crevat. 24. A ei buze deslipite-s etc.; 26. T.b. liniștită într'o umbră v.; 27. Brațul > Sub pleoapele > Fruntea albă ca de marmur și sprincenele > F.a.c.d.m, trase sunt sprincenele-1; v. 27 — 28, șterse înainte de a fi fost barată întreaga pagină. 30. pat cu creionul deasupra unui cuvânt: noaptea*, evident lapsus calami;

II

40 Ea a doua zi se miră, de ce firele sunt rupte
 Și 'n oglind' ale ei buze vede vinete și supte —
 Și zâmbind și trist se uită și șoptește blând din gură:
 «Sburător cu negre plete, vin la noapte de mă fură».

II

45 Eu îmi dau de tine samă, alții altă samă deieși
 Te asemăn acelora îndrăgiți de singuri ei-și.
 Și Narcis, văzându-și fața în oglinda sa — isvorul,
 Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.
 Și de s'ar putea pe tine cineva ca să te prindă
 Când cu ochii mari sălbateci te privești într'o oglindă
 Subțindu-ți gura mică și chemându-te pe nume,
 50 Și fiindu-ți ție dragă nimeni cum nu-ți e în lume
 Atunci el cu o privire cugetarea ți-ar discoasă —
 Cumcă tu frumoasă fată ai ghicit că ești frumoasă
 Idol tu! răpirea minții, cu păr galbăn, lung și des
 Pentru inima-ți fecioară frumos idol ți-ai ales.
 55 — Nu! de ies din pat cu ziua, spre păretele de-oglinzi
 Singurică 'n cămăruță brațe albe îmi întinz

42. «Sburător cu ochii negri, vin de-mu dă o mușcătură».

56. S'n c.b.a. eu întinz;

N. B. Repetarea cifrei —II— și are explicația Versurile câte urmează dela Eu îmi dau de tine seamă (v. 43) până la Te iubesc copilă scumpă (v. 68) sunt adăuse puțin în urmă și scrise pe filele din stânga La fel și cu v. 81—100 și 101—130 scrise și ele pe verso filelor. Prezența în subsol, și uneori în forme strofice, a acelorași fragmente, intercalate mai târziu, duc la concluzia că: la început, Călin II reproducea, cu oarecare modificări pe Călin I. Fragmentele amintite ce vin să completeze prima versiune, au fost încercate, întâiu, stropic, în același manuscris (2262), în care figurează și Călin I și după aceea, prefăcute în alexandrini s'au transcris și intercalat pe filele albe din stânga.

2262 90

v. 43—50 barate cu creionul, după utilizare.

Eu îmi dau de tine samă
 Alți altă [samă] deieși
 Te asemăn acelora
 Îndrăgiți de singuri ei-și

Și Narcis văzându-și fața
 În oglinda sa — isvorul
 Singur fuse îndrăgitul
 Singur el îndrăgitorul

Și de s'ar putea pe tine (a)
 Cineva ca să te prindă (b)
 Când cu ochii mari sălbateci
 Te privești într'o oglindă

Subțindu-ți gura mică
 Și chemându-te pe nume
 Și fiindu-ți ție dragă
 Nimeni cum nu-ți e în lume

(a)-(b) Și de s'ar putea pe tine
 Cineva să te surprindă

60 Și mă chem atunci pe nume din oglinda 'nnegurată
 Ca prin ceață a mea față chipul de omăt s'arată.
 Eu mă 'mbrac în păru-mi galben, straiu de aur fin țesut
 Și privind l'a mele brațe, îmi plec gura, le sărut
 Și atunci de sfială mi-ese sângele 'n obraz —
 Ce nu vine sburătorul ca la pieptul lui să caz
 Dacă trupul meu cel tânăr, dacă ochii mei îmi plac
 E temeiul, cumcă astea fericit pe el îl fac

57—58. *barate ulterior, eliminate, când s'a făcut transcrierea într'un ms. ultim pentru «Convorbiri».*

59. în părul > în păru-mi.

60—61. Și privind cu jund la sâni-mi, îmi plec capul și-i sărut
 Simt că arde 'n ei viață, că sunt roșie 'n obraz

2262,90.

51—54. *barate cu creionul.*

Atunci el cu o privire
 Cugetarea ți-ar discoasă —
 Cumcă tu frumoasă fată
 Ai ghicit, că ești frumoasă.

Idol tu de frumusețe
 Cu păr galben, lung și des
 Pentru muma-ți fecioară
 Frumos idol ți-ai ales

55—58. *reținute, marginal, cu creionul roșu:*

Dacă ies din baia caldă
 Spre perețele de-oglinzi
 Singură în cămăruță
 Brațe albe eu întinz

Și mă chem atunci pe nume
 Din oglinda 'nnegurată
 Ca prin ceață, dulcea-mi față
 Chipu-mi de omăt s'arată.

59—64. *reținute cu creion roșu:*

Eu mă 'mbrac cu părul galben
 Straiu de aur fin țesut (a)
 Părul meu ș'a mele brațe (b)
 Atunci singură sărut (c)

Simt că arde 'n mine viața
 Că sunt roșie 'n obraz
 Ce nu vine sburătorul (d)
 Ca la pieptul lui să caz (e)

Dacă trupul meu cel tânăr (f)
 Dacă ochii mei îmi plac —
 E temeiul cumcă astea
 Fericit pe el îl fac

(a) Ca în mantie bogată...; (b) Și în* brațe îmi strâng sânii > Și cu mâna-mi ridic sânul; (c) Pieptul
 singură-mi sărut > Sinul s.-m.s. > Atunci etc.; (d) Ce nu vine dragu-Adonis; (e) Ca în brațele-i să caz;
 (f) Dacă mele forme albe > Dacă pieptul meu cel tânăr.

65 Și astfel mi-s dragă mie pentru că-i sunt dragă lui
 Vezi acesta-mi este gândul, deși nu-l spun nimăru —
 De mă uit la mine însă-mi atunci gura mea șoptește
 Te iubesc copilă scumpă, căci și dânsul te iubește.

III

Astfel vine 'n toată noaptea sburător la al ei pat
 70 Se trezi în somn odată de sărutu-i fărâcat
 Și atuncea când spre ușă, el se 'ntoarce ca să fugă
 Ea-l oprește 'n loc cu ochii și c'o mult smerită rugă:
 « O rămâi, rămâi la mine, tu cu viers duios de foc
 « Sburător cu plete negre, umbră fără de noroc,
 75 « Și nu crede, că în lume singurel și rătăcit
 « Nu-i găsi un suflet tânăr, ce de tine-i îndrăgit.
 « O tu umbră peritoare, cu adâncii, triștii ochi,
 « Dulci-s ochii umbrei tale, nu li fie de diochi
 Lângă dânsa șede-atuncea și o prinde de mijloc
 80 Iară gura-i se usucă la al buzelor ei foc:
 Lamura vieții noastre ca un fulger, ca o clipă-i
 Și ea vine când cu mâna al tău braț frumos îl pipăiu
 Când pui capul tău pe pieptu-mi și bătaile îi numeri
 Când cuprind cu-a mele brațe ai tăi albi și netezi umeri
 85 Și când sorb al tău răsuflet în suflarea vieții mele
 Și când inima ni crește de un dor, de-o dulce jele
 Când pierdută razimi fața de-arzătorul meu obraz
 Părul tău bălaiu și moale de mi-l legi după grumaz

67. De mă uit într'o oglindă atunci gura mea șoptește.

75. O nu crede etc.; 80. Și duios își arde gura la al buzelor ei foc; *urman, în prima copie, după versul 80, și înainte de a se intercala fragmentul Lamura etc. versurile devinute, odată cu aceasta: 95—100. Încă o dovadă că în forma primei copii, Călin II reproduce de aproape pe Călin I. Cetitorul poate confrunța singur.*

2262, 90

65—68, reprezentate prin strofele 2 și 3. Strofele 1 și 4 sunt barate:

Știu că astea sunt pricina
 Fericirii mele 'n lume
 De n'aș fi cum sunt frumoasă
 El nici nu mi-ar ști de nume

Dar astfel mi-s dragă mie
 Pentru că-i sunt dragă lui
 Vezi acesta îmi e gândul —
 De și nu'l spun nimăru

De mă uit în vr'o oglindă
 Atunci gura mea șoptește — (a)
 Te iubesc copilă dragă!
 Căci și dânsul te iubește

De i-aș fi 'nsă lui urită
 Ochul mi-ar fi amărit
 Și uitându-mă 'n oglindă
 Aș muri de-al meu urit. (b)

(a) A.g. îmi* șoptește; (b) M'aș mira de-al meu urit.

- 90 Când cu ochi pe jumătate încă 'nchiși mi 'ntinzi o gură
 Când ni vine fericirea cu asupra de măsură
 Tu! . . . Nu vezi nu-ți aflu nume, un cuvânt în lumea 'ntreagă
 Să-ți pot spune num' odată suflet[e] cât îmi ești dragă
 A frumseții tale daruri ce simțirile-mi adapă
 Incăperile gândiri-mi mai nu pot să le încapă.
 95 Ei șoptesc . . . multe și-ar spune și nu știu de-unde să 'nceapă
 Căci pe rând și-astupă gura când cu gura se adapă,
 Sângele în a lor vine ca și mustul fierbe-aleargă
 Ea în brațul lui puternic tremură ca și o vargă
 Ea-și acoperă cu mâna fața roșă de sfială
 100 Ochi 'n lacrimi și-i ascunde într'un păr ca de peteală.

93. *de fapt* : A frumuseții (*sic*);

101. fața ta roșă > fața roșă;

99. Își ascunde fața roșă de iubire și sfială.

111. Ochiu, fui frunțu tale nu-i m.c.p.f. > Ochiu, fui ai frunții etc.

2262,192

81—100 se găsesc în acest manuscris, într'o redacție desvoltată și cu un pronunțat caracter subiectiv. E una din lamentele epocii veronane, dintre 1875—1876.

Lamura vieții noastre ca un fulger, ca o clipă-i (*a*)
 Și ea vine când cu mâna-mi [al tău] braț frumos îl pipăiu (*b*)
 Când pui capul tău pe pieptu-mi și bătaile în numeri***
 Când cuprind cu-a mele [brațe] ai tăi albi și netezi umeri***
 Și când sorb al tău răsuflet în suflarea vieții mele
 Și când inima ni crește de un dor, de-o dulce jele
 Când pierdută razim fata de-arzătorul meu obraz (*b*¹)
 Părul tău bălau și moale de mi-l legi după grumaz (*c*)
 Când cu ochi pe jumătate încă 'nchiși mi 'ntinzi o gură
 Fericiti suntem în lume cu asupra de măsură
 A frumseții tale daruri ce simțirile-mi adapă***
 Incăperile gândiri-mi mai nu pot să le încapă***
 Toată viața mea trăită par'că [-i o] cimilitură
 Și ce dulce deslegare azi i-a dat frumoasa-ți gură (*d*)
 Multe-am mai gândit odată și nimic nu mai gândesc
 Nu gândesc decât la tine cât de mult te mai rubesc
 Și nici asta chiar, nici asta nu pot zice că e gând
 Este însăși a mea viață asvârlită pe pământ
 Căci iubirea mea și viața-mi nu sunt lucruri osebite
 Ci ca inimă și sânge astfel ele-s înfrățite
 Fără sânge nu-i viață, fără amorul tău nu-s eu
 Și o clipă fără de tine chiar de mine îmi e greu

- (*a*) Tot norocul, toată viața > Lamura etc.; (*b*) Și ea vine când cu mâna-mi ai tăi umeri albi îi pipăiu,
 (*c*) Părul tău bălau și moale să mi-l legi după grumaz [*v.* (*b*¹)-(*c*) introduse, nu mult mai târziu, în text]; (*d*) Ș c.d.
 d.a.i-a d. frumoasa-i gură.

Versurile *** apar, cu scris din aceeași vreme, întâiu, în 2262,119:

Tu, copil cu buze roșu
 Ochi mari și plini de apă
 Incăperile gândiri-mi
 Mai nu pot să te încapă

apoi, în 2259,366:

Și să-ți lași pe pieptu-mi capul și bătaile să-i numeri
 Să cuprind cu-a mele brațe ai tăi albi și netezi umeri

* * *

- A frumseții tale daruri ce simțirile-mi adapă (x)
 Incăperile gândiri-mi mai nu pot să le încapă
 (x) Tu copil cu buze roșu, ochii mari și plini de apă

și mai jos, izolat:

A frumseții tale daruri eu cu ochii mei le pipăiu

S'a făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr,
 Și subțire străvezie să o tai c'un fir de păr
 Și cosița ta bălaie o aduni la ochi plângând
 Inimă fără nădejde, suflete bătut de gând.
 105 Toată ziua la fereastă suspinând nu spui nimic
 Ridicând a tale gene al tău suflet se ridică
 Urmărind pe ceruri limpezi cum plutește o ciocârlie
 Tu ai vrea să-i dai să ducă către dânsul o solie
 Dar ea sboară. Ochiu 'n lacrimi plutitor și 'ntunecos
 110 Stai cu buze discleștate de un tremur dureros
 Ochiu, fii ai frunții tale nu-i munci ca pe fiiatri
 Nu uita că 'n lacrimi este taina ochilor albastri
 E frumos când din seninul plin de-o sfântă bogăție
 Cade-o lacrimă de aur în adâncă vecinicie
 115 Dar dacă ar cădea toate, atunci cerul negru gol
 N'ar avea nici adâncime nici senin și nici ocol
 Noaptea stelelor ș'a lunei, ș'a oglinzilor de riu
 Nu e noaptea cea mocnită, oarbă, neagră din sicriu
 Stele rare din tărie cad ca lacrimi de argint
 120 Și seninul cer albastru frumos lacrimile-l prind
 Și din când în când vărsate frumos lacrimi te prind
 Dar de seci întreg isvorul, vai de ochiul tău cel blând
 Scurgi încet din a ta față sângele de trandafiri
 Și zăpada viorie din obrajii tăi subțiri

2262,192, continuând fragmentul: Lamura vieții etc.

Imi* urăsc* suflarea 'n mine, mă simt trist și nimic*
 Ochiu* zili și ai nopții pentru mine s'a 'nnegrit
 Tu!... nu vezi, nu-ți află nume, un cuvânt în lumea 'ntreagă (e)**
 Să-ți pot spune num'odată suflet[e] cât îmi ești dragă (f)**
 Ce-i în tine, care este taina mândri-ți tinereți
 Cum de ai în al tău suflet tu o sută de vieți
 Cum de tu să fii aceea ce [-a mea] viață 'n mân' o porți (g)
 De-aș muri, înviu sub ochi-ți și dintr'o sută de morți
 Ah trăesc ca și copiii și acumă mintea-mi parcă (h)
 De beția veninoasă a gândirei se înșarcă
 O adăpi cu-a ta zâmbire, vis* al veșnicei uitări (i)
 Căci hrănești a mea ființă cu povești și sărutări

(e)-(f)** *reținute cu acoladă*; (g) al meu corp* > a < l > me[a] viață; (h) trăești > trăesc; (i) Tu'l > O adăpi
 c.-a.t.z., visul vecinic al uitării[i] > O a c.-a.t.z. visul veșnicei uitări [vers discutabil din pricina unui al deasupra; întâiu:
 veșnic, apoi vecinice uitări].

2259,366

Intr'o pagină de crâmpie reținute, cu un scris din aceeași epocă, versurile (e)-(f)** apar într'o redacție puțin
 anterioară:

Tu!... nu vezi, nu-ți află nume și nu știu cum să-ți [mai] zic
 Cu cât geara se ridică, cu-atât sufletu-mi ridic

2259,366 v.

cu același scris din fragmentul anterior: Lamura... din 2262,192, aceste 12 versuri: (101—112 inclusiv):

101. S'a f.c.c.a.f.r. ca un măr —; 104. Inimă făr de nădejde, suflete bătut de gând; 105. Suspinând
 stai la fereastă, suspinând nu spui nimic > Toată ziua la fereastă etc.; 108. Cării > Cărei tu ai vr'e în drumu-i
 s'o însărcini c'o solie; 109. Dar ea sboară. Ochiu 'n lacrimi plutitor și dureros > D.e.s.O.'n.l.p. și 'ntunecos;
 110. S.c.b.d.d.u. t. dureros —; 111. Ochi, copu ai frunții tale — nu-i munci ca pe fiiatri > Ochiu, fii ai frunții
 tale — nu-i m.c.p.f.

- 125 Și scurgi noaptea lor albastră. Dulcea lor eternitate
Ce ușor se poate stinge prin plânsori îndelungate.
Cine e nerod să ardă în cărbuni diamantul rar
Și eterna-i strălucire s'o strivească înzadar.
Tu-ți arzi ochii și frumseța — Dulce noaptea lor se stinge
130 Cum nu știi ce răpești lumii? Oh nu plânge — oh nu plânge!

125. Și scurgi noaptea lor albastră, dulcea lor eternitate; 130. C.n.ș.c.r.l.? Oh nu plânge — nu mai plânge!

2262, 160

Versurilor 110—130 le corespund în acest ms. următoarele strofe și alexandrini, redactați după basm, în epoca de Berlin, cf. argumentul la Călin II:

Și cu poala ei cea albă șterge stelele-i senine (a)
Lacrimi lungi ce curg pe fața-i ca și fire diamantine (b)
Ah nu plânge dulce față și nu stoarce acea lumină (c)
Cari ochii tăi îi împlie de-un senin fără de fund
Nu vezi că pin ochi îți curge sângele de trandafiri (c¹)
Ce pin surrîsu-ți* trecut-a în obraji tăi subțiri (d)
Nu vezi că pin [ei] îți curge acea tainică zăpadă
Ce ȧsută 'n a ta față nimeni vrednic nu-i s'o vadă
Nu se cade lumii acestei să sărute acea ninsoare
Tu ești floarea fărâncată, cine-ți cată 'n față moare.

(a) Ș c p.e.c.a ea își [șterge] lacrimile

(a)-(b) Cu o mână ține poala ei cea albă și își șterge

A ei lacrimi lungi din ochi-i, cari curg și curg mereu

(c) Ah n.p.d.f. și > A.n.p.d. față ah tu > Ah n.p.d.f. și nu stoarce etc.;

(d) Ce-au murit ca > C.-a.m. să împlie dulce > Ce pin surrîsu-ți* etc. [*la Murărașu*: Ce prin murmuru-ți trecut-a].

pentru (c¹)-(d) marginal, ulterior:

Nu vezi că pin lacrimi curge adâncimea nesfârșită
Din diamantii tăi albaștri, curge noaptea [cea] uimită*

Urmează, după aceea, strofele, pe cari, din economie de spațiu, le așezăm pe trei coloane și cari trebuiesc citite coloană de coloană; (în ms. sunt tot trei coloane, însă în altă ordine):

Nu uita cumcă seninul
Cerulei este în aștri
Nu uita că 'n lacrimi este
Taina ochilor albaștri

E frumos că din seninul (a)
Plin de-o sântă bogăție
Cade-o lacrimă de aur
In adâncă vecinicie

Dar de cad rănite toate
Nu e noapte ce rămâne
In nălțimea cea albastră (b)
E-o nnegrită* 'ntunecime

Noaptea stelelor ș'a lunei
Noaptea-oglinzilor de riu
Nu e noaptea cea mocnită (c)
Și cea oarbă din sicriu

Stea ce cade taie noaptea (d)
Ca o lacrimă de-argint
Și seninul cer albastru
Frumos lacrimile-l prind

Și din când în când vărsate
Frumos lacrima te prind (e)
Dar de seci întreg isvorul
Vai de ochiul tău cel blând (f)

Scurgi încet prin ochi albaștri (g)
Sânge fin de trandafiri
Și zăpada viorie
Din obraji tăi subțiri

Și scurgi noaptea lor albastră
Dulcea lor eternitate
Ce ușor se poate stinge
Prin plânsori îndelungate

Nu vezi tu că frumuseța
Toată 'n lacrimi [se] trece
De rămâne o statuă
Oarbă, palidă și rece

Cine e nerod să ardă (b)
In cărbuni diamantul rar (i)
Și eterna-i strălucire (j)
S'o strivască înzadar

Tu-ți arzi ochii și frumseța
Dulce noaptea lor se stinge
Cum nu știi ce răpești lumei!
Ah nu plânge, ah nu plânge

(a) E.f.c.din stele; (b) Intunecet fără ~; (c) N.e.n. cea îngustă. (d) Rar să cadă ca o stea > Rar să cadă și [să] taie > Ca o stea ce taie; (e) Frumos lacrima te prinde > F. lacrima [iți] șed > F.l. [iți] stau; (f) Vai de tine, suflet blând; (g) Ah! nu-ți scurge tu prin ochi-ți. (h) Ah de-aceea taci > Ah de-aceea taci nu plânge > Ah de-aceea taci nu-ți arde [versul acesta, aici, arată că, la început, finalul era grăbit, dar imediat intervine, dezvoltând, strofa: Cine e nerod...] (i) Diamantul în cărbune > In cărbune piatra rară; (j) eterna-i > adâncă-i > eterna-i.

IV

O tu craiu cu barba 'n noduri ca și călții, când nu-i pèrii
 Tu în capul tău n'ai sâmburi, numai pleavă și puzderii
 ? Bine-ți pare să fii singur, craiu bătrân fără de minți?
 ? Să oftezi dup'a ta fată cu ciubucul între dinți?
 135 Să te primbli și să numeri scândurile din cerdac?
 Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac.
 Alungat-o-ai pe dânsa, ca departe de părinți
 În coliba împistrită ea să nasc 'un puiu de prinț —
 Inzădar ca s'o mai cate tu trimiți în lume-un crainic
 140 Nimeni n'a află locașul, unde ea s'ascunde tainic.

V

Sură-i sara cea de toamnă, de pe lacuri apa sură
 Infundă mișcarea-i creață între stuf de iezătură
 Iar pădurea lin suspină și pin frunzele uscate
 Rânduri-rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.
 145 De când codrul, dragul codru scuturându-și frunza toată
 Iși deschide-a lui adâncuri fața lunei să le bată
 Tristă-i firea, iară vântul spărios v'o creangă farmă —
 Singuratece isvoare fac cu valurile larmă.
 Pe potica cea de codru cine oare se coboară?
 150 Un voinic cu ochi de vultur, lunga vale o măsoară
 Șapte ani de când plecat-ai sburător cu negre plete
 Ș'ai uitat de soartea mândrei, iubitoarei tale fete.
 Și pe câmpul gol el vede un copil îmblând disculț — —
 Se cercă ca să adune într'un cârd bobocii mulți —
 155 — Bună vreme, măi băiete — Mulțămim voinic străin
 — Cum te chiamă, măi copile — Ca pe tată-meu Călin
 Mama-mi spune câte-odată de-o întreb: a cui-s mamă?
 Sburătoru-ți este tată și pe el Călin îl chiamă.
 Când l-aude, numai dânsul își știa inima lui,
 160 Căci copilul cu bobocii, era chiar copilul lui.
 Cu băietu 'ntră 'n colibă . . . și pe capătu-unei laiți
 Lumina cu mucul negru într'un hârb un roș opaiț
 Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă
 Un papuc e sub o grindă, iară altul după ușă
 165 Hârâită, nodoroasă stă în colț râșnița veche
 În cotlon torceă motanul pieptănându-și o ureche
 Sub icoana afumată unui sfânt cu comanac
 Arde 'n candel'o lumină cât un sîmbure de mac

139. Inzădar ca să o cate etc. 162. Lumina mucos și negru etc.; 164. Un papuc e într' > U.p e. sub o grindă etc.;

- Pe-a icoanei policioară busuioc, mintă uscată
 170 Implu casa 'ntunecoasă de-o mireasmă pipărată
 Pe cuptorul uns cu humă și pe coșcovii păreți
 Zugrăvit-au c'un cărbune copilașul cel isteț
 Purceluși cu coada sfredel și cu bețe 'n loc de labă
 Cum mai bine i se șede purcelușului de treabă
 175 O beșică 'n loc de sticlă e întinsă 'n ferăstrue
 Pintre care trece-o dungă mohorîță și gălbue
 Pe un pat de scânduri goale doarme tânăra-i nevastă
 În mocnitul întuneric și cu fața spre fereastă.
 El s'așază lângă dânsa, fruntea ei o netezește —
 180 O desmiardă cu durere — cu durere-o drăgostește
 Pleacă gura la ureche-i, blând pe nume el o chiamă
 Ea deschide somnoroasă lunge gene de aramă
 Spăriet la el se uită — i se pare că visază
 Ar zâmbi și nu se 'ncrede — ar răcni și nu cutează
 185 El din patu-i o ridică și pe pieptul lui ș'o pune
 Inima-i svâcnește tare, viața-i parcă se răpune —
 Ea se uită — se tot uită, un cuvânt măcar nu-i spune
 Râde doar cu ochi 'n lacrimi spărietă de-o minune,
 Ș'apoi îi sucește părul pe-al ei deget alb subțire
 190 Și-și ascunde fața roșă l'al lui piept duios de mire.
 El ștergarul îi desprinde și-l împinge lin la vale
 Drept în creștet o sărută pe-al ei păr de aur moale.
 Și bărbia i-o ridică, cată 'n ochii plini de apă
 Și pe rând ș'astupă gura, când cu gura se adapă.

VI

- 195 De treci codri de aramă — de departe vezi albind
 Ș'auzi mândra glăsuire a pădurilor de-argint
 Acolo lângă isvoară, iarba pare de omăt
 Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet
 Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă
 200 Ce suspină pintre ramuri cu a glasului lor vrajă —
 Iar pin mândrul întuneric al pădurei de argint
 Vezi isvoare sdrumicate peste pietre licurind

174. Cum i se ședeă mai bine unui purceluș de treabă. 186. Inima-i s. harnic, viața-i p.s.r.

Fragmentul VI-(Vlăbuță):

Diferențele se raportă la versurile dela etaj. Am menținut expresia la etaj în câteva paranteze și ele cer o explicație. Fără să scriem: la fel, în manuscris, adică în manuscrisul textului dela etaj, dat fiind că transcrierea noastră nu urmează întru totul ortografia manuscrisului. Cum fragmentul VI (Vlăbuță) este și el un manuscris și ca să evităm orice confuzie, am preferat expresia la etaj. D. p.: v. 252 în VI (Vlăbuță) e: vëlul; în textul dela etaj e: vâlul, în timp ce în ms. 2283, al textului dela etaj e: vëlul.

Titlu: Din «Călin»

VI

195. aramă, de departe; 196. de-argint.; 198. tremur 'ude în vezduhul, 201. prin m.i. al pădurei;
 202. isvoară; 203. molatic;

Ele trec cu harnici unde și suspină 'n flori molatec
 Când coboară 'n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic
 205 Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace
 În cuiabar rotit de ape, peste cari luna zace.
 Mii de fluturi mici albastri, mii de roiuri de albine
 Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline —
 Implu aerul văratec de mireasmă și răcoare
 210 A popoarălor de muște sărbători murmuitoare.
 Lângă lacul care 'n tremur somnoros și lin se bate
 Vezi o masă mare 'ntinsă cu făclii prea luminate
 Căci din patru părți a lumii împărați și 'mpărătese
 Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese,
 215 Feți-frumoși cu păr de aur, Zmei cu solzii de oțele
 Cititorii cei de zodii și șagalnicul Pepele — —
 Iată craiul, socru-mare, rezemat pe-un jîlț cu spată
 El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată
 220 Țapăn, drept cu skiptru'n mână șede 'n perine de puf
 Slugi îl apără cu crengi de muscuțe și zăduf . . .
 Iată că acum din codru și Călin, mirele ese,
 Care ține 'n a lui mână mână gingașei mirese
 Și foșnesc încet pe frunze poale lungi ai albei rochii
 Ea e roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii
 225 La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
 Care-i cade peste brațe, peste umerele goale
 Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos și-l poartă
 Flori albastre are 'n păru-i și o stea în frunte poartă.
 Socrul roagă 'n capul mesei să poștească să se pună
 230 Nunul mare, mândrul soare și pe nună, mândra lună.

209. Implu aerul cel dulce d.m.ș.r.; 216. Pepelaș copil șagalnic, cititorii cei de stele — —

223—224. Cu flori negre sunt tivite marginile albastrii rochii

Ea e albă ca zapada, și de lacrimi plini-s ochii

227. Astfel vine mlădioasă și frumos trupul și-l poartă > A.v.m. trupul ei frumos îl poartă; 228. Flori albastre poartă > F. a. are 'n păru-i etc.

Fragmentul VI-(Vlăbuză):

205. răstoace (*la etaj*: răstoace); 207. versul intrat; 208. pline; 209. răcoare (*la etaj*: recoare; 211. vers. intrat; 214. nota p. gingașei: «Înainte acestui cuvânt se află, tăiat cu conderul, cuvântul «tinere»); 216. Pepele —; 217. rezimat în jîlț cu spată; 219. Țeapăn; 220. zăduf.

223—224. Cu flori negre sunt tivite marginile-albastrei rochii

Ea e albă ca zăpada și de lacrimi plini i-s ochii

În 2283, aceste versuri au fost depășite, deci textul Vlăbuză a fost copiat înainte ca 2283 să primească anume modificări, ce-l apropie de textul definitiv.

227. Astfel vine mlădioasă și frumos trupul și-l poartă [aceeași observație ca la vers. 223—224].

229. vers. intrat; 232. iar cobza [de sigur greșala de tipar pentru iară]; 233. vers. intrat; 234. de unde vine. —; 235. paunjuși; 241. nunta 'ntreagă. Vornicel, 243. rînd (id-la etaj), 245. trag căuții podu'l scutur' [cf. obs. v. 227]; 247. F.m. din multe neamuri; 251. Merg acasă; 252. vîlul (id-la etaj); învîlita; 253—254. lipsesc din ms. Vlăbuză. 255. sare-n grier [de sigur eroare de tipar]; După v. 258, iscălitura: Eminescu (fără M.).

2262, 137 v,

Două versuri, din aceeași epocă dar de o redacție mult depărtată, se aduc întrucâtva cu.

201.—202. Și pîraele pădurii se împrăștie pe dealuri

Coborînd prin scursătură, apa vine valuri-valuri.

- Și s'așază toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul
 Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul. — —
 Dar ce sgomot se aude? biziit ca de albine —
 Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine
 235 Văd că între două tufe de painjenis e-un pod
 Peste care trece 'n sgomot o mulțime de norod
 Trec furnici, ce duc în gură de făină marii saci
 Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte și colaci
 Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur
 240 Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur —
 Iată vine nunta 'ntreagă — vornicel e-un grierel
 Puricii sar înainte cu potcoave de oțel
 In veșmânt de catifele un bondar rătund în pântec
 Somnoroș pe nas ca popii glăsuește 'ncet un cântec
 245 O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur
 Cu musteața răsucită șede 'n ea un mire flutur
 Fluturi mulți de multe neamuri vin în urma lui în lanț
 Toți cu inime ușoare, toți șagalnici și berbanți
 Vin țânțarii, lăutarii și muscuțe de oțel
 250 Și de găze neamuri multe îl urmează acum pe el.
 Merg a casă la mireasă, viorica cea smerită
 Care stă plecată 'n vâlul cel subțire învelită
 Ea icoana feciorească unei gingașe smerenii
 De și sufletul ei tânăr e 'ncărcat cu mirodenii . . .
 255 Și pe masa 'mpărătească sare-un grier crainic sprinten
 Ridicat în două labe s'a 'nchinat bătând din pinten
 El tușește, își încheie haina plină de șireturi:
 « Să iertați boieri, ca nunta s'o pornim și noi alături ».

 Iată vin acum tuspătru craii cărților de joc
 260 Cu-a lor dame preă frumoase, cu-a lor fanți cu ochi de foc
 Și bogați-s aceștia în ochi dulci, vorbiri galante —
 Incât ori și care damă vrea să șadă lâng' un fante . . .
 Numai eu să stau deoparte între trestii și să sufăr
 Lângă lacul cel albastru încărcat cu flori de nufăr
 265 Nu! am să mă duc la masă să șed și eu acolo
 Între craiul cel de pică și 'ntre dama de Caro.

* * *

D. *Călin* III. Din versiunea care a precedat manuscrisul încredințat *Convorbirilor*, se găsește abia un fragment mai întins, reprezentând versurile 59—74 din textul definitiv, sporit cu 2 versuri, ce-și aveau locul în altă parte în versiunile anterioare.

E o copie cu creionul și se află în 2262,161. Pe verso, așa dar 2262,161 v., tot cu creionul, se află v. 21—22 cu o mică diferență față de textul definitiv. Mai jos cu aceeași cerneală cu care, în restul coalei încearcă

245. O cojiță de alună trag căiuți, podu-l scutur; 256. Ridicân[du-se] > Ridicat în două l. etc.

ultimul Gazel, intitulat *Dedicație*, deci după ce poemul a evoluat spre o versiune *Călin III*, se află v. 87—89, puțin diferite de textul definitiv.

Atât pentru deosebirile câte sunt, cât și pentru că sunt singurele fragmente ale unei versiuni evolute ce nu ni s'a păstrat, le transcriem în ordinea ce versurile o au în textul definitiv.

226 2, 161 v.

21—22. Al ei chip se zugrăvește ca de-omăt, cu ochiu-l măsur
Prin ușoara 'nvinețire a subțirilor mătăsur

2262, 161.

60 Ce șoptește ea în taină când privește cu mirare
L'al ei chip gingaș și tânăr dela cap pân la picioare:
« Vis frumos avut-am noaptea — — a venit un sburător
« Și strângându-l tare 'n brațe era mai ca să-l omor
« Ah, de-accea când mă caut în păretele de-oglinzi
« Singurică 'n cămăruță brațe albe îmi întinz
65 « Și mă 'mbrac în părul galben, straiu de aur fin țesut
« Și privind a mele brațe, îmi plec gura, le sărut
« Și atuncea de rușine, mi-ese sângele 'n obraz,
« Cum nu vine sburătorul ca la pieptul lui să caz
« Dacă boiul mi-l îmmlădiu, dacă ochi mei [îmi] plac
70 « E temeiul că prin ele, fericit pe el îl fac
« Și mi-s dragă mie însămi, pentru că-i sunt dragă lui
« Gură tu, învață minte, nu mă spune nimărui,
« Nici chiar lui, când vine noaptea lângă patul [meu tiptil]
« Doritor ca o femeie și viclean ca un copil.
75 — Astfel ea se uită-adesese în oglindă și șoptește:
« Te iubesc, copilă scumpă, căci și dânsul te iubește »

2262, 161 v.

87—89. O șoptește-mi tot într'una, tu cu ochii plini d'eres
Dulci cuvinte ne 'nțelese, însă pline de 'nțeles
Al vieții vis de aur ~

E. *Gazeluri*. După ce termină redactarea lui *Călin III*, din care, precum s'a văzut, se găsește doar un fragment, cu același scris și pe aceeași pagină începe să versifice ultima formă a gazelului sau *Dedicația*, în ms. 2262, 161 v.

O serie de gazeluri, între cari și acela la care se va opri (ca fiind unul din cele mai scurte) pentru textul *Convorbirilor*, le începuse ceva mai din timp, după *Călin I* sau *Călin II*. Ele se află în ordinea deducerii lor, 4 în ms. 2262, 20 și unul în 2283, 47.

Exemple ale virtuozității sale metrice, gazelurile ilustrează tot odată și acea concepție muzicală a variației pe aceeași temă, de care am amintit cu prilejul irimosului *Inger cu păr galben* (capitolul *Dorința*) și pe care o va ilustra mai ales în *Mat am un singur dor*.

59. se uită > privește; 60. L'a frumosul ei chip gingaș > L'al ei chip etc.; 61. Dulce vis > Vis frumos etc.; 70. Un temei cumcă cu ele fericit pe > E temeiul etc.; 72. Tu > Gură tu i.m. și nu spune numărui. 87. O.ș.-m.t.i.'n. când > O șoptește-mi etc.

2262,20

[I]

Eu dori-am odat' să-mi vină
 Inspirarea cea străină
 Care 'n *lira* lui Firdusi
 In gaseluri se combină
 5 Mândru vis de roze roșii
 Ca la Șiras în grădină.

[II]

Mintea mea de veac străină
 Leagă strofe și le 'mbină
 Ca Firdusi cântărețul
 In gaseluri ea suspină
 5 Dar nu[-i] plac [ei] rose roșii
 Ca la Șiras în grădină
 Nici huri cu ochii negri
 Și cosiță ebenină
 A mea musă e de marmur
 10 Și ca spicul e blondină
 Visătoare însă tristă
 E a ei smetită mină
 Lumea gândurilor mele
 Și poveștilor regină
 15 Bate 'n porțile gândiri-mi
 Cu mânăta ei cea fină
 Tactul degetelor sale
 De cântări cadența-i lină
 Și în ochi privindu-mi... iartă
 20 A iubirei mele vină.

[III]

Toamna frunzele-și colindă
 Trist un greier sună 'n grindă
 Genele-ți una de alta
 Acum somnu-[o] să le prindă
 5 Dar tresari din juț de-o dată
 Căci auzi pășind în tindă
 E iubitul... cu o mână
 Al tău trup o să-l cuprindă

I. 1. Am dorit ades să-mi vină.

II. 2. Leagă flori, cuvinte 'mbină; 3. Cum în limba lui, Firdusi > Cum F. c > Ca F.c.; 4. In gaseluri ea suspină. 19. Tristă 'n ochii mei se* vede

III. 3-4. 1° Ale tale gene somnul...
 Una de-alta-o să le prindă

2° Și o geană stă de alta
 Acum somnul să le prindă

5. od[ată] > de-o dată; 7. E iubitul care vine;
 8. De mijloc să te cuprindă;

10

Cu cealaltă el în față
 O să ție o oglindă
 Să te vezi pe tine însăși
 Visătoare! surăzândă [!]

[IV]

Inger blond cu tristă mină!
 Cu o mân' așa de fină
 Bați la porțile gândiri-mi
 5 Ceri intrare... Vină, vină
 Tactul degetelor tale
 De cântări cadența-i lină
 Rege-al gândurilor mele
 Iară inimei regină
 Prin imaginerile minți-mi
 10 Tu te primbli ca 'n grădină
 Numai tu-i ești ca a casă
 Iară lumea mi-i străină
 Glasul meu se leagă 'n strofe
 Și în rime se combină
 15 Ca Firdusi cântărețul
 In gazeluri el suspină
 Dară mie trandafirul
 Roș-închis n'o să-mi convină
 Nici femeile din Șiras
 20 Cu cosiță ebenină...
 A mea muză-i ca de marmur
 Și ca spicul e blondină

2283,47

[V]

Au voi-vei tu să 'ngădui
 Să suspin cum ea suspină
 Au ierta-vei tu în ochi-mi
 5 A iubirei dulce vină
 Căci din ochii tăi născut-au
 Ca lumina din lumină
 Și cu cântecul-mi deodată
 Al meu suflet ți se 'nchină.

9. Și în fața somnoroasă > Ș.i.f. ta frumoasă > Ș.i.f. ta cea dulce; 10. O să-ți ție o oglindă; 12. Mândră dulce surăzândă > Somnoroasă, surăzândă.

IV. 2. Cu-o mânăta ta[re*] fină; 3. *de fapt*: la porților (*nc*); 12. Iară lumea e străină; 13. Limba mea se leagă 'n strofe; 15. *pare-se*: Firdusi; 19. Nici femei cu ochii negri.

2262, 161 v.

Dedicație: Tu cu tristă, dulce mină
 Cu făptură de regină
 Ce hrănești a mea ființă
 Cu povești și cu lumină,
 5 Cu-acest cântec de odată
 Al meu suflet ți se 'nchină

Motiv, reluat îndată, în continuare și dezvoltat :

Tu cu mult smerită mină
 Cu-a ta mână mică fină
 Bați la porțile gândiri-mi
 De cântări cadența lină
 5 Vecinic mintea [mea] te vede
 Cu făptura-ți de regină
 Iertând ochilor mei tineri
 A iubirei dulce vină
 Rugător ridică geana-mi
 10 De visări și lacrimi plină
 Soarta cărții acestia
 De-al tău zâmbet se anină —
 Au voi-vei tu să 'ngădui
 Să suspin, cum ea suspină
 15 De-al tău ochiu născut e versu-mi
 Ca lumină din lumină —
 Cu-acest cântec de o dată
 Al meu suflet ți se 'nchină.

F. Colaterale. Din materialul de motive înrudite, cu una sau alta din temele lui *Călin*, se întâlnesc de cele anterioare, de cele ce iau naștere în chiar timpul lucrului, ca un motiv direct sugerat și altele, ce se deduc și se folosesc, sau cel puțin se destină unor lucrări de mai târziu.

Din cele anterioare am aminti fragmentul în proză, pentru circumstanță denumit: *o nuntă în taina firei* și care privește finalul din *Călin*, acela despre care vorbește cu atâta entuziasm colonelul Iancu Alecsandri și care a deschis larg capitolul apropiierilor și influențelor, în care comparații vor afla totdeauna un câmp vast pentru investigațiuni. Să amintim, înainte de a da curs textului, câteva din ele, în ordinea cronologică.

După Aron Densușianu, fragmentul acesta al nuntei goangelor, nu e străin de influența lui Heine ¹⁾.

2. Și cu boful de regină.

motivul reluat: 4. Unui vers cadența lină.

1—8. Tu cu tristă, sfântă mină (a)
 Și cu mână mică fină (b)
 Ce lăsa brațelor mele
 Boiful mândru de regină
 Iertând ochilor mei tineri
 A iubirei dulce vină
 Apărându-te cu mâna
 De-a mea gură ce suspină

(a) Tu cu tristă, dulce mină; (b) Și cu mână albă fină > Și cu mâni de ceară fină > Ce cu mână mică fină

9. Și azi ridică-mă spre tine; 11. Și cutez ca să 'ngădui > Au voi-vei să 'ngădui *părăsit*, dar reluat mai departe, 14 v. 13]; 15. De-al tău ochiu dictatu-1 versul; 16. Ca lumină de lumină.

¹⁾ Aron Densușianu, *Literatura bolnavă*, I, în *Revista Critică-Literară*, II, 5—6, Mai—Iunie 1894.

Alexandru Bogdan află în *Călin* sugestii din *Saontala* iar pentru final «asemănarea ce există între [acesta și] poezia «Hochzeitlied» a lui Goethe»¹⁾. Tot acest din urmă izvor facea și obiectul unei note a lui G. Bogdan-Duică²⁾.

Aproprieri cu lumea de fabulă și alegorie din «Istoria ieroglifică» a lui Dimitrie Cantemir afla d-l N. Iorga: «Și romancierul istoric al altor vremuri amestecă ironia cea mai grosolană cu oarecare delicateță de poezie în descrierea nunții, care de sigur că a inspirat pe Eminescu pentru fermecătoarea nuntă de găze din *Călin*;

«Țânțarii cu fluier, greierii cu surle, albinele cu cimpoi, cântece de nuntă cântând, muștile în aer și furnicile pre pământ mari și lungi danțuri ridicară, iară broaștele toate, împreună cu broatecu, din gură cântec ca acesta în versuri tocmite cânta etc.»³⁾.

La folkloriști, de reținut investigațiile d-lui Petru Iroaie, care află motivul în literatura populară din țară, la Aromâni ca și la Istroromâni⁴⁾.

Fragmentul ce reproducem face parte dintr-o serie de considerații filosofice, înrudite de aproape cu reflecțiile, de același ordin, din *Archaeus*, despre care s'a amintit la un capitol anterior. Ele sunt și ca grafie, dealt-minteri, din aceeași epocă Berlin—Iasi, în care se situează și *Archaeus*. Considerațiile încep cu câteva strofe, pe motive ce se vor întâlni și în paginile în proză, cu cari se continuă:

2255,169

Sunt ochi în lumea aceasta, care au deosebită plecare pentru tot ce [e] miniatură. Dacă iarna ți-ai închipui că copacii de ghiață din geamul ferestrei sunt un codru verde și 'n ele (*sic*) petrec zâne din povești, el s'apropie cu fața adâncită și zice: uite, sub tufa ceea un titrez, s'a amorat foc într-o zână, uite cum se ridică din călcăe și se uită la ea. Și dacă ți se pare c'auzi cântec de buciun și fluer din acel codru verde, el va asculta, cum îi ține prin ureche și-ți va spune anume acia, ce s'aude. Un asemenea om face cucoși de hârtie și-i pune să joace comedie pe masă, e'n stare să-ți spue dacă o muscă surăde, ce planuri diplomatice îmblă prin capul unui paingen, ce idei asupra lumii are un gânsac. Și dacă-ți spune v'o anecdotă or v'o istorie ce se întâmplă totdeauna pe terenul naturii minime. Dacă o foaie de trandafir a căzut pe un gândăcel smălțuit, a fost cu intenție — regina a aruncat batista în taină umin-tului ei servitor — dacă paingeni încunjură c'un voal diamantin capul unei flori, pe care cad apoi mărgăritărele de rouă, el zice: vezi ce frumoasă mireasă. Și paingenii țin dela o tufă de flori la cealaltă un pod de diamant la mirele ce șade departe — pe altă tufă, s'adună nuntașii, un cârd întreg de musculițe albastre ca oțelul . . . furnicile sunt servitori căci aduc saci albi cu miere și făină, ba țin câte o iarbă în gură, cu care să aperse de razele soarelui capul miresei. Clopoșii albaștri a florilor sună de liturghie, albinele cântă ca lăutari, bondarul în veșmânt de catifea murmură pe nas ca un popă bătrân, fluturii, Don Juanii grădinelor, vin în cărduri la nuntă, că ceea ce nimeni n'aude, a auzit miniaturistul meu, o nuntă în taina firei.

Dacă se uită la icoană, zice că a zâmbit peste noapte și c'a rămas încă urma zâmbetului. Dar unde?... Unde? . . . n'o poți vedea, dar eu o văd. — Va să zică icoanele trăiesc? . . . Se 'nțelege. Oare pictorul nu și-a pus în ea o bucată din suflet, și când icoana s'a uitat la el, nu se uita el însuși la el însuși? De ce o vioră veche e mai bună decât una nouă? Pentru că zeci de maitri și-a pus sufletul întreg în ea — și le-auzi apoi, o armonie de suflete. De ce lemnul să fie neprimitor de viciaș.

Între materialele anterioare, din care extrăgea imagini și nu rareori le amplifică versificându-le, în chiar timpul lucrului, vom transcrie numai pe acelea ce au o directă legătură cu anume motive din *Călin*. În ms. 2262, 138 v. se află o pagină de glose pe tema *Ochilor — iscoditorii firii*. O transcriem în întregime ei, pentru ca mai împede să reiasă unul din aspectele atelierului eminescian: strofele ce însoțesc, de o parte și de alta, aceste glose, înfloresc spontan sub condeiu, și alcătuiesc grănarul din care se va alimenta. Ele s'au așezat în continuarea *Ochilor* iar cetitorul va face singur legătura cu anumite imagini, întâlnite ici și colo, în *Călin*.

2262,138 v

OCHII

Iscoditorii firii, Naturforscher

se atârână din suflet și din rudenia minței
cei doi luminători ai trupului
» » » ai feței
cei » întâi talhari ai păcatului

¹⁾ Dr. Alexandru Bogdan, *Strigoi*, comentat, *Transilvania*, XL, 5, Oct.—Dec. 1909, pag. 389.

²⁾ G. Bogdan-Duică, *Eminescu și Goethe*, *Buletinul Mihai Eminescu*, I, 2, 1930, pag. 50—51.

³⁾ N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, II, 1928, pag. 403.

⁴⁾ Petru Iroaie, *Note literare*, Cernăuți, 1936 și *Nunta goangelor*, *Buletinul Mihai Eminescu*, VIII, 15, 1937, pag. 45—46.

2255,169. — 1. Pentru micimi de viață > p. tot etc.; 15. nuntă > liturghie.

2262,138. — N. B. *Subtilul*: iscoditorii firii, Naturforscher, în manuscris, se află la stânga pe linia primului rând. 1 de suflet; 3. minți > feței.

5 ochii sunt cele două mâni fără trup, cu care sufletul apucă pe cele
 ce le iubește și de departe și pre acelea ce nu le poate apuca
 cu mânilor
 mai ales ochii cei frumoși iarăși cu ochii îi apucă
 vederea este pipăire mai subțire decât pipăirea mânilor, dar mai
 10 grea decât pipăirea nălucirii și a minții
 amăgind spre desmerdare
 Cu aruncături de ochi
 Ca cu mâni fără de trup
 Atingând orice voiesc
 15 De departe
 Le cuprinde
 Cu 'mpătimire
 Și dela ochii aceștia să taiu frumusețile și privirile trupului aceluia,
 ce l-am îndrăgit
 20 Să nu ospătez vederea-mi
 Cu arătarea ta
 Bold al îndulcirii din lăuntru
 Ochii drept să caute
 Genele tale drept să clipească (Sol.)
 25 Și 'n a ochiului clipală
 Mîntea mea a lunecat
 Însă locul unde-aleargă
 Este tainicul tău pat.
 Pipăit-am eu cu dănșii
 30 A frumseții tale idol
 Și din idolul tău mândru
 Sufletu-mi s'au îndulcit
 Și trimis'au a sa poftă
 În lăuntru cărării inimii
 35 Nemărturisit și neștiut.
 Să nu te vânezi cu ochii tăi
 Să nu te răpești împreună cu genele tale
 1) să cauți parte
 2) cu iscodire
 40 3) Să trec cu vederea

* * *

45 Sclavul ochiului meu propriu
 Și al mânei tale dulci
 A voi ca la picioare-ți
 Fruntea mea tu să o culci
 (Și al ochilor mei sclav)

41. *de fapt* : Sclavului ochiului etc. ; *explicabil lapsus, prin asimilare.*

- Necrezută covârșire
O ai pus isteață fire
In lumina cea subțire
Ce trăiește-n ai tăi ochi
- 50 Trecerea cea mai ușoară
Sufletul mi-l asuprește
.
- Căci iubirea-mi dragă suflet
La privirea cea de 'ntăiu
In cămara cea din pieptu-mi
55 Au prins viață și temeiu
.
- Cerșitori ochi de femee —
Dară zâmbet de copil
- Cu priviri iscoditoare
Care cearcă și întreabă
60 Tu lăsat-ai ochi-ți mândri
In a mea privire slabă
- Și cum geana-mi se ridică
Astfel sufletu mi ridică

* * *

Dintre paginile aceleiași vremi, întretesute cu ecouri din anume piese de teatru — *Bogdan Dragoș* — dar cu puternice accente subiective, și pentru a completa imaginea de atelier și de grânarii, transcriem aceste fragmente, a căror organizare rămâne să fie făcută la timpul său:

2262, 120.

- Ce? — — Ochi-ți cu 'ndoială spre mine se înhoalbă
Tu! tu ai suflet negru, deși ți-e pielea albă.
.
- Dorit și umed ochiu-mi idolul și-l privește
Pe tabla nălucirii adânc îl zugrăvește
5 Și acest chip prea dulce din minte nu îl șterg
In somn el mă urmează, în mine-i dacă merg,

2259, 366, în aceeași pagină de crâmpie refăcută și corespunzând versurilor:

52—55. Căci iubirea-mi dragă suflet, la privirea cea dintâi
In cămara cea din pieptu-mi a prins viață (viță) și temeiu (a)
(a) parantezul al lui Eminescu.

56—57. Anticipând v. 74 din textul definitiv, aceste forme intermediare, aproape simultane:

2262, 119:

Doritori ochi de femee
Și zâmbire de copil

2259, 366:

Cerșitori ochi de femee — dar zâmbire de copil

- Astfel mă asuprește dormind sau fiind treaz
 Și veșnic văd nainte-mi al tău frumos obraz —
 Cum umbra mi-e alături de dorm sau de-s deștept
 10 Mă supără oriunde și-mi tremură în piept
 Bătrân de-oiu fi, în umbra vieții-mi va veni
 Cu dânsul în vedere-mi voi fi de voi muri.

 De-aceea pază bună — ferește ochi 'n laturi
 Și cu muieri frumoase tu să nu stai la sfaturi
 15 Ușor te biruește poftirea frumuseții
 Și 'n inimă îți bagă el viermele vieții
 Să nu pătrundă Amor în mintea* lunecoasă*
 Priviri iscoditoare a fetelor frumoase
 Care aruncă 'n inimi săgețile - ndulcirii
 20 Și vâlul dulce umăd* a păcii ș'adormirii
 Și o privire 'n treacăt din arcul cel cu gene
 Te 'nvață crud durerea vieții pământene,
 Zadarnic dulce-i gura, zadarnic ochi-s tineri
 Venin e 'n sărutarea păgânei zâne Vineri

 25 Ce vrei [?] — să-mi rup din frunte isvorul de lumină
 Amăgitori sunt ochii — furi de 'ndulciri străine —
 — În porțile acestea a ochilor aibi strajă,
 Privire femească privire nu-i ci vrajă
 A sufletului pustnic cetate întărită
 30 Ea cade înainte-mi de vânturi răscolită

 Căci ochi-ți sunt fecioare închise în cămări
 Luminile li-s pline de frică, rușinări
 Bobițe sunt de spumă, ce port pe ele brumă
 Cu gura mea le-aș șterge de bruma lor acuma
 [.]
 35 Colțunii ai Iuditei răpiră pe Olofern
 Și ochii îi robiră și sufletu 'n etern.
 Dar oare* când de sâni-ți eu haina o disfac
 Și trupul de zăpadă îl văd — rămân buimac
 [.]
 40 Și toate-s potrivite*, frumoase mădulări
 O mi se sfarmă mintea și aerul prin nări
 Abia ajunge 'n suflet . . . și inima se strânge
 Te-aș omorî în brațe și mijlocul ți-aș frânge

Inaintea versului 39: Aceasta sânuu ~;
 39. Și toate-ale fuinți-ți > Și toate-s etc.

Ți-aș sângera eu buza c'o crudă sărutare
 Căci patima-mi de flacări v'o margină nu are
 [.]

45 Dintru-a vedé se naște a îndrăgi ~

* * *

Idol crud al Afroditei
 Și al poftei cei mirene
 Tipăritu-te-ai în suflet
 Ș'ai trecut prin ochi prin gene.

5 Mântuirea vieții mele
 Chip sfințit cu mii de lacrimi
 Cu un zâmbet feciorelnic
 Inima-mi din nou consacră-mi.

10 Și cu idol scoate idol
 Și cu mâna ta curată
 Șterge de pe chipu'n suflet
 A dorinței neagră pată.

15 Cuiu cu cuiu se scoate-afară
 Și simțire prin simțire
 Și dorința pățimașă
 Prin un zâmbet de iubire.

20 Sufletu-mi e azi sălbatec —
 Spulberarea mea de gânduri
 Puind mâna-ți pe-a mea frunte
 Alungași în multe rânduri

* * *

Intre motivele concomitente, întâlnim unul cu deosebire interesant în ms. 2283,155 v. și 153 v. Ediția Botez (pag. 320) îl înregistrează parțial între variantele strofice ale v. 145—146 și 151—152 din textul definitiv. Realitatea stă cu totul altfel. Departe de a fi variante, deci anterioare unui text definitiv, ele sunt cel puțin concomitente, și în deosebi cele dela pag. 153 v. Mai mult însă: am mai amintit și până aici de metoda de lucru a lui Eminescu, de nenumăratele variațiuni pe aceeași temă și de altoirile câte i se ofereau în timpul lucrului. Poezia ce vom reproduce e unul din aceste cazuri. Pornind dela versurile respective din *Călin II* (cf. pag. 417), aflător în același ms., alcătuește o poezie de 6 strofe în care cele două motive din *Călin* se întreș cu motivul cornului din *Peste vârfuri*, lucrată și ea, la epoca aceasta. Poezia e o reușită metrică, pe care cititorul o poate urmări în amănunte, din cari vom atrage atenția doar asupra dispoziției rimelor încrucișate în strofele 1, 3, 5 și îmbrățișate în strofele 2, 4, 6, fără să mai vorbim de armonia ce derivă din reluarea, în trei ipostaze, a aceluiași strofe (2, 4, 6). Ca și *Lacul* (cf. nota introductivă, pag. 387.) și *Luna trece lin prin ceață* e un val desprins tot din întinsa arie de unde, a lui *Călin*.

3. Ai trecut în al meu suflet.

2283, 153 v.

Luna trece lin prin ceață
 Și pe lacuri apa sură
 Infundă mișcarea-i creață
 Între stuf de iezătură.

5 Totul tace. Vântul doară
 Sperios v'o creangă farmă,
 Fac cu valurile larmă
 Singuratece isvoare.

10 Dar din codri lin coboară
 Glasul blând, duos de corn,
 Gândul meu la dânsul sboară
 Capul meu spre el [î]ntorn.

15 Fac cu valurile larmă
 Singuratece isvoare
 Și prin noapte vântul doară
 Sperios v'o creangă farmă.

20 Mai departe, mai departe . . .
 Sunetele se întorn,
 Mai avea-voiu oare parte
 De-al tău glas, iubite corn [?]

5. Totul tace, vântul doară (*gi 'n 153 v*); 9. Dar din codri lin începe; 11. Gândul meu la tine sboară;
 12. Capul meu spre tine 'ntorn; 15. (*fn 153 v.*) Totul tace, vântul doară: 16. (*fn 153 v.*) v'o > v'o.

17—18: 1° Și 'n adânc de codri pier
 Mult iubitul glas de corn

17—20: 2° Line*, lin* se depărtară
 Sunete ce*-abia* se 'ntorn
 Când suna-vei noaptea iară
 Mult iubite glas de corn

17. 3° A lui tonuri > Mai departe etc.

Mai rămân o serie de monosilabe: Și, când etc, risipite, fără importanță.

În capul pag. 2283, 153 v., o încercare de traducere în germană, a strofei tematice:

Und der Wind, er rauschet leise (a)
 Finstern krukend durre Reise
 Waldeseinsam klare Quellen (b)
 Lärmen lispelnd mit[den] Wellen (c)

(a) murmelt > rauschet; (b) W. mit > W. k. Q.; (c) wonnig > leise > wonnig.

Pe fila 2283, 153 v.: cele 3 forme ale strofei 'Totul tace' (încorporată în 153 v.) și cu o caligrafie, pare-se, ceva mai veci — din timpul lui Peste vârfuri—

o strofă și rime:

Visătoare trece luna	bate-mi
Vântul bate 'n negre cetini (a)	vate-mi
Codri-mi sună vechi prieteni (b)	anate-mi
Sun' isvoarele într'una (c)	patemi
	cate-mi
	arate-mi

(a) Printre negre crengi de cetini; (b) Ai mei dulci [și] vechi prieteni > Imi sunt dulci [și] v.p. > Codri, codri, dulci prieteni; (c) Cad isvoarele într'una.

Singuratece isvoare
 Fac cu valurile larmă,
 Sperios v'o creangă farmă
 Prin tăcere vântul doară.

* * *

Tot printre motivele deduse, să amintim de finalul din cele două versiuni, *Călin I și II*, cu *tus patru regi/cărților de joc*, pe care-l desprinde și-l adaptează, în aceeași epocă a Iașilor, uneia din variantele anticipate, ale *Scrisorii a II-a* (ms. 2268 24). Dar despre aceasta, în detaliu, la timpul său.

STRIGOI

«Convorbiri Literare», X, 9, 1 Decembrie 1876

Apartinând aceleiași epoci de febrilă creație artistică, de care am amintit, de după 15 August 1876, în care nefericiri familiare se aliază cu adânci suferinți ale inimii — *Strigoi* oferă, între altele, prilejul unor prețioase circumscrieri cronologice (de certitudine nu poate fi încă vorba), precum și a unor puneri la punct de secundă importanță. Scriind lui Nicu Gane, cu epistola din «București, 6/18 Decembrie, sara, 1876», Titu Maiorescu spunea printre recomandări și consilii, și următoarele, referitoare la cazul în speță:

«Foarte frumoasă și admirată de toți este poezia lui Eminescu «Strigoi». Îl rog însă să facă *neapărat* o schimbare: La pag. 341, col. 2-a, a doua strofă de acolo, vine versul «Și stânci în temelie clătindu-se vedem». Acest «vedem» este cu neputință și strică tot. Deci în acea groasă peșteră sau «dom» nu este numai Magul și Arald, ci mai «vedem» și noi cetitorii cu țigara aprinsă, apoi unde mai rămâne groaza fantastică?—Fără această eroare însă, poezia este puternică în efectul ei și are, ca toate lucrările lui Eminescu, nu știu ce suflare măreață»¹⁾.

Comentând acest text, d-l I. E. Torouțiu scrie în nota respectivă «Poetul n'a acceptat modificarea propusă de critic»²⁾. Reluând, în introducerea tomului următor, chestiunea independenței de atitudine și a respingerii sugestiilor (cu ale cărei concluzii suntem într-un tot de acord), d-sa revine cu precizări: «În scrisoarea din 6/18 Dec. 1876 Titu Maiorescu propunea lui N. Gane, unele schimbări pentru nuvela sa «Cănele bălan», pentru «Moș Nichifor Coțcarul» al lui Creangă și pentru «Strigoi» lui Eminescu. Cei doi acceptă sugestia lui Maiorescu, singur Eminescu rămâne la punctul său de vedere și nu modifică nimic din ceea ce apucase să scrie»³⁾. Cum tot în scrisoarea lui Maiorescu e vorba și de «Moș Nichifor Coțcarul» al lui Creangă, despre care se spune categoric că îl primește în manuscris și care și apare, de altminteri, la 1 Ianuarie 1877⁴⁾ — s'ar putea crede că Maiorescu cunoaște și *Strigoi* în manuscris, că recomandă o modificare, cum se obișnuia, în urma lecturilor și că Eminescu nu o acceptă, în timp ce Creangă și Gane s'au conformat exigențelor criticului. Nu aceasta va fi fost intenția d-lui I. E. Torouțiu, din lucrarea căruia, de altminteri, folosim toate aceste date⁵⁾. Paginile și coloana a

¹⁾ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, III, 1932, pag. 180.

²⁾ *Ibid.*, pag. 187.

³⁾ *Ibid.*, IV, pag. XXXIII.

⁴⁾ *Ibid.*, III, pag. 180: «Mulțumesc încă odată d-lui Creangă pentru trimiterea lui Moș Nichifor Harabagiu... Dacă s'ar întâmpla să o tipărească «Convorbirile» (ceea ce însă eu n'aș face, fiindcă istoria prea este din Borta... Căldă și atunci ce ar zice «duduca dela Vaslui» care știa numai de Borta-Rece) atunci sunt de părere să se schimbe ceva la început...».

⁵⁾ Glosând pasajul referitor la nuvela lui Gane, d-sa scrie (*ibid.*, 186): «Coloanele și paginile citate sunt după «Convorbiri Literare», unde nu apare nicio modificare propusă de T. Maiorescu, probabil că T. M. avea paginile de corectură; se poate însă și presupune că revista era acum tipărită și că propunerile ce i le făcea erau menite pentru

două, despre care se vorbește sunt ale revistei, în care apăruse *Strigoii*, care impresionase în atare grad pe Maiorescu. Acea nu știu ce suflare măreață, care domină întreg poemul, constituie, oricât de avară și poate tocmai de aceea, o prețuire din cele mai categorice. Același amănunt, în legătură cu aceeași scrisoare revine, de astădată, conturat și sub condeiuul d-lui Artur Gorovei: «Cu tot sfatul lui Maiorescu — Eminescu nu a făcut nicio schimbare versului acestuia, pe care neschimbat l-a publicat și Maiorescu în prima ediție a poezilor lui Eminescu»¹⁾.

Dacă am stăruit puțin asupra acestui amănunt, este mai mult pentru impresia ce s'ar desprinde și care ar lumina cât de cât chestiunile de cronologie, interesând cazul de față. Impresia, anume, că Maiorescu n'a cunoscut *Strigoii* în manuscris, și nici din vreo lectură a poetului, altminteri sfatul pe care-l dă după apariția poemului ar fi sunat altfel, și oarecum a reproș. Mai mult, că nici n'ar fi putut să-l cunoască. Nu pentru că prilejuri n'ar fi fost, dacă e să admitem că în răstimpul acesta se situează, cum s'a văzut din introducerea respectivă, lectura lui *Călin*. Dar, poate, pentru că în forma definitivă, a *Convorbirilor*, poemul nici nu era încheiat, dacă e justă impresia noastră că *Strigoii* sunt opera de supremă încordare a lunilor ce se urmează între 15 August 1876 și datul la tipar, în Noiembrie același an. Se înțelege dela sine că toate aceste ipoteze au numai o valoare relativă și că deslegarea lor va veni odată cu descoperirea de noi documente, fie că ele stau astăzi ascunse, fie că ne sunt numai nouă necunoscute. Iată pentru ce vorbeam de circumscrieri cronologice.

Dar ele au avantajul că aduc încă de pe acum un început de clarificare. În argumentul respectiv al ediției Botez (pag. 322), se spune, despre întâiul concept, din cele cunoscute și despre care se va vorbi mai departe, următoarele: «Ele (foile amintite) par a fi primul concept și au fost scrise, probabil pe la sfârșitul anului 1873, sau cel mult la începutul lui 1874, judecând după ortografie și îndepărtarea de forma definitivă, dat fiind chipul cum lucra Eminescu. Faptul că la foia 33 a acestui caet, 2262, se găsește ciorna unui răspuns al poetului la o adresă a președintelui tribunalului din Iași, datat «Iași în 16 Aug. 1876» nu înseamnă nimic pentru foile pe care se găsește versiunea, căci nu avem a face cu un singur caet legat, ci cu numeroase foi libere legate la un loc». Justă observație, aceasta din urmă, în principiu. Ms. 2262 e într'adevăr unul din mss-ele eterogene și complexe, în care se întâlnesc, legate, în cea mai dulce anarhie (și paginile celor două sau trei versiuni din *Strigoii* sunt o dovadă) file din diferite epoci și felurite compuneri, așa că la distanța de 130 de pagini, o ciornă de petiție, datată 16 Aug. 1876, n'ar putea decide asupra cronologiei restului. În cazul de față, totuși, lucrurile stau tocmai altminteri. Deși atât de depărtat legate, fila 33, cu ciorna de petiție, e de astădată un foarte util punct de reper. Materialul, hârtia și cerneala, ca și caracterele grafologice, situează ciorna de petiție foarte aproape de filele *Strigoilor*. Notăm în treacăt interesantul amănunt biografic, că ciorna petiției, întreruptă după câteva rânduri, poartă data de 16 August 1876, o zi după încetarea din viață a mamei lui, la înmormântarea căreia, de sigur că asistă. Marele poem, postum, de care am mai amintit, *Pierdută pentru mine, zămbind prin lume trei...* (alcătuit după moartea mamei lui), aflător în preajma petiției, e scris cu aceleași caractere grafice și cu același material, ca ale petiției și chiar cu ale unora din paginile conceptului al doilea (aflător tot în 2262 — nu 2261, evidentă eroare de tipar, la Botez), ceea ce ne duce cu aproximație în Octombrie 1876. Dacă este adevărat că lunile acestea sunt luni de febrilă creație (*Călin III*, din care avem un foarte mic fragment, *Pierdută pentru mine...*, *Strigoii II*, poeme de amplă respirație aparțin ca scris, aceluiași timp), atunci datarea aceasta nu e atât de departe de adevăr. În orice caz, nimic nu apropie scrisul acesta de cel din 1873, sau 1874 și poate chiar nici de 1875. Ortografia și mai puțin. Ortografia de Berlin e una — aceea din 1876 alta.

Se pare că argumentul cronologiei lui Botez se întemeiază mai mult pe «îndepărtarea de forma definitivă, dat fiind chipul cum lucra Eminescu». Și aici este un mare grăunte de adevăr. Un atare poem, de o atare amplitudine, nu poate fi efectul unei înfloriri subite. De o gestație lentă și îndepărtată se poate vorbi, chiar în lipsa tiparelor intermediare (desele lacune ale întâiului concept arată că este o copie după alt text din față), ce se vor fi rătăcit, așa cum s'au rătăcit și pagini din cele două sau trei versiuni, rămase. Conceptele ce se cunosc însă oricât de îndepărtate de textul definitiv (și îndepărtate, precum se poate vedea, totuși relativă) sunt ale anului 1876 și anume ale celor 3—4 luni dinainte de tipărire. Trecerea dela aceste concepte la forma definitivă se putea face într-o perioadă de supremă încordare și activă creație, ca aceea despre care vorbim.

eventuala publicare a nuvelei în volum. (*Sublimarea noastră*). Pentru această probabilitate vorbește și faptul că la editarea în volum, nuvela apare cu unele dintre modificările arătate de Maiorescu.

Alternativă, ce poate fi raportată și la Eminescu, sugestia criticului vizând, așa dar, reluarea poemei în volum, dar pe care d-l I. E. Toronțu o înlătură din nou, în introducerea volumului ce urmează: «În aceeași scrisoare T. Maiorescu face unele propuneri și lui Nicu Gane, care le acceptă și modifică textul său. Eminescu însă nu admite niciun fel de schimbare. Având «*Convorbirile Literare*» în pagini de corectură (*sublimarea a noastră*), Maiorescu se supune poetului și-i publică «frumoasa poezie, cu suflare măreață», așa cum a conceput-o poetul» (*op. cit.*, V, 1934, pag. XL).

¹⁾ Artur Gorovei, *Amănunte din viața lui Eminescu*, Buletinul Mihai Eminescu, III, 8, 1932.

Ms. În două versiuni întinse, niciuna însă integrală, *Strigou* se află într'un singur ms., 2262, pe file de mărimea unei coale, reprezentând două sau trei stadii grafice, foarte apropiate, totuși, ca timp. Deși învârstate și îngreuiind urmărirea — cercetarea lor atentă duce la conturarea a două versiuni. Cum paginile sunt legate anarhic vom înșira, pentru mai lesne urmărire toate zigzagurile paginației versiunii a doua, (Să se observe, totuși, că deși învârstate, fiecare versiune își are paginile ei, distincte:

Strigoi I, în 2262,164,164 v., 177,177 v., 166,166 v., 175 și 175 v.

Strigoi II, în 2262,176 v., 165,165 v., 178 v., 165,178 v., 176 v., 171,171 v., 176—176 v., 170.

Afară de aceste două versiuni întinse se mai întâlnesc în 2262,113 două strofe și în 2254,140 două strofe și crâmpee, schițate pe o pagină tipică de atelier, dintr'o versiune ultimă, foarte aproape de textul definitiv.

Să nu uităm că în 1876 Eminescu e la Iași, și că urmărește poate, personal, tipărirea și corectura. Într'o scrisoare din 17/29 Ianuarie 1877, a lui Maiorescu către Iacob Negruzzi, se poate citi: «Fă bine, dă lui Eminescu alăturatul bilet dacă mai este el pe la tipografie; dacă nu; Te rog, fă-mi tu comanda» ¹⁾.

Strigoi I. 2262,164 sqq.

STRIGOIUL

Intre făclii de ceară aprinse 'n sfeșnici mari
Un catafalc se 'nnalță, pe dânsul așezată
În haine lungi și negre de catifea bogată
Maria blândul înger, mireasa cea curată
A lui Araldo craiul vitejilor Avari.

*De când a trecut Nistrul pe-al Daciei pământ
Și 'n plaiuri Dunărene și-a 'mprăștiat poporul
Regina ăstor plaiuri îi dăruie amorul
Orfană și creștină găsi pe-apărătorul
Cu-amoru-i feciorelnic ea îl iubia și sfânt (a)***

Sub fruntea ei frumoasă și albă ca de ceară
Adânc căzuți-s ochii sub gene înghețați
Mâni moi și dulci țin crucea — și golul, albul braț
Străluce peste haina cea neagră... 'ngemănați
S'arată abia pe pieptu-i și sânii de fecioară.

Iar păru-i lung și moale de părțile-amândouă
A raclei răspânditu-i și cade la pământ
Și vinete și supte mici buzele ei sunt...
O dulce crin de ceară viața ți s'a frânt
Viața ta curată și sfântă, scumpă nouă.

¹⁾ I. E. Toroupu și Gh. Cardaș, *Studii și Documente literare*, I, 1931, pag. 8.

Pagina 164 și 166 poartă numerotația lui Eminescu: 1, 2, — deși între ele se intercalează, în ordinea firească a desfășurării, fila 177—177 v. Eroare de numerotație sau enigmă — lucrul rămâne să fie explicat.

5. Arald > Araldo; 7. Adânc căzuți-s ochii cei mari sub gene 'nchiși > Adânc căzuți-s ochii cei închiși sub pleoape > A.c.-s o. cei înghețați sub pleoape [sau poate: A.c.-s.o. înghețați sub ple-oa-pe]; 9. S'arată din > Străluce peste haina cea neagră... Sânii frați.

**N.B. Scrisă în colțul din dreapta, în dreptul primei strofe și după ce fusese copiată cel puțin coala 1-a, locul acestei strofe a doua nu e așa ușor de botărit. De aceea am transcris-o în cursiv și n'am numerotat-o la rând.

(a) Și se rupeau atâta ca nimeni pe [pământ].

Și lângă ea 'n genunche e Arald mândrul craiu
Scânteie desperarea în ochii crunți de sânge
Și încâlcit e păru-i cel negru . . . dinții strânge
El ar răcni ca lei plângând . . . Nu poate plânge
O noapte furtunoasă și turbure-a lui traiu.

Din când în când murmură fără de 'nțelese cuvinte
Cu ochiul fix se uită și nu vede ce vede:
Iubitul păr de aur ah ce frumos îți șede!
Dormi, dormi a mea iubită . . . de ce mă faci a crede
Că ai murit? Copilă, copilă fără minte,

Au nu mai ții tu minte, când noi, noi amândoi
Vorbeam de-amorul nostru și tu-mi jurai că 'n veci
Vei fi a mea . . . și astăzi mânuțele-ți sunt reci . . .
Cum ți-ai ținut cuvântul? De ce glas-ți înnece
Și nu răspunzi la cele ce ne-am giurat noi doi.

Maria — împreună stam amândoi aicea
Și tu cu-abia 'nțelese cuvinte de amor
Cu mâna-ți de pe frunte-mi dai părul lucitor
Și eu de fericire, d'estas părea că mor
Pe brațu-ți de zapadă îmi rezemam cerbicea.

Luați-o și duceți-o la groapă voi preoți!
Destul am supt prin ochi-mi în piept un crud venin
De azi mai creadă dracul în Dumnezeu creștin . . .
La zeii mei cei nordici de-acum mă reînchin
Zei cavaleri ca mine . . . Al vostru e un hoț!

Ș'atuncea slugi ridică pe sus naltele facile
Sicriu-ncet îl poartă prin aer . . . blânde cânturi
Ce-arat domnia păcii eterne din mormânturi
Se răspândesc, tămăia se răspândește 'n vânturi
Și toți încet urmează cu lacrimi negrei racle.

Încet încet se mișcă, cu line, line pasuri
Cu barbele lor albe cu ochii [stinși] sub gene
Monahi ce cunosc taina vieții pământene
Din cărți străvechi citesc ei și murmură a lene
Preoți bătrâni ca iarna, cu gângavele [glasuri].

18. Și încâlcit e păru-i cel negru . . . gura-și strânge [și lăra înlocuirei e următoarea : gura-și > dinți-și[i]* > dinții].
Marginal, scris cu aceeași caractere, e un vers răzleț: O candelă să ardă în umbra unui colț, și care e de fapt varianta primă a versului 80 atât din Strigou II, cât și din textul Convorbirilor: Sub candela ce arde în umbra unui colț. Ceea ce duce, poate, la concluzia că distanța dintre cele două versuri ce se găsesc în manuscrise e cât se poate de mică și că transcriind Strigou I, anticipa versuri din Strigou II.

33. fruntea > frunte-mi; 37. Nu și-a ținut avântul și mi-a murit . . . O chin! > Destul am supt [în] pieptu-mi > D.a.s. prin ochi-mi etc.; 29. La zeii mei cei nordici de astăzi mă închin; 40. Sunt cavaleri ca mine . . . al vostru e un hoț!

In vechiul dom de piatră ei intră prin portale
 A misticei religii întunecoase cete
 Și în mormânt așază un corp, ce-a vieții sete
 Și-a stins . . . Pe piatra veche pun crucea drept pecete
 55 Și-o 'nchid pe vecinicie în lungi cântări de jale

Frumoasă este noaptea, lucește luna 'n cer
 Și 'n neguri albastrie stau dealuri depărtate
 Pe-un cal arab [ce fuge] ca vânturile toate
 Prin noaptea înstelată Arald nebun străbate
 60 In hainele lui negre, pe cap diadem de fier.

Sbura, sbura ca spaima — în urmă-i dealuri, vale
 Fugeau ca niște visuri . . . de-asupra-i [joacă] lună
 Nimica nu oprește-alergarea lui nebună
 Doar frunze risipite de vânt uscate sună
 65 Și steaua cea polară i-arată a lui cale.

Ajuns-a el la poala a unui munte vechiu
 Isoare vii murmură și saltă de sub piatră
 Colo cenușa sură în părăsita vatră
 Și [n] codri-adânci cățelul pământului tot latră
 70 Lătrat cu glas de zimbru răsună în urechi.

Pe-un jilț tăiat în piatră stă țăpân, palid, drept
 Cu cârja lui în mână preotul cel păgân
 De-un veac el șede astfel, de moarte-uitat, bătrân
 In plete-i crește mușchiul și mușchiu pe a lui sîn
 75 Barba 'n pământ i-ajunge și genele în piept . . .

Astfel noaptea și ziua de veacuri el stă orb
 Picioarele lui vechie cu piatra 'mpreunate
 El numără în gându-i zile nenumărate
 Și peste cap în roată tot ostenit se sbațe
 80 Și sboar' acum de veacuri cu aripi negre-un corb.

Arald atunci coboară de pe-a lui cal . . . Cu mâna
 El scutură din visu-i moșneagu 'ncremenit . . .
 O mag de zile vecinic la tine am venit
 Ca să-mi redai pe-aceea ce moartea mi-a răpit . . .
 85 De astăzi a mea viață la zeii tăi se 'nchină . . .

52. Ca* > A misticei etc.; 55. Și o închid pe veci > Și-o 'nchid etc.; 56. F.e.n.l. luna plină;

69—70: 1° Și [în] adâncii codri auzi pare că latră 2° Și [n] codri-adânci cățelul p.t. latră
 Cățelul pământului ~ Bătăia lui vrăjtită răsună în urechi

71. Dar într'un ochiu de codru pe-un scaun de granit; 73. uitat de moarte > de moarte-uitat bătrân.

Bătrânul cu-a lui cârjă sus genele-și ridică . . .
 Se uită lung la dânsul dar gura 'nchisă-i tace,
 Cu greu a lui picioare din piatră le desface
 Din tronul-i se coboară, cu mâna semn îi face
 Ca 'n sus să îl urmează, pe tainica potică.

90

În poarta prăbușită, ce duce 'n fund de munte
 Cu cârpa lui cea veche magul de trei ori bate
 În două părți cu sgomot ea sboară, se abate
 Se 'nchină-adânc moșneagul și intră Craiul ~
 S'adună gânduri negre în creți pe a lui frunte.

95

În dom de marmuri negre ei intră liniștiți
 Și['n] urma lor și poarta 'n ușori-i se aruncă
 O candelă bătrânul aprinde, para lungă
 Se 'nnalță sus albastră, de flacără o dungă,
 Și 'n juru-i murii negri[-s] ca tuciul lustruiți.

100

Și în tăcere crudă ei nu știu ce aștept
 Magul cu mâna 'ntinsă îi face semn să șadă
 Harald cu moartea 'n suflet, a gândurilor pradă
 Pe jeț tăcut se lasă, cu ochiu-i stins să vadă
 În mur de marmur negru se uită fix și drept.

105

Fantastic se înalță bătrânul drept și blând
 În aer își ridică el magica lui vargă
 Și o suflare rece prin dom atunci aleargă
 Și mii de glasuri [slabe] încep sub bolta largă
 Un cânt frumos și dulce, adormitorul cânt.

110

Din ce în ce cântarea în valuri ea tot crește
 Se pare că furtună ridică al ei glas,
 Ca vântul trece 'n spaimă pe-al mărilor talaz
 Că 'n sufletu-i pământul se sbate 'n chinuri az
 Tot crește crește 'n valuri un vuiet* ce 'ngrozește*

115

Se sgudue tot domul, de pare-a fi [de] scânduri
 Stâncile 'n temelie se scutură și gem
 Vuiri și surde glasuri și plângeri și blestem
 S'amestecă în vaet ~
 Și vaietul tot crește, se rupe rânduri-rânduri

120

87. Se uită lung la dânsul (sic) dar gura nu-și deschide; 88. din piatră le desprinde*; 89. de fapt: semn 'i face
 90. urmează (sic); 91. risipită* > prăbușită; 94. Și la pământ se 'nchină moșneagul . . . > Se 'nchină-adânc
 etc. [Vers nefinit în amândouă redacțiile; Craiul adăugat, ulterior, împlinește punctele de întrerupere].
 97. S'atunci bătrânul poarta în urmă-1 o aruncă; 98. Bătrânul atunci în candeli > B. aprinde 'n > O candelă
 bătrânul etc.; 107. De fapt: magică. 119. Vers nefinit,

- 125 «Din inimă-i pământul la morți să deie vieață
In ochi-i să se scurgă scânteii din steaua lină
A părului lucire s'o deie luna plină
Iar suflet dă-i Zamolxe, lumină din lumină,
Din boarea gurei tale, ce arde și înghiață.
- 130 Patru stihii a lumii supuse lui Harald
O străbăteți pământul și a lui măruntae
Prin sângele-i de flacări treceți ca prin văpae
Să 'nchege apa 'n sânge, din pietre foc să sae
Din inima-i fecioară sorbiți-i sânge cald [»]
- 135 Atuncea dinaintea lui Harald murul piere
El vede toată firea amestecată 'a fară
Ninsoare, fulger, ghiață, un vânt care omoară
Un sgomot ce-asurzește, și iarnă e și vară
Căci lumea nebunise gemând din răsputere
- 140 Departe vede-orașul, biserica creștină
De mână nevăzută e sgudivită tare
Ea cade drept în două... mormântul vede pare
Și piatra de asupra plesnind în două sare
Din el se 'nalță albă mireasa lui virgină.
- 145 Prin vânt, prin neguri trece... și nourii s'aștern
Și fulgerele 'n sgomot s'abat din a ei cale
E albă ca zăpada, cu păr de aur moale
Un zâmbet dulce trece pe mici buzele sale
Părea că 'n somn un înger ar trece prin infern.
- 150 Atunci negura piere și'n negrul mur s'arată
Venind ca 'n somn cu pasuri dulci, line, numai ea
Harald nebun se uită cu ochii o sorbea
Și lacrimi, crude lacrimi vederea-i* înneacă
Inchide ochii cade în nesimțire... Iată
- 155 Că-și simte gātu-atuncea cuprins de brațe goale
Simte [cum] că de pieptu-i ea haina-i dă 'ntr'o parte
Pe inima lui simte o gură care arde
El simte că viața-i în două se împarte
Murind de voluptate ardea 'n brațele sale.

122. In ochi-i să se scurgă luciri din steaua lină.

124—125. Iar suflet tu Zamolxe, lumină din lumină

Să-i dai ~

128. Poate că forma ultimă e: P.s.-î d f.t. ca o văpae;

130. Din inima-i umană*, veniți, beți sânge cald.

150. Îi pare cumcă moare > Inchide ochii etc.; 152. Simte cum[că] ă de pieptu-i ea haina i-o desface;

155. De voluptate moare > Murind etc.

160 Vuirea se desface în sgomot trist și blând
 Cu murmur de isvoare, ca frunzele uscate
 Acum o melodie de-amor și voluptate
 Acuma la ureche-i un cântec vechiu străbate
 Cuvinte nențesele și jale de mormânt.

165 «Harald! eu în puterea misterului ce port
 Vă dau amândorora viața trecătoare
 A nopților... căci luna, al nopții blândul soare
 Invie-al vostru suflet, ce înspre ziuă moare!
 Harald al nopții rege, Harald de astăzi mort...[»]

170 Din somn deschide ochii... El vede dinainte
 Maria în genunche, cu capul pe-a lui piept...
 Harald, Harald iubite, e bine să te-aștept
 Atât amar de vreme... te uită 'n ochi-mi... drept
 Unde mi-ai fost și unde-s a tale jurăminte...

175 Harald tu mângâierea-mi în viață și în moarte
 Au ai uitat tu scumpe cât de mult te iubesc
 O lasă a ta mână la pieptu-mi s'o 'ncălzesc
 O nu minți... nu spune nimic... îți giuruesc
 Că n'o să 'ntreb de unde-ai venit... Numai s'am parte

180 De tine... Ce îmi pasă pe unde-ai rătăcit
 Tu zeu cu ochii negri... ah! ce frumoși ochi ai...
 Las să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălaiu
 Tu zici că e de aur... dar nici o știre n'ai
 Că astăzi decât luna el e mai strălucit.

185 — Mario, ce frumoasă ești tu... Ah în etern
 Vândut-am al meu suflet, ca să te am pe tine
 O! stelele în ochi-ți și-au scurs a lor lumine
 De te iubesc Mario?... dar nebunesc de tine...
 De cât în ceruri singur, mai bine în infern

190 Dar noi doi împreună... Și 'n ochii ei pierdut
 Privea c'un lung, c'un dulce și dureros nesat
 El o strângea la pieptu-i și-o legăna pe braț
 Și-și culcă a lui frunte pe sânii 'ngemănați
 Iar flacăra albastră îi priveghia tăcut.

.

158. Acuși > Acum; 163. A nopților... și luna etc.; 164. În suflet vă 'ncălzească > Invie-al vostru suflet
 etc.; 190. I.f.a. îi lumina tăcut.

Harald, ciudatul rege, mărirea lumi 'ntregi
Din noaptea neagră 'n care biserica creștină
Prin fulgere și tunet căzut-a în ruină —
Din acea [noapte] ziuă el n'au văzut senină
195 Și noaptea el domnește, ca nimeni dintre regi.

El peste zi ca morții e adâncit în somn
Din somnu-i nu e nimeni în stare ca să-l scoată
Dar noaptea înviază și ține judecată
Pe inimă de-atuncea el poartă 'o neagră pată
200 Și 'n negru 'mbracă toate al nopții mândrul Domn

Ii place noaptea cântec, de facile-i sala plină
Oglinzi de metal negru împodobesc păreții
Pe ele-o pânzătură ca aburirea ceții
Se lasă fină neagră... fac... tristeții ~
205 A faclelor lucire răsbia pin pânză fină

Tronul* cel nalt și negru de marmură e el...
O lume ca nelumea pe rege îl desfată
De când în toată noaptea cu negru vin se 'mbată
De când regele poartă pe inimă o pată
210 De când pe frunte-i poartă coroană de oțel.

În haina morții negre el și-a 'mbrăcat viața
Și totuși este vesel, e beat de veselie...
În toată noaptea pleacă călare în pustie...
Și când se 'ntoarce ochiu-i plin de lumină vie
215 Până ce cade 'n somnu-i adânc spre dimineață.

193. Din > Cu > Prin fulgere etc.; 197. Nici sgomot nu-l trezește > Din somnu-i nu etc.

191—194. Din noaptea 'n care doma creștină detunată
A fost... de atunci Harald o zi n'a mai văzut
Palatul, peste ziuă stă negru mare mut (a)
Dar noaptea plin de viață, de cânturi e împlut (b)

(a) Palatul lui cel mândru e negru și tăcut; (b) Și numai noaptea viața începe 'n el ~

201. I.p.n.cântec, făclii > I.p.n.c. de facile-i etc.; 203. P.e-o. pânzătură subțire > P.e-o.p.c.a. ceții; 204. Se lasă 'n jos > Se subția* > Se lasă fină etc. [vers nefinit]; 205. rărbind* > răsbia;

201—205: 1° De-atunci cu lespezi [negre] de marmur' a 'mbrăcat
Păreți dinăuntru a locuinței sale
Perdelele sunt negre ~

2° Oglinzi de metal negru păreți 'npodobește* (a)
Ș'o pânzătură neagră pe dânsu se lățește (b)
Lumenele aprinse răsbind prin pânză fină (c)

(a) Oglinzi de metal negru păreți îi imbracă, (b) O pânzătură fină și neagră e lăsată; (c) Pe ele...
cu* > Făclilele aprinse etc. > Lumenele etc.

207. De fapt: O lume pe (sic) nelumea etc. 214. Și vesel când se 'ntoarce > Și când se 'ntoarce ochiul > Ș.c.s.'n. ochiu-i etc.;

220 Arald! ce însemnează pe tine negrul port?
 Arald! de ce îți place, ce altora li-i chin,
 Resfrângerea luminei prin florul negru, fin
 Și muzică adâncă, al mărilor suspin . . .
 Arald, de nu mă 'nșală privirea tu ești mort.

225 Și azi el se avântă pe calul său arab
 Și drumul ca săgeții îi dă peste pustie
 Care sub luna plină lucește argintie
 El vede de departe pe mândra lui Marie
 Și vântu 'n urmă-i sună cu glas duios și slab.

230 În părul ei de aur rubine 'nflăcărate
 Sub gene lungi și fine [lumina] sfintei mări
 Curând s'ajung în cale . . . s'alătură călări
 Cu braț cuprinde gâtul-i și 'n gingași sărutări
 Lăpesc ale lor buze d' iubire însetate.

235 Marie nu vrei capul pe sânul meu să-l culci
 Te uită 'n sus la mine tu farmec, tu copilă
 O las să simt bătaia a inimei cu milă
 De ce îmi ții tu mâna, c'o dulce crudă silă
 Las să mă uit în ochi-ți ucizător de dulci.

240 Și astfel tot alături și caii lor aleargă
 Cu ei cei plini de-iubire, cu ei îmbrățișați
 De mult ea se lăsase 'n cuprinzătoru-i braț
 Plecați unul spre altul treceau uniți prin spaț
 Tăind ca două umbre nemărginirea largă.

După lămuririle din introducere, completate cu precizările din subsolul respectiv, lăsăm să urmeze cea de a doua versiune a *Strigoilor*:

II. 2262, 176v. sqq.

[STRIGOII]

5 Sub bolta [cea] mai naltă a misticei biserici
 Între făclii de ceară, ce ard în sfeșnici mari
 În haine lungi și albe e 'ntinsă sub altariu
 Logodnica lui Arald, ce-i domn peste Avari . . .
 Răsun încet adânce cântările de clerici.

I. 2262, 164 sqq.

219. Ș.m.a. c'al m. suspin; 225. Și vântul parcă sună cu glas duos și slab; 227. Sub gene lungi și fine iar ochii mari albastri > S.g.l. ș.f. cu ochii > S.g.l.ș.f. cu ochi albastri mari > apoi adaos a sfintei mări, care avea să intre în versul definitiv, dar deocamdată numai aplicat, refînat; 229. Cu brațul ea-i cuprinde > Cu braț cuprinde gâtul-i și 'n tain[ici]* sărutări [de fapt: Cu brațul c. etc.]; 238. De s* > Sburând ca două > De mult ea se lăsase molatic pe-a lui braț; 239. Vorbind de-a lor iubire, iubire fără saț.

II. 2262, 176v. sqq.

4. Mireasa > Logodnica etc.;

- La gâtui de zăpadă de diamante salbă
 Și păru-i de-aur curge din raclă la pământ
 Ochi[-s] căzuți în capu-i, obrazul slab și blând
 Iar buzele ei supte, lipite, vineți sunt
 10 Și fața ei frumoasă ca varul este albă.
- Și lângă ea 'n genunche e Arald, mândrul rege
 Scântee desperarea în ochi-i crunți de sânge
 Și încâlcit e părul cel negru... dinții - și strânge
 El ar răcni ca leii, dar vai! nu poate plânge
 15 De trei zile murmură cuvinte ne[î]ntrege:
- Eram un copilandru. Din codri vechi de brad
 Ochi-mi flămânzi rotindu-i eu mistuiam pământul
 Eu scormoleam imperii, popoarele cu gândul
 Părea-mi că toată lumea îmi ascultă cuvântul
 20 Și 'n valurile Volgei eu căutam un vad.
- Domnind nebun și tânăr pe roiuri de popoară
 Căror a mea ființă un Semizeu părea
 Simțiam că universul [la pasu-mi] tresăria
 Și nații călătoare, împinse de a mea
 25 Cutreer sperioase pustia solitară.
- Căci Odin părăsise de ghiață nalta-i domă
 Și roșii constelații duceau a lui popoară
 Preoții vechi de secolii cu mintea temerară
 Treziau din codri vecinici, din pace seculară
 30 Mii roiuri vorbitoare curgând spre vechea Romă.
- La Nistru tăbărisem, poporul tău să 'mpil
 Cu sfetnici vechi de zile mă 'ntâmpinași în cale
 Pe fruntea [ta] de marmur, cu păr de aur moale
 Plecat-am ochi-atuncea naintea feței tale
 35 Și stam un îndărătnic, un rușinos copil.

7. cade > curge; 9. Și vineți, strâns* lipite, supte buzele-îi sunt > Ș.v.s.*1. buzele-îi vestejund*; 10. Dar fața ei etc.; 11. Ș.l.e. 'n g.e.Ă. mândrul craiu; 15.—10. O sarcin' a durerii și noapte e-a lui trau > 20. De trei zile murmură gândurile-i nentrege.

N.B. După v. 15. f. 20 urma întâiu, o linie de puncte și v. 21 din Strigoi I, puțin evoluat: De trei zile murmură fără de 'nțeles cuvinte, (ca o dovadă că lucra cu Strigoi I în față) din care a trecut la etaj: cuvinte.

16. Eram un copilandru, din codri vechi de brad; 22. Căror a mea ființă li pare > C.a.m.f. un S. p.; 23. La sgomotul de pasuri — Universul tresăria; 24. Și națiile 'mpinse nainte-mi rățacia > La glasul vitejei tot evul respira > Și nații sperioase, împinse de a mea; 25. Impleau împrăștiute pustia solitară.

Strofa 21—25 se continuă cu următoarea, neterminată și părăsită:

Ușor... vârtej de pleavă care e dus de vânt (a)

Astfel îmi părea globul cu vechile lui nați* (b)

(a) Ușor... un fir de pleavă etc.; (b) A.i.p.g. cu națiile* lui.

31—32. Ajunsem noi la Nistru săb corturi verzi de cetini—(a)

In calea pusturei mă 'ntâmpinași crăiasă.

(a) Am tăbărit la Nistru sub corturi > Ajunsem etc.; (b) regină > crăiasă.

31. La Nistru tăbărit-am, poporul etc., 33. Cu fața ta de marmur, cu p.d.a.m; 35. sfuicios > rușinos.

- La blânda ta muștrare simt gâtul că îmi seacă
 Eu caut a răspunde și nu găsesc cuvinte —
 Vorbeai așa de dulce ș'atâta de cuminte;
 Cu mânele-amândouă pe fața mea fierbinte
 40 Plângeam. De-a mea rușine mânia mă înneacă.
- Atunci bătrânii sfetnici zâmbiră între ei
 Și ne lasară singuri . . . Cu glasul mai înecat, dar viu
 Eu lung mă uit la tine, mă uit fără s'o știu
 De ce-ai venit la mine, aicea în pustiu
 45 Ce cauți la barbarul, regină, și ce vrei?
- Atunci cu glasul dulce, de 'nduioșare cald
 Uitându-te la mine cu ochii tăi din cer
 Ai spus . . . Aștept din parte-ți o rege cavaler
 Că tu-mi vei da [ce-oiu] cere, și lucru mare cer
 50 Eu vreau să-mi dai copilul sburdatic — pe Arald.
- Și întorcându-mi capul eu spada-mi ți-am întins.
 Pe plaiuri dunărene poporu-și opri mersul
 Arald copilul rege uitat-a universul
 Urechia-i fu menită ca să-ți asculte versul
 55 De-atunci învingătoare iubit-ai pe învins.

Alte 2 forme, anterioare (decă forma dela etaj e a III-a și cea definitivă a. IV-a):

31—35. 1° Când am sosit la Nistru, poporu-ți să nu 'mpil
 Cu sfetnici vechi de zile tu ai venit la mine (a)
 Frumoasă, ah frumoasă, și hainele pe tine
 Luceau de pietre scumpe . . . plecat-am cu rușine
 Ochii — Un îndărătnic — un sfucios copil.

2° Când am trecut de Nistru, poporul tău să 'mpil — (b)
 Cu sfetnici [vechi] de zile mă 'ntâmpinași în cale
 Copil tăiet în marmur cu păr de aur moale
 Deși veniam* genuchii să-i plec l'a tale poale (c)
 Tăceam: un îndărătnic și un sfios copil**.

(a) C'o suită numeroasă tu ai venit la mine; (b) Când am ajuns la Nistru, p.t.s 'm'; (c) Voiam să-mi
 plec genunchiul > V s-m.p. genuchii, s'apuc a tale poale > Deși lăsaui* genuchii s.-i p.l.'a t p.

** După acest vers, și după distanță de strofă, urma imediat, și imediat părăsit, versul: Cu glasul plin de lacrimi
 și liniștit și cald, anticipând, pare-se, v. 46.

Pe aceeași pagină și cu scrisul din 2°, într'un alt colț al paginii și scribând v. 36:

36. De spaima frumuseții simt* glasul mi se 'nneacă
 40. Plângeam. De mine însumi rușinea mă înneacă;

36—40. L'a tale blânde vorbe [simt glasul] mi se 'nneacă (a)
 Eu caut a răspunde, nu știu ce să-ți răspund
 Și inima-mi se sbate și clocotește 'n fund
 Cu mânele-amândouă eu fața îmi ascund
 Și 'ncep să plâng . . . mânia, rușinea mă înneacă

(a) Vers părăsit indicând altă orientare a strofei: Naintea mea regină de ce ai venit [tu] > N. m. r. d. c. ai
 tu venit, anticipând versul 44 (deși aceasta, poate că ordinea nu e cea reală).

N.B Să se observe că strofa din subsol, deși anterioară e mai aproape de forma definitivă, în unele detalii: rimele, 2, 3, 4.
 42. Vers interesant, tehnicește, cf. emisivul al doilea; 49. Că tu-mi vei da [ce-oiu] cere, căci lucru mare cer;
 51. marginal, anticipat: Ș.i.c. eu spada ți-am întins; 55. marginal, anticipat: De-atunci i.i-a. p. învins > Fru-
 moasă 'nvingătoare i.-a p.i. (N. B. anticipat: înseamnă că înainte de a alcătui strofa a încercat și reținut în mar-
 ginea filei anume versuri).

Vers răzleț, marginal, reținut cu albastru pentru a fi utilizat: Gândirei mele negre izvor de sfântă pace.

De-atunci fecioară blondă ca spicul cel de grâu
 Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă
 Și 'nlănțuindu-mi gâtul cu brațe de [ză]padă
 Imi întindeai gurița cea gata pentru sfadă
 « Eu viu la tine rege, să cer pe-Arald al meu ».

60

De-ai fi cerut pământul și stelele ce pică
 Și stelele ce vecinic pe ceruri colindează,
 Coroanele ce regii pe frunte le așază
 Cu toate la picioare-ți le-ași fi adus frumoasă
 Dar nu cei nici pe Harald, căci nu mai cei nimic[ă]

65

Au unde-i vremea ceea, când eu cercam un vad
 Să ies în lumea largă... Ah ar fi fost mai bine
 Ca nici odată 'n viața-mi să nu te văd pe tine...
 Să fumege 'nainte-mi orașele 'n ruine
 Să se 'mplinească visu-mi din codri cei de brad.

70

Făcliile ridică, se mișcă în lîne pasuri
 Ducând la groapă trupul reginei Dunărene
 Monahi ce cunosc taina vieții pămîntene
 Cu barbele lor albe, cu ochii stinși sub gene
 Preoți bătrâni ca iarna cu gîngavele glasuri

75

Ei trec cântînd prin tainiți și pe sub negre bolți
 A misticiei religii întunecoase cete
 Pe funii lungi coboară sicriul sub părete
 Pe piatra prăvălită pun crucea drept pecete
 Sub candela ce arde în umbra unui colț.

80

56. De-atunci fecioară blondă ca spicele pe grăe [exact ca în ms: pe grăe]
 61. statele sau stelele ce pică? [Botez: și statele ce pier (sic)]. Desigur: stele ce pică și stele ce colindează;
 lecătunea statele e favorizată de deplasarea barei lui t pe primul l; 62. De fapt: stelelele (sic).
 În 2262, 178 v, ici și colo, versuri schitate (și uneori indescifrabile) ce par târzii și legate de strofa 61—65 deși
 nu toate sunt apropiate de textul definitiv (căci pag. 178 v. e, din cele mai recente, în dată), precum urmează:

Le-ași fi adus — iubirea-mi [dea 'ntregul*] să se vază*
 Dar nu-mi cei [nici] pe Harald, căci nu-mi mai cei nimică (a)
 (a) Dar nu vrei nici pe > Dar nu mai vrei pe Harald > Dar nu-mi cei et c.

Și în vuiri* tînguioase mai sună al firei cânt*
 Pierdut după crăiasă cu chipul trist și sfînt (b)
 (b) cu zâmbet trist și s.

După Arald copilul al codrilor de brad
 Te cer pe tine, ție
 O regele meu mîndru te cer,
 eu cer pe tine ție

78—79. Pe funii lungi dau drumul sicriului... c'o sete (a)
 De viața stinsă ~

(a) P.f.l. coboară sicriul > P.f.l. dau drumul etc.

80. In Strigou I, 2262, 174, marginal: O candelă să ardă în umbra unui colț [cf. acolo, nota respectivă după v 18].

Urmează o lacună de 70 versuri. Numerotăm cele ce urmează cu numerotația textului definitiv, deși s'ar fi putut întâmpla să fi fost, aici, cu mult mai multe versuri, cum e cazul cu ceea ce urmează după v. 200:

- Atuncea dinaintea lui Harald murul pierce
El vede toată firea amestecat' afară
Ninsoare, fulger, ghiață vânt arzător de vară
155 Departe vede orașul . . . pe sub un arc [de] pară
Și lumea nebunise gemând din răsputere.
- Biserica creștină a ei catapeteasmă
D'un fulger [drept] în două e ruptă și tresare
Din tainiță mormântul atuncea vede pare
160 Și piatra mormântală plesnind în două sare
Incet dintr'însul ese mireasa-i . . . o fantomă[,]
- O dulce întrupare de-omăt . . . ea poartă salbă
De diamante . . . Părul i-ajunge la călcâe
Ochiu căzuți în capu-i și buze viorie
165 Cu mânilor-i de ceară ea părul și-l mângâe
Dar fața ei frumoasă ca varul este albă
- Prin vânt prin neguri vine și nourii s'aștern
Și fulgerele 'n sgomot sub pasul ei se pleacă .
Și luna înnegrește și cerul se apleacă
170 Și apele cu spaimă fug în pământ și sacă
Părea că 'n somn un înger ar trece prin infern.
- Priveliștea se stinge și 'n negrul mur s'arată
Venind ca 'n somn cu pasuri dulci, line — numai ea
Arald nebun se uită . . . cu ochii o sorbea
175 Puternicele-i brațe spre dânsa întindea
Și 'n nesimțire cade pe-a jilțului său spate
- Iși simte gātu-atuncea cuprins de brațe reci
Simte [cum] că de pieptu-i se dă haina 'ntr'o parte
O sărutare lungă ce-l mistue și-l arde
180 Pe inimă o simte . . . În două se desparte
Tot sufletu-i . . . Voluptatea îl omoria pe veci.

153. N.f.g. și vânt > N.f.g. vânt uscăcios de vară, 154. D.v.o. . . . părea a arde 'n pară > D.v.o. . . pe sub un cerc [de] pară; 161. O dulce 'nchipuire de-omăt . . . etc.

Marginale, ca o dovadă a lipsei paginilor anterioare, aceste versuri din lacună:

și glasuri sfâșiate

Sburau prin largul* spațiu plutind* împrăștiute

Și sgomotul tot crește în valuri — rânduri, rânduri

Și tot din această lacună, două versuri revelatorii despre care se va vorbi la sfârșit:

Cu aripă ostenite un alb și un negru corb

Căci albă-i amintirea și neagră cugetarea

167. Ș.f. 'n s. s'abat din a ei cale; 168 Și luna înnegrește de spaimă > Ș.l.l. și cerul etc.; 175. Și în > Ș1 'n n. c. etc.; 180. Vers nefinisit;

185 Sgomote blânde triste din vuet se desfac
 Acușia la ureche-i un cântec vechiu străbate
 Ca murmur de isvoare, ca frunzele uscate
 Acuși o melodie de-amor și voluptate
 Ca molcoma cadență a undelor pe lac.

190 El simte al ei suflet — un suflet dulce cald
 Pe ea o are 'n brațe ce fu a morții pradă
 Ea 'nlănțuește gâtul-i cu brațe [de] zăpadă
 I' nchide a ei guriță cea gata pentru sfadă
 « Rege-a venit Maria — îți cere pe Arald ».

195 La gâtul-i de zăpadă de diamante salbă
 Și părul ei de aur pământul îl atinge
 Și ochilor albastri de dor li vine-a plânge
 Și buzele-i sunt roșii, pătate par cu sânge
 Dar fața ei frumoasă ca varul este albă.

200 « Arald nu vrei tu capul pe sânul meu să-l culci
 Tu zeu cu ochii negri — o! ce frumoși [ochi] ai
 Las să-ți înlănțuiești gâtul cu părul meu bălaiu
 Cu tine . . . ah cu tine viața e un raiu —
 Las să mă uit în ochi-ți ucizător de dulci!

205 Oh uită-te iubito, te uită 'n ochi-mi drept
 O stelele în ochi-ți și-au scurs a lor lumine
 De te iubesc Mario — nebunu-s — vezi tu bine
 Dar ce n'aș face oare ca să te am pe tine
 Aș asvârli în iaduri tot sufletu-mi din piept.

210 Murmure dulci prin sgomot de sărutări s'aud
 Și el se uită 'n ochii[-i] c'un dureros nesaț
 O strânge iar la pieptu-i, o leagănă pe braț
 De dureroasă luptă de-amor* -le* 'mbătați. —
 Iar flacăra albastră îi priveghia tăcut.

181. In blând și jalnic sgomot miu glasuri se desfac; 183. Ca frunzele > Ca murmurul d' isvoare, ca frunzele uscate; 185. Ca jalnica cadență a u.p.l. > Ca gingașa cadență etc. 190. Maria a venit > « Rege-a venit etc.;

193. Și ochi-i mari albastri de dor ei parc'ar plânge;

(*Fila 176 v.*). 194—195: 1° Și buzele lor roșu parc' ar fi sângerate
 Ca varul ea e albă și el ca varu-i alb

2° Și buzele-i [sunt] roșii parc' ar fi sângerate
 Ca varul însă-i albă și el ca varu-i alb

197. T.z. c.o.n. — ah! ce frumoși [ochi] ai.

204—205. Ce n'am făcut eu oare ca să te am pe tine
 Am asvârlit în iaduri tot sufletu-mi din piept

215 În salele pustie lumini de roșii torții
Rănesc aspru 'ntuneric cu ochii de jeratic
Harald se primblă [singur], răsând, vorbind sălbatec
Harald, tânărul rege, e-un rege singuratec
Palatul parcă'așteaptă în veci să-i vie morții.

220 Pe-oglinzi de marmuri negre e răspândit un flor
A faclelor lucire răsbate 'n pânza fină
Produce-acea lugubră lumină din lumină
Ce face cumcă sala de moarte este plină
Și sufletul îl împle de jale și fior

225 De când căzu un trăsnet în dom... de-atunci în somn
Ca morții surd și rece el doarme ziua toată
Pe inimă-i de-atuncea el poartă-o neagră pată
Dar noaptea înviază și ține judecată
Și 'n negru 'mbracă toate al nopții palid domn.

230 Ca masca cea de ceară e palid, buged* el
Și ochii ard ca 'n friguri, și buza-i sângerată
[]
De când regele poartă pe inimă o pată
De când pe frunte-i poartă coroană de oțel

235 De-atunci în haina morții el și-a 'mbrăcat viața
Îi plac adânce cânturi ca glasuri de furtună
Ades călare pleacă în mândre nopți cu lună
Și când se 'ntoarce ochiu-i lucește 'n voie bună
Pân' ce-un fior de moarte îl prinde dimineata.

240 Arald ce însemnează pe tine negrul port
Ce însemnează toată viața ta ciudată
Ce ai, de când pe sânu-ți tu porți o neagră pată,
De-ți plac făclii de moarte, cântare 'ntunecată
Arald, de nu mă 'nșală gândirea tu ești mort.

245 Și azi el se avântă pe calul său arab
Și drumul ca săgeții îi dă peste pustie
Care sub luna plină lucește argintie
El vede de departe pe mândra lui Marie
Și vântu 'n urmă sună cu glas duios și slab.

216. Pe muri de marmuri etc.; 220. Căci mort a fost aicia* al regelui amor. 221. De fapt: un somn;
223. de fapt: Pe a inimă-i etc. 229. De când * > Pe inimă-i el poartă de-atunci o neagră > De-atunci
de când pe sânu-i el poartă o neagră pată.

N. B. Strofa 226—230 (care în textul definitiv e strofa 211—215 și începe: Un obrăzar de ceară etc.) e
scîlțată pe contrapagină (fila 176 v.). Inițial, deci, lipsea, deși în Strigou I figurează. De altminteri sunt reminiscențe
de acolo. Mai mult: un semn (+) indica de sigur un loc de legătură. De aceea am intercalat strofa la locul ei.

- 250 In părul ei de aur rubine 'nflăcărare
 Și 'n ochii [ei] s'adună lumina sfintei mări
 S'ajung curând în cale, s'alătură călări
 Și unul înspre altul se plec spre sărutări
 Dar buzele ei roși-s de par că-s sângerate.
- 255 Arald nu vrei pe sânu-mi tu capul tău să-l culci
 Tu zeu cu ochii negri . . . O! ce frumoși ochi ai
 Las să-ți înlănțuie gâtul cu părul meu bălaiu
 Cu tine, ah cu tine viața e un raiu —
 Las să mă uit în ochi-ți ucizător de dulci.
- 260 Miroase-adormitoare văzduhul îl îngreună
 Căci vântul adunat-a de flori de teu troiene
 Și le așterne 'n calea reginei Dunărene
 Prin frunze el șoptește cântări aeriene
 Când gurile 'nsetate în sărutări se 'mprună'.
- 265 Și astfel tot alături și caii lor aleargă
 Ea se lăsase dulce și grea pe a lui braț . . .
 Vorbind de-a lor iubire, iubire fără saț
 Plecați unul spre altul treceau sburând prin spaț
 Tăind ca două umbre nemărginirea largă.

* * *

Dintr'o versiune ultimă, ce, n'ar fi exclus să fi fost încercată în anume strofe numai, și mai ales în finalul ce lipsește din amândouă versiunile transcrise până aci, se găsesc următoarele strofe și versuri izolate, unele foarte apropiate de textul definitiv, în două manuscrise: 2262, 113 și 2254, 140. Le transcriem în ordinea versurilor și a numerotației din textul *Convorbirilor*:

- 2262, 113
- 205 Pe-oglinzi de marmuri negre, un negru nimizez —
 A facelor lucire răsbind prin pâzna fină
 Răsfrâng o dureroasă lumină din lumină
 Ce face că zidirea de jale este plină
 Și chipul morții palizi de prin unghere-l vezi
- [.]
- 240 Ei trec ca vijelia cu aripi fără număr
 Căci caii lor aleargă alături înspumați
 Vorbiau de-a lor iubire, iubire fără saț
 Ea se lăsase dulce și grea pe a lui braț
 Și-și rezemase capul bălaiu de a lui umăr
- [.]

¹ 249. Ș.u i.a. se-aplec spre s. 259. Și 'n frunze > Prin frunze etc.; - 260. Și gurile > Când gurile 'nsetate etc., 264. P.u.s a.t. ușor prin spaț.
 2262, 113. — 205. Și chipul m.p. din orice unghiu îl vezi; 236. pași* > aripi.

2254, 140

255 Cum ei mergând ca vântul se ceartă și se 'ntreabă
Nu văd în fundul nopții un punct [de] rumeneală
Dar simt mereu că 'n suflet pătrunde o răceală
Și fețele perite de-a morții gălbeneală
Ei simt c'a lor șoptire-i mai slabă, tot mai slabă.

256 1° Arald! țipă ea lasă ca fața să-mi ascund
2° Arald! țipă ea 'n spaimă [las] fața să-mi ascund
[.]

Arald încremenise pe calu-i un schelet
Painjenit ochiu-i de-al morții glas etern
Fug caii duși de spaimă și vântului s'aștern
Ca umbre străvezie eșite din infern
265 Ei sboară — Vântu 'n codri răsună spăriet

Ei sboară-o vijelie pe ape fără de vad
Naintea [lor] se 'nalță și strigă vechii munți
Ei trec în repejune pe râuri fără punți
Coroanele în fugă le fulgerau pe frunți
270 In urma lor se mișcă pădurile de brad
[.]

275 Târziu căci *faptul* zilei în slavă se repede.
[.]

279 Frumoși încă și astfel de moarte logodiți
[.]
[Vers ind.: O dacă* culcând * prin tainiți* ~]

* * *

In legătură cu epigrafele din *Strigoii*, manuscritele dau indicații numai despre cel de al treilea din *Indereptarea legii*. Transcriem din ms. 2306,43 următoarele rânduri, al căror scris, judecând după vecinătăți, le situiază între Octomvrie 1875 și Februarie 1876:

A praepositio, dar care și-au pierdut în mare parte natura sa prepozițională, înseamnă, *cătră, la, cași, de*, și există încă în frazele: *a* casă, urlă *a* pustiu, miroase *a* brânză, vremea-i *a* ploae, *a* ninsoare, este vrednic *a* mare întristare și lacrimi (:Pravila lui Mateiu Bassarab, pag. тпд [384], glava тѣн [378]).

«... cum de multe ori când mor oamenii, mulți de într'acei morți zic se scoală, de se fac Strigoii...» Pravila lui Matei Basarab 1652.

Exemplul prepozițional de mai sus și citatul de după el aparțin aceluiași pasaj, din *Indereptarea Legii*, indicat de Eminescu, pe care-l transcriem din capitolul *Pentru mortul de să va afla Strigoii, căruia-i zic vârcolac, ce trebuie să i se facă*: «... De ce lucrul acesta prea fără de lege și groaznic carele se face de bogați creștini nepricepuți, carele iaste vreadnic a mare întristare și lacrimi. Miru-mă și mă ciudesc și mă îngrozesc a-l povesti. Grăiesc unui oameni nepricepuți cum de multe ori când mor oamenii, mulți de într'acei morți zic se scoală de să fac Strigoii și omoară pre cei vii »¹⁾.

270. Naintea lor se cască pădurile de brad

¹⁾ Pentru celelalte două epigrafe, informatum în:

Nicolae Sulica, *Isvoarele de inspirație ale «Strigoilor» lui Eminescu*, Șoimii (Târgul-Mureș), V, 7—8, Martie—Aprilie 1929.

Iulian Jura, *Mitul în poezia lui Eminescu*, Paris, 1933, pag. 18—23.

Dintre cele ce s'au scris pe tema *Strigoilor* lui Eminescu și se vor întâlni la *Bibliografie*, un loc aparte se cuvine eruditului comentat, cel mai amplu și cel mai complet până acum al dr-lui Alexandru Bogdan: *Strigoii*, comentat, *Transilvania*, XL, 3, Iulie—Septembrie 1909, pag. 129—146 și 5, Oct.—Dec. 1909, pag. 381—406.

Alimentat la izvoarele literaturii universale și ale folklorului românesc, comentarul acesta nu lasă nimic neiscodit, din ceea ce istoricește, poate să deslege sensul poemului eminescian. Oricât de ispititoare, lăsăm toată această identificare a elementului istoric pe seama cititorului, dornic să se documenteze. Ne vom opri numai la două amănunte, în care cercetătorul vedește o intuiție sigură. Vorbind de reflexele ce vor fi trecut din *Edde* în *Strigoii*, Alexandru Bogdan crede verosimilă această influență a *Eddelor* și indică drept izvor Mitologia lui Mogk.

Sunt însă, și am menționat la timp, în versiunea *Strigoii II* (2262, 176 v.), notate marginal, două versuri a căror cunoaștere l-ar fi bucurat în deosebii și care răspund din cuvânt în cuvânt la ceea ce *Eddele* afirmă despre «Munin (gândul) și Hugin (amintirea), cei doi corbi ai lui Odin»:

Cu aripi ostenite un alb și un negru corb
Căci albă-i amintirea și neagră cugetarea.

De un interes particular ni se pare și cea de a doua intuiție, privind pe Maria. Concluzia la care ajunge Alexandru Bogdan este că în cadrul istoric, cu atenție construit, Eminescu a pus multe elemente imaginate și că unul din ele e și figura reginei dunărene: «Aur, marmoră, zăpadă, vers, rai, murmur de izvor: e un vis, e o fecioară visată, care trecu prin fantazia poetului, ca un înger prin infern!». Nu e aceasta o Marie istorică, care să fi fost regina poporului românesc ce se plămădea în secolul al VI-lea pe teritoriul locuit și azi de el.

Excelentă intuiție, cu precizarea că elementul acesta imaginat, dacă nu era istoric, nu era mai puțin local, cu un cuvânt: biografic. Dacă ipoteza noastră, dela începutul capitolului acesta, se confirmă și *Strigoii* în forma lor definitivă, sunt opera răstimpului de febrilitate lirică dintre 15 August—1 Noembrie 1876, atunci, alături cu toate elementele folklorice, istorice și comparatiste, câte intră în joc, trebuie să se țină seamă și de iubirea lui, din această vreme, pentru Veronica. Poema *Pierdută pentru mine, zămbind prin lume treci*, scrisă, dintr-o respirație, în aceeași vreme, poate aduce mai mult de o lumină pentru identificarea celui *înger ce trece prin infern* și la care se oprișe și comentatorul. «... Zic se scoală de să fac Strigoi...» sună epigraful, din care a lăsat la o parte: «... și omoară pre cei vii». Or, lamentația veroniană, de care am amintit nu este, când cauți bine, decât una din fețele celui vampirism, atât de artistic sublimat în *Strigoii*. Sau, cu plasticele cuvinte ale d-lui N. Iorga, ale cărui intuiții nu dau niciodată greș: «... și când regina vie și moartă «înlănțuie gâtul cu părul ei bălau», când «vântul adună flori de tei» în calea dulcii umbre, Eminescu e în lăcașul, pe care nu-l poate părăsi, al propriei sale iubiri»¹⁾.

Și, pentru a încheia cu un omagiu, pentru cel mai iscusit dintre exegeții de până azi, ai *Strigoilor*, să transcriem din încheierea studiului amintit aceste rânduri excelente, în culele cărora se poate adăposti și sugestia, ce am schițat mai sus:

«Deci Eminescu ca și Goethe și ca atâția alți poeți a adunat din multe locuri, a purtat tot ce-a câștigat prin lectură și fantazie în sufletul său, care se trudea și se sbătea să dea o formă și schimba, adăuga, îmbulzea și rărea, până când eși frumos imbinată și hotărâtă opera nouă originală a poetului. Așa s'au părguit și s'au copt și «Strigoii».

Căci cu toată fantazia bogată a lui, Eminescu este dintre acei poeți, cărora tot Goethe le-ar fi zis: Fiți bucuroși, dacă nu trebuie să căutați în cărările rătăcite și întunecate ale fantaziei voastre subiecte nouă, ci luați ce vedeți și auziți, ori cettiți scrierile altora, *împrumutați* dela ei și *prelucrați*. Aceasta a făcut-o doară și el, Goethe, cel mai mare poet, începând cu Goetz von Berlichingen și sfârșind cu Faust, cu Faust al său, pe care l-a găsit în povestirile poporului său, cum a găsit Eminescu pe «Strigoi» în credințele poporului nostru»²⁾.

¹⁾ N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*. I, 1934, pag. 239.

²⁾ Alexandru Bogdan, *op. cit.*, pag. 406.

A N E X E

SUB-MANUSCRISELE ELENA ȘI MARTA

Așa cum edițiile Maiorescu au eliminat poeziile de junetă ale lui Eminescu, tot astfel edițiile câte le-au încorporat, începând cu aceea a lui Morfun, din 1890, au limitat epoca aceasta dela debut până la *Convorbiri Literare* mai numai la cele 14 piese: oda pentru Pumnul, cele 10 poezii din *Familia* și oda pentru Vodă Știrbey.

Adausele de poezii postume câte s'au făcut, începând chiar cu edițiile Maiorescu, au urmărit, în primul rând un spor de lucrări din epoca maturității, nesocotind pe acelea dinainte de 1870. În 1902 Titu Maiorescu depunea la Academie manuscrisele poetului și chiar în acel an apărea ediția de postume a lui Nerva Hodoș, cunoscutul istoriograf literar și funcționar în biblioteca Academiei Române. Conturate, aproape toate și aparținând anilor de fervență și lămurire lirică, ele erau socotite totuși ca neputând pecetea ultimă a poetului. «Le-am dat numele de *Poezii postume*, scria Nerva Hodoș, pentru ca să fie bine înțeles că s'au tipărit după moartea poetului, adică fără ca el să le fi putut revedea, pentru a le da forma pe care el însuși ar fi putut-o socoti ca definitivă».

În 1908, în prefața ediției din *Geniu Pustiu*, Ion Scurtu, cel dintâu, făcea mențiune de existența unuia din cele două caiete ale anexelor de față. Urmărind să fixeze cronologia romanului ce edita, Ion Scurtu se întemeia pe asemănările grafice dintre *Geniu Pustiu* și una din poezile submanuscrisului *Marta*, scriind următoarele:

«Versurile fac parte dintr-o poezie foarte puerilă a poetului, pe care nici el n'a crezut-o vrednică de publicat; ea poartă titlul cam ciudat de «Locul anpelor» și face parte dintr'un ciclu întreg de poezii ale unei vârste fragede; poeziile date cu diferiți ani între 1865—1870, sunt evident copiate, și încă fără vreo întrerupere de timp mai mare; ele mai sunt și numerotate, 1—35 (vezi Ms. Acad. Rom., 2259; ff. 16—39). E foarte probabil că poetul le-a copiat prin 1870—1871, căci găsim între ele poezia *Inger de pașă* cu textul din roman, în afară de unele deosebirii de expresie neînsemnate, precum și textul poeziei *Venere și Madonă*, întocmai cum e publicată în «Convorbiri Literare» la 1870 deși în manuscris e datată 1869».

Lăsând obiectul de amănunt locul lor în desfășurarea observațiilor ce urmează, să reținem, doar, credința lui Ion Scurtu că *Locul anpelor*, deși copiată cu toate onorurile, nu fu socotită de Eminescu «vrednică de publicat». În 1905, Ilarie Chendi, funcționar, și el, la biblioteca Academiei Române tipărea o nouă ediție de *Poezii Postume*. Neurmărind să dea o ediție critică, ale cărei greutăți le formula cu sigură intuiție și le evita cu o pricepere încercată, Ilarie Chendi adause textelor ediției lui Hodoș, pe lângă poeme de proporție (fie și în versiuni de multe ori nu perfecte), și multe din poeziile în adevăr dinainte de 1870. «Cetitorul va vedea ușor, spunea Ilarie Chendi, că aici este Eminescu cel tânăr, cel imperfect, nerevăzut de el, nici de alții, cel fragmentar și intum» — ceea ce era și nu era adevărat, cum se va vedea de asemeni la locul său. De reținut numai că așa cum a procedat cu dichisirea unora din Postume (cf. în deosebi *Ondina*) a procedat și în selecția aplicată sub-manuscrisului *Marta*, reținând numai ceea ce i se părea că este cât mai puțin imperfect. Credința că Eminescu și-a împărțit opera în clase, una vrednică de saloane și alta de găinărie, ca pe vremea Cenușeresei, credință favorizată de Maiorescu, odată cu tipărirea întâilor Postume (cf. *Dalila*), își umbla drumul mare.

Așa de mult că G. Ibrăileanu, întâiu în studiile închinete edițiilor din Eminescu și după aceea în prefața ediției sale din 1930, ajungea (cum s'a văzut în capitolul respectiv din introducerea noastră) la concluzia că Eminescu nu și-ar fi tipărit poeziile din adolescență «în volumul scos de el însuși». Cel care, după Scurtu, a semnalat existența amândoror submanuscriselor (socotindu-le, adevărat, drept unul) a fost Gh. Bogdan-Duică. În *Datina* (VII, 7—9, Iulie-Septembrie 1929), număr închinat lui Eminescu și sub titlul: «Dintr'ale lui Eminescu — Simple notițe, I.», emeritul cercetător scria:

«Se știe că biografi psihologiști pun mult temeriu pe cronologizarea producției literare. Fără cronologizare descrierea exactă a unei evoluții, fie îndelungate, ca de ex. la Goethe (să zicem: în opera lui Gundolf), fie de scurtă durată, nu este cu putință. Când apare în operă un sentiment oarecare, când

apare un simplu cuvânt nou, fără să fie de aceeași însemnătate, avem în față câte un *moment evolutiv* de preț.

Fără să cugete la așa ceva, ci pentru propria sa contabilitate poetică, M. Eminescu, la un moment dat, și-a scris în anul 1870 poezile sale într'un caiet, din punctul de vedere arătat, destul de important. Cronologia din acel caiet începe cu anul 1865 și se sfârșește cu anul 1870.

O copie pentru cei ce urmăresc evoluția. Și anume în *ordinea* în care poeziile se 'nșiră în manuscrisul academic 2259. Din acești *șase* ani numai *patrusprezece* poezii nu au dat, *treizeci și una* o au. Se va observa ușor că titlurile variază, că se dau scurte indicații de complexe pierdute (de ex. la « Steaua mării ») etc. *Urmează lista începând cu poezia « Elena » și sfârșind cu « La moartea lui Neamtu », după care Gh. Bogdan-Druică încheia: Aceasta-i scara pe care Eminescu dela 1865 s'a urcat până la Venero și Madonă (1869) și Noaptea (1870) ».*

Să reținem, din rândurile de mai sus, afirmația despre existența unui caiet din 1870 (când sunt două: unul din 1867 și altul din 1870) ca și ipoteza că Eminescu și-a copiat caietul « pentru propria sa contabilitate », și să aducem, în urma acestui mic istoric și acestor citate elocvente, următoarele precizări:

În ms. 2259, ca în atâtea altele, se află pe lângă file de diferite epoci și caiete unitare și autonome, cărora le vom spune submanuscrise (s. ms.). În cazul de față și după numele primei poezii din fiecare: s. ms. *Elena* și s. ms. *Marta*.

S. ms.-ul *Elena* e un caiet confecționat de autor 19,5 cm. × 16,8 cm. numerotat 1—14 file, hârtie crême, îndoit în lung, purtat la drum și poate chiar trimis cu poșta. Un rest de marcă de 5 bani pe f. 14 v. și de desubt un E majuscul, de mână, intrighează. El e transcris, cu aproximație în 1867, după data ultimei piese: *Resignațiune*, traducere din Schiller. Scrierea caligrafică, atentă. Cuprinde, cum se va vedea mai jos, 6 poeme.

S. ms.-ul *Marta* e un caiet, confecționat tot de autor, 23,8 cm. × 19,2 cm., legat îndată după celălalt în ms. 2259, numerotat în continuare dela f. 15—51. Cuprinde 37 file (74 pagini), întâia filă lăsată copertă, (acoperită de ciorne ale unei strofe din *Panorama deșertăciunilor*), pe verso copertei, lipită de Eminescu, o însemnare vieneză, referitoare la săli de muzee. De fapt, e vorba de o sală a III-a în care se află tabloul lui Frans Francken bătrânul: *Cresus* arată înțeleptului Solon, bogățiile. S. ms.-ul *Marta* e transcris parte în 1869, parte în 1870.

Conservat mult mai bine ca precedentul, el cuprinde còpia caligrafică (cum se poate vedea și din facsimile) a poeziilor dintre 1865—1870, numerotate dela 1—35, după care pe filele rămase se mai transcriu, nenumerotate și într'o epocă puțin mai târzie, poezii pe care le voia anexate aceleiași vârste, și ciorne de poezii ce se situează mai târziu. Titlurile poeziilor subliniate cu cerneală roșie. Cu cerneală roșie sunt numerotate și parte din poezii.

Credincioși principiului de a introduce cât mai puțin arbitrar în prezentarea manuscriselor și în dorința de a reintegra, când aceasta a existat, manuscrisele în unitatea lor, am copiat cele două submanuscrise, păstrându-le cât mai multe din particularități: datarea în forma și locul original, numerotația poemelor pentru s. ms.-ul *Marta*, numerotația strofelor făcută de Eminescu etc. În subsol am așezat variantele simultane. Cum unele poezii se prezintă și în versiuni anterioare, în alte manuscrise, toate aceste forme complementare le-am trecut la sfârșitul « Anexei », în « Note ». Când corectările sunt ulterioare lui 1870 și se vor întâlni în poeme mai târzii, (ce se vor edita la « Postume »), le-am rezervat acelor forme ultime, păstrând s. ms.-elor dela 1867 și 1870 caracterul lor de epocă. Așa e cazul, ca să luăm un exemplu, cu *Ondina*. Pe de altă parte, *Ondina* figurează în amânoduă submanuscrisele, purtând aceeași dată 1866. Socotind, întru început, că a o reproduce de două ori ar fi și excesiv și anticritic, am raportat forma mai veche, în chip de variante, la forma mai nouă, aceea din s. ms.-ul *Marta*. Abia atunci am avut categorică viziunea insuficienței sistemului statistic. *Ondina I* din 1867 este o formă de sine stătătoare, pe care *Ondina II* din c. ca 1870 o depășește, așa cum aceasta va fi depășită de cea formă de mai târziu, ce se va numi *Ecoul din fereastră* (în care apare, intercalată, și *Sara pe deal*) și care va fi publicată în *Postume*. Cum e una din compunerile, de proporție, din tinerețe, am socotit că e mai bine să lăsăm cetitorului, întreagă plăcerea de a urmări variațiile dela o formă la alta. Chiar când sunt ortografice, diferențele încă sunt instructive. Din amândouă anexe lipsesc, apoi, acele poezii care au fost tipărite de Eminescu. În cazul acesta, am lăsat în submanuscrise, titlul, cu numărul de ordine, dat de Eminescu (pentru s. ms.-ul *Marta*) iar textul, dimpreună cu atribuțiile lui originare (numărul de ordine, numerotația strofelor, datarea) l-am detașat la capitolele respective ale Aparatului critic. Așa cu: *Elena* (de fapt: *Mortua est I*), *La o artistă*, etc. (din s. ms.-ul *Elena*), cu *Mortua est II*, *Când sufletu-mi noaptea* (de fapt: *Inger de pădă*), *E ingerul tău or umbra ta* (de fapt: *Inger și demon*) ... *La Heliade* etc., etc. (din s. ms.-ul *Marta*).

Din dorința de a păstra cât mai mult din fizionomia originală a submanuscriselor, am așezat cele câteva note lămuritoare la sfârșitul Anexelor, într'un capitol anume rezervat.

Importanța acestei restituiri nu va scăpa desigur cetitorului. Ea are privilegiul că rezolvă întrebări capitale, ca aceea a cronologiei, pe care tipărirea postumelor, la voia întâmplării, o destrămă. Coroborarea acestor texte, cu variantele, cu notele și cu sugestiile marginale, ale revizurii din 1881, înălțură ca nefondată aserțiunea, căreia Ibrăileanu îi dase o atât de categorică formulare, după care Eminescu nu și-ar fi publicat în volumul scos de « el însuși », poeziile de junetă. Pentru ce atunci această ordonată còpie, pentru ce mulțimea variantelor, pentru ce

reluările și desăvârșirile, pentru ce revizuirile sau cel puțin lecturile târzii din 1881, în plină maturitate lirică? De n'ar fi decât pentru simpla lui plăcere și pentru înduioșata lui confruntare, și încă s'ar fi cuvenit să-i respectăm dezideratele. De n'ar fi decât pentru a surprinde o epocă din creația și atelierul său de adolescent și încă se cuvenea să le restituim autonomia. Or, lucrul se pare să fi stat cu totul altfel. Eminescu s'a gândit prea adesea să-și publice volumul. Și titlul «Lumină de lună», rezervat prin preajma lui 1880 și s-ms-ele ordonate cu nenumăratele copii caligrafice, și mărturia, din 1883, de sigur, că ar fi vrut să-și tipărească articolele politice, revăzute și cu o prefață istorică despre xenofobia la Români, confirmă opinia așa de plastică a lui Buffon după care genul înseamnă o cât mai mare aptitudine de răbdare, de unde evident și caracterul lui metodic ¹⁾. Excesul de pudoare al editorilor nu-și are locul în cazul de față. Nimeni n'are dreptul să se substituie voinței poetului, pe care edițiile critice mai mult ca oricine, sunt ținute să o împlinească din literă în literă.

Evident, producția dintre 1865—1870, a lui Eminescu, nu este numai aceasta. Ea se va comasa în anexe ulterioare, așa cum o parte a intrat în «Notele» anexelor de față și așa cum se va proceda și la celelalte epoci de după 1870, prin anexe respective. Pentru ca după această triere organică și logică, ceea ce rămâne să constituie marea secțiune a *Postumelor*.

¹⁾ Fără să mai vorbim și de acel sens embrionar, pe care-l reprezintă scrierile de juneță și despre care, cu atâta dreptate, vorbea în discursul său de recepție Edmond Jaloux: «... S'ar zice că viața întreagă a unui scriitor are de scop să justifice imaginile, emoțiunile și dorințele adolescenței lui. Cei mai personali, cei mai mari ei-înșiși, n'au procedat altminteri: Goethe a terminat *Faust*, odată cu viața, în sensul că a voit să explice înainte de moarte, consecințele și avatarurile întâiului *Faust*, la care a lucrat din juneță și care nu era altceva de cât imagina acestei juneți însăși».

ANEXA I

SUB-MANUSCRISUL ELENA

2259, I—14

ELENA

cf. capitolul *Mortua est!*, pag. 299

LA O ARTISTĂ

cf. capitolul respectiv, pag. 265

SERATA

L'al orelor albe șirag răsător
Se 'nșir cele negre și mute
Ce danță 'n coturne turnurele lor
Păllete, sublime, tăcute
5 Și noaptea din nori
 Pe-aripi de fiori
Atinge ușoară cu gândul
 Pământul.

Pe-un cal care soarbe prin nările-i foc
10 Din ceața pustie și rece
Un june pe vânturi, cu capul în joc
Cu clipa gândirei se 'ntrece
 Și calu-i turbat
 Sbura necurmat
15 Mânat ca d'a spaimelor zână,
 Bătrână.

Pe aripi de munte și stânci de asphalt
Palatul se naltă, se 'ncruntă
Și creștetu-i negru și creștetu-i nalt
20 De nouri și ani se 'ncăruntă
 Dar astă-zi e viu
 Și 'n ton auriu
Răsună din umbra cea mare
 Cântare.

1. marginal, echivalent p. șirag răsător (: răsânțele cor:); 3. Ce joacă 'n coturne turnurele lor; în dreptul v. 3—4 acoladă și semnul întrebării—? —proiect rezolvat marginal, dreapta, prin: Ce poartă în suflet mystere d'amor, ce se întâlnește în Ondina II; 13. Și calul turbat.

25 In mii de lumina ferestrele-i ard
 Prin cari se văd trecătoare
 Prin tactul cântării sublime de bard
 Cum danță la umbre ușoare
 Cum danță ușor
 30 Ca ritmii în sbor
 Palatul nota în magie
 Aurie.

Ca cerbul ce s'alță în creștet de stânci
 Urmă de săgeata-arzătoare
 35 Eșcalul ce trece prăpastii adânci
 În sboru-i puternic și mare
 Cu nara arzând
 Cu coama pe vânt
 Odată-ncă pînten l-împunge
 40 Ș'ajunge.

Și suflă mai tare și îmblă mai greu
 Și pieptu-i se îmflă mai tare
 La inimă — aleargă tot sângele rău
 Și ochii se sting de 'nfocare
 45 Iar lângă palat
 El cade 'nspumat
 Resgeme și cade în brîncă
 Pe stîncă.

Iar junele sare ușor de pe el
 50 Sub manta-i purtând mandolină
 Cu inima plină, cu cap ușurel
 Cu fața rîzîndă și plină;
 De grile de fier
 Al meu cavaler
 55 S'avîntă cîtînd pe fereastă
 Ș'adastă:

Strofa 41—48, e reluată marginal, cu gândul de a figura în Ondina II, în următoarea formă, cu aproximație reconstituită, dar în cele din urmă a renunțat la ea:

Și suflă mai tare și îmblă mai greu
 Pe-a codrilor cale rărite* (a)
 Din stînce bucăți într'a văilor hău
 Se surp', se răstoarnă sdrobite (b)
 Sus lângă palat
 Vezi calu 'nspumat
 El geme 'n genunchi pe-o brîncă (c)
 Pe stîncă (d)

(a) Prin frunzi* poticnește piciorul > Pe-a văilor* > Pe-a codrilor etc.; (b) Se surp, se răstoarnă și țîrle cu vuet; (c) Resgeme și cade pe-o brîncă; (d) În stîncă.

Ca gânduri pallide din ore dalbe
 Sboară danțândeale ființe albe
 Sînt aromatele suflete line
 60 Incinse 'n fluturii de pe 'n grădine
 În coruri nimfele cântă la hore
 Și gem în lirele blânde, sonore
 Ascunse gândure pe dor pe ducă
 Triste și pallide ca o nălucă.
 65 Apoi în citere ele 'ncordară
 Și plin și limpede încet cântară
 Glas a trecutului ce însenină
 Minte cea turbure de gânduri plină:

Pe râul dorului mânat de vânture
 Veni odat'
 70 P'un vas cu vâslele muiate 'n cânture
 Lin Impărat;
 Venit-a Regele să calce văile
 Cătând o sor
 75 Eroi se 'ninimă și plâng femeile
 D'a lui amor;
 El fură munților ecouri tinere
 Cântul la dor
 Răpește buzelor naivei Vinere
 80 Vorbe d'amor;
 Pe munți în negură, pe stânci de cremene
 El a cătat
 O albă vergine să-i fie gemene
 Și te-a aflat;
 85 Tu ești simți[ri]lor sororă gemene
 Sufletul lor
 Regele inimei trebui să-ți semene
 Ca vis cu dor;
 În tine vede-se că e în ceriure
 90 Un Dumnezeu
 Purtând simmetria ș'a ei misterure
 În gândul său;

In dreptul v. 51—52: acoladă și marginal: amoru-i fidel? — proiect rezolvat în Ondina II.

63. cf. același vers și în Ondina II.

La stînga strofei 85—88 acoladă, din momentul în care lucrează la Ondina II, fără nimic specificat. Dealungul, mai la stînga: Vederea, auzul, simțurile nobile. Estetica, însemnare cu scrisul înăisului an de Viena, scrisul Epigonilor, fără legătură, poate, cu poema de aici.

95

Mână dar coardele unele 'ntr'altele
Mână-le lin
Căci ca în sufletu-ți n'a găsit altele
Regele Lin

100

Cântă cu sufletul ce-l varsă bellele
Când plâng d'amor
Să crează lumile, să crează stelele
Că-i tactul lor.

105

Cum zboară îngerii din stelle 'n stelle
Barzii sbor, flutură pre'ntr'a lor bele
Din lungul horelor amestecate
Barzi[i] ridic a lor glasuri bărbate
Arpele 'n cântece par că se sfarmă
Când gem cu sufletul, când zic d'alarmă,
Musica sferelor serafi adoară
Inima lumilor ce-o încongioară

După v. 100, ulterior, după ce s'a sfârșit transcrierea întregului poem, un semn de raliere, ce trimite la marginea filei anterioare (5) unde se află scris: Cântul > Musica și urmează următoarele 6 strofe, reluate pe marginala filei 6. În transcrierea din Marta, ele lipsesc. Ca scris, se situează după transcrierea Ondinei I. Le așezăm față în față, locu lor neputând fi determinat altminteri. (cf. și facsimilul dela pag. 459, cuprinzând forma din coloana a II-a):

O Valhaide mult divină
O tu vis d'amor
O tu notă metalină
Dintr'un cânt de dor

Tu visare 'ntr'aripată
Ce veniși încet
Să fii zeă adorată
Minții de poet

Să fii cântec d'armonie
Sufletului lor
Să fii rază ce învie
Raza ochilor.

Steaună de scânteii divine
Ce din eliseu
O pierdu dintre lumine
Blândul Dumnezeu

Fă ca dulce să răsunec
Intr'o vrajă rea
Pentru inime nebune
Dulce vocea ta

Să stea stelele lucinde
Din curs lin ușor
Să-și asculte tremurânde
Cântecele lor

O Valhaide nemurindă
Ce prin glasul tău
Porți cu mâna-ți albă, blândă
Soartea unui zeu

Tu stăpâna de iubire
Zeului Amor
Ce ți-l dede fericirea
Inger păzitor

Tu gândire răătăcită
Din planul lumesc
Ce-o făcu nesăvârșită
Genul zeesc

Te-a trimis Dumnezeu
C'a s'o săvârșești
Ce lasă 'n nensuflețire
Să însuflețești

Implinește-a ta solie
Daruri* de Orfeu
Fă ca tainic să adie
Dulce glasul tău

Să vezi piatra tremurândă
Dulce voluptos
S'auzi marmură 'ntonândă
Cânt armonios.

In legătură cu versurile 107—112, următoarele glose marginale, ce țin, poate, de Ondina II.

Seraph: putere } Inima complexul lor
Cântec: lege }
Stelle: lumi
Soarele: tot = VIII

Colorile: legile.

107. de fapt adoră însă: încongiură;

110 Dictând în cântece de fericire
 Stelelor tactul lor să le inspire
 Și-apoi cum colorile le-adun-un soare
 Concurg cântările într'o cântare:

115 Ondină
 Cu ochii de dulce lumină
 Cu bucle ce 'nvăluie 'n aur
 Tesaur

120 Idee
 Pierdută 'ntr'o pallidă fee
 Din planul Genesei ce-aleargă
 Ne 'ntreagă

Să 'nvii vii
 Și piatra de care râd timpii
 Și tot ce mai e 'n nesimțire
 În fire.

125 Vin dară
 Căci ochiu-ți e vieață și pară
 Și sufletu-ți dulce magie
 Ce 'nvie

130 Să cânte
 Ce secolii tăcù înainte
 Ș'a munților creștete nalte
 Să salte.

135 Și din amestecul de vise dalbe
 De 'ntre danțândeale ființe albe
 Ese ca cântecul dintre suspine
 Regina albelor nopții regine
 Păru-i ca aurul fața 'ncadrează
 Cunună 'n undele-i se furișează
 P'o liră gingașă și argintie
 140 Mănuța-i coardele le 'ncurcă vie
 Precum pin zilele poetici june
 A idealului îmblă minune
 Ast-fel prin notele lirei d'amor
 Glasul ei tremură dulce, ușor:

109. Ducând în notele de fericire, 111—112 ulterior, după transcriere: dezvoltate în 4 versuri, ce se întâlnesc în Ondina II. 141. Și cum din zilele poetici june; 142. A idealului ese minune; De observat că aceste forme prime, din subsol se reîntâlnesc în Ondina II.

145

Eu nu voi u să fiu o zee
 Frunte 'ncinsă în cununi
 Ci glas jalnic de femee
 Care cântă 'n dor nebun.

150

Voiu să cat în lunga lume
 Frunte albă să desmierd
 Și cum eco pierde-un nume
 În ea gândul meu să pierd,

155

Să înnour fruntea lină
 Cu dulci vise de amor
 Pân a morții albă zână
 Imi va rumpe șirul lor.

160

Un murmur feeric desmiardă voios
 A salei tăcere senină
 Din bolta ferestrei arcate pompos
 Un eco vibrând mandolina
 Un eco ușor
 Setos de amor
 Se 'ncurcă într'a mandolei strună
 Nebună.

165

Și toată viața lui, tot ce-a cules
 Din unde, din munte, din vale
 Tot sufletu-i june, tot scumpu-i eres
 Il pierde în coardele sale
 Vărsându-l cu dor
 Plângând răzător
 El cântă cu buze de miere
 Durere:

170

175

De ce nu-s o floare uscată de vânt
 Și pallă ca fruntea pe moarte
 Ce mila o pierde pe 'n cruci de mormânt
 Cu miros strivit, fără soarte
 C'atunci m'ai lua
 La mine-ai căta
 Gândindă cum e trecătoare
 O floare.

180

146. Bucle 'ncinse în cununi. 175. Ce mila o pierde pe-un sân de mormânt.

Dar eu sunt copilă un tainic amor
 Ce arde 'n o inimă jună
 Un glas de pe buze aprinse de dor
 O minte pustie nebună
 Și dulce descânt
 Pe coarde d'argint
 Când pallida mea nebunie
 Invie.

Dar am o câmpie ce undoe 'n flori
 Câmpia speranțelor mele
 Acolo te-așteaptă râzânde zori
 Pletindu-ți coroană de stele;
 S'aduci prin amor
 De v. eață fior
 In câmpul speranțelor vină
 Ondină!

66 Oct.

AMICULUI FILIMON ILIA

cf. capitolul respectiv, pag. 278

JUNII CORRUȚI

cf. capitolul respectiv pag. 274

RESIGNAȚIUNE

(; din Schiller ;)

Și eu născui în sânul Arcadiei și mie
 Natura mi-a jurat
 La leagănu-mi de aur să-mi dee bucurie
 Și eu născui în sânul Arcadiei dar mie
 O scurtă primă-vară dureri numai mi-a dat.

Odată numai Maiul vieții înflorește
 La mine-a desflorit
 Și zeul lin al păcei, o lume mă jalește!
 Făclia mi-o apleacă, lumina-i asfințește
 Și iasma-i a fugit.

Acuma stau pe podu-ți vecie 'nfricoșată
 Pe podul tău pustiu
 Primește 'mputerirea-mi fortunei adresată
 Ți-o nnapoez năattinsă și nedissigilată
 De fericire 'n lume nemica eu nu știu.

Și Tronului în preajmă ridic a mea-accusare
O jude voalat!
Pe steaua-aceea merse senina zicătoare
Că cumpăna dreptății o porți răsplătitoare
De secolî intronat.

Aci se zice-așteaptă pe cei răi spăimântare
 Cei buni sunt fericiți
 A inimei adâncuri vei da la 'nfățișare
 Enigmei Providenței vei da o deslegare
 Vei ține socoteală de cei nenorociți.

Aci espatriatul o patrie găsește
A suferinței cale spinoasă s'a finit
Divina fiică, care-Adevărul se numește
Care puțini o-adoară, mulțimea-o-ocolește
A vieții melle repezi frâu iute a oprit.

«Îți răsplătesc îmi zise în viciața viitoare
 « O, Dă-mi junețea ta
 «Nu-ți dau nimic acum fără d'astă îndreptare
 Luai avisu-acesta pe viciața viitoare
 Și îi jertfiiu plăcerea din tinerețea mea.

«Dă-mi mie acea femeie scumpă inimei tale
 «Dă-mi mie Laura ta
«De gropi dincolo-amaru-ți luce cu 'ncălmătare
Și sângerând, rumpând-o din inima-arzătoare
Plângeam cu hohot însă am dat-o și pe ea.

« Această-obligațiune la morți e îndreptată
Râzând lumea zicea
« Căci nu vezi mincinoasa de tirani cumpărată
« Umbre ți-a dat în loc de fericire-adevărată
« La terminu-ăstui cambiiu tu n’ei mai esista.

Isteț glumia o oaste de șerpi derâzătoare
« Naintea unui caos de ani zeificat
« Tu tremuri. Ce sunt oare zeitățile tale
« Slabului plan al lumii scorniri mântuitoare
« Ce 'ngeniu al umanei nevoi a 'mprumutat.

« Ce e viitorimea de gropi învăluită
« Vecia ce-i cu care deșert ni te fălești
« Măreață pentru că e cu coji acoperită
« A spaimelor-ne proprii umbră 'nurieșită,
« Pe-oglanda cea pustie a conștiinței omenesti.

«Icoană mincinoasă de finți viețuitoare

Mumia timpului

De balsamul speranței ținute în răcoarea

A gropei locuință; nu acestia oare

60

Li zici tu nemurire 'n febra delirului [?]

Și pe speranți pe cari desminte putrezirea

Bunuri sigure-ai dat

De șeasse mii ani moartea nu-și ține ea tăcerea?

Văzut-a de atuncia vr'un mort reînvierea

65

Să-ți spună că dincolo vei fi recompensat ?

Văzuiu că sboară timpul spre țărmurile tale

Natura înflorind

Că rămânea în urmă-i cadavru demn de jale

Că neci un mort nu ese din umbra gropei sale

70

Și totuși credeam tare divinul jurământ.

Or-ce plăcere 'n lume ți-am junghiat-o ție

Acum m'arunc la tronul-ți acel judecător

Căci surd desprețuit-am a lumii flecărie

Numa 'n a tale bunuri credeam cu frenesie

75

Acum cer recompensa-mi divin răsplătitor!

«Eu îmi iubesc copiii[1] cu egală iubire

Din sfere nevăzute zise-un geniu divin

«Sunt două flori, el zise, ascultă Omenire

«Sunt două flori espuse l'a omului gă sire

80

«Speranța-i una, pe-alta Plăcerea o numim.

Și cine-ați frânt în lume numai una din elle

Cea-laltă n'o aveți.

Cine nu poate crede să guste. E-o părere

Eternă ca și lumea. Renunțe cel ce speră.

85

A lumii istorie a lumii e județ.

Tu ai sperat, răsplata ți-a fost dar acordată

Speranța-i bunul care norocu-ți destină

Putuși să 'ntrebi pe-ai voștrii filosofi vre-odată

Ce se refușă unei minte 'ntraripată

90

Neci însu-Și vecinicia nu poate redă.

1867. April.

ANEXA II

SUB-MANUSCRISUL MARTA

2259,15—51

1. DE CE SĂ MORI TU?

1. Tu nu ești frumoasă Marta, însă capul tău cel blond
Când se lasă cu dulceață peste pieptu-ți ce suspină
Tu îmi pari a fi un înger ce se plânge pe-o ruină
Or-o lună gânditoare pe un nour vagabond.
- 5 2. Astfel treci și tu prin lume... ca un basmu de proroc!
Ești săracă dar bogată, ești mahnită dar senină!
Ce să plângi? De ce să mori tu? Ce poți oare fi de vină
Dacă fața ți-e urâtă, pe când ani-ți sunt de foc.
- 10 3. Când ai ști tu cât simțirea-ți și privirea 'nduioșată
Cât te face de plăcută și de demnă de iubit
Tu ai râde printre lacrimi și-ai ascunde negreșit
In cosița ta de aur fața-ți dulce și șireată.
- 15 4. Altele sunt mai frumoase, mult mai mândre, mai bogate
Dar ca marmura cea rece nu au inimă de fel
Pe când tu!... ești numai suflet. Ești ca îngerul fidel
Ce pe cel care iubește ar veghiă 'n eternitate.
- 20 5. Șterge-ți ochii blondă Marta... ochi-ți negri... două stele
Mari, profunzi ca vecinicia și ca sufletu-ți senin.
O nu știi cât e de dulce, de duios și de divin
De-a te pierde 'n ochi-aceștia străluciți în lacrimi grele.

Titlu: Marta > Blonda. 3. Eu aud pare-că plânge tristul geniu de lumină; 4. Luna — când se primb l'a lene peste luciul vagabond > Or-o lună gânditoare peste-un lăciu vagabond; 12. In cosița ta de aur, fața ta cea vinovată > I.c.t.d.a. fața ta cea supărată > I.c.t.d.a. fața ta înseninată > I.c.t.d.a. fața-ți dulce și vicleană (*ultima formă c.ca 1881*); 13. A.s.m.f. mult mai albe, mai bogate; 15. P.c.t!...e.n. suflet, ești ca îngerul fidel; 17. Nu mai plânge blondă Marta! Ochi-ți negri două stele; 18. In ei arde-eternitatea și-al tău suflet mare, lin > Sânt profunzi ca vecinicia, mare ca sufletu-ți lin; 20. De-a privi în ochi-aceștia înecați de lacrimi rele;

6. O surâzi, surâzi odată! Să te pod vedea . . . o sântă,
O martiră ce surăde printr'a lumii dor și chin
Pe când ochiul ei cel dulce și de lacrimi încă plin
Se ridică pentru-o rugă cătră bolta înstelată.
- 25 7. Ai surâs?! . . . O! ești frumoasă . . . înger ești din paradis
Și mă tem privind la tine . . . căci ți-o jur: nu m'ași miră
Dac'ai prinde aripi albe și la ceriuri ai sbură
Privind lumea cea profană cum se pierde în abis.

869. Dec.

2. DE-AȘ MURI OR DE-AI MURI

1. C'o bucurie tristă te țin acum în brațe
Privire în privire și sân la sân trăim
Și gura ta-mi surăde și ochii tăi mă 'nvață
Când ținem fericirea pe sân cum s'o iubim.
- 5 2. Dar de-oiu muri vr-odată copilă gânditoare
Crezi c'o să 'ncet din stele mai mult a te iubi
Ș'o să petrec în pace prin lumile de soare
In care-oiu dăinui?
- 10 3. Nu, nu copilă scumpă! . . . De-i auzi în noapte
Când vei veghia în rugă la candela de-argint
De-i auzi cum tristă aripa unei șoapte
Te-atinge aiur nd,
- 15 4. De-i auzi vr-o arpă sfărmată, plângătoare
Vuind ca jalea neagră ce geme prin ruini
Să știi că prin a nopții de întunerec mare
La tine dragă vin!
- 20 5. Și să-mi deschizi fereastra să trec o boare sântă
Prin oalele uitate de vestezite flori
Să mângâiu cu suflarea-mi a ta față pălindă
Ochii tăi gânditori.
6. Dar de-i muri *tu* înger de palidă lumină
O ce m'aș face-atuncia mărite Dumnezeu
O să te plâng cu vântul ce fluieră 'n ruină
In rece sborul său ?

24. Se ridică ca o rugă etc.; 25. A.s.?!...O!e.f. . . ești un înger . . . ești un vis; 26. Eu mă tem etc.;
27. *de fapt*: Dac-a (sic!).

DE-AȘ MURI etc. — Titlu: De-aș muri sau de-ai muri; 2. și sân pe sân trăim; 3. Și gura ta m'atrage
și ochii etc.; 8. In care-oiu vieții? 11. suflarea unei șoapte; 12. Te-atinge tremurând; 14. ce tipă
prin ruini; 15. al nopții > a nopții; 20. Și sânii tăi răcori. *Marginal creion roșu, mai târziu, dar neclar*:
Și să mă uit o umbră să sorb amorul;

Strofele 6—9 incl. *barate creion roșu, la o revizye mai târzie (c.ca 1881)*; 21. Dar de-ai muri etc.; 22. o
mare Dumnezeu;

- 25 7. Inger venit din ceriuri, oiu plânge al tău nume
L-oiu sămăna 'n flori palizi și 'n stelele de foc
Cânta-te-aș ca și râul cel scuturat de spume
In nopți ce stau pe loc.
- 30 8. Și aș primblă durerea-mi pe mări necunoscute
Prin stânci ce stau în aer, prin munți cu cap de fier
Prin selbele bătrâne și prin pustii tăcute —
Prin nourii din ceriu.
- 35 9. Pân' ce bătrân și palid, cu cap pleșuv ca stânca
Aș rumpe de pe liră-mi coarde ce nu mai sun
Și ași culcă în piatră inima mea adâncă
Cu dorul ei nebun.

1869, April.

3. DOI ASTRİ

- 5 1. Am văzut doi astri
Strălucind albastri
La un înger pal
M'a 'nnecat seninul
Ș-am privit divinul
Lumei ideal.
- 10 2. Și mi-am zis în mine
Inger cu lumine
Steauă cu noroc
Stăi ah stai în cale
Sufletu-mi e jale
Inima mi-e foc.

1869, Iul.

27. Cânta-te-voiu cu râul ce rumpe 'n albe spume > Cânta-te-aș cu al mării sân sgduit de spume; *de fapt* : Cântate-voiu (*sic*); Cântate-aș (*sic*); 28. Un țarm fără-de noroc! > Un țarm fără noroc! 29 Și voiu primblă durerea-mi prin mări necunoscute; 33. Pân' ce bătrân ș.p. cu capul pleș ca stânca; 34. Voiu rumpe de pe etc.; 35. Și ou culcă etc.; 36. Și capul meu nebun.

DOI ASTRİ. — 8. Inger de lumine; 9. Steauă de noroc.
Concomitent încearcă o a doua formă pentru str. 2-a, dar o părăsește:

Zisu-ți-am eū ție;
Inger de magie

marginal strofa a 2-a e reluată aproape în forma, ce se va întâlni în versiunea din 2255, 302; dar cu o ortografie de tranziție:

Și mi-am zis în mine
Inger cu lumine
Ochi cu-adânc noroc,
Din a vieței tale (a)
Inflorită cale
Cum nu stai în loc?

(a) O, pe-a vieței tale

4. UNDA SPUMĂ

1. Unda spumă, vântul trece
 Cu suflarea-i rece
 Peste marea ce suspină
 Tristă dar senină.
- 5 2. Cum nu-s vântul ce aleargă
 Pe oglinda largă
 Luciul apei de-l încruntă
 Cu undă mărunță?
- 10 3. Căci aş trece suvenire
 Blândă de iubire
 Peste-o mare de misteruri
 Ce coprinde ceruri,
- 15 4. Pintre visele amare
 A copilei care
 O ador, o cânt cum cântă
 Harfa pe o sântă.

1869, *Iuliu*

5. PRIN NOPTI TĂCUTE

1. Prin nopți tăcute
 Prin lunce mute
 Prin vântul iute
 Aud un glas
 Din nor ce trece
 Din luna rece
 Din visuri sece
 Mă scutur treaz.
- 5 2. Lumea senină
 Luna cea plină
 Și marea lină
 Icoană-i sunt
 Ochiu-mi o cată
 In lumea lată
 Cu mintea beată
 Eu plâng și cânt.
- 10 15

Iul. 869

2. Sufletul lui rece,

9—10. Căci aş trece-un vânt de miere
 Vis de mângâiere
 13—16. Peste sufletul în plângeri
 Unui palid înger
 Ce-l ador, îl cânt cum cântă
 Arpa pe o sântă.

PRIN NOPTI TĂCUTE. — Strofa 1-a barată, cu creion roșu, mai târziu, c.ca 1881 ;
 care explică, logic, strofa a 2-a ; 15. Cu mintea bată

8. Văd un obraz, vers

6. CÂND PRIVEȘTI OGLINDA MĂREI

1. Când privești oglinda mării
 Vezi în ea
 Țărmuri verzi și cerul sărei
 Nor și stea
 5 Unda 'n plesnetul ei geme
 Și Eol
 Sună ['n] papura ce freme
 Barcarol.
2. Un minut dacă te-ai pierde
 Tu măcar
 Sub noianul mării verde
 Și amar
 Colo 'n umeda-i pustie
 Ca 'n sicriu
 15 Te-ai simți pe vecinicie
 Mort de viu.
3. Vezi pe buza mea pălită
 Un suris
 Vezi pe fruntea-mi liniștită
 Dulce vis
 20 Și al luncei vânt de vară
 Călduros
 Cântă 'n lira mea amară
 Lânguros.
- [4.] De-ai pătrunde c'o privire
 Al meu sân
 Să vezi marea-i de mâhnire
 Și venin
 Ai cunoaște-atuncîa bine
 Traiul meu:
 30 Suflet mort, zâmbiri senine
 Iată eu.

Iul. 1869.

7. MORTUA EST !

cf. capitolul respectiv, pag. 299

3. Liniștit icoana, *vers părăsit*; 5. Unda-1 cântă, vântu-i geme; 7. Suflă 'n papura ce freme; 9. Un minut mergi de te pierde; 13. Și [în] umeda-1 vecie; 14. În pustiu; 25. De-ai sonda cu-a ta privire

La ce r... Oare totul mi e nebulos?
 Au murit-a-ti copila așa furtiv să fie?
 Au e scop în lume? Tu chip rădător
 Au fost-ai ^{simta} ~~avut~~ ea astăzi să mori?
 Ale e scop în asta, e ^{simt} ~~plăin~~, ateu...
 Pe vînturi, fața nu-i scris Dumnezeu.
 886 Oct.

8. Când

1. Când luna prin noapte pe lume neghina
 Când fîc ce undă se înbracă c-o rație
 Când cîntă ai somnului gîm nădîngi
 Tu tremuri și plîngi.
2. Când luna aruncă o pală lumină
 Prin pomii în flori nădîngi în grădina
 La trunchiul umbră pe tine te așteaptă
 Visând de desceput.
3. Când soarele arde și cerul vîșește
 Ce-a lacului valuri profunde bălăce
 Pe-o barcă ^{împunătoare} ~~înălțată~~ de stîncă ce merg
 La tine alergic.
4. Când vîntul a-o taină, când fîmbla e mută
 Noșterul mîndre prin lumea lăcută
 Culeg pe-a ta frunte sublime visări
 Pe ochi sărutări.
5. Amorului și mișcă aripile și stîrșe
 Tu ochi de curiozitate lungi genele-ti plîmbe
 Și fruntea-mă ^{peste} ~~meditație~~ pe ^{peste} ~~peste~~ și așeri
 Criștii și neghești.

8. CÂND . . .

1. Când luna prin nouri pe lume veghiază
Când fiă-ce undă se 'mbracă c'o rază
Când cântă ai somnului ginii nătângi
Tu tremuri și plângi.
- 5 2. Când luna aruncă o pală lumină
Prin merii în floare 'nșirați în grădină
La trunchiul unuia pe tine te-aștept
Visând de deștept.
- 10 3. Când soarele arde și ceru-i văpae
Pe-a lacului valuri profunde băle
Pe-o barcă împinsă de valuri ce merg
La tine alerg.
- 15 4. Când vântul e-o taină, când frunza e mută
Misterul surăde prin lumea tăcută
Culeg pe-a ta frunte sublime visări,
Pe ochi sărutări.
- 20 5. Amorul își moaiă aripele-i stinse
Tu 'nchizi surâzândă lungi genele-ți plânse
Și fruntea mea pală pe piept ți-[o] așezi
Surăzi și veghezi.
6. Nebună copilă ce-amesteci plăcerea
Cu lacrimi pe care le naște durerea
Nebună copilă cu-amorul ceresc
O cât te iubesc!

Iul. 1869.

9. CÂND MAREA . . .

1. Când marea turbează de valuri împinsă
Și-și scutură coama de spume și vânt
Când nori-alung ziua din lumea cea plânsă
Când tunete cânt

6. Prin pomii în floare etc.; 10. *de fapt*: Ce-a lacului etc. (*sic*); 11. Pe-o barcă mușată de vânturi ce merg;
19. Și fruntea-mi dormindă pe poale ți-așezi.

CÂND MAREA... — *Marginal, în dreptul primei strofe, creion fin, din epoca Mortua est! și chiar mai târziu (c.ca 1871—1872), aceste versuri, cu reminiscențe tari, al căror loc nu poate fi ușor determinat:*

Trecut-ai din lume, ș-adesca îmi pare
Că văd cum treci albă prin stele... un vis!
Dar eu trăiesc încă ca piatra de tare
Cu sufletu 'nchis

(Dar piatra cea rece din mări de durere)

- 5 2. Atunci printre nouri, prin vânt și prin unde
 O rază de aur se toarce ușor
 Și 'n fundul sălbatec al mării pătrunde
 Prin vânt și prin nor.
- 10 3. Ce caută raza din ceruri venită
 Din galbena steauă ce-aleargă prin cer
 Ce caută 'n mare, în noaptea-i cernită
 Und-razele pier?
- 15 4. In fundul cel umed al mării turbate
 In lumea-i noptoașă, în sânu-i de-amar
 Lucește o steauă în piatră schimbată
 In mărgăritar.
- 20 5. E-amantul a stelei ce palidă trece
 Ș-aruncă prin nori a ei rază de nea
 E-amantul căzut dintre stele, ce rece
 In mare muria.

[f. dată].

10. ONDINA

(fantasie)

- 5 1. L-al orelor zilei șirag răsător
 Se 'nșir cele negre și mute
 Ce poartă în suflet mistere de-amor
 Pălite, sublime, tăcute
 Și noaptea din nori
 Pe-aripi de fiori
 Atinge ușoară, cu gândul
 Pământul.
- 10 2. Pe-un cal care soarbe prin nările-i foc
 Din ceață pustiă și rece
 Un june pe vânturi, cu capul în joc
 Cu clipa gândirei se 'ntrece
 Și calu-i turbat
 Sbură necurmat
 Mănat ca de-a spaimelor zână
 Bătrână.
- 15

Titlul ulterior: Ecoul din fereastră, ca și adnotările aplicate în acest manuscris, ulterior, le vom înșălăni la POSTUME.

- 20 3. Pe aripi de munte și stânci de asfalt
 Castelul se nălță, se 'ncruntă
 Și creștetu-i negru și creștetu-i nalt
 De nouri și ani se 'ncăruntă
 Dar astăzi e viu
 Și 'n ton auriu
 Răsună din umbra cea mare
 Cântare.
- 25 4. In mii de lumine ferestrele ard
 Prin cari se văd trecătoare
 Prin tactul cântărei sublime de bard
 Cum danță la umbre ușoare
 Cum danță ușor
 30 Dulci vise de-amor,
 Palatul părea în magie
 Aurie.
- 35 5. Ca cerbul ce s'alță în creștet de stânci,
 Urmă de săgeat' arzătoare,
 E calul ce sare prăpastii adânci
 In sboru-i puternic și mare
 Cu nara arzând
 Cu coama pe vânt
 Odată 'ncă pinten l'împunge
 40 Ș-ajunge.
- 45 6. Iar junele sare ușor de pe el
 Sub mantă-i purtând mandolină,
 Cu inima plină de-amoru-i fidel
 Cu mintea de visure plină,
 De grile de fier
 Al meu cavalier
 S'avântă cătând pe fereastă
 Și-adastă:
- 50 7. Ca gânduri palide din ore dalbe
 Sboară danțându-le ființe albe,
 Par aromatele suflete line
 Duse de zephyrii de prin grădine
 In coruri nymphele cântă la hore
 Și gem în lyrele blânde, sonore,
 55 Ascunse gândure de dor de ducă
 Triste și palide ca o nălucă,

36. puternic — nu pare eroare de copist. In corectările de mai târziu, versul e însoțit întâiu de un semn de întrebare și apoi modificat. 55. Ascunsă* gândure cu* dor de ducă

Apoi în cytere ele 'ncordară
 Și plin și limpede încet cântară
 Glas a trecutului, ce însenină
 60 Mîntea cea turbure de gânduri plină:

8. « Pe râul dorului, mînat de vînture
 Veni odat'
 Pe-un vas cu vîslele, muiate 'n cînture
 Lin-împărat.**

65 9. Venit-a Regele să calce văile
 Cătînd o sor
 Eroi se 'nînimă și plîng femeile
 De-a lui amor.

70 10. El fură nunților ecouri tinere
 Cîntul la dor,
 Răpește buzelor naivei Vinere
 Vorba d'amor

75 11. Pe munți în negură, pe stânci de cremene
 El a cătat
 O albă vergină, să-i fiă gemene
 Și te-a aflat.

80 12. Tu ești cîntărilor sororă gemene
 Sufletul lor
 Regele inimei trebue să-ți semene
 Ca vis cu dor.

13. În tine vede-se că e în ceriure
 Un Dumnezeu
 Purtînd simmètria și-a ei misterure
 În gândul său.

85 14. Mînă dar coardele unele 'ntr'altele
 Mînă-le lin
 Căci ca în sufletu-ți n'a găsit altele
 Regele Lin.

90 15. Cîntă cu doliul, ce-l varsă belele
 Cînd plîng de-amor,
 Să creadă lumile, să creadă stelele
 Că-i tactul lor.

**) Regele Lynos [nota lui Eminescu, ulterioară, pare-se].
 72. La început pare să fi fost, ca'n Ondina I: Vorba amor.

16. Cum sboară îngerii din stele 'n stele
 Barzii sbor, flutură printr'a lor bele
 Din lungul horelor amestecate
 Barzii ridic' a lor glasuri bărbate.
 Arpele 'n cântece par-că se sfarmă
 Când gem cu sufletul, când zic de-alarmă
 Musica sferelor: Seraphi adoară
 Inima lumilor ce-o încongioară
 Dictând în cântece de fericire
 Stelelor tactul lor să le inspire.
 Cum din colorile ce se îmbină
 Naște a soarelui albă lumină,
 Ast-fel prin vocile răsunătoare
 Curge-astă mistică, dulce cântare:
17. Ondină,
 Cu ochii de dulce lumină,
 Cu bucle ce 'nvăluie 'n aur
 Tesaur!
18. Idee,
 Pierdută 'ntr'o palidă fee
 Din planul Genesei, ce-aleargă
 Ne 'ntreagă!
19. Să 'nvii vii
 Și stânca, de care râd timpii
 Și tot ce mai e 'n nesimțire
 În fire?
20. Vin' dară
 Căci ochiu-ți e viață și pară
 Și sufletu-ți blândă magie
 Ce 'nvie.
21. Să cânte
 Ce secolii tăcù înainte
 Și-a munților creștete-nalte
 Să salte.
22. Și din amestecul de vise dalbe
 Dintre dănțândeale ființe albe
 Ese cum cântecul dintre suspine
 Regina albelor nopții regine.
 Păru-i ca aurul fața 'ncadrează
 Cunună 'n undele-i se furișează.

103. *Variante încercate în Ondina I (2259, 6):* Cum din colorile ce se îmbină > Și cum colorile ce se îmbină;
 104. Ese a soarelui albă lumină > Naște etc. *Sub acest vers, cuvântul german: geregelt, scris în caractere gotice;*
 105. Ast-fel din vocile răsunătoare; 106. *id.*

23

13. În tîm vede-se că e în aerul
Un Dumnezeu
Purtând simetria și-a ei mister
În gîntul său.

14. Mână stă cîndele unei mîi-atele
Mână-le lin
(Căci ca în sufletu-ți n-a găsit altel) Căci cîntecul ei e altele
Regela dîm.

15. Cîntă cu doleană, ca-lu versă balala
Cînd plîng de-amor
Să credea lumina, să credea stela
Că-i tactul lor.

Cum stă aîngeri din stela'n stela Cum din cîntecul ei se va la stela
Barză stă flutură printre-a lor belă vîntul
Din lunguța horelor amestecate Dîm în cîntecul ei se va la stela
Barză ridic'-a lor glasuri bîrbate. Săpî din gîntul ei amestecate
Cîntă în cîntecul ei, căci de-a stela
Cînd gemu în cîntecul ei, căci de-a stela
Mîna speretora: Scapă aîngeri, apoi cu gîntul ei se va la stela
Mîna, lumina ca-lu în cîntecul ei
Dictănd în cîntecul ei de-a stela
Stelelor tactul lor să la inspire. Dîm în cîntecul ei se va la stela

Cum din colozile ce se îmbină
Căci aîngeri alba lumina
Fîc fel prin vocile resunătoare
Curge-asta mistică, dulce cîntare:

17. Ondina / O dîm
Cu ochii de dula lumina
Cu buche ce mînuie'n aîng
Tesaur!

Spune-mi cîntecul ei n-are lumina
Dîm în cîntecul ei

Căci lumina cîntă din cîntecul ei
În cîntecul ei

O dîm aîngeri aîngeri
Dîm în cîntecul ei
Căci aîngeri aîngeri
Dîm în cîntecul ei

Căci aîngeri aîngeri
Dîm în cîntecul ei
Căci aîngeri aîngeri
Dîm în cîntecul ei

18.

Ideea

Cierdută într-o palidă fese
Din planul Genelei, ce alungă
neîntregă!

19

Și stăncă, de care^{va} rid timpii
 Și tot ce mai e'n nașințire
 În fire ~

9.0

Vin - dă
 Păci ochii-ți e viață și hară
 Și suflă-ți blândă magie
 Ce 'nvie.

21

Ce secoli tăci înaintă
Și-a muntilor crescute nalte
Să cânte
Să saltă.

22. Și din amestecul de vase dalbe
Dintre dăți, dănde, fiinte albe
Ea ca un cântec dintr-o suspină
Regina albelor nopții regine.

Peu à peu l'air se rafraîchit et la pluie tombe.

Pe-o lire gingașă și argintie,
Mănașă, cordele le năusea vie

Si cum dim dilele poetici, pune

Q idcalului este minimă

cost. fel prin notele lisei de amol

Plamti ei tremura dulce, usor:

Cu matțe biele
 Fete: i albi: i i albi¹ han
 Pădă o tineri: a aplea a tineri
 Las pînă pînă: i i albi - min
 Căci i i i albi de fete potica

- 135 Pe-o liră gingașă și argintie
Mănuța-i coardele le 'ncurcă vie
Și cum din zilele poetici, june
A idealului ese minune
Ast-fel prin notele lirei de-amor
Glasul ei tremură dulce, ușor:
- 140 23. Liră spartă 'n stânca lume,
Suflet stins, muiat în nor,
Plâns amar luat de glume,
Adevărul vrăjitor,
- 145 24. E ființa-mi tremurândă
Care trece 'n infinit,
Ca un fulger fără țintă,
Ca un cap fără zenit.
- 150 25. Și din chinuri ce mă 'nneacă
Eu sorb mirul cel curat
Cum o lebădă se pleacă,
Bând din lacul înghețat.
- 155 26. Și cu moartea cea adâncă
Am schimbat al vieții gând,
Am fost vultur pe o stâncă
Sunt o cruce pe-un mormânt.
- 160 27. Care-i scopul vieții mele
Intreb sufletu 'mpietrit?
Ochiu-i stins, buzele mele
De dureri a 'nvinețit.
28. Crucea 'mi pare gânditoare
Parcă arde-a vieții-mi tort
Și prin neguri mormântare
Privesc fața mea de mort.
- 165 29. Dar atunci când albe zâne
S'or privi 'n sufletul meu
A! gândiți, gândiți la mine
Că am fost în lume eu.

138 bis. *titlul*: Cântul Cassandrei > Cântul unei Cassandre, (acesta din urmă folosit și de Chendi) e ulterior și aparține prefacerilor ce se vor întâlni în Ondina postumă. Cântecul acesta e reluat, marginal și apoi trecut în același caiet, f. 39 v. sub titlul Cântecul lăutarului.

II. REPLICI

POETUL

1. — Tu ești o undă, eu sunt o zare
Eu sînt un țăr mur, tu ești o mare
Tu ești o noapte, eu sunt o stea
Iubita mea.

IUBITA

2. — Tu ești o ziuă, eu sînt un soare
Eu sunt un flutur, tu ești o floare
Eu sînt un templu, tu ești un zeu
Iubitul meu.

3. Tu ești [un] rege, eu sunt regină
Eu [sunt] un caos, tu o lumină
Eu sunt o arpă muiată 'n vînt
Tu ești un cânt.

POETUL

4. — Tu ești o frunte, eu sînt o stemă
Eu sînt un geniu, tu o problemă
Privesc în ochi-ți să te ghicesc
Și te iubesc!

IUBITA

5. — Îți par o noapte, îți par' o taină
Muiată 'n pala a umbrei haină
Îți par un cântec sublim încet
Iubit poet?

6. O tot ce-i mistic, iubite barde,
In acest suflet ce ție-ți arde
Nimica nu e, nimic al meu
E tot al tău.

Iul. 869.

Așa cum se prezintă, textul dela etaj e rezultatul prefacerilor din 1871. Au grafia celor din Inger de pază. Textul inițial, dela 1869—1870, e în variantele din subsol.

Inițial versurile 2 și 6 sunt unul în locul celuilalt. O indicație ulterioară, cu cifre, decide substituîrea.

2. Eu sunt un ostrov tu ești o mare; în versul substituit: țăr mur? — semnul de întrebare marchează indecizia;

4 bis. AMANTA > IUBITA

9—12 Tu ești [un] rege, eu sunt regină
Tu ești un caos, eu o lumină
Tu ești o arpă muiată 'n vînt
Eu sînt un cânt

24. Căci totul este > Ci tot e-al tău > E tot al tău;

inițial, strofa suna:

21—24 O tot ce-i mistic sublim și mare
In acest suflet ce lin tresare,
Fluture-rază, regele meu
E-amorul tău.

12. VIEAȚA MEA FŮ ZIUĂ

1. VieaȚa mea fu ziuă și ceru-'mi un senin
SperanȚa, steaua de-aur mie-'mi luciă în sîn
Până ce-'ntr'al meu suflet d-o-dat-ai apărut
O îngere căzut!
- 5 2. Și două stele negre luciră 'n negru foc
Pe cerul vieȚei mele; — iar geniul-noroc
Mă lasă 'n lume singur, dispăre în abis
De nour și de vis.
- 10 3. O rază din privire-Ți vieaȚa mi-a 'nnegrit,
Din sânul meu speranȚă divină a fugit
Norocul și-a stins steaua . . . De m'ai iubi măcar
O înger de amar!
- 15 4. Dar nu! . . . Din lumea-'mi neagră tu sbori în calea ta
Sub pasul tău pe-arenă de aur vei călcă
Când eu pierdut în noapte-mi nimic nu mai sperez
Ci vecinic te visez.
- [fără dată].

13. LA O ARTISTĂ

I

1. Credeam eri că steaua-Ți e-un suflet de înger
Ce tremură 'n ceruri, un cuget de aur
Ce-arunc-a lui raze 'n o luncă de laur
Cu-al cântului dar.
- 5 2. Iar tu interpretează-a cereștilor plângeri
Credeam că ești chipul ce palida stelă
Aruncă pe-o frunte de undă rebelă
Pe valul amar.
- 10 3. Dar astăzi poetul cu inim'a 'n ceruri
Răpit d'a ta voce în raiu de misteruri
Ș-aduce a minte că 'n cerul deschis
Văzut-a un geniu cântând Reveria
Pe-o arpă de aur c'un: Ave Maria
Și 'n tine revede sublimul său vis.

14. *de fapt*: de-arenă *lapsus pentru*: pe-arenă.

II

1. Cum lebăda vieața ei toată visează un cântec divin
Nu cântecul undei murinde pe luciul mării senin,
2. Cum galbena luncă visează o iarnă întreagă de-un cânt
Nu cântecul ernei cel aspru, nu arpa lui Eol în vânt,
- 5 3. Ci lebăda cântecul morții, al morții cu chipul ei drag
Iar lunca visează de doina voinicului celui pribeag,
4. Ast-fel România uitată 'n Carpatul cel ars și bătrân
Visat-a de glasul tău dulce, de cântu-ți de dorure plin.
- 10 5. Cum lebăda știe că glasul ce ese din luciul adânc
Sunt inimi de lebede stinse ce 'n valuri eterne se plâng,
6. Ast-fel România ea știe că glasul tău dulce divin
Italia, sora ei numai putut-a să-l aibe în sân.
7. Ea dară acum te salută, ea 'n visul ei te-a presupus
Tu vii ca un cântec de soră la sora ce 'n lume s'a dus.
[fără dată].

14. STEAUA VIEȚII

1. Când nori[i] palate fantastice negre
Cu geamuri prin cari se vede zaphyr
Ascult' -ale mării lungi cântece-alegre
Când stele se mir,
- 5 2. Atunci printr-o geană de nour, deschisă,
Din ochiu-i albastru se vede o stea
Ce-mi mirue fruntea c-o rază de vise
C-o rază de nea.
- 10 3. O steauă iubită ce-abia stai pin stele
Un sfânt ochiu de aur ce tremuri [în] nori,
Ai milă și stinge lungi zilele mele
Cobori, o cobori!
[fără dată].

STEAUA VIEȚII. — Titlul vechiu: CÂND NORII... Noul titlu, ca și cele câteva schimbări, din epoca 1871—1872.

9—12 O cine ești steauă ce tremuri în noapte ?
O cine ești suflet pierdut între nori ?
O cine ești cântec pătruns printre șoapte
A nopții răcori ?

15. CÂND SUFLETU-MI NOAPTEA

cf. capitolul *Inger de pașă* pag. 311

16. E INGERUL TĂU OR UMBRA TA?

cf. capitolul *Inger și demon*, pag. 333

17. MUREȘIANU

Tablou dramatic

PERSONELE:

MUREȘIANU
ANUL 1848GENTUL LUMINEI
SILFI DE LUMINĂ

- (: Scena înfățișează un peisaj de-o romanticitate sălbatică în munți. Pe de-o parte stânci sparte și răsturnate, de alta brazi acățați pe vârfuri de stânci, unui răsturnat de vijelii și torente. În fund pe-un deal se vede ruina încă fumegândă a unui sat de colibi, mai în avanscenă turnul vechiu și negru a bisericii satului — c-o mică biserică de lemn, cu ferestrele mici și cu zăbrele, cu muri parte risipiți, cu acoperemântul de șindrile negre și muced. 5 Un aspect trist și de risipă. Asupra întregului plan se revărsă o galbenă lumină de lună. În avanscenă de a lung e un trunchiu răsturnat și putred care coprinde avanscena. Pe el șade Mureșianu visătoriu. Când sună din turn clopotul cu glas dogit 12 ore — miază noaptea — Mureșianu se scoală:)

MUREȘIANU

- Se sbate miază noaptea în inima de-aramă
Din turnul în ruină. Și prin a lumii vamă
10 Neci suflete nu intră, neci suflete nu ies;
Ci prin al nopții aer întunecos și des
Abia pătrunde galben lumina 'n raze rare
Precum se fur speranțe în inime amare.
Când somnul frate-al morții pe lume falnic zace
15 Cu genele-i închise, cu visele-i de pace,
Când palida gândire prin țara morții trece
Și moaiă 'n visuri de-aur aripa ei cea rece
Și cu acea aiasmă a lumii frunte-atinge
Și 'n creeri fantasie și 'n suflet vis încinge,
20 Ce ochiu veghiază umed? ... ce sânge se frământă? ...
Ce suflet țipă 'n doliu? ... ce liră jalnic cântă? ...
Sunt eu! ... Privesc trecutul o marmură barbară,
Pe ea-i gravată aspru ursita-ne amară
Și când văd viitorul cu norii roși de sânge
25 Atunci sufletu-mi geme și inima 'mi se frânge.

Numerotația noastră începe dela textul regisoral. Versurile 8—13 barate cu creionul roșu, probabil când au fost modificate în versiunea 2254. Versurile 14—22 marcate pentru a fi reținute au și trecut chiar în versiunea următoare. Dela 23 înainte barate, după parțiale prefaceri, ce se vor înălăni în versiunea 2254. Schimbările acestea nu se menționează aici.

13. Precum se fură visuri > P. se fur speranțe etc.;

Marginal, în dreptul vers. 8—13, notat în momentul când făcea transcrierea în 2254:

« Am scris-o într'un timp când (a) sufletul meu era pătruns [de] curățenia idealelor (a), când nu eram rănit de îndoială. Lumea mi se prezintă armonioasă cum 1 se prezintă or căru ochiu visionar, netrezit încă, or cărei subiectivități fericite (b) în grădina (b) înflorită a închipuirilor sale ».

(a) când îmi surădea* curățenia ideilor (a)

(b) cu florile (b).

Decis-ai oare, Doamne, ca în etern să fiă
 Românii 'n lanțuri crude . . . și searbăda sclaviă
 Să 'nfigă ochii aspri . . . cu-al lacrimii tipar
 Să brazde pe-a lui față decretul ei amar?
 30 Te blastăm de secolii a lumii neagră gură
 Și sufletu-ți se 'mmoaiă și inima-ți se 'ndură,
 Dar pentru-a mea națiune al tău ochiu e de piatră
 Și sufletu-ți e vitreg și inima maratră.
 Nu vezi că-s zeci de secolii de când ea se sfaramă
 35 Sub cnota plumbuită, sub legea de aramă
 Ce-oprește pentru mintea-i ai minții tale raze
 Lumina ta de aur, lumina ce 'nviază?
 O! toată țara asta ai dat altor popoare
 Incât altar să-ți facă poporul tău loc n'are.
 40 Arând un câmp de pietre în crudele-i sudori
 El seceră spinișul din lucru-i fără spori,
 Privirea lui e cruntă și lacrima venin
 Blăstăm e vorba-i seacă, sufletul lui suspin.
 De cât o viață moartă, un negru vis de jele
 45 Mai bine stinge, Doamne, vieța națiunii mele
 De cât ca soartea oarbă din chin în chin s'o poarte
 Mai bine-atinge-i fruntea cu vântul mării moarte!

ANUL 1848

(: apare din mormânt într-o haină simbolică:) **

18. CHRIST

1. Am luat cartea cea vechiă cu păreții afumați
 Am deschis unsele pagini cu-a lor littere bătrâne
 Strâmbe ca gândirea oarbă unor secole străine
 Triste ca aerul bolnav de sub murii cufundați.
- 5 2. Dar pe pagina din urmă în trăsuri groase și seci
 Te-am văzut născând în paie fața mică și urâtă
 Tu Christos în hieroglyphe stai cu fruntea amărâtă
 Tu Mario, stai tăcută, țepănă, [cu] ochii reci.
- 10 3. Eră timpi aciea Doamne, când gravura grosolană
 Ajută numai al minții sbor de foc cutezător,
 Pe când mâna 'ncă copilă pe ochiul cel arzător
 Nu putea să-l înțeleagă, să-l imite în icoană.

27. Românii 'n lanțuri aspre . . . și etc. 46. De cât ca soartea aspră din etc.;

**. Aici se termină pasagiul detașat pentru s.ms-ul Marta. Urmarea: pe același bărtie, același scris, același timp, în 2254.

CHRIST. — 8. T. M. s. tăcută, ne'spresivă, ochii reci.

- 15 4. Însă sufletul cel vergin te gândiă în nopți senine
Te vedeă râzând prin lacrimi cu zâmbirea ta de înger
Lângă tine 'ngenunchiată mama ta cu triste plângeri
Ardică palidă, sântă, cătră cer a sale mâne.
- 20 5. Și pe bolta cea azură, pe câmpia liniștită
Câmp albastru ca și marea cu flori de-aur sămănat
Inima visă un astru alb ca crinul înfocat
Stea de-argint curat și palid, de lumină înroșită.
- 25 6. Iar sub steaua călătoare ea vedea pustie 'ntinsă
Și prin ea plutind ca umbre Impărați din răsărit
Umbre regii și tăcute ce-urmasu astrul fericit —
Strălucia pustia albă de a lunii raze ninsă.
- 30 7. Iar pe muntele cu dafin și cu codrii de măslin
Povestind povești în nopțe au văzut păstorii steaua
Cu zâmbirea ei ferice și cu razele de neauă
Și-au urmat raza ei sântă la culcușul tău divin.
- 35 8. Azi artistul te concepe ca pe-un rege 'n tronul tău
Dară inima-i pustiă mâna-i fină n-o urmează
De a veacului suflare inima lui este trează
Și în ochiul lui cuminte tu ești om . . . nu Dumnezeu.
- 40 9. Paiul criptei azi e d'aur, ești scăldat în mir ș-oleu
Mama ta e o regină, nu femeia cea săracă,
Azi fantasia-î bogată, dar credința este seacă,
Căci în ochii ironiei tu ești om . . . nu Dumnezeu!
10. Azi ești frasă strălucită, azi ești masca cea regală
Eri ai fost credință simplă, însă sinceră, adâncă,
Impărat fuși Omenirei, crezu 'n tine era stâncă
Azi în marmură te scrie or pe pânză te esală.

869 Dec.

19. DE-AȘ AVEA . . .

cf. capitolul respectiv, pag. 244

20. INGERE PALID . . .

1. Inger palid, îți e mister
Cumcă a lumii valuri și șoapte
Este durere și neagră noapte
Pe lângă cer?

23. U. r. ș. t. c.-u. astrul fericit ..

5

2. Nu știi tu înger oare să sbori
Să lași pământul, trista ruină?
De-ți place cerul, a lui lumină
De ce nu mori?

10

[3.] O, dar pământul încă te ține
În niște lanțuri țesute 'n raiu.
De mult sburai tu în lumi senine
De nu iubiai.

[fără dată].

21. CINE-I?

(: Din drama: Steaua mării:)

5

1. Norul țipă, marea latră
Plioscăind de stânci în veci
Și scheletele de piatră
În natura cea maratră
Stau bătrâne, slabe, seci.

10

2. În castelul trist și mare
Ce se naltă rece, sur
Cu fantasticul lui mur
Printre stânci cu poala 'n mare
Și cu fruntea 'n cer de-azur,

15

3. În castel, isbind de nouri
Stă 'n fereastra ca un arc
Intr-a mării lungi ecouri
Fața 'n vâl de gând și nouri
Al seraphilor monarc.

20

4. Un monarc cu fața pală
Și cu păr de-un aur blând
Iar în ochiu-i rătăcind
Vezi lumina matinală
Stele-albastre strălucind.

Poezia avea la orânduirea casetului, 2 strofe; strofa a III-a, adăosă marginal, cu scrisul poate din 1871—1872, poate ceva mai de vreme.

10. În niște lanțuri ce le jeleşti.

CINE-I? — marginal, ulterior, însemnat: Steaua mării? ca o interogație pentru sine.

La recitirea — pare-se — din 1881 (cf. introducerea acestor anexe) au fost barate cu creion roșu: 4. cea maratră; 13. Intr'a mării lungi ecouri; 14—15. deasemeni barate; 25. eternel? Strofa 6-a reținută cu un arc, tot atunci; Schimbările înregistrate, sus, la etaj, sunt mai târzii; c.ca 1871—1872. Formele prime, dela 1869—1870 sunt următoarele.

11. În castel cu fruntea 'n nouri; 17. Ș.c.p. de-un aur blond; 18. I.î. ochiu-i vagabund; 20. Stele-albastre fără fund,

- 25 5. Cine-i îngerul pe maluri
Ce visează în castel
Când al mării vis rebel
Sfarmă lumile-i de valuri
De pământul eternel?
- 30 6. Cine-i pallida minune
Ce privește parcă 'n veci
Printre stânci de pietre seci
Cum se scutură de spume
Ale mării unde reci?

[*fără dată*].

22. ECTOR ȘI ANDROMACHE

(de Schiller)

ANDROMACHE 1. Vrea Ector în vecie să meargă de la mine
Unde Ahil cu-a sale neăpropiali mâne
Aduce lui Patroclu jertfiri pe ori-ce zi,
5 Cine-o 'nvăța copilu-ți în vremea viitoare
S'arunce lănci și zei Olympului s-adoare
Când Orcul de 'ntuneric în sânu-i te-o 'nghiți.

ECTOR 2. Femeie scumpă mie tu lacrimile seacă
După bătaia cruntă dorința mea ea pleacă
10 Aceste brațe apăr Pergamu-amenințat
Și 'n lupta pentru sânta a zeilor cămine
Eu cad mântuitorul al patriei — și 'n fine
Cobor la râul stygic de glorie urmat.

ANDROMACHE 3. O n-o să mai aud eu a armelor vuire
15 Și fieru-ți în portale va zace 'n lenevire
Marea lui Priam viță d'eroi s-o nimici
Vei merge unde ziua etern nu mai luminează
Cocytul unde 'n lungul pustiilor suspină
Colo unde amoru-ți în Lethe va muri.

HECTOR 4. Or ce dorință 'n mine, în mine-or-ce gândire
20 Le-oiu cufundă în Lethe, în râul de-amuțire
Dar nu și-al meu amor
Auzi-l cel sălbatec cum lângă muri turbează
Incinge-'mi a mea spadă și doliul îți lasă
Căci nu moare în Lethe amorul lui Hector.

1868.

26. Cine-i ziua fără nume; 27. Ce privește tot în veci.

ECTOR ȘI ANDROMACHE. — 12. Cobor la râul stygic de glorie cunoscut.

23. LOCUL ARIPELOR

1. Strecor degetele melle printre buclele'ți de aur
Raze cari cad în valuri pe un sân ce n'am văzut
Căci corsetul ce le-ascunde e o strajă la tesaur
Iară ochi-ți gardianii mă opresc și mă sumut.
- 5 2. Ochii tăi, înșelătorii! A ghici nu-i pot vr-o dată
Căci cu două înțelesuri mă atrag și mă resping
Mă atrag când stau ca ghița cu privirea disperată
Mă resping când plin de flăcări eu de sânul tău m'ating.
- 10 3. O, atunci mâna ta-i tare și respinge cu putere
Mâna mea care profană ar intra în santuar
Să se-ascundă 'n sâni-ți tineri, pe când eu plin de plăcere
Să uit lumea 'n sărutarea-ți și în ochii tăi de jar.
- 15 4. Astăzi însă nu-s ca flama cea profană și avară
Inima mi-e sântă astăzi, cald și dulce-i pieptul meu
Azi sunt cast ca rugăciunea, și timid ca primăvara
Azi iubesc a ta ființă cum iubesc pe Dumnezeu.
- 20 5. Tu surăzi cu ne 'ncrezare? . . . Cât de reă ești tu copilă!
Lasă ca sub gazul rosa* eu la sânu-ți să pătrunz,
Să deschieu corsetul ista . . . Tu roșind să râzi gentilă
Eu s'apăs fruntea-mi arzândă între piepții albi, rotunzi.
6. Și să strecor a mea mână după gātu-ți de zăpadă!
Tu roșești . . . tu nu vrei Marta? . . . O, de-ai ști ce caut eu . . .
Ai surrâde ș-al tău umăr ai lăsa ca să se vadă
Să-ți privesc în ochi cu capul rezemat pe pieptul tău.
- 25 7. Cungiurând c-'un braț molatec gâtul tău cel alb ca zarea
Apăsând fața-ți roșită pe-al meu piept bătând mereu
Eu cu ceea-laltă mână pe-ai tăi umeri de ninsoare
Locul aripelor albe le-aș căta 'n delirul meu —
- 30 8. Locul ciunt unde aripa se 'nalță albă c'argintul
Când tu înger încă 'n ceruri plutiai dulce, fericit,
Locul de-unde-apoi căzură când tu, vizitând pământul
Te-ai uitat . . . și 'n lumea asta ca copilă te-ai trezit.

69.

In dreptul titlului, mai târziu c.ca 1871—1872: Ghazel. (Intenționa să reia motivul?). Cu creionul revizuirii (din 1881?), primele 5 strofe reținute marginal. Strofa a 8-a barată. Tot atunci, cu același creion roșu și modificările privind v. 3 și 24. Formele vechi erau:

3. e o veghiă la tesaur; 24. rezemat pe-umărul tău.

24. NU E STELUȚĂ...

1. Nu e steluță tremurătoare
Să nu gândiască în drum de nor
La altă steauă strălucitoare
La alt amor.
2. Numai o vieță pe gând de moarte
Numai o frunte ce-a 'ngălbenit
Numai un atom fără de soarte
Nu e iubit.
3. Galbena steauă fără lumină
Altar să n'aibă un Dumnezeu
Este-al meu suflet, care declină,
Sufletul meu!

67.

25. DIN LYRA SPARTĂ

1. Din lyra spartă a mea cântare
Sboar' amorită, un glas de vânt,
Să se oprească tânguitoare
Pe un mormânt!
2. Oare femeia pe care mie
Dumnezeu sântul o-a destinat
În patu-acela de cununie
S'a 'nfășurat?
3. O caut, gându-'mi și-o 'nchipuește
Dar n-am văzut-o de când eu sînt...
Oare amorul ce îmi zâmbește
E în mormânt?

67.

26. CARE-O FI ÎN LUME...

1. «Care-o fi în lume și al meu amor?»
Sufletul întreabă inima cu dor.
2. «Va fi mănăstirea cu zidiri cernite
Cu icoane sânte și îngălbenite

NU E STELUȚĂ... — 11. Schimbarea c.ca 1871—1872. Forma veche: Este-al meu suflet, care suspină

CARE-O FI ÎN LUME...—Strofele 1 și 6 barate cu creion roșu, mai târziu (1881?). În dreptul titlului cu slab creion roșu: Gh[azel]. Intenționa să reia motivul sub formă de Ghazel? — cf. și notele Anexelor.

- 3—4. Va fi mănăstirea tristă și cernită
Cu icoana-i sântă și îngălbenită?

- 5 3. « Va fi vitezia cu coif de aramă
L' ale cărei flamuri patria te chiamă
4. « Or va fi o dulce inimă de înger
Să mângâe blândă ale mele plângeri?»
- 10 5. L-am cătat în lume. Unde o să fie
Ingerul cu râsul de-albă veselie?
6. Unde o să-l caut mare Dumnezeu ...
Poate-i v-o fantasm' a sufletului meu?
7. Ba nu nu! Oglinda sufletului meu
Imi arat' adesea dulce chipul său,
- 15 8. Căci oglinda-i rece îmi arat-o zee
Cu suflet de înger, cu chip de femeie
9. Dulce și iubită, sântă și frumoasă
Vergină curată, steauă radioasă
- 20 10. Și să mă iubească, s'o iubesc și eu
Să-i închin vieța sufletului meu.
11. Dar ce râde lumea? Ce râde și spune?
« Femeea nu este ce crezi tu nebune
12. Fața ei e-o mască ce-ascunde-un infern
Și inima-i este blestemul etern
- 25 13. Buza ei e dulce, însă-i de venin
Ochiu-i te omoară, când e mai senin
14. Ş-apoi ce-i amorul? Visu-i și părere
Haina strălucită pusă pe durere».
- 30 15. Dar dacă e ast-fel unde-i a mea zână
Cu chipul de înger muiat în lumină? —
16. — N'a fost neci odată. De-a fost vre-odată
Atunci în mormântul cel rece o cată.
17. De n'a fost — imagine-ți singur în tine
Un înger din ceriuri cu aripi¹⁷ senine
- 35 18. Pe care de-odată cu sufletul tău
Pe lume-l trimise de sus Dumnezeu

17. Dulce și iubită, pallidă și sântă;

19. Și care 'nnainte de-a-l întâlni tu
In sufletul morții ființa-și pierdù.
20. Și cântă pe-ăst inger de dulce amor
Și plânge-l cu jale și plânge-l cu dor,
21. Din sufletu-ți rece tu fă o grădină
Cu râuri de cânturi, cu flori de lumină
22. Colo 'n cimitirul cu cruci risipite
Te primblă adese cu gânduri uimate
23. Alege-ți o cruce, alege-un mormânt
Și zi: Aici doarme amorul meu sânt
24. Și cântă la capu-i și cântă mereu
Dormi dulce și dusă tu sufletul meu!

1867.

27. LA MORMÂNTUL LUI PUMNUL

cf. capitolul respectiv pag. 239

28. NOAPTEA POTOLIT ȘI VÂNĂT

cf. capitolul respectiv pag. 315

29. HORIA

1. Să privesc' Ardealul lunii 'i-e rușine
C-a robii copii 'i pe sub mâni streine
2. Ci 'ntr'un nor de abur, într'un vâl de ceață
Iși ascunde tristă galbena ei față.
3. Horia pe-un munte falnic stă călare
O coroană sură munților se pare
4. Iar Carpații țepeni îngropați în nori
Iși vuiiau pin tunet gândurile lor.
5. Eu am zise-un tunet suflet mare, greu
Dar mai mare suflet bate 'n pieptul său,
6. Fruntea-mi este albă ca de ani o mie
Dară a lui nume mai mult o să ție.

41. Și fă din > Din sufletu-ți etc. *Reținute cu creion roșu: strofa 15 marcată pe margine și: cu râuri de cânturi subliniat.*

HORIA. — Strofa 1 și 2 — barate cu un creion? Poate să fie și o alunecare de creion întâmplător.

7. Nalți suntem noi munții zise-un vechiu Carpat
Dar el e mai mare, că ni-i Impărat.
- 15 8. Atunci luna ese norilor regină,
Fruntea lui cea pală roșu o 'nsenină,
9. Galbenele-i raze încing fruntea-i rece
Că părea din munte diadem de rege
- 20 10. Și un stol de vulturi muntele 'ncongiu
Cugetând că-i Joe, Dumnezeuul lor,
11. Când în miezul nopții, cununat cu nymb
Fulgerul aruncă sus de pe Olym.
- [fără dată].

30. FRUMOASĂ-I . . .

- In locul cel verde și lin
Resfrânge-se cerul senin
Cu norii cei albi de argint
Cu soarele nori sfâșiind.
5. Dumbrava cea verde pe mal
S'oglinde în umedul val
O stâncă stârpită de ger,
Înălț-'a ei frunte spre cer.
Pe stânca sfărmată mă sui
10. Gândirilor aripi le pui
De-acolo cu ochiul uimit
Eu caut colò 'n răsărit
Și caut cu sufletul dus
La cerul pierdut în apus.
15. Cobor apoi stânca în jos
Mă culc între flori cu miros
Ascult la a valului cânt
La gemătul dulce din vânt.
Natura de jur împrejur
20. Pe sus e o boltă de-azur
Pe jos e un verde covor
Țesut cu mii tinere flori.
Văd apa ce tremură lin
Cum vântul o 'ncruntă 'n suspin

17. *de fapt*: Gălbenele, *poate pentru*: Galbenele.

21—22. Când încins cu fală, cununat cu nymb
Fulgerele-aruncă sus de pe Olym.

FRUMOASĂ-I — . . . *Titlul vechiu*: Ziua de azi; *cel nou*: (Frumoasă-i — pe la 1872). *Numerotația din 5 în 5 versuri a lui Eminescu.*

4. Cu soarele norii spărgând; *înlocuirea din acest vers pe la 1872.*

25. Simt zefiri cu-aripe de fiori
 Muiate în miros de flori
 Văd lebede, barcă de vânt,
 Pin unde din aripe dând
 Văd fluturi albastri, ușori
30. Roind și bând miere din flori.
 De ce nu am aripi să sbor
 M-aș face un flutur ușor
 Un flutur ușor și gentil
 Cu suflet voios de copil
35. M-aș pune pe-o floare de crin
 Să-i beau sufletele din sîn
 Căci am eu pe-o floare necas
 Frumoasă-i ca ziua de azi.

1866.

31. LIDA

1. Marea-i tristă 'n vântul serei.
 Pe ruini ce se deșir
 Lida vede-icoana mării
 Și pe fața-i plâng gândiri.
- 5 2. Blonda Lid'-amor gândește
 Marea vede chipu-i pal
 Și 'n adâncu-i zugrăvește
 Prin ruini un ideal.
- 10 3. Un pescar pe țărmuri trece
 Și din placa de argint
 Vede zâna tristă, rece
 Prin risipe rătăcind.
- 15 4. Peste-un an în nopți de vară
 Vezi pe luciul vagabond,
 Cu pescaru 'n luntre sboară
 Al ruinei geniu blond.

36. S.-i. b. sufletul d. s.

Data, cu creion roșu — în timpul lecturii din 1881. Alături, cu același creion: Sonet (?) — intenționa să o transforme în sonet, cum pe altele în ghazal?

LIDA.

5. Blonda Lid'-amor visează; 6. Marea fură chipu-i pal; 7. Și 'n adâncu-i reflectează; 10. Și din valul aplanat; 12. Prin ruine de palat > Prin risipe r. > Prin risipuri rătăcind, 13. Un an trece, se strecoară; 14. Și pe valul vagabond.

32. O CĂLĂRIRE'N ZORI

cf. capitolul respectiv, pag. 245

33. DIN STRĂINĂTATE

cf. capitolul respectiv, pag. 249

34. VENERE ȘI MADONĂ

cf. capitolul respectiv, pag. 286

35. OS MAGNĂ SONATURUM

cf. capitolul *La Heliade*, pag. 256

[36] CÂNTECUL LĂUTARULUI

cf. *Notele anexelor*.

[37] [CÂND CRIVĂȚUL...]

cf. *Notele anexelor*.

[38]. FRAGMENT

Pe fruntea fugoasă a undelor mării
 Resplendă o stea
 Pin aerul luciu de vraja visării
 O rază de nea.

5 In țărml cel negru muiat în lumina
 A lune dormind
 Auzi prin urlarea a mării, senină
 O buhă țipând.

10 Un cântec fantastic pământul răsbate
 Un cântec de dor
 Se pare că vântul în aer se sbate
 Se frânge de-amor.

15 Dar cerul o sală de safir boltită
 Perdele de nori
 A tras peste fața-i ș-acuma cernită
 Ea plânge fiori.

20 Prin poalele rupte a norilor negri
 Sbor fulgere 'n arc
 Și tunetul sboară pin vânturi alegri
 Un falnic monarc.

Și aerul luciu al lumii se stinge
 Ș'un aer de fier
 Ș'așează pe câmpuri, pe marea ce plânge
 Pe munții ce gem.

25 Din nourii sarbezi o rază pătrunde
 Pe-o frunte de val

[39]. LA MOARTEA LUI NEAMȚU

Lăsați clopotul să plângă cu-a lui voce de aramă,
 Lăsați turnul ca să miște a lui inimă de fier,
 Căci de stele mai aproape el le dă acuma samă
 Că un suflet bun și nobil se îndreaptă cătră cer.

5 Clopote, tu simți durerea și urmezi cu-a ta cântare
 Când din stea în stea se suie sufletul într'un avânt,
 Pe când noi urmăm cu pasul cel rărit de întristare
 Lutul palid, fără suflet, să-l depunem în pământ

10 Ochii? Câte dulci imagini au sorbit a lor lumine [!]
 Capul? O, de câte gânduri el a fost împopulat [!]
 Inima? Câtă simțire frământat-a ea în sine?
 Sufletul? Câte speranțe, câte visuri a păstrat?

15 Ș'azi nimic. Lumea gândirei e o lume sfărâmată,
 De lemnoas'a mân' a morții inima e stoars' acum,
 Și imaginile-s șterse, ce prin el treceau odată,
 Sufletul (dacă există) pinte nori își face drum.

20 Ai știut tu, scumpe frate, că pământu-i o ruină?
 Căi o sarcină viața? Că-i martiriu să trăiești?
 Ai știut tu, cumcă moartea e un caos de lumină,
 Că la finea vecinicii te-aștept stelele cerești?

De-a vieții greă enigmă ție-acuma nu-ți mai pasă
 Căci problema ei cea mare la nimic o ai redus
 Pe când nouă 'ncă viața e o cifră nențeleasă
 Și 'nzădar cătăm răspunsul la 'ntrebarea ce ne-am pus.

Fragmentul se termină, ca în transcrierea noastră, cu 1 rând și jumătate de puncte.

LA MOARTEA LUI NEAMȚU

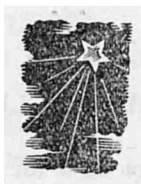
Primele 2 strofe marcate, marginal, cu creion roșu — în 1881? — Versul 7 e deosebit sublimat. La 6: marginal, schimbare intenționată și părăsită (p. că n'a schimbat și v. 8): Sufletul care se urcă luminat din stea în stea.

În dreptul strofei, a 3-a, marginal: Viața-ți de zile era încă plină; 16. parentezul: (dacă există) al lui Eminescu; 20. Că la finea vieții tale te-aștept stelele cerești?

25

Inzădar ne batem capul, triste firi visionare
Să citim din cartea lumii semne ce noi nu le-am scris,
Potrivim șirul de gânduri pe-o sistemă oare-care,
Măsurăm mașina lumii cu acea măsurătoare
Și gândirile-s fantome, și viața este vis.

[fără dată].

ANEXA III

POEMUL PUTNEI

— 1871 —

Literatura serbării dela Putna constituie un capitol prea bogat în date, pentru a ne gândi, câtuși de puțin, să-l prezentăm, fie și în liniile lui generale. Mai ales că alta e intenția acestor rânduri de introducere. Lucrări din cele mai temeinice au ajuns să hotărască atât asupra paternității ideii acestui pelerinaj, cât și a meritelor fiecăruia dintre fruntași. Dacă ideea congresului n'a fost a lui Eminescu, în schimb lucrările de organizare, secretariatul, și nu numai cel administrativ, dar al raporturilor cu presa și cu diverși exponenți ai intelectualității românești, deplasările în interesul organizării însăși și, la Putna, participarea cea mai activă, n'au aflat un al doilea colaborator mai entusiast ca dânsul.

Mai puțin extinsă este însă literatura, în înțelesul restrâns al cuvântului, determinată de istoricul eveniment. Cuvântarea festivă a lui Xenopol, despre care Hasdeu în inimicția lui de moment, susținea că este un prilej de amărăciune sufletească ¹⁾ și cele două cunoscute imnuri ale lui Alecsandri, reproduse în toate gazetele timpului — iată, dimpreună cu discursurile ocazionale ce se vor fi rostit, mai toată literatura inspirată de prăznuirea dela Putna. Singură cetirea atentă a presei din acea vreme ar putea desmormânta anume pagini inspirate, putând sta alături de vibranta epistolă cu care Dumitru Brătianu răspundea apelului redactat, în numele comitetului

¹⁾ După ce explicase în *Columna lui Traian* (II, 31, 23 August 1871) motivele pentru care n'a publicat nicio relațiune despre serbarea dela Putna, Hasdeu revine în numărul următor (*ibid.*, 32, 30 August 1871) și cu subtitlul «Ștefan cel Mare și d. Tit-Liviu Maiorescu» scrie următorul articol, cu atât mai interesant cu cât e cu totul împotriva adevărului:

«Sunt doi ani de zile, de când junimea română, în momentul unei sublime inspirațiuni, concepe o măreață sărbătoare a României pe mormântul celui mai ilustru erou al vieții latine dela Istru.

Școala naționalistă de pretutindeni s'a grăbit pe dată a îmbrățișa cu căldură ideea, isbucnită din inima tinerei generațiuni.

O serbare a Daciei în altarul dela Putna ar fi fost cel mai viguros simptom de reînviere pentru întregul neam al lui Traian.

La 15 August nu a fost o sărbătoare națională în memoria lui Ștefan cel Mare, ci o crudă parodie, țesută și pusă în scenă de către școala cosmopolită din Iași sub perfida conducere a d-lui Maiorescu.

România mergea să inghenunche la cenușa lui Ștefan ca să-și renască în suflet sacra văpaia a simțământului național, purificându-se cât mai în grabă de orribila cangrenă a cosmopolitismului.

Văzutu-s'a însă vr'odată, ca cel înveninat să primească balsamul dătător de viață tocmai dela vipera ce mereu îl otrăvise?

Și cu toate acestea astfel s'a întâmplat.

După ce pălmuiuse în sânul Parlamentului cu o cinică vervă pe însuși părintele doctrinei naționale, d-l Tit-Liviu Maiorescu isbuti să-și strecoare în comitatul studenților din Viena pe vreo câțiva din nenorociți săi adepți, cari compromiseră cea mai frumoasă concepțiune a tinerimii române.

Pentru a face să tresalte inimile și să se înalțe cugetele din naintea strălucitei umbre a Sântului Ștefan, trebui ca tocmai un d-l Xenopol să țină cuvântarea festivă, a căreia citire nu amărăște sufletul cu cea mai tristă impresiune. Nimic cu viață, nimic pronunțat, nimic românesc, totul palid, nedefinit, vag; un discurs ce s'ar fi putut rosti la serbarea memorabilă a ori și cărui bărbat însemnat din ori și care parte a globului pământesc.

În numărul viitor vom publica o schiță mai extinsă din partea unui martor ocular (*nu s'a publicat nimic, în niciun alt număr. n.n.*) despre cele petrecute în sacral altar al celei mai mari glorie naționale, pângărite cu atâta s'fșurare de nelegiuitele buze ce îmbălau mai deunăzi neperitoarea memorie a marelui Bărnuț. Curând, foarte curând trebui spălată crima d-lui Maiorescu și *tutti quanti!*...».

organizator, de către Eminescu. Și încă, poate că am fi departe să putem semna un adevărat monument literar. Și, fără doar și poate că ar fi păcat, dacă...

...Dacă, alături de palidele — ceea ce nu înseamnă că n'au împrumutat solemnității prestigiul autorului lor — dacă alături de palidele imnuri ale lui Alecsandri nu ar fi existând o poemă, cu adevărat senzațională, nu numai pentru nivelul obicinuit al festivităților de acest fel, dar chiar pentru nivelul general al literaturii timpului. Despre acest poem se vorbește pe larg în cartea lui T. V. Ștefanelli, ale cărui amintiri, din cele cu care prieteni și neprieteni au slujit și de atâtea alte ori au obnubilat memoria lui Eminescu, sunt printre cele mai credincioase. Vom transcrie pentru aceasta, paginile în care Ștefanelli povestește întâmplarea, descrie scena și exemplarul de foaie volantă de pe care comunică poezia și sugerează în treacăt ipoteza că poemul ar putea fi de Eminescu:

«Am trebuit să-l părăsesc atunci pe Eminescu, căci și eu și el aveam mult de lucru, dar când soarele începu să se ascundă după piscurile păduraticilor munți iarăși ne-am întâlnit. Acuma avea un teanc de hârtii subsoară și îl purta cu sine. L-am întrebat ce fel de hârtii sunt acelea și mi-a răspuns că este o poezie ce are să o împărtășească a doua zi. Mi-a dat îndată un exemplar din acea poezie pe care începui să o citesc cu glas. Se vede că lui nu i-a plăcut cum o citesc, căci îmi luă repede poezia din mână și punând teancul jos, începui să o citească el însuși cu o deosebită însuflețire, încât și eu stam nemișcat, privind la dânsul și ascultându-l glasul frumos cu care întona el deosebitele strofe ale acestei poezii.

Adâncul sentiment cu care citise Eminescu poezia, îl emoționase astfel, încât nici nu observase că în jurul nostru se strânse mai multă lume care ascultă și ea în tăcere, cuprinsă de farmecul frumoasei declamațiuni a lui Eminescu. Când sfârși Eminescu, izbucni bravo! și minunat! din mulțime. Eminescu își veni în fire și am putut observa că era foarte nemulțumit de aplausul mulțimii. Repede își ridică teancul de jos și se depărta spre partea opusă mănăstirii în direcție spre sat. Eu mă țineam de dânsul și acum îl întrebai de cine-i poezia?

— Nu știu, zise el scurt, mai că brusc, dându-mi să înțeleg, că dorește să curm cu întrebările.

Și astăzi după atâția ani, scriind aceste rânduri, și având înaintea mea *același* exemplar de poezie ce mi l-a dat atunci Eminescu, mă întreb cine-i autorul acestei poezii pe care a împărtășit-o Eminescu. Eram atunci convins că-i de Eminescu, care în modestia sa nu voia să o mărturisească, dar cu toate cercetările mele la Slavici și alții nu am putut afla autorul nici până azi. Poezia este tipărită în tipografia Bucurului Român din Iași și are 24 de strofe. Eminescu a împărtășit-o în ziua serbării între public, dar în dările de seamă ce au apărut asupra serbării în ziarele din România nu am aflat-o nicăieri reprodușă sau amintită»¹⁾.

Problema paternității acestei ode ne-a preocupat ani de-a-rândul și ne amintim să-i fi dat glas în coloanele *Cuvântului*, în 1932, în momentul când d-l G. Călinescu dădea tiparului compacte și senzaționale texte inedite din Eminescu. Două sunt chestiunile ce se pun, după cum poemul se presupune a fi sau a nu fi — de Eminescu.

Cum manuscrisele nu conțin decât vagi urme, din epoca aceasta, în care să se vorbească de Ștefan cel Mare²⁾

¹⁾ T. V. Ștefanelli: *Amintiri despre Eminescu*, 1914, pag. III—III.

²⁾ În unul din caetele de Viena, ms. 2287, 24, cu scrisul de Viena, acest crâmpei, în care apare, în alt ritm, numele lui Ștefan:

E ca și când
Soarele-ar apune pentru totdeauna
Și lumea-ar rămânea în întuneric
Etern. Se pare
Că cerul e-un palat de Imperator
Deșert pustiu — căci D-zeu e mort
De ce se par
Toate acestea inimei umane
Pentru doi ochi — doi singuri ochi
S'a nchis pe lume.
O Ștefan! Ștefan — tu lumina * oricărui *
Te-ai stins și am rămas în întuneric

Să amintim tot aici, un incident, care ar fi putut însemna un început de clarificare, dacă n'ar fi fost, cum s'a dovedit, în curând, o falsă alarmă.

Nu mică ne-a fost emoția când, în Mihai Eminescu, *Poeme inedite*, nr. 3 din Biblioteca Iașilor, Editura Librăriei Socer & C-ie, Iași. [1913], am dat peste câteva crâmpeie din poemul Putnei, dar cu versurile frânte, în chipul acesta:

Și strunile plesnite
Și harfa desfăcută
În salcia pletoasă
De care atârna
etc. etc.

iar la sfârșitul broșurii, la pag. 64: «Nota. Originalul acestor poeme se găsește în colecția Academiei Române. Colecția donată de d-l Titu Maiorescu».

(de un cult al Voevodului, căruia îi va închina și Doina din 1883, e inutil a mai pomeni), cum pe de altă parte colecțiile de foi volante nu ne-au lăsat un atare text (și încă, ar trebui să dăm de un text, pe care poetul sau vreun familiar l-ar fi autentificat) — rămâne ca numai pe bază de deducții să se pledeze pentru paternitatea - Eminescu. Un studiu al imaginilor, al versificației, al întorsăturilor oratorice și, mai mult, al concepției și nivelului acestei ode ar putea înlesni anume concluzii. Așa de pildă, în întâia lui odă tipărită, la mormântul lui Pumnul, v. 19: *Căci, ah! geniul mare...* și, aici, v. 83: *Ah! cântă la mormântul etc.* Ca lexic: v. 75: *Dar spiritul sondează și 'n mușchiul etc.* și f.g. 4(8 (subsol v 35), *De-ai sonda cu-a ta privire.* Imagina salciei pletoase apare în *Un roman* (amplificare a junei poezii *Din străinătate*), și în *Împărat și Proletar* iar a harfei spânzurată în salcie în *Panorama deșertăciunilor*, ale cărei începuturi urcă poate și mai înainte de 1871:

Dar venit-a judecata și de sâlcu plângătoare
Cântărețul își anină arfa lui tremurătoare...

Este, după aceea, întregul nivel, fiorul sacru ce se desprinde din fiecare strofă, strânsa compoziție a poemei, (care cu excepția strofelor 15—18. *O mamelor rcmâne!*... se menține la aceeași altitudine) dimpreună cu câtă discreție psihologică se degajă din relațiunea lui Ștefanelli — iată tot atâtea motive *pentru*. (Numerotația strofelor, presupunând că aparține foilor volante, ar intra și ea între particularitățile de epocă ale scrisului eminescian). Și în cazul acestor ea s'ar cuveni să ocupe un loc de frunte între poemele lui postume, alături de *Panorama deșertăciunilor*, *Gemenii*, *Diamantul Nordului*, etc.

Dar dacă, totuși, poema nu e a lui Eminescu? Rămâne să aflăm a cui e, pentru a i-o restitui cu toate onorurile, și pentru că e un veritabil tezaur dar și pentru că a făcut obiectul admirației lui Eminescu. Și cercetarea trebuie să-și pună ca primă întrebare: *Cine dintre poeții noștri putea, la epoca aceasta, să scrie un poem de amploarea, perfecțiunea și înalta inspirație a poemului Putnei?*

[INCHINARE LUI ȘTEFAN VODĂ]

1. Și strunile plesnite și harpa desfăcută
In salcia pletoasă, de care atârână
L'a Isterului râpe, acuma este mută,
Și cântul ei de aur nu pot a-l deșteptă.
- 5 2. Ce vânt trăgând s'aude sub crengile plecate
Spre unda cristalină ce fuge șopotind,
Și umbrele din apă tot rânduri înecate
Se par că lasă 'n urmă o voce suspinând?
- 10 3. Durere!... și-i profundă când România plânge
Cu fruntea 'nfășurată de doliu la mormânt;
Durere-i pretutindeni, durerea se răsfrânge
In valea și Carpatul ce-i românesc pământ.
- 15 4. Ca valurile mării ce 'n sânul-i se frământă
Și spre un țărm sau stâncă se 'mping a se opri:
Așa durerea sparge o țară și s'avântă
Colo spre mănăstire la Putna a lovi.

Ne-am uitat mai atent la broșură. Ea venea dela Iași și purta data de intrare în bibliotecă: 1913. Cartea lui Ștefanelli, singurul izvor ce cunoașteam, al poemului, purta data: 1914. Dar: cartea lui Ștefanelli e înregistrată în *Junimea Literară*, X, 12, din Decembrie 1913, iar judecând după *Creșterea Colecțiilor* academice, unde broșura de Iași e înregistrată, ea va fi apărut după Sept. 1913. Așa dar, broșura va fi cunoscut textul poemului din cartea lui Ștefanelli.

Mai mult: toate poemele, *Un roman*, *Călin Nebunul*, etc. au versurile frânte, își zic *inedite* și sunt luate din volumele lui Chendi...

... Deducțiuni inutile dacă eram atent cu un minut mai de vreme. În ediția sa din 1927, dl. Octav Minar trece în lista edițiilor din Poeziile lui Eminescu și: *Poeze inedite* (ediția Octav Minar, 1914).

5. De printre munți, câmpie, din unghiuri depărtate
Din târguri, municipii, cotune, un popor
De-acelaș curat sânge, se scoală să ia parte
20 La zi de sărbătoare, la rugăciune 'n cor.
6. Cu-a națiunii cruce, de secolii ferecată,
Ca pelerin sosește la noua Golgotă
Unde eroul zace și țărna-i fu uitată.
Tăcere!... Este ora acum a ne rugă.
- 25 7. «Mărire ție Doamne! O Iehova mărire!
Ce verși în noi durerea ca balsamul ceresc
Să curăți moliciunea, nedemnă moștenire,
La pragul casei tale, palat dumnezeesc».
8. Virtutea românească, virtutea strălucită
30 De patrie și lege, aici în sanctuar
Se știe 'nmormântată. O dalbă zi-i sosită,
Poporul stă 'n genunche s'o 'nvețe la altar.
9. Și imn de rugăciune sub bolțile bătrâne
Vibrează cu putere, și fumul majestuos
35 De smirnă, de tămâie, din vasele divine
Se urcă către tâmplă în nour luminos.
10. Stă sus martirul lumii ce-i Dumnezeu putinte,
Iar jos l'a lui picioare mormântul umilit
Al omului, în care un snop de oseminte
40 E-o mână de cenușă, odor neprețuit.
11. Din astă catacombă și mucedă și rece,
Din ist sicriu de ghiață în noapte 'nfășurat
Cu giulgiul nepăsării, un fulger iaca trece
Și de-a virtuții raze tot templu-i decorat.
- 45 12. În nimbul ce 'ncunună mormântul se zărește:
Lipnițul, Grumăzeștii și Balta și Ciceu,
Dumbrava roșă, Baia și cum îngălbinește
Făloasa semilună la Racova de greu.
13. Dar printre fum și lupte în cercul de lumină
50 Se văd cerești casteluri de-a lui Hristos țării,
Și între ele-i Putna în care-adânc se 'nchină
Lui Ștefan Vodă astăzi ai României fii.

- 55 14. Aice e fântâna cea plină de mărire,
De sânta pietate, de-al patriei amor;
Aice-i eroismul ce trăznet de 'ngrozire
Fu dușmanilor țării sfărmand trufia lor.
- 60 15. O mamelor române! aduceți-v' aminte
Că dintre voi fu una: Elena, ce ne-a dat
A patriei mărire! Și când lipiți fierbinte
La sânul vostru pruncul, îi dați un sărutat,
16. Un sărutat de mamă, extas de bucurie
Ce numai sus în ceruri se poate repetă,
In numele lui Ștefan îl dați să reînvie,
Și duceți pruncul vostru la Putna 'l închină.
- 65 17. Iar tu junime verde, la ist isvor de viață
Cu unde de virtute ce-i a mărirei loc:
Învăță-a iubi țara, a o iubi învăță
Și 'n el inimă, suflet călește-ți ca 'ntr'un foc.
- 70 18. Așa junime scumpă, frumoasă auroră
A patriei române! Al vostru viitor,
Și-al națiunii soare, din a virtuții horă
Se naște, vă surâde, vă cată cu amor.
- 75 19. In leagănul de moarte vederea nu pătrunde
Că-i noapte fără ziuă, că-i soarele apus;
Dar spiritul sondează și 'n mușchiul lui, fecunde
Seminți de lauri zice: că Ștefan v'au depus.
- 80 20. Din turnul mănăstirei cu fruntea 'ncărunțită
De patru secolii cântă un glas armonios
Și-a lui vibraire dulce de-aramă curățită
Prin flăcări întreite, e imn religios.
21. E-a clopotului Buga, suspin și lamentare
Ce-a munților ecouri de freamăt le-au împlut.
Ah! cântă la mormântul ce astăzi e 'n serbare
Că glasu-ți pentru lume și cer este făcut.
- 85 22. Te leagănă pe vânturi, și-a ta melancolie
Misterioasă limbă în inimă lovind,
Fă lacrimi să curgă, colo fă 'n veșnicie
Eroul să tresalte, al tău glas auzind.

23. Și strunile plesnite, și harpa desfăcută
90 În salcia pletoasă, de care atârnă
L'a Isterului râpe, acuma este mută
Și cântul ei de aur nu pot a-l deșteptă.
24. O munți și văi profunde, oh! dați-mi pentru-un nume
Sublima voastră voce, că-i trist sufletul meu.
95 Dar bardul nu, nu cântă... el plânge și-apoi spune:
O Ștefan! tu ești mare și la mormântul tău!

N O T E

S.MS-UL ELENA

2259,1—14 v.

(la fiecare titlu, s'a notat în parantez pagina din sub-manuscris)

ELENA (pag. 1—2 v.) cf. *Mortua est* la *Note și Variante*.

LA O ARTISTĂ (pag. 3—3 v.) cf. *Note și Variante*.

SERATA (pag. 3 v.—7 v.). Publicată de Il. Chendi întâu în *Voința Națională* din 25 Decembrie 1904 și apoi în M. Eminescu, *Poezii Postume*, Minerva, 1905, pag. 1—9, sub titlul *Ondina*. Este, așa cum s'a menționat, și în introducerea la Anexe, transcrierea combinată a două versiuni — pentru înlesnire le vom spune: *Ondina I* și *Ondina II* — pe care, din întemeiate motive, noi le tipărim separat. Între întâia formă, datată 1866, purtând titlul *Serata* și copiată în s.ms.-ul *Elena*, la 1867 și a doua formă, purtând, aceasta, titlul *Ondina* și copiată în s.ms.-ul *Marta*, la 1870 sunt diferențe mai importante, decât acelea — «puține deosebiri» — pe care le afla Il. Chendi. Consequent principiului său de a combina o formă cât mai artistică, Chendi a ales o formă de ici, una de colo și a înglobat în descrierea din «Note» caracterele amândoror versiunilor. «Numerotarea strofelor de Eminescu» nu se aplică decât la *Ondina II*.

Serata (alias *Ondina I*) nu are strofe numerotate. Din diferite lacune ale textului se vede a fi o copie de pe un text anterior. Aplicațiile ulterioare, ce preced trecerea spre a doua versiune, se înțelege că aparțin acesteia din urmă. Variante pentru *Ondina I* în ms. 2254,18—18 v. unde se găsesc doar 3 strofe, a 2-a, a 5-a, a 28-a și cele câteva ecuații, întâlnite și'n s.ms.-ul *Elena*:

2254,18—18 v.

Str. a 2-a: 13. Și calul turbat; 15. Mănat ca de[-a] spaimelor zână.

Str. a 5-a: 33. Ca cerbul ce sboară din creștet de stânci > Ca c.c. s'altă în creștet d.s.; 36. I. sboru-i puternic și mare; 38. În coama cu vânt > [Cu] coama în vânt.

Str. a 28-a: 167. Tot sufletu-i tânăr, t. s.-i. e.; 168. Îl varsă în coardele sale; 169. Îl varsă cu-amor; 171. Descrie cu buze de miere.

Și:

Seraph: putere

Cântec: lege

Colorile: legile

Stelle: lumi

Soarele: Univers > Tot

Inima: complexul lor.

AMICULUI FILIMON ILIA (pag. 7 v.—9 v.) cf. *Note și Variante*.

JUNII CORRUPTI (pag. 9 v.—11 v.) cf. *Note și Variante*.

RESIGNAȚIUNE (pag. 12—14 v.). Pentru anume sugestii biografice, cu neputință de determinat încă, transcriem următoarea notiță, cu care Schiller însoțea poeziile *Der Kampf* și *Resignation*, tipărite întâi în *Rheinische Thalia*, 1786. Întâia purta titlul: *Libertinaj (în vechiul sens) al pasiunii* și adaosul: *Când Laura s'a măritat în 1782*. Nota se referea la amândouă: «Mi-am făcut cu atât mai puțin scrupul să admit această poezie și următoarea, *Resignațiune*, cu cât aștept dela cititori să-mi facă dreptate și să nu asemuiească o exaltare pasională cu un sistem

filosofic nici disperarea unui amant imaginar drept profesunea de credință a poetului. Altminteri ar trebui să plângem pe poetul dramatic ce-și poate rareori desvolta întriga fără să amestece un scelerat iar Milton și Klopstock ar fi deci cu atât mai perversi cu cât au reușit mai bine ca oricine în zăgrăvirea demonilor!».

Resignațiune poartă în *Thalia*, 1786, următorul adaos în titlu: *Eine Phantasie*. Totuși, dreptatea pare să fie de partea biografilor când privesc aceste «impetuoase poeme», ca foarte personale și când recomandă să fie citite în redactarea lor originară, nu în aceea îndulcită, de mai târziu. «Schiller și Charlotte, scrie Wolfgang Golther, biruiseră în a lor «Gigantică luptă a datoriei», așa că niciun reproș nu poate fi formulat cu privire la relațiile lor».

Tipărită pentru întâia dată în întregime, aici, *Resignațiune*, despre care se poate spune că e tradusă «cu multă libertate»¹⁾ reprezintă, totuși, unul din cele mai interesante documente din adolescența poetului.

SMS-UL MARTA

2259,15—51 v.

1. *DE CE SĂ MORI TU?* (pag. 16—16 v.). Tipărită de Chendi, întâiu în *Semăndătorul*, II, 9 Martie 1903, apoi în *op. cit.*, pag. 14—15, numai cu variantele versurilor 3 și 4. Ca preste tot, selecție arbitrară a variantelor. Aceiași principiu și în ediția Cuza (pag. 83), care anunța «îndreptări după manuscris».

2. *DE-AȘI MURI ORI DE-AI MURI* (pag. 16 v.—17). Tipărită de Chendi întâiu în *Semăndătorul*, II, 13 Apr. 1903, apoi în *op. cit.*, pag. 16—17, cu titlul redus și cu suprimarea strofelor 6, 7, 8 și 9, reintegrate la Note, pag. 266. Ediția Cuza, pag. 84, o tipărește întreagă.

De-aș muri... se mai află în ms. 2262,3, cu un scris mai vechiu, cca. 1867—1868, pe o filă de coală, tipic brouillonară, dimpreună cu o strofă *Că vieața-i un basmu*... (din *Mortua est*), cu *Doi astri* și o poezie înrudită: *O stea pin ceruri*..., care deși lăsată de o parte din copia s.-ms.-ului *Marta* se transcrie, aici, pentru că face parte din aceeași familie de motive.

Variantele din 2262, 3, se raportă, evident, la textul din *Anexe*. Pentru mai ușoară orientare ele se așează pe grupe (strofe).

2262,3

Titlu: De-ași muri seu de-a muri;

2. P.i.p.s.s. pe s.t.; 3. Și buza ta m'atrage și ochii ne învață > Și gura ta etc.; 4. Când ținem fericirea cum trebuie să iubim > C.ț.f. pe sân cum s'o iubim;
6. Crezi c'o să 'ncet din ceruri mai mult a te nubi > C.c'o s.'n d. stele m.m.a.t.i.; 7. Și o să sbor în pace pin lumile de soare > Și-o să petrec în pace etc.; 8. In cari-oiu vieții (sic);
11. De-i auzi cum tristă suflarea unei șoapte; 12. Te-atinge tremurând;
13. De-i auzi vr-o arpă s.p.; 14. V.c.i.n. ce țipă pin ruini; 15. Să știi că pe a nopții, de întuneric mare — > Să știi că pintr-a n.d.i.m. —; 16. Cu cântec surd eu vin > La tine dragă vin;
19. pătrundă; 20. Și sânii tăi răcori;
21. Dar de-ai muri tu înger de pallidă lumină; 22. Ce-aș face eu atunci o mare Dumnezeu? > O ce m'aș face-atunci etc.;
25. I.v.d.c. oiu plânge al t.n. > I.v.d.c. aș plânge a.t.n.; 27. Cânta-te-voiu cu râul ce rumpe 'n albe spume;
28. Un țarm fără noroc.
29. Și voiu primbla durerea-mi prin mări necunoscute; 30. aer pin; 31. pin pustii tăcute; 32. Pin nouri din ceriu;
33. Pân ce bătrân și palid cu capul pleș ca stânca; 34. Voiu rumpe de pe liră-mi c.c.n.m.s.; 35. Și voiu > Și oiu culca i.p.i.m.a.; 36. Un bard pustiu nebun > Și capul meu nebun.

2262,3.

[O STEA PIN CERURI ...]

O stea pin ceruri o văd că trece
Și eu un nume i-am pus din sbor
Numele unei inime rece
Fără fior.

¹⁾ G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, III, 1935, pag. 307.

- 8 Ea nevăzută acum se stinge
Nimeni în sboru-i n-o a urmărit
Numai un ochiu singur umed* o plânge
Căci-o-a iubit.
- 10 Știi de ce stelei i-am dat un nume
Numele unui suflet răcit
Ce acum palid, uitat de lume
A 'mbătrânit?
- 15 Pentru că ochiul ce lăcrimează
După-acea steauă care s'a stins
Este-al meu suflet ce meditează
E ochiul meu plâns.

3. *DOI AȘTRI* (pag. 17). Publicată întâi de Chendi, *op. cit.*, pag. 20.

Cea mai veche versiune în ms. 2262,3, despre care s'a amintit și pare să fie din 1868—1869. Variantele le dăm mai jos.

A doua versiune e aceea din s.ms.-ul *Marta*, cca. 1870. cf. *Anexo.*

A treia versiune se află în ms. 2255,302, pe o scrisoare a fratelui său Șerban, expediată din Botoșani, 30/11/872, prin care i se făceau reproșuri că nu s'a scris la Universitate (în Berlin). Așa dar, cronologic, se situează după aceasta. E un scris de Berlin, excelent reper grafologic, și care arată că la această dată încă mai lucra la s.ms.-ul *Marta*. Dealtminteri strofa a 2-a din această versiune e redactată întâi pe fila respectivă din s.ms.-ul *Marta*. Le deosebește întrucâtva ortografia.

Să adăugăm că în 1872 încearcă și o a 3-a strofă.

2262,3

4. M'annecat seninul; 5. Am văzut divinul > A. privit d.; 8. Inger de lumine; 9. Inger de noroc;
10. Stai a.s.î.c.; 11. Pieptul meu e jale.

2255,302

Am văzut doi astri
Strălucind albaștri
Sub o frunte 'n vis
M'a 'nnecat seninul
Când priviu* divinul
Blândul lor suris.

Și mi-am zis în mine:
Inger cu lumine
De-un adânc noroc...
Din a vieții tale
Înflorită cale
Cum nu stai în loc.

În a ta privire (a)
Cu întreagă-mi fire

(a) Te-ași privi
N'o privire.

4. *UNDA SPUMĂ* (pag. 17 v.). Publicată întâi în *Semănătorul*, II, 13 Apr. 1903 și Chendi, *Postume*, pag. 18—19. Indicație greșită în privința strofei a 3-a. Afară de strofa a 2-a toate celelalte 3 au variante.

Ediția Cuza indică: Revista «Sânziana» An. 1913. Iași.

Nici la indicele anului I, nici în vreo altă pagină a revistei, care începe la Noemvrie 1912 și sfârșește în Octomvrie 1913, nu se află nimic. Scrisul lui Al. Sadi-Ionescu a notat pe numărul 10—12 (Aug.-Oct. 1913). *apărut în Mart, 1914.*

O STEA PIN CERURI... — 5—6. Lumea-adormită nu vede sboru-i

Eu singur numai o-am urmărit;

5. Nimeni n'o vede când ea se stinge > Ea nevăzută etc.; 9. Spuneți-mi mie stelei > Știi de ce stelei etc.;
12. Stă pe murit?

5. *PRIN NOPTI TĂCUTE* (pag. 17 v.—18). Publicată întâiu în ediția Cuza, pag. 73.

6. *CÂND PRIVEȘTI OGLINDA MĂREI* (pag. 18—18 v.). Publicată întâiu în ediția Cuza, pag. 82.

7. *MORTUA EST* (pag. 18 v.—20 v.) cf. capitolul respectiv la *Note și Variante*.

8. *CÂND...* (pag. 20 v.—21). Publicată întâiu în Chendi, *Postume*, pag. 21—22. Indicația: «S'a suprimat strofa dela început», pe care o dă la Note. Ediția Cuza: «Prima strofă adăugată după manuscris».

9. *CÂND MAREBA...* (pag. 21). Întâiu în Chendi, *Post.*, 24—25. Ed. Cuza: «Cu îndreptări după manuscris».

10. *ONDINA* (pag. 21 v.—25). Am amintit la introducerea *Anexelor*, cum și la *Serata (Ondina I)*, în ce măsură versiunile acestea se cuveniau tipărite aparte.

Studiul evoluției acestui motiv se va putea face, într'un chip satisfăcător, abia când vom fi publicat în secțiunea *Postumelor*, versiunea *Ecolul din fereastră* (alias *Ondina III*), redactată cu aproximație în 1872, unde se află intercalată *Sara pe deal*.

Cetitorul poate urmări, de pe acum o serie de diferențe ortografice între *Ondina I* și *Ondina II*, ale cărei concluzii sunt la îndemâna oricui: D. p.:

15. țină (I), țină (II); 17. arripă, asphalt (I), aripă, asfalt (II); 27. cântării (I), cântărei (II); 49. dan-ciân-dele (I), dan-șian-dele (II); 51. zephyru (I și II); 52. nimfele (I), nymphele (II); 53. lirele (I), lyrele (II); 56. citere (I), cytere (II). etc.

Am amintit, la capitolul *Din strădănatate*, că în același număr al *Familiei* (II, 21, 17/29 Iulie 1866) V. Ranta Buticescu începe publicarea unui studiu despre «Datinele poporului român». Fără a trage vreo concluzie, pasagiul despre «Lin Lin marmalin» poate fi reținut pentru valoarea lui intrinsecă:

«In colinda aceasta [de Crăciun, în Transilvania, pe sub Meseș] după tot șirul se cântă cu o melodie doinică exclamațiunea «Lin Lin marmalin». Ce va să zică exclamațiunea aceasta?

Cuvântul «Lin» noi românu l-am primit chiar dela Greci. Linos a fost la Greci un poet și un om înțelept — și cade în timpurile cele mai primitive ale culturii grecești. Dela acesta a învățat Orfeu citera și acesta a așezat leagănul culturii, filosofiei și a științei generale în ținutul Tesaliei, în locul și patria cea romantică a muzelor. Moartea lui Linos fu pricinuită prin Febus, cu care rivaliza în cântare și dela el va începe exclamațiunea de durere «Linos» care fu cântată de Greci până târziu, și despre care zice Omer, că se cântă de copii, mai ales la storsul vinului cu o melodie moale, tânguitoare. Dela Greci, precum ni spune Erodotos și Esichius, cântarea «Linos» fu propagată mai la toate popoarele răsăritene, la cari însă prin astă cântare nu se geala Linos intru atâta, ci era o exclamațiune cu care se plânge junia de curând trecută».

11. *REPLICI* (pag. 25—25 v.). Tipărită întâiu în *Semăntorul*, II, 9 Martie 1903, apoi în Chendi, *Post.*, 26—27—. Su-prină două strofe, pe care le publică la Note.

12. *VIEAȚA MEA FU ZIUĂ* (pag. 25 v.—26). Întâiu, în Chendi, *Post.*, 28—29.

13. *LA O ARTISTĂ* (pag. 26—26 v.). Am amintit în capitolul *La o artistă*, unde s'a precizat că cele 2 poezii, scrise la epoci deosebite, nu sunt inspirate de aceeași artistă, că eroina acestei poezii postume este Carlotta Patti, cântăreața, ce în Martie 1869, dădea un concert în Teatrul Național.

Românul (XIII, Miercuri, 12 Martie 1869) publică următoarea notiță, pe care o repetă și în numărul său de Vineri, 14 Martie:

CARLOTTA PATTI

Bucureștiul, această capitală orîntală, care din zi în zi, c'o răpeziciune necrezută își întinde renu-mele în lumea întreagă, a fost pe rând vizitată de toate celebritățile artistice contemporane. — Aceea care o va vizita acum este din acelea, cari au avut în tot deauna un mai strălucit succes. Nu este un instrument pe care escală, fiă chiar până la perfecțiune, d-șoara *Carlotta Patti*; darul divin al unei voci adorabile ș'al măiestriei celei mai rare a cântării[i] este partea ce a făcut darnica natură acestei cantatrice celebre.

D-ra *Patti* va fi însoțită în călătoria sa de d. *Teodor Ritter*, pianist compozitor, de d. *Sarasate*, prim violon dela Conservatorul din Paris, de d. *Marochetti*, bariton, și de d. *Gallois*, organist acom-pianator, toți artiști foarte cunoscuți și distinși. Vom avea dară rara ocaziune d'a auzi nu numai o

celebritate ca d-ra *Patti*, dară încă o societate întreagă de artiști aleși, ale căreia merite și valoare sunt prea bine cunoscute iubitorilor de artă, pentru ca s'avem nevoie d'o reclamă, pe care însă o va face în curând cu o iresistibilă autoritate, cel dintâu concert dat d'această societate.

* * *

Românul din 17—18 Martie 1869, publică următorul anunț: «CARLOTTA PATTI. Miercuri la 19 Martie va avea loc la Teatrul Național *Concertul* dat de către d-ra *Carlotta Patti*, d-nii Theodor Ritter, pianist compozitoare, *Sarasatte*, violonist, *Proni*, bariton și Gallois, acompaniature». Anunțul se repetă și în numărul din 19 Martie 1869,

Același anunț, cu mici variațiuni de redacție în: *Trompeta Carpaților* (VII, 712, Duminică, 9/21 Mart 1869) și *Monitorul* (nr. 57, Miercuri 12/24 Martie 1869),

«Foița» *Românului* de Sâmbătă 22 Martie 1869, publică o dare de seamă entusiastă, ale cărei sugestii pentru identificarea eroinei sunt de prim ordin. O transcriem, cu mici și neînsemnate corecturi ortografice:

DOMNIȘOARA CARLOTTA PATTI

O mulțime imensă atrasă d'un nume celebru împlăea sala. — Un parter ales, unde am văzut mai mulți din artiștii noștri cei mai iubiți; loje strălucinde de atlas și dantele, dar mai strălucită prin răpitoare fețe ce se ridica cu grație și roșiau d'o dorință ce nu se poate stăpâni; o galerie de persoane ce simțiau ș'aprețuiau, acesta era publicul care se frământa de nerăbdarea d'a vedea ridicându-se perdeaua ce ascundea Zeița, d'a asculta și admira.

În fine se rădica acea perdea. Răbdare! — Nu este încă Ea...

Abia o margine din josul rochiei se zărește, ș'aplausele de *bună venire* vibrează în toată sala. — *Carlotta Patti* este în fața publicului! — Pe când pianul preludă supt degetele dibace ale d-lui Gallois, fiecare își zice «E frumoasă!». Aceasta nu face niciodată rău. — Frumusețea penelor paserei nu ia nimic din farmecul cîrpirii ici.

Dară *Ea*, ce zice oare, pe când cu modesta și lina asigurare ce dă conștiința valorii sale, preîmblă privirea-i încântătoare în jurul salei?

Nu e timp de cugetare — cele d'întău note ale Cavatinei din *Linda* sunt aruncate în aer și toți caută ramura pe care se ascunde păsărica miraculoasă — căci ceea ce s'aude nu poate veni dela acea femeie, oricât de încântătoare ar fi — care șede colo, liniștită în față-ne, cu gura abia întredeschisă!

Și cu toate acestea ea este măiastra păsărică!

«A! n'auzisem niciodată cântând».

Iacă ce mi-a zis un artist atât de serios pe cât este și distins.

«N'am auzit până acum cântând!»

Iacă ce-și zicea cea mai mare parte din public.

Aplause intusiate rechămară în două rânduri pe marea cantatrice și toți, mult timp după ce ea dispăruse, rămânneau uimiți ș'ascultau, ascultau încă, când... acorduri s'auziră — nu acorduri, nu note dar ce erau? — Ceva dulce, armonios, împede ca perle ce cad ca ploaia în undă: — D. Teodor Ritter era la piano.

Ș'afișul nu zice decât:

Gavotte et Musette — Bach.

Le Tourbillard — Ritter.

Sărman afiș!

Și ploaia de perle aduce tunete de aplause!

[*Proni* cântă o arie din *Lucreția Borgia* — *Sarasate* pe violină: *Reminiscențele din Marta*].

Zece minute de interval deteră ocaziune tuturor înimelor d'ăși spune aceea ce le umplea prea mult. — Apoi perdeaua se rădica din nou, pentru a ne face s'auzim *Ave Maria*, executată cu adevărată simplitate a rugăciunii de Diva, de d-nii *Sarasate* și *Ritter*. După aceasta: romanța din *Ballo in Maschera*, urmată de *Quatuorul* din *Rigoletto* și de cântul *Bracomarului*, compus de executorele, domn *Ritter*.

Acum furtuna scatei, căci era o adevărată furtună acele aplause, cari urmară *La festa*. Bisată cu stăruință, generoasa artistă mulțumi publicului c'un grațios surâs și cu... *Un éclat de rire* (un răsnet de răs). — Astfel se numește romanța ce nu este în adevăr, decât un răs armonizat. — Dar ce răs! — Argintiu, cristalin: iacă cuvintele ce ne convin. Cât însă sunt ele de palide, pentru a spune ceea ce este răsul domnișoarei *Patti*!

Acum nu mai aplaudau mâinile, ci vocile strigau *bravo* pe toate tonurile! Intusiasmul era în culme, mergea până la ura!...

Emoțiunea era auzibile pe cât și vizibile. — Ochii luceau, ănimile băteau... ș'o dulce șoptire trecea prin toată sala până la căderea cortinii care anunța sfârșitul concertului.

Se mulțumește, după aceea, d-lui Eugeniu Gouffier, «bunul geniu al concerturilor d-șoarei *Patti*», căruia i se dato... ează trecerea stelei, pe la noi.

O bună dare de seamă și în *Monitorul*, nr. 65 de Vineri, 21 Martie/2 Aprilie 1869, deci a doua zi după concert.

Urmează, la cererile repetate ale publicului, încă trei concerte și, în drum spre Constantinopol, popas la Galați. *Almanahul muzical pe 1875* al lui Theodor Th. Burada trece în efemeridele lunii Martie: « 27 Martie/8 Aprilie, Joi. Cuvioasa Matrona: 1-ul Concert dat în Galatz de celeb. Carlotta Patti. 1869 ».

Pentru surplus de amănunte, texte și sugestii să se consulte: Perpessicius, *Carlotta Patti sau una din « artiste »* Revista Fundațiilor Regale, VI, 7, 1 Iulie 1939.

* * *

Tipărită întâiu de Chendi, *op. cit.*, pag. 30, dar numai partea I, adică sonetul. La Note tipărește și distihurile, însoțindu-le de recomandarea: « Urmează sub același titlu, următoarea poezie confuză ».

În ms. 2262, 52—52 v. se află ciornele celor 2 părți, dimpreună cu titlul, în creion, *Sonnet la Carlotta Patti*. Scrisul e unul din cele mai interesante, prin lipsa totală de caligrafie, realizată, totuși, în versurile în creion. E un scris care dezorientează. Același scris și în versuri ale poemei Arghir despre cari vorbește în amintirile sale St. Cacoveanu.

Pentru valoarea lor documentară, transcriem ciornele în ordinea în care s'au succedat, cu bogatele lor variante (d. p. *subsol*, v. 20: idea 'nfrățirii), și cu variația lor de ritmuri, lăsând fiecăruia sugestiile, câte se desprind din exercițiile acestea de improvizație. (Două săptămâni mai târziu, exerciții de același fel, în elegia *La moartea principelui Știrbei*, cf. capitolul respectiv).

SONNET LA CARLOTTA PATTI

Ritmuri diferite, arpegiate, pe tema ce va prinde mai jos consistență:

Dar te-aud tu ce prin lume
Treci ca gândul cel de aur
Ce-un poet cu fruntea 'n laur
O visează

Nu-i artista o scântee
Pe un val amar
Nu-i reflectul unei zee
Ci e zeea chiar

Te-am văzut o stea
Ce ca lebăda ce cântă
Cânți pe-a vieții mal de flori
Peste basme de opal (a)
Cânt-un val

(a) P. visuri de opal.
Mai jos, stinghere:

Mândră este căci ea știe
ca Italia

Pe verso (52 v.):

Geniul este un trandafir
Cu foi de laur
El crește numai într'un porir (a)
De aur

(a) Ce crește etc.
Și tot în ritmul trobaic, un singur vers:

Când privesc la stele că scļpesc în ceri

După aceea, oscilând între alexandrini și formă strofică, poezia prinde consistență (numerația versurilor — separată pentru fiecare din cele 2 părți — începe de aici). Pentru mai ușoară urmărire, folosim A. și B:

[A.]—Credeam erī că steaua-ți e-un suflet de înger
Ce tremură 'n ceruri, un cuget de aur
Ce-arunc' a lui raze 'n o luncă de laur
Cu-al cântului dar

1. Se zice că steaua e suflet de înger > Crezut-am că steaua e s.d.î.; 3. Ce-arunc'a lui raze prin frunze de laur.

5 Și tu interpret-a cereștilor plângeri
 Credeam că ești chipul ce palida stelă
 Desemnă p'o frunte de undă rebelă
 Pe valul amar

10 Dar astăzi poetul cu inima 'n ceruri
 Răpit d'a ta voce în raiu de mysteruri
 Ș'aduce a minte că-în cerul deschis
 Văzut-a un geniu mânând* reveria
 P'o arpă d[e] aur c'un Ave Maria
 Și 'n Tine cunoaște sublimul său vis

*

[B.] — 1. Cum lebăda viața ei toată
 Visează un cântec divin
 Nu cântecul undei morinde
 Pe luciul mării senin

5 2. Cum galbena luncă visează
 O érnă întreagă d'un cânt
 Nu cântecul ernei cel aspru
 Nu arpa lui Eol în vânt

10 3. Ci-o doină din cea-laltă lume
 Cântată d'un înger din ceruri
 Un gând — o idee — o minune
 Un vis de sublime plăceri

4. Ast-fel România uitată 'n Carpatul cel ars și bătrân
 Visat-a de glasul tău dulce și cântu-ți de dorure plin.

15 5. Cum lebăda știe ea că glasul ce ese din luciul adânc
 Sunt inimi de lebede stinse ce'n valuri eterne se plâng

6. Ast-fel România ea știe că glasul tău dulce divin
 Italia — sora ei numai — putut-a să-l poarte în sân

20 7. Ea dară acum te salută, ea 'n visul ei te-a presupus
 Tu vii ca un cântec d'o soră la sora ce 'n lume s'a dus.

A. — 5. Și tu interpret-a a cerului* > Și tu etc.; 6. Ai fi > Nu ești decât chipul ce palida stelă > Nu-ai fi decât etc.
 5—8. Artistă ce cântă cu inima 'n plângeri
 E ca și reflectul ce palida stelă
 Desemnă pe frunte d'o undă rebelă
 Pe valul amar.

B. — 3. Ce-apoi de cer îndelirată* > Nu cântecul etc.;
 7—8. Ce-apoi filomela 'n durere
 Il varsă pe lume plângând

9—12. *Reluată și în forma distih, identică cu redacția din 2259, 26—26 v., dela care înainte urmează numai distihuri.*
 14. Visat-a viața ei toată de dorure > Visat-a de glasul etc., 16. Sunt glasuri [apuse*] și moarte ce 'n valuri
 eterne se plâng > E suflet de lebădă stinsă > Sunt inimi etc., 17. Astfel R.e.ș.c.g.t. dulce frumos; 18. Italia
 dulce[a] sa* soră născut-o-a în vis > Italia — sora ei numai — putut-a să-l forme în sân (*poate*: . . să-l forme[ze] >
 . . . să-l poarte în sân = *aducă a părăsit pe forme înainte de a fi scris* în sân; 19. România doar te salută în gân-
 duri > Ea d.a.t.s. ea 'n visu-i* te-a presupus, 20. Tu vii ca idea 'nfrățirii la cel ce 'n pusturi s'a dus > T.v.
 c.u. cântec ce 'n aspre > T.v.c.u. cânt* a* sororei la sora etc

14. *STEUA VIEȚII* (pag. 26 v.). Titlu vechiu: *CÂND NORII...* Întâiu, în Cuza, 73. Nedată. Data la Cuza, 1869, dedusă. Să se compare cu *Fragment*, penultima poezie din s.ms.-ul *Marta*.

15. *CÂND SUFLETU-MI NOAPTEA...* (pag. 27). Prim titlu pentru: *INGER DE PAZĂ*. Cf. capitolele respectiv la *Note și Variante*.

16. *E INGERUL TĂU OR UMBRA TA?* (pag. 27—28). Prim titlu pentru *INGER ȘI DEMON*. Cf. capitolele respectiv la *Note și Variante*.

17. *MUREȘLANU* (pag. 28—28v.). Tipărită de Al. T. Dimitrescu, Chendi, Cuza, în o versiune sau alta a poemului dramatic. Toate observațiile referitoare la editarea acestor versiuni dramatice se amână pentru la timpul și locul lor.

Ceea ce se cuvine spus, este că versiunea aceasta din s.ms.-ul *Marta* e încorporată anume, la nr. 17, și limitată la numai atâta, ca un monolog autonom, în timp ce filele ce-l continuă (aceeași hârtie, același scris și chiar aceleași urme de ceară roșie) se întâlnesc în ms. 2254, 74—81 v., într-o versiune dramatică, la care încorporează și file din alte epoci. Una din aste pagini poartă data 1869.

18. *CHRIST* (pag. 29—29 v.). Publicată întâiu de Chendi, *op. cit.*, pag. 31—32. Ca și pentru *Ordina* tipărim, aici, numai versiunea din s.ms.-ul *Marta*. Adaosurile ulterioare vor fi raportate la versiunea din 2285, 99—100, intitulată *Dumnezeu și om*, mult mai dezvoltată și aparținând anilor 1872—1873, vecină cu *Umbre pe pânza vremii (Împărat și Proletar II)*, o adevărată postumă aceea. Cu acel prilej se vor anexa și variantele din 2290, 57—59.

19. *DE-AȘ AVE* (pag. 30) cf. *Note și Variante*.

20. *INGERE PALID* (pag. 30 v.). Netipărită nici la Chendi, nici la Cuza. Din aceeași vârstă, în ms. 2259, 219 o poezie neterminată: *Copilă, angel de înălțare*.

Alte motive, din această continuă angelofilie, se vor grupa la *Postume*.

21. *CINE-Î?* (pag. 30 v.—31). Tipărită, cu multe erori, întâiu, în ed. Cuza, pag. 72.

Ca și monologul din *Mureșanu*, *Cine-î?* e detașată din piesa de teatru *Mira*, din ms. 2254, 72—72 v.

Era cântecul ce zicea, la sfârșitul piesii, Maio. Avea 7 strofe. În s.ms.-ul *Marta* are 6 strofe.

Cu aproximație la 1872, textul acesta din s.ms. *Marta* primește modificări, ce se întâlnesc în același timp și în *Mira*. Ele vor figura, mai ales, la teatru.

Steaua mării figurează de două ori. Odată: *subtitlu simultan, ca în transcrierea noastră. A doua oară: ca 1872, marginal cu semnul întrebării — Steaua mării? — Pentru ce, se înțelege*. Versurile și cuvintele șterse sunt, precum s'a menționat, ale reviziei din 1881.

22. *ECTOR ȘI ANDROMACHE* (pag. 31—31 v.). Publicată întâi de Chendi, *op. cit.*, pag. 12—13. Excelența traducerii, raportată la epocă și inițiativele interesante reies și mai bine în evidență, dacă o comparăm cu o traducere din aceeași vreme, a lui Iacob Negruzzi.

Să amintim una din inițiative. Versul 2 din original sună: *Wo Achil mit den unnabbar Händen*. La Eminescu: *Unde Ahil cu-a sale neapropiali mâne*, pe care ne-am îngăduit a-l accentua: *neapropiali* și care, silabic, se desface în: *ne-à-pro-pi-ali mâ-ne*, adică: *cu mâinile neapropiabile, inaccesibile*, exact ca traducere și ingenios ca lexic. În niciun caz: *neapropiate mâne* cum transcrie, ca la Chendi și Cuza, d-l G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, III, 306 și nici *neînvinse mâne*, ca în traducerea lui Iacob Negruzzi.

ADIO A LUI HECTOR ¹⁾

din Schiller

Vrei să mă lași Hector, să te desparți de mine
S'alergi unde Achile cu neînvinse mâne
Aduce lui Patrocle sacrificiu cumplit,
Cine pe copilu-ți va învăța oare
Arcul să încoarde, zeii să onoare
Când de negrul Xantus vei fi înghițit?

¹⁾ Iacob Negruzzi. *Poesii*, București, Sococ & Co., 1872, pag. 221—222.

Șterge-a tale lacrimi, scumpa mea soție
Un ferbinte dor mă cheamă 'n bătlie.
Vezi acești doi umeri poartă Ilium
Astyanax rămâie în divină pază
Ca salvator al patriei Hector vra să cază
Și noi ne vedem iarăși în Elysium.

Ah! n'am să-ți mai aud a armelor sunare
Și ferul tău viteaz va rugini 'n uitare
Al lui Priam eroic sânge va peri
Ai să te duci în țărături seci, întunecoase
Unde Cocytus plânge prin șesuri nășipoase
Ș'al tău amor în Lethe va muri.

Ori ce dor puternic, ori ce cugetare
Vreu să înec în Lethei întunecată mare
Însă nu ș'al meu amor.
Auzi cum cruntul dușman asalt' a noastre ziduri?
Încinge-mi mândra spadă, gonește negre gânduri
În Lethe nu se stinge iubirea lui Hector.

23. *LOCUL ARIPELOR* (pag. 31 v.—32). Publicată întâiu în ediția Cuza, pag. 73, fără variante. Se mai află în ms. 2257,63—63 v.

2257,63—63 v.

4. I.o-ț.g.m.o.ș. mă sumut!; 8. flăcări; 10. sanctuar; 11. ascundă-în; 12. Să uit lumea 'n ochi-ți negri > Să uit lumea în strânsoarea-ți ș.i.o.t.d.j.;

13—16. Astăzi însă nu-s ca flama cea profană și murdară (a)
O căldură săntă, dulce înfioară pieptul meu (b)
Azi sunt cast ca o vergină, tânăr sunt ca primăvara (c)
Și ca 'n ea în muntea-mi jună, raze, flori s'amestec rău. (d)

(a) Astăzi însă nu-s ca focul cel profan și > A.i.nu-s ca flama etc.; (b) O căldură fericită, săntă, dulce mă 'nfioară > O căldură săntă etc.; (c) Azi sunt cast ca o vergină sunt curat ca alba pară; (d) Și ca ea sunt plin de raze, de flori > Și ca 'n ea etc.

17. Tu surăzi cu neîncredere* > T.s. cu* ne'ncrezare... O! ci lasă-mă copilă, 18. Să pătrund sub gazul > Ca sub haina asta strânsă ce mormântă sânul tău > C.s.h.a.s., eu la sânul-ți să pătrunz; 19. Să d. corsetul care > S d.c. esta... etc.; 21. gātu-ți de zăpadă...; 22. Tu roșești... nu vrei aceasta... O de-ai ști ce caut eu;

23—24. Ai surăde și din contra lăsând haina ta să cadă
M-ai lăsa privind în ochi-ți... m-ai lăsa în toul* meu

25. Cungiurând cu un > C. c'un etc. > Aș > Cungiurând etc.; 26. bătând cu greu; 27. Eu cu cea-laltă mână etc., 31. Locul de-unde ele căzură etc.; 32. Ai uitat > Te-ai uitat... și 'n lumea asta ca femeie te-ai trezit > Ta.u... ș.'n.l.a.c. copilă t-a.t.

24. *NU E STELUȚĂ* (pag. 32). Publicată întâiu în Cuza, pag. 82.

25. *DIN LYRA SPARTĂ* (pag. 32—32 v.). Publicată întâiu în Cuza, pag. 82 v.

26. *CARE-O FI ÎN LUME...* (pag. 32 v.—33). Publicată întâiu în Cuza, pag. 82. Poezie interesantă, ce se cuvine integrată aceleleași atmosfere și vârste, dimpreună cu *Mortua est*, pe de o parte și atitudinilor misoghine, de mai târziu, pe de altă parte. În ms. 2285, 160 se întâlnește reluată, în vremea studiilor Viena-Berlin. Distihurile sunt, acum, terține. În forma aceasta poezia se rezervă *Postumelor*.

În legătură cu această poezie: Tipărind titlurile submanuscrisului acestuia (precum am menționat în introducerea respectivă), G. Bogdan-Duică însoțea această poezie (*Dintr'ale lui Eminescu, simple notițe, Datina*, VII, 7—9, Sept. 1929, pag. 131—133), de însemnarea « cu adnotația: *vechie* ». E drept că lângă titlu, cu un scris de mai târziu, care ar părea să fie și al revizurilor de mai târziu, e un cuvânt ce poate fi cetit și *vechie* dar e de fapt: *rochia*. Marginal, se află liste de cuvinte și echivalenți lor germani. De altminteri *vechie* nu și-ar fi avut rostul. Nu e în spiritul aceluia care, dimpotrivă, regenerează motivele vechi și și rezervă să transforme multe din ele în *Sonete* și *Gazeluri*, cum am menționat în atâtea rânduri.

27. LA MORMÂNTUL LUI PUMNUL (pag. 33 v.) cf. *Note și Variante*.

28. NOAPTEA, POTOLIT ȘI VÂNĂT (pag. 34) cf. *Note și Variante* la capitolul *Noaptea...* Sub data 1870, sugestie din 1881: Sonet (?) — dar care s'ar putea să se refere, mai curând la *Horia*.

29. HORIA (pag. 34—34 v.). Tipărită întâiu de Chendi, *op. cit.*, pag. 33—34.

În dreptul titlului, marginal, cu creionul revizuirii din 1881: Sonet (?). De sigur o sugestie pentru reluarea motivului.

Ciornele acestei forme se găsesc în ms. 2262, 4, pe o pagină tipic brouillonară, precedate de scheme metrice și de titluri ca: *Răsuneț, Horiadele, Iancu* și în coloana a 2-a, după o glorificare a limbii italiene — *la musica di Dio* —: *Răsbunarea română. Ariel. Faust. Un Don Juan român* (pe verso acestei pagini, ciorne din *Junii corupți* și *Amicului F. I.*, din vremea Blajului).

Ordinea strofelor rămâne o problemă deschisă. Aici e învârstată, fără a putea ști dacă a gândit-o, la început, astfel sau poartă numai caracterele lucrului de atelier. Cifrele sunt totuși o indicație, ce dă de gândit.

Poartă cifra 1 strofele: 1 și 3 din forma transcrisă în s.ms.-ul *Marta*.

» » 2 »	2 și 4 »	»	»	»	»
Cu litere:	a strofa 5	»	»	»	»
	b strofa <i>Fulgerul din ceruri</i>	»	»	»	»
	c strofa 6	»	»	»	»
	d strofa 7.	»	»	»	»

Forma aceasta are 2 strofe mai mult, pe care le părăsește în s.ms.-ul *Marta*.

2262,4

Și Carpați[i] mândri înveliți în nor
[Iși] spunea[u] prin tunet gândurile lor

Tot atunci la flăcări ce se potoliau
Inime române falnice fierbeau

5

Horia pe-un munte falnic sta călare
O coroană sură munților se pare

Eu am zice-un tunet suflet mare, greu
Dar mai mare suflet bate 'n pieptul său.

10

Fruntea-mi este albă ca de ani o mie
Dară a lui nume mai mult o să ție

Fulgerul din ceruri cu putere darmă
Dară ochiu-i fulger ce cu spaimă sfarmă

Nalți suntem noi munții zise-un vechiu Carpat
Dar el e mai mare, că ni-i împărat

15

Să priviască-Ardealul soarelui rușine-i
C'a robii copiii pe sub mâni streine

Ci în nori de aburi, într'un vâl de ceață
Iși ascunde tristă galbena ei față

20

Atunci luna ese norilor regină
Fruntea lui cea albă galben însenină

1. Și Carpați negri falnici într' > Ș.C. falnici înveliți în nor; 2. Și prin > Și spunea prin fulger gândurile lor; 7. E.a.z.-u.t. suflet negru greu. 15. Soarelui rușine-i ca > S.r.-i să priviască-Ardealul; 17. Și în nori etc.; 18. *Desacordul*: galbena ei față când v. 15 vorbește de soare, s'ar putea explica, poate, în chipul următor: în momentul inversării v. 15, substituarea soare = lună se efectuase, mîntal, 20. Fruntea lui cea tristă galben însenină > F.l.c. rece roșii însenină;

Razele se 'mbină, încing fruntea-i rece
Că păreă din munte diadem de Rege

Și un stol de vulturi muntele 'ncongior
Cugetând că-i Joe, Dumnezeuul lor,

25

Când încins [cu] fală, coronat cu nimb
Fulgerile-aruncă sus de pe Olymp.

În ms. 2258, 223—223 v., cu un scris din cele mai june, de Blaj, și poate și mai de timpuriu, pe file mici, deteriorate de mult purtat în buzunare, aceste strofe, amintind, și ca scris, de anume variante din *Amorul unei marmure*. Sus, 4 rânduri, germane, cu creion roșu, ilizibile, șterse. Se zărește în rândul 4: . . . Gott . . .

Precum se vede poezia prezintă lacune. Lipsesc file. Strofele numerotate. Numerotația noastră în continuare. Strofele: [1], [2], 3 și 4 sunt pe fila 223.

Strofele: 10 și 11 pe fila 223 v.

[1]. A timpului vârteje — c'* orgie tunătoare
Sclaviei nămoliră a Daciilor loc
Carpatu-atunci cu fruntea în nori de răsbunare
Gândi un gând de foc

5

[2]. Svârli din creștet lava-i acea înflăcărată
Pe-atleți cu crane-aprinse de-al libertății [dor]
Lăsă să vadă lumea statua ta sculptată
De angelul Omor.

10

3. Urlând svârliă din aripi, se svârcolia sub tine
Sclavia infernală servind de pedestal
Din statua-ți sfărmată luci în Românie
A lunei ideal

15

4. O dulce Libertate, copilă răpitoare
De ce nu pot în brațe-mi să frâng al tău mijloc
Să pui pe a mea frunte c'o lungă sărutare
Coroana lui de foc.
[.]

20

10. Mormânt era odată și nația română
Frunța cea nebună fu Horia al mieu
Ce arunca în hohot cu fulgerul în mână
Blastem lui D-zeu

24. Cugetând că este Dumnezeuul lor;

23—24. Și un stol de vulturi îl încongior, sbor
Salutând cu fală pe 'mpăratul lor

2258, 223—223 v.

1. A t.v. pustie* tunătoare; 2. S.n. al libertății loc; 3. Olympu-atunci etc.; 5. Vărsă din creștet etc.

5—8. Străfulgeră c'un tunet perdeaua delăsată
Al templului căruia îi zicem viitor
Lăsă să vadă lumea statua ta sculptată
De angelul Omor.

9—12. Grozav svârliă din aripi urla gema sub tine (a)
Sclavagiul infernal
Căci din al său discântec născu în Românie (b)
A lunei ideal

(a) G.s.d.a. grozav gema s.t., mai e un câvânt șters, intermediar, ilizibil; (b) Și din al etc.

13. Frumoasă Libertate copilă 'mbătătoare; 14. D.c.n.p.i.b.-m. să strâng a.t.m.; 15. cu lungă > c'o lungă etc.

- 25 11. Ținând în brațu-i falnic o cumpăn' a dreptății
D'o parte puse gândul de foc al libertății
In alta spada sa
Și marea sa idee eterică, ușoară
In* cranul omorârei o umple d'o măsoară
Cu spada lui cea grea
Și-atunci eroul* roșu al sângurilor sale
[.]

Pe-o filă vecină (f. 222 v.) din aceeași epocă, printre varii însemnări și strofe, din cari am desprins câteva pentru *Amorul unei marmure*, crâmpee de poezii, ca: *Doină, doimfă, Deșteaptă-te Române, preot al libertății*, etc. fraze germane și mai sus:

(: Din Horia:) Gloria mea va mori pe un thron de foc, a lui pe un thron de ghiață. Genul uman are o mie de capete, nu numai munții de aur nasc eroi. — Pe spurcata țărână a corpurilor să trag un danț turbat.

30. *FRUMOASA-I* (pag. 34 v.—35). Tipărită întâu în Chendi, *op. cit.*, pag. 10—11. Datată cu creionul reviziei din 1881 1866 și alături, sugestia: Sonet (?) care s'ar putea să privească și poezia următoare.

31. *LIDA* (pag. 35—35 v.). Tipărită întâu în ed. Cuza, pag. 72. (La tabla de materii: «Livada», poezie inedită).

32. *O CĂLĂRIRE 'N ZORI* (pag. 35 v.—37) cf. *Note și Variante*.

33. *DIN STRĂINĂTATE* (pag. 37—38) cf. *Note și Variante*.

34. *VENERE ȘI MADONĂ* (pag. 38—38 v.) cf. *Note și Variante*.

35. *OS MAGNA SONATURUM* (pag. 39) cf. *Note și Variante*. cf. capitolul *La Helsade*.

[36.] *CÂNTECUL LĂUTARULUI* (pag. 39 v.). Tipărită întâu în ediția Cuza, pag. 72—73. E de fapt reluarea cântecului *Liră spartă'n stânca lume*, din *Odina II*, cam pe la 1872, când prelucreează din nou poema și titlul cântecului oscilează între *Cântul unei Casandre* și *Cântecul lăutarului*.

[37.] *CÂND CRIVĂȚUL* (pag. 41). De o caligrafie de mai târziu, figurează aici ca ciornă. Reluată în ms. 2259, 235—236 în; *Când crivățul cu iarna din Nord vine în spate*. De fapt: o *Postumă*.

[38] *FRAGMENT* (pag. 42). Deși copie târzie (după scris c.ca 1871—1872), poezia e, ca spirit, dintre cele mai tinerești. Să se compare cu: *Steaua vieșii (Când norii . . .)*.

[39.] *LA MOARTEA LUI NEAMȚU* (pag. 42). Tipărită întâu de Chendi, *op. cit.*, 43—44. La Note, pag. 269: «Neamțu un prieten de școală din Ardeal?».

Reproducem din *Albina* (Budapesta), V, 32, Joi 16/28 Aprilie 1870 următoarea notiță necrologică, tipărită în coloana de «Varietăți» și care nu numai răspunde întrebării lui Chendi, dar aduce și precizările cronologice, de rigoare:

«*Necrolog. Ioane Neamțu*, stud. tehnic din Naseud, un june foarte talentat, a repausat în etate de 23 de ani, într'a 24 Aprilie [decu Duminică, 12/24 Aprilie 1870] în Viena, gelit de toți amicii săi și de întreaga junime română de aici. Fie-1 țărâna ușoară. — Viena [14/]22 Aprilie. V. Morariu, mp. jur.».

Am amintit la cap. *Epigonii* de cele câteva imagini, care apropie *La moartea lui Neamțu* de marea poemă vieneză.

* * *

În restul paginelor, ciorne de mai târziu, unele înregistrate, d. p. acelea pentru *Inger de pară* sau altele, ce se vor semnala la timpul și locul respectiv, crâmpeie din traducerea lui *Torquato Tasso*; o reluare a poemei *Un roman* sub titlul *Potiphar*; materiale pentru partea a 2-a doua scrisorii a III-a, în strofe de tiparul strofelor din *Panorama deșertăciunilor* și la urmă, pe f. 49-51 v. o scenă bufă. «Infamia, cruzimea și de[s]perarea sau pescera neagră și cățuile proaste sau Elvira în desceierea amorului», în care se întâlnește, din nou, obsedantul motiv al *Avei Maria*.

21. Ținând în mâna-i tare o cumpăn' a d.; 22. În una > D'oparte etc.; 24. Dar marca etc.; 25. Cu cranul omorârei în veci nu se măsoară; 26. Căci spada era grea; 27. Dar tot eroul* roșu etc.

TABELUL ALFABETIC
al poeziilor cuprinse în acest volum

T. = Textul poeziilor din partea întâia a volumului; N.V. = Note și variante; A.t. = Anexe, textul poeziei;
A.n. = Anexe, notele poeziei; F. = Facsimil. — *Titlul poeziilor din anexe e cules cursiv.*

TITLUL POEZIILOR	P A G I N I				
	T.	N.V.	A.t.	A.n.	F.
Adio	187				
Afară-i toamnă (sonet)	119				
Amicului F. I.	26	278			
Amorul unei marmure	20	268			21,22
Atât de fragedă	117				
 Călin	 76	 397			 { 77-78 81,86 407 469
<i>Când</i>			470	506	469
Când amintirile	186				
Când însuși glasul (sonet)	120				
<i>Când crivățul</i>				514	
<i>Când marea</i>			470	506	
<i>Când privești oglinda mării</i>			468	506	
<i>Când sufletu-mi noaptea (Inger de pădă)</i>	312,314				313
<i>Cântecul lăutarului</i>				514	
<i>Care-o fi în lume</i>			489	511	
Ce e amorul	189				
Ce te legeni codrule	214				
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie	15	255			
<i>Christ</i>			484	510	57
<i>Cine-i? (din drama «Steaua Mărei»)</i>			486	510	
Crăiasa din povești	72	381			77
Criticilor mei	226				
Cugetările sărmanului Dionis	46	329			47
Cu mâne zilele-ți adaugi.	204				
 De-aș avea...	 2	 244			
<i>De-aș muri ori de-ai muri</i>			465	504	
De câte ori iubito	114				
De ce nu-mi vii	235				
<i>De ce să mori tu</i>			464	504	
De-oiu adormi (variantă: «Mai am un singur dor»)	219				
De-or trece anii	208				
Depart sunt de tine	107				
Despărțire	127				
Diana	228				

TITLUL POEZIILOR	P A G I N I				
	T.	N.V.	A.t.	A.n.	F.
<i>Din lyra spartă</i>			489	511	
Din noaptea	230				
Din străinătate	6	249			7,252
Din valurile vremii	213				
<i>Doi aștri</i>			466	505	
Doina	182				
Dorința	75	388			
<i>Ector și Andromache (după Schiller)</i>			487	510	
Egiptul	43	319			
<i>E îngerul tău or umbra ta? (Inger și Demon)</i> .	335				313
<i>Elena (Mortua est I)</i>	299				303
Epigonii	31	291			{ 33-34 293
Făt-Frumos din teiu	65	360			365-367
Floare-Albastră	54	339			
Foaia veștedă (după Lenau)	125				
<i>Fragment</i>			494	514	
Freămăt de codru	121				
<i>Frumoasă-i</i>			492	514	
Glossă	194				195, 197
<i>Horia</i>			491	512	
Iar când voi fi pământ (variantă: « Mai am un singur dor »)	223				
Impărat și proletar	56	342			{ 57 58 353
<i>Inchinare lui Ștefan Vodă (Poemul Putnei)</i> .			499	497	
Inger de pază	41	311			313
<i>Ingere palid</i>			485	510	
Inger și demon	50	333			313
Iubind în taină (sonet)	200				
Junii corupți	23	274			
Kamadeva	236				
La Bucovina	9	253			
Lacul	74	387			407
La Heliade	17	256			259

TITLUL POEZIILOR	P A G I N I				
	T.	N.V.	A.t.	A.n.	F.
La mijloc de codru des	215				
<i>La moartea lui Eliade</i>	261				
<i>La moartea lui Neamțu</i>			495	514	
La moartea principelui Știrbey	28	283			
La mormântul lui Aron Pumnul	1	239			241
La o artistă (I)	18	265			267
<i>La o artistă (II) (p. Carlotta Patti)</i>			480	506	
Lasă-ți lumea	209				
La steaua	234				233
<i>Lida</i>			493	514	
<i>Locul aripelor</i>			488	511	
Luceafărul	167				169, 180
Mai am un singur dor	216				217, 224
Mănușa (după Fr. Schiller)	165				
Melancolie	69	368			70
Misterele nopții	13	255			
Mortua est !	37	299			39, 303
<i>Mureșianu</i>			482	510	483
Noaptea	42	315			
<i>Nu e stelută</i>			489	511	
Nu mă înțelege	232				
Nu voiu mormânt bogat (variantă: « Mai am un singur dor »)	221				
O călărire în zori	3	245			7
Odă în metru antic	199				
O, mamă	129				
<i>Ondina</i>			471	506	475-476
O, rămâi	110				
<i>Os magna sonaturum (vezi: La Heliade)</i>					
<i>O stea prin ceruri</i>			504		
Pajul Cupidon	108				
Pe aceeași ulicioară	112				
Pe lângă plopii fără soț	191				
Peste vârfuri	206				
<i>Poemul Putnei (vezi: Închinare lui Ștefan Vodă)</i>					
Povestea codrului	100				
Povestea teiului	102				
<i>Prin nopți tăcute</i>			467	506	
<i>Replici</i>			479	506	

TITLUL POEZIILOR	P A G I N I				
	T.	N.V.	A.t.	A.n.	F.
<i>Resignațiune</i> (din Schiller)			461	503	
Revedere	123				
Rugăciunea unui Dac	115				
S'a dus amorul	184				
Sara pe deal	231				
Scrisoarea I	130				131, 135
Scrisoarea II	137				138, 139
Scrisoarea III	142				143, 145
Scrisoarea IV	152				153, 156
Scrisoarea V	159				161, 163
Se bate miezul nopții	203				
<i>Serata (Ondina I)</i>			454	503	459
Și dacă ramuri	193				
Singurătate	105				
Sunt ani la mijloc (sonet)	120				
Somnoroase păsărele	207				
Speranța	11	254			
<i>Steaua mării</i>			486	510	
<i>Steaua vieții</i>			481	510	
Strigoii	88	430			89-90
Te duci	211				
Trecut-au anii (sonet)	201				
<i>Unda spumă</i>			467	505	
Venere și Madonă	29	286			
Veneția (sonet)	202				
<i>Vieța mea fu zădă</i>			480	506	

TABLA DE MATERII

	Pag
<i>Prefață</i>	IX
<i>Introducere—Tabloul edițiilor</i>	XI
<i>Lămuriri pentru ediția de față</i>	XXXI
<i>Cronologia lui Eminescu</i>	.XXXIX
 La mormântul lui Aron Pumnul	 I
De-aș avea	2
O călărire în zori	3
Din străinătate	6
La Bucovina	9
Speranța	11
Misterele nopții	13
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie	15
La Heliade	17
La o artistă	18
Amorul unei marmure	20
Junii corupți	23
Amicului F. I.	26
La moartea principelui Știrbey	28
Venere și Madonă	29
Epigonii	31
Mortua est !	37
Inger de pază	41
Noaptea	42
Egiptul	43
Cugetările sărmanului Dionis	46
Inger și demon	50
Floare albastră	54
Împărat și proletar	56
Făt-Frumos din teiu	65
Melancolie	69
Crăiasa din povești	72
Lacul	74
Dorința	75
Călin (file din poveste)	76
Strigoi	88

	<u>Pag</u>
Povestea codrului	100
Povestea teiului	102
Singurătate	105
Departate sunt de tine	107
Pajul Cupidon	108
O rămâi	110
Pe aceeași ulicioară	112
De câte ori iubito	114
Rugăciunea unui Dac	115
Atât de fragedă	117
Sonete	119
Frearmăt de codru	121
Revedere	123
Foaia veștedă (după Lenau)	125
Despărțire	127
O, mamă	129
Scrisoarea I	130
Scrisoarea II	137
Scrisoarea III	142
Scrisoarea IV	152
Scrisoarea V	159
Mănușa (după Schiller)	165
Luceafărul	167
Doina	182
S'a dus amorul	184
Când amintirile	186
Adio	187
Ce e amorul?	189
Pe lângă plopii fără soț	191
Și dacă	193
Glossă	194
Odă (în metru antic)	199
Iubind în taină	200
Trecut-au anii	201
Veneția	202
Se bate miezul nopții	203
Cu mâne zilele-ți adaugi	204
Peste vârfuri	206
Somnoroase păsărele	207
De-or trece anii	208
Lasă-ți lumea	209
Te duci	211
Din valurile vremii	213
Ce te legeni	214
La mijloc de codru	215

	Pag.
Mai am un singur dor	216
De-oiu adormi	219
Nu voiu mormânt bogat	221
Iar când voiu fi pământ	223
Criticilor mei	226
Diana	228
Din noaptea	230
Sara pe deal	231
Nu mă înțelegi	232
La steaua	234
De ce nu-mi vii	235
Kamadeva	236

NOTE ȘI VARIANTE

La mormântul lui Aron Pumnul	239
De-aș avea	244
O călărire 'n zori	245
Din străinătate	249
La Bucovina	253
Speranța	254
Misterele nopții	255
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie	255
La Heliade	256
La o artistă	265
Amorul unei marmure	268
Junii corupți	274
Amicului F. I.	278
La moartea principelui Știrbey	283
Venere și Madonă	286
Epigonii	291
Mortua est !	299
Inger de pază	311
Noaptea	315
Egiptul	319
Cugetările sărmanului Dionis	329
Inger și Demon	333
Floare albastră	339
Împărat și proletar	342
Făt-Frumos din teiu	360
Melancolie	368
Crăiasa din povești	381
Lacul	387
Dorința	388
Călin	397
Strigou	430

ANEXE

	<i>Submanuscrisele Elena și Marta</i>	451
Anexa I:	Submanuscrisul Elena	454
	Serata	454
	Resignațiune	461
Anexa II:	Submanuscrisul Marta	464
	1. De ce să mori tu?	464
	2. De-aș muri or de-ai muri	465
	3. Doi astri	466
	4. Unda spumă	467
	5. Prin nopți tăcute	467
	6. Când privești oglinda mării	468
	7. Mortua est !	468
	8. Când	470
	9. Când marea	470
	10. Ondina	471
	11. Replici	479
	12. Vieța mea fû ziuă	480
	13. La o artistă	480
	14. Steaua vieții	481
	15. Când sufletu-mi noaptea	482
	16. E îngerul tău or umbra ta?	482
	17. Mureșianu	482
	18. Christ	484
	19. De-aș avea	485
	20. Ingere palid	485
	21. Cine-i (din drama « Steaua mării »)	486
	22. Ector și Andromache	487
	23. Locul aripelor	488
	24. Nū e steluță	489
	25. Din lyra spartă	489
	26. Care-o fi în lume	489
	27. La mormântul lui Pumnul	491
	28. Noaptea potolit și vânat	491
	29. Horia	491
	30. Frumoasă-i	492
	31. Lida	493
	32. O călărire 'n zori	494
	33. Din străinătate	494
	34. Venere și Madonă	494
	35. Os magna sonaturum	494
	36. Cântecul lăutarului	494

	<u>Pag.</u>
37. Când crivățul	494
38. Fragment	494
39. La moartea lui Neamțu	495
Anexa III: <i>Poemul Putnei</i>	497
Inchinare lui Ștefan-Vodă	499

NOTE

S.ms-ul Elena	503
S.ms-ul Marta	504
Tabelul alfabetic al poeziilor cuprinse în acest volum	515

MONITORUL OFICIAL ȘI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI — 1939

